

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

क्रम संख्या

४०२२

काल न०

२२४

जातक

वर्गः

ज्ञान मन्दिर
न्यू सेण्ट्रल जूट मिल्स कम्पनी लिमिटेड,
बजबज, चौबीस परगना
की ओर से
श्री सिद्धचक्रविधान महोत्सव के
सानन्द सम्पन्न होने के उपलक्ष में
सादर भेंट

‘ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी’ पालि गन्धमाला [गन्धाङ्को ?]

भदन्ताचरियेन बुद्धघोसमहाथेरवरप्पणीता परमत्थजोतिका नाम

जा त क ट्ठ क था

[पठमो भागो]

एककनिपातवण्णनी

कोसिनारकेन तिपिटकाचरियेन
भिक्षुना धम्मरक्षितेन
संलोधिताभिमङ्गता च

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

पठममुद्रापन
सहस्रसमत्तं

आमाल्हो वीरनि० स० २४७७

ब० स० २४६५

जुलाई १९५१

मूलं ९ रु०

भारतीय ज्ञानपीठ काशी

स्व० पुण्यश्लोका माता मूर्तिदेवी की पवित्र स्मृति में
तत्सुपुत्र सेठ शान्तिप्रसाद जी द्वारा

संस्थापित

ज्ञानपीठ मूर्तिदेवी पालि ग्रन्थमाला

पालि ग्रंथांक १

प्रकाशक—

अयोध्याप्रसाद गोयलीय,
मन्त्री, भारतीय ज्ञानपीठ काशी
दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस

मुद्रक—देवताप्रसाद गहमरी, संगार प्रेस, काशीपुरा, बनारस

स्थापनाब्द
फाल्गुन कृष्ण ६
वीरनि० २४७० }

सर्वाधिकार सुरक्षित

{ विक्रम सं० २०००
१८ फरवरी १९४४

स्व० मूर्तिदेवी, मातेश्वरी सेठ शान्तिप्रसाद जैन

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTIDEVI PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No. 1

JATĀKATTHAKĀTHA

Vol. I

EDITED BY

TRIPITAKACHARYA
BHIKSHU DHARM RAKSHIT

Published by

Bharatiya Jñanapīṭha, Kashi

First Edition }
1000 Copies. }

ASHVARI VIRA SAMVAT 2477
BHADRA SAMVAT 2495
JULY, 1951.

{ *Price*
{ *Rs. 9/-*

BHĀRĀTIYĀ JÑĀNA-PĪTHA, KĀSHĪ

FOUNDED BY

SETH SHANTI PRASAD JAIN

IN MEMORY OF HIS LATE BENEVOLENT MOTHER

SHRI MURTI DEVĪ

JNANA-PITHA MŪRTI DEVĪ PALI GRANTHAMALĀ

PALI GRANTHA No. 1

PUBLISHER

AYODHYA PRASAD GOYALIYA,

**SREY BHARATIYA JNANAPITHA,
DURGAKUNDA ROAD, BANARAS.**

Founded in
**Phalguna Krishna 9,
Vira Sam. 2170**

All Rights Reserved.

**Vikrama Samvat 2000
18th Feb. 1911.**

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

विज्जति

मिच्छित्तमुगतवथागतेन पदस्थाक भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अभिसम्बुद्धित्वा, सम्बोधिसमधि-
गमाय सम्माभूता दीपट्कम्पादमूले कनाभिनोहारतो पट्ठाय याव तुमितभवननिवासो, या चरियायो कथा-
समणेन ओवादानुसूते च तस्य तस्य भिक्षुभिक्षुनीतञ्चेव उपासकपासिकानञ्च वृत्ता, ता सत्त्वा अद्धच्छट्ठ-
सत्तपग्गाया जातक'न्ति नामेन तेनेव तयागतेन पाकटीकथा । तञ्च खो पन जातक मत्तगीति आरोपेत्तेहि धम्म-
गट्ठाहक'खेखरेहि मट्ठीनित्तयममारोपित पिटकवसेन मुत्तन्तिपिटके च निकाय वसेन मूढकनिकाये च अन्तोगध
होति ।

तस्म खो पन जातकम्म अस्ववग्गना, परमदिग्गुहमद्वाकद्विविग्यानिमिण्डनेन तिपिटकपरित्याप-
भेदमाहुकथे तस्यमासते अपाटिहज्जाग्याचारेन खेखमप्यदीपान धराने महाविहारवासीन बमालङ्कारभूतेन
त्रय्वटीपवामिना सकसमयममयन्तग्गारदम्मिना यमस्मिना भवस्त बुद्धबोत्तथेर'वरेम परमरत्नजोत्तिका'ति
नामेन कथा । मा पनाय परमान उतमान अत्यान जोतनतो पक्कामनतो पम्मत्यजोत्तिका नाम । जातकट्टकथा'
तिपि अयमेव कथीयते ।

न खो पन जातकट्टकवामदिमा विमानतमा अज्ज्जा अट्टकथा नाम अत्थि । एमस्मि पन गन्थे गज-
नानिधम्मनात्यादयो मध्येपि धम्मा आगता । अपि च कवामग्गेन वणिग्गा अय गन्थो मच्चजनमुगावहो होति ।
एतग्गि खोके कथामाहिक्व जातकट्टकथा विग लोकियलीकुत्तग्ग्यमाधको एकापि अज्ज्जा गन्थो मत्थेव ।

अय जातकट्टकथा ज्ञानरुपाणिय आगतनियमिनेव बावीमनिवा निपातेहि पानिमिण्डना होति । तेसु
एककनिपातवग्गनाय निशानकथानग्गर अपण्णकजातकादीनि दियट्ठजातकसत्तानि होन्ति, तानि अपण्णक-
वग्गादीहि पण्णमहिंखग्गेहि जेव नीहि पण्णामकेहि च मट्ठगहीनानि । गच्छेव निपातान विव्थारो पन एव वेदि-
गत्थो —

अनुषकमो	निपातो	वग्गपमाणो	जातकपमाणो
१	एककनिपातो	१५	१५०
२	दुक्कनिपातो	१०	१००
३	तिका निपातो	५	५०
४	चतुक्कनिपाता	५	५०
५	पञ्चकनिपातो	३	२५
६	छक्कनिपाता	२	२०
७	मनकनिपातो	२	२१
८	अट्टकनिपाता	१	१०
९	नवकनिपाता		१२
१०	दशकनिपाता	..	१६
११	एकादसकनिपातो	...	६
१२	द्वादसकनिपातो	.	१०
१३	त्रिंशकनिपातो	...	१०
१४	पौरुष्णकनिपाता	...	१३
१५	वीर्यनिपातो	...	१४

अनुवक्रमो	निपातो	अगण्यमात्रो	जातकप्यमात्रो
१६	तिसतिनिपातो	...	१०
१७	चत्तानीमनिपातो	...	५
१८	पञ्चासनिपातो	...	३
१९	सट्टिनिपातो	...	२
२०	सत्ततिनिपातो	...	२
२१	असीतिनिपातो	...	५
२२	महानिपातो	...	१०
२२		४३	५४७

इति इमानि सत्तत्तानीमार्थाधिकानि पञ्चजातकमनानि इमिस्सं जातकट्टकथाय वधिणतानि । जातक-
पालीपि एतपरमायेव दिस्सति । यस्मिन् वदन्ति पण्णामाधिकानि पञ्चजातकसत्तानीति अट्ठच्छट्ठानि जातक-
सत्तानीति च तं एतकमेव, न हेत्थ अप्पिकाय निसङ्गलघाय ऊनता सल्लक्खीयनेति अनेकेहि धेरेहि वुत्त ।

इमाय जातकट्टकथाय पन निदानमन इतो सत्ताधिकानिसतिसवच्छरतो पुब्बे दिवङ्गतेन **आचारियेन**
धम्मजान्दकोसम्भित्ता मुद्दापितं अहोसि । सकलाय जातकट्टकथाय हिन्दीभासाय परिवत्तनम्पि आनन्दकांसल्ला-
नत्थेरेन कत अत्थि । तस्सा ताव तथो भागा येव मुद्दापिता सन्ति । अञ्जो पि भागा सीधेन मुद्दापिता भविस्स-
न्तीति मञ्जो । अपि च जातकट्टकथाय नागरक्खरमुद्दापने अतिवियपयोजन दिस्समाने 'भारतीय **ज्ञानपीठ**
काशी' इति नामिकाय समितिवा मुद्दापनमारब्ध । इमिस्सा पनाय पठमो भागो याव एककनिपातवण्णना परि-
योमाना मुद्दापितो । जातकट्टकथाय पन मुद्दापनेन तेन भारतीयान महाउपकारो कतो ।

इमाय जातकट्टकथाय सम्पादनकिच्च पन सञ्चप्यकारेन निपिटकाचारियेन भदन्तजगदीसकस्सपत्थेरे-
वरेन कत । तस्सेव अनुमनिया मया ससोधिताभिसङ्गता च । इमस्मि अभिसङ्गरणे तत्थ तत्थ विसयानुरूपा
मातिकायो लिखिता सन्ति, ता अञ्जोसु गन्थेसु नात्थि, इध पन पाठकान सुखावबोधन्थाययेव तथा कता ।
अधोद्विप्योसु विसदिसपाठापि तेनेव अञ्जसयेन आहटा । पमादवत्तेन खलु इमस्मि मुद्दापने सद्दोमादयो
दिस्सन्ते, तस्मा मया मुद्रिपप्प लिखित अत्थि, त माधुसो ओलोकेन्वाव मज्जना पठन्तूति निवेदयामि ।

कृतिसनारयं

२८-५-५१

इत्थं विज्जयापीयने मया कोसिनारकेन

भिरुत्तुना धम्मरक्खितेना'नि

सङ्केतनिरूपनं

रो०	—	मुद्रित रोमनवक्खरपोत्थकं ।
मि०	—	मुद्रित मोहलक्खरपोत्थकं ।
म्या०	—	मुद्रित स्पामक्खरपोत्थकं ।
म०	—	मुद्रित मग्गमक्खरपोत्थकं ।

सूचिपत्रं

निदानकथा

पङ्क्त्यो	अनुपङ्क्त्यो	वित्तयो	पिट्टक्यो
१	"	परागमाथा	१
२	"	तीर्णि निदानानि	२
३	"	बुरेनिदानं	"
"	१	सुमेधकथा	"
"	"	अमरवती नगर	३
"	"	समेधपण्डितस्स चिन्तन	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स पक्खज्जा	५
"	"	दीपङ्करभगवतो पादमूले बुद्धभावाय	
		अभिनीहारो	८
"	"	बुद्धोपादस्स पुब्बनिमित्तानि	१२
"	"	महासत्तस्स अधिष्ठानानि	१५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	१६
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४. पञ्जापारमी	१७
"	"	५. विर्यपारमी	"
"	"	६. खिन्तिपारमी	१८
"	"	७. सच्चपारमी	१८
"	"	८. अधिष्ठानपारमी	"
"	"	९. मेत्तापारमी	१९
"	"	१०. उपेक्खापारमी	"
"	"	महासत्तस्स पारमिसम्ममन	२०
"	२	भगवा दीपङ्करो	२२
"	३	भगवा कोण्डञ्जो	२४
"	४	भगवा मङ्गलो	"
"	५	भगवा सुमनो	२७
"	६	भगवा रेवनो	"
"	७	भगवा गोभिनो	"
"	८	भगवा अनोमदस्सी	२८
"	९	भगवा पटुमो	"
"	१०	भगवा नारदो	२९
"	११	भगवा पटुमुत्तरो	"
"	१२	भगवा समेधो	"
"	१३	भगवा सुजातो	३०
"	१४	भगवा पियदस्सी	"
"	१५	भगवा अत्थदस्सी	"

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	विट्टङ्कको
३	१६	भगवा धम्मदस्सी	३१
"	१७	भगवा सिद्धत्थो	"
"	१८	भगवा तिम्रो	"
"	१९	भगवा फुम्सो	३२
"	२०	भगवा विपस्सी	"
"	२१	भगवा निखो	"
"	२२	भगवा वेस्सभू	३३
"	२३	भगवा ककुत्तन्धो	"
"	२४	भगवा कोणामगो	"
"	२५	भगवा कस्सपो	"
"	२६	सव्वे बुद्धा	३४
"	२७	बोधिसत्तान आनिमसा	"
"	२८	पारमियो पूरेमि	३५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	"
"	"	३. नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्जापारमी	३६
"	"	५ चिरियपारमी	"
"	"	६ खान्तिपारमी	"
"	"	७ सक्कपारमी	"
"	"	८ अधिट्ठानपारमी	"
"	"	९ मेत्तापारमी	"
"	"	१० उपवत्थापारमी	३७
४	२९	अविष्टरे निवान	"
"	"	तीरिग कोलाहलानि	"
"	"	१ कप्पकोलाहल	"
"	"	२ वृत्तकोलाहल	"
"	"	३ चक्कबन्तिकोलाहल	"
"	३०	देवतायाचन	३८
"	३१	पञ्चमहाविलोकन विलोकन	"
"	"	१ कालो	"
"	"	२ दीप	"
"	"	३ देसा	"
"	"	४ कुल	३९
"	"	५. जनेतिआयु	"
"	३२	पटिसन्धि गण्ह	"
"	३३	महाभायादेवी गुपिन अट्टम	"
"	३४	आहम्मगा आहमु	४०
"	३५	इति सपुब्बनिमित्तानि पातुरहमु	"
"	३६	बोधिसत्तमानुवम्मता	"

अक्षरको	अनुपादको	वित्तयो	पिडुअको
४	३७	लुम्बिनीवने	४०
"	३८	तापसो कालदेवनो	४२
"	३९	लक्ष्मणपटिगाहका अट्ट ब्राह्मणा	४३
"	४०	पञ्चवर्गिया घेरा	"
"	४१	चत्तारि पुब्बनिमित्तानि	४४
"	४२	रञ्ज्वो वण्णमडगल अहोमि	"
"	४३	जातकान सिपणं दम्मेसि	४५
"	४४	चत्तारि पुब्बनिमित्तानि	"
"	"	१ जराजिण्ण	"
"	"	२ व्याधिन	"
"	"	३ कालकन	४६
"	"	४ पञ्चजित	"
"	४५	बोधिमत्तम्भ पच्छिमो अण्डकारो	"
"	४६	राहुनो जातो	"
"	४७	किसागांतमिया उदान	"
"	४८	नाटकण्डियो	४७
"	४९	महाभिनिक्खमन	"
"	५०	बोधिमत्तो पञ्चजि	४९
"	५१	वाणिमत्तो राजगह पाविमि	५०
"	५२	आलार व कालाम उट्टक च रामपुत्र	"
"	५३	दुक्कगकिरिया	"
"	५४	सुज्जानाय पायासादान	५१
"	५५	बोधिमत्तम्भ पाति पटिसोत गच्छति	५२
"	५६	बोधिमण्ड आरुहि	"
"	५७	मारपरराजयो	५३
"	५८	सम्बोधििया पति	५६
५		सन्तिके निदाचं	५७
"	५९	जयपालवटको वरणल्लडको	"
"	६०	अर्निमयसेनिय	"
"	६१	रत्नचक्रकमचेतिय	"
"	६२	रत्नघर	"
"	६३	येन अजपालनिघोधां	"
"	६४	मुचलिनन्द, राजायतन	५८
"	६५	तपस्सुभल्लिका	५९
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६७	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६८	धम्मचक्कणवत्तन	"
"	६९	चरथ भिक्खवे चारिकनि	६०
"	७०	भगवा राजगहे	"
"	७१	साग्गिपुसो च भोमाल्लानो च	६२

प्रश्नको	अनुप्रश्नको	विसयो	पिट्टकको
५	७१	भगवा कपिलवत्थु अगमासि	६२
"	७२	कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि	६३
"	७३	कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि	६४
"	७४	राहुलमानुया सिग्गिबम अगमासि	६५
"	७५	नन्द पब्बाजेसि	"
"	७६	राहुल पब्बाजेसि	"
"	७७	अनाथपिण्डको जेतवनागम कारेसि	६६

निदानकथा तिष्ठिता

१. एककनिपातो

१. पठमो पण्णासको

१. अपण्णकवग्गवण्णना

प्रश्नको	विसयो	पिट्टकको
१	अपण्णकजातक	६८
२	वण्णपथजातक	७५
३	मेरिवागिजजातक	७८
४	चुल्लसेट्टिजातक	८०
५	तण्डुलनालिजातक	८६
६	देवधम्मजातक	८८
७	कट्टहारिजातक	९३
८	गामनिजातक	९४
९	मखादेवजातक	९६
१०	सुखविहारिजातक	९८

२. सीलवग्गवण्णना

१	लवलगाभिगजातक	१००
२	निशोर्धभिगजातक	१०२
३	रुण्डिनजातक	१०८
४	वातभिगजातक	११०
५	स्वर्गादियजातक	११२
६	निपरत्थभिगजातक	११३
७	मालुनजातक	११६
८	मनकभनजातक	११७
९	आयावित्तभतजातक	११९
१०	नलपानजातक	१२०

३. कुरुङ्गवर्गवर्णना

पङ्क्त्यो	विसयो	पिट्टङ्कको
१	कुरुङ्गमिगजातक	१२२
२	कुम्कुरजातक	१२४
३	भोजजानीयजातक	१२७
४	जाजञ्जजातक	१२९
५	तित्थजातक	१३०
६	महिनामुखजातक	१३३
७	अभिष्टजातक	१३५
८	नन्दिविमानजातक	१३७
९	कण्ठजातक	१३९
१०	मुनिकजातक	१४१

४ कुलावकवर्गवर्णना

१	कुलावकजातक	१४२
२	नन्चजातक	१४७
३	सम्भेदिमानजातक	१४८
४	मच्छजातक	१५०
५	वट्टकजातक	१५१
६	सक्कजातक	१५३
७	नित्तिरजातक	१५५
८	शकजातक	१५८
९	नन्दजातक	१६१
१०	खेदिङ्गारजातक	१६३

५ अस्थकामवर्गवर्णना

१	लोमकजातक	१६८
२	कपोतजातक	१७३
३	बेलुकजातक	१७५
४	मकसजातक	१७६
५	गोहिणीजातक	१७७
६	आगमदूसकजातक	१७८
७	वारुगिजातक	१८०
८	वेदव्भजातक	१८१
९	नक्खलजातक	१८४
१०	दुम्भेधजातक	१८६

२. मज्झिमो पण्णासको

६ आसिसवर्गवर्णना

१	महामीलवजातक	१८८
२	बूतजनकजातक	१९२
३	पुण्णपानिजातक	१९३

अष्टको	विषयो	पिटठको
४	फलजातक	१६५
५	पञ्चावुषजातक	१६७
६	कञ्चनकखन्धजातक	१६६
७	वानग्निजातक	२०१
८	तयोधम्मजातक	२०३
९	भेगिवादजातक	२०५
१०	मद्रखधमनजातक	२०६
७ इत्थीवग्गवण्णना		
१	असानमन्तजातक	२०७
२	अण्डभूतजातक	२१०
३	नक्कजातक	२१४
४	दुराजानजातक	२१७
५	अनभिरतिजातक	२१६
६	मृदुलवक्खगजातक	२२०
७	उच्छ्रज्जातक	२२३
८	माकेलजातक	२२५
९	विमवन्तजातक	२२६
१०	कुहालजातक	२२७
८ वरगवग्गवण्णना		
१	वरगजातक	२३०
२	सीलवनागजातक	२३२
३	सच्चकिरजातक	२३४
४	रुक्खधम्मजातक	२३७
५	मच्छजातक	२३८
६	असङ्कियजातक	२४०
७	महासूपिनजातक	२४२
८	इल्लोमजातक	२४६
९	खरसग्गजातक	२५५
१०	भीमसेनजातक	२५६
९ अपायिम्हवग्गवण्णना		
१	सरापानजातक	२५६
२	मिलविन्दजातक	२६१
३	कालकर्णजातक	२६२
४	अत्थम्मद्वारजातक	२६४
५	किम्पकजातक	२६६
६	मोलवीमसनजातक	२६७
७	मईगलजातक	२६६
८	सारम्भजातक	२७१
९	कुहकजातक	२७२
१०	अकनञ्जुजातक	२७४

१० लिखवग्गवण्णना

ग्रंथको	विषयो	पिट्ठको
१	लितजानकं	२७६
२	महामारजातक	२७७
३	विस्साम्भोजनजातक	२८२
४	लोमहंसजातक	२८३
५	महामुदम्मनजातक	२८५
६	तेलपत्तजातक	२८७
७	नामसिद्धिजातक	२८७
८	कूटवाग्विजजातक	२८८
९	परोसहस्रजातक	२८९
१०	अमातरजातक	२९७

३. उपरिमो पण्णासको

११ परोसतवग्गवण्णना

१	परोसतजातक	२९९
२	पण्णिकजातक	३००
३	वेरिजातक	३०१
४	मित्तविन्दजातक	३०२
५	दुट्ठवक्कजातक	३०३
६	उदञ्चविजानक	३०४
७	मानित्तजातक	३०५
८	गहियजातक	३०७
९	कुण्डकपुवजातक	३०८
१०	मन्थमहारकपञ्चो निट्ठितो	३१०

१२ हंसीवग्गवण्णना

१	गद्रभपञ्चो निट्ठितो	३१०
२	अमरादेवीपञ्चो निट्ठितो	३१०
३	मिगालजातक	३११
४	मित्तचिन्नीजातक	३१३
५	अनुसर्गित्तजातक	३१४
६	दुट्ठवक्कजातक	३१५
७	नित्तिरजातक	३१६
८	वट्टकजातक	३१७
९	अकालरावीजातक	३१८
१०	वन्धनमोक्कजातक	३२०

१३ कुसनालिषग्गवण्णना

१	कुसनालिजातक	३२३
२	दुम्भेधजातक	३२५
३	नट्ठपलीमजातक	३२७

अक्षको

४

५

६

७

८

९

१०

विसयो

अम्यजातक

कटाहजातक

अमिलकवग्गजातक

कलण्डुजातक

विनारवनजातक

अग्निकजातक

कोमियजातक

पिटठक्षको

२१६

२३०

२३२

२३४

२३५

२३६

२३७

१४ असम्पदानवग्गवण्णना

१

२

३

४

५

६

७

८

९

१०

असम्पदानजातक

पञ्चभीरुकजातक

घनामनजातक

भानसोधनजातक

चन्दामजातक

मृषण्णहमजातक

वड्डुजातक

गोधजातक

उभन्तोभट्टजातक

काकजातक

२३८

२४१

२४३

२४४

२४५

२४६

२४८

२४९

२५१

२५२

१५ ककण्टकवग्गवण्णना

१

२

३

४

५

६

७

८

९

१०

गोधजातक

मिगालजातक

विरोचनजातक

नङ्गुट्टजातक

राधजातक

काकजातक

पुप्फरत्तजातक

मिगालजातक

एकपण्णजातक

मन्त्रावजातक

२५४

२५५

२५६

२५८

२५९

२६०

२६२

२६४

२६६

२६८

एककनिपातवण्णना निहिता

जातकट्टकथा

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्पासम्बुद्धस्स

जातकट्टकथा

१. पणामगाथा *

जातिकोटिसहस्सेहि पमाणरहितं हित ।
लोकरस्स लोकनाथेन कतं येन महेसिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धम्मस्स चञ्जलि ।
सधञ्च पतिमानेत्वा सज्जसम्मानभाजन ॥
नमस्सनादितो अस्स पुञ्जस्स रतनत्तये ।
पवतस्सानुभावेन भेत्वा सज्जे उपदवे ॥

* श्या०—बन्धित्वा सिरसा सेट्ठं बुद्धमप्पटिपुगलं ।
ज्येष्ठागरमुत्तिण्णं तिण्णसंसारसागरं ॥
तथेव परमं सत्तं गम्भीरं बुद्धं अणुं ।
भवाभवकरं बुद्धं धम्मं सद्धम्मपूजितं ॥
तथेव पन संघञ्च अमंगं संघमुत्तमं ।
उत्तमं वक्खिण्येय्यानं सन्तिन्द्रियमनासथं ॥
कतनं तस्स एतस्स पणायेन विसेततो ।
धीरातिधीरधीरेहि आगमञ्जूहि विञ्जूहि ॥
अपदानदठकथं भन्ते कातब्बन्ति विसेततो ।
पुनपुनाररेनेव याचितोहं यस्सिस्सिभि ॥
तस्माह सापदानस्स अपदानस्स सेततो ।
वीपिस्सं पिटकत्तये ॥
यथा पालिनेनेव अत्थसंवण्णनं सुभं ।
केन कत्थं कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमं ॥
किमत्थं भासितं चेत्तमेत्तं कत्वा विधिं गतो ।
निदानकोसलत्थञ्च सुउग्गहणधारणा ॥
तस्मा तन्तं विधिं पत्वा पुब्बापरविसेतत्तं ।
पुराणसीहलभासाय पुराणदठकथाय च ॥
ठपितं तं न साधेत्ति साधूनं इच्छित्तिच्छित्तं ।
तस्मा तमूपनिस्साय पुराणदठकथामयं ॥
विधञ्जेत्वा विदद्धत्थे विसेतथम्पकासयं ।
विसेतवण्णनं सेट्ठं करिस्सामत्थवण्णनन्ति ॥

केन कत्थं कदा चेत्तं भासितं धम्ममुत्तमं च करिस्सामत्थवण्णनन्ति च पटिञ्जातत्ता ।

तं तं कारणमागम्य देसितानि जुतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥
 यानि येषु चिरं सत्या लोकनित्यगणित्यको ।
 अनन्ते बोधिसम्भारे परिपाचैसि नायको ॥
 नानि सञ्चानि एकज्ज्ञं आरोपेन्तेहि सगहं ।
 जातकं नाम संगीतं धम्मसंयाहकेहि य ॥
 बुद्धवत्सस्स एतस्स ऽच्छन्नेन चिरदृष्टिं ।
 याचितो अभिगन्तवान् धरेण अत्यदस्सिना ॥
 अममद्विहारेण सदा सद्धिविहारिना ।
 तथेव बुद्धमित्तेन सन्तचित्तेन विञ्जना ॥
 महिंसासकवसम्हि सम्भूतेन नयञ्जना ।
 बुद्धदेवेन च तथा भिक्खुना सुद्धवद्दिना ॥
 महापुत्तिसचरियान् आनुभाव अचलितयं ।
 तस्स विज्जोनयन्तस्स जातकस्सत्त्ववण्णन ॥
 महाविहारवामीन वाचनामग्गनिस्सित ।
 भासिस्स भासतो नम्मो माधु गण्हन्तु माधवोति ॥ [१]

२. तीणि निदानानि

सा पनाय जातकस्स^१ अत्यवण्णना दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्निकेनिदानान्ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयमाना येन मुणान्ति तेहि समुदागमतो^२ पट्ठाय विञ्जानत्ता यस्मा सुद्धु विञ्जाना नाम होति तस्मा त तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम ।

तत्थ आदितो ताव तेस निदानान् परिच्छेदो वेदितव्वो—(१) दीपकपादमूर्तास्म हि कताभिनी-
 हारस्स महामत्तस्स याव वेम्मन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितपुरं निव्वत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरेनिदानं नाम,
 (२) तुसितभवनतो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सव्वञ्जतप्पत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदानं नाम,
 (३) सन्निकेनिदानं पन नेसु नेसु ठानेसु विहरतो तस्मि तास्म येव ठाने लब्धसीति । तत्रिदं दूरेनिदानं नाम —

३. दूरेनिदानं

१. सुमेधकथा

इतो किर कप्पसत्तमहम्साधिकान् चतुन्न असम्बेय्यान मत्थके अमग्गवती नाम नगरं अहोसि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति, उभतो सुजातो मातितो च पितितो च, समुद्धगङ्गणिको याव सत्तमाकुलपरिवट्टा, अक्खित्तो अनुपकुट्ठो आनिवादेन, अभिरूपो दम्सलीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरत्ताय समन्नागतो । सो अज्जं कम्म अकत्वा ब्राह्मणसिप्पमेव उग्गाण्ह । तस्स दहरकालं येव मातापितरौ कालमकंसु । अथस्स रासिच-
 ड्डको अमच्चो आयपोत्थकं आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमुत्ताहि भरिते गम्भे विवर्त्तिवा एतकं ते कुमार । मातुसन्तक, एतकं पितुसन्तक, एतकं अय्यकपय्यकानन्ति याव सत्तमा कुलपरिवट्टा धन आचिक्खित्वा एत पटिपज्जाहीति^३ आह । सुमेधपण्डितो चिन्तेसि—इमं धनं संहारित्वा मय्हं पितुपितामहादयो परलोकं गच्छन्ता एकं कहापणम्पि गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारणं कातुं वट्ठती नि । सो रज्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि

१ स्वा०—अपवानस्स । २ स्वा०—समुदागमतो । ३ रो०—पटिज्जग्गाहि ।

चरापेत्वा महान्नस्स दानं दत्त्वा तापसपद्मज्जं पब्बजि । इमस्स पत्तयस्स आवीभावत्थ इमस्सि ठाने सुमेधकथा कथेतब्बा । सा पनेसा किञ्चापि बुद्धवसे निरन्तरं आगता येव, गाथाबन्धनेन न आगतत्ता न सुदुहं पाफटा तस्मा त अन्तरन्तरा गाथाबन्धदीपकेहि बचनेहि सद्धि कथेस्साम् ।

अमरवती नगरं

कप्पसत्तसहस्साधिकान हि चतुस्र असंख्य्यान मत्थके दसहि सद्देहि अविवित्तं अमरवतीति च अमरन्ति च लद्धनाम नगर अहोसि य मन्धाव बुद्धवसे वुत्त :—[२]

“कप्पे च सत्तसहस्से च चतुरो च असत्थिये ।

अमर नाम नगर दस्सनेय्य मनोरमं ।

दमहि सद्देहि अविवित्तं अन्नपानसमायुत्त” ॥ न्ति ।

तत्प “दसहि सद्देहि अविवित्तं” न्ति हत्थिसद्देन अस्ससद्देन रथसद्देन भेरिसद्देन मुत्तिगसद्देन वीणासद्देन गीतमद्देन^१ सखसद्देन तालसद्देन ‘अस्साय पि’ : स्सादया’ ति दसमेन सद्देनाति, इमेहि दसहि सद्देहि अविवित्तं अहोसि । तेनं पत्तं सद्दानं एकदेसमेव गहेत्वा :—[२]

“हत्थिसद्दे अस्ससद्दे भेरिसंवरथाणि च ।

स्सादय पिवथा येव अन्नपानेन घोमिन्” ॥ न्ति ।

बुद्धवसे इमं गाथ^२ वत्ता.—

“नगरं सब्बंगसम्पन्नं सब्बकाममुपागतं^३ ।

सत्तरत्तनसम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ॥

समिद्धं देवनगरं आवासं पुञ्जकाम्भिनं ।

नगरं अमरवतीया सुमेधो नाम श्राद्धानो ॥

अनेककाटिसन्निचयो पहतधनञ्जवा ।

अज्जायका मन्थरो निष्ण वेदानपारसु ॥

लक्खणं इतिहासे च सब्बमे पारामं गतो” ति वुत्त ।

सुमेधपण्डितस्स चिन्तनं

अथेकदिवस सो सुमेधपण्डितो उपरिपासादवरतले रहोगतो हुत्वा पल्लं^४ आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तोमिः—पुनरुभवे पण्डित^१ पटिसन्धिगहणं नाम दुक्खं तथा निब्बत्तनिब्बत्तट्ठाने मरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवंभूतेन मया अजातिं अजरं अव्याधिं अदुक्खमसुखं मोतलमममम-हानिब्बाणं परियेमितुं वट्ठन्ति । अवस्स भवतो मुञ्चित्वा निब्बाणगामिना एकेन मग्गेन भावितवन्ति । तेन वुत्त —

“रहोगतो निमीदित्वा एवं चिन्तेमहं तदा ।

दुक्खो पुनरुभवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥

जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो चहं तदा ।

अजरं अमरं खेमं परियेसिस्सामि निब्बुत्ति ॥

यसूनिमं पूतिकायं नानाकुणपपूरितं ।

छट्ठमित्थानं गच्छेय्यं अनपेखो अनत्थिको ॥ [३]

अत्थि हेहिंति यो^५ मग्गो न सो सक्का न हेतुये ।

परियेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया” ति ॥

१ रो०—सम्मसद्देन । २ रो०—वत्तागाथ । ३ रो०—सब्बकम्म । ४ रो०—सो ।

ततो उत्तरिम्पि एव चिन्तेसिः— यथा हि लोके दुस्सस्स पटिपक्खभूत सुखं नाम अत्थि, एव भव सति तत्पटिपक्खेन विभवेनापि भवितव्वं । यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूतं सोतम्पि अत्थि; एवं रागादीनं अग्गीन वूपसमन निब्बाणेनापि भवितव्वं । यथा च पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-धम्मोपि अत्थियेव, एवमेव पापिकाय जातिया सपि सब्बजातिक्खेपनतो अजातिमंथातन निब्बाणेनापि भवित-व्वमेवाति । तेन वुत्तः—[३]

“यथापि दुक्खे विज्जन्ते सुखं नामपि विज्जति ।
एव भवे विज्जमाने विभवोपि इच्छितव्वको ॥
यथापि उण्हे विज्जन्ते अपर विज्जति सीतल ।
एव तिविधम्पी विज्जन्ते निब्बाण इच्छितव्वको ॥
यथापि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।
एवमेव जातिविज्जन्ते अजातिपि इच्छितव्वकाति ॥”

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा नाम गूथरासिम्हि निमग्गेन पुरिसेन दूरतोव पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न महातळाक दिस्वा कतरेन नुत्तो मग्गेन एत्थ गन्तव्वान्ति त तळाक गवेसितु वुत्त । य तस्स अगवेसन न सो तळाकस्स दोसो । एवं किलेसमलधोवनअमतमहानिब्बाणतळाके विज्जन्ते तस्स अगवेसन न अमतमहानिब्बाणमहातळाकस्स दोसो । यथा च चोरेहि सम्परिवाग्गितो पुरिमो पलायनमग्गे विज्जमानेपि सत्थे न पलायति न सो मग्गस्स दोसो पुरिसस्सेव दोसो, एवमेव किलसेहि परिवारेत्वा गहिनस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बाणगामिम्हि सिबे मग्गे विज्जमाने मग्गस्स अगवेसन नाम न मग्गस्स दोसो पुग्गलस्सेव दोसो । यथा च व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सत्थे त वेज्ज गवेसित्वा व्याधि न तिकिच्छापेति न सो वेज्जस्स दोसो, एवमेव यो किलेस-व्याधिपीळितो किलेसवूपसममग्गकोविदं विज्जमानमेव आचरिय न गवेसति तस्सेव दोसो न किलेसविनासकस्स आचरियस्साति । तेन वुत्तः—

यथा गूथगतो पुरिसो तळाक दिस्वान पूरित ।
न गवेसति त तळाक न दोसो तळाकस्स सो ॥
एवं किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमतन्तळे ।
न गवेसति तं तळाकं न दोसो अमतन्तळे ॥ [४]
यथा अरीहि परिगुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
न पलायति सो पुरिसो न दोसो अज्जसस्स सो ॥
एव किलेसपरिगुद्धो विज्जमाने सिबे पथे ।
न गवेसति त मग्ग न दोसो सिबमज्जे ॥
यथासि व्याधितो पुरिमो विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति त व्याधि न सो दोसो तिकिच्छके ॥
एव किलेसव्याधीहि दुक्खितो परिपीळितो ।
न गवेसति त आचरिय न सो दोसो विनायके ति ॥

अपरम्पि चिन्तेसि.—यथा मण्डनजातिवो पुरिसो कण्ठे[४]आसतं कुणप छड्ढेत्वा सुख गच्छति, एव मयापि इम पुत्रिकाय छड्ढेत्वा अनपेक्षेन निब्बाणनगर पविसितव्वं । यथा च नयनारियो उक्कारभूमिय २ उच्चार-पस्सावं कत्वा न त उच्छङ्गेन वा आदाय दसन्नेन वा वेटेत्वा गच्छन्ति जिगुच्छमाना पन अनपेक्षाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव मयापि इम पुत्रिकाय अनपेक्षेन छड्ढेत्वा अमत निब्बाणनगर पविसितु वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जर नाव अनपेक्षा छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव अहम्पि इम नवहि वणमुखेहि पग्घरन्त कायं छड्ढेत्वा अनपेक्षो निब्बाणनगर पविसिस्सामि । यथा च पुरिसो नानागत्तानि आदाय चोरेहि सद्धि मग्ग गच्छन्तो अत्तनो

१ रो०—अजातिम्पि इच्छितव्वकं । २ स्या०—उक्कारभूमियं ।

रतननासभयेन ते छड्ढेत्वा खेम मग्ग गण्हाति, एवं अयम्पि करञ्जकायो रतनविलोपकचोरसदिसो सचाह् एत्थ तण्हं करिस्सामि अरियमग्गकुसलधम्मरतनं मे नस्सिस्सति तस्मा मया इमं चोरसदिसं कायं छड्ढेत्वा निग्वाण-नगरं पविसितुं बट्टती ति । तेन वुत्त—

यथापि कुणप पुरिसो कण्ठे बद्धं जिगुञ्छियि ।
 मोचयित्वा गच्छेय्य सुखी सेरी सयं वसी ॥
 तथेवमि पृतिकायं नानाकुणपसञ्चयं ।
 छड्ढयित्वा गच्छेय्य अनपेक्षा अनत्थिका ॥
 यथा उच्चारठानमिह करीसं नरनारियो ।
 छड्ढयित्वा गच्छन्ति अनपेक्षा अनत्थिका ।
 एवमेवाहमिमं कायं नानाकुणपपूरितं ।
 छड्ढयित्वा गच्छिस्स बच्च कत्वा यथा कुटि ॥
 यथापि जज्जर नाब पल्लुग उदगाहिनि ।
 सामी छड्ढेत्वा गच्छन्ति अनपेक्षा अनत्थिका ॥ [५]
 एवमेव इमं कायं नवच्छिद् धुवस्सव ।
 छड्ढयित्वा गच्छिस्स जिण्णं नाबं व सामिका ॥
 यथापि पुरिसो चोरेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।
 भण्डच्छेदभयं दिस्वा छड्ढयित्वा गच्छति ॥
 एवमेव अयं कायो महाचोरसमो विय ।
 पहायिमं गमिस्सामि कुसलच्छेदना मया” ति ॥

मुमेधपण्डितस्स पब्बज्जा

एव मुमेधपण्डितो नानाविधाहं उपमाह् इमं नेक्खम्मुपसहितं अत्थ चिन्तेत्वा, सकनिवेसन अपरिमितं भोगवस्त्रं हेट्ठावुत्तनयेन कपण्डिकादीन् विस्सज्जेत्वा, महादानं दत्त्वा, [५] बत्थुकामे च किलेसकामे च पहाय, अमरनगरतो निक्खमित्वा, एककोव हिमवन्ते धम्मकं नाम पब्बतं निस्साय अस्समं कत्वा, पण्णसालं च चंक्रमं च मापेत्वा, पञ्चहिं नीवरणदोमेहि विवज्जिनं “एव समाहिते चित्ते” ति आदिना नयेन वुत्तेहि अट्ठहि कारण-गणेहि समुपेतं अभिञ्जासंखातं बलं आहरितुं तस्मिं अस्समपदे नवदोससमन्नागतं साटकं पज्जित्वा, द्वादसगुण-समन्नागतं वाकचीरं निवासेत्वा इसिपब्बज्जं पब्बजि । एव पब्बजितो अट्ठदोससमाकिण्णं तं पण्णसालं पहाय, समन्नागतं रुक्खमूलं उपगन्त्वा, सब्बं धञ्जविकत्तिं पहाय, पवत्तफलभोजनो हुत्वा निसज्जट्ठानचंक्रमवसेनेव पधानं पदहन्तो सत्ताहब्बन्तरे येव अट्ठथं समापत्तीन् पञ्चन्नं च अभिञ्जानं लाभो अहोसि । एव तं यथापत्थितं अभिञ्जाबलं पापुणि । तेन वुत्त —

“एवाहं चिन्तयित्वा नेककोटिसत्तं धनं ।
 नाथानाथानं दत्त्वा हिमवन्तमुपागमि ॥
 हिमवन्तस्स अविट्ठरे धम्मको नाम पब्बतो ।
 अस्समो सुकतो मय्हं पण्णसाला मुमापिता ॥
 चंक्रमं तत्थं मापेसि पञ्चदोसविवज्जिन ।
 अट्ठगुणसमुपेतं अभिञ्जाबलमाहारि ॥
 साटकं पज्जहि तत्थं नवदोसमुपागतं ।
 वाकचीरं निवासेसि द्वादसगुणमुपागतं ॥
 अट्ठदोससमाकिण्णं पज्जहि पण्णसालकं ।
 उपागमि रुक्खमूलं गुणं दसहुपागतं ॥

वापितं रोपितं धञ्जं पञ्जिहं निरवसेसतो ।
 अनेकगुणसम्पन्नं पवत्तफलमादिपि ॥ [६]
 तत्थ पधानं पदहिं निसज्जट्ठानचकमे ।
 अब्भत्तरम्हि सत्ताहं अमिञ्जाबलपापुणि" न्ति ॥

इमाय पन पालिया मुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालच्चकमा सहत्था मापिता विय वृत्ता । अय पनत्थ अत्थो । महासत्त हिमवन्तं अज्जोगहेत्वा अज्ज धम्मकपम्बत्त पविसिस्सामीति निक्खन्तं दिस्वा सक्को देवानमिन्दो विस्सकम्मं^१ देवपुत्त आमन्तेत्ता गच्छ तान । अयं मुमेधपण्डितो पम्बजिस्सामीति निक्खन्तो, एतस्स वसनट्ठान मापेहीति । सो तस्स वचनं मप्पटिच्छित्त्वा रमणीय अस्सम मुगुत्तं पण्णसाल [६] मनोरम चकम च मापेसि । भगवा पन तदा अन्नो पुञ्जानुभावेन निष्कसं तं अस्समपदं सन्धाय सारिपुत्त । तस्मिं धम्मकपम्बत्ते.—

"अस्समो मुक्तो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ।

चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविज्जित" ॥ न्ति आह ।

तत्थ "मुक्तो मय्ह" न्ति मुक्तो मया— "पण्णसाला सुमापिता" न्ति पण्णच्छदनसालापि मे सुमापिता अहोसि । "पञ्चदोस विज्जित" न्ति पञ्चमे चकमगदोमा नाम— (१) थद्धविसमता, (२) अन्तो रक्खता, (३) गहणच्छन्नता, (४) अनिमम्बाधता, (५) अनिविसालानाति ।

थद्धविसमभूमिभागाम्म हि चकमे चकमन्तस्स पादा रुज्जति, फोटा उट्ठहन्ति, चित्त एकग्गतं न लभति, कम्मट्ठान विपज्जति । मुदुसमन्ते पन फामुविहार आगम्म कम्मट्ठानं सम्पज्जति । तन्मा थद्धविसमभूमिभागा एको दोमोति वेदिनवो । चकमस्स अन्तो वा मज्जे वा कोटिय वा रक्खे सति पमादमागम्म चकमन्तस्स नलाट वा मीम वा पटिहञ्जतीति अन्तरुक्खता दुतियो दोमो । निगलतादिगहणच्छन्ने चकमे चकमन्ते अन्वकारवेलाय उरगादिके पाणे अक्कमित्त्वा वा मारेति, तेहि वा दट्ठो दुक्ख आपज्जतीति गहणच्छन्नता ततिया दोमो । अनिमम्बाधे चकमे आयामतो ग्ननिके वा अट्ठरत्तनिके वा चकमन्तस्स परिच्छेदे पक्खलित्वा नत्थापि अगुलियोपि भिज्जन्तीति अनिमम्बाधता चतुत्थो दोमो ।

अनिवासाले चकमे चकमन्तस्स चित्त विधावति, एकग्गतं न लभतीति अनिविसालता पञ्चमो दोमा । पुत्थुलतो पन दियट्ठरत्तनं डीसु पम्पेसु ग्ननमत्तं अनुचकमण दीधत्तां मट्ठिहन्त्य मुदुत्तलं समविष्प-किण्णवाळुक चकमणं वट्ति । चेनियगिरिम्हि दीपप्पसादकमहिन्दत्थेरम्म चकमण तादिम अहोसि ।

तेनाह "चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविज्जित" न्ति । "अट्ठगुणसमूपेत" न्ति अट्ठहि समणमुखेहि उपेतं । अट्ठिमानि समणमुखानि नाम (१) धनवञ्जापरिगृहाभावो, (२) अनवज्जपिण्डपातपरियेसनभावो, (३) निम्बुत्तपिण्डपातभुञ्जनभावो, (४) रट्ठ पीळेट्ठा धनसार वा मीसकहापणादीनि वा गण्हन्तेसु राजकुलेसु रट्ठपीळनकिलसाभावो, (५) उपकरणेषु निच्छन्दरागभावो, (६) चोरबिलोपे निग्भयभावो, (७) राजगजमहामत्तहि असट्ठभावो, (८) चतुसु दिसामु अण्णटिहतभावोति । इव [७] वृत्तं होति— यथा तस्मिं अस्समं वसन्तेन सक्का होन्ति इमानि अट्ठ समणमुखानि बिन्दितु एव अट्ठ गुणसमपेतं त अस्सम मापेसिन्ति ।

"अभिञ्जा बलमाहरि" न्ति [७] पच्छा तस्मिं अस्समे वसन्तो कसिणपरिकम्म कत्वा अभिञ्जानं च समापत्तो च उपादानत्थाय अनिच्चन्तो दुक्खन्तो विपस्सन् आरभित्वा धामप्पत्तं विपस्सनाबलमाहरि । यथा तस्मिं वसन्तो त बलमाहरितु सक्कोमि एव त अस्सम तस्स अभिञ्जत्थाय विपस्सनाबलस्स अनुच्छ-विक कत्वा मापेसिन्ति अन्थो ।

"साटक पञ्जिहं तत्थ नवदोसमुपागत" न्ति एत्थाय आनुपुब्बकथा — तदा किर कुटिलेणचकमादि पतिमण्डितं पुष्पफुगफलपूगरक्खसञ्चल्ल रमणीयं मधुरसलिलासय अपगतवाळमिगभिसनकसकुणं पाववेकक्खम अस्सम मापेत्था अलंकृतचकमस्स उभोसु अल्लेसु आलम्बनफलकं सविधाय निसीदनत्थाय चकमवेमज्जे समतलं मुग्गदण्णसिल मापेत्था अन्तोपण्णमालाय जटामणं लवाकचीरं तिदण्डकुण्डिकादिके तापसपरिक्खारे मण्डपे

पानीयकुटपानीयमेषपानीयसारावाणि अग्निसालाय अंगारकपल्लदाह्यादीनीति एव यं य पम्बजितान उपका-
राय सवसति त सर्वं मापेत्वा पणसालाभित्तिं “वे केचि पम्बजितुकामा इमे परिवसारे गृहेत्वा प बजन्तु”
ति अक्षरानि छिन्दित्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मो देवपुत्ते मुमेषपण्डितो हिमवन्तपादे गिरिकन्दरानुसारेण
अत्तनो निवासानुरूपं फासुकट्ठान ओलोकैन्तो नदीनिवत्तने विस्सकम्मनिम्मित सक्कदत्तियं रमणीय अस्सम
दिस्वा अंकमणकोटि गन्त्वा पदवळञ्जं अपस्सन्तो ध्रुव पम्बजिता धुरगामे भिक्षु परियेसित्वा किलन्तरूपा
आगन्त्वा पणसालं पविसित्वा निसिन्ना भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा थोकं आगमेत्वा अतिविय चिरायन्ति जाति-
स्सामीति पणसालाकुटिद्वार विवर्त्तित्वाअन्तो पविसित्वा इतोचितो च ओलोकैन्तो महाभित्तिं अक्षरगणि
वाचेत्वा मय्ह कप्पियपरिक्खारा एते इमे गृहेत्वा पम्बजिस्सामीति अत्तनो निवत्थपारुत्तं साटकयुगं पजहि ।

तेनाह “साटक पजहि तत्था” ति । एवं पविट्ठो अह सारिपुत्त । तस्मं पणसालाय साटकं पजहि ।
“नव दोसमुपागत” नि साटक पजहन्तो नव दोसे दिस्वा पजहिन्ति दीपेति ।

तापसपञ्चज्जं पम्बजितान हि साटकांस्मि नव दोसा उपट्ठहन्ति । (१) महरथभावो एको दोमो
(२) परपटिवट्ठताय उपपज्जनभावो एको (३) परिभोगेण लहु किलिस्सनभावो एको (४) किलिट्ठं च
धोविनब्बो च रज्जितब्बो च होति । परिभोगेण जीरणभावो एको । (५) जिराणम्स हि तुन्न वा अगलदान
वा कानब्ब होति पुन परियेसनाय दुरभिसम्भवभावो एको (६) तापसपञ्चज्जाय असारूपभावो एको ।
(७) पच्चत्थिकान साधारणभावो एको । यथा हि नं पच्चत्थिका न गण्हन्ति तथा गोपेतब्ब होति ।
(८) परिभुञ्जन्तस्स विभूसनट्ठानभावो एको । (९) गृहेत्वा चरन्तस्स [८] लब्धभारमहिच्छभावो एकोति ।
“वाकचीर निवासेसि” नि तदाह सारिपुत्त । इमे नव दोसे दिस्वा साटक पहाय वाकचीर निवासेसि ।
मुञ्जतिण [४] हीरहीर कन्वा गन्हेत्वा क्तवाकचीरनिवासनपारुपणत्थाय आदियिन्ति अत्थो । “द्वादसगुण-
मुपागतस्मि द्वादसहि आनिससेहि समपागत ।

वाकचीरस्मि हि द्वादसानिससा— (१) अण्णं सुन्दर कप्पियन्ति अय ताव एको आनिससो । (२) सह-
त्वा कातुं मक्कानि अय दुनियो । (३) परिभोगेण सन्निक किलिस्सति । धोवियमानेपि पपञ्चो नत्थीति अय
ततियो । (४) परिभोगेण जिण्णोपि सिम्बितब्बाभावो चतुत्थो । (५) पुन परियेसन्तस्स सुखेन करणभावो
पञ्चमो । (६) तापसपञ्चज्जाय सारूपभावो छट्ठो । (७) पच्चत्थिकान निरुपभोगभावो सप्तमो । (८) परि-
भुञ्जन्तस्म विभूसनट्ठानाभावो अट्ठमो । (९) धारणमल्लङ्घकभावो नवमो । (१०) चौवरपच्चवे अप्पिच्छ-
भावो दसमो । (११) वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो । (१२) वाकचीरे नट्ठेपि अनपेक्खभावो
द्वादसमोति ।

“अट्ठदीससमाक्खण पजहि पणसालक” नि कथ पजहि ? सो किर वरसाटकयुगं ओमुञ्चन्तो
चौवरवसे लग्गिन अतोजपुप्फदामसदिस रत्त वाकचीर गृहेत्वा, निवासेत्वा तस्सुपरि अपर मुवण्णवण्ण
वाकचीर परिदहित्वा, पुत्रागपुप्फसन्धरसदिस सत्वर अजिनचम्म एकम कत्वा, जटामण्डल पटिमुञ्चित्वा
चूलाय मडि निच्चलभावकर्त्त सासुचि पवेसेत्वा, मुत्ताजालसदिसाय सिक्काय पवालवण्णकुण्डकं ओदहित्वा,
तोमु ठानेसु वंका काज आदाय एक्कस्सा काजकोटिया कुण्डक एक्कस्सा अङ्कुरापरिच्छ निदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा,
खारिभार असे कत्वा, दक्खिणेन हत्थेन कत्तरण्ड गृहेत्वा, पणसालतो निक्खमित्वा, सट्ठिहत्तयमहाचंक्रम अपर पर
चक्रमन्तो अत्तनो वेसं ओलोकेत्वा, मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो, सोभनि वत मे पम्बज्जा, बुद्धादीहि मव्वेहि धीरुपु-
रिसेहि वण्णिता धोमिता अय पम्बज्जा नाम, पहीण मे गिहीबन्धन, निक्खन्तोस्मि नेक्खम्मं, लद्धो मे उत्तमपम्ब-
ज्जा, करिस्सामि समणधम्मं, लभिस्सामि मग्गफलमुख नि उस्साहज्जातो खारिकाज ओतारेत्वा, चक्रमधेमज्जे
मग्गवण्णसिलापट्ठे सुवण्णपटिमा विय निसिन्नो दिवसभागं वीनिनामेत्वा, सायण्हमययं पणसालं पविसित्वा,
बिदलमञ्चकपम्मे कट्ठत्थिरकाय निपन्नो सरीरं उतु गाहापेत्वा, बलवपच्चूसे पवुज्जित्वा अत्तनो आगमनं
आवज्जेसि—

अह घट्टावामे आदीनवें दिस्वा अमितभोगं अनन्तं यस पहाय अरुअं पविसित्वा नेवस्सम्मगवेसको हुत्वा पव्वजितो । इतोदानि पट्ठाय पमादचारं चरितुं न वट्टति । पविबेकं हि पहास [९] विचरन्तं मिच्छावितक्क-
मक्खिका खादन्ति । इदानीं भया विवेकमनुवृहेतुं वट्टति । अहं हि घरावासं पट्टिबोधतो दिस्वा निवसन्तो । अयं
च मनाया पण्णसाला बेलुवपक्कवण्णा परिभण्डकता भूमि । रजतवण्णा सेतमितिमो । कपोतपादवण्णं
पण्णच्छदन । विचित्तरक्कवण्णो बिदळमञ्चको । निवासफासुक वसनट्ठानं । न एत्तो अतिरेकतरा विय मे
गेहसम्पदा पञ्जायति । इति पण्णसालाय दोसे विचिनन्तो अट्ठ दोसे पस्सि ।

पण्णसालापरिभोगस्मिं हि अट्ठ आदीनवा—(१) महासमारम्भेन^१ दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करण-
परियेसनभावो एको आदीनवो । (२) निणपण्णमत्तिकासु पतितासु [४] तासं पुनप्पुनं उपेतव्वताय निबद्धजग्गन-
भावो दुत्तियो । (३) सेनासनं नाम महल्लकस्स पापुणाति अवेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति
उट्ठापनियभावो तत्तियो । (४) सीतुण्हपट्टिघातेन कायस्स सुखमालकरणभावो चतुत्थो । (५) गेहं पविट्ठेन
य किञ्चि पापं सक्का कानुलिं गरहपट्टिच्छादनभावो पञ्चमो । (६) मय्हन्तिं परिगहकरणभावो छट्ठो ।
(७) गेहस्स अत्थिभावो नाम सदुत्तियकवासोति सत्तमो । (८) उकामङ्कुणघग्गोळिकादीन साधारणताय
बहुसाधारणभावो अट्ठमो इति ।

इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो पण्णसालं पजहि । तेनाह—“अट्ठदोससमाकिण्णं पजहि पण्ण-
सालकं”ति । “उपागमिं रुक्खमूलं गुणे दसहुपागतं”ति छन्नं पट्टिक्खिपित्वा दसहिं गुणेहि उपेतं रुक्खमूलं उपग-
तांस्मीति वदति । तत्रिमे दस गुणा—(१) अप्पसमारम्भेना एको गुणो, (२) उपगमनमत्तकमेव हि तत्त्वं होतीति ।
अप्पजग्गनता दुत्तियो, (३) तं हि सम्मट्ठप्पि असम्मट्ठप्पि परिभोगफासुकं होति येव अनुट्ठापनियभावो तत्तियो,
(४) गरहं न पट्टिच्छादेति तत्त्वं हि पापं करोन्तो लज्जतीति गरहायापट्टिच्छन्नभावो चतुत्थो, (५) अम्भोकासवासो
विय कायं न सन्धम्भेन कायस्स असन्धम्भेनभावो पञ्चमो, (६) परिगहकरणाभावो छट्ठो, (७) गृहालय-
पट्टिक्खेपो सत्तमो, (८) बहुसाधारणगेहं विय पट्टिजग्गिस्सामिं न निक्खमयाति नीहरणकाभावो अट्ठमो, (९)
वसन्तेस्स सम्पीतिकभावो नवमो, (१०) रुक्खमूलसेनासनस्स गतगनट्ठाने मुलभनाय अनपेक्कभावो दसमोति ।
इमे दसगुणे दिस्वा रुक्खमूलं उपगतोम्मीति वदति ।

इमानि एतकानि कारणानि सल्लक्खेत्वा महासत्तो पुनदिवसे भिक्खाय पाविमि । अयस्स
सम्पत्तागमे सन्त्सा महन्तेन उस्साहेन भिक्खं अदसु । मो भत्तकिञ्च निट्ठोत्वा अस्सम आगम्मं निमीदित्वा
चित्तेसि—“नाह आहारं न लभामीति पव्वजितो, सिनिद्धाहारो नामंम मानमदपुत्तिसमदे वड्ढेति,
आहारमूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्थि । [१०] यच्चूनाह वापितरोपितघञ्जनिव्वत्तं आहारं पजहिंवा
पवत्तफलभोजनो भवेय्यन्ति ।” सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटेन्तो वायमन्तो सत्ताहम्भन्तरेयेव अट्ठ
समापत्तिवो पञ्च च अभिञ्जा निव्वत्तेसि । तेन वृत्त—

“वापित रोपितं घञ्जं पजहिं निरवसेसतो ।
अनेकगुणसम्पन्नं पवत्तफलमादियि ॥
तत्थप्पधानं पदाहिं निसज्जट्ठानचङ्कुमे ।
अम्भन्तरमिह सत्ताहं अभिञ्जाबलपापुणि”ति ॥

दीपङ्कुरभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारो

एव अभिञ्जाबलं पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामेत्ते दीपङ्कुरो नाम सत्था लोके
उदपादी । तस्स पटिसन्धिज्जातिबोधिधम्मचक्कप्पवत्तनेसु सकलापि दससहस्सी लोकघातु सङ्कम्पि [१०]
सम्पकम्पि सम्पवेधिं महाविस्व विस्वि । इत्तिसिपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । सुमेधतापसो समापत्तिसुखेन
वीतिनामन्तो नेव तं सद्दमस्सोमिं न तानि निमित्तानि अद्दम । तेन वृत्तः—

१ १०—सम्भारेन ।

“व मे सिद्धिपतस्स वसीभूतस्स सासने ।
दीपङ्करो नाम जिनो उपज्जि लोकनायको ॥
उप्पज्जन्ते च जायन्ते बुज्झन्ते धम्मदेसने,
चतुरो निमित्ते नादसि^१ भानरतिसमप्पितो”ति ॥

तस्मि काले दीपङ्करदसबलो चतुर्हि खीणासवसतसहस्सेहि परिव्रुतो अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मकं नाम नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो दीपङ्करो किर समणस्सरो परमाभि-सम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मनगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटि-वसतीति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चैव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा गन्धमालादिहत्वा येन बुद्धो येन धम्मो येन सघो तन्निष्ठा तप्पोणा तप्पवभागा हुत्वा सत्थार उपसकमिन्वा वग्गित्वा गन्धादीहि पूजेत्वा एकमन्त निसिन्ना धम्मदेसन सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठायसना पक्कमिमु । ते पुनरिदमे महादान सज्जेत्वा नगर अलकस्स दसबलस्स आगमनमगं अलं करोन् । उदकमिश्रट्ठानेषु पमुं पक्खिपत्वा सम भूमितल कत्वा रजन-पट्टवण्ण बालुकं आकरिन्ति, लाजानि चैव पुष्पानि च विकिरिन्ति, नानाविरागेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्नि, कदलियो पुण्णघटपत्तियो च पटिट्ठापेन्नि । तस्मि काले मुमेधनापसो अत्तनो अम्ममपदा उगगत्वा नेम मनुस्सान उपरि [११] भागेन आकासेन गच्छन्तो ते हट्टटुट्टे मनुस्से विस्वा किन्नुखो कारणानि आकासतो ओरुह एकमन्त ठितो मनुस्से पुच्छि, ‘हम्भा ! कस्स तुम्हे इम मगं अलकरोथा नि ?’ तेन बुन —

“पच्चन्तदेसविमये निमन्तेत्वा तथागत ।
तस्स आगमन मगं सोधेन्नि तुट्ठमानसा ॥
अह तेन समयेन निक्खमिन्वा सकस्समा ।
धुनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥
वेदजातं जन दिम्वा तुट्ठहट्ट पमोदित ।
ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ [11]
तुट्ठहट्टो पमुदितो वेदजानो महाजनो ।
कस्स सोधीयती मग्गो अज्जस वट्टमायन” ॥ स्ति ।

मनुस्सा आहसु, “भन्ते मुमेध ! न त्व जानासि ? दीपकरदसबलो सम्माम्बोधि पत्वा पवत्तवरध-म्मचक्को चारिक चरमानो अम्हाक नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मय त भगवन्त निमन्तयिम्ह । तस्सेत बुद्धस्स भगवतो आगमनमगं अलकरोमाति ।”

मुमेधनापसो चिन्तेसि, “बुद्धोति खो धोममनप्पि लोके दुल्लभ, पगेव बुद्धप्पादो ।” मयापि इमेहि मनुस्सेहि सद्धि दसबलस्स मगं अलं कर्गि तु वट्टतीति ।” सो ते मनुस्से आह, “सच्चे भो ! तुम्हे एत मगं बुद्धस्स अलकरोथ मय्हप्पि एक ओकास देय अहप्पि तुम्हेहि सद्धि मगं अलकरिस्सामीति ।”

ते ‘साधूति’ सम्पटिच्छत्वा मुमेधनापसो इद्धिमाति जानन्ता उदकमिश्रोकां सल्लक्खेत्वा ‘त्व इम ठान अलकरोहीति’ अवंसु । मुमेधो बुद्धारम्मणं पीनि गहेत्वा चिन्तेसि, “अह इम ओकासं इद्धिया अलं कर्गि तु पटोमि । एवं अलंकतो पन म न परिणोमेस्सति ।” अज्ज मया कायवेय्यावच्च कानु वट्टतीति पमुं आहरित्वा तस्मि पदेसे पक्खिपि ।

तस्स तस्मि पदेसे अनलंकतो यव दीपकरो दसबलो महानभावानं छल्लज्जिज्जान खीणासवानं चतुर्हि सतसहस्सेहि परिव्रुतो, देवतासु दिव्वमालागन्धादीहि पूजयन्तीसु, दिव्वसगीतेसु पवत्तन्तेसु, मनुस्सेसु मानुसकगन्धहि चैव मालादीहि च पूजयन्तेसु, अनन्ताय बुद्धलीलहाय मनोसिलातले विजम्भमानो सीहो विय न अलंकतपटियत्तमगं पटिपज्जि ।

मुमेषतापसो अक्खीनि उम्मीलेत्वा अलंकृतमग्गेन आगच्छन्तस्स दसबलस्स द्वितिसमहापुरिस-
लक्खणपतिमण्डित, असीनिया अनुव्यञ्जनेहि [१२] अनुव्यञ्जितं व्यामप्पभाय सम्परिवारित, मणि-
वण्णगगनतले नानप्यकारा विज्जुल्लता विय आवेळावेळभूता चेव युगलयुगलभूता च छब्बण्णाघनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्त रूपगगणत अत्तभावं ओलोकेत्वा, अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चागं कातु वट्टतीति मा भगवा
कलले अक्कमि, मणिफलकसेतुं पन अक्कमन्तो विय सद्धिं चतुहि स्त्रीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठं मइमानो
गच्छन्तु त मे भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखायाति केसे मोचेत्वा अजिनजटावाकची [१२] रानि कालवण्णे
कलले पत्थरित्वा मणिफलकसेतु विय कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वृत्त —

“ते मे पुट्ठा व्याकरिमु ब्द्धो लोके अनुत्तरो ।
दीपकरो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥
तस्स मोधीयाति मग्गे अज्जम वट्टमायनं ।
बुद्धोति मम सुत्वाण पीति उप्पज्जि तावदे ॥
बुद्धो बुद्धोति कथयन्तो सोमनस्सं पवेदयि ।
तत्थ टत्वा विचिन्तेस्सि तुट्ठो सविग्गमानसो ॥
इध बीजानि रोपिस्सि स्सणो वे मा उपच्चगा ।
यदि बुद्धस्स सोधेय एकोकास ददाथ मे ॥
अहम्मि सोधयिस्सामि अज्जम वट्टमायन ।
अदसु ते ममोकाय मोघेतु अज्जस तदा ॥
बुद्धो बुद्धोति चिन्तेन्तो मग्गा सोधेमह तदा ।
अनिट्ठितं ममोकायं दीपकरो महामुनि ॥
वत्तागिसनसहस्सेहि छळभञ्जेहि तादिहि ।
स्त्रीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जिअ ज्जस जिनो ॥
पञ्चुगमना वत्तन्ति वज्जनि भेरियो बह ।
आमोदिता नरमह साधुकार पवत्तय ॥
देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सापि च देवता ।
उभोपि ते पज्जलिका अनुयन्ति तथागतं ॥
देवा दिब्बेहि तुरियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।
उभोपि ते वज्जयन्ता अनुयन्ति तथागत ॥
दिब्ब मन्दारव पुप्फ पद्दुम पारिच्छत्तक ।
दिसोदिम ओकिरन्ति आकासनभगता मरू ॥
चम्पक सळल नीप नागपुन्नागकेतक ।
दिसोदिम उक्खिपन्ति भूमितल्लगता नरा ॥
केसे मुञ्चित्वाह तत्थ वाकचीर च चम्पक ।
कलले पत्थरित्वान अवकुज्जो निपज्जह ॥ [१३]
अक्कमित्वान म बुद्धो सहहिस्सेहि गच्छतु ।
मा मा कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती” ति ॥

सो कललपिट्ठे निपन्नकोव पुन अक्खीनि उम्मीलेत्वा दीपकरदसबलस्स बुद्धसिरि सम्पस्समानो
एव चिन्तेमि, “सचे अहं इच्छेय्ये सब्बकिलेसे ज्ञापत्वा सघनवको हुत्वा रम्भनगर पविसेय्य [१३] अज्जानक-

वेसेन पन मे किलेसे ज्ञापेत्वा निष्ठापयित्वा किञ्च नस्थि, यश्नाह दीपकरदसबलो विय परमाभिसम्बोधि पत्वा धम्मनाव आरोपेत्वा महाजन ससारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिब्बायेयं । इदं मय्हे पतिरूपं” न्ति । ततो अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निष्पज्जि । तेन बुत्तं—

“पुथुविय निपन्नस्स एवं मे आसि चेतसो ।
इच्छमानो अहं अज्ज किलेसे ज्ञापये मम ।
किम्मे अज्जातवेसेन धम्मं साञ्चकतेनिध ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा बुद्धो हेस्सं सदेवके ॥
किम्मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन धामदस्सिना ।
सब्बज्जुतं पापुणित्वा सन्तारेस्सं सदेवके ॥
इमिना मे अधिकारेन पुरिसेन धामदस्सिना ।
सब्बज्जुतं पापुणित्वा पारेमि जनतं बहुं ॥
ससारसोतं छिन्दित्वा विद्धसित्वा तयो भवे ।
धम्मनाव समाह्वह सन्तारेस्स सदेवके, ति ॥

यस्मा पन बुद्धत्त पत्थेन्तस्स—

‘मनुस्सत्तं लिगसम्पत्तिं हेतुं सत्थारदस्सन ।
पब्बज्जा गुणसम्पत्तिं अधिकारो च छन्दता ॥
अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्जती” ति ।

(१) मनुस्सत्तभावास्म येव हि ठत्वा बुद्धत्त पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । नागस्स वा मुपणस्स वा देवताय वा पत्थना नो समिज्जति । (२) मनुस्सनभावैपि पुरिसालिगे ठितस्सेव पत्थना समिज्जति । इत्थिया वा पण्डकनपु मकउभनोव्यञ्जनकान वा नो समिज्जति । (३) पुरिसस्सापि तस्मि अत्तभावापि अरहत्तप्पत्तिया हेतुसम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्जति, नो इतस्स । (४) हेतुसम्पन्नैपि मच्चं जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । परिनिब्बुने बुद्धे चेतियसन्निके वा बोधिमूले वा पत्थेन्तस्स न समिज्जति । (५) बुद्धान सन्निके पत्थेन्तस्सापि पब्बज्जालिगे ठितस्सेव समिज्जति नो [१४] गिहीलिगे ठितस्स । (६) पब्बजितस्सापि पञ्चभिज्जस्स अट्ठसमापत्तिलाभिना येव समिज्जति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । (७) गुणसम्पन्नेनापि येन अन्ननो जीवित बुद्धानं परिच्चत्तं होति तस्स इमिना अधिकारेन अधिकारसम्पन्नस्सेव समिज्जति, न इतरस्स । (८) अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्स बुद्धकारकधम्मान अत्थाय महन्तो छन्दो च महन्तो उत्साहो च वायामो च परिग्येदुट्ठि च तस्सेव समिज्जति न इतरस्स ।

तत्रिदं छन्दमहन्तताय ओपम्म । सच्चं हि एवमस्स “यो सकलचक्कवाळगम्भ एकोदकीभूत अन्नतो बाहुबलेन पतरित्वा पार गन्तुं [१५] समत्थो सो बुद्धत्त पापुणति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ बलगुम्भसच्छन्नं वियुहित्वा महित्वा पदसा गच्छन्तो पार गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्त पापुणति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ सत्थियो आकोटेत्वा निरन्तरं सत्तियलसमाकिण्ण पदसा अक्कममानो पार गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्त पापुणति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ वीतच्चिककारभरित पादेहि मदमानो पार गन्तुं समत्थो सो बुद्धत्त पापुणति” ति । यो एनेमु एकम्पि अन्ननो दुक्कर न मज्जति अहं एतम्पि तरित्वा वा गन्त्वा वा पार गहेस्सामीति एव महन्तेन छन्देन च उम्माहेन च वायामेन च परिग्येदुट्ठया च समन्नागतो होति तस्स पत्थना समिज्जति, न इतरस्स ।

सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निष्पज्जि ।

दिपङ्कुरोपि भगवा आगन्त्वा सुमेधतापसस्स सीसभागे ठत्वा मणिशीहाज्जरं उग्यान्तेतो विय

पञ्चवण्यप्साश्चम्पकानि अक्खीनि उम्मिलेत्वा कललपिट्ठे निपन्नं सुमेधतापसं विस्वा अयं तापसो बुद्धताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो हज्झिस्सति नुब्बो इमस्स पत्थना उदाहु नोति अनागतं सञ्चारणं पेसेत्वा उपचारन्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चनारि असंखेयानि अतिककमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति अत्वा टितकोव परिसमज्जे व्याकसि, “पस्सथ नो तुम्हे इमं उग्गतपं तापयं कललपिट्ठे निपन्नं” न्ति ?

एवं भन्ते ।

अयं बुद्धताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो । समिज्झिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकानं चतुर्धं असंखेयानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मि पनस्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगरं निवासो भविस्सति । माया नाम देवी माता । सुद्धोदनो नाम राजा पिता । अग्गसावको उपतिस्सो नाम धेरो । दूतियसावको कोलितो नाम । बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम । अग्गसाविका खेमा नाम धेरी । दूतियसाविका [१५] उप्पलवण्णा नाम धेरी भविस्सति । परिपक्कञ्जाणो महाभिनिकखमणं कत्वा महापधानं पदहित्वा निशेषमूले पायासं पटिग्गहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुञ्जित्वा बोधिमण्डं आरुह्य अस्सत्थरक्खमूले अभिसम्भुजिस्सतीति । तेन वृत्तं—

“दीपङ्कुरो लोकविद् आहुतीनं पटिग्गहो ।
उस्सीसके मं ठवान इदं वचनमबुवी” ॥
पस्सथ इमं तापस जटिल उग्गतापन ।
अपरिमये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ [15]
अहु कपिलहवया रम्मा निकखमित्वा तथागतो ।
पधान पदहित्वान कत्वा दुक्करकारिय ॥
अजपालरक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासमग्गह्य नेरञ्जरमूपेहि ॥
नेरञ्जराय तीरमिह पायासं आदाय सो जिनो ।
पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूलं हि एहि ॥
पदक्खिण कत्वा बोधिमण्डं अनुत्तरो ।
अस्सत्थरक्खमूलमिहं बुजिस्सन्ति महायसो ॥
इमस्स जिनिका माता माया नाम भविस्सति ।
पिता सुद्धोदनो नाम अयं हेस्सति गोतमो ॥
अनामवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥
आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठहिस्सति न जिनं ।
खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधी तस्स भगवतो अस्सत्थोति पवुञ्चती” ॥ ति ।

बुद्ध्यावस्स पुब्बनिमित्तानि

सुमेधतापसो मय्हा किर पत्थना समिज्झिस्सतीति सोमनस्मप्यन्तो अहोसि । महाजनो दीपंकरदसवलस्स वचनं सुत्वा सुमेधतापसो किर बुद्धबीजं बुद्धं कुरो चाति हृदयगुदो अहोसि । एवं नेसं अहोसि, यथा नाम पुरिसो नादं तरन्तो उज्जुकेन तित्थेन उत्तरितुं असक्कोन्तो हेदुठा तित्थेन

१. रो०—मज्झि । २. रो०—तीरे । ३. रो०—अस्सत्थमूले ।

उत्तरति, एवमेवं यथैपि दीपकरदसबलोत्स सासने मग्गफलं अलभमाना अनागतं यदा त्व बुद्धो भविस्ससि तदा तव सम्मुखा मग्गफलं सन्धिक्कालु सयत्वा भवेय्यामा ति पत्थनं ठपयिषु । दीपकरदसबलोपि बोधिसत्त पसंसित्वा अट्ठहि पुप्फमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । [१६]

तेपि चतुस्रसहस्रसखा खीणासखा बोधिसत्त गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि सु देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

बोधिसत्तो सब्बेस पटिक्कन्तकाले सपना वुट्ठाय पारमियो विचिनिस्सामीति पुप्फरासिमत्थके पल्लकं आभुजित्वा निसीदि । एव निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्रचक्कवाळे देवता सन्निपतित्वा साधुकारं दत्त्वा, ^१ “अय्य सुमेघनापस । पोरारणकबोधिसत्तान पल्लकं आभुजित्वा पारमियो विचिनिस्सामाति निसिन्नकाले यानि पब्बनिमित्तानि नाम पञ्चायन्ति तानि सन्नानिपि अज्ज पातुभूतानि । निस्ससयेन त्वं बुद्धो [१६] भविस्ससि । मयमेतं जानाम । यस्सेतानि निमित्तानि पञ्चायन्ति एकन्तेन सो बुद्धो होति । त्व अत्तनो विरियं वड्ढ्ह कत्वा पग्गण्हा” ति बोधिसत्तः नानप्यकाराहि ^२ वृत्तीहि अभित्थविषु । तेन द्युत्त —

“इदं सुत्तानं दत्तं असमस्स महेंसिनो ।

आमोदिता नरमरु बुद्धबीजंकुरो अय ॥

उक्कुट्ठिस्सदा वत्तन्ति अप्पोटेन्ति हसन्ति च ।

कनञ्जली नमस्सन्ति दससहस्सी सदेवका ॥

यदिमस्स लोकनायस्स विरज्जिस्साम सासन ।

अनागतमिह् अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥

यथा मनुस्सा नदि तरन्ता पटित्थ विरज्जिय ।

हेट्ठा नित्थे गहेत्तवान उन्नरन्ति महानदि ॥

एवमेव ^३ मय सब्बे यदि मुञ्चेमिम जिनं ।

अनागतमिह् अद्धाने हेस्साम सम्मुखा इम ॥

दीपकरो लोकविदु आहुतीन पटिगहो ।

मम कम्म पकित्तेत्वा दक्खिण पदमुट्ठरि ॥

ये तत्थामु जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणमकमु म ।

नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्तवान पक्कमु ॥

दस्सन मे अतिककन्ने समंघे लोकनायके ।

तुट्ठहट्ठेन चित्तेन आसना वुट्ठहि तदा ॥

मुखेन सुखितो होमि पामोज्जेन पमोदितो ।

पीतिया च अभिस्समन्नो पल्लकं आभुजि तदा ॥

पल्लकेन निसीदित्वा एव चिन्तेसह तदा ।

वसीभूतो अहं ज्ञाने अभिञ्जापारमि ^४ गतो ॥

साहस्सिकमिह् लोकमिह् इसयो नत्थि मे समा ।

असमो इद्धिधम्मेषु अलभि ईदिस सुख ॥ [१७]

पल्लकाभुजने मरुह दससहस्साधिवासिनो ।

महानादं पवनेसु पुवं बुद्धो भविस्समि ॥

य पुब्बे बोधिसत्तान पलकवरमाभुजे ।

निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्ज पदिस्सरे ॥

सीतं व्यपगतं होति उष्ट्रं च उपसम्पति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दससहस्सी लोकधानू निस्सदा होन्ति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सबन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [17]
 धलजोदकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते पज्ज पुप्फिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज फलिता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 आकासट्ठा च भुम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 तेपज्ज रतना जोतन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 मानुसका च दिब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 तपज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 तेपि अज्ज पवस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महासमुद्धो आभुज्जति दससहस्सी पक्कप्पति ।
 तं पज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 निर्योपि दससहस्सी अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 तेपज्ज निब्बुता अग्गी धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विमल्लो होति सुगियो सब्बे दिस्सन्ति तारका ।
 तंपि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 अनोवट्ठेन उदकेन महिया उम्भिज्ज तावदे ।
 तम्पज्जुम्भिज्जते महिया धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाला चन्दिमा युना धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 बिलासया दरीसया निक्खमन्ति सकासया ।
 तंपज्ज आसया छुद्धा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [१८]
 न होति अरति सत्तान मन्नुट्ठा होन्ति तावदे ।
 तं पज्ज सब्बे सन्तुट्ठा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रोगा तदूपसम्पन्ति जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रागो तदा तनु होति दोसो मोहोपि नस्सति ।
 तेपज्ज विगता सब्बे धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 भयं तदान भवति अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 रजोनुद्धंसति उद्ध अज्जपेतं पदिस्सति ।
 तेन लिगेन जानाम धुव बुद्धो भविस्ससि ॥

अनिट्ठगन्धो पक्कमति दिब्भगन्धो पवायति ।
 सोपज्ज वायति गन्धो धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ [१४]
 सम्भे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 तेषज्ज सम्भे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 यावता निरया नाम सम्भे दिस्सन्ति तावदे ।
 तेषज्ज सम्भे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 कुड्डा कपाटा सेला च न होत्तावरणं तदा ।
 आकासभूता तेषज्ज धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
 धुती च उप्पत्ति च क्षणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दल्हं पग्गण्ह विरिय मा निबत्ति अभिक्कम ।
 मय पेत्त विजानाम धुव बुद्धो भविस्ससि” ति ॥

महासत्तस्स अभिद्वानानि

बोधिसत्तो दीपकरदसबलस्स च दससहस्सचक्रवाळदेवतानं च वचनं सुत्वा भीयो सोमत्ताय सज्जा-
 तुस्साहो ह्रस्वा चिन्तेसि, “बुद्धा नाम अमोघवचना । नत्थि बुद्धान कयाय अज्जयत्तं । यथाहि आकासे क्षित्तले-
 इडुस्स पतनं, जातस्स मरणं, अरुणे उगते सुरियस्सुट्ठानं, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदनं, गरुडभ्राय
 इत्थिया भारमोचनं च धुव अवस्स भावी, एवमेव बुद्धान वचनं नाम धुव अमोघ । अद्धा, अह बुद्धो भविस्सामीति ।
 तेन वुत्त.—

“बुद्धस्स वचनं सुत्वा दससहस्सीनं भूभय ।
 तुट्ठहट्ठो पमोदितो एव चिन्तेसह तदा ॥
 अट्ठेज्जवचना बुद्धा अमोघवचना जिना ।
 वितथ नत्थि बुद्धान धुव बुद्धो भवामह ॥ [१६]
 यथा क्षित्तं नभे लेड्डु धुव पतति भूमिय ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथापि सत्त्वसत्तानं मरणं धुवसस्सतं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा रत्तिकल्लये पत्ते सुरियस्सुग्गमनं धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स नदनं धुवं ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं ॥
 यथा आपन्नसत्तानं भारमोरोपनं धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठानं वचनं धुवसस्सतं” ति

(१. दानपारमो)

सो धुवाहं बुद्धो भविस्सामीति एवं कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धर्मे उपपारेत्तु कहभुल्लो बुद्धकारकधम्मा[१७]
 किं उद्धं उदाह् अघो दिसासु विदिसासूनि अनुक्कमेन सकलं धम्मधातुं विचिनन्तो पोगणकबोधिसत्तेहि आसं-
 वितनिसेवितं पठमं दानपारमि दिस्वा एवं अन्नानं ओवदि “सुमेष पण्डित । त्वं इतो पट्ठाय पठमं दानपारमि

पूरय्यासि । यथा हि निक्कुञ्जितो उदकुम्भो निस्सेसं कत्वा उदकं वयतिथेयं न पक्खाहरति एवमेवं धनं वा यस्य वा पुत्तदारं वा अंगपच्चंगं वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकारं सब्बं इच्छित्तिच्छित्तं निस्सेसं कत्वा ददमानो बोधिरुक्खमूलं निसीदित्वा बुद्धो भविस्समी” ति पठमं दानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“हन्द बुद्धकरे धम्मे वि चिनामि इतोचितो ।
उदं अधो दसदिसा यावता धम्मधातुया ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि पठमं दानपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्णं महापथं ॥
इमं त्वं पठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
दानपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि कुम्भो सम्पूणो यस्स कस्सचि अधो कतो ।
वमतो उदकं निस्सेसं न तत्थ पणिरक्खति ॥
तथेव याचके दिस्वा हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
ददाहि दानं निस्सेसं कुम्भो विय अधो कतो” ति ॥

(२. सीलपारमी)

अयस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वान्ति उत्तरिमिं उपधारयतो दुतियं सीलपारमिं दिस्वा एतदहोसि, “मुमेधपण्डित ! त्वं इतोपट्ठाय सीलपारमिमिं पूरेय्यासि । यथाहि [२०] चमरीमिगो नाम जीवितमिं अनोलोकेत्वा अततो वाळमेव रक्खति, एवं त्वमिं इतोपट्ठाय जीवितमिं अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दुतियं सीलपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेने एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि दुतियं सीलपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं दुतियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
सीलपारमितं गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि चमरी वाळं किस्मिचि पतिलमितं ।
उपेति मरणं तत्थ न विकोपेति बालंधि ॥ [20]
तथेव चतुसु भूमीसु सीलानि परिपूरय १ ।
परिरक्ख सब्बदा सीलं चमरी विय वाळधि” ति ॥

(३. नेक्खम्मपारमी)

अयस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वान्ति उत्तरिमिं उपधारयतो ततियं नेक्खम्मपारमिं दिस्वा एतदहोमि “मुमेधपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय नेक्खम्मपारमिमिं पूरेय्यासि । यथाहि चिरमिं बन्धनागारे वममानो पुरिसो न तत्थ सिनेहं करोति अथखो उक्कण्ठति येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वमिं सब्बभवे बन्धनागारसदिमे कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुञ्चितुकामो हत्वा नेक्खम्मामिमुत्थोव होहि । एवं बुद्धो भविस्ससी” ति ततियं नेक्खम्मपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तः—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ,
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ।

विचिन्तन्तो तदा दक्षि ततियं नेक्खम्मपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं ततियं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 नेक्खम्मे पारमि गच्छ यदि बोधिं पनुमिच्छसि ॥
 यथा अन्दुधरे पुरिसो चिग्गुत्थो दुब्हितो ।
 न तत्थ गयं अभिजनति मृत्ति येव गवेसति ॥
 तथेव त्वं सव्वभवे पम्म अन्दुधरे विय ।
 नेक्खम्माभिमुखो होहि भवतो पग्गमुत्तिया ॥” ति । [२१]

(४. पञ्ञापारमो)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकाग्गधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तग्गिप्प उपधारयतो चतुत्थ पञ्ञापारमि दिस्वा एतदहोमि “मुमंघपण्डित । त्वं इतो पट्ठाय पञ्ञापारमिप्पि पूरेय्यामि हीनमज्झमुक्कट्टेसु कञ्चि अव-
 ज्जेत्वा सव्वेपि पण्डिते उपसंक्रमित्वा पञ्ञ पुच्छंय्यासि । यथाहि पिण्डचारिगो भिक्खु हीनादिभेदेसु कुलेसु
 कञ्चि अवज्जेत्वा पाटपाटिया पिण्डाय चरन्तो लिप्पं यापनं लभति, एवं त्वमिपि सम्बर्गण्डिते उपसंक्रमित्वा पञ्ञ
 पुच्छन्तो बुद्धो भविस्समी” ति चतुत्थं पञ्ञापारमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्त —

“न हंते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्ञेपि विचिन्तिसामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिन्तन्तो तदा दक्षि चतुत्थं पञ्ञाय पारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीभि आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं चतुत्थं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 पञ्ञाय पारमि गच्छ यदि बोधिं पनुमिच्छसि ॥ [21]
 यथापि भिक्खु भिक्खन्तो हीनमुक्कट्टमज्झमे ।
 कुलानि न विवज्जेन्तो एव लभति यापनं ॥
 तथेव त्वं सम्बर्गाले पग्गपुच्छन्तो बुद्धं जनं ।
 पञ्ञाय पारमि गत्वा सम्बोधि पापुणिसामी ॥” ति ।

(५. विरियपारमो)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकाग्गधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तग्गिप्प उपधारयतो पञ्चमं विरियपारमि दिस्वा एतदहोमि “मुमंघपण्डित । त्वं इतो पट्ठाय विरियपारमिप्पि पूरेय्यामि । यथा हि सीहो मियराजा
 सव्वइरियापथेसु दळ्हविग्ग्यो होति एव त्वमिपि सव्वभवेसु सव्वइरियापथेसु दळ्हविग्ग्यो अनीलीनविग्ग्यो
 समानो बुद्धो भविस्समी” ति पञ्चमं विरियपारमि दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्त —

“न हंते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्ञेपि विचिन्तिसामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिन्तन्तो तदा दक्षि पञ्चमं विरियपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
 इमं त्वं पञ्चमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
 विरियपारमितं गच्छ यदि बोधिं पनुमिच्छसि ॥
 यथापि सीहो मियराजा निसज्जट्ठानचंक्रमे ।
 अलीनविरियो होति पग्गहीनमनो मदा ॥ [२२]

तथेव त्वम्पि सब्बभवे पग्गण्ह विरियं दळ्हं ।
विरियपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. खन्तिपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठं खन्तिपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव
भवेय्यामि । यथाहि पठविषं नाम मुचिम्पि पक्खिपन्ति अमुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेहं न पटिघं करोति खमति
सहति अधिवासेतियेव एवमेव त्वम्पि सम्माननावमाननेमु खमोव सगानो बुद्धो भविस्ससी”ति छट्ठं
खन्तिपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेने एतकायैव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठमं खन्तिपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आमेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं छट्ठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जमानसो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२२]
यथापि पठवी नाम मुचिम्पि अमुचिम्पि च ।
सब्बं सहति निक्खेपं न करोति पटिघं दयं ॥
तथेव त्वम्पि सब्बेसं सम्माननावमानक्खमो ।
खन्तिपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(७. सच्चपारमी)

अथस्म न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तमं सच्चपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । अमनिया मत्त्यके पतमानायपि
धनादीनं अत्थाय छप्पादीनं वसेन सम्पजानमुसावादं नाम मा अभसि । यथाहि ओसधिनाग्का नाम सब्बउत्तमु
अरानो गमणवीधिं जहत्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेव त्वम्पि सच्चं पद्दाय
मुगावादं नाम अकरोत्तो येव बुद्धो भविस्ससी” ति सत्तमं सच्चपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वृत्तः—

“न हेने एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तमं सच्चपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आमेवितनिमेवितं ॥
इमं त्वं सत्तमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुलाभूता सदेवके ।
समये उतुवस्से वा नातिक्कमति वीथितो ॥
तथेव त्वम्पि सच्चेमु मा वोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(८. अधिट्ठानपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मोहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “मुमेषपण्डित ! त्वं इतो पट्ठाय अधिट्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । यं अधिट्ठासि तस्मि

अधिष्ठानं निष्कलो भवेय्यासि । यथा हि पञ्चतो नाम सख्यामु दिसामुः वाते पहरन्तेपि न कम्पति न चरति अत्तनो
ठाने येव तिष्ठति, एवमेव त्वमपि अत्तनो अधिष्ठाने निष्कलो होन्तोव बुद्धो भविस्समी" ति अट्ठमं अधिष्ठान-
पार्गमि दळ्हं कत्वा अधिष्ठामि । तेन वुत्तं —

"न हेते एत्तका येव बुद्धघम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये घम्मा बोधिपाचना ॥ [23]
विचिनन्तो तदा दक्खि अट्ठमं अधिष्ठानपार्गमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आमेवितनिसेवितं ॥
इमं त्वं अट्ठमं ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
तत्थ त्व अचलो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्समि ॥
यथापि पञ्चतो मेणे अचलो सुणतिट्ठिनो ।
न कम्पति भुगवानेहि सकटठानेव तिष्ठति ॥
नत्थेव त्वमपि अधिष्ठानं सम्बदा अचलो भव ।
अधिष्ठानपार्गमि गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्सामी ॥" ति ।

(६. मेत्तापारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वान्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवम मेत्तापार्गमि
दिस्वा एतदहोसि "सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय मेत्तापार्गमिम्पि पूरेय्यामि, हितैसुपि अहितैसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदकं नाम पापजनस्समपि कल्याणजनस्समपि मीनभाव एकमदिग कत्वा पग्गति एवमेव त्वमपि
सब्बसत्तेसु मेत्ताचित्तं एकचित्तोव होन्तो बुद्धो भविस्समी" ति नवम मेत्तापार्गमि दळ्हं कत्वा अधिष्ठामि ।
तेन वुत्तं —

"न हेते एत्तका येव बुद्धघम्मा भविरमरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये घम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि नवम मेत्ताय पार्गमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि असेवितनिसेवितं ॥
इम त्व नवम ताव दळ्हं कत्वा समादिय ।
मेत्ताय असमो होहि यदि बोधि पत्तुमिच्छति ॥ [२४]
यथापि उदकं नाम कल्याणे पापकं जने ।
मम फग्गति सीतेन पदाहेति रज्जोमल ॥
नत्थेव त्वमपि अहितहिते मम मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पार्गमि^३ गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्समी ॥" ति ।

(१०. उपेक्षापारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वान्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसम उपेक्षापार्गमि
दिस्वा एतदहोसि— "सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय उपेक्षापार्गमिम्पि पूरेय्यामि सुखेपि दुक्खेपि मज्जन्तोव
भवेय्यासि । यथापि पटवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्जन्ताव होति, एवमेव त्वमपि
सुखदुक्खेसु मज्जन्तोव होन्तो बुद्धो भविस्समी" ति दसम उपेक्षापार्गमि दळ्हं कत्वा अधिष्ठामि ।
तेन वुत्तं — [24]

१ रो०—सब्बदिसामु पि । २ रो०—एकचित्तो । ३ रो०—मेत्तापारमित ।

“न हेते एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसमं उपेक्खापारमि ।
 पुब्बर्कोहि महेसीहि आसेवितनिसेवितं ॥
 इम त्व दसम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 तुलाभूतो^१ दळ्हो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित अमुचि मुचि ।
 उपेक्खति उभोपेते कोपानुनयवज्जिता ॥
 तथेव त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमितं गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति !

महासत्तस्स पारमिसम्भसनं

ततो चित्तेसि—“इयस्मि लोके बोधिसत्तेहि पुरेनब्बा बोधिपरिपाचना बुद्धकारकधम्मा एतकायेव ।
 दमपारमियो ठपेत्वा अञ्जे नत्थि । इमापि दमपारमियो उद्धं आकासेपि नत्थि, हेट्ठा पठवियम्पि पुरन्थिमादिसु
 दिसामु पि नत्थि । मय्हे येव पन हृदयम्भन्तरे^१ पतिट्ठिता” ति । एव तामं हृदये पतिट्ठिनभाव दिस्वा सन्नापि
 दळ्ह कत्वा अधिठाय पुनप्पुन सम्भसन्तो अनुलोमपटिलोम सम्भसति । परियन्ते गहेत्वा आदि पापेति,
 आदिम्हि गहेत्वा परियन्त ठपेति, मज्झं गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिसु गहेत्वा मज्झं ओसापेति ।
 अंगपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरंगपरिच्चागो उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो
 नामाति^२ । दस पारमियो, दस उपपारमियो, दस परमत्थपारमियोनि यन्तरेल विनिवट्टन्तो विय महासिन्ने-
 मत्थक कत्वा चक्कवाळ [२५] महाममुद्द आलोळेल्लो विय च सम्मासि । तस्स दस पारमियो मम्ममन्तस्स
 सम्भसन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुताधिकद्वियोजनसनसहस्सबह्झा अय महापठवी हत्थिना अक्कल्लनळकलापो
 विय पीळियमानं उच्छुयन्त विय च महाविरवं विग्वमाना मकम्पि सप्पकाप्पि सप्पवेधि, कुलाळचक्क विय
 तेलयन्तचक्क विय च परिम्ममि । तेन वुत्तं.—

“एतका येव ते लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।
 तनुद्ध नत्थि अञ्जय दळ्ह तत्थ पतिट्ठह ॥
 इमं धम्मे सम्भसतो सभावसग्सलक्खणे ।
 धम्मतेजेन वमुधा दससहस्सी पक्कप्पय ॥
 चलनी रवती पुथवी उच्छुयन्त व पीळित ।
 तेलपल्लं यथा चक्क एव कम्पति मेदिनी ॥” ति । [25]

महापठविया कम्पमानाय रम्मनगरवामिनो सण्ठानु असक्कोन्ता युगन्तवातम्भाहता महासाला
 विय मुच्छित्तमुच्छिता पपात्तिसु, घटादीनि कुलाळभाजनानि पवट्टन्तानि अञ्जमञ्ज पहरन्तानि चुण्णवित्तु-
 ण्णानि अहेसु । महाजनो भीततसितो सत्थारं उपसकम्बिन्ना किस्सुलो भगवा नागावट्टो अय भूतयक्खदेवतासु
 अञ्जतरावट्टानि न हि मय एत जानाम, अपिच खो सम्बोधि अय महाजनो उपद्दुतो । किन्नुखो इमस्स लोकस्स

१ सो०—हृदयमन्तरे । २ स्या०—बाहिरंगपरिच्चागो दानपारमियो नाम, अंगपरिच्चागो दानउपपार-
 मियो नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्थपारमियो नामाति ।

पापकं भविस्सति, उदाहु कल्याण ? कथेष नो एत कारणन्ति आह । सत्था तेस कथ सुत्वा तुम्हे मा भायय, मा चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतो निदाना भय । यो सो मया अज्ज सुमेधपण्डितो अनागतं गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकतो सो इदानीं पारमियो सम्मसति । तस्स पारमियो सम्मसन्तस्स विलोळेन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी लोकधानु एकप्पहारेन कम्पति चेव रवति चाति आह । तेन वृत्त —

“यावता परिसा आसि बुद्धस्स परिवेसने ।
पवेधमाना सा नत्थ मुच्छिता सेति भूमिय ॥
घटानेकसहस्सानि कुम्भीनञ्च सता बहू ।
सञ्चुण्णा मयिना तत्थ अञ्जमञ्ज^१ पघट्टिता ॥
उच्चिग्गा तस्मिन्ता भीता भन्ता व्यधितमानसा ।
महाजना सभागम्म दीपकरमुपागमु ॥
किम्भविस्सति लोकस्स कल्याण अथ पापक ।
सब्बो उपद्दुतो लोको त^२ विनोदेहि चक्खुम^३ [२६]
तेस तदा मञ्जरापेसि दीपकरो महामुनि ।
विस्सत्था होय मा भाय इमस्मिं पुण्यविकम्पने ॥
यमह अज्ज व्याकासि बुद्धो लोके भविस्सति ।
एसो सम्मसनी धम्म पुव्वक जिनसेवित ॥
तस्म सम्मसतो धम्म बुद्धभूमि असेसतो ।
तेनाय कम्पिता पुथवी दसमहस्सी सदेवके ॥” नि ।

महाजनोपि तथागतस्स वचनं सुत्वा हट्टट्टो मालागन्धविलेपन आदाय रम्मनगरा निवस्यमित्वा बोधिसन उपसकमित्वा मालादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा पदक्खिण कत्वा रम्मनगरमेव पाविसि । बोधिसत्तोपि दसपारमियो सम्ममत्त्वा विरियं दळ्ह कत्वा अधिट्ठाय निमिन्नामना बुट्ठासि । तेन वृत्त — [२७]

“बुद्धस्स वचनं सुत्वा मनो निब्बायि तावदे ।
सब्बं म उपसकम्म पुनपि म अभिवन्दियु ॥
समादियित्वा बुद्धगुण दळ्ह कत्वा न मानस ।
दीपकरं नमस्सित्वा आमना बुट्ठाहि तदा ॥” नि ।

अथ बोधिसन आसना बुट्ठहन्त सकलदससहस्सचक्रवाळे देवता सन्निपत्तिवा दिब्बेहि मालागन्धेहि पूजेत्वा, अथ सुमेधतापम । तथा अज्ज दीपकरदसवलस्स पादमूले महनी पत्थना पत्थिना, सा ते अनन्तरायेन समिज्झतु, मा ते भय वा छिम्भनन वा अहोसि, सरीरे अप्पमत्तकोपि रोगो मा उपपज्जि, खिण्ण पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधि पटिबुज्झ । यथा पुष्पफगफलूपगा एकस्मा समये पुष्फन्ति चेव फलन्ति च तथेव त्वम्पि समय अनतिवकमित्वा खिण्ण बोधिमूलम फुसम्मुति आदीनि धुतिमगलानि पयिरुदाहरिग्गु । एव पयिरुदाहरित्वा अत्तनो अत्तनो देवट्ठानमेव अगमयु । बोधिमनोपि देवताहि अभित्युतो अह दसपारमियो पूरेत्वा कप्पमतमहस्साधिकानं चतुस्स असस्सेय्यान मत्थके बुद्धो भविस्सामीति विरिय दळ्ह कत्वा अधिट्ठाय नम अब्भुगन्त्वा हिमवन्तमेव अगमासि । तेन वृत्त —

“दिद्व मानसक पुष्प देवा मानसका उभो ।
 समोकिरन्ति पुष्पेहि नुट्टहन्तस्स आसना ॥
 वेदयन्ति च ते सोल्य देवा मानसका उभो ।
 महन्त पत्थित तुय्ह त लभस्सु यथिच्छित ॥
 सञ्जीतिपो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु ।
 मा ते भवत्वन्तरायो^१ फुस खिप्प बोधिमुत्तम ॥ [२७]
 यथापि समये पत्ते पुष्पन्ति पुष्पिनो दुमा ।
 तथेव त्व महावीर ! बुद्धजाणेन पुष्पसि ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयु दसपाग्मी ।
 तथेव त्व महावीर ! पूरय दसपाग्मी ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डहि बुज्झरे ।
 तथेव त्व महावीर ! बुज्झस्सु जिनबांधिय ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्क पवत्तयु ।
 तथेव त्व महावीर ! धम्मचक्क पवत्तय ॥
 पुण्णमाय यथा चन्दो परिमुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्व पुण्णमनो वीरोच दससहस्सिय ॥ [२७]
 राह्मणो यथा सुरिया तापेन अनिरोचति ।
 तथेव लोका मुञ्चित्वा^२ विरोच सिग्गिया तुव ॥
 यथा या काचि नदिमो ओसगन्ति महोदधि ।
 एव सदेवका लोका ओसगन्तु तवन्तिके ॥
 तेहि थुत्तप्पमत्थो सो दसधम्मो ममादिय ।
 ते धम्मे परिपूरेन्तो पवन^३ पाविमी तदा ॥” नि ।

मुमंथकया निट्ठिना

५ २ भगवा बोपक्कुरो

रम्मनगरवासिनोपि खो तग^१ पाविमत्त्वा बुद्धपमुक्खस्स भिक्खुसघस्स महाशान अटगु । मत्था तम
 धम्म देसेत्वा महाजन सग्गणादिसु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमत्त्वा ततो उद्धम्प यावतायुक् निट्ठन्तो
 सन्ध बुद्धकिञ्च कन्वा अन्वकमन अनुपादिसेमाय निब्बाण धातुया परिनिव्वारिय । तन्ध य वत्तञ्च त मव्व
 बुद्धवसे वुत्तनयनेव वेदितव्व । वुत्त हि तत्थ —

“तदा त भोजयित्वान ससय लोकनायक ।
 उपगज्जु सरण तस्स दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 सग्गणगमने कज्जिब निवसेसि तथागतो ।
 कज्जिब पज्जसु मीलेसु मीले दसविधे पर ॥
 कम्मवि देति सामञ्ज चतुरो फलमुत्तमे ।
 कम्मवि असमे धम्मे देति मा पटिसम्भदा ॥
 कम्मवि वरसमापत्तियो अट्ठ देति नगसभो ।
 निम्सो कस्सवि विज्जायो छल्लभिज्जा पवेच्छति ॥ [२८]

१ रो०—भवतु अन्तरायो । २ स्या०—रो०—लोकं मुञ्चित्वा । ३ स्या०—हिमवन्तं ।

तेन योगेन जनकाय ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्थारिक आसि लोकनाथस्स सामन ॥
 महाहनु उसभक्कन्धो दीपकरसनामको ।
 बहू जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥
 बोधनेय्य जन दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगत्त्वा न बोधेति त महामुनि ॥
 पठमाभिसमये बुद्धो कोटिसतमबोधयि ।
 दुत्तिवाभिसमये नाथो सतसहस्सं अबोधयि ॥
 यदा देवभवन्मिह बुद्धो धम्ममदेसयि ।
 नबुत्तिकोटिसहस्सान तत्तियाभिसमयो अहु ॥ [२४]
 सन्निपाता तयो आमु दीपकरस्स मत्थुनो ।
 कोटिसतसहस्सान पठमो आसि समायमो ॥
 पुन नाग्दकूटमिह पविक्केगते जिने ।
 खीणासवा बीतमळा समिमु सतकोटियो ॥
 यदा बली महावीरो मुदस्सनमिलुच्चयं ।
 नबुत्तिकोटिसहस्समिह परिवारेसि तदा मुनि ॥
 अह तेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।
 अन्नट्टिक्कमिह चरणो पञ्चाभिञ्जामु पाग्ग ॥
 दमवीमसहस्सान धम्माभिसमयो अहु ।
 एकट्ठिअ अभिसमयो गणनातो अमत्तिया ॥
 वित्थारिक बाहुज्जअ इद्ध फीत अहु तदा ।
 दीपकरस्स भगवतो मामन मुविमोधिन् ॥
 खल्लारि सतसहस्सानि छल्लभिञ्जा महिद्धिका ।
 दीपकर लोकविदु परिवारेन्ति सब्बदा ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति मात्तुम भव ।
 अप्पत्तमानसा मेखा गरहिताव भवन्ति ते ॥
 सुपुप्फित पावचन अग्गन्तेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोमन्ति सदेवके ॥
 नगर रम्मवती नाम मुदेवो^१ नाम खत्तियो ।
 मुमेवा नाम जनिका^२ दीपकरस्स मत्थुनो ॥
 दमवस्ससहस्सानि अगारमज्जमिह मो वसि ।
 रम्मो मुग्गममुभो तयो पासादमुत्तमा ॥
 नीनि मत्तसहस्सानि नारियो समलकना ।
 यमोचरा नाम नारी उसभक्कन्धो च अत्रजो ॥
 निधित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।
 अनूदससहस्सानि पघानं पदही जिनो ॥
 पघानचार चरित्वाव अबुज्झि मनसा मुनि ।

धम्मचक्क महावीरो नन्तदायं सिरीषणे ।
 सिरिसमूले रुचिरो अकासि तिलियमद्दन् ॥
 सुमगलो च निस्सो च अहेसुं अगसावका ।
 सामनो नामुपट्ठाको दीपकस्स सत्थुनो ॥ [२९]
 नन्दा चं व सुनन्दा च अहेसु अगसाविका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फलीति पबुच्चति ॥
 अमीतिहत्थमुब्बेधो दीपकरो महामुनि ।
 मोभति दीपरुक्खोव सालराजाव फुल्लितो ॥
 मनसहस्सवस्सानि आयु तस्म महेसिनो ।
 नावता तिट्ठमानो सो तारेसि जनतं बहुं ॥
 जोतयित्वा न सद्धम्मं सन्तारेत्वा महाजनं ।
 जन्त्वा अग्गिक्खन्धोव निब्बुतो सो ससावको ॥
 मा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्ब समन्तरहितं ननु रिता सब्बसंखाराति ॥ [२९]

§ ३ भगवा कोण्डञ्जो

दीपकरम्स पन भगवतो अपरभागं एक असम्बय्य अनिक्कामत्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता अहेसु । पठमसन्निपाते कोटिसनसहस्म, दुतिये कोटिसहस्स, ततिय नवुतिकोटियो । नदा बोधिसत्ता विजितावी नाम चक्कवती हुत्वा कोटिसनसहस्समव्यस्स बुद्धपमुक्खस्स भिक्खुमधस्स महादान अदासि । सत्था बोधिसत्ता बुद्धो भविस्समीति व्याकरिवा धम्म देमासि । सो सत्थु धम्मकथ सुत्वा रज्ज पटियादेत्वा पब्बजि । सो नीणि पिट्ठकानि उग्गहेत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उपादेत्वा अपग्गिहीनञ्जानो ब्रह्मलोक निव्वसि । कोण्डञ्जस्म बुद्धम्स पन रम्मवती नाम नगर, आनन्दो नाम खत्तियो पिता, मुज्जाता नाम देवी माता, भट्टो च मुट्ठो च द्वे अगसावका, अनुक्खो नामुपट्ठाको, तिम्मा च उपनिम्मा च द्वे अगसाविका, सालकल्याणी बोधि अट्ठामीतिहत्थुब्बेध सरीर, वस्ससनसहस्म आयुप्पमाणं अहोसि ।

दीपकरम्स अपरेन कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्तनेजो अमितयमो अपमयेयो दुरासदोति ॥

§ ४ भगवा मङ्गलो

तस्म अपरभागो एक असम्बय्य अनिक्कामत्वा एकस्म येय कप्पे चत्तारो बुद्धा निव्वसिन्सु, मगलो मुमनो रेवतो मोचितानि । मगलस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसु । तेसु पठमसन्निपाते कोटिसनसहस्स भिक्खूअहेसु । दुतिये कोटिसहस्म, ततिये नवुत्ति कोटियो । वेमातिकमाता किरस्स आनन्दकुमारो नवुत्तिकोटि-
 मखाय परिसाय सद्धि धम्ममववत्थाय सत्थुसन्तिक अगमासि । सत्था तस्स आनुपुब्बीकथ कथेसि । सो सद्धि परिसाय सह पटिमम्भिदाहि [३०] अरुहन्त पापुणि । सत्था तेम कुलपुत्तान पुब्बचरित ओलोकन्तो इद्धिमय-
 पत्तवीवरम्स उपनिमय दिम्वा दक्खिणहत्थ पसारत्वा एथ भिक्खवोनि आह । सब्बे त खणं येव इद्धिमयपत्तवी-
 वग्घरा सट्ठिवस्सथेरा विय आकप्पमग्गसा हुत्वा सत्थार वन्दित्वा परिवारियसु । अयमस्स तनियो सावक-
 सन्निपातो अहोसि ।

यथा पन अञ्जस बुद्धान समन्ता असीतिहत्थप्यभाणा येव सरीरप्यभा अहोमि न तस्स एव । तस्स पन भगवतो सरीरप्यभा निच्चकाल दसमहस्सीलोकधातु फग्त्वा अट्ठासि । क्खपटवीपव्वनसमुदादयो अन्तमसो उक्खलियादीनि उपादाय मुवणपट्टपरिग्योनद्धा विय अहेमु । आयुप्पमाण पनम्म नवृतिवस्ससहस्साणि अहोसि । एनक काल चन्दसुरियादयो अन्नतो पभाय विरोचितु नासक्खिसु । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो न पञ्चाधित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय सत्ता[३०]निच्च बुद्दालोकेनेव विचरिमुत्ताय पुप्फनकुसुमान पातोव रवनसकुणादीनञ्च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेद सल्लक्खेसि । किम्पन अञ्जस बुद्धान अयमानुभावो नत्थीति ? तो नत्थि ते पिहि आक्खमाना दससहस्सि वा लोकधातु ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्थु । मगलस्स पन भगवतो पुव्वपत्थ- नावसेन अञ्जसें व्यामप्यभा विय सरीरप्यभा निच्चमेव दससहस्सीलोकधातु फग्त्वा अट्ठासि ।

सो किर बोधिसत्तचरियकाले बेस्सन्तरसदिसे अलभावे टितो सपुनदारो वरुपव्वनसदिसे पव्वते वसि । अयेको खुरदाठिको नाम यक्खो महापुरिसस्स दानज्झामयत मुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपसकमित्वा महासल द्वे दारके याचि । महासत्तो ददामि ब्राह्मणस्म पुत्तकेति हट्ठपहट्ठो उवकपरिग्यन्त पठाव कम्पेन्तो द्वेपि दारके अदासि । यक्खो चकमणकोटिय आलम्बनफलक निम्माय टत्वा पस्सन्तस्सेव महासलस्स मूलकलापे^१ विय द्वे दारके खादि । महापुरिसस्स यक्ख ओलोकेत्वा मुखे^२ विवटमत्ते अग्गिजाल विय लोहितधार उग्गिरमान तस्स मुख दिस्वापि केसग्गमनत्ति दोमनम्म न उप्पज्जि । मुदिन्न वन मे दाननि चिन्तयतो पनस्स मरीरे महत्त पीतितोमनम्म उदपादि । सो इमस्स मे निस्सन्देन अनागत इमिनाव नीहारन रम्मियो निक्खमन्तूनि पत्थन अकासि । तम्म त पत्थन निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रम्मियो निक्खमित्वा एत्तक टान फग्गिमु । [३१]

अपरिगप्पस्स पुव्ववर्गित अत्थि । सो किर बाधिसलकाले एकस्स बुद्धस्स चेत्ति दिस्वा इमस्स बुद्धस्स मया जोविन परिच्चजितु वट्ठतीति चिन्तेत्वा इण्णदीपकवेठननियामन सकलसरीर वेठाण्वा रत्तनमवुल मनमह- म्मग्गधिक मुवणपाणि सपिस्स पूरणेत्वा तत्थ सहस्सवट्ठियो जालापेत्वा त मीमेनादाय सकलसरीरे जालापेत्वा चेत्ति य पदक्खीण करोन्तो मकलर्गित बीतिनामेमि । एव थाव अरुणग्गमणा वायमन्तस्सापिम्म लोमकूपमत्तप्पि उमुम न गहि । पटुमग्गवं पविट्ठकालो विय अहोमि । धम्मो हि नामेस अनान रक्खन्तं रक्खन्ति । तेनाह भगवा --

धम्मो हवे रक्खन्ति धम्मचारि धम्मो सुचिण्णो सुखमावहन्ति ।

एसानिससो धम्मो सुचिण्णं न दुग्गति गच्छति धम्मचारी ॥" ति । [३१]

इमस्सापि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरोभासां दससहस्सीलोकधातु फग्त्वा अट्ठासि । तदा अम्हाक बोधिसत्तो सुरुचि नाम ब्राह्मणो हत्वा सत्थाग्ग निमन्तेस्सामीति उपसकमित्वा मधुर- धम्मकथ मुत्वा स्वे मय्थ भिक्ख गण्थय भन्तेति आह । ब्राह्मण ! कित्तकेहि ते भिक्खूहि अत्थोति ? कित्ताका पन वो भन्ते ! परिवारिभक्खूति आह । तदा सत्थु पठममन्निपातो येव होनि । तस्मा काटितससहस्सन्ति आह । भन्ते ! सव्वेहिपि राट्ठि मय्थ गेहे भिक्खं गण्थयति । सत्था अधिवाग्रेसि । ब्राह्मणो स्वाननाय निमन्तेत्वा गेहं गच्छन्ता चिन्तेसि-अह एत्तकान भिक्खुन यागुभनवत्थादीनि दातु नो न सककोमि, निसीदनट्टानं पन कथ भविमन्तीति तस्स मा चिन्ता चतुरासीति योजनसहस्समत्थके ठितस्स देवरञ्जो पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्णभाव जनेमि । सकको को नुखो म इमस्मा ठाना चावेतुकामोति दिव्वचक्खुना ओलोकेन्तो महापुरिम दिस्वा सुरविब्राह्मणो बुद्धपमुखं भिक्खुसंघं निमन्तेत्वा निमीदनट्टानत्थाय चिन्तेति, सथापि तत्थ गत्वा पुञ्जे कोट्ठाय गहेतु वट्ठतीति वड्ढकीवण्ण निम्मणित्वा वासिफग्गुहत्थो महात्तस्स पुरतो पातुरहंमि । सो अत्थ नुखो कम्मचि भतिया कत्तवन्ति आह । महापुरिसो दिस्वा कि कम्म करिस्ससीति आह ।

मम अजाननसिप्यं नाम नत्थि, गेहं वा मण्डपं वा यो य कारति तस्स तं कानुं जानामोसि ।

तेन हि मय्ह कम्मं अत्थीणि ।

किं अय्याति ?

स्वातनाय द्वे कोटिमत्तसहस्सभिक्षू निमन्तिता, तेसं निसीदनमण्डपं करिस्ससीनि ?

अहं नाम [३२] करेयं ममे मे भति दातुं सक्खिस्सयाति ।

मक्खिस्सामी नानाति ।

साधु कस्मिामीनि गत्वा एकं पदेस ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजनप्यमाणो पदेसो कसिणमण्डल विय समतलो अहोमि । सो एतके ठाने सत्तरतनमयो मण्डपो उट्ठहतूति चिन्तेत्वा ओलोकेसि । नावदेव पृथवि भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्हेसु रजतमया घटका अहेसु रजनमयेसु सोवण्णमया । मणित्थ-म्भेसु मणिमया मनरतनमयेसु सत्तरतनमयाव घटका अहेसु । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किंकिणिकजाल ओलम्बतूति ओलांकेमि । मट्ठ ओलांकेनेव जाल ओलम्बि, यस्स मन्दवातेरितस्स पञ्चगिकम्मेव नुगियम्म मधुरसदो निग-च्छति, दिव्यमगीतवत्तनकालो विय होति । अन्तरन्तरा^१ गन्धदाममालादामानि ओलम्बनूति चिन्तेमि।दामानि ओलम्बमु । कोटिसतमहस्ससखानं [३२] भिक्षून् आसनानि च आधारकानि च पठवि भिन्दित्वा उट्ठहन्तूति चिन्तेमि । नावदेव उट्ठहिमु । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहन्तूति चिन्तेसि । उदकचाटियो उट्ठहिमु । एतक मापेत्वं ब्राह्मणम्म सन्निव गत्वा—एहि अय्य । तव मण्डप ओलोकेत्वा मय्ह भति देहीनि आह ।

महापुरिसो गत्वा मण्डप ओलोकेसि । ओलांकेन्तम्मव सकलसरीर पञ्चवण्णाय पीतिया निरन्तर फुट अहोमि । अथस्स मण्डप ओलोकेत्वा एतदहोमि—नाय मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो । मय्ह पन अज्जासय मय्ह गुण आगम्म अट्ठा मक्कभवन् उण्ह अहोमि । ततो मक्कं देवज्जा अय मण्डपो कारितो भविस्समि । न खो पन मे पुन एवरूपे मण्डपे एकदिवस येव दान दातुं । सत्ताह दम्मामीनि चिन्तेमि । बाहिरकदान हि कितकम्पि समान बोधिसत्तान नुट्ठि कानु न मक्कोति । अलकतमीम पन छिन्दित्वा अञ्जतअक्कीनि उपाटेत्वा हृदयमग वा उब्बनेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तान चाग नीम्माय तुट्ठि नाम होति । अम्हाकम्पि हि बोधिसत्तस्स मिविजातके देवमिक पञ्चकहापणम्मणानि विम्मज्जेत्वा चनुमु द्वारेसु मउअं नगरं च दान देन्तस्म न दान चागतुट्ठि उपादेतु नामक्खि । यदा एतम्म ब्राह्मणवण्णं आगन्त्वा मक्को देवराजा अक्कीनि याचि तदा तानि उपाटेत्वा ददमानम्मेव हासो उपाज्जि । केमयामनम्पि चित्त अञ्जयत्त नाम नाहोमि । एव दान निम्माय बोधिसत्तान निनि नाम नत्थि । तस्मा सोपि महापुरिसो सत्ताह मया कोटिमत्तमहस्ससखान भिक्षून् दान दानु वट्ठतीति चिन्तेत्वा तस्मि [३३] मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताह गवपाण नाम दान अदासि ।

गवपाणन्ति महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्स पूरेत्वा उद्धने आरोपेत्वा, घनपाकपक्के खीरे धोके तण्डुले पक्खिपित्वा, पक्कमधुसक्कराञ्चुणसप्पीहि^२ अभिमसूट भोजन वुच्चति ।

मनुस्सादेव पन पर्गविमितु नासक्खिमु । देवापि एकन्तग्गि हत्वा पर्गविंसमु । वारमत्तरसयां-जनपमाण ठानम्पि भिक्षू गप्पितु नापहोसि येव । ते पन भिक्षू अत्तनो अत्तनो आनुभावेन निसीदिमु ।

परिग्यामानादिवसे सम्बभिक्षून् पत्तानि धोवापेत्वा भंसज्जत्थाय सप्पिनवनीतमधुपाणितादीनि पूरेत्वा निचीवरं हि सद्धि अदासि । मघनवक्कभिक्षुना लद्धचीवरसाटका सतसहस्समघनका अहेसु ।

सत्था अनुमोदन करोत्तो-अय पुरिसो एवरूपं महादान अदासि । कां नु खो भविस्सतीति उपधा-रेत्तो अनागतं कापमतमहस्साधिकान द्विन्न अमखेय्यान् मन्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति दिग्वा महापुरिस आमन्नेत्वा त्व[३३]एतक नाम बाल अनिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

१ रो०-अत्तरा । २ रो०-पक्कं मधुसक्करं ।

महापुरिसो व्याकरणं सुत्वा—अहं किर बुद्धो भविस्सामि, को मे घरावासेन अत्थो, पब्बजि-
स्सामीनि चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पत्तिं खेलपिण्डं विषयं पहाय सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा बुद्धवचनं उगमिहत्वा
अभिञ्जा च समापत्तियो च निब्बत्तेत्वा आयुपरियोसानं ब्रह्मलोके निब्बत्ति ।

मगलस्स पनं भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोसि । पितापि उत्तरो नाम सत्तियो । मातापि उत्तरा
नाम । सुदेवो च धम्मसेनो च द्वे अगमावका । पालितो नाम उपट्ठाको । सीवली च अमोको च द्वे अगमावका ।
नागरकखो बोधि । अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । नवुतिवस्समहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुते पनं तम्म
एकप्पहारंतेव दसवक्कवाळसहस्सानि एकत्थकारानि अहेसु । सब्बचक्कवाळेसु भन्तुस्मानं महन्त आरोदन-
परिवेचनं अहोसि.—

“कोण्डञ्जस्स अपरेनं मगलो नाम नायको ।

तमं लोके निहत्त्वा” अम्मोक्कमभिधाग्यी” ॥ ति ।

§ ५ भगवा मुमनो

एव दसमहस्सीलोकधानु अन्धकारं कत्वा परिनिब्बुतस्स तम्म भगवतो अपरभागे मुमनो नाम सत्था
उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपातं कोटिमत्तमहम्मं भिक्खुं अहेसु । दुतियं कञ्चनपद्म-
तम्हि नवुतिकोटिसहस्मानि । ततिये अमीनिकोटिसहस्मानि ।

तदा महामनो अनुलो नाम नागराजा अहोसि महिद्धिको महान्भावो । सो बुद्धो [३८]
उप्पन्नोति मुत्वा ज्ञातमघपरिवतो नागभवता निक्खमिन्त्वा कोटिमत्तमहम्मसंभिक्षुपरिग्वारम्मं तम्म भगवतो
दिब्बनुत्तिं उपाहारं कत्वा महान्दानं दत्वा पञ्चके कृष्णयुगानि दत्वा सर्गणं पतिट्ठासि ।

सोपि न सत्था ‘अनागतं बुद्धो भविस्सामीनि’ व्याकामि ।

तम्म भगवतो नगरं खेमं नाम अहोसि । मुदलो नाम राजा पिता । मिरमा नाम माता । सर्गणा
च भावित्तनां च अगमावका । उन्नो नाम उपट्ठाको । मोणा च उपमोणा च अगमावका । नागरकखो बोधि ।
नवुतिहत्थुब्बेधं सरीरं । नवुतियेव वस्समहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि —

“मगलस्स अपरेनं मुमनो नाम नायको ।

सब्बधम्मं हि असमो सब्बसत्तानमुत्तमो” ॥ ति । [३९]

§ ६ भगवा रेवती

तम्म अपरभागे रेवती नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते गणना
नाम नत्थि । दुतियं कोटिमत्तमहम्मसंभिक्षुं अहेसु । तथा ततिये ।

तदा बोधिसत्तो अनिदेवो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं मुत्वा सर्गणं पतिट्ठाय मिरमि
अञ्जलिं ठपेत्वा तम्म सत्थनां किल्लेसण्णाणे वण्णे वत्ता उत्तरागमनं पूजं अकामि ।

सोपि न बुद्धो भविस्सामीनि व्याकामि ।

तस्स पनं भगवतो नगरं धञ्जवती” नाम अहोसि । पिता विपुलो नाम सत्तियो । मातापि विपुला
नाम । वरुणा च ब्रह्मादेवो च अगमावका । मम्मवो नाम उपट्ठाको । भट्टा च मुभट्टा च अगमावका ।
नागरकखो बोधि । सरीरं अमीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । आयुं सट्ठिवस्ससहस्सानीनि —

“सुमनस्स अपरेनं रेवती नाम नायको ।

अनुपमो अमदिमो अनुलो उत्तमो जिनो” ॥ ति ।

§ ७ भगवा सोभितो

तम्म अपरभागे सोभितो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसत्तं भिक्षुं अहेसु । दुतियं नवुति कोटियो । ततियं अमीनि कोटियो ।

तदा बाधिसत्तो अजितो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा सरणसु पतिट्ठाय बुद्ध-
पमुखस्स भिक्खुसंघस्स महादानं अदासि ।

सोपि न बुद्धो भविस्समीतिं व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगरं सुधम्मं नाम अहोसि । पिता सुधम्मो नाम राजा । मातापि सुधम्मा
नाम । असमो च सुनेत्तो च अगगसावका । अनोमो नाम उपट्ठाको । नकुला च सुजाता च अगगसाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि, नबुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणन्ति—[३५]

“रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

समाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ८. भगवा अनोमदस्सी

तस्म अपरभागे एकं अमंखेय्यं अतिककमित्वा एकस्मिं कप्पे तयो बुद्धा निव्वत्तिसु अनोमदस्सी
पटुमो नारदोति ।

अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्खुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये
मत्त । तनिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खसेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेककोटि [३६]
सतसहस्सानं यक्खानं अधिपति । सो बुद्धो उपपन्नोति सुत्वा आगन्त्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसंघस्स महादानं
अदासि । सत्थापि न अनागते बुद्धो भविस्समीतिं व्याकासि ।

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगरं अहोसि । यस्वा नाम राजा पिता । यसोधरा
नाम माता । तिसमो च अनोमो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । सुन्दरी च सुमना च अगगसाविका ।
अञ्जुणक्खो बोधि । सरीरं अट्ठपञ्जासहत्थुब्बेधं अहोसि । वस्ससतसहस्स आयूति —

“सोभितस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपटुत्तमो ।

अनोमदस्सि अभितयसोतेजस्सी दुरतिककमो” ॥ ति ।

§ ९. भगवा पटुमो

तस्म अपरभागे पटुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
काटिमनसहस्सं भिक्खुं अहेसु । [३७] दुतिये तीणि सतसहस्सानि । तनिये अगगके अरञ्जे महावन-
सण्डवामीनं भिक्खून् द्वे सतसहस्सानि ।

तदा तथागतं तस्मि वनसण्डे वसन्तं बोधिसत्तो मीहो हुत्वा सत्थाय निरोधसमापत्तिं समापन्न
दिम्बा पमन्नचित्तो बन्दिस्त्वा पदक्खिणं कत्वा पीतिमोमनस्सजातो निक्खन्तु मीहनादं नदिस्त्वा सत्ताहं बुद्धा-
रम्मणपतिं अविज्झित्वा पीतिमुखेनेव गोचराय अपक्कमित्वा जीविनपरिच्चाय कत्वा पयिरुपा-
ममानो अट्ठासि ।

सत्था सत्ताहच्चयेन निरोधो वट्ठितो मीहं ओलोक्त्वा भिक्खूसंघेपि चित्तं पसादेत्वा सघं
वान्दस्सतीतिं भिक्खुसंघो आगच्छन्तूतिं चिन्तोमि । भिक्खुं तावदेव आगमिसु । मीहो सघे चित्तं पसादेसि ।
सत्था तस्म मन ओलोक्त्वा ‘अनागते बुद्धो भविस्समीतिं’ व्याकासि ।

पटुमस्स पन भगवतो चम्पक नाम नगरं अहोसि । असमो^१ नाम राजा पिता । मातापि
असमा नाम । सालो च उगमालो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । रामा च मुरामा^२ च अगग-
साविका । मोणक्खो नाम बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । आयु वस्ससतसहस्सन्ति—

“अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपटुत्तमो ।

पटुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति । [३६]

१ रो०-पटुमो । २ रो०-उगरामा ।

§ १० भगवा नारदो

तस्स अपरभागे नारदो नाम सत्या उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्रभिक्खु अहेमु^१ । दुतिये नवुतिकोटिसहस्रानि^२ । तनिये असीतिकोटिसहस्रानि^३ ।

तदा बोधिसत्तो इमिपब्बज्ज पब्बज्जित्वा पञ्चमु अभिञ्जासु अट्ठमु च समापत्तीसु वमी हत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स महादानं दत्वा चन्दनेन पूज अकासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो चञ्चवती नाम नगर अहोसि । मुदेवो^३ नाम खत्तियो पिता । अनोमा नाम माता । भइसालो च जिनमित्तो च अगगसावका । वामेट्ठो नामुपट्ठाको । उत्तरा च फग्गुणी च अगगसाविका । महासोणरक्खो नाम बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्स-सहस्रानि आयूति —

“पदुमस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ नि ।

§ ११. भगवा पदुमुत्तरो ।

नारदबुद्धस्स अपरभागे इतो सतसहस्रमकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव पदुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्रभिक्खु अहेमु । दुतिये वेभागपब्बने नवुतिकोटिसहस्रानि । तनिये असीतिकोटिसहस्रानि ।

तदा बोधिसत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हत्वा बुद्धपमुखस्स मघस्स निबीवरदानं अदासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

पदुमुत्तरस्स पन भगवतो काले निन्थिया नाम नाहेमु । सब्बे देवमनुस्सा न बुद्धमेव सरणं अगममु । तस्स नगरं हमवती नाम अहासि । पिता आनन्दो नाम खत्तियो । माता मुज्जाना नाम । देवलो च मुज्जालो च अगगसावका । सुमनो नाम उपट्ठाको । अमिता च असमा च अगगसाविका । सालरुक्खो च बांधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा समन्ततो द्वादमयोजनानि गण्हि । वस्स-मनसहस्स आयूति —

“नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जिनो अक्खोब्भो सागरूपमो” ॥ नि ।

§ १२. भगवा सुमेधो

तस्स अपरभागं निमकप्पमतसहस्रानि अतिककमित्वा सुमेधो मुज्जालो जाति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निव्वान्तमु ।

सुमेधस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते मुदस्सननगरे कोटिसत खीणासवा अहेमु । दुतिये नवुति कोटियो । तनिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उत्तरा नाम [३७] माणवो हत्वा निदहित्वा ठपितं येव [३८] असीतिकोटिघनं विस्सज्जेत्वा बुद्धप्पुवस्स मघस्स महादानं दत्वा धम्म सुत्वा सरणेसु पण्डिताय निक्खमित्वा पब्बजि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

सुमेधस्स भगवतो मुदस्सन नाम नगर अहोसि । मुदतो नाम राजा पिता । मातापि मुदस्सना नाम । सरणो च सब्बकामो च द्वे अगगसावका । सागरो नाम उपट्ठाको । रामा च सुरामा च द्वे अगगसाविका । महानीपरक्खो बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । आयु नवुतिवस्ससहस्रानीति ।

१ रो०—नवुतिकोटिसतसहस्रानि । २ रो०—असीतिकोटिसतसहस्रानि । ३ रो०—सुमेधो ।

“पटुमुत्तरस्स अपरेन सुमेधो नाम नायको ।
दुरासदो उगगतो ज्ञो सब्बलोकुत्तमो मुनी” ॥ ति ।

§ १३ भगवा सुजातो

तस्स अपरभागे सुजातो नाम सत्त्वा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सर्वाभिक्षुसहस्रानि अहेसु । दुतिये पञ्चमसं । तनिये चत्तारीसं ।

तदा बोधिसत्तो चवकवती राजा हत्वा ‘बुद्धो उप्पश्रोति’ सुत्वा उपसंक्रामत्वा ब्रह्मं सुत्वा बुद्धपमुखस्स सधम्मं सद्धिं सत्तहि रत्तनेहि चतुमहादीपरज्जं दत्त्वा सत्थुसन्तिके पब्बजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठुपादं गहेत्वा आरामिककिच्च साधेत्ता बुद्धपमुखस्स सधम्मं निच्च महादानं अदसु । सोपि न सत्त्वा ध्याकासि ।

तस्स भगवतो नगरं सुमगलं नाम अहोमि । उगगतो नाम राजा पिता । पद्मावती नाम माता । सुदस्समो च देवो च अगमावका । नारदो नाम उपट्ठाको । नागा च नागसमाला च अगमावका । महावेणुक्खो बोधि । सो किर भन्दच्छिहो घनक्खन्धो उपरि माहासाव्वाहि भोरपिञ्जकलापो विद्य विगोचित्थ । तस्म भगवतो सरीरं पण्णासहस्रयुब्बेधं अहोमि । आयु नवुनिवस्ससहस्रानीति —

“तत्थेव मण्डकण्णिहं सुजातो नाम नायको ।

सीहहन् सभक्खन्धो अप्पमेय्यो दुरासदो ॥” ति ।

§ १४ भगव पियदस्सी

तस्स अपरभागे इतो अट्ठारसकप्पसत्तमन्थको एकस्मि कणो पियदस्सी अत्थदस्सी धम्मदस्सीति तयो बुद्धा निव्वत्तिमु ।

पियदस्सिस्सपि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसत्तमसहस्रं भिक्षु अहेसु । दुतिये नवुत्तिकाटियो । तनिये अमीतिकोटियोति ।

तदा बोधिसत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्ण वेदानं पारं गतोव हत्वा मत्थधम्मदेसनं सुत्ता कोटिसत्तमसहस्रसत्तमपग्निच्छागं [३४] सघासामं कारेत्वा मरणेसु च मीलेसु च पतिट्ठासि ।

अथ न सत्त्वा अट्ठारसकप्पसत्तमन्थेन बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो अतोम नाम नगरं अहोमि । पिता मुदिश्रो नाम राजा ।

माता चन्दा नाम । पालितो च [३८] सब्बदस्सी च अगमावका । सोभितो नाम उपट्ठाको । मुजाता च धम्मदिश्रा च अगमावका । पियंयुक्खो बोधि । सरीरं असीनिहत्थुब्बेधं अहोमि । नवुनिवस्ससहस्रानि आयूनि —

“मुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकनायको ।

दुरासदो अममसमो पियदस्सि महायसो ॥” ति ।

§ १५ भगवा अत्थदस्सी

तस्स अपरभागे अत्थदस्सी नाम सत्त्वा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठनवुत्ति भिक्षुसत्तमसहस्रानि अहेसु । दुतिये अट्ठामीतिसत्तसहस्रानि । तथा तनिये ।

तदा बोधिसत्तो सुमीमो नाम महिद्धिकनापसो हत्वा देवलोक्तो मन्दागवपुण्ड्रकत्तं आहग्निवा सत्त्वारं पूजसि ।

सोपि न बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो सोभित नाम नगरं अहोमि । सागरो नाम राजा पिता । सुदस्सना नाम माता । सत्तो च उपसत्तो च अगमावका । अभयो नाम उपट्ठाको । धम्मो च मुधम्मा च अगमावका । चम्पकक्खो बोधि ।

१ गो-सोपि तं व्याकासि ।

सरीर अमीतिहृत्युब्धे अहोमि । सरीरप्यभा समन्तो मन्वकाल योजनमस्त फग्त्वा अट्ठासि । आयु वस्सस-
तसहस्सन्ति —

“तत्थेव मण्डकप्पमिह अत्थदस्सी नरासभो ।
महान्तम निहत्त्वान पतो सम्बोधिमुत्तम” ॥ न्ति ।

§ १६ भगवा धम्मवस्सो

तस्म अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठसे कोटिसत्त
भिक्षू अहेमु । दुनिये सन्नति कोटियो । तनिये अमीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो सक्को देवराजा हुत्वा
दिस्वगन्धपुष्पेहि च दिस्वतुग्येहि च पूजं अकासि ।

सोपि नं व्याकासि ।

तस्म भगवतो सरण नाम नगर अहोसि । पिता सरणो नाम राजा । माता सुनन्दा नाम ।
पटुमो च फुम्मदेवा च अगमावका । सुनेनो नामपट्ठाको । खेमा च सम्बन्नामा च अगमावका । रत्तकुर-
वकरुक्खो बोधि विम्बिजालो तिपि वुच्चनि । सरीर पनस्स अमीतिहृत्युब्धे अहोमि । वस्समनसहस्म
आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पमिह धम्मदस्मि महायसो ।
तमन्धकार विधमेत्वा अनिरोचनि मदेवके” ॥ नि । [३१]

§ १७ भगवा सिद्धत्थो

तस्म अपरभागे इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव सिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि ।
तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिमत्तसहस्स भिक्षू अहेमु । दुनिये नवुति कोटियो । तनिये
अमीति कोटियो ।

तदा बोधिसत्तो उगतेजो अभिञ्जाबलसम्पन्नो मगलो नाम तापसो हुत्वा महाजम्बुकल आह-
ग्त्वा तथागतस्म अदासि ।

सत्था न फल परिभुञ्जित्वा चतुनवुतिकप्पमत्थके बुद्धो भविस्समीति [३२] बोधिसत्त व्याकासि ।

तस्म भगवतो नगर वेभार नाम अहोसि । पिता जयसेनो नाम राजा । माता सुफस्मा नाम ।
सम्बद्दलो च सुमिनो च अगमावका । रेवतो नामपट्ठाको । सीवली च मुग्गमा च अगमावका । कणिका-
रुक्खो बोधि । सरीर सट्ठिहृत्युब्धे अहोसि । वस्समनसहस्म आयूति —

“धम्मदस्सिस्म अपरेन सिद्धत्थो नाम नायको ।
निहन्तिवा तम सब्ब सुरियोवब्भुगतो यथा” ॥ नि ।

§ १८ भगवा तिस्रो

तस्म अपरभागे इतो दानवुतिकप्पमत्थके तिस्रो फुस्सोति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निव्वत्तिमु ।
तिसस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्खून् कोटिमत्त अहोसि । दुनिये नवुति
कोटियो । तनिये अमीति कोटिको ।

तदा बोधिसत्तो महाभोगो महायसो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इमिपब्बज्ज पन्वजित्वा महिद्वि-
भाव पत्वा बुद्धो उप्पन्नोति मुत्वा दिस्व मन्दावपटुम पारिच्छत्तकपुष्पाणि च आदाय चतुपरिममज्जे गच्छन्
तथागतं पूजेसि, आकासे पुष्पावितान अकासि ।

सोपि न सत्था इतो द्वे नवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्म भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । पिता जनसन्धो नाम खत्तियो । माता पटुमा नाम ।
श्रद्धादेवा च उदयो च अगमावका । सम्भवो नामपट्ठाको । फुस्सा च सुदत्ता च अगमावका । अमनकरुक्खो
बोधि । सरीर सट्ठिहृत्युब्धे अहोसि । वस्समनसहस्म आयूति:—

“सिद्धत्यस्म अपरेन असमो अप्पटिपुगलो ।
अनन्तसीलो अमितयसो निस्सो लोकगगायको” ॥ ति ।

§ १९. भगवा कूत्सो

तस्स अपरभागे कूत्सो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्-
ठिभिक्षुसुनतमहस्मानि अहेमु । दुनिये पण्णास, तनिये द्वन्तिस ।

तदा बोधिसत्तो विजिजावी नाम खत्तियो हुत्वा महारज्ज पहाय सत्थुसन्तिके पम्भजित्वा
तोणि [४०] पिट्ठकानि उगगहेत्वा महाजनस्स धम्मकथ कवेसि । सीलपारमिं च पूरेसि ।

सोपि नं बुद्धो तथेव व्याकासि ।

तस्स भगवतो कासि नाम नगरं अहोमि । जयमेनो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता ।
सुग्गिस्सतो च धम्मसेनो च अग्गसावका । सभियो नामुपट्ठाको । चाला च उपचाला च अग्गसाविका ।
आमलकरूक्खो बोधि । सरीर अट्ठपण्णासहत्युब्बेध अहोमि । नवुतिवस्समहस्सानि आयूनि —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अहु सत्था अनुत्तरो ।

अनूपमो अममसमो कूत्सो लोकगगायको” ॥ ति । [४०]

§ २०. भगवा विपस्सी

तस्स अपरभागे इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता ।
पठमसन्निपाते अट्ठसट्ठि भिक्षुसुनतसहस्म अहोमि । दुनिये एकमतमहस्म । तनिये असीति सहस्मानि ।

तदा बोधिसत्तो मल्लिङ्गिको महानुभावो अतुलो नाम नागराजा हुत्वा सत्तरत्तनत्त्वित सोवणमय
पीठ भगवतो अदामि ।

सोपि न इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगरं अहोमि । बन्धुमा नाम राजा पिता । बन्धुमती नाम माता ।
खण्डो च निस्सो च अग्गसावका । असोको नामुपट्ठाको । चन्दा च चन्दमिता च अग्गसाविका । पाटलीरूक्खो
बोधि । सरीरं असीतिहत्युब्बेध अहोमि । सरीग्गप्पभा सदा सतयोजनानि फग्गिवा अट्ठासि । असीतिवस्स-
सहस्सानि आयूनि —

“कूत्सस्म अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥” ति ।

§ २१. भगवा सिस्सी

तस्म अपरभागे इतो एकनिमे कप्पे सिस्सी च वेस्सभू चाति द्वे बुद्धा अहेमु ।

सिस्सिस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षुसुनतसहस्म अहोमि । दुनिये असीनि-
महस्मानि । तनिये ससति ।

तदा बोधिसत्तो अरिन्दमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुलस्स मधस्स सचीवर महादान पवत्तेत्वा
सत्तरत्तनपतिमण्डित हत्थिरत्तन दत्त्वा हत्थिप्पभाण कत्वा कप्पियमण्ड अदासि ।

सोपि न इतो एकनिमे कप्पे बुद्धो भविस्समीति व्याकासि ।

तस्म पन भगवतो अरुणावती नाम नगरं अहोमि । अरुणो नाम खत्तियो पिता । पमावती नाम
माता । अभिभू च सम्हवो च अग्गसावका । खेमकरो नामुपट्ठाको । मल्लिा च पटुमा च अग्गसाविका । पुण्डरी-
करूक्खो बोधि [४१] मरीरं सनतिसहत्थुब्बेध अहोमि । सरीग्गप्पभा योजनत्तयं फग्गिवा अट्ठासि । सत्तत्तिस-
वस्ससहस्सानि आयूनि —

“विपस्सिस्म अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिस्सिहवयो नाम जिनो असमो अप्पटिपुगलो ॥” ति ।

§ २२. भगवा वेस्सभू

तस्स अपरभागे वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्मापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते अमीति-
भिकवुसन्सहस्सानि अहेसुं, दुत्थिये सत्तति, तत्थिये मट्ठि ।

तदा बोधिसत्तो सुदस्सनी नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सधस्स सचीवर महादानं दत्त्वा तस्स
सन्तिके पव्वजित्वा आचारगुणसम्पन्नो बुद्धग्नने चित्तिकारपीतिबहुलो अहोमि । सोपि न भगवा इतो एकानिसे
कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अनूपम नाम नगरं अहोसि । सुप्पतीतो नाम[४१] गजा पिता । यसवती नाम माता ।
सोणो च उत्तरो च अगमावका । उपसन्तो नाम उपट्ठाको । दामा च समाला च अगमाविका । सालम्बो
बोधि । सरीरं मट्ठिहत्थुब्धे अहोसि । सट्ठिवस्ससहस्सानि आयूतिः—

“तत्थेव मण्डकापम्हि अममो अप्पटिपुगलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो ॥” ति ।

§ २३. भगवा ककुसन्धो

तस्स अपरभागे डमस्मि कप्पे चत्तागो बुद्धा निब्बन्ता—ककुसन्धो, कोणागमणो, कस्सपो, अम्हाक
भगवानि ।

ककुसन्धस्स भगवतो एकोव सन्निपातो । तत्थ चत्तालीस भिकवुसहस्सानि अहेसुं ।

तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सधस्स सपत्तचीवरं महादानञ्चेव अज्ज-
नादि भेसज्जानि च दत्त्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्त्वा पव्वजि ।

मोपि नं सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स पन भगवतो खेमं नाम नगरं अहोमि । अग्गिदत्तो नाम
ब्राह्मणो पिता । विमाला नाम ब्राह्मणी माता । विधुरो च संजीवो च अगमावका । बुद्धिजो नाम उपट्ठाको ।
मामा च चम्पका च अगमाविका । महामिरीमम्बो बोधि । सरीरं चत्तालीसत्थुब्धे अहोमि । चत्तालीसं वस्स-
सहस्सानि आयूति —

“वेस्समुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेय्थो दुगसदो ॥” ति ।

§ २४. भगवा कोणागमणो

तस्स अपरभागे कोणागमणो नाम सत्था उदपादि । तस्मापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ तिम
भिकवुसहस्सानि अहेसुं । तदा बोधिसत्तो पव्वतो नाम राजा हुत्वा अमच्चगणपरिवृतो सत्थुसन्निकं गन्त्वा
धम्मदेसनं सुत्त्वा बुद्धपमुखं भिकवुसंघं निमन्तेत्वा महादानं पवनेत्वा पत्तुणं चीनपट्टं कोमेय्यं कम्बलं
दुकूलानि चैव सुवण्णपट्टकं दत्त्वा सत्थुसन्निके पव्वजि ।

मोपि नं व्याकासि ।

तस्म भगवतो सोमवती नाम नगरं अहोसि । यज्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । उत्तरा नाम
ब्राह्मणी माता । भीयमो च उत्तरं च अगमावका । मोत्थिजो नाम उपट्ठाको । समुदा च उत्तरा च अग-
माविका । उदुम्बरदम्बो बोधि । सरीरं तिमतिहत्थुब्धे अहोसि । तिसवस्ससहस्सानि आयूति —

“ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कोणागमणो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो ॥” ति ।

§ २५. भगवा कस्सपो

तस्स अपरभागे कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्मापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ
वीसतिभिकवुसहस्सानि अहेसुं ।

तदा बोधिमत्तो जोतिपालो नाम माणवो हुत्वा [४२] तिष्ठं वेदानं पाग्यू भूमियं च अन्नच्छिक्खं च पाकटो घटीकारम्म कुम्भकारम्म मितो अहोमि । सो तेन सद्धि सत्थारं उपमकमिन्वा घम्मकथं सुत्वा पव्वजित्वा आरद्धविग्गियो तीणि पिटकानि उग्गहेत्वा वत्तावतसम्पत्तिया बुद्धसासनं सोभेसि ।

सोपि नं सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो जातनगरं वाराणसी नाम अहोसि । ब्रह्मदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । धनवती नाम ब्राह्मणी माता । तिस्सो च आरुहावो च अगसावका । सव्वमित्तो नाम उपट्ठाको । अनुला च उरुवेला च अगसाविका । निशोधकवो बोधि । सरीरं वीसतिहत्थुन्नेधं अहोसि । वीसतीवस्मसहस्मानि आयूनि —

“कोणागमणस्म अपरेण सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कस्सपो नाम सो जिनो धम्मराजा पमं करो ॥” ति ।

॥ २६ सत्थे बुद्धा

यस्मिं पन कपे दीपकरदसवलो उदपादि तस्मि अञ्जोपि तयो बुद्धा अहेमुं । तेमं सन्तिका बोधि-सत्तस्स व्याकरणं नत्थि, [४३] तस्मा ते इध न दम्मिता । अट्ठकथायं पन तम्हा कप्पा पट्ठाय सव्वेपि बुद्धे दस्सेनुं इदं वृत्तं —

“तण्हकरो मेयंकरो अयोपि मरणंकरो ।

दीपंकरो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो दिपदुत्तमो ॥

मंगलो च मुमनो च रेवतो सांभिनो मुनि ।

अनोमदस्सी पदुमो नारदो पदभुत्तरं ॥

मुमंधो च मुजातां च पियदस्सी महायसो ।

अन्धदस्सी धम्मदस्सी मिद्धत्वा लोकनायको ॥

तिस्सो फम्मो^१ च सम्बुद्धो विपस्सी सिन्धी वेस्सभू ।

ककुमन्धो कोणागमणो कस्सपो चापि नायको ॥

एते अहेमुं सम्बुद्धा वीतरागा समाहिता ।

सनरंसीव उपपन्ना महानमविनोदना ।

जलित्वा अगिक्खन्धाव निव्वृत्ता ते मसावका ॥” ति ।

॥ २७ कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा

तत्थ अम्हाकं बोधिसत्तो दीपकरादीनं चतुर्वीसतिया बुद्धानं सन्तिके अधिकार करेन्तो कप्पमत्त-महस्साधिकानि चत्ताग्गि अम्वेय्यानि आगन्तो । कस्सपस्स पन भगवतो ओरभागे ठपेत्वा इमं सम्माम्बुद्धं अञ्जो बुद्धो नाम नत्थि । इनि दीपकरादीनं चतुर्वीसतिया बुद्धानं सन्तिके लद्धव्याकरणो पन बोधिसत्तो येन पन तेन—

“मनुस्सत्तं लिंगसम्पन्नि हेतु सत्थारदस्सन ।

पव्वज्जा गुणसम्पन्नि अधिकारो च छन्दता ॥

अट्ठधम्ममसाधाना अभिनीहारो समिज्जन्तो ॥” ति । [४३]

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपंकपादमूले कताभिनीहारानं “हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिन्नामि इतो-चित्तो” ति उस्साहं कत्वा “विचिन्ततो तदा दक्खि पठमं दानपागमि” ति दानपागमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा । ते पूरेन्तो याव वेस्सन्नरत्तभावा आगमि । आगच्छन्तो च^२ ये ते कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं आनिसंसा संवणित्ता—

“एवं सब्बंसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मंसरं दीघमद्धानं कप्पकोटिसत्तेहिपि ॥
 अब्बोच्चिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्जामनण्हा खुप्पिपासा न होन्ति कालकञ्जका^१ ॥
 न होन्ति खुट्ठा पाणा न उप्पज्जन्तापि दुग्गाणि ।
 जायमाना मनुस्सेसु जल्लब्धा न भवन्ति ते ॥ [44]
 सोत्तवेकल्लता नत्थि न भवन्ति मूगपक्खिका ।
 इत्थिभाव न गच्छन्ति उभतोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति पय्यापन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्नरिकेहि मब्बत्थ मुद्धगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति कम्मकिरियदस्समा ।
 वसमानापि सग्गेसु अरंजं न उपपज्जरे ।
 सुद्धावासेसु देवेसु हेतु नाम न विज्जति ।
 तेसल्लम्मनिष्सा सप्पुग्गा विसयुत्ता भद्दामवे ।
 चरन्ति लोकन्थचरिणाय पूरेत्ता मब्बपाग्मी ॥” ति ।

५ २८ पारमियो पूरेसि

(१ दानपारमी)

ने आनिमंसे अधिगल्वाव आगतो । पाग्मियो पूरन्तस्स चस्स अकित्तिब्राह्मणकाले, मंव-
 शास्त्रणकाले, धनञ्जयराजकाले, महामुद्दम्मनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमारकाले,
 विमल्लमेट्टिकाल, गिरिगजकाले, वेस्मन्नरकालेति दानपाग्मिताय पूरित्तभावात्तं परिमाणं नाम नत्थि ।
 एकन्तेन पनस्स समपण्डितजातकं —

‘भिक्षवाय उपगतं दिस्वा सकत्तानं परिचर्त्तजि ।

दानेन मे समो नत्थी एसा मं दानपाग्मी ॥” ति ।

एव अत्तपरिचर्त्तागं करोन्तस्स दानपाग्मिता परमव्यपाग्मी नाम जाता ।

(२ सीलपाग्मी)

तथा सीलवनागराजकाले, चम्पोय्यनागराजकाले, भग्गिदत्तनागराजकाले, छहल्लनागराजकाले,
 जयट्ठिम [४४] राजस्स पुत्तअलीनसत्तकुमारकालेति^२ सीलपाग्मिताय परिपूरित्तभावात्तं परिमाणं नाम
 नत्थि । एकन्तेन पनस्स सखपालजातकं —

“सुलेहि विज्जयन्तेपि^३ कोट्टयन्तेपि सनिहि ।

भोजपुत्तं न कुप्पामि एसा^४ मे सीलपाग्मी ॥” ति ।

एव अत्तपरिचर्त्तागं करोन्तस्स सीलपाग्मिता परमव्यपाग्मी नाम जाता ।

(३ नेक्खम्मपाग्मी)

तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, त्रयोधरपण्डितकालेति महाराज्ज पट्टाय नेक्खम्म-
 पारमिताय पूरित्तभावात्तं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स च्छमुत्तसोमजातकं — [45]

१ स्या०—कालकञ्जका । २ स्या०—जयविस्तराजपुत्तकाले अलीनसत्तकुमारकालेति । ३ रो०—सुलेहीपि
 विज्जयन्तो । ४ रो०—एसा ।

“महारज्ज हृत्थगतं खेलपिण्डं व छड्डीयि ।

चजतो न होति लग्गनं एसा मे नेक्खम्मपारमी ॥” ति ।

एवं निस्सगताय रज्जं छड्ढेत्वा निक्खम्मन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(४ पञ्जापारमी)

तथा विधूरपण्डितकाले, महागोविन्दपण्डितकाले, कुहालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिप-
रिब्बाजककाले, महोमधपण्डितकालेति, पञ्जापागमिया पूरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन
पनस्स सत्तुभत्तजानके^१ सेनकपण्डितकाले —

“पञ्जाय विचित्तन्तोहं ब्राह्मणं मोचयि दुखा ।

पञ्जाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्जापारमी ॥” ति ।

अन्तोहस्तगतं मय्यं दस्सेन्तस्स पञ्जापागमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(५ विरियपारमी)

तथा विरियपारमितादीनमि पुरित्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स
महाजनकजातके —

“अनीरदस्मी जलमज्जे हता सम्भवे मानुसा ।

चित्तस्स अञ्जया नत्थि एसा मे विरियपागमी ॥” ति ।

एवं महासमुद्रे नरन्मस्स विरियपागमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(६ खन्तिपारमी)

खन्तिवादजातके —

“अचेतनं व कोट्टेन्ते तिण्हेन फग्गुना मम ।

कामिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी ॥” ति ।

एवं अचेतनभावेन विय महादुक्खं अधिवामेन्तस्स खन्तिपागमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(७ सच्चपारमी)

महामुनयोमजातके —

“सच्चवाचं अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीविनं ।

मोचयि एकसत्तं खनिये एसा मे सच्चपागमी ॥” ति । [४५]

एवं जीविनं चजित्वा सच्चमनुरक्खन्तस्स सच्चपागमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(८ अधिट्ठानपारमी)

मृगपक्खजातके —

“माता पिता न मे देस्सा नपि मे देस्सं महायसं ।

सम्बञ्जुत्तं पियं मय्हं तस्मा वतमधिट्ठहि ॥” ति ।

एवं जीविनमि चजित्वा वनं अधिट्ठहन्तरस्स अधिट्ठानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(९ मेत्तापारमी)

एकगजजातके —

“न मं कोचि उत्तसति नपिहं भायामि कस्सचि ।

मेत्ताबलेनुपत्थद्धो रमामि पवने सदा ॥” ति ।

एवं जीवितमि अनवलोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(१०. उपेक्षापारमी)

लोमहंसजातके.—

“सुसाने सेय्यं कप्पेमि छवट्ठि” उपधायहं ।

गोमण्डला उपगन्त्वा रूपं दस्सेन्तप्पक ॥” न्ति ।

एवं गामदारकेषु निट्ठुभनादीहि चैव मालागन्धुपहारादीहि च सुखदुक्खं उपादेन्तेमुपि उपेक्षं अनतिवत्तन्तस्स उपेक्षापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

अयमेत्थ संक्षेपो । वित्थारतो पनेस अत्थो वरियापिटकतो गहेतच्चो । एवं पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठितो.—

“अचेतनायं पठवी अविज्जाय सुखं दुखं ।

सापि दानवला मय्हं सत्तक्खत्तु पकम्पया ॥” ति ।

एष महापठविकम्पनानि महापुञ्जानि कर्त्त्वा आयुपरियोसाने ततो बुतां नुसितभवने निव्वन्ति । इति दीपकरपादमूलतो पट्ठाय याव अयं तुमिन्, निव्वन्ति एत्तकं ठानं दूरेनिदानं नामाति वेदितव्वं ।

दूरेनिदानं निवृत्त

४. अविदूरेनिदानं

§ २९ तीणि हळाहळानि

तुमिनपुरे वसन्ते येव पन बोधिससे बुद्धहळाहळ नाम उदपाद । लोकास्मि हि तीणि हळाहळानि उप्पज्जन्ति—कप्पहळाहळं, बुद्धहळाहळं चक्कवत्तिहळाहळं ।

(१ कप्पहळाहळ)

तत्थ वस्ससत्तसहस्सम्स अच्चयेन कप्पुट्ठानं भविस्सतीति लोकव्यूहा नाम कामावचरदेवा मुत्त-
मिरा विकिण्णकेसा रुदम्मूखा अस्सूनि हत्थेहि पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अनियाय विरुपवेसधारिनो
हत्था मनुस्सपथे विचरन्ता एवं आरोचेन्ति—“मारिसा ! इतो वस्ससत्तसहस्सम्स अच्चयेन कप्पुट्ठान
भविस्सति । अयं लोको विनस्सिस्सति । महाममुदोपि [४७] मुस्सिस्सति । अयं च महापठवी सिनेरु च
पब्बतराजा उड्डिह्ठस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति । याव ब्रह्मलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्तं मारिसा !
भावेथ । करुणं मुदितं उपेक्खं मारिसा ! भावेथ । मानर उपट्ठहथ, पिनर [४६] उपट्ठहथ कुलेजेट्ठाप-
चायिनो होथा ति । इदं कप्पहळाहळं नाम ।

(२ बुद्धहळाहळ)

वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बजू बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति लोकपालदेवता—इतो
मारिसा ! वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति उगघोसेन्ता आहिण्डन्ति—इदं बुद्धहळाहळं नाम ।

(३ चक्कवत्तिहळाहळ)

वस्ससत्तस्स पन अच्चयेन चक्कवत्ती राजा उप्पज्जिस्सतीति देवतायेव—इतो मारिसा !
वस्ससत्तच्चयेन चक्कवत्तिको राजा लोके उप्पज्जिस्सतीति—उगघोसेलियो आहिण्डन्ति । इदं
चक्कवत्तिहळाहळं नाम ।

१ रो०—छवट्ठिकं । २ बुद्धकोलाहलं ।

§ ३० वेषतायाचनं

इमानि तीणि हळाहळानि महत्तानि हांति । नेमु बुद्धहळाहळसदं मुत्वा सकलदसमहस्सचक्कवाळे देवता एकतो सन्निपत्तिवा असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सनीति ज्ञत्वा तं उपसंक्रमित्वा आयाचन्ति । आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेषु उपपन्नेषु आयाचन्ति । तदा पन सव्वापि ता एकैकचक्कवाळे चातुम्महागजिक्कसुयामसत्तुसि-
तनिम्मानरतिपरनिम्मितवसवत्तिमहात्तरोहि सद्धि एकचक्कवाळे सन्निपत्तिवा तुमितभवने बोधिसत्तस्स सन्निकं गत्वा—मारिमा ! तुम्हेहि दसपारमियो पूरेत्तेहि न सक्कमम्पत्ति न मारत्तहाचक्कवत्तिसम्पत्ति पत्थे-
त्तेहि पूरिता । लोकनित्थरणत्थाय पन सव्वज्जुनं पत्थेत्तेहि पूरिता । सो वो इदानी कालो मारिमा ! बुद्धत्ताय । समयो मारिमा ! बुद्धत्ताया ति—याचिषु ।

§ ३१ पञ्चमहाविलोकनं विलोकेसि

अथ महासत्तो देवतानं पटिज्जं अदत्ताव कालदीपदेसकुलजनंति आयुपरिच्छेदवगंन पञ्चमहावि-
लोकन नाम विलोकेसि ।

(१ कालो)

तत्थ कालो नुखो अकालो नुखो ति पठमं कालं विलोकेसि ।^१

तत्थ वस्मसतसहस्समनो उद्ध वध्तिनआयुकालो कालो नाम न होति । कस्मा ? तदा हि सत्तानं ज्ञानिजगमग्गानि न पञ्जारायति । बद्धान च धम्मदेसना निलक्खणविनिमत्ता नाम नत्थि । तस "अनिच्च दुक्खमनत्ता" ति कण्हेत्तानं किं 'तामंन कथेन्तीति नेव सोनच्च न सद्धानच्च मञ्जन्ति । तसो अभिसमयां न हांति । तस्मि अस्मि अनिय्याणिक गामन हाति । तरमा सो अकालो ।

वस्मसतनो उनआयुकालोपि कालो न होति । कस्मा ? तदा सत्ता उस्मन्नकिलमा हांति । उस्मन्न-
किलेमान च दिप्रोवादा ओवादट्ठाने न तिट्ठानि । उदके दण्डगजी विष तिप्प [४४] विगच्छति । तस्मा-
सापि अकालो ।

वस्मसतसहस्सतो पन पट्ठाप ङ्दट्ठा वस्मसततो पट्ठाव उद्ध आयुकालो कालो नाम । तदा च
वरससतकालो । अथ महासत्तो निव्वानितव्वकालानि पस्मि ।

(२ दीप)

ततो दीपं विलोकेत्तो गपरिवारे चत्तारो दीपं ओलोवेत्वा तीसु दीपेषु बुद्धा न निव्वरन्ति,
जम्भुदीपं येन निव्वरन्तीति दीपं च परिय ।

(३ देसो)

ततो जम्भुदीपो [८७] नाम महा दमयाजनेसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नुखो पदेने
बद्धा निव्वरन्तीति ओकामस्मि विलोकेत्ता मज्झिम देस पस्मि । मज्झिमदेसो नाम पुरत्थमदिसाय
कज्जल नाम निगमो, तस्म अपरेन महायाळा ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो, मज्जे पुट्टदक्खिणाय
दिसाय सल्लवती नाम नदी, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, दक्खिणाय दिसाय सेतक्खिणव-
नाम निगमो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, पच्छिमाय दिसाय थुन नाम ब्राह्मणगामा,
ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, उत्तराय दिसाय उमीग्गजो नाम पव्वनो, ततो परं पच्चन्तिमा जनपदा

१ रो०-नुखो वि ।

आरतो मञ्जति एवं विनये चृतो पदेमो । सो आयामतो तीर्ण योजनसतानि वित्थारतो अद्भुतियोजनानि परित्सेपतो नवयोजनसतानीति । एतस्मि पदेमे बुद्धा पञ्चैकबुद्धा अगमावका महामावका असीति महासावका चक्रवर्तिराजानो अञ्जं च महेश्वरा खनियब्राह्मणगृहपतिमहासाठ्या उपपञ्जन्ति ।

इदं चेत्य कपिलवत्युक नाम नगर । तत्थ भया निव्वत्तितव्वन्ति निट्ठं अगमासि ।

(४ कुलं)

ततो कुल विलोकन्तो बुद्धा नाम वेस्सकुले वा सुट्ठकुले वा न निव्वत्तन्ति । लोकसम्मते पन खनियकुले वा ब्राह्मणकुले वानि डिमु येव कुलेमु निव्वत्तन्ति । इदानीं च खनियकुलं लोकसम्मत्त । तत्थ निव्वानिस्सामि ।

सुद्धोददो नाम राजा मे पिता भविस्सतीति कुल पस्सि । ततो मातर विलोकन्तो बुद्धमाता नाम लोला मुराधुता न होति, कप्पसत्तमहस्सं पन पूरितपारमी जानीतो पट्ठाय अवण्णपञ्चमीलायेव होति । अयञ्च महामाया नाम ददा एदिगी, न च मे माना भविस्सतीति ।

(५ जनेत्तिआयु)

कित्तं पनम्मा आयूनि ? दमन्न मामान उपागि सत्तदिवसानि पस्सि ।

§ ३२ पटिसन्धिं गण्हि

इति एम पञ्चमहाविलोकन विलोकत्वा-कालो मे मारिमा । बुद्धभावायानि—देवतान मगह करोन्तो पटिञ्ज दन्वा गच्छथ नुम्हेति ता देवता उय्योजेत्वा तुसितदेवताहि परिबुतो तुमिमपुणे नन्दनवनं पारिवासि । सब्ब-देवलोकैमु हि नन्दनवनं अन्धियेव । तत्र न देवता “इतो चृतो मुगानि गच्छ इतो चृतो मुगानि गच्छा” ति पुब्बे कतकुमलकम्मोकाग [४४] मार्यमाना विचरन्ति । सो एयं देवताहि कुमलं मार्यमानाहि परिबुतो तत्थ विचरन्तो चित्त्वा महामायाय देविण कुच्छिरिम पटिसान्धिं गण्हि । तस्मादीमानत्थ अय आनुगुव्वी कथा ।

§ ३३ महामायादेवी मुपिन अहस

तदा किर कपिलवत्यनगरे असाह्यितक्खन्तं घुट्ठं अहंमि । महाजनो नक्खन्तं कीळ्ळि । महामाया-देवी पुंरं वुण्णमाय सत्तमदिवसतो पट्ठाय [४८] विगतमुग्गपान मालागन्धविभूतिसम्पन्न नख्खनकीळ अनुभवमाना सत्तमदिवसे पातोव उट्ठाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सत्तमहस्मानि विस्सज्जेत्वा महादान दन्वा सञ्चालंकारविभूमिता वरभोजनं भुञ्जित्वा उवोसयंगानि अधिट्ठाय अलकनपटियत्तं भिरिगम्भं पविमिन्वा सिरिसयनेनपन्ना निहं ओक्कममाना एमं मुपिनं अहस ।

चत्तारो किर नं महाराजाना मपनेसव सद्धि उक्खिपेत्वा हिमवन्तं नेत्वा सट्ठिगोर्जनिकं मनोमिळा-तत्ते सत्तयोजनिकम्स महामालकम्बस्स हेट्ठा टपेत्वा एकमन्तं अट्ठंमु । अथ नेमं दयियो आगन्त्वा देवि अतो-तत्तदह नेत्वा मनुस्समलहरणत्थ नहापेत्वा दिव्वत्थं निवामापेत्वा गन्धेहिं विलिम्पापेत्वा दिव्वपुष्फानि पिल-न्धापेत्वा ततो अविद्वरे रजतपञ्चतो, तस्म अन्तो कणकविमानं अत्थि, तत्थ राचितगीमक दिव्वमयन पञ्ज्रापेत्वा निपञ्जापेम् । अथ बोधिमनो सेतवर वाणो हत्वा ततो अविद्वरे एको गुवण्णपव्वतो, तत्थ चरित्त्वा ततो ओग्ह रजतपञ्चत अभिरुद्धित्वा उत्तरदिमतो आगम्स रजतदासवण्णाय गोण्डाय सेतपदुम गहेत्वा कुञ्जनाद^१ नदित्वा कणकविमानं पविस्सित्वा भानुमयन निकम्बन्तु पदक्खिण कत्वा दक्खिणगम्स फालेत्वा^२ कुच्छि पविट्ठमदिगो अहोसि । एव उत्तरासाह्यनक्खनेन पटिसान्धिं गण्हि ।

१ रो०—कोञ्चनाव । २ रो०—तलित्वा ।

§ ३४ बाह्या आहंशु

पुन दिवसे पबुद्धा देवी नं सुपिनं रञ्जो आरोचेमि । राजा चतुसट्ठिमत्ते ब्राह्मणपामोक्खे पक्को-
सापेत्वा हरितुपलताय लाजादीहि कतमगलसक्काराय भूमिया महाग्गहानि आसानानि पञ्चापेत्वा तत्थ निसि-
न्नान ब्राह्मणानं सप्पिमधुसक्कराभिसत्तत्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पुरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि
येव पटिबुज्जेत्वा अदासि । अञ्जेहि च अहनवत्थकपिलगाविटानादीहि ते सन्तप्पेमि । अथ नेम सब्बकामेहि
मंतप्पितानं सुपिनं आरोचापेत्वा किं भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा आहमु—“मा चिन्तप्पि महाराज ! देविया ते कुच्छिम्हि गम्भो पत्तिट्ठितो । सो [50]
च सो पुनिसगम्भो न इत्थि गम्भो । पुनो ने भविस्सति । सो सब्बे अगार अज्झावगिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सब्बे अगारा निवत्थम् पब्बजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवत्तच्छेदो” ति ।

§ ३५ इतिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहंशु

बोधिमत्तम् पन भानुक्कुच्छिम्हि पटिसन्धिगहणक्खणं एकप्पहारंनेव सकलदसमहस्सी लोकधातु सकम्पि
सम्पकम्पि सम्पवेधि । इतिम पुब्बनिमित्तानि पातुरहंशु । दसमु चक्कवालसहस्सेमु अप्पमाणो ओभासो पूरि ।
तस्स त सिग्गि दट्ठकामा [४९] विय अन्धा चक्खुनि पटिलभिसु । बोधिग सह सुणिमु । मूगा समालापसु । लुज्जा
उज्जुत्ता अहेसु । पगुला पदसा गमन पटिलभिसु । बन्धनगता सब्बसत्ता अन्नुबन्धनादीहि मुच्चिसु । सब्बनरकंमु
अग्गि निब्बायि । पेत्तिविसये खुप्पिपासा वूपसमि । तिरच्छानान भय नाहोसि । सब्बमत्तान रोगो वूपसमि । सब्ब-
सत्ता पियवदा अहेसु । मधुरेताकारेन अस्सा हेसिमु । वारणा गज्जमु । सब्बतुग्गयानि सकसकानिभाव मुच्चिसु ।
अधट्ठितानि येव मनुस्सान हत्थूपगादीनि आभरणानि विरिवसु । सब्बदिसा विप्पमन्ना अहेसु । सत्तान सुव
उत्पादयमानो मुदुसीतलो बातो बायि । अकालमेघो पवस्मि । पठ्ठिवोपि उदक उव्विज्जित्वा विसग्गि । पक्खिनो
आकासगमन विजहिमु । नदियो असन्दमाना अट्ठमु । महामम्हे मधुर उदक अहोसि । सब्बत्थकमेव पञ्चत्रणोहि
पदुमेहि सञ्छन्न तल अहोसि । थलजजलजादीनि सब्बपुप्फानि पुप्फिमु । रुक्खान् खन्धेमु खन्धपदुमानि साखामु
साखापदुमानि लतामु लतापदुमानि पुप्फिमु । थले मिलानलानि भिन्दिन्वा उपप्पपरि मत्तसत्त हुत्वा दण्डपदुमानि
नाम निक्खमिमु । आकामे ओलम्बकपदुमानि नाम निब्बनिमु । ममल्लनं पुप्फवस्सानि वस्मिमु । आदामे दिव्व-
तुरियानि बाज्जमु । सकलदससहस्सी लोकधातु वट्ठेत्वा विस्सट्ठमालागुळ विय उप्पीळेत्वा वट्ठमालाकलपां
विय अलकतपटियत्त मालासन् विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळवीजनी पुप्फधूपगन्धपरिवासाना परम-
सोभगप्पत्ता अहोसि ।

§ ३६ बोधिसत्तमातुधम्मता

एव गहितपटिसन्धिकस्स बोधिमत्तम् पटिसन्धितो पट्ठाय बोधिसत्तम् चं व बोधिमत्तमातुया च
उपद्द्वनिवारणत्थ खग्गहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्ख गहिंमु । बोधिसत्तमातु पुग्गिमेमु रागाचित्त नुप्पज्जि ।
लाभग्गयमगप्पत्ता च अहोसि मुक्खीनि अकिलन्तकाया बोधिसत्तञ्च अन्तो [51] कुच्छिगत विप्पसन्ने मणिरत्तं
आवुनपणुमुत्त विय पस्समि । यस्मा च बोधिमत्तेन वसितकुच्छि नाम चेतियगम्भसदिमा न सक्का हेति अञ्जेन
मत्तेन आवमिनु वा परिभुज्जिनु वा तस्मा बोधिमत्तमाता सत्ताहज्जाने बोधिसत्तं काल कत्वा तुसितपुरे
निब्बतानि । यथा च अञ्जा इत्थियो दसमामे अपत्त्वापि अतिक्रमिन्त्वापि निसिन्नापि निपन्नापि विजायन्ति न
एवं बोधिसत्तमाता । सा पन बोधिमत्त दसमामे कुच्छिना परिहरित्वा ठिताव विजायति । अयं बोधिसत्त-
मातुधम्मता ।

§ ३७ लुम्बिनीवने

महामायारि देवी पत्तेन तेल विय दसमामे कुच्छिया बोधिसन् परिहरित्वा परिपुण्णगम्भा जातिधरं
गन्तुकामा मुद्दोदनमहागजस्स आरोचेसि—उच्छामह देव ! कुलमन्तक [५०] देवदहनगर गन्तुति । राजा

साधूति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्सुतो याव देवदहनगरा भगं समं कारेत्वा कदलिपुष्पघटधूपताकादीही अल-
कारापेत्वा देवि भोवणसिविकाय निमीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिवापेत्वा महत्तेन परिवारेन पेसेसि ।

द्विधं पन नगरान अन्तरे उभयनगरवामीनम्पि लुम्बिनीवन नाम भगलसालवन अत्थि । तस्मि
समये मूलतो पट्ठाय याव अगमात्ता सब्ब एकफालिफुल्ल अहोसि । सालान्तरेहि चेव पुप्फन्तरेहि च पञ्च-
वणभमरगणा नानप्यकारा च सकुणमघा मधुरस्सरेन विकूजला विचरन्ति । सकल लुम्बिनीवन चित्त-
लतावनसदिस महानुभावस्स रज्जो सुमज्जितप्रापणमण्डल विय अहोसि ।

देविया तं दिस्वा सालवनकीळ कीळितुकामना उद्पादि । अमच्चा देवि गहेत्वा सालवन
पविस्सिमु । सा भगलसालमूल गन्त्वा सालमात्ताय गणितुकामा अहोसि । सालसाचा सुमेदिनवेत्तन् विय ओन-
मिन्त्वा देविया हत्थपथ उपगच्छ । सा हत्थ पयारेत्वा साव अगहेसि । तावदेव चस्सा कम्मजबाना चल्सिमु ।
अथस्मा साणि परिक्षिपित्वा महाजो परिकम्मि । सालसाव गहेत्वा तिठ्ठमानाय एव चस्सा गम्भवूटान
अहोमि । न खण येव चत्तारोपि मुद्धाचिन्ता महावृत्तानो सुवणजाल आदाय सगगना नेन सुवणजालेन बोधि-
मत्त सम्पटिच्छित्वा मातुपुरतो ठोत्वा "अत्तमना देवि । होहि महेम्मक्को ते पुत्तो उपप्पो" ति आहसु ।

यथा पन अज्जे सना मातु कुच्छित्तो निक्खमत्ता पटिक्कूलन असुचिना भविता निक्खमन्ति
न एव बोधिमत्तो । बोधिसत्तो [३२] पन धम्माम्भनतो ओतरन्तो धम्मवार्थिको विय, निस्सेणितो ओत-
रन्तो पुरिमो विय च, द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारित्वा टिनको मातुकुच्छिमहत्तेन केनचि असुचिना अम-
क्खितो मुद्धो विमदो कासिकवत्थे निक्खित्तमणिरत्तनं विय जोतन्तो मातुकुच्छित्तो निक्खमि । एव सन्तोपि
बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थ आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमिन्त्वा बोधिसत्तम्स च
मातु चस्म मरीरे उतु गाहापेमु ।

अथ न सुवणजालेन पटिमगहेत्वा टिनान ब्रह्मान हत्थतो चत्तारो महाराजानां भगलसम्मताय
सुवसम्मत्ताय अजिनप्यवेणिया गण्हिमु । तेस हत्थतो मत्तस्सा दुक्कूलचुम्भटकेन पटिमगण्हिमु । मत्तस्मान हत्थतो
मुञ्चित्वा पठविय पतिट्ठाय पुरत्थिमदिस ओलोकेसि । अनेकानि चक्कवाळमहत्तानि एवांगणानि अहेसु ।
तन्थ देवमत्तस्सा गन्धमालादीहि पूजयमाना "महापुरिम" इध तुम्हेहि मदिमो अज्जा नत्थि, कुत्तेय उत्तरित्तो"
ति आहसु । एव चत्तमो दिसा चत्तमो अनुदिमा च हेट्ठा उपरोति दसपि दिसा अनुविलोकेत्वा अत्ततो मदिम
अदिग्वा अय[५१] उत्तरा दिसानि सत्तपदवीनिहारेन अगमाप्ति । महाब्रह्मना मेत्तच्छत्त धारयमानेन मुयामेन
देवपुत्तेन बाळवीजानि अज्जाहि^१ च देवताहि सेमराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो ततो सत्तमपदे ठितो
"अग्गोहमस्मि लोकस्सा" ति आदिक आसभि वाच निच्छारेन्तो सीहताद नदि ।

बोधिसत्तो हि तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्खमत्ततो एव वाच निच्छारेसि—
महोसधत्तभावे, वेस्सल्लरत्तभावे, इमास्म अत्तभावेति । महोसधत्तभावे किम्म मातु कुच्छित्तो
निक्खमत्तन्मेव सक्को देवराजा आपन्त्वा चन्दनमार हत्थे ठोत्वा गतो । सो न मृट्ठिय कत्वाव निक्खन्तो ।
अथ न माता—तान ! कि गहेत्वा आगतोमीति पुच्छि । ओमघ अम्माति ।

इति ओसध गहेत्वा आगतत्ता ओसधदारकोत्तेवस्म नाम अकसु । तं ओसध गहेत्वा चाटिय
पक्खिपिमु । आगतागतान अन्धबधिरादीन तदेव सब्बगेववूपसमाय भेसज्ज अहोमि । ततो महत्त इद
ओसध महत्त इद ओसधति उपप्रवचन उपादाय महोसधोत्तेवस्म नाम जान । वेस्सल्लरत्तभावे पन मातुकु-
च्छित्तो निक्खमत्तो दक्खिणहत्थ पसारित्वाव "अत्थि नुत्तो अम्म ! किञ्च धनं गेहम्मि ? दान दम्मामी" ति
वदन्तो निक्खमि । अथस्म माता "मयने कुल निव्वन्तोमि ताना" ति पुत्तस्स हत्थ [५५] अत्ततो हत्थतले
कत्वा सहसत्थविक ठपापेमि ।

इमस्मि पन अत्तभावे इमं सीहनाद नदीति । एव बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्ख-
न्तमत्तोव वाच निच्छारेसि ।

यथा च पटिसन्धिकवर्णणे एव जातकवर्णनेपिस्स बत्तिसपुब्बानिमित्तानि पातुरुहसु । यस्मि पन समये
अम्हाक बोधिसत्तो लुम्बिनीधने जातो तस्मि येव समये राहुलमाता देवी, छत्रो अमच्चो, कालुदायी अमच्चो,
आनन्दो राजकुमारो, आज्ञानीयो हत्थिराजा, कन्धको अस्मराजा, महाबोधिरूक्खो, चत्तस्सो निधिकुम्भियो च
जाता । तन्थ एका गावनप्पमाणा, एका अद्ध्योजनप्पमाणा, एका तिगावृतप्पमाणा, एका योजनप्पमाणा अहो-
सीनि इमे सत्त सहजाना नाम । उभयनगरवामिनो बोधिसत्त गहेत्वा कपिलवत्थुनगरमेव अगमसु ।

§ ३८ तापसो काळदेवलो

त दिवस येव च कर्णपलवत्थनगरं सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जाता अय कुमारो बोधितले निसी-
दित्वा बुद्धो भविस्समीति तावन्निसभवने हट्ठनुट्ठा देवसघा चेलुक्खेपादीनि पवनेन्ता कीर्त्तल्लु । तस्मि समये
सुद्धोदनमहाराजस्स कुलुपगो अट्ठममापत्तिलाभो काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्च कत्वा दिवाविहा-
रत्थाय तावन्निसभवने गत्त्वा तन्थ दिवा [५२] विहार निमिषो ना देवता दिस्वा किकारणा तुम्हे एव
नुट्ठमानसा कीळथ ? मय्हे पेत कारण कथंथाति पुच्छि ।

देवता आहसु—मारिग ! सुद्धोदनरञ्जो पुत्तो जातो । मो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो हत्वा धम्म-
चक्क पवत्तेस्सनि । तस्म अनन्त बुद्धलीळह दट्ठ धम्मं च मोतु लच्छामाति इमिना कारणेन तुट्ठम्हाति ।

तापसो ताम वचन सुत्वा निप देवलोक्तो ओरुय्ह राजनिवेसन पविमत्त्वा पञ्चात्तासने निमिषो
पुत्तो किर ते महाराज ! जानो पस्सिम्मामि नन्नि आह् । राजा अलकनपटियस कुमार आणापेत्वा तापम
वन्दापनु अभिहरि ।

बोधिसत्तस्स पादा पर्वित्त्वा तापसस्स जटामु पतिट्ठाहसु । बोधिसत्तस्स हि तत्तत्तभावेन
वन्दितव्वयुत्तको अज्जो नाम नत्थि । सचे हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स मीम तापसस्स पादमले
ठपेय्य सत्तधा अस्स मुद्ध फल्लेय्य । तापसो न मे अत्तान नामेतु यत्तन्नि उट्ठायासना बोधिसत्तस्स अज्जालि
पगहंमि । राजा त अच्छरिय दिस्वा अत्तनो पुत्त वन्दि ।

तापसो अतीने चत्तालीसकप्पे, अनागतं चत्तालीसानि अमीनि कप्पे अनुस्मरति । बोधिसत्तस्स
लक्खणसम्पत्ति दिस्वा भविस्समीति नुखो बुद्धो उदाह् नोति आबज्जित्वा उपधारन्तो निस्समय बुद्धो भवि-
स्समीति ज्ञत्वा अच्छरियपुग्गिओ अयात्ति [५३] मित अकासि । ततो अह इम बुद्धभूत दट्ठ लभिस्सामि
नुखो नोति उपधारन्तो न लभिस्सामि अन्तरा येव काल कत्वा बुद्धसत्तेनपि बुद्धसहस्सेनपि गत्त्वा बोधेतु
असक्कुण्ठे अरूपभावे निव्वत्तिम्मामीति दिस्वा एवरूप नाम अच्छरियपुग्गिं बुद्धभूत दट्ठ न लभिस्सामि ।
महती वत्त मे जानो भविस्समीति परोदि ।

मत्तस्मा दिग्वा अम्हाक अय्यो इदानीव हस्सित्वा पुन रोदिनु उपट्ठितो किम्भु खो भन्ते ! अम्हाक अय्य-
पुत्तग कोचि अन्तरायो भविस्समीति पुच्छिमु ।

नत्थेत्तस्स अन्तरायो निरममयेन बुद्धो भविस्समीति ।

अथ कस्मा परोदिस्सति ?

एवरूप महापुग्गिं बुद्धभूत दट्ठ न लभिस्सामि, महती वत्त मे जानो भविस्समीति अत्तान जन्तोचन्तो
रोदामीति आह ।

ततो किम्भुखो मे जातकंम कोव एत बुद्धभूत दट्ठ लभिस्सति न लभिस्सतीति उपधारन्तो भागिनेय्यं
नाळकदारक अट्ठम । गा भगीनिया गेह गत्त्वा कह ते पुत्तो नाळकोति ?

गृहे अय्य ।

पक्कोसाहि नन्ति । अत्तनो सन्तक आगत आह, तात् । मुद्धोदनमहाराजस्स कुल पुनो जातो । बुद्धं कुरो एस पञ्चवत्तस वस्साणि अतिक्कामित्वा बुद्धो भविस्समि । त्व एत दट्ठ लभिस्समि । अज्जेव पव्वज्जाहीति [५३] ।

सत्तासीतिकोटिधने कुले निव्वत्तो दारको न म मात्तलो अन्तत्थे नियात्रेस्सतीति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापण्णो कामावानि^१ चेव मत्तिकापत्तञ्च आहरापेत्वा कंसमस्सु^२ ओहारेत्वा कामावानि वत्थानि अच्छादेत्वा यो लोके उत्तमपुगलो न उट्तिस्स मग्ग पव्वज्जाति बोधिमत्ताभिमुख अज्जलिम्पग्गश्च पञ्च-पत्तिट्ठित्तेन वन्दित्वा पत्त थविकाय पक्खिपित्वा असक्के ओलगात्वा हिमवन्त पक्खित्वा समणधम्म अकासि ।

सो पठमाभिसम्भोधिपत्त तथगत उपसर्कामित्वा तालकपटिपद कथापेत्वा पुन हिमवन्त पक्खित्वा अरहत्त पत्ता उक्कट्ठपटिपद पटिपत्तो सत्तेव मामे आय् पालेत्वा एक सुवण्णपद्मन्त निस्साय त्तिनकोव अनुपादि-मेसाय निव्वानधातुया परिनिव्वायि ।

५ ३९ लक्खणपटिग्गाहका अट्ट ब्राह्मणा

बोधिमत्तम्पि खो पञ्चमदिवसे मीम नट्ठापेत्वा नामगहण गहिम्माभानं राजभवन चतुर्जातिक-गन्धेहि विलिम्पित्वा लाजपञ्चमवानि पुष्पाणि विकिरित्वा असम्भिन्नपायाग पचापेत्वा विण्ण वेदान पारो अट्ठत्तरसत्त ब्राह्मणं तिमन्तेत्वा राजभवने निमीदापेत्वा सुभोजन भोजेत्वा [55] महासक्कार कत्वा किरुत्थो भविरुत्तीति लक्खणानि पटिग्गाहापेगु । तेगु —

“गमो घजो लक्खणो चापि मत्तो कोण्डञ्जो च भोजो मृगामो मुदत्तो ।

एते तदा अट्ठ अहेगु ब्राह्मणा छल्लगया मन्त व्याकाग्गु ॥” ति ।

एते अट्ठेव ब्राह्मणा लक्खणपटिग्गाहका अहेगु । पटिग्गान्गहणदिवसे मृगिणोपि एतेहेव पटिग्गाहिता । तेगु मत्त जत्ता हे अगुत्तिदो उक्खिपित्वा हेथा व्याकाग्गु ‘एमेहि लक्खणेहि समभोगो अगार अज्झावमत्तो राजा इति चक्कवत्तो, पदवज्जमतो बुद्धो’ ति गत्थ चक्कवत्तत्तरत्तो सिग्गिभद आनिक्खिम्गु ।

तेम पत्त सव्वदहरो गोत्ततो कोण्डञ्जो नाम माणवा बोधिमत्तस्स लक्खणवरत्तिपत्ति ओलोकेत्वा “एतस्म अगारमज्जे ठानकारण नत्थि, एकस्सेनेव विवग्गच्छो बुद्धो भविस्समी” ति एकमेव अगुत्ति उक्खिपित्वा एकगुत्तव्याकरण व्याकाग्गि । अय हि कताधिकारो पच्छिमभक्किसत्तो पञ्चाय इतरे सत्त जने अभिभाविन्त्वा एमेहि लक्खणेहि समभोगतस्म अगारमज्जे ठान नाम नत्थि । असमर्थ बुद्धो भविस्सतीति एकमेव गति अहेम । तस्मा एकगुत्ति उक्खिपित्वा एवं व्याकाग्गि [५८] ।

५ ४० पंचवग्गिया थेरा नाम

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो घराणि गन्त्वा पुत्ते आमन्तयिमु—ताता । अभ्हे गग्गलका, मुद्धोदनमहा-राजस्स पुत्त सव्वज्जुत्तपत्त मय लभय्याम वा ना वा, तुग्गे तस्मि कुभारे सव्वज्जुत्त पत्ते तस्म सामने पव्वज्जयाथाति ।

तं मत्तपि जत्ता यावतागुक्क ठत्वा यवाक्कम्म गत्ता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अट्ठागि । गो महासत्ते बुद्धिमन्वाय महाभित्तक्खमन अभिनिव्वमित्वा अनुक्कमेने उरुवेले गन्त्वा रग्गणीगो वत्त अथ भमिभागो अल वत्तिद कुलपुत्तम् पथातन्विरुम्म पधानायाति चित्त उपपादत्वा तत्थ वाम उत्तमे महापुग्गि पव्वज्जितो भो मुत्ता तेम ब्राह्मणान पुत्ते उपसर्कामित्वा एवमाह—मिद्धत्वेवकुमारो किं पव्वज्जितो भो निम्ममय बुद्धो भविस्समि, सत्ते तुग्गाक्क पित्तो अरोगा अग्गु अज्ज निक्खमित्वा पव्वजेज्ज् । सवे

१ स्या०—कासावानो ।

तुम्होपे इच्छेय्याय एय अहं त पुग्सि अनुपब्बजिस्सामीति । ते सम्भे एकच्छन्वा भवितु [56] नासक्खिमुत्तयो जना न पब्बजिमु । कोण्डञ्जब्राह्मणं जेट्ठक कत्वा इतरे चत्तारो पब्बजिमु । ते पञ्चपि जना पञ्चवग्गिया थेरा नाम जाता ।

§ ४१ चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

तदा पन राजा किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पब्बजिस्सतीति पुच्छि ।

चत्तारि पुब्बनिमित्तानीति ।

कतरं च कनरञ्ज्वाति ?

जराजिण्ण व्याधिर्न मन पब्बजितन्ति ।

राजा—इतो पट्ठाय एवहूपान मम पुनस्स सन्निकं उपसंक्रमितुं मा अदत्थ । मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्म नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्रसदीपपरिवारानं चतुन्न महादीपानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेत्तं छान्तिसयोजनपरिगण्डलाय परिगाय पटिवुत्तं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामोम्हीति—एव च पन वत्त्वा इमेसं चतुप्पकारानं पुग्सिअं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतुसु दिसासु गावुत्ते गावुत्ते आरक्खं ठपेसि ।

तं दिवसं च पन मगलट्ठाने मग्निपतितंसु असीनिया आनिकुलसहस्सेसु एकेको एकमकं पुत्तं पटिजानि । अयं बुद्धो वा होतु राजा वा मय एकमेकं पुत्तं दस्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सति, सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सतीति ।

§ ४२ रञ्जो वप्पमंगलं अहोसि

राजापि बोधिसत्तस्स उन्नमरूपसम्पन्ना विगतमव्वदोसा धानियो पञ्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महन्तेन सिग्गिभग्गेन वड्ढति ।

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमंगलं नाम अहोसि । तं दिवसं सकलनगरं देवविमानं विय [५५] अलकरोनि । मध्ये दामकम्मकरादयो अहन्तवत्थनिवत्था गन्धमालादिपतिमण्डिता राजकुले मग्निपतन्ति । रञ्जो कम्मन्ते नगलसहस्सं योजिय्यति । तस्मिं पन दिवसे एकेन ऊन अट्ठमत्तं नगलानि मद्धि बलिवह-रस्मयोत्तेहि रजनपरिक्खनाति होन्ति । रञ्जो आलम्बननगलं^१ पन रत्तमुवण्णपरिक्खतं होति । बलिवहानं सिगानि रस्मियोत्तपत्तोदानि सुवण्णपरिक्खतानेव होन्ति । राजा महापरिवारेन नगरा निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्ममण्डटाने एको जम्बूद्वीपस्यो बहट्ठपलासो सन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स मयनं पञ्चपापेत्वा उपरि सुवण्णनारकवच्चितं वितानं बन्धापेत्वा माणिपाकारेन परिक्खिपापेत्वा आरक्खं ठपापेत्वा राजा मग्गालकारेन अलकरिन्वा अमच्चवणपरिवृतो नगलकरणट्ठानं अगमासि । तत्थ राजा सुवण्णनगलं गह्वाति । अमच्चो एकऊनट्ठसत्तं रजननगलानि, कस्सका सेसनगलानि । ते तानि गहेत्वा इतो चित्तो च कसन्ति । राजा पन ओरतो पारं गच्छति पारतो ओरं आगच्छति । एतस्मिं ठाने [57] महासम्पत्तिं अहोमि । बोधिसत्तं परिवारेत्थं निमिषा धातियो रञ्जो सम्पत्तिं पस्सिस्सामाति अन्तोसाणितो बहिं निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इतो चित्तो च ओलोकेन्तो कञ्चि अदिम्भा वेगेन उट्ठाय पल्लकं आभुजित्वा आनापाने परिगृहेत्वा पठमञ्जानं निव्वत्तेसि ।

धानियो खज्जभोज्जन्तरे विचरमाना धोकां चिरायिमु । सेसस्खानं छाया निवत्ता^२, तस्स पन खल्लस्स परिमण्डलां हुत्वा अट्ठासि । धानियो अय्यपुत्तो एककोति वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पाविममाना बोधिसत्तं सयने पल्लकेन निमिषं तं च पाटिहारियं दिस्वा गत्त्वा रञ्जो आरोचेसु—देव ! कुमारो एव निमिषो एव अञ्जेसं खल्लानं छाया निवत्ता जम्बुद्वीपस्स छाया परिमण्डलां ठिताति । राजा वेगेनागत्त्वा पाटिहारियं दिस्वा इदं तं तात ! दुतियं वदनन्ति पुत्तं बन्दि ।

१ रो०—आलम्बननङ्गले । २ सी०—अनतिवत्ता । रो०—अतिवत्ता ।

§ ४३. आतकानं सिप्यं दस्सेसि

अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोळसवस्सपदेसिको जातो । राजा बोधिसत्तस्स निष्णं उत्तुन अनुच्छविके तयो पासादे कारेसि, एक नवभूमक, एक सत्तभूमक, एक पञ्चभूमक । चत्ताळीससहस्सा च नाट-
कित्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासंघपरिवृतो अलकतनाटकपरिवृतो निप्पुग्गिमेहि नुग्गियेहि
परिचारियमानो महासम्पत्ति अनुभवन्तो उतुवारेन तेमु तेमु पासादेमु विहरन्ति । गह्ठुलमाना पनस्स
देवी अगमहेसी अहोसि । [५६]

तस्स एवं महासम्पत्ति अनुभवन्तस्स एकदिवस आतिमधस्स अवधन्तरं अथ कथा उदपादि—सिद्धत्थो
कीळापमुतोव विचरति, न किञ्चि सिप्य सिक्खन्ति, संगामे पच्चुपट्ठिते कि कस्मिन्तीति ।

राजा बोधिसत्तं पक्कोसापेत्वा—तान् ! तव आतका सिद्धत्थो किञ्च सिप्य असिक्खित्वा
कीळापमुतोव विचरन्तीति वदन्ति । एत्थं किं पत्तकालं मज्झमीति ? देव ! मम सिप्यसिक्खन्तकिञ्च नत्थि ।
नगरे मम सिप्यं दस्सनत्थं भेरि चरणपेयइतो सत्तमे दिवसो आतकानं सिप्यं दस्सेस्सामीति ।

राजा तथा अकासि । बोधिमनो अक्खणवेधि वाळवेधि, सरवेधि, सद्देधि पुंकापुंका
धनुग्गहं सन्निपातापेत्वा महाजनस्स मज्झे अज्जेहि च धनुग्गहेहि अमाधारण आतकानं द्वादसविधं सिप्यं
दस्सेसि । त सम्भगजानकं आगतनयेनेव व वेदितव्वं । तदाम्भ आनि सधो गिक्कन्वो अहोसि ।

§ ४४. चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेकदिवस बोधिमनो उय्यानभूमि गन्तुकामो सारथि आमन्तेत्वा रथं योजेहीति आह । सो
साधूनि पटिम्मुणित्वा महारहं उत्तमग्ग्यं सव्वालंकारेन अलकटित्वा कुमुदपनवण्णो [58] चत्तारो मगलसिन्धवे
योजेत्वा बोधिमत्तस्स पटिनिवेदेसि । बोधिमनो देवविमानमदिनं रथं अभिरुहित्वा उय्यानानिमुखो अगमासि ।

(१) जराजिण्णं ।

देवता सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्तं दस्सेस्सामानि एकं देवपुत्तं
जराज्जजरं खण्डदन्तं पलितकेसं गोपाणसिवर्कं ओभग्गमरीं दण्डहत्यं पवेधमानकं कत्वा दस्सेमु ।
त बोधिसत्तो चेव सारथी च पस्सन्ति ।

ततो बोधिमनो सारथि—“सम्म ! को नामेमो पुग्गिमां ! केसापिस्स न यथा अज्जेम” इति
महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचनं सुत्वा धिरत्थु वत भो ! जाति यत्राहि नाम जानस्स जरा पञ्जा-
यिस्सतीति सविग्गहदयो ततो व पटिनिवन्तिता पामादमेव अभिरुहि ।

राजा किकाग्गणा मम पुत्तो विय पटिनिवत्तीति पुच्छि ।

जिण्णं पुग्गिं दिम्बा देवानि आहंसु ।

“जिण्णकं दिम्बा पव्वज्जस्सती” इति कस्मा म तामेध ! सीर्यं मे पुत्तस्स नाटकानि मज्जेध ।
सम्पत्तिं अनुभवन्तो पव्वज्जाय सति न कस्सिस्सतीति वत्त्वा आरक्खं वड्ढेत्वा सव्वदिमामु अद्वयोजनं
अद्वयोजनं ठपेसि ।

(२) व्याधित

पुनेकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यानं गच्छन्तो देवताहि निम्मित्तं व्याधितं पुग्गिमां दिम्बा पुरिमनयेनेव
पुच्छित्वा सविग्गहदयो निवत्तिता पासाद अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन
वड्ढेत्वा समन्ततो निगावुत्तपमाणं पदेमे आरक्खं ठपेसि । [५७]

(३) कालकर्त

अपरं पन एकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित कालकत दिस्वा पुर्मनयेनेव पुच्छित्वा सविगहदयो पुन निवत्तिस्वा पासाव अभिर्हहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठाधुत्तनयेनेव सविदहिन्वा पुन बह्वेस्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेसे आग्गव ठपेसि ।

(४) पब्बजितं

अपरं पन एकदिवस उय्यान गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मित सुनिवत्थ सुपारुत पब्बजितं दिस्वा को नामेसो सम्मानि सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धुपादस्स अभावा पब्बजित वा पब्बजितगुणे वा न जानाति देवानुभावेन पन पब्बजितो नामेस देवानि वत्वा पब्बज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पब्बज्जाय र्हाच उपादेत्वा तं दिवस उय्यान अगमासि ।

दीपमाणका पनाहु- 'वत्तारि निमित्तानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमासी' ति ।

§ ४५. बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलंकारो

तत्थ दिवसभाग कीळित्वा मगलपोकखर्णिय नहायित्वा अन्ध गने सुरिये मगलमिलापट्टे निसीदि अत्तानं अलंकारपेत्तुकामो । अथस्म परिचारकपुग्गिमा नानावण्णानि दुस्मानि नानापकाराग आभरणविक्रियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठमु ।

तस्मि खणे मक्कस्स निमित्तान्नम उण्ह [५१] अहोसि । सो कान्त्थो म इमस्मा ठाना चावेत्तुका-
मांति उपधारेल्लो बोधिसत्तस्स अलंकरणकाल दिस्वा विस्सकम्म^१ आमन्तेसि- सम्म विस्सकम्म । मिद्धन्ध-
कुमारो अज्ज अट्ठरत्तसमये महाभिनिकसमण निक्खमिस्सति । अयमस्स पच्छिमो अलंकारो । उय्यान गत्वा महापुग्गिमा दिव्वालंकारेहि अलंकारोहीति ।

सो माधूनि पटिम्मणित्वा देवानुभावेन न खण येव उपगमिन्वा तस्मेव कप्पकमदिनो हूत्वा कप्पकम् हत्थतो वेठनदुस्स गहेत्वा बोधिसत्तस्स सीम वेठेसि । बोधिसत्ता हत्थमप्पस्सेनेव नाय मत्तुसो देवपुत्तो एकोति अञ्जामि । वेठने वेठितमत्तं सीमे मोळिय मणिरत्तनाकारेन दुस्समहस्स अवभु-
ग्गच्छि । पुन वेठेत्तस्स दुस्समहस्समत्ति दमक्खन् वेठेत्तस्स दमदुस्समहस्सानि अवभुग्गच्छिमु । सीम खट्ठक दुस्सानि बहनि कथ अवभुग्गतानीति न चिन्तेतव्व । तेसु हि सब्बमहन्त सामलनापुप्फणमाण, अवमेसानि कुत्तुव-
कपुप्फणमाणानि अहेमु । बोधिसत्तस्स सीम कमेहि आकिण्ण किञ्जक्खगवच्छित्त विप कुप्फपुप्फ अहांसि ।

अथस्म सब्वालंकारपनिमण्डितस्स सब्बनाळावचरेमु सकानि सकानि च पटिभाणानां दम्प-
यन्तेमु ब्राह्मणेसु जयनरिन्दाति आदिबचनेहि सूतमागधादिसु नानापकारेहि मगलवचनवृत्तिघोसेहि सम्भावन्तेसु सब्वालंकारपनिमण्डित रथवरं अभिर्हहि । [५८]

§ ४६. राहुलो जातो

तस्मि समये गहलमाता पुत्तं विजायीति सुत्वा मुद्धोदनमहाराजा पुत्तस्स मे तट्ठि निबधेधाति सामनं पहिणि । बोधिसत्तो त सुत्वा राहुलो आनो^२ बन्धन ज्ञातन्ति आह । राजा कि मे पुत्तो अवचानि पुच्छित्वा तं वचनं सुत्वा इतो पट्ठाय मे नत्ता गहलकुमारो येव नाम होतूनि आह ।

§ ४७. किमागोतामया उदानं

बोधिसत्तोपि खो रथवर आग्ग्ह महन्तेन यमेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगरं पाविमि । तस्मि समयं किमागोतमी नाम क्षत्तियकञ्जा उपरिपासादवरत्तलग्गा नग पदक्खिणं कुरमानस्स बोधिसत्तस्स रूप-
सिरि दिस्वा पीतिसोमनस्सज्जाना इमं उदानं उदानेसि —

१ स्था०—विस्सुकम्म । २ ति०—राहु जातो ।

“निव्वुता नून सा माता निव्वुतो नून सो पिता, ।

निव्वुता नून सा नारी यस्माय ईद्विगो पती” ॥ ति । [60]

बोधिसत्तो तं मुत्वा चित्तेसि—अयं एवमाह, एवमपि अतभाव पम्पुत्तिया मातु हृदयं निव्वायति पितुहृदयं निव्वायति पजापतिया हृदयं निव्वायतीति । कस्मिं नुस्सो निव्वत्ते हृदयं निव्वत्ते नाम होतीति ? अधम्म किंसेसु विरत्तमानसस्स एतदहोसि—रागग्गिम्हि निव्वुत्ते निव्वत्ते नाम होति, दोसग्गिम्हि निव्वुत्ते निव्वुत्त नाम होति, मोहग्गिम्हि निव्वुत्ते निव्वुत्ते नाम होति, मानदिदुदि आदिसु सब्बकिलेसदरेसु निव्वुत्तेसु निव्वुत्त नाम होति, अयं मे मुवत्तनं सावेमि । अहं हि निव्व्राणं गवेसतो चरामि । अज्जेव मया घरावासं छड्डत्वा निक्खम्म पव्वजित्वा निव्व्राणं गवेसितुं वट्टतीति । अयं इमस्मा आचरियभासो होतुं कण्ठतो ओमुञ्चित्वा किंसागोस-मिया सनसहस्सगघनकं मुत्ताहारं पेसेसि । सा मिद्धन्धकुमारो मयि पटिबद्धचित्तो हृत्वा पण्णाकारं पेसेसीति सोमनस्सजाना अहोसि ।

§ ४८. नाटकस्थियो

बोधिसत्तोपि महत्तेन सिरिसोभगेन अन्नतो पासादं अभिरुहित्वा मिग्गिमयने निपज्जि । तावदेव न सव्वालेकारपतिमण्डिता नच्चगीतादिसु सुमिक्खिता देवकज्जा वियं रूपमोभस्यन्ता इत्थियो नानानुग्ग्यानि गहेत्वा सम्परिवारयित्वा अभिरुमापेल्लियो नच्चगीतवादिनां पयोजयितुं । बोधिसत्तो किल्लेमेसु विरत्तचित्तनाय नच्चादिसु अन्तरितो मुहत्तं निदं ओक्कमि । तापि इत्थियो यस्मत्थाय मयं नच्चादीनि पयोजयेम सो निदं उपगतो द्धानि किमत्थं किल्लमासाति गहिन्नगहिन्नानि तुरियानि अज्जोत्थरित्वा निपज्जिमु । गन्धनेलपदीपां क्षायन्ति । बोधिसत्तो पव्वजित्वा मयनपिट्ठे पल्लकेन निमिन्नो अहं ता इत्थियो तुरियमण्डानि अवत्थरित्वा निदाय-ल्लिदो एकच्चा पक्कमिन्त्वेत्ता लाला किल्लिन्नगता एकच्चा [५०] दन्ते खादिल्लियो एकच्चा वाक्कच्छल्लियो एकच्चा शिपलपल्लियो एकच्चा विवटमुत्था एकच्चा अपगतवत्था पाकटवीभच्छमम्भाधट्टाना । सो तां तं विष्णुवार दिस्वा भिज्ज्यामंमत्ताय कामेसु विरत्तो अहोसि । तस्मै अलकतपटियरा सक्कमंबनमदिमपि तं महानलं विप-विद्धनानातुणपमग्गिं आमकमुमानं वियं उपट्ठासि । तयो भवा आदित्तगेहमदिमा वियं क्षायिसु । उपट्ठुत्त वत्तं भो । उपस्मट्ठं वत्तं भोति उदानं पव्वति । अतिवियं पव्वज्जाय चित्तं तमि ।

§ ४९. महाभिनिकखमनं

सो अज्जेव मया मत्ताभिनिकखमनं निक्खमितुं वट्टतीति मयना वुट्ठाव द्वारसमीपं गत्वा क-एत्यानि आह । [61]

उम्मारं मौसं कत्वा निपन्नो छन्नो अहं अय्यपुत्त । छन्नोति श्राह ।

छन्न । अहं अज्ज महाभिनिकखमणं निक्खमितुकामो । एकं मे अस्मं कप्पेहीति । सा मायु देवानि अस्समण्डकं गहेत्वा अस्समाल गत्वा गन्धनेलपदीपेसु जलत्तेसु सुमनपट्टवितानम्सं हेत्वा रमणीये भूमिभागे टिन् कच्चकः अस्मरज्जानं दिस्वा अज्ज, मया इमेमेव कप्पेतुं वट्टतीति कच्चकः कप्पेति ।

सो कप्पियमानोव अज्जज्जाति अयं मे कप्पना अतिगाळहा, अज्जेसु दिवसेसु उय्यानकीळादि-गमनकाले कप्पना वियं न होति । मय्यहं अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिकखमणं निक्खमितुकामो भविस्सतीति । ततो नुदस्मानमो महाहमितं हमि । सो सहो सकलनगरं पत्थरित्वा गच्छेय्य । देवता पत्तं तं सह निरुमिहत्वा न कस्सचि मातुं अदंसु ।

बोधिसत्तोपि खो छन्नं पेमेत्वाव पुत्तं ताव पस्मिम्मामीनि चित्तेत्वा निरुमिहत्वा पल्लकतो वुट्ठाव गहु-लमाताय वसन्ट्ठानं गत्वा गम्भद्वारं विवरि । तस्मिं खणे अन्तोगम्भे गन्धनेलपदीपो क्षायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादीनं पुष्पां अम्पणमत्तेन अभिपक्कणसयने पुत्तस्म मत्थके हत्थं ठगेत्वा निदायति । बोधिसत्तो

उम्मारे पादं ठपेत्वा टिनकोव ओलोकेत्वा सचाहं देविया हर्षं अपनेत्वा मम पुत्तं गण्हस्सामि देवी पवुज्झस्सति एवं मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हुत्वाव आगन्त्वा पुत्तं पस्सिस्सामीनि पासावनलतो ओतगि । यं पन जानकटुकथायं “तदा सत्ताहुजातो राहुलकुमारो होतो” ति वुत्तं तं सेसट्टकधामु नत्थि तस्मा इदमेव गहेत्तब्बं ।

एवं बोधिसत्तो पामादनला ओतरिन्त्वा अस्समसीयं गत्वा एवमाह—तात कन्थक ! त्व अज्ज एकरत्ति मं तारय, अह त निस्साय बुद्धो हुत्वा सदेवकं लोकं तारेस्सामीति । ततो उल्लघित्वा कन्थकस्स पिट्ठि अभिरुहि ।

कन्थको गीवतो पट्ठाय आयामेन अट्ठारसहत्थो होति, तदनच्छविकेन उब्बेधेन समभ्रागतो धाम-जवसम्पन्नो सव्वमेतो धोतमंयसदिमो । [६०] सो सचे हसेय्य वा पादसहं वा करेय्य सहो सकलनगर अवत्थरेय्य । तस्मा देवता अत्तनो आनुभावेन तस्म यथा न कोचि सुणानि एवं हमितमद् सन्निरुम्हत्वा अक्कमनअक्कमन-पदवारे हृत्यनलानि उपनामेमु ।

बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्जगतो^१ छन्नं [६२] अस्सस्स बाळाधि गाहापेत्वा अट्ठरत्त-समये महाद्वागसमीयं पत्तो । तदा पन राजा एव बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय नगग्दार विवरित्वा निवत्तमितुं न सक्किमस्सतीति द्वीमु द्वारकवाटेमु एकं पुगिससहस्सेन विवरितब्बं कारापेसि ।

बोधिसत्तो धामबलसम्पन्नो हत्थिगणनाय कोटिसहस्सहत्थीन बल धारेति, पुगिसगणनाय दमपुगिसकोटिसहस्सान । तस्मा सो चिन्तेमि—“सचे द्वार न अवापुरीयति अज्ज कन्थकस्स पिट्ठे निसिन्नोव बाळाधि गहेत्वा ठितेन छन्नेन सट्ठि येव कन्थक ऊरुहि निष्पीळेत्वा अट्ठारसहत्थुब्बेध पाकार उपपत्तिवा अनिक्कमिस्सामी” ति । छन्नोपि चिन्तेमि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अय्यपुत्तं मम छन्ने निसीदापेत्वा कन्थक दक्खिणहत्थेन कुच्छियं परिकिप्पन्तो उपकञ्छन्तरे कत्वा पाकार उपपत्तिवा अतिक्कमिस्सामी” ति । कन्थकोपि चिन्तेमि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अत्तनो सामिक पिट्ठिय यथानिसिन्नमेव छन्नेन बाळाधि गहेत्वा ठितेन सट्ठि येव उक्खिपित्वा पाकार उपपत्तिवा अतिक्कमिस्सामी” ति । सचे द्वार न अवापुरीयित्व^२ यथाचिन्तिनमेव तीमु जनेमु अज्जतरो सम्पादेय्य । द्वारे अधिवत्था देवता पन द्वार विवगि ।

तस्मि येव खणे मारो पापिमा बोधिसत्त निवत्तेस्सामीनि आगन्त्वा आकासे ठितो आह—मारिम् । मा निक्कमि । इतो ते सत्तमे दिवसे चक्कगत्तनं पानुमविम्ममि । द्विसहस्सपगित्तिदीपपरिवागनं चनुन्न महादीपानं गज्जं कारेस्ससि । निवत्त मारिस्साति !

कोसि त्वन्ति ?

अह वसवत्तीति मारोम्हीति ।

मार ! जानामहं मय्हु चक्कगत्तनम्स पानुभाव । अनत्थिकोहं रज्जेन । दसमहन्मी लोकधातु उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामीति ।

मारो इतोदानि तं पट्ठाय कामवितक्कं वा व्यापादवितक्कं वा विहिंसावितक्कं वा चिन्तित-काले जानिस्सामीति ओतारापेक्षो छाया विय अनपगच्छन्तो अनुबन्धि ।

बोधिसत्तोपि हत्थगतं चक्कवत्तिरज्जं खेळपिण्डं विय अनपेक्षो छट्ठेत्वा महत्तेन मक्कारेन नगरा निक्कमिन्त्वा आस(द्धि)पुण्णमाय उत्तरासाद्धनक्खनं वत्तमाने निक्कमित्वा च पुन नगरं अपलोकेतुमागो जातो । एवञ्च पनस्स चित्ते उपपन्नतो येव—महापुरिस ! न तथा निवत्तित्वा [६१] ओलोकेनक्कमं कतन्ति बदमाना विय महापठवी कुलालचक्कं विय छिज्जित्वा परिवत्ति । बोधिसत्तो नगराभिमुखो टत्वा नगरं ओलोकेत्वा तस्मि ठाने कन्थकनिवत्तनचेतिपट्ठानं दस्सेत्वा गन्तब्बमग्गाभिमुखं कन्थक [६३] कत्वा पायासि महत्तेन सक्कारेन उल्लारेन सिरिमोभगगेन । तदा किग्गस्स देवता पुरतो सट्ठिउक्कासहस्सानि धारयिमु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाट्ठमुखवट्ठियं अपरिभाणा उक्का धारयिमु । अपरा देवता च नागमु-पण्णादयो च दिब्बेहि गन्धेहि मालाहि वृण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छतकपुप्फेहि खेव मन्दारवपुप्फेहि

१ रो०—पिट्ठिबरमज्जगतो । २ स्या०—अपासयित्व ।

च धनमेषवृद्धिकाले धाराहि विय नभ निरन्तर अहोसि । बिम्बानि सङ्गीतानि पवतन्ति । ममन्ततो अट्टसट्ठि-
तुरियसतसहस्रानि पर्वज्जमु । समुद्रकुच्छिद्य मेघत्थनितकालो विय युगन्धरकुच्छिद्य सागरनिग्घोसकालो
विय वतति । इमिना सिरिमोभमो न गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि रज्ज्वाणि अतिवक्कम्म तिससोजन-
मत्थके अनोमानदीतीर पापुणि ।

किं पन असो ततो पर गन्तु न सक्कोतीति ? नो न सक्कोति । सो हि एकवक्कवाळगम्भ नाभिया ठित-
चक्कम्म तेमिवाट्टि मद्दन्तो विय अत्तन्नेन चरित्वा पुरे पातगाममेव आपत्त्वा अत्ततो मम्पादिन भत्त भुञ्जन्तु
समत्थो । तदा पन देवनागमुपण्णादीहि आकासे ठत्वा ओस्सट्ठेहि गन्धमालादीहि याव ऊरुपदेमा मञ्छश्च
सरीर आकङ्खित्वा गन्धमालाजट छिन्दन्तस्स अतिव्वपञ्चो अहोति । तस्मा तिससोजनमत्तमेव अगमाति ।

§ ५० बोधिसत्तो पञ्चजि

अय बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्न पुच्छि-किनामा अय नदीनि ।

अनोमा नाम देवानि ।

अह्मकम्पि पञ्चज्जा अनोमा नाम भविस्समीति पण्डिया घट्टेत्तो अस्सम्म मञ्ज अदामि । असो
उत्पत्तिस्वा अट्टउममवित्थागाय नदिया पारिमतीरे अट्टामि । बोधिसत्तो अस्सपिट्ठिनो ओस्सह् रज्जपट्ट-
सदिमे वालुकापुल्लेने ठत्वा छन्न आमत्तेमि । सम्म छन्न ' त्व मय्ह आभरणानि चेव कन्धकञ्च आदाग
गच्छ इधेवाह पञ्चजिस्सामांति ।

अहम्पि देव ! तथा सिद्धि पञ्चजिस्सामीति ।

बोधिसत्तो न लब्भा तथा पञ्चजित् पुच्छ त्वन्ति निक्खन्तु पटिवाहिन्वा आभरणानि चेव कम्पकं च पटि-
च्छारेत्वा विन्नेमि—इमे मय्ह केमा मयणमारुणा न होन्ति, अञ्जो बोधिमत्तम्म केमे छिन्दितु युत्तरूपो वत्थि,
ततो मयमेव व्यगेन छिन्दिस्सामीति दक्खिणहन्नेन ओम गण्हित्वा वायहन्नेन मोल्लिया सोद्ध चळ गहंस्वा
छिन्दि । केमा दङ्गुत्तपणा हुत्वा दक्खिणतो आवनमाना सीम अल्लियमु । तेम यावज्जीव तदेवमाण अहोसि,
मग्गु च तदनुत्तर अहोमि । पुन केममग्गु आहणकिक्व नाम ताहोमि । [५१]

बोधिसत्तो सह मोल्लिया चूळ [५२] गहेत्वा मचाह बुद्धो भविस्सामी आकासे निट्ठानु नो चे भूमिय
पतन्तुनि अन्तच्छिक्के विवि । न चूळामणिवेठन योजनत्तमाण ठानं गत्वा अकागे अट्टामि । सक्को देवराजा
दिव्वचक्कना ओलोकेत्वा योजनियत्तनचङ्कोटकेन मम्पटिच्छित्वा तावानिमभवने चूळामणिचेनिय नाम पति-
ट्टामि ।

"छेवान मोल्लि वग्ग-वक्कामि, वेहामय' उमिवाणि अगगुण्णा ।

महम्मन्नेतो निरमा पटिग्गहि, मुक्कणचङ्कोटवरेन वामवो" नि ॥

पुन बोधिसत्तो चिन्नेमि—"इमानि कामिकवत्थानि मय्ह न मयणमारुणानो" नि । अयम्म, कम्मप-
बुद्धकाले पुराणमहायसो घटीकामहोद्गमा एक नुत्तर अहोमि । मितभावेन चिन्नेमि—अञ्ज मे सहायको
महाभिनिक्खमन निक्खन्तो, समणपरिवारम्मस्स गहेत्वा गच्छिस्सामीति —

"निवीवर च पत्तो च वामी मूचि च बन्धन,

परिम्मावोने अट्टेने युत्तयोगसम भिक्खुतो" नि ।

इमे अट्टसमणपरिवारे आहरित्वा अदामि । बोधिसत्तो अग्रहज्ज निवागेत्वा उत्तमपञ्चज्जावेस
गण्हित्वा—छन्न ' मम ववनेन मानापितुल्ल आरेण्य वदेहीति उद्योजेमि ।

छन्नो बोधिसत्त वदित्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । कन्धको पन छन्नेन सिद्धि मन्तयमानस्स
बोधिसत्तस्स वचन सुणन्तो ठत्वा नद्योशानि मय्ह पुन मायिनो दस्सन्ति चक्खपथ विजहन्तो सोक
अधियासेत्तु अमक्कोनो इदयेन फल्लेने काळ कत्वा तावानिमभवने कन्धको नाम देवपुत्तो हुत्वा निव्वति ।

छत्रस्स पठमं एकोव सोको अहोसि । कथ्यकस्स पन कालकिरियाय दुत्तिस्सेन सोकेन पीळितो रोदन्तो परिदेवन्तो नगरं अगमासि ।

§ ५१ बोधिसत्तो राजगृहं पाविसि ।

बोधिसत्तोपि पव्वजित्वा तस्मिं येव पदेसे अनुपिय नाम अम्बवनं अरियं तत्थ सत्ताहं पव्वज्जामुत्तेन बीतिनामेत्था [६५] एकदिवसेनेव निवयोजनमयं पदसां गत्वा राजगृहं पाविसि । पविसित्वा सपदानं पिण्डाय चरि । सकलनगरं बोधिननस्स रूपदस्सनेन धनपालकेन पविट्ठराजगृहं विय अमुरित्तेन पविट्ठदेवनगरं विय च सङ्खलोभं अगमासि । अथ राजपुरिमा गत्वा—देव ! एवरूपो नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नायो वा सुपण्णो वा को नामेसोति न जानामाति आरोचेमु ।

राजा पामादत्तले ठत्वा महापुरिस्स दिप्त्वा अच्छरियमनुज्जातो पुरिसे आणापेसि—गच्छथ भणे ! वीममयं सवे अमनुस्सो भविस्सति नगरां निक्खमित्वा अन्तर्घाविससति, [६६] सवे देवता भविस्सति आकासेन गच्छिस्सति, सवे नामो भविस्सति पठविय निमुज्जित्वा गमिस्सति, सवे मनुस्सो भविस्सति ययालद्धं भिक्खं परिभुज्जिस्सतीति ।

महापुरिमोपि सो भिस्सकभूतं संहित्वा अलं मे एतकं यापनायाति अत्वा पविट्ठद्वारेनेव नगरां निक्खमित्वा पण्डवपव्वजत्तच्छायाय पुरथाभिमुखो निसीदित्वा आहारं परिभुज्जितुं आरब्धो । अथस्स अन्तानि विपरिवर्जित्वा मुखेन निक्खमनाकार्पणतानि अहेसु । ततो तेन अतभावेन एवरूपस्स आहारस्स चक्खुनापि अदिट्ठपुव्वताय तेन पटिक्कूलाहारेन अद्रियमानो एव अतन्नाव अत्तानं ओवदि—“सिद्धं” । त्वं बहु सुलभं प्रपानकुले निवत्सिकगन्धसाक्षिभोजनं नानगग्गेहिं भुज्जनट्ठाने निव्वनित्वापि एकं पमुकुलिकं दिप्त्वा कदा नुखो अहस्मि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुज्जिस्सामि, भविस्सति नु खो मे सो कालोनि चित्तेत्वा निक्खन्तो इदानीं किं नामेन करोमी” ति । एव अतन्नाव अत्तानं ओवदित्वा निव्विकारो हुत्वा आहारं परिभुज्जि ।

राजपुरिमां तं पर्वानं दिप्त्वा गत्वा रज्जो आरोचेसु । राजा हूतवचनं मुत्वा वेगेन नगरां निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सत्तिकं गत्वा इरियापथस्मिं येव पसीदित्वा बोधिमत्तस्स सञ्च इस्सरियं निध्यादेमि ।

बोधिसत्तो—मग्धं महाराज । वत्थकामेहि वा किलेसकामेहि वा अन्यो नत्थि, अहं परमाभिमम्भोधिपत्थयन्तो निक्खन्तोनि ।

राजा अनेकपकारं याचन्तोपि तस्स चित्तं अलभत्वा अद्धा त्वं बुद्धो भविस्समि बुद्धभूतेन पन ते पठमं मम विजितं आगल्लब्धं ।

अयमेत्थं सङ्खंपो । वित्थारो पन “पव्वज्जं कित्थिस्सामि यथा पव्वजिं चक्खुमा” ति एमं पव्वज्जामुत्तं सद्धिं अट्ठकथाय ओलाकेत्वा वेदितव्वो ।

§ ५२ आलारं च कालाम उट्ठकं च रामपुत्तं

बोधिमत्तोपि रज्जो पटिञ्ज दत्त्वा अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो आलारं च कालाम उट्ठकं च रामपुत्तं उपसङ्गमित्वा समापत्तियो निव्वन्तेत्वा नायं मग्गो सम्बोधायाति [६७] तस्मिं समापत्तिभावेन अनलकरित्वा सदेवकस्स लोकस्स अन्तो धामपरियसन्दम्मनत्थं महापधानं पदहितुकामो उरुवेलं गत्वा रमणीयो वनाय भूमिभागेति तत्थेव वामं उगमल्ला महापधानं पदहि ।

§ ५३ दुक्करकिरिया

तेपि सो काण्डञ्जणमत्वा पञ्च पव्वजित्ता गामनिगमराजधानिसु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिसु । अथ न छब्बम्मामि महापधानं पदहन्त इदानीं बुद्धो भविस्सति इदानीं बुद्धो भविस्सतीति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिया उपट्ठहमाना मन्तिक्कावचराति चस्स अहेसु । [६४]

बोधिमत्तोपि सो कोटिपत्तं दुक्करकारिकं करिस्सामीति एकतिलत्तण्डुलादीहिं बीतिनामेसि । सब्बसोपि आहारूपच्छेदं अकामि । देवतापि लोमकूपेहि ओजं उपसहरमाना पटिक्खिपि । अथस्स तां निरा-

हारताय परमकसिमानं पतकायस्म सुवर्णवर्णो कायो काळवर्णो अहोमि । द्वितिसमहापुरिमलक्वणानि पटिच्छन्नानि अहेसु ।

अपेक्षा अप्पाणकं ज्ञानं शायन्तो महाविदनाहि अभिनुश्रो विपञ्जभूतो चङ्कमनकोटिय पति । अध न एकच्चा देवता कालकतो समणो गोनमोनि वदन्ति । एकच्चा बिहारोवेमो अरहनन्ति आहमु । तत्थ यास कालकतोति अहोसि ता गत्वा सुद्धोदनमहाराजस्म आरोचेसु तुम्हाक पुत्तो कालकतोति ।

मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालकतो अहुत्वाणि ?

बुद्धो भवितु मासक्खि पधानमामिय येव पत्तिन्वा कालकतोति ।

इदं मुत्वा राजा—नाहं सद्वहामि, मम पुत्तस्म बोधि अप्पत्वा कालकिरिया नाम तत्थीनि पटिक्खिपि ।

कस्मा पन राजा न सद्वहतीनि ? काळदेवलापमस्म वन्दापनदिवसे जम्बुक्खसमूले च पाटिहारियायानं दिट्ठता ।

पुन बोधिसत्ते सज्ज पटिलभिन्वा चरन्ति ता देवता आगत्वा—अरोगो ते महाराज । पुत्तांति आरोचेन्ति ।

राजा जानामह पुत्तस्म अमरणभावन्ति वदन्ति ।

महामत्तस्स छव्वस्सानि दुक्करकारिय करोन्तस्म आकासे गण्टिकरणकालो विय अहोमि । सो अयं दुक्करकारिका नाम बोधाय मग्गो न होनीति ओळारिक आहार आहारो गामनिग्गेषु पिण्डाय चरित्वा आहार आहुरि । अयस्स द्वति समहापुरिमलक्वणानि पाकनिकानि अहेसु । कायो सुवर्णवर्णो अहोमि ।

पञ्चवर्गिया भिक्खू अयं छव्वस्सानि दुक्करकारिक करोन्तोपि सब्बज्जुनं पटिविज्झतु नासक्खि इदानीं (67) गामादिमु पिण्डाय चरित्वा ओळारिक आहार आहरियमानो किं मक्खिक्खमि ? बाहुलिको एम पधानविद्वन्तो । गीम तद्धावितुकामस्म उम्मावविन्दुत्तकन विय अम्हाक पत्तस्स सत्तिका विमेलनकन । किं नो उमिमानि महापुरिम पहाय अत्तनो अत्तना पनवीवर गहेत्वा अट्ठारमयोजनमया गत्वा एमिपननं पत्तिममु ।

§ ५४ सुज्जत्ताय पायासदानं

तेन खो पन मययेन उम्मेलाय सेनानिगमे सेनानिबुट्ठिक्कम्मे गेहे निव्वत्ता मुज्जाता नाम दारिका वयप्पत्ता एकस्मि निगोधरक्खं पत्थन अकामि । मच्चं समजानिक कुलधर गत्वा पटमगव्धं पुत्त लभिस्सामि अनुमवच्छरं ते मतमहम्मपक्खिचयेन वलिकम्म कम्मिामीति । तस्मा सा पत्थना मरिज्झ । सा महामत्तस्स दुक्करकारिक करोन्तस्म छट्ठे वस्से परिपुण्णे विमाखपुण्णमाय वलिकम्म कानुकामा हुत्वा पुनेतर येव च धेनु-महम्म लट्ठिमधुकवने चगरोत्वा तास खीर पञ्चधेनुमतानि पायेत्वा तास खीर [६५] अइदितियानीति एव याव सोलसन्न धेनुं खीर अट्ठधेनुयो पिबन्ति ताव खीरम्म बहल्लन च मधुरं च ओजवन्तं च पन्थयमाना खीरपरिवन्तं नाम अकामि । सा विमाखपुण्णमीदिवसे पातोव वलिकम्म कम्मिामीति रत्तिया पक्क-समय पक्कट्ठाय ता अट्ठधेनुयो दुहापेमि । वच्छका धेनुं यत्तमूल नागमसु । यत्तमूले पन नवभाजनं उपनीतमने अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवांसु । त अच्छरिय दिस्वा मुज्जाता सहस्येनेव खीर गहेत्वा पञ्च-भाजनं पक्खिपित्वा सहस्येनेव अगि कत्वा पचित्त आरभि । तस्मि पायामे पक्कमाने महन्नमहन्ता बुद्ध्या उट्ठहित्वा दक्खिणावला हुत्वा मच्चरन्ति । एकफुसितम्य बहि न पत्ति । उद्धनो अप्पमत्तकोपि धूमो न उट्ठहति । तस्म समये चत्तारो लोकपाला आगत्वा उद्धनं आरक्खं गण्हसु । महाब्रह्मा छत्त धारेसि । सक्को अलातानि समानन्तो अगि जालेमि । देवतादिसहस्सदीपपरिवागसु चनुसु दीपेसु देवान च मनुस्सान च उपकपनकओजं अत्तनो देवान् भावेन दण्डकबद्ध मधुपटल पीत्वा पीळेत्वा गण्हमाना विय सहस्रत्था तत्थ पक्खिपिमु । अज्जेसु हि कालेसु देवता कबळे कबळे ओज पक्खिपन्ति । सम्बोधिदिवसे च पन परिनि-ब्बाणदिवसे च उक्खलिय येव पक्खिपन्ति ।

मुज्जाता एकदिवसेनेव [68] तत्थ अत्तनो पाकटानि अनेकानि अच्छरियायानि दिस्वा पुण्णादासि आम-न्तेमि—अम्म ! पुण्णे ! अज्ज अम्हाक देवता अतिविय पमसा । मया एनके काले एवरूप अच्छरिय नाम न दिट्ठपुत्त । बेगेन गत्त्वा देवट्ठानं पटिजग्गाहोति ।

सा साधु अयंति तस्मा वचन सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रुक्खमूलं अगमासि ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि रतिभागे पञ्च महामुपनि दिस्वा परिगण्हन्तो निस्ससवेनाह अज्ज बुद्धो भविस्सामीति कतस्सन्निट्ठानो तस्मा रत्तिया अचवयेन कतसरीरपटिजगानो भिक्खुचारकाला आगमयमानो पातोव आगन्त्वा तस्मा रुक्खमूले निमीदि अत्तनो पभाय सकल रुक्ख ओभासयमानो ।

अथ खो सा पुण्णा आगन्त्वा अहंस्स बोधिसत्त रुक्खमूले पाचीनलोकाधातु ओलोकयमानं निसिधं । सरीरतो चस्म निवभन्ताहि पभाहि सकलरुक्ख सुवण्णवण्ण दिस्वा तस्मा एतदहोसि—अज्ज अम्हाकं देवता रुक्खतो ओग्गह महत्थेनेव बलिकम्मं सम्पटिच्छित्तु निसिन्ना मज्जेति उब्बेगण्णा हत्वा वेगेन गत्वा मुजाताय एतमत्थ आगेवेमि । [६६]

मुजाता तस्मा वचन सुत्वा तुट्ठमानसा हत्वा अज्जदानि पट्ठाय मम जेट्ठवीतुट्ठाने तिट्ठाहीति धीनु अन्तच्छविक गन्धालङ्कार अदासि । यस्मा पन बुद्धभाव पापुणनदिने सतसहस्रवर्षनिकं सुवण्णपाति लद्ध वट्ठिन् तस्मा सा सुवण्णपातिय पायाय पक्खिपिस्सामीनी चित्त उप्पादेत्वा सतसहस्रवर्षनिकं सुवण्णपाति नीहगपेत्वा नत्थ पायाय पक्खिपित्तुकामा पक्कभोजन आवज्जेमि । मव्वो पायामो पदुमपत्ता उदक विय विनिवट्ठिन्वा पातिथ पतिट्ठासि । एकपातिपूरणमत्तोव अहोमि । मा त पाति अज्जाय सुवण्णपातिया पटिकुज्जेत्वा ओदानवत्थेन वेटेत्वा सब्बालङ्कारेहि अत्तभावं अलङ्कित्वा न पाति अत्तनो सीमे ठोत्वा महत्तेन आनुभावेन निग्रोधमूल गत्वा बोधिसत्त ओलोकेत्वा बलवमोमनस्सज्जाता रुक्खदेवतानि मज्जाय दिट्ठट्ठानतो पट्ठाय ओतनोत्तना गत्वा सीसतो पाति ओतारेत्वा विवर्त्तिवा सुवण्णभिङ्कारेण गन्धपुष्पायामि उदक गहेत्वा बोधिसत्त उपगन्त्वा अट्ठामि । घटीकारम्महाब्रह्मना दिक्कमत्तिकापत्तो एत्तक अट्ठान बोधिसत्त अविजहिन्वा तस्मि त्वणे अदस्सन गतो । बोधिसत्तो पत्त अपम्मनो दक्खिणहत्थ पसारत्वा उदक सम्पटिच्छि । मुजाता मह्व पातिया पायास महागुरिमस्स हत्थे ठेपेसि । महागुरिमो मुजाता ओलंकेमि । सा आकार मत्तकवेत्वा अय्य ! मया तुम्हाक परिचत्त गण्हत्वा यथारोचि गच्छथानि वन्दित्वा यथा मय्य मनंगथो [६७] निफक्को एव तुम्हाकस्मि निफज्जतूति वत्ता मतमहम्मसग्घनिकाय सुवण्णपातिया पुराणपण्ण विय अनरेक्खा हत्वा पक्कामि ।

§ ५५. बोधिसत्तस्स पाति पटिसोतं गच्छति

बोधिसत्तोपि खो निमिन्नट्ठाना उट्ठाय रुक्ख पदक्खिण कत्वा पाति आदाय नेरञ्जगय नीर गत्वा अनेकेस्स बोधिसत्तसत्तसहस्रान् ^१ अभिमम्बुज्जनदिवगे ओतयित्वा नहानट्ठान मुणितट्ठित्तित्थ नाम अत्थि, तस्म नीरे पाति ठोत्वा ओतरित्वा नहत्वा अनेकबुद्धमतसहस्रान निवामन अरहद्धज निवामेत्वा पुत्थाभिमुखो निमीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एकूनपण्णामणिण्डे कत्वा मव्व अप्पोदक मनुष्याय परिभुञ्जि ।

सो एवं हिस्म बुद्धभूतस्स मनससाह बोधिमण्डे वसन्तस्स एकूनपञ्च सदिवमानि आहारो अहोमि । एत्तक काल नेव अज्जो आहारो अत्थी न नहान न मव्वधावन न सरीरवळ्ळज्जो । ज्ञानमुत्तम मगगमुत्तम फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

त पन पायास परिभुञ्जित्वा सुवण्णपाति गहेत्वा—मच्चाह अज्ज बुद्धो भवितुं सक्किस्सामि अय मे पाति पटिमांन गच्छतु नो चे सक्खिस्सामि अनुसोत गच्छतूति वत्ता पक्खिपि । मा [६७] सोन छिन्दमाना नदीमज्ज गत्वा मज्झट्ठानेनेव जयवम्भो अस्सो विय असीनिहत्थमत्तट्ठान पटिमांन गत्वा एकस्मि आवत्ते निमुज्जित्वा कालनागराजभवन गत्वा तिण्ण बुद्धान परिभोगपातियो किळिकिळीनि र्व कायमाना पहरित्वा तान मव्वहेट्ठिमा हत्वा अट्ठामि ।

कालो नागराजा त सह मुत्वा हिट्थो एको बुद्धो निब्बन्ति पुन अज्ज एकोनिब्बतोति अनकेहि पदमतेहि शुतियो वदमानो अट्ठामि । तस्म किं महापटविवा एकयोजननिगावन्पमाण नभ पूरेत्वा आरोहनकालो अज्ज वा हिट्थो वानि सदिसो अहोमि ।

§ ५६. बोधिसत्त आरहि

बोधिसत्तोपि नदीतीरम्ह सुपुप्फितमालवने दिवाविहार कत्वा सायण्हसमये पुप्फान वण्ठतो मूञ्चन-

काले देवताहि अलङ्कृतेन अट्ठसभविधारेण मग्गेन सीहो विय विजम्भमानो बोधिकक्काभिमुखो पायासि । नागयक्खसुपण्णादयो दिव्वेहि गन्धसुप्पादीहि पूजयिमु । दिव्वसङ्गीतादीनि^१ पवन्तियिमु दससह्मीलोकधानु एकगन्धा एकमाला एकसाधुकारा अहोमि ।

तस्मिं समये मोक्षियो नाम तिणहारको तिण आदाय पटिपथे आगच्छन्तो महापुग्गिस्स आकार जत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो तस्स अदासि । बोधिमनो तिण गहेत्वा [१०] बोधिमण्ड आरय्ह दक्खिणदिमाभागे उत्तरा-भिमुखो अट्ठासि । तस्मिं खण्णे दक्खिणचक्कवाळ ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचिमप्पल विय अहोमि । उत्तरचक्क-वाळ उल्लङ्घित्वा उपरि भवगण्णत विय अहोमि । बोधिमनो इमं^२ सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मज्जेने पदक्खिण करोन्तो पच्छिमदिसाभाग गन्त्वा पुरत्थमभिमुखो अट्ठासि । ततो पच्छिमचक्कवाळ ओसी-दित्वा हेट्ठा अवीचिमप्पल विय अहोमि । पुरत्थिमचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवगण्णत विय अहो-मि । ठित्ठित्ठानं किस्स नंधिवट्टपग्गियन्ते अक्कन्ते नाभिया पत्तिट्ठित्तमहामकटचक्क विय महापठवी ओल्लनुत्तना अहोमि । बोधिमनो मयिद सम्बोधिपापुणनट्ठान न भविस्सति मज्जेने पदक्खिण करोन्तो उत्तरदिमाभाग गन्त्वा दक्खिणाभिमुखो अट्ठासि । ततो उत्तरचक्कवाळ ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचि-सप्पल विय अहोमि । दक्खिणचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवगण्णत विय अहोमि । बोधिमनो इदम्पि सम्बोधि पापुणनट्ठान न भविस्सति मज्जेने पदक्खिण करोन्तो पुरत्थिमदिमाभाग गन्त्वा पच्छि-मभिमुखो अट्ठासि । पुरत्थिमदिमाभागे पन भवबुद्धान पल्लवुत्थान न तवच्छासति न कम्पति ।

महामनो दग्गं मव्वयुद्धान अविजहित अचलट्ठान किलेसपञ्जरविद्धमनट्ठानानि जत्वा तानि तिणानि अग्गे गहेत्वा चालेमि । तावदेव नुद्दमहत्थो पल्लवुत्थो अहोमि । तानिपि [६८] लो निणानि तथा-रूपेण सण्णानेन सण्णहिमु यथा रूप मुकुसलोपि चित्तकारा वा पात्यकारा वा आलङ्घिमुप्पि सम्मथो भन्थि । बोधिमनो बोधिकक्क पट्ठित्तो कत्वा पुरत्थमभिमुखो दग्गमानगो हुत्वा 'काम तत्ता च तहाम्भ अट्ठि च अवमुम्मुनु^३ उपमुम्मुनु सरीरे ममलोहित, नत्थेव सम्मामम्बोधि अगत्त्वा इम पल्लवुत्थं भिद्धिम्मामीनि' अमनिसनमन्निपानेनापि अभेज्जरूप अपराजितपल्लवुत्थं आभुजित्वा निमीदि ।

§ ५३. भारपराजयो

तस्मिं समये मागे देवपुत्तो मिद्धन्थकुमारो मय्ह वग अतिस्समितुकामो, न दानिम्म अतिक्कमितु दम्मामीनि भारवल्स गन्तिक गन्त्वा एतमत्थं आरोवेत्वा भारघोमन नाम घोमापेत्वा भारगल आदाय निक्ख-मि । मा भारमेता भारम्म पुत्तो द्वादसयोजनानि होति । दक्खिणतो च दामतो च द्वादसयोजनानि, पच्छतो पन चक्कवाळपरिग्यन्त कत्वा ठिता उद्ध तवयोजनद्वेधा भारमेता यस्मा उन्नदन्तिया उन्नादमहा [७१] योजन-सहम्मनो पट्ठाथ पठविउत्थियनमहो विय मूर्यानि । अथ मागे देवपुत्तो वियरहयोजनसत्तिक्क गिरिमेत्थल नाम हात्थ अभिरुहत्वा बाहुमहम्मं मापेत्वा नानायुधानि अगहेणि । अवयमायपि भारपरिगाय द्वे जना एकमदिसक्क आयुध न गण्हमु । नानपकारमुत्था हुत्वा महामत्त अज्जोत्थरमाना आगमिमु ।

दसमहम्मचक्कवाळे देवता पन महामत्तस्य धर्म्मियो वदतामा अट्ठमु । सक्को देवराजा विजयुत्तरमद्वय धममानो अट्ठासि । सो विज सङ्खो वीगहत्थसत्तिको होति, सत्ति वान महावेत्ता धमनो वत्तागे माने सह करित्वा निम्महो होति । महाकालनागराजा अनिरेकपदमेने वण्ण वदन्तो अट्ठासि । महाब्रह्मा मेतच्छत धार्यमानो अट्ठासि । भारबले पन बोधिमण्ड उगमङ्गुमन्ते उपमङ्गुमन्ते तेस एकोपि ठान्ता नामसिक्ख । गम्भ-स्वममुत्थट्ठानेनैव पलायिमु । कालो नागराजा पठविय निमुज्जित्वा पञ्चयोजनसत्तिकं मज्जेनेक्क नागभवत गन्त्वा उभोहि हत्थेहि मुख पिदहित्वा निपत्ता । सक्को विजयुत्तरमद्वय पिट्ठिय कत्वा चक्कवाळमुखवट्ठिय अट्ठासि । महाब्रह्मा मेतच्छत चक्कवाळकोटिय ठपेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । एकदेवतापि ठान्ता समन्या नाम नाहोमि । महापुग्गो एकोव निमीदी । माग्गेपि अन्नना परिम आह-ताता । मुद्धोदनपुत्तेन

सिद्धयेन सदिसो अञ्जो पुरिसो नाम नत्थि । मयं सम्मुत्ता युद्धं दातुं व सक्खिस्साम्, पच्छाभागेन दस्सामासि । [६९]

महापुरिसोपि तीणि पस्सन्ति ओलोकेत्वा सम्बदेवताय पलातत्ता सुञ्जाति^१ अहस । पुन उत्तरपस्सेन मारबल अञ्जोत्थरमसं दिस्वा अय एत्तको जसो म एककं सन्वाय महत्त वायाम परक्कम करोति । इमस्मि ठाने मय्हा मात्ता वा पिता वा भाना वा अञ्जो वा कोप्पि आतको नत्थि । इमा पन दसपारमियोव मय्हुं बीवरत्त पुट्टपरिजनसदिमा । तस्मा पारमियो च फलक कत्त्वा पारमिस्सत्वेनेव पहरित्त्वा अय बलकायो मया विद्धंसेत्तु बट्टतीनि दसपारमियो आक्कज्जमानो निसीदि ।

अथ मारो देवपुत्तो एतेनेव सिद्धत्वं पलापेस्सामीति वातमण्डल समुट्ठापेसि । त खणं येव पुरत्थिमादिभेदा वाना समुट्ठहित्वा अड्डयोजनद्वियोजन [७२] नियोजनप्पमाणानि पब्बतकूटानि पदालेत्त्वा वनगच्छस्तत्त्वादीनि उम्मेत्त्वा समन्ता गामनिगमे चुण्णविचुण्ण कानु समत्थापि महापुरिसस्स पुञ्जनेजेन विहतानुभावा बोधिसत्त पत्त्वा बीवरक्कणमत्तप्पि चालेतु नासक्खिस्सु ।

ततो उदकेन न अञ्जोन्वयित्त्वा मारेस्सामीति महावस्म समुट्ठापेसि । तस्सानुभावेन उपक्कपरि सत्तप-
टलसहस्मपटलादिभेदा बलाहका उट्ठित्त्वा वस्सिस्सु । वट्ठिधारावेगेन पठवी छिद्वा अहोसि । वनरक्खा-
दीन उपरिभागं महाभेधो आगन्त्वा महाभस्सत्त बीवरं उस्सावबिन्दुपतनमत्तप्पि तेमेतु नासक्खि ।

ततो पामाणवस्म समुट्ठापेसि । महन्तानि महन्तानि पब्बतकूटानि धूपायन्तानि पज्जलन्तानि आका-
सेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्त्वा दिव्वमालागुडभाव आपर्ज्जिस्सु ।

ततो पहरणवस्म समुट्ठापेसि । एकतो धारा उभतो धारा अमिसत्तिबुरग्पादयो धूपायन्ता
पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्त्वा दिव्वपुष्पानि अहेम् ।

ततो अङ्गारवस्म समुट्ठापेसि । किमुक्कवण्णा अङ्गारा आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम् पादमूले
दिव्वपुष्पानि हुत्वा विकिरिस्सु ।

ततो कुक्कुडवस्म समुट्ठापेसि । अच्चुण्ठो अगिगवण्णो कुक्कुडो आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम्
पादमूले चन्दनचुण्ण हुत्वा निपत्ति ।

ततो बालूकावस्म समुट्ठापेसि । अनिमुक्खमबालुका धूपायन्ता पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा
बोधिसत्तम् पादमूले दिव्वपुष्पानि हुत्वा निपत्तिस्सु ।

ततो कल्लवस्म समुट्ठापेसि । त कल्ल धूपायन्त पज्जलन्त आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तम् पाद-
मूले दिव्वविलेपन हुत्वा निपत्ति ।

ततो इमिना भिमेत्त्वा सिद्धत्वं पलापेस्सामीति अन्धकार समुट्ठापेसि । त चतुरङ्गसमन्नागत
विय महानम हुत्वा बोधिसत्त पत्त्वा मुगियप्पभाविहत विय अन्धकार अन्तग्घायि । [७०]

एव मारो इमाहि नवहि वातवस्सपामाणप्पहरणङ्गान्कुक्कुडबालकाकल्लवधकारवट्ठोहि बोधि-
सत्त पलापेत्तु अन्धकोन्तो-कि भणे । निट्ठय, इम कुमार गण्हय, हनय, पलापेथानि पस्सि आणा-
पेत्त्वा मय्यप्पि गिग्गिम्मलस्म हत्थिनां खम्भे निर्मिक्खो चक्कायुध आदाय बोधिसत्त उपसङ्गमित्त्वा--
सिद्धत्वं । उट्ठेहि एन्ममा पल्लङ्का नाय तुय्ह पापुणानि मय्ह एमो पापुणानीनि आह ।

महासतो तस्स वचन मुत्त्वा अबोच--मार । नेव तथा दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो,
न परमत्थपारमियो नापि पञ्चमहापरिक्खाया परिक्खना न आनत्थचरिया^२ न लोकत्थचरिया न
वृद्धत्थचरिया पूरिता, नाय पल्लङ्को तुय्ह [७३] पापुणानि मय्हेवेमो पापुणातीति आह ।

मारो कुद्धो कोधवेग अमहन्तो महापुगिस्सम् चक्कायुध विस्सज्जेसि । तं तस्स दसपारमियो

आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हत्वा अट्ठासि । तं किरं सुग्धं चक्कायुधं अज्जदा तेन कुट्टेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे धम्मे वसकळीरे वियं छिन्दन्तं गच्छति । इदानीं पनं नस्मिं मालावितानं हत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा इदानीं पल्लङ्कतो वृत्ताय पलायिस्सतीति महन्नमहन्तानि सेलकूटानि विस्मज्जंस्सु । तानिपि महापुरिमस्स दसवारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुलभावं आपज्जित्वा भूमियं पनिसु ।

देवता चक्कवत्तमुल्लवट्टियं ठिता मीवं पसारत्वा मीमं उक्खिपित्वा उक्खिपित्वा नट्ठो वनं भो सिद्धत्थकुमारस्स रूपसोभगप्यत्तो अन्तभावो किञ्च खो कम्ममतीति ओशंकेत्ति ।

ततो महापुरिमो पूरितपाग्मीनं बोधिमनानं अभिस्सज्जन्तदिवसे पत्तपल्लङ्को^१ मय्हा पापुणानीति वत्ता ठिनं भारं आह-मार । तुय्हा दानस्स दिन्नभावे को सक्खीति ।

मारो इमे एतत्ता सक्खिनोति मारबलाभिमुखं हत्थं पमारेवि । तस्मिं खणे मारपरिसाय अहं सक्खिं अहं सक्खीति पवलमहं । पठविउदियनमहमदिमो अहोमि । अयं मारो महापुरिमो आह-मिद्धत्थ । तुय्हा दानस्स दिन्नभावे को सक्खीति ।

महापुरिमो 'तुय्हा ताव दानस्स दिन्नभावे सक्केतना सक्खिनो मय्हा पनं इमास्मिं ठाने सक्केतनो कोवि सक्खिं नाम नत्थि, तिट्ठतु ताव मे अवसेसअन्तभावेषु दिन्नदानं वेस्सन्तरत्तभावे पत्तं उत्त्वा मय्हा सन्तसत्तकमहादानस्स ताव दिन्नभावे अयं अक्केतनापि घनमहापठवी सक्खीति चीवरगम्भन्नरतो वक्खिणहत्थं अभिनीहत्वा वेस्सन्तरत्तभावे उत्तामवा^२ सत्तसत्तकमहादानस्स दिन्नभावे त्वं सक्खी न सक्खीति [७१] महापठवीअभिमुखं हत्थं पमारेवि ।

महापठवी अहं ते तदा सक्खीति विरावसतेन विरावसहस्सेन विरावमनमहस्सेन मारबलं अवत्थरमाना वियं उन्नदि ।

ततो महापुरिसे दिन्नं ते सिद्धत्थ । महादानं उन्नमदानन्ति वेस्सन्नरदानं सम्मसन्ते सम्मसन्ते दियइड्ढोजनमनिको गिरिमेल्लहत्थी जञ्जकेहि पतिट्ठासि । मारपरिसा दिमा विदिमा पलायि । इमे एकमग्गेन गता नाम नत्थि । मीसाभरणानि चैवं निवत्थवत्थानि च पहाय सम्मुखसम्मुखदिमाहि येवं पलायिमु ।

ततो देवसङ्घा पलायमानं मारबलं दिस्सा [१६] मारम्मं पगाज्यो जातो मिद्धत्थकुमारम्मं जयो, जयपूजं कम्मामानि नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णानं, देवता देवतानं, ब्रह्मनां ब्रह्मणं पेसेत्वा मग्धमालादिहत्था महापुरिमस्स मन्निकं बोधिपल्लङ्कं अगमसु । एव गतेसु च पनं तेसु —

‘‘जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाज्यो,
उग्घोमयुं बोधिमण्डं पमादिता
जयं तदा नागगणां महोसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाज्यो,
उग्घोमयुं बोधिमण्डं पमादिता
सुपण्णसङ्घाणि जयं महोसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारम्मं च पापिमतो पगाज्यो,
उग्घोमयुं बोधिमण्डं पमादिता
जयं तदा देवगणां महोसिनो ।

जयो हि बुद्धस्स निरीमतो अय
माग्गस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसय् बुधिमण्णे पमोदितो
जय तदा ब्रह्मणापि तादिनो" ति ।

अवमेसा दमसु चक्रवाळसहस्रसु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना तान्त्रिकाणां दृष्टियो
वदमाना अट्ठसु ।

§ ५८-सम्बोधिया पत्ति

एव धर्मानं येन गुरिये महापुरिमो मारवल विधमेत्वा चीवरूपि पतमानेहि बोधिसत्त्वश्चकुरेहि
रत्तयवाळदलेहि विय पूजयमानो' पठमे यामे पुब्बेनिवासज्जाण अनुस्सग्गित्वा मोक्षमे दिव्वचक्कु
विमोधेत्वा पच्छिमे यामे पटिच्चसमुपादे जाण ओतागेमि । [५८]

अयस्स द्वादसङ्गिक पच्चवाकार वट्टिवट्टवमेन अनुलोमपट्टिणोमो मम्मसस्तस्स सम्मसस्तस्स
दसमहम्मीलोकधानु उदकपरियन्त कत्वा द्वादसकथन्तु सङ्खप्पि ।

महापुरिमे पन दस सहम्मीलोकधानु उन्नादेत्वा अरुणुग्गमनवेलाय सब्बञ्जुत्तज्जाण [१५]
पट्टिविज्जन्ते सकलदसमहम्मी लोकधानु अलङ्कृतपट्टियन्ता अहोसि । पाचीनचक्रवाळमुखवट्टियं उम्मापितान
धज्जान पटाकान रमियो पच्छिमचक्रवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । तथा पच्छिमचक्रवाळमुखवट्टिय
उम्मापितान पाचीनचक्रवाळमुखवट्टिय, उत्तरचक्रवाळमुखवट्टिय उम्मापितान दक्खिणचक्रवाळमुखवट्टिय
दक्खिणचक्रवाळमुखवट्टिय उम्मापितान उत्तरचक्रवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । पठवीतले उम्मापितान
पन धज्जान पटाकान श्रद्धांशे आहव्व अट्ठसु । त्रयलोके बद्धान पठवीतले पट्टिहम् । दसमहम्मवनावाले
पुण्णपगक्कवा पुण्ण गण्हम् । फलपगक्कवा फलपट्टिमारुभरिवा अहेम् । खन्धेसु खन्धपट्टिमानि पुण्णम् ।
साखासु साखापट्टिमानि, लनासु लनापट्टिमानि, आकाने ओलम्बवपट्टिमानि मिथानदानि भिन्निवा उप-
परि सत्तमता हुन्वा दण्डरुपट्टिमानि उट्ठाहम् ।

दसमहम्मीलोकधानु वट्टेत्वा विमट्ठमालागुळा विय सुमथत्तपुण्णमन्धारां विय च अहोमि ।
चक्रवाळन्तरेम् अट्ठयोजनसहम्मल्लान्तिका सत्तमुग्गियणभायपि अनोभासितपुब्बा एकाभासा अहेम् ।
चतुर्गामीनियोजनसहम्मगम्भीरा महाममुहे मन्त्रेदका अहोमि । तदियं नगवन्तिम् । जलन्था स्पाणि
पम्मिम् । जानिबधिग सट्ठ सुणिपु । जानिपीठमणी पदमा गच्छिन्तु । अट्ठवन्ततादीनि छिज्जन्ता
पतिम् । एव अपग्गमाणत्त मिरिजिभवेत्त पूजयमानो नेकपराग्गम् अच्छग्गियधम्मेषु पापुत्तेम्
सब्बञ्जुत्तज्जाण पट्टिविज्जन्ता सब्बदुत्तान अविज्जितउदान उदानेणि —

“अनेकजानिमसार सन्धाविम्म अनिद्विम,
गहकार्क गवेमन्तो दुत्ता जानि पुत्तणुत्त ।
गहकार्क ! दिट्ठोमि पुत्त गेह न काहमि,
सब्बा ने फामुका भग्गा गहकूट विमत्तिन्त,
विमत्तिन्तचित्त तण्हान खयमज्जगा” ति । [१६]

इति सुमत्तपुरतो पट्ठाण याव अप बोधिमण्णे सब्बञ्जुत्तपत्ति, एतक ठान अविद्वुरन्तिशर
नामानि वेदिन्त ।

१ रो०-पूजयमानो । २ रो०-छिन्दित्वा । ३ स्था०-वितङ्गत्तं ।

५. सन्तिके निदानं

सन्तिके निदानं पन “भगवा सावत्थिय विहरणि जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे, वेमालियं विहरति महावने कूटागारमालाय” न्ति एव तेषु तेषु ठानेसु विहरतो तस्मिं तस्मिं ठाने येव लब्धतीति वुत्त । किंचापि एव वुत्त अथ खो पन तं आदितो पट्ठाय एवं वेदितव्य—

§ ५९. जयपल्लको वरपल्लको

इमं उदान उदानेत्वा जयपल्लके निमिन्तस्स हि भगवतो एतद्वहोसि—अहं कप्पसत्तमहस्माधिकानि चत्तारि असंखेय्यानि इमस्स पल्लकस्स कारणा सन्धावि । एतत्तं मे कालं इमस्सेव पल्लकस्स कारणा भया अलंकनसीस गीवाय छिन्दित्वा दिन्त । मुञ्चिज्जनानि अक्खीनि, हृदयमस उज्जत्तेत्वा दिन्त । जालियकुमार-मदिसा पुत्ता, कण्हाजिनाकुमारीमदिसा धीतरं, महीदेवीसदिसा भरियायो च परेसं दामत्थाय दिन्ता । अयं मे पल्लको जयपल्लको वरपल्लको च । एत्थं मे निसिन्तस्स सकप्पा परिपुण्णा । न ताव इतो वृद्धहि-स्सामीति । अनेककोटिमत्तसङ्गसा समापज्जन्तो सत्ताह तत्थेव निमीदि यं सन्धाव वुत्त — अथ खो भगवा सत्ताहं एकपल्लकेन निसीदि विमुत्तिमुखपटिसवेदी”^१ ति ।

§ ६०. अनिमिसचेतिय

अथेकचवान देवतानं अज्जापि नूनं सिद्धत्थस्स कत्तव्वकिच्चं अत्थ पल्लकस्मिं हि आलयं न विज-हतीति परिवत्तको उदादि । सत्था देवतानं वितक्कं जत्त्वा तासं वितक्कवृत्तसमनत्थं वेहामं अब्भुग्गन्त्वा यमकपाटिहारियं दम्मेमि । महाबोधिमण्डस्मिं हि कत्तयमकपाटिहारियं च जानिसमागमं कत्तपाटिहारियं च पाटिकपुत्तसमागमे^२ कत्तपाटिहारियं च मव्वं मण्डम्बधक्खमूले यमकपाटिहारियसदिसं अणेत्ति । एवं सत्था इमिना पाटिहारियेन देवतानं वितक्कं वृत्तसमेत्वा पल्लकतो ईमं पाचीनानिस्सिते उत्तरदिशाभागे ठत्वा इमस्मिं वत्त मे पल्लके मव्वज्जुत्तप्राणं पटिविद्धि न चत्तारि असंखेय्यानि कप्पसत्तमहस्मज्जं पुरितानं पारमीनं फलाधिगमनट्ठानं पल्लकं अनिमिमेहि अक्खीहि ओलोकायमानो सत्ताहं वीतिनामेमि । तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जानं ।

§ ६१. रत्तनचक्रमचेतिय

अथ पल्लकस्स च ठितट्ठानस्स च अन्तरा चकमं मापेत्वा पुरत्थिमपच्छिमतो आयत्ते [७७] रत्तनचक्रमे चक्रमत्तो सत्ताहं वीतिनामेमि । तं ठानं रत्तनचक्रमचेतियं नाम जातं ।

§ ६२. रत्तनघरं

चतुत्थे पन सत्ताहे बोधितो पच्छिमुत्तरदिशाभागे देवता रत्तनघरं मापयिमु । तत्थ पल्लकेन निमी-दित्वा अभियम्मपिटकं विमेषतो चेत्य अनन्तनयं समन्तपट्ठानं विचिन्ततो सत्ताहं वीतिनामेमि ।

अभिधम्मिका पत्ताहु — “रत्तनघरं नाम न रत्तनमयं गेहं । सत्तद्धं पन पक्कणानं सम्मसितट्ठान रत्तनघरं” न्ति । यस्मा पनेत्थ उभोपेते पणियाया यज्जन्ति तस्मा उभयपेत्तं गहेत्तव्वमेव । ततो पट्ठाव पन तं टान रत्तनघरचेतियं नाम जातं । [७४]

§ ६३. येन अजपालनिघोषो

एवं बोधिसमीपे येव चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चमं सत्ताहे बोधिरुक्कमूला येन अजपालनि-घोषो तेनुपसंक्रमि । तत्रापि धम्मं विचिन्ततो येव विभुत्तिमुखं^३ पटिसवेदेत्तो निसीदि ।

तस्मिं समये मारो देवपुत्तो एतत्तं कालं अनुबन्धन्तो ओतारापेक्षोपि इमस्स किञ्चि खलितं नाहंसं । अतिक्कन्तोदानि एमं मम वसन्ति योग्यत्तसपण्णो मृतागमो निमीदित्वा सोऽस्र कारणानि चित्तेन्तो भूमियं सोऽस्र लेखा कङ्कडि । “अहं ऐसा विथ दानपाणि न पूरेस तेनम्हि इमिना मदियो न जानो” ति एव

१ महावग्ग उदान । २ स्या०—पातलीपुत्रसमागमे । ३ सि०—विमूत्तिमुखं ।

लेखं कङ्कटि । तथः “अहं एमो विय मीलपारमि नेक्खम्मपारमि पञ्ञापारमि विरियपारमि खन्तिपारमि सच्चपारमि अधिट्ठानपारमि मेत्तापारमि उपेक्खापारमि न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति दसमं लेखं कङ्कटि । अहं एमो विय असाधारणस्स आसयानुसयजाणस्स इन्द्रियपरोपरियजाणस्स महाकरुणास-
मापत्तिजाणस्स यमकपाटिहागियजाणस्स अनावरणजाणस्स सब्बञ्जुतजाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दसपारमियो न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति सोळसमं लेखं कङ्कटि । एवं इमेहि कारणेहि महामग्गे मोट्टस लेखा कट्टुमानो” निमीदि ।

तस्मिं समये तण्हा अगती रागा चानि तिस्सो मार्गधीनरो पिता नो न पञ्ञायति कहं नुखो एतरहीति ओलोकयमाना तं दोमनस्सप्पत्तं भूमियं विलिखमान दिस्वा पितुमन्तिकं गत्वा कस्मासि तान् ! दुक्खो दुम्मनोमीति पुच्छिमु ।

अम्मा, अयं महासप्पथो मय्हं वसं अलिक्कन्तो । एतकं कालं ओलोकेन्तो ओतारमस्स दट्ठु नासंखिस्स तेनम्हि दुक्खो दुम्मनोति । [७४]

यदि एवं मा चिन्तयित्थ मयमेतं अत्तनो वसे कत्वा आदाय आगमिस्सामाति ।

न सब्बा अम्मा ! एमो केतच्चि वसे कानु । अचल्लाय सट्ठाय पत्तिट्ठितो एमो पुग्गिप्पोति ।

तान् ! मयं इत्थियो नाम, इदानेव न रागपामादीहि बन्धित्वा आनेस्साम । तुम्हे मा चिन्तयित्थाति ।

ता इतो भगवन्तं उपसंक्रमित्वा पादे ने समण । परिचारेस्सामाति आहंमु । भगवा नेव तासं वचनं मनसि अकासि न अक्खीनि उम्मीहेत्वा ओलोकेसि अनुत्तरं उपधिमंखये विमुत्तमानसो विवेकमुखञ्चेव अनुभवन्तो निमीदि । पुन मार्गधीनरो “उच्चावचा खो पुग्गिसान् अधिप्पाया, केसञ्चि कुमारिकामु पेमं होति, केसञ्चि पठमवये ठितामु, केसञ्चि मज्झिमवये ठितामु, केसञ्चि पच्छिमवये ठितामु । यन्नून मय नानप्यकारेहि रूपेहि पलोभेय्यामा” ति [७५] एकमेका कुमारिवण्णादि-
वसेन सतं सतं अनभावे अभिनिम्मिन्तित्वा कुमारियो अविजाना सकिविजाना दुविजाना मज्झिमिस्थियो महि-
न्थियो च हुत्वा छक्खन् भगवन्तं उपसंक्रमित्वा पादे ने समण परिचारेस्सामाति आहंमु । इत्थि भगवान् न मनसा-
कासि यथा तं अनुत्तरं उपधिमंखये विमुत्तो ।

केचि पनाचरिया वदन्ति — “ता महिन्थिभावेन उपगता दिस्वा भगवा एवमेव गत्वा खण्डदन्ता पल्लिकेसा होन्तूति अधिट्ठासि” ति त न गहेत्तब्बं । न हि मत्था एवरूप अधिट्ठान करोति । भगवा पुन “अपेय तुम्हे कि दिस्वा एव वायमय ? एवरूपं नाम अबीनरागादीन पुग्गो कानु वट्ठति । तथागतस्स पन रागो पहीनो, दोमो पहीनो, मोहो पहीनो” ति । अत्तनो किलंसप्पहाणं आरब्ध —

“यस्स जित्ता नावजीयति जितमस्स नो याति कोचि लोके ।

तं बुद्धमनल्लगोचरं अपदं केन पदेन नेस्सय ॥

यस्म जालिनी विमलिका तण्हा नत्थि कुह्निञ्च नेतवे ।

तं बुद्धमनल्लगोचरं अपदं केन पदेन नेस्सया” ति ।

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे गाथा वदन्तो धम्म कथेसि । ता सच्च विर नो पिता अबोच “अहं सुगनो लोके न रागेन [७६] सुवानयो” ति आदीनि कत्वा पितु सल्लिक अगममु ।

भगवापि तत्थ सत्ताह बीतिनामेत्वा मुचल्लिन्दमूलं^२ अगमामि ।

§ ६४ मुचल्लिन्दं, राजायतनं

तत्थ सत्ताहवह्लिकाय^३ उपपन्नाय सीतादिपटिवाहनत्थ मुचल्लिन्देन नागराजेन सनक्खत्तु भोगेहि परिक्रित्तो असम्बाध गन्धकुटियं विहरन्ता विय विमुत्तिसुखं पटिसंवेदियमानो सत्ताहं बीतिनामेत्वा राजायतनं
१ रो०—आकट्टमानो । २ रो०—मुचल्लिन्दं । ३ रो०—सत्ताहं बीतिनामेत्वा वह्लिकाय ।

उपमंकमि । तस्यापि विमुत्सुखपटिसंबेदीयेव निर्मादि ।

एनावता सत् सत्ताहानि पग्गिपुण्णानि । एत्थन्तरे नेव सुखधोवनं न मरीग्पटिजग्गन न आहार-
किच्चं अहोसि । ज्ञानमुखेन भग्गमुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

अथस्स तस्मि सत्तसत्ताहमत्थके एकूतपञ्चासतिमे दिवसे तत्थ निमिस्सस्स मुत्थं धोविस्साभीति चित्तं
उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटक आहरित्वा अदासि । सत्था तं पग्गिभुञ्जि । तेनस्स सरीरवज्जञ्जं
अहोमि । अथस्स सक्को येव तागलनादलकट्ठं चेव सुखधोवनउदकं च अदासि । सत्था तं दल्लकट्ठं त्वादित्वा
अनोनन्दहे उदकेन मुख धोवित्वा तत्थेव राजायतनमूले निमीदि । [७६]

§ ६५ तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा

तस्मि समये तपस्सुभल्लिका^१ नाम द्वे वाणिजा पञ्चहि सक्कटमतेहि उक्कलाजनपदा मज्झिमदेसं
गच्छन्ता अत्तेनो आतिसालोहिताय देवताय सक्कटानि मन्निस्सम्भित्वा मत्थुआहाराग्गमपादने उस्साहिता मन्थं च
मध्पिण्डिकं च आदाय पतिगण्ठातु नो भन्ते भग्ग, इमं आहारां अनुकम्पं उपादायाति सत्थार उपमंकमित्वा अट्ठंसु ।

भगवा पायास पटिग्गहणदिवसे येव तस्स अन्तरहित्तना न खो तथागता हत्थेमु पतिगण्हन्ति
किम्हि नु खो अहं पतिगण्ठेयन्ति चिन्तेसि । अथस्स चित्तं जत्वा चतूहि दिसाहि चत्तारो महाग्गजानो इन्दनी-
लमणिमये पत्ते उपनामेसु^२ । भगवा ते पटिक्खपि । पुन भग्गवण्णमेलमय चत्तारो पत्ते उपनामेसु^३ । भगवा चतु-
त्तस्मि देवपुत्तानं अनुकम्पाय चत्तारंगि पत्ते पटिग्गहत्वा उपरपरि ठोत्वा एको होत्ति अधिट्ठहि । चत्तारंगिपि
मुखवट्ठयं पञ्चायमानलेखा हुत्वा मज्झिमेन पमाणेन एकन उपगमिमु^४ । भगवा तस्मि पञ्चव्यं सेलमयं पत्ते
आहारं पतिगण्हत्वा पग्गिभुञ्जित्वा अनुमोदन अकासि ।

द्व भातरं वाणिजा बुद्धं च धम्मं च मग्गं [८०] गत्वा द्वे वाचिकउपायका अहमु । अथ
तेम एको नां भन्ते । पग्गिचरित्तवट्ठान देव्यानि वदन्तान दक्खिणन हत्थेन 'अननो गीम पग्गमसित्वा कंसधातुयो
अदासि । ते अत्तेनो नगरे ता धातुयो अन्तोपक्खित्वा चेत्तियं पतिट्ठापेमु ।

६६, ब्रह्मा धम्मदेसनं आयाचि

सम्माम्भुद्धोपि खो तपो बुट्ठाय पुन अजपाठनिप्रोवमेव गत्वा निप्रोचमूले निर्मादि । अथस्स तत्थ
निमीलमतस्सेव अत्तना अधिगतस्स भग्गमग्ग सम्भीरत्त पच्चवेक्खन्तस्स सव्वबुद्धान आचिण्णो "अधिगतो खो
म्यायं धम्मो" २ ति परं धम्म अदेमेतुकाम्यताकारणवत्ता वित्तका उदपादि । अथ ब्रह्मा सहम्पति "नम्मति वत
भो ! लोको वित्तस्सति वत भो ! लोकां ति दसहि चक्कवाळसहम्महि सक्कमुयाममन्तुमित्तुनिम्मितवमवन्ती-
महाब्रह्मानां आदाय मत्थ गन्तिकं गत्वा "देमेतु भन्त ! भगवा धम्म देमेतु मुगतो धम्म" ति आदिता नयेन
धम्मदेसन आयाचि ।

६७ धम्मचक्कपवत्तनं

सत्था तस्म पटिञ्ज इत्था कस्स तु खो अह पठम धम्म देमय्यन्ति चिन्तेन्तो आळारो पण्डितो मो इम
धम्म खिण आजातिम्मनीति चित्त उपादेत्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स सत्ताहकालकतभाव जत्वा उट्ठक आवज्जमि ।
तस्सापि अभिदोमकालकतभाव जत्वा वट्ठपकारा खो मे पञ्चवग्गिया भिक्खुति पञ्चवग्गिये आरब्ध ममनिकाग्ग
कत्वा कहस्सुखो ते एतरहि [७७] विहरन्तीति आवज्जेत्तो वागणसिध मिगदायति जत्वा तत्थ गत्वा धम्मचक्क-
पवत्तेस्सामीति कतिपाह बोधिमण्डमाप्ता^३ येव पिण्डाय वग्गनां विहरित्वा आमाळ्हिगुण्णमार्गमय वागणसि
गभिरस्सामीति चान्दसिय पच्चूससमये पमानाय रत्तिया कालस्सेव पत्तबीरग्गमादाय अट्ठाग्गसयोजनमग्ग पटिपन्नो
अन्नग्गमग्गे उपक नाम आजीवक दिस्सा तरस अत्तेनो बुद्धभाव आचिक्खित्वा त दिवस येव सायण्हसमये इमपत्तन
अगमासि ।

पञ्चवग्गिया थरा तथागत दूरतोव आगच्छन्त दिस्वा "अथ आवुसो ! समणो गोतमो पच्चयबाहुल्लाय
अवत्तिन्वा पग्गिपुण्णकायो कीर्तिन्द्रियो^४ मुवण्णवण्णो हुत्वा आगच्छति इमस्स अभिधादनादीनि न कग्गस्साम

१ रो०-अल्लुका । २ महावग्ग । ३ रो०-समन्ता । ४ सि०-वीर्तिन्द्रियो ।

‘महाकुलपुसुतो म्बो पनेम आमनाभिहारं’ अरहन्ति तेनस्स आसनमत्त पञ्चापेस्सामा” ति कतिक अकंसु ।

भगवा सर्वकस्स लोकस्स चिन्ताचार जाननसमत्वेन ब्राणेन किण्खो इमे चिन्तायिसूति आवज्जित्वा चित्तं अञ्जासि । अथ ने सर्वदेवमनुस्सेसु अनोदिस्सकवसेन [८१] करणसमत्थ मेत्तचित्तं संलिपित्वा ओदिस्सकवसेन मेत्तचित्तं फिरि । ते भगवता मेत्तचित्तो न फुट्ठा^१ तथागतं उपसंक्रमन्ते सकाय कतिकाय सण्ठातु असक्कोन्ता अभिवादनपच्चुट्ठानादीनि सम्बकिच्चानि अकंसु । सम्बुद्धभावं पनस्स अजानमाना केवलं नामेन च आवुमोवादेन च समुदाचरन्ति ।

अथ ते भगवा “मा भिक्खवे ! तथागतं नामेन च आवुमोवादेन च समुदाचरथ, अरह^२ भिक्खवे ! तथागतो सम्मासम्बुद्धो” नि अननो बुद्धभावं सञ्जापेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो उत्तरामाल्लहनक्खत्तयोगे वत्तमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटीहि परिवुतो पञ्चवगियं धेरे आमन्तेत्वा धम्मचक्रपवत्तनमुत्तं देसेसि । तेसु अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेण ब्राण पेसेन्तो मुत्तपरियोसाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटिहि सद्धि सोतापत्तिकले पतिट्ठासि । सत्था तत्थेव वस्स उपगन्त्वा पुन दिवसे वप्पत्थेरं ओवदन्तो बिहारं येव निसीदि । सेसा चत्तारो पिण्डाय चरिसु । वप्पत्थेरो पुम्बण्हेयेव सोतापत्तिकल पापुणि । एतेनेव उपायेन पुनदिवसे मद्दिदत्थेरं पुनदिवसे महानामत्थेरं पुनदिवसे अस्सजित्थेरन्ति सब्बे सोतापत्तिकले पतिट्ठापेत्वा पञ्चवगियं पक्खस्स पञ्चपि जने सन्निपातेत्वा अनत्तलक्खणमुत्तन्तं देसेसि । देसनापरियोसाने पञ्चपि थेरा अरहत्तफले पतिट्ठाहिंसु । [७८]

§ ६८ चरथ भिक्खवे चारिकानि

अथ सत्था यसस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सय दिस्वा तं रत्तिभागे निव्विज्जित्वा गेहं पहाय भिक्खन्ना एहि यसाणि पक्कोसित्वा तस्मि येव रत्तिभागे सोतापत्तिकले पतिट्ठापेसि । पुनदिवसे अरहन्ते पतिट्ठापेत्वा अपरेपि तस्म सहायके चतुषण्णामजने एहि भिक्खु पम्बज्जाय पम्बाजेत्वा अरहन् पपेसि ।

एवं लोके एकसट्ठिया अरहन्तेसु जातेसु सत्था वुत्थवत्तो पवारत्वा ‘चरथ भिक्खवे ! चारिकानि’ सट्ठि भिक्खु दिसासु पेमेत्वा सय उरुबेल गच्छन्तो अन्तरागमगे कप्पासिकवसनण्डे तिसजने भव्वगियकुमारे विनेसि । तेसु सत्त्वपच्छिमको सोतापन्नो सम्बुत्तमो अनागामी अहोमि । तेपि सब्बे एहिभिक्खुभावेनेव पम्बाजेत्वा दिसासु पेमेत्वा सय उरुबेल गन्त्वा अड्डुड्डानि पाटिहारियसहस्सानि दम्मेत्वा उरुबेलकस्सपादयो महम्मज्जटिल-परिवारे नेभानिकजटिले विनेत्वा एहि-भिक्खुभावेनेव पम्बाजेत्वा गयामीमे निमीदापेत्वा आदित्तपरिग्यायदेसनाय अरहन्ते पतिट्ठापेत्वा नेन अरहन्तसहस्सेन परिवुतो विम्बिसाग्रज्जो दिन्न [८२] पटिञ्ज मोचेस्सामीनि राजगहनगरूपचारे लट्ठिवनुय्याण अगमासि ।

§ ६९ भगवा राजगहे

राजा उय्यानपालम्स सन्तिका सत्था आगतानि मुत्वा द्वादसनहूतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि परिवुतो सत्थार उपसकमित्वा चक्कविचिन्तनेसु सुवण्णपट्टवितान विथ पभासमुदय विस्मज्जेन्तेसु तथागतम्स पादसु सिरसा निपतित्वा एकमन्त निमीदि सद्धि परिसाय । अथ खो तेस ब्राह्मणगहपतिकान एतदहोमि किण्खो महास-मणो उरुबेलकस्सपो ब्रह्मचरियं चरन्ति उदाहु उरुबेलकस्सपो महासमणांति । भगवा तेमं चेतसा चेनो पण्डितक्कम-आय धेरं गाथाय अञ्जभासि —

“किमेव दिस्वा उरुबेलवामो पहामि अगिं किसको वदानो ।

पुच्छामि त कस्सप । एतमत्थं कथं पहीन नव अग्गिहुन ॥” न्ति

थेरोपि भगवतो अधिप्पाय विदित्वा —

“रूपे च सहे च अथो रसे च कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।

एतं मलन्ति उपधीसु जत्वा तस्मा न यिट्ठे न हुत्ते अरञ्जि ॥” न्ति^३ ।

इमं गार्थं वत्वा अतनो सावकभावपकासनत्थं तथागतस्स पादपीठे सीसं ठपेत्वा सत्था मे भन्ते

भगवा सावकोहमस्मीति बत्वा एकतालं द्वितालं नितालन्ति याव सत्तालप्यमाण [७९] सत्तकस्त्रं वेहाम
अभ्युगन्त्वा आरुह्य तथागत वन्दित्वा एकमन्त निमीदि ।

त पाटिहारिय दिस्वा महाजनों अहो । महानुभावा बुद्धो एव धामगतदिट्ठिको नाम अनान अरुहानि
मञ्जुसमानो उरुवेलकस्सपोपि दिट्ठिजालं भिन्दित्वा तथागतनेन दमितोति सत्थु गुणकथ येव कथेमि ।

भगवा नाह इदानीमेव उरुवेलकस्सप इमेमि अतीतेपि एम मया दमितो येवानि बत्वा इमिस्सा
अत्थुप्पत्तिया महानारदकस्सपजातक कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । भगधराजा एकादसाह नहुतेहि मडि
सोतापत्तिफले पटिट्ठासि । एक नहुतं उपासकत्त पटिवेदेसि । [८३]

राजा सत्थु सुन्निके निसिन्नो येव पञ्च अस्मासके पवेदेत्वा सरणं गत्वा स्वाननाय निमन्नेत्वा आसना
बुट्ठाय भगवन्त पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

पुनरिदमे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च आदिट्ठो सब्बेपि राजगहवासिनो अट्ठारसकाटिसत्त्वा
मनुस्सा तथागतं दट्ठुकामा पातोय राजगहतो - र्ठिवन अगममु । तिगावुत्तमग्गो नप्पहोमि । सकललट्ठिवनुय्यान
निग्नन्तर फुट्ठो अहोमि । महाजनो दसबलस्स रूपगण्यत्त अत्तभावं पस्सन्तो तिनि कातुं नासक्किव । वण्णभूमि
नामेसा एवरूपेसु हि ठानेसु तथागतस्स लक्खणानुव्यञ्जनादिप्यभेदा सब्बापि रूपकायनिरि वण्णेत्तब्बा ।

एव रूपगण्यत्त दसबलस्स सरिरो पस्समानेन महाजनेन निग्नन्तर फुट्ठे उय्यानं च भग्गे च एकभि-
क्खुस्सापि निक्खमणोकामो नाहोमि । न दिवस किर भगवा छिन्नभत्तो भवेय्य त मा अहोमीनि सक्कस्स निसि-
न्नासने उण्हाकार दस्सेमि । सो आक्खज्जमानो त कारणं जत्वा माणवकवण्ण अभिनिम्मिन्तित्वा बुद्धधम्ममघ-
पटिसयुत्तश्रुतियो वदमानो दसबलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओभास कत्वा —

“दन्तो दन्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।

सिगीनिक्ससुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

मुनो मुत्तेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्ससुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

निण्णो निण्णेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्ससुवण्णो राजगहं पाविसि भगवा ॥

दमवासो^१ दसबलो दसधम्मविदू दसहि चुपेत्तो ।

सो दससत्तपरिवारो राजगहं पाविसि भगवा ॥” ति । [८०]

इमाहि गाथाहि सत्थु वण्ण वदमानो पुरतो पायामि । महाजनो माणवकस्स रूपसिग्गि दिस्वा अतिविष
अभिरूपो अय माणवको न खो पनम्हेहि दिट्ठपुब्बोति चिन्तेत्वा कुतो अय माणवको कस्स वा अर्यान्ति आह ।
ते सुत्वा माणवो —

“यो धीरो सब्बधी दन्तो बुद्धो अप्पटिपुगलो ।

अरहं सुगतं लोके तस्साह परिचारको ॥” ति ।

गाथ आह । सत्त्वा सक्केन कनोकाम मग्ग पटिपाज्जत्वा [८१] भिक्खुमहस्सपरिवृत्ता राजगहं पाविसि ।
राजा बुद्धपमुखस्स मधस्स महादानं दत्त्वा अहं भन्ते । तीणि रत्तनानि जिना वत्तिनुं न मक्खिस्सामि वेलाय वा
अवेलाय वा भगवतो सत्तिकं आगमिस्सामि लट्ठिवनुय्यानं च नाम अनिदूरे इदं पनम्हाकं वेळुवनं नाम उय्यानं
नातिदूरे नाच्चासन्ने गमनागमनसम्पन्न बुद्धारहं सेनासने इदं मे भगवा पतिगण्हातुनि सुवण्णाभिकारेतेव पुप्फ-
गन्धवासितं मणिवण्णउदकं आदाय वेळुवनुय्यानं परिच्वज्जन्तो दसबलस्स हत्थे उदकं पातेमि । तस्मि
आरामपटिगहणे बुद्धसासनस्स मूलानि ओतिण्णातीनि महापठवी कम्पि । जम्बूदीपस्मि हि ठपेत्वा वेळुवनं
अञ्च पठाव कम्पेत्वा गहितसेनानाम नाम नत्थि । तस्मिन्पणिणीदीपेपि ठपेत्वा महाविहारं अञ्च पठाव कम्पेत्वा
१ रो०—पुट्ठ । २ रो०—बसावासी ।

गहितसेनासनं नाम नत्थि । सत्त्वा वेळुवनारामं पटिगहेत्वा रञ्जो अनुमोदनं कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसघ-
परिवृतो वेळुवनं अगमासि ।

§ ७०. सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो च

तस्मिं स्त्रो पन समये सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो चानि द्वे परिब्बाजका राजागहं उपनिस्सायं विहरन्ति
अमतं परिग्रेसमाना । तेसु सारिपुत्तो अस्सजित्थेरं पिण्डाय पविट्ठं दिस्वा पसन्नचित्तो पयिरूपासित्वा "ये धम्मो
हेतुप्पमवा" ति गाय सुत्वा सोतापत्तिकले पतिट्ठाय अत्तनो सहायकस्स मोग्गल्लानपरिब्बाजकस्सापि तमेव
गाथं अभासि । सोपि सोतापत्तिकले पतिट्ठहि ते उभोपि सञ्जय ओलोकेत्वा अत्तनो परिसायं सद्धिं सत्थु सन्तिके
पब्बजिमु । तेसु महामोग्गल्लानो सत्ताहेनेव अरहत्तं पाप्पुणि । सारिपुत्तत्थेरो अट्ठमासेन । उभोपि जने सत्त्वा
अगसावकट्ठाने ठपेसि । सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तप्पनदिवसे येव सावकसन्निपातं अकासि ।

§ ७१. भगवा कपिलवत्थुं अगमासि ।

तथागतं पन तस्मिञ्जेव वेळुवनुय्यातं विहरन्ते सुद्धोदनमहाराजा पुत्तो किर मे छ बस्सानि दुक्कर-
चारिकं चरित्वा परमाभिसम्बोधिं पत्त्वा पवत्तवरधम्मचक्रको^१ राजगहं निस्सायं वेळुवनं विहरतीति सुत्वा अञ्ज-
तरं अमच्च आमन्तेसि । [८१] एहि भणं । पुरिससहस्सपरिवारो राजगहं गन्त्वा मम वचनेन "पिता वो सुद्धोदनमहा-
राजा दट्ठुकामो" ति क्त्वा पुत्तं मे गण्हित्वा एहीति आह । सो एव देवाति रञ्जो वचनं सिग्गमा सम्पटिच्छित्त्वा
पुरिससहरसपरिवारो विय्पमेव सट्ठियोजनमगं गन्त्वा दसबलस्स चतुर्गमसमञ्जो निर्मादित्वा धम्मदेसनवेलाय
विहारं पारिबसि । सो निट्ठठु ताव रञ्जो पहितसामनन्तिं परिमपरिग्यन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा यथाठितोव
सद्धिं पुरिसं [४६] महस्सेन अरहत्तं पत्त्वा पब्बज्ज याचि । भगवा एयं भिक्खुर्वाति हत्थं पसारसि । सब्बे न
लण येव इद्धिमपपन्नबीवधरा वस्ससन्तिकत्थेरा विद्यं अहेसु । अरहत्तपत्तकालतो पट्ठाय पन अरिया नाम
मज्झत्ताव होत्तीति रञ्जो पहिनमामनं दसबलस्स न कथेसि ।

राजा नैव गतको आगच्छन्ति न मामनं सूयतीति एहि भणं । त्वं गच्छान्ति तेनैव नियामेन अञ्जं अमच्च
पेसेसि । सोपि गन्त्वा पुरिमनयनेव सद्धिं परिगमाय अरहत्तं पत्त्वा तुण्ही अहोसि । राजा एतेनैव नियामेन पुरिम-
हम्मपरिवारे नव अमच्चे पेमेसि । सब्बे अत्तनो किच्च निट्ठपेत्त्वा तुण्हीभूता नत्थेव विहरिगु ।

राजा सामनमत्तकम्पि जाट्ठित्वा आचिकवन्तं अलम्बित्वा चित्तेसि- 'एतका जना मायं मित्ताभावेन
सासनमत्तम्पि न पच्चाहरिगु, को नुब्बो मम वचनं कस्मिमी' ति सब्बं राजबलं ओलोकेत्तो कालुदायि अहम् ।
सो किर रञ्जो सब्बत्थसाधको अमच्चो अब्भन्तरिको अतिविस्मासिका बांधिमननं सद्धिं एकादवमे जातो सह-
पसुकीळित्तो सहायो । अथ न राजा आमन्तेसि- "नात । कालुदायि अहं मम पुत्तं पस्सितुकामो नवपुरिससहस्सानि
पेमेसि एकपुरिमोपि आगन्त्वा सामनमत्तं आगेचेत्तापि नत्थि । दुग्गजानो खो पन मे जीविनन्तगयो अहं
जीवमानोव पुत्तं दट्ठं इच्छामि तत्किम्ममि नुब्बो मे पुत्तं दस्सेतु" नि ?

सक्खिस्सामि देव । मच्चं पव्वजित्तु लभिस्सामीति ।

नात । त्वं पव्वजित्त्वा अपव्वजित्त्वा वा मय्हा पुत्तं दस्सेहीति आह ।

सो सात्थु देवाति रञ्जो मामनं आदाय राजगहं गन्त्वा सत्थुधम्मदेसनवेलाय परिमपरिग्यन्ते ठितो
धम्मं सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफलं पत्त्वा एहिभिक्षुभावे पतिट्ठामि ।

सत्त्वा बुद्धो हुत्वा पठमं अन्तोवस्सं इमिपनने वसित्वा बुत्थवस्सो पवारत्त्वा उरुवेलं गत्त्वा तत्थं
तयो मासे वसन्तो तेभातिकजटिले विनेत्वा भिक्षुसहस्सपरिवारो फस्समासपुण्णमायं राजगहं गत्त्वा द्वे मासे
वसि । एतावता बागणसितो निकम्भन्नस्स पच्चं मासा जाता सकलो हेमन्तो अतिवक्कन्तो उदायित्थेरम्स [८२]
आगतदिवसतो पट्ठाय सत्तट्ठादवसा वीनियत्ता । सो फण्णुणीपुण्णमासियं चित्तेसि अतिवक्कन्तो हेममन्तो
वमन्तममथो अनुत्पन्तो, भनुस्सेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुसम्ममुखट्ठानेहि भग्गा दिव्वा हरिततिणमञ्छल्ला

१ स्था०-पवत्तितपरधम्मचक्रको । २ रो०-पटिहरथ ।

पठवी, मुपुङ्गिता वनसण्डा पटिपञ्जनस्वमा मग्गा, कालो दसबलस्स जातिसगह् कानुत्ति । अथ भगवन्तं [४६] उपसकमित्वा.—

“अगारिनोदानि दुमा भदन्ते । फलेसिनो छदन विप्पहाय ।

ते अच्चिमन्तोव पभासयन्ति समयो महावीर ! भगीरसान ।

नातिसीत नातिउण्ह नातिदुम्भक्खछातक ।

सट्ठा हरिता भूमि एम कालो महामुनी ।” ति ।

सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसबलस्स कुलनगर गमनत्थाय गमनवण्ण वण्णसि ।

अथ न सत्था किंल्लो उदायि । मधुरस्सरेन गमनवण्ण वण्णसीति आह । भन्ते । तुम्हाक पिता मुद्धो-
दतो महा राजा पस्सितुकामो, करोथ ज्ञातकान सगहन्ति । साधु उदायि । करिस्सामि ज्ञातकानं सगह । भिक्षु-
मघस्स आरोचेहि गमिकवत्त पुरेस्सन्तीति । साधु भन्तेति धेरो आरोचेमि । भगवा अगमगन्धासीन कुलपुत्तान
दसहि सहस्सेहि कपिलवत्थवासीन दमहि सस्सेहीति सब्बेहेव वीमनिमहम्ममेहि खीणासवभिक्षुहि परिवृत्तो
राजगहा निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजन गच्छति । राजगहतो सट्ठियोजन कपिलवत्थ द्वीहिमामेहि पापुणि-
स्सामीनि अतुग्गिवारिक पक्कामि । धेरोपि भगवतो निक्खन्तभाव रज्ज्वा आरोचेस्सामीनि वेहाम अब्भुगन्त्वा
रज्ज्वा निवेसने पातुरहोमि । राजा धेर दिस्वा तुट्ठचित्तो महारुहे पल्लके निमीदापेत्वा अन्नतो पटियादितस्स
नानगग्गमभोजनम्म पत्तं पुरेत्वा अदासि । धेरो उट्ठाय गमनाकार दम्मेमि । निर्मादित्वा भुञ्ज नाताति । सत्थु
सन्निक गत्वा भुञ्जिम्मामि महाराजाति । कह पत्तं सत्थानि । वीमनिभिक्षुसहम्मपरिवारो तुम्हाक दरसनत्थाय
चारिक निक्खन्तो महाराजाति । राजा तुट्ठमानसो आह, तुम्हे इम परिभुञ्जित्वा याव मम पुत्तां मं नगर
पापुणाति तावस्स इतोव पिण्डपात पटिहरन्थानि । धेरो अधिवाससि । राजा धेर परिब्रमित्वा पत्तं गन्धवुण्णेन
उव्वट्ठेत्वा उलमभोजनम्म पुरेत्वा तथागतस्स देवाति धेग्गम् हत्थे पत्तिट्ठापेमि । धेरो सब्बेसं पम्मलान्थेव
पत्तं आकासे थिपित्वा सयाम्प वेहाम अब्भुगन्त्वा पिण्डपात आहारित्वा सत्थु हत्थे ठपेमि । [८३] सत्था त
परिभुञ्जि । एतत्तापयेन धेरो दिवसे दिवसे आहरि । सत्थापि अल्लरामग्गे रज्ज्वा यव पिण्डपात परिभुञ्जि ।
धेरोपि भत्तकिञ्चावमाने दिवसे दिवसे अज्ज एत्तकं भगवा आगतो अज्ज एत्तकन्ति [८७] बुद्धगुणपटिसमुत्ताय
च धम्मकथाय सकलराजकुल सत्थु दरसन विनायेव सत्थरि सज्जातपमादं अकासि । तेनेव न भगवा —
“एतदग्ग भिक्खवे । मम सावकान भिक्खून् कुलप्पमादकान यदिद कालुदायी” ति एतदग्गे ठपेमि ।

५७२ कपिलवत्थुस्मिं पाटिहारियं अकासि

साकियापि खो अनुपत्ते भगवति अम्हाकं ज्ञानिसेट्ठ पस्सिस्सामानि सन्नपतित्वा भगवतो वसन-
ट्ठान वीमंसमाना निश्रोधमक्कम्म आरामो रमणियोनि सल्लसम्भेत्वा तत्थ रज्ज्व परिजग्गन्निविध कारेत्वा गन्ध-
पुष्पहत्था पच्चुगमनं करोन्ता सज्जालकाग्गर्पामण्डित दहरदहरे नागदाग्गं च दारिकायो च पटम पहिण्णमु ।
नतो राजकुमारो च राजकुमार्यो च तेनं अनन्तरा^१ साम गन्धपुष्पवुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्तं गहेत्वा निश्रोधा-
राममेव अगममु । तत्र भगवा वीसनिमहम्मखीणासवपरिवृत्तो पञ्जत्तवरबुद्धासेन निमीदि । साकिया नाम मान-
जातिका मानत्थद्धा । ते सिद्धत्थकुमारो अम्हेहि दहरन्तरो अम्हाक कणिट्ठा भागियेन्थो पुत्तो नन्नाति चित्तेत्वा
दहरदहरे राजकुमारो आहमु, तुम्हे भगवन्त वन्दथ मयं तुम्हाक पिट्ठितो निमीदिस्सामानि । नेमु एवं अव-
न्दित्वा निसिन्नेमु भगवा तेस अज्जासथं ओल्लोकेत्वा न म ज्ञायो वन्दन्ति हन्दि दानि नं वन्दापस्सामीति अभि-
ज्जापादकज्ज्ञान समापज्जित्वा बुट्ठाय आकाम अब्भुगन्त्वा तेस सीसे पादपमु आफिरमानो विय गण्डम्ब-
स्वस्समूखे यमकपाटिहारियसदिस पाटिहारिय अकासि ।

राजा तं अच्छरियं दिस्वा आह-भगवा । तुम्हाक ज्ञातदिवसे इस्सिकाळदेवलम्स वन्दनत्थं उपनीतान
पादे वो परिवत्तित्वा ब्राह्मणस्स मत्थके पत्तिट्ठिते दिस्वापि अह तुम्हे वन्दि अयं मे पटमवन्दना, बप्पमंगलदिवसे
जम्बुच्छायाय मिरिसयने निमिज्जन वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तनं दिस्वापि पादे वन्दि अयं मे दुनियवन्दना । इदानी

इम अष्टिष्ठपुण्य पाटिहारियं दिस्वापि तुम्हाकं पादे वन्दामि अयं मे ततियवन्दनाति । रञ्जे पन वन्दिते भगवन्तं अवन्दित्वा ठातु समत्थो नाम एको साकियोपि नाहोसि । सब्बे वन्दिसु येव । इति भगवा जातके वन्दापेत्त्वा आकासतो ओतरित्वा पञ्चने आसने निसीदि । निसिन्ने भगवति सिखाप्पत्तो जानिसमागमो अहोसि । सब्बे एकगच्चित्तो हुत्वा निसीदिसु । ततो महाभेधो पोक्खरवस्सं वस्सि । तम्बवणं उदकं हेट्ठो विरवन्तं गच्छति । तेमितुकाभोव तेमेति अतमितुकामस्स[८४]सरीरे बिन्दुमत्तोपि न पति । तं दिस्वा सब्बे अच्छरियम्भूतचिन्ता जाता । अहो ! अच्छरियं अहो ! अब्भूतन्ति कथं समुट्ठापेमुं । सत्त्वा न [८४] इदानीव मय्हं जातिसमागमे पोक्खरवस्सं वस्सति अतीतेपि वस्सीति इमिस्सा अट्ठप्पत्तिया महावेस्सन्तरजातकं कथेसि । धम्मदेसनं सुत्वा सब्बे उट्ठाव वन्दित्वा पक्कमिसु । एकोपि राजा व राजमहामत्तो वा स्वे अम्हाकं भिक्खं गण्ढधानि वत्वा गतो नाम नत्थि ।

५ ७३ कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि

सत्त्वा पुनदिवसे बीसनिसहस्सभिक्खुपरिवृतो कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि । तं न कोचि गन्त्वा निमन्तेसि वा पत्तं वा अगह्सेसि । भगवा इन्द्वीलो ठितोव आवज्जेसि, “कयञ्चलो पुब्बबुद्धा कुलनगरे पिण्डाय चरिसु कि नु उप्पटिपाटिया इस्सरजनानं चरानि अगममु उदाहु सपदानचारिकं चरिसु” ति । ततो एकबुद्धस्सापि उप्पटिपाटिया गमनं अदिस्वा मयापि दानि अयमेव तेसं वंसो अयं मे पवेणो पग्गहेतव्वा आर्याति व मे सावकापि ममञ्जेव अनुसिक्खन्ता पिण्डचारियवत्तं परिपूरेस्मन्तीति कोटिय निविट्ठगेहतो पट्ठाव सपदानं पिण्डाय चरि । अय्यो किर सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरतीति डिभूमकानिभूमकादिसु पासादेसु सीहपञ्जरं विवरित्वा महाजनो दस्सनव्यावटो अहोसि ।

राहुलमातापि देवो अय्यपुत्तो किं इमाम्म येव नगरे महन्नेन राजानुभावेन मुवण्णमिविकादीहि विचरित्वा इदानी केसम्मसु ओहारेत्त्वा कासायवत्थवसनो कगालहत्थो पिण्डाय चरति सोभनि तुक्कोति मीह-पञ्जरं विवरित्वा ओलोकायमाना भगवन्तं नानाविगगममुज्जलाय सरीरपभाय नगरवीथियो ओभामेत्त्वा व्यामपभापरिकेपसमुपगूढहाय^१ अमीत्यनुव्यञ्जनावभासिनाय ठनिममहापुत्तिसलक्खणपनिमण्डिताय अनु-पमाय बुद्धसिरिया विरोचमानं दिस्वा उण्हीसनो पट्ठाव याव पादतला —

“सिनिद्धनीलमुदुकुञ्चितकेसो मुत्ति^२ यनिम्मललभिनलाटो ।

युत्ततु गमुदुकायतनासो रसिजालविततो नग्गीहो ॥” ति ।

एवमादिकाहि अट्ठहि नग्गीहगार्धाह नाम अभित्थित्वा “तुम्हाकं पुत्तो पिण्डाय चरन्तो” ति रञ्जे आरोचेसि । राजा संविगमहदयो हत्थेन साटकं सण्ठेत्तो तुरिततुरितं निक्खमित्त्वा वेगेन गन्त्वा भगवतो पुत्तो ठत्वा आह “कि भन्ते! अम्हे लज्जापेथ? किमत्थं पिण्डाय चरथ? कि एत्तकानं भिक्खुनं न सक्का भन्तं लद्धुन्ति[४०] सञ्जं करित्था” ति? वंसचारित्तमेत महाराज । अम्हाकानि । ननु भन्ते ! अम्हाकं महासम्मत्तणनियवंसो नाम[८५]वंसो? तत्थ च एकखत्तियोपि भिक्खाचरो^३ नाम नत्थीति । अय महाराज । राजवसो नाम तव वंसो अम्हाकं पन दीपं करो कोण्डञ्जो-पे—कस्सपानि अयं बुद्धवंसो नाम एतं च अञ्जो च अनेकहस्समस्सा बुद्धा भिक्खाचरा भिक्खाचारनेव जीविकं कपेमुन्ति अन्नरवीथियं ठितोव —

“उत्तट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्मं मुचरितं चरे ।

धम्मचारी मुत्थं सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥”^४ ति ।

इमं गायमाह । गायपरियोमाने राजा सोतापनिफले पतिट्ठासि —

“धम्म चरे मुचरितं न नं दुक्खरितं चरे ।

धम्मचारी मुत्थं सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥” ति ।

इमं पन गाय सुत्वा सकदागामिफले पतिट्ठासि । महाधम्मपालजातकं^५ सुत्वा अनागामिफले पति-

१ रो०—समुपगूढहाय । २ रो०—पुत्तिमत्ता । ३ रो०—भिक्खाचरो । ४—धम्मपद, लोकवग ।

५ रो०—धम्मपालजातक ।

टठासि । मरणसमये सेतच्छतस्स हेट्ठा सिरिसयने निपभो येव अरहत्सं पापुणि । अरञ्जवामेन पन पधानानु-
योगिकच्चं रञ्जो नाहोसि । सोतापत्तिफलं सच्छिक्तत्वा येव पन भगवतो पत्तं गहेत्त्वा सपरिसं भगवन्तं महापासाद
आरोपेत्त्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिचिसि ।

७४. राहुलमातुषा सिरिगम्भं अगमासि

भक्तकिञ्चपरियोसाने मब्बं इत्यागारं आगन्त्वा भगवन्तं वन्दि टपेत्त्वा राहुलमातरं । सा पन
“गच्छ अय्यपुत्तं वन्दाही” ति परिजनेन वुच्चमानापि “सचे मय्हं गुणो अत्थि मयमेव मे सन्निकं अय्यपुत्तो
आगमिस्सति आगतमेव नं वन्दिस्सामी” ति वत्त्वा न अगमासि ।

भगवा राजान पत्तं गहापेत्त्वा द्वीहि अगसावर्कोहि सद्धि राजधीनाय सिरिगम्भं गन्त्वा राजधीता
यथाएचि वन्दमाना न किञ्चि वत्तव्वानि वत्त्वा पञ्जत्तं आसने निगीदि । सा वेगेनागन्त्वा गोफनेमु
गहेत्त्वा पादपिट्ठिं सीमं परिवलेत्त्वा यथाञ्जामय वन्दि । राजा राजधीताय भगवति मिनेह्वहमानादि-
गुणसम्पत्तियो कयेसि—“भन्ने! मम धीना ग्गेहि कासायानि [७०] निवत्थानीति मुत्त्वा ततो पट्ठाय
कासाववत्था जाता, तुम्हाकं एकभक्तिकर्मावं मुत्त्वा एकभक्तिकाव जाता, तुम्हेहि महामयनम्म छद्दिन्नभाव जत्त्वा
पट्ठिकामञ्चके येव निपन्ना, तुम्हाकं मालागन्धादीहि विरतभाव जत्त्वा विरतमालागन्धाव जाता अत्तनो
जातकेमु मय पट्ठिगमिस्सामानि सासने पेसिते एकजातकम्पि न ओलोकेमि । एव गुणसम्पद्दा मे भगवा ।
धीता” ति । “अनच्छरिय महागरज ! यं ददानि तथा रक्खियमाना राजधीना परिपक्के ज्ञाणे [८६]
अत्तानं रक्खेय्य एमा एब्बे अनारक्खा पव्वनपादे विचरमाना अपरिपक्के ज्ञाणे अत्तात्त रक्खीनि वत्त्वा
वन्दकिन्नरजातकं कथेत्त्वा उट्ठायमाना पक्कामि ।

७५. नन्दं पब्बाजेसि

दुतियदिवसे नन्दम्म राजकुमारस्स अभिमंकेण्णवेमनाववाहमगलेमु वत्तमानेमु तस्स गेह
गन्त्वा कुमारं पत्तं गहापेत्त्वा पब्बाजेनुकामो मगल वत्त्वा उट्ठायामाना पक्कामी । जनपदकन्याणी कुमार
गच्छन्तं दिस्वा “तुवट वो अय्यपुत्त ! आगच्छेय्यामी” ति वत्त्वा गोव पमार्गवा ओलोकेसि । सोपि भगवन्तं
पत्तं गण्ठयानि वत्तु अविसहमानो विहारमेव अगमासि । त अनिच्छमान येव भगवा पब्बाजेमि । एति भगवा
कपिलपुर गन्त्वा ततियदिवसे नन्दं पब्बाजेसि ।

७६. राहुलं पब्बाजेसि

सत्तमे दिवसे राहुलमाता कुमारं अलकरित्त्वा भगवतो सन्निक पेमेसि—“पम्म तात्त ! एत्त बीमति-
सहस्ससमणपरिवुत्तं सुवण्णवण्णं ब्रह्मरूपीवण्णं समण, अय ते पिता एतस्स महन्ना निधया” अहेमु ।
त्यास्स निक्खमन्ततो पट्ठाय न पस्साम गच्छ न दायज्ज याव, अह तात्त ! कुमारो अभिमंके पत्त्वा चक्कवन्ती
भविस्सामि धनेन मे अत्थो धन मे देहि सामिको हि पुत्तो पितु सन्नकम्मा” ति । कुमारो च भगवतो सन्निक
गन्त्वा पितुमिनेह पट्ठलिमत्त्वा हट्ठुट्ठो “मुत्ता ते समण ! छाया” ति वत्त्वा अञ्जम्पि बहु अत्तनो अमरूप
वदन्तो अट्ठासि ।

भगवा कतभत्ताकिच्चो अनुमोदनं कत्त्वा उट्ठायामाना पक्कामि । कुमारोपि “दायज्ज मे समण !
देहि, दायज्जं मे समण ! देही” ति भगवन्तं अनुबन्धि । भगवा कुमारं न निवत्तापेसि । परिजनोंपि भगवता सद्धि
३ गच्छन्तं निवत्तंतु तासक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव आगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि, “यं अयं
पितुसन्नक धनं इच्छति तं वट्ठानुगतं सविघातं हन्दम्म बोधिमण्डे पटिल्लं सत्तविधं अरियधनं देमि लोचुत्तरदा-
यज्जस्स न सामिकं करेमी” ति आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमत्तेसि “तेन हि [७१] त्वं सारिपुत्त ! राहुलकुमारं पब्बा-
जेही” ति । पव्वजिते पत्तं कुमारं रञ्जो यधिमत्तदुक्खं उप्पज्जि । तं अधिवामेनु अमक्कोत्तो भगवतो
निवेदंत्वा “माधु भन्ने ! अय्या मातापितृहि अनुञ्जानं पुत्त न पब्बाजेय्यु” ति वर याचि । भगवा

१ रो०-निधयो । २ रो-गच्छन्तो ।

तस्म तं वचन पटिस्सुणित्वा पुनरिवमे राजनिवेशने कतपातरासो एकमन्तं निसिञ्जेन रञ्ज्वा “भन्ते ! तुम्हाकं दुक्करकारिककाले^१ एका देवता म उपसंकमित्वा पुत्तो ते कालकतोति आह । तस्सा वचनं असहन्तो “न मयं पुत्तो [८७] बोधि अप्पत्वा कारं करोतीति त पटिक्खिपि” न्ति वुत्त “इदानीं किं सट्ठहिस्सय ? ये तुम्हे पुञ्चपि अट्ठिकानि दस्सेत्वा पुत्तो ते मनोति वुत्ते न सट्ठहित्था” ति इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महाधम्मपालजातकं कथेसि । कथापरियोमाने राजा अनागामिफले पटिदट्ठहि ।

§ ७७ अनाथपिण्डको जेतवनाराधं कारेसि

इति भगवा पितरं तीमु फलेमु पटिदट्ठापेत्वा भिक्खुसंघपरिवृतो पुनदेव राजगहं गत्वा सीतवने विहासि । तस्मि समये अनाथपिण्डको गृहपति पञ्चहि सकटसतोहि भागं आदाय राजगहे अत्तनो पियसहायस्स सेट्ठिनो गेह गत्वा तत्थ बुद्धस्स भगवतो उप्पक्षभावा मुत्वा बलवपञ्चससमये देवतानुभाशेन विवटेन द्वारेन सत्थार न्पसकमित्वा धम्म सुत्वा मोनापनिफले पटिदट्ठाय दुत्तियदिवगं बुद्धपमुखस्स सधस्स महादानं दत्वा सात्थिय आगमनत्थाय सत्थुपटिञ्ज्ज गहेत्वा अन्नरामगे पञ्चवत्ताळीसयोजनद्वाने सतसहस्स सतसहस्सं दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारापेत्वा^२ जेतवन कोटिसत्थारं अट्ठारसहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्म पट्ठेमेसि । सो मज्झे दमवलस्स गन्धकुटि कारेसि । त परिवारेत्वा असीतिमहाधेरानं पाटियक्कसन्निवेशने आवासि । एककुड्ढकट्टिकुड्ढकहंसवट्टकदीधसालामण्डपादिवनेन सेससेनासनानि पोखलरणिथो चकमनरनिद्वानदिवा-द्वानानि चाति अट्ठारसकोटिपरिचचारं रमणीयं भूमिभागं मनोरमं विहारं कारापेत्वा दसवलस्स आगमणत्थाय दूत पंमेसि । सत्था दूतस्स वचनं मुत्वा महाभिक्खुसंघपरिवारो राजगहा निक्खमित्वा अनुपुब्बेन सावत्थिनगर पापुणि ।

महासेट्ठिपि लो विहारवट्ट मज्जेत्वा तथागतस्स जेतवनं पतिमनदिवसे पुनं सव्वालंकारपतिमण्डितं कत्वा अलंकृतपटियनेहेव पञ्चहि कुमारसतेहि मट्ठि पेमेसि । सो सर्परिवारो पञ्चवण्णवत्थसमुज्जलानि पञ्चधजसनानि गहेत्वा [७८] दमवलस्स पुरतो अहोमि । तेमं पच्छनो महासुभहा चूलसुभहाति हे सेट्ठिधीवरं पञ्चहि कुमारसतेहि सट्ठि पुण्णघटं गहेत्वा निक्खमिमु । ताम पच्छनो सेट्ठिभरिया सव्वालंकारपतिमण्डितं पञ्चहि मातुगामसतेहि सट्ठि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । मज्जेमं पच्छनो सर्वं महामेट्ठि अहतवत्थनिवत्थो अहतवत्थेहेव पञ्चहि सेट्ठिसतेहि सट्ठि भगवन्त अब्भुगञ्छि ।

भगवा इमं उपासकपरिं पुरतो कत्वा महाभिक्खुसंघपरिवृतो अत्तनो सरीरप्पभाय सुवण्णरममंकपिञ्जरानि विय वनन्तरानि कुरुमानो अनन्ताय बुद्धलील्लहाय अप्पटिमगाय बुद्धमिरिया जेतवनविहारं पारिवासि । अय नं अनाथपिण्डको पुञ्छि । [८८] “कथाहम्मन्त ! इमस्मि विहारे पटिपज्जामी” ति ? तेनहि गृहपति ! इम विहारं आगतानागतस्स भिक्खुसघस्स देहे” ति साधु भन्तेति महासेट्ठि सुवण्णभिङ्गारं आदाय दमवलस्स हत्थं उदकं पातेत्वा “इमं जेतवनविहारं आगतानागतस्स चातुहिस्स बुद्धपमुखस्स संघस्स दम्मी” ति अदासि । सत्था विहारं पटिगहेत्वा अनुमोदनं करोत्तो —

“सीत उष्णं पटिहन्ति ततो वालामगानि च ।

मिरिपपे च मकं ममिरं चापि वुट्ठियो ॥

ततो वातानपे धारे मज्जातं पटिहज्जति ।

लेणत्थ च सुखत्थ च क्षामितुं च विपस्सितु ॥

विहारदानं संघस्स अगं बुद्धं वणिज्जतं ।

तस्मा हि पण्डितो पोसो सम्पस्स अत्थमत्तनो ॥

विहारे कार्यं रम्मे वामयेत्थ बहुस्सुते ।

तेमं अन्नञ्च पाणं च वत्थसेनासनानि च ॥

ददेय्य उज्जुभूतेमु विण्णमग्नेन चेतसा । [७८]

ने तस्स धम्मं देसन्ति सब्बदुक्खापनुदने ।

ये मो धम्मं दृष्ट्वाय परिनिब्बाति अनासवो ॥” ति ।

बिहारानिमंसं कथेसि । अनाथपिण्डको दुत्तियदिवसतो पट्ठाय विहारमहं आरभ । विसांखाय पासामहो चतुहि मासेहि निट्ठितो । अनाथपिण्डकस्स पन विहारमहो नवहि मासेहि निट्ठासि । विहारमहेपि अट्ठारसेव कोटियो अगमंसु इति ऽमस्मि येव विहारे चतुपण्णासकोटिमंख घन परिच्चजि ।

अतीने पन विपस्सिस्स भगवतो काले पुनब्बसुमितो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकासन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने योजनप्पमाणं संधारामं कारेसि । सिरिवत्स भगवतो काले सिरिवट्ठो नाम सेट्ठी सुवण्णजालसन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने तिगायुतप्पमाणं सधारामं कारेसि । वेस्सभत्स भगवतो काले सोत्थियो नाम सेट्ठि सुवण्णहन्थिपदमन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अद्दयोजनप्पमाणं सधारामं कारेसि । कवुसन्धस्स भगवतो काले अब्बुतो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकासन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने गावुतप्पमाणं सधारामं कारेसि । कोणागमणस्स भगवतो काले उग्गो नाम सेट्ठा सुवण्णकच्छपमन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अद्दगावुतप्पमाणं सधारामं कारेसि । कस्सपस्स भगवतो काले सुमगलो नाम सेट्ठी सुवण्णट्टिकमन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने सोट्सकरीसप्पमाणं [८९] संधारामं कारेसि । अम्हाकं पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठी क्हापणकोटिसन्धारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठकरिसप्पमाणं सधारामं कारेसि । इदं किर ठानं सब्बबुद्धानं अविजहित्ठानमेव । इति महाबोधिमणं सब्बज्जुत्पत्तितो याव महापरिनिब्बानमज्जा यस्मि यस्मि ठानं भगवा विहासि इदं सन्तिकेनिदानं नाम । तस्म वनेन सब्बजानकानि वण्णयिस्साम ।

जातकट्टकथाय

निदानकथानिद्धिता [१४]

जातकट्टकया

१. एकनिपातो

१. अपण्णकवग्गवण्णना

१. अपण्णकजातकं

पच्चुपन्नवत्थु

इमं ताव अपण्णकधम्मदसनं भगवा सावत्थिं उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे विहरन्तो कथेसि ।
कम्पन आरम्भे अयं कथा समुट्ठिताति ? सेट्ठिस्स सहायके पच्चसते तित्थियसावकेति ।

एकस्मिं हि दिवसे अनाथपिण्डको सेट्ठो अत्तनो सहायके पच्चसते अञ्जतित्थियसावके आदाय
वहं मालागन्धविलेपनञ्चैव तेलमध्पाणितवत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा भगवन्तं वन्दित्वा
मालादीहि पूजत्वा भेसज्जानि चैव वत्थानि च भिक्षुसंघस्स विस्मज्जेत्वा छ निसज्जावोसे वज्जेत्वा एकमन्तं
निसीदि । तेपि अञ्जतित्थियसावका तथागतं वन्दित्वा सत्थु पुण्णवन्दसस्मिरिकं मुखं लक्खणानुव्यञ्जनपति-
मण्डितं व्यामप्पभापरिक्खितं ब्रह्मकार्यं आवेळावेळा यमकयमका हुत्वा निच्छरन्तिथो घनबुद्धरम्मियो च
ओलोकयमाना अनाथपिण्डकस्स समीपे येव निसीदिमु ।

अथ नेमं सत्था मनोसिलानले सीहनाद नदन्तो तरणसीहो विय गज्जन्तो, पावुस्सकंधां विय च,
आकासगगओता [९५] रेन्तो विय च, रतनदाम गन्धेन्तो विय च अट्ठंगममन्नागतेन सवनीयेन ब्रह्मम्मरेन नाना
नयविचित्तं मधुरधम्मकर्यं कथेसि । ते मत्थुधम्मदेसनं मुत्वा पसम्रञ्चिना वट्ठाय दमबलं वन्दित्वा अञ्जतित्थिय-
सरणं भिन्दित्वा बुद्धं सरणं अगमंमु । ते ततो पट्ठाय निच्चकालं अनाथपिण्डकेन मड्ढि गन्धमालादिहत्था विहाय
गत्वा धम्मं सुणन्ति दानं देन्ति सीलं रक्खन्ति उपोसथकम्मं करोन्ति ।

अथ भगवा सावत्थिनो पुनदेव राजगहं अगमासि । ते तथागतस्स गतकाले तं सरणं भिन्दित्वा पुन
अञ्जतित्थियसरणं गत्वा अत्तनो मूलट्ठाने येव पतिट्ठिता ।

भगवापि सत्पट्ठमामे वीतिनामेत्वा पुन जेतवनं अगमासि । अनार्थापिण्डको पुनपि [९०] ते आदाय
सत्थु सन्तिकं गत्वा सत्थारं गन्धादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । तेपि भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं
निसीदिमु । अथ नेमं अनाथपिण्डको तथागते चारिकं पक्कन्ते गहितसरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणमेव
गहेत्वा मूले पतिट्ठितभावं भगवतो आरोजेमि ।

भगवा अपरिमितकण्णकोटियो निग्लन्तं पवत्तिवच्चोसुचरितानुभावेन दिव्वगन्धगन्धितं नानागन्ध-
पूरितं रतनकण्ठकं विवरन्तो विय मुखपटुमं विवग्गित्वा भघुस्सरं निच्छारेन्तो "सच्चं किर तुम्हं उपासका ।
नीणिं सग्गानि भिन्दित्वा अञ्जतित्थियसरणं गता" ति पुच्छि । अथ तेहि पटिच्छादेतुं आसक्कोन्तेहि "सच्चं
भगवा" ति कुत्ते सत्था "उपासका । हेट्ठा अवीचि उपरि भवग्गं परिच्छेदं कत्वा तिरियं अपरिमाणामु लोकधातुमु
सीलादिगुणेन बुद्धेन सदिसो नाम नत्थि कुतो अधिकतरो । "यावता भिक्षवे ! सत्ता अपदा वा—ये—तथागतो
नेमं अगमक्खारियन्ति^१ ये किञ्चि विनं उध वा दुरं वा—ये—अगतो वे पसन्नान्" न्ति आदीहि मुत्तेहि पकामिते

१ इतिबुत्तक, सुत्तनिपात ।

रतनत्तयगुणं पकासेत्वा एत्थं उत्तममुण्हेहि समन्नागतं रतनत्तयं सरणं गत्वा उपासका वा उपासिका वा निरयादिमु निब्बत्तनका नाम नत्थि । अपायनिब्बत्तिनो मुञ्चित्वा पन देवलोके उपपज्जित्वा महासम्पत्तिं अनुभोन्ति । तस्मा तुम्हेहि एवरूपं सरणं भिन्दित्वा अञ्जतिस्थियमरणं गच्छन्तेहि अयुत्तं कतं” न्ति आह ।

एत्थ च तीणि रतनानि भोक्खवसेन उत्तमवसेन च सरणं गतानं अपायेसु निब्बत्तिया अभावदीपनत्थं इमानि मुत्तानि दस्सेतब्बानि: [१६]—

“ये केचि बुद्धं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि धम्मं सरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि सघं मरणं गतासे न ते गमिस्सन्ति अपायं ।
 पहाय मानुसं देहं देवकायं परिपूरेस्सन्ति^१ ॥
 बहू वे सरणं यन्ति पब्बनानि वनानि च ।
 आरामरक्खचेत्यानि मनुस्सा भयतज्जिना ॥
 नेतं खो सरणं खेमं नेतं सरणमुत्तमं ।
 नेतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥
 यो च बुद्धं च धम्मं च सघं च सरणं गतो ।
 चत्ताग्गि अरियसच्चानि सम्मप्यञ्जाय पस्सति ॥ [११]
 दुक्खं दुक्खसमुप्पादं दुक्खम्मं च अतिक्रमं ।
 अरियञ्चट्ठगिकं मग्गं दुक्खपसमगामिनं ॥
 एतं खो सरणं खेमं एतं सरणमुत्तमं ।
 एतं सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चती ॥” ति ।^२

न केवलं च नेस सत्था एतकं येव धम्मं देसेसि । अपि च खो “उपासका^१ बुद्धानुस्सति कम्मट्ठानं नाम धम्मानुस्सति—ये—मधानुस्सति कम्मट्ठानं नाम सोतापत्तिमग्गं देति सोतापत्तिफलं देति सकदागामिमग्गं देति सकदागामिफलं देति अनागामिमग्गं देति अनागामिफलं देति अरहत्तमग्गं देति अरहत्तफलं देती” ति एवमादीहि पियेहि धम्मं देसेत्वा “एवरूपं नाम सरणं भिन्दन्तेहि अयुत्तं तुम्हेहि कतं” न्ति आह ।

एतं च बुद्धानुस्सतिकम्मट्ठानादीनां मोक्षपत्तिमग्गादिप्पदानं “एकधम्मो भिक्खवे । भावितो बहुलोकनो एकस्तिनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपममाय अभिञ्जाय, सम्बोधाय, निब्बानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सती” ति^३ एवमादिहि सुतेहि दीपेनब्ब ।

एव भगवा नानुपकारहि उपासके ओवादित्वा “उपासका । पुब्बेपि मनुस्सा असरणं सरणं नि तक्कगाहेन विरुद्धगाहेन गहेत्वा अमनुस्सपरिग्गहने कन्तारे यक्खभक्खा हुत्वा महाविनासं पत्ता, अपण्णकगाहं पन एकसगाहं अविरुद्धगाहं गहितमनुस्सा तस्मिं येव कन्तारे सोत्थिभावं पत्ता” ति वत्था तुम्ही अहोसि ।

अथ खो अनाथपिण्डको गहपति उट्ठायामना भगवन्तं वन्दित्वा अभित्थवित्त्वा सिरसि अञ्जलिम्प-तिट्ठापेत्वा एवमाह—“भन्ते । इदानीं ताव इमेसं उपासकानां उत्तमसरणं भिन्दित्वा तक्कगाहं विरुद्धगाहं, सरणगहणं अम्हाकं पाकटं पुब्बे पन अमनुस्सपरिग्गहोने कन्तारे तक्किकानां विनासो अपण्णकगाहं गहितमनुस्सां च सोत्थि-भावो अम्हाकं पटिच्छन्नो [१७] तुम्हाकमेव पाकटो । माधु वनं नो भगवा आकासे पुण्णचन्दं उट्ठापेत्तो विय इमं कारणं पाकटं करोतु” ति ।

अथ भगवा मया खो गृहपति । अपग्मिनकाल दसपारमियो पूरेत्वा लोकस्स कंखच्छदनत्थमेव सम्बञ्जुतजाण पटिविद्धं सीहवसाय सुवण्णपाति पूरेत्तो विय सक्कच्च सोतमोदहित्वा सुणोहीति सेटठिनो सतु-
प्याद जनेत्वा हिमगम्भं पदाळ्ळेत्वा पुण्णवन्द नीहरत्तो विय भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारण पाकटं अकासि—[१२]

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे वाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोमि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धि गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पञ्चबहि सकटसतेहि वाणिज्ज करोन्तो विचरन्ति । सो कदाचि पुब्बन्ततो अवरन्त गच्छन्ति कदाचि अवरन्तो पुब्बन्त । वाराणसिय येव हि अञ्जोपि सत्थवाहपुत्तो अत्थि बालो अय्यत्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो वाराणसितो महत्थ भण्डं गहेत्वा पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सोपि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

बोधिसत्तो विन्तेसि, सब्बे अय बालसत्थवाहपुत्तो मया सद्धि येवग मिस्सति सकटसहस्से एकतो मग्गे गच्छन्ते मग्गोपि नप्पहोस्सति मनुस्सान दाहकदादीनिपि बलिबद्धान तिणानिपि दुल्लभानि भवि-
स्सन्ति । एतेन वा मया वा पुरतो गन्तु वट्टनीनि ।

सो न पक्कोमापेत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा द्वीहिपि अम्हेहि एकतो गन्तु न सक्का । कि त्वं पुरतो गमिस्ससि उदाहृ पच्छतोति आह ।

सो विन्तेसि-मयि पुरतो गच्छन्ते बहू आनिससा । मग्गेन अभिन्नेनेव गमिस्सामि । गोणा अनामट्ठ-
तिण खादिस्सन्ति । मनुस्सान अनामट्ठसूपेय्यपण्ण भविस्सन्ति । पसन्न उदक भविस्सति । यथार्राच अग्घ ठेत्वा
अण्ड विविकणिस्सामीनि । सो अह सम्म । पुरतो गमि [१८] स्सामीति आह ।

बोधिसत्तोपि पच्छतो गमने बहू आनिसमं अट्ठम । एव हिस्म अहोमि-एते पुरतो गच्छन्ता मग्गे
विसमट्ठान सम करिस्सन्ति । अह तेहि गतमग्गेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहि बलिबद्देहि पण्णतप्पट्ठनिणे
खादिते मम गोणा पुन उट्ठितानि मधुरतिणानि खादिस्सन्ति । गहितपण्णट्ठानो उट्ठित मनुस्मान
सूपेय्यपण्ण मधुर भविस्सन्ति । अनुदके ठाने आवाट खणित्वा एते उदक उपादेस्सन्ति । परेहि कतेमु हि आवाटेमु
मय उदकं पिबिस्साम अण्डअण्वट्ठपनं नाम मनुस्मान जीवितावोगोपनसादम अह पच्छतो गत्वा एतेहि
ठपित्त्येन अण्ड विविकणिस्सामीनि । सो एतके आनिससे दिस्वा-सम्म । त्व पुरतो गच्छानि आह ।

साधु सम्मानि बालसत्थवाहो सकटानि योजेत्वा निक्खन्तो अनुपुब्बेन मनुस्सवामं अनिवकमित्वा
कन्तारमुख पापुणि ।

कन्तार नाम चोरकन्तारं, वाळकन्तार, निरुदककन्तार, अमनुस्सकन्तार, अप्पभक्खकन्तारनि
पञ्चविध । तत्थ चोरेहि अधिट्ठितमग्गो चोरकन्तार नाम । सीहादीहि अधिट्ठितमग्गो वाळकन्तार नाम ।
यत्थ नहायितु वा पानु वा [१३] उदक नत्थि इद निरुदककन्तार नाम । अमनुस्साधिट्ठित अमनुस्सकन्तार
नाम । मूलवादीनीयादिविरहित अप्पभक्खकन्तार नाम । इममि पञ्चविधे कन्तारे त कन्तार निरुदककन्तार चेव
अमनुस्सकन्तार च । तस्मा सो बालसत्थवाहपुत्तो सकटेमु महन्तमहन्ता चाटियो ठेपेत्वा उदमकम्म पूरापेत्वा
सट्ठियोजनिक कन्तार पटिपज्जि ।

अयस्स कन्तारमज्झ गतकाले कन्तारे अधिवत्थयक्खो इमेहि मनुस्सेहि गहित उदक छड्डापेत्वा
दुब्बले कत्वा सम्बेव ते खादिस्सामीनि सम्बसेतरुणबलिबद् [१९] युत्त मनोरम यानक मापेत्वा धनुकलाप-
फलकाबुधत्थेहि दसहि वा द्वादसहि अमनुस्सेहि परिवुत्तो उप्पलकुमुदानि पिलिन्धित्वा अल्लसीसो अल्लवत्थो
इस्सरपुरिमो विय तस्मि यानक निसीदित्वा कट्टममक्खितेहि चक्केहि पटिपथं अगमासि । परिवारमनुस्सापिस्स
पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता अल्लकेसा अल्लवत्था उप्पलकुमुदमाला पिलिन्धित्वा पटुमपुण्डरीककलापे गहेत्वा
भिममज्जालानि स्वादन्ता उदकविन्तूहि चेव कललेन च पग्घरन्तेन अगमंमु ।

सत्यवाहा च नाम यदा धुरवातो^१ वायनि तदा यानके निषीदित्वा उपट्टाकजनपरिवृता रज परिहरन्ता पुरतो गच्छन्ति । यदा पच्छतो वायनि तदा तेनेव नयेन पच्छतो गच्छन्ति । तदा पन धुरवानो अहोसि । तस्मा सो बालसत्यवाहपुत्तो पुरतो अगमामि ।

यक्खो त आगच्छन्तं दिस्वा अत्तो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा कह गच्छथानि तेन मद्धि पटिमन्थार अकासि । सत्यवाहोपि अत्तो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा सकटान गमनोकाम दत्त्वा एकमन्त ठिनो त यक्ख अबोच्च-भो ! अम्हे ताव बाराणमितो आगच्छाम । तुम्हे पन उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीकहत्था भिसमुलालानि खादन्ता कट्टममवित्ता उदकविन्दूहि पग्घरन्तेहि आगच्छथ । किम्बुखो तुम्हेहि आगतमग्गे देवो वस्सति उप्पादिसञ्जञ्जानि सरानि अत्थीति पुच्छि ।

यक्खो तस्स कथं सुत्वा-मम्म ! किन्नामेनं कथेसि ? एसा नीलवनराजि पञ्चायनि, ततो पट्टाय सकल अरञ्जा एकोदक निबद्धं वस्सति, कन्दरा पूरा, तस्मि तस्मि ठाने पदुमादिसञ्जञ्जानि सरानीति वत्ता पटिपाटिया [100] गच्छन्तेसु सकटेसु इमानि सकटानि आदाय कह गच्छथानि पुच्छि ।

अमुक जनपद नामानि ।

इमस्मि च इमस्मि च सकटे किं नाम भण्डन्ति ?

अमुक च अमुक चाति

पच्छतो आगच्छन्तं सकटं अनिवियं गरुक्कं हुत्वा आगच्छति एतस्मि किं भण्डन्ति ?

उदकं एत्थानि ।

पुरतो ताव उदकं आनेत्तेहि वो मनाप कन । इतो पट्टाय पन उदकेन किच्चं नत्थि पुरतो बहं उदकं । चाटियो [१४] भिन्दित्वा उदकं छड्ढेत्वा सल्लहकेन सकटेन गच्छथानि आह । एवं च पन वत्ता तुम्हे गच्छथ अम्हाकं पपञ्चो होतीति थोकं गन्त्वा नेग अदम्मनं पत्त्वा अत्तो यक्खनगरमंभं अगमामि ।

मोर्गि खो बालसत्यवाहो अत्तो बालताय यक्खम्म वचन गहेत्वा चाटियो भिन्दापेत्वा पसनमत्तप्पि उदक अनवगेमेत्वा सब्बं छड्ढेत्वा सकटानि पात्रापेमि । पुरतो अप्पमत्तप्पि उदकं नाहोमि । मनुस्सा पानीय अलभन्ता किंमिमु । ते याव मुग्घित्थगमना गत्त्वा सकटानि मंचेत्वा परिवत्तनके ठपेत्वा गोणे चक्केसु बन्धमु । नेव गोशान उदक अहोमि न मनुस्मान यागुभलं वा । दुब्बलमनुस्सा तत्थ तत्थ अयोनिमो मनसिकत्वा निपज्जित्वा मपिमु । रत्तिभागममन्तरे यक्खा यक्खनगरतो आगत्त्वा सब्बेपि गोणे च मन्त्से च जीवितकखयं पापेत्वा तेमं मेमं खादित्वा अट्ठीति अवमेमेत्वा अगमंमु ।

एव, एक बालसत्यवाहपुत्तं निम्माय सब्बं ते विनाम पापुणिमु । हत्थट्ठिकादीनि दिमाविदिमासु विपक्किणानि अहेमु । पञ्चसकटमतानि यथागुत्तिनेव अट्ठंमु ।

बोधिमतोपि खो बालसत्यवाहपुत्तरम निक्खन्तदिवसनो पट्टाय मामद्धमाम बीतिनामेत्वा पञ्चहि सकटमनेहि मद्धि नगरा निक्खम्म अनुपुत्तेन कल्लारमुख पापुणि । मा तत्थ उदकचाटियो पूरेत्वा बहं उदक आदाय खन्धावारे भेरिञ्चरापेत्वा मनुस्से सन्न [101] पानेत्वा एवमाह-अम्मो मं अनापुच्छित्वा पसनमत्तप्पि उदक मा आसिञ्चित्थ । कल्लारे विमन्कवा नाम होन्ति । पन वा पुफ वा फल वा तुम्हेहि पुरे च अखादितपुब्बं मं अनापुच्छित्वा मा खादित्थानि ।

एवं मनुस्मान ओवादं दत्त्वा पञ्चहि सकटमनेहि कल्लारं पटिपज्जि ।

तस्मि कल्लारमञ्जं मप्पत्ते सो यक्खो पुरिमनयेनेव बोधिसत्तमस पटिपथे अत्तानं दम्मेमि ।

बोधिसत्तां तं दिग्वाव अञ्जासि इमस्मिं कन्तारे उदकं नत्थि, निरुदककन्तारो नामेसो । अयञ्च निम्भयां रत्ननेत्तो, छायापिस्म न पञ्जायति । निर्म्ममयं इमिना पुरतो गतो बालसत्त्ववाहपुत्तो सब्बं उदकं छड्डापेत्वा किलमेत्वा सपरिग्रो स्वादितो भविस्सति, मग्गं पन पण्डितभावं उपायकोसल्लं न जानाति मज्जेति । ततो नं आह गच्छथ तुम्हे मयं वाणिजा नाम अञ्ज उदकं अदिस्वा गहितउदकं न छड्डेम । दिट्ठेण पन छड्डेत्वा सकटानि सल्लहुकानि कत्वा गमिस्सामाति ।

यक्खो योके गत्वा अदस्सनं उपगम्म अत्तनो यक्खनगरमेव गतो । यक्खं पन गते सब्बे मनुस्सा बोधि-मत्तं उपगत्वा आहंभु-अय्य । एते मनुस्सा एसा नीलवनराजि पञ्जायति, ततो पट्ठाय [९५] देवो निबद्धं वस्मतीति वत्वा उप्पलकुमुदमालामालिनो पदुमपुण्डरीककलापे आदाय भिसमुलानि खादन्ता अल्लवत्था अल्लसीसा उदकबिन्धूहि पधरन्तेहि आगता । उदकं छड्डेत्वा लहूकेहि सकटेहि खिपं गच्छामाति ।

बोधिमत्तो तेसं वचनं सुत्वा सकटानि ठपापेत्वा सब्बमनुस्से सन्निपातापेत्वा तुम्हेहि इमस्मि कान्तारे मरो वा पाकवरणी वा अत्थीति कस्सचि सुतपुब्बानि पुच्छि ।

न अय्या । सुतपुब्बं । निरुदककन्तारो नाम एसोति ।

इदानीं एकच्चे मनुस्सा एताय नीलवनराजिया परतो देवो वस्मतीति वदन्ति । वुट्ठिवातो नाम कित्तक [102] ट्ठानं वायतीति ।

योजनमत्तं^१ अय्याति ।

कच्चि पन वो एकस्सपि मरीर वुट्ठिवातो पहरतीति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसीस नाम कित्तके ठानं पञ्जायतीति ?

योजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि एकस्मि मेघसीस दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

विज्जुल्लना नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

चतुपञ्चयोजनं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि विज्जुल्लनोभानो दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसहो नाम कित्तके ठाने सूयतीति ?

एकद्वियोजनमत्तं अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि मेघसहो मुनोति ?

नत्थि अय्याति ।

किं तुम्हे एते जानाथाति ।

न जानाम अय्याति ।

न एनं मनुस्सा । यक्खा एते । अग्गे उदकं छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा खादिम्मामाति आगता भविस्सन्ति । पुरतो गतो बालसत्त्ववाहपुत्तो न उपायकुसलो । अद्दा सो एतेहि उदकं छड्डापेत्वा किलमेत्वा खादितो भविस्सति, पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव णितानि भविस्सन्ति । अञ्ज मयं तानि पस्सिस्साम । पसतमत्तस्मि उदकं अछड्डेत्वा सीधमीयं सकटानि पाजेथाति ।

सो गच्छन्तो यथापूरितानव पञ्चसकटसतानि गोणमनुस्मानञ्च हत्थट्ठिकादीनि विमाधिदिमाम् धिप्पकिष्णानि दिस्वा सकटानि भोजापेत्वा सकटपरिवत्तकेन खन्धावारं बन्धापेत्वा कालस्सेव मनुस्मे च गोणे न सायमासभर्त्ता भोजापेत्वा मनुस्सानं मज्जे गोणे निपज्जापेत्वा सयं बलनायके गहेत्वा खगहत्थो नियामरत्त आर-
वत्तं गहेत्वा ठितकोव अरणं उट्ठापेसि । पुनरिवसे पातोव सञ्चकिच्चानि निट्ठापेत्वा गोणे भोजेत्वा दुब्बलसकटानि छड्ढेत्वा थिरानि गाहापेत्वा अप्पगं भण्डं छड्ढापेत्वा महग्घं आरोपेत्वा यथाधिप्पेनं ठानं गत्वा द्विगुणतिगुणेन मूलं भण्डं विक्किणित्वा सब्बं परिसं आदाय पुन अत्तनो नगरमेव अगमासि । [103]

मत्था इमं धम्मकथं कथेत्वा एवं गहरति पुब्बं तक्कगाहगाहिनो महविनासं पत्ता अपण्णकगाह-
गाहिनो पन अमनुस्मान हत्थ[१६]तो मुञ्चित्वा मोत्थित्वा इच्छित्तानं गत्वा पुन सकटानमेव पच्चाग-
मिसूति द्वेपि वत्थूनि घटेत्वा इमस्मा अपण्णकधम्मदेनया अभिमम्बुदो हुत्वा इमं गाथमाह—

“अपण्णकं ठान्नेके दुत्तियं आहु तक्किका ।

एतवञ्जाय मेधावी तं गहे यदपण्णकस्ति ॥”

तत्थ—अपण्णकस्ति एकमिकं अविद्वन् नित्यानिकं । ठानन्ति कारणं । कारणं हि यस्मा तदायन-
वृत्तिताय फल निट्ठति नाम तस्मा तं ठानन्ति बुञ्चन्ति । “ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो”ति । आदिमु-
चस्स पयोगो वेदितव्वं । इति अपण्णक ठानन्ति पदद्वयेनापि य एकन्तहितमुक्तावहता पण्डितेहि पटिपन्नं एक-
मिककारण सोभणकारण अपण्णकसाम अविद्वदकारणं नित्यानिककारणं न इदन्ति दीपेति । अयमेत्थ गंखेपो ।
पभेदतो पन तीणि मरणागमनानि पञ्च सीलानि अट्ठ सीलानि दम सीलानि पानिमोक्खवधरो इन्द्रियमवरो
आजीवपारिमुद्धिमलीमवरो पच्चवपटिसेवनं सञ्चम्पि चतुपारिमुद्धिमलीं इन्द्रियेसु गुणद्वारा भोजने मत-
ञ्जुता जागरियानुयोगो ठानं विपस्सता अभिञ्जा समारपित अग्गिमग्गो अग्गिकल्लं सञ्चमेत्तं अपण्णकं ठानं
अपण्णकपटिपदा नित्यानिकपटिपदाति अत्थो । यस्मा च पन नित्यानिकपटिपदाय एतं नामं तस्मा येव भगवा ञ्ग-
णगटिगदं देमेत्तो डम मुत्तमाह—“तीहि भिक्खवे । धम्महि समसामतो भिक्खु अपण्णकपटिपदा पटिपदा
होति थिरियो चस्स आग्गं होति आम्भानं खयाय । कतमेहि तीहि ? इध भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेसु गुणद्वारा
होति भोजने मतञ्जू होति जागरियं अनुयुत्तो होति । कथं च भिक्खवं ? भिक्खु इन्द्रियेसु गुणद्वारा
होति । कथं च भिक्खवं ! भिक्खु चक्खुता रूपं दिस्वा न तिमितगाही होति—ये—एवं खो भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेसु गुण-
द्वारा होति । कथं च भिक्खवं ! भिक्खु भोजने मतञ्जूहोति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिसम्भायोनिगो आहार
आहारेति नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापताय विट्ठमुपगन्तया
ब्रह्मचरियानुगगाय इति पुराणञ्च वेदन पटिसम्भावि तवञ्च वेदन न उपादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति
अनवज्जता च फामुविहारो चाति । एव खो भिक्खवे । भिक्खु भोजने मतञ्जू होति । कथं च भिक्खवं ! भिक्खु
जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध भिक्खवे ! भिक्खु दिवसं चकमेन निसञ्जाय आवग्णीयेहि धम्महि चित्तं पग्गमोपेति
रत्तिया पठमं याम चकमेन निसञ्जाय आवग्णीयेहि धम्महि चित्तं पग्गमोपेति रत्तिया मज्झमं याम दत्थमेने
पस्सेन सोहमेथ कप्पेति पादेन पादं अच्चाधाय मतं मप्पजानं उट्ठानसञ्च मनसिकरित्वा रत्तिया पच्छिमं
याम पच्चुट्ठाय चकमेन निसञ्जाय आवग्णीयेहि धम्महि चित्तं पग्गमोपेति । एव खो भिक्खवं ! भिक्खु जागरियं
अनुयुत्तो होती”ति । इमस्मि वापि सुत्ते तपोव धम्मा वुत्ता । अयं पन अपण्णकपटिपदा याव अरहतकल्हा लब्ध
[104]तेव । तत्थ अरहतकल्पि फलसमापत्तिविहारस्स चेव अनुवादागग्गिनिष्वाणस्स च पटिपदायेव नाम होति ।
एकेति एकञ्चं पण्डितमनुस्सा । तत्थ किञ्चापि अमुको नामाति नियमो नत्थि, इदं पन सपरिमं बोधिमत्त येव [०३]
मन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्वं । दुत्तियं आहु तक्किकाति दुत्तियन्ति पठमं वुत्ततो ? अपण्णकट्ठानतो नित्यानिककार-
णतो दुत्तियं तक्कगाहकारणं अनित्यानिककारणं । आहु तक्किकाति एत्थ पन सद्धि पुरिमपदेन अयं योजना,
अपण्णकट्ठानं एकमिककारणं अविद्वदकारणं नित्यानिककारणं एके बोधिमत्तत्पमुक्ता पण्डितमनुस्सा गण्हसु ।

१ अनुत्तर, अट्ठानपालि । २ रो०—पठमतो ।

ये पन ते बालसत्यवाहपुत्तप्पमुखा तत्तिकका आहु ते दुतियं सत्थरायं अनेकंसिकट्ठानं विरुद्धकारणं अनिय्या-
निककारणं अग्गहेसु । तेसु ये अपण्णकट्ठानं अग्गहेसु ते सुक्कपटिपदं पटिपन्ना ये दुतियं पुरतो भवितम्बं उदके-
नाति तत्त्वकाहसंखातं अनिय्यानिककारणं अग्गहेसु ते कण्हपटिपदं पटिपन्ना । तस्य सुक्कपटिपदा अपरिहानि-
पटिपदा कण्हपटिपदा परिहानिपटिपदा तस्मा ये सुक्कपटिपदं पटिपन्ना ते अपरिहानीना सोत्थिभावं पप्ता, ये
पन कण्हपटिपदं पटिपन्ना ते परिहानीना अनयव्वसनं आपन्नाति इवमत्थं भगवा अनायपिण्डकस्स गहपतिनो वत्वा
उत्तरि इदमाहु—“एतदञ्जाय मेधावी तं गण्हे यदपण्णक” न्ति ! तस्य एतदञ्जाय मेधावीति मेधाति लद्धनामाय
विशुद्धाय उत्तमाय पञ्जाय समन्नागतो कुलपुत्तो एतं अपण्णके चेव सपण्णके चाति द्वीसु अपण्णकगाहतक्कगाह-
संखातेसु ठानेसु गुणदोसं बुद्धिहानि अत्थानत्थं ठानाठानञ्च आत्वाति अत्थो । तं गण्हे यदपण्णकस्ति यं अपण्णकं
एकंसिकसुक्कपटिपदाअपरिहानियपटिपदासंखातं निय्यानिककारणं तदेव गण्हेय्य । कस्मा ? एकंसिकादिभाव-
तो येव । इतरं पन न गण्हेय्य । कस्मा ? अनेकसिकादिभावतो येव । अयं हि अपण्णकपटिपदा नाम सत्त्वेसं बुद्ध-
पच्चेकबुद्धबुद्धपुत्तानं पटिपदा । सत्त्वबुद्धा हि अपण्णकपटिपदायमेव ठत्वा दग्धेन विरियेन पारमियो पूरेत्वा
बोधितत्वे बुद्धा नाम होन्ति । पच्चेकबुद्धा पच्चेकबोधि उप्पादेन्ति । बुद्धपुत्तापि सावकपारमिज्जाणं पटिविज्जन्ति ।
इति भगवानेनं उपासकानं निम्मो कुमलमम्पत्तियो छ कामावचरसग्गे ब्रह्मलोकमम्पत्तियो च दत्त्वापि परियो-
साने अग्हतकलदायिका अपण्णकपटिपदा नाम चतुसु अपार्येसु पञ्चसु च नोचकुत्तेसु निव्वत्तिदायिका सपण्ण-
कपटिपदा नामानि । इमं अपण्णकवम्मदेसनं दस्सेत्वा उपरि चत्तारि सत्त्वानि सोळमहि आकागेहि पकामेमि ।
चतुसत्त्वपरियोमाने सत्त्वेपि ते पञ्चमना उपासका सोत्तापत्तिफले पत्तिट्ठहिमु ।

सत्त्वा इम वम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं ममाधानेत्वा
दस्सेसि । तस्मिं क्षमये बालसत्यवाहपुत्तो देवदत्तो अहोसि, तस्स[१८]परिमा देवदत्तापरिमा व, पण्डिनमत्थवाह-
पुत्तपरिमा बुद्धपरिमा, पण्डिनसत्यवाहपुत्तो पन अहमेव अहोसिन्ति देसनं निट्ठपेमि ।

अपण्णकजातकं

२. वण्णुपथजातकं

अकिलानुनोति इमं धम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो कथेसि । कं पन आग्ग्माणि ? एकं ओस्म-
दुविरियं भिक्खु ।

पञ्चपन्नवत्थु

तथागते किर सावत्थियं विहरन्ते एको सावत्थिवासी कुलपुत्तो जेतवनं गत्वा मत्थु सन्निके
धम्मदेसनं सुत्वा पसन्नचित्तो कामेसु आदीनवं नेक्खम्मे च आनिममं दिस्वा पञ्चजित्वा उपसम्पदाय
पञ्चवस्सिको हुत्वा द्वे मातिका उग्गहिहत्वा त्वेपत्तनाचारं सिक्खित्वा मत्थु मन्निके अन्नतो वित्तकान्यं कम्म-
ट्ठानं गहेत्वा एकं अरञ्जं पविसित्वा बम्मं उपगत्वा तेमास वायमन्तो ओभासमनं वा निर्मलमत्तं वा उप्पादेतुं
नासक्खि ।

अयस्स एतदहोसि-सत्थारा चत्तारो पुग्गला कथिता । तेसु मया पदपरमेन भवितव्वं । नत्थि
मज्जे मग्गं ईमस्मि अत्तभावे मग्गो वा फलं वा । अहं किं करिस्सामि अरञ्जवामेन ? मत्थुमन्निकं गत्वा अनिविय
रूपसोभगपत्तं बुद्धमरीं ओलोकेन्तो मवुरधम्मदेसनं सुणन्तो विहरिस्सामीति पुन जेतवनमेव पच्चागमाणि ।

अयं तं मदिदट्ठा सभत्ता भिक्खु आहंसे-आवुसो । त्वं मत्थु सन्निके कम्मट्ठानं गहेत्वा समणधम्मं
करिस्सामीति गतो इदानीं पन आगत्वा संगणिकाय अभिग्गमातो चग्मि । किञ्च खो तं पञ्चजित्तकिच्चं मत्थक
पनं अप्पटिसन्धिको जातोमी" ति ?

आवुसो ! अहं मग्गं वा फलं वा अलभित्वा अभव्वपुग्गलेन मया भवितव्वन्ति विरिय ओस्मजित्वा
आगतोम्हीति ।

अकारणं ते आवुसो, कनं दह्दुविरियस्स सत्थु सामने पञ्चजित्वा विरिय ओस्मजित्तेन । एहि
तथागतस्स तं दस्सेम्मामाणि ते तं आदाय मत्थु सन्निके अगमंसे ।

सत्था तं दिस्वा एवमाह-भिक्खवे ! तुम्हे पुन भिक्खु अनिच्छमान आदाय आगता । किं कनं
इमिनाति ?

भन्ने ! अयं भिक्खु एवरूपे निग्गयानिके सामने पञ्चजित्वा समणधम्मं करोन्तो विरिय ओस्मजित्वा
आगतोति ।

अयं तं सत्था आह-सच्च किर तथा भिक्खु । विरियं तं ओस्सट्ठन्ति ?

सच्चं भगवाति ।

किं पन त्वं भिक्खु ! एवरूपे निग्गयानिकसासने पञ्चजित्वा अप्पिच्छांति वा सन्नुट्ठोति वा पवि-
वित्तोति वा असंसट्ठोति वा आरद्धविरियोति वा एव अनान अजानापेत्वा आम्मट्ठावरियो भिक्खुि जानापमि ।
ननु त्वं पुब्बे विरियवा अहोसि । तथा एकेन कतं विरिय निम्माय मक्कन्तारे [१.१] पञ्चमु गकटसनेसु गच्छन्तेसु
मनुस्सा च गोणा च पानीयं लभित्वा सुखिता जाता । इदानीं कस्मा विरियं ओस्मजसीति ?

सो भिक्खु एतेकेन उपत्थम्भितो अहोसि । तं पन कथं सुत्वा भिक्खु भगवन्तं याचिसे-भन्ने !
इदानीं इमिना भिक्खवना विरियस्स ओस्सट्ठभावो अम्हाकं पाकटो, पुब्बं पन एतस्म एकस्स कतविरियं नित्साय
मक्कन्तारे गोगमनुस्मानं पानीयं लभित्वा सुखित्वा भावो पटिच्छन्नो, तुम्हाकं सव्वञ्जुतज्जाणस्सेव पाकटो ।
अम्हाकम्पेतं कारणं कथेयाति ।

तेनहि भिक्षवे ! सुणायाति ।

भगवा तेसं भिक्षून् गनुष्यां जनत्वा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि-

अतीतवत्सु

अतीने कासिगृठे वाराणसियं श्रद्धादत्ते रज्जं कारेन्तं बोधिसत्तो सत्त्ववाहकुले पटिसिन्धु गहेत्वा वयप्पनो पञ्चवहिं सकटमनेहि वणिज्जं करोन्तो विचरति । सो एकदा सट्ठियोजर्जनकं मरुकन्तारं पटिपज्जि । तस्मि कन्तारं सुखुमवाकला मुट्ठिता गहिता हत्थे न तिट्ठन्ति । मुरियुग्गमनतो पट्ठाय अगारगसि विय उण्हा होति न सकका अतिक्कमित्तु । तस्मा तं पटिपज्जन्तो दाब्बकनेलत्तण्डुलादीनि सकटेहि आदाय रत्तिमेव गत्वा अरुणुगमने सकटानि परिवत्तकानि कत्वा मत्थके मण्डपं कारेत्वा कालस्सेव आहारकिच्च निट्ठापेत्वा छायाय निमिश्रा दिवम खेपेत्वा अत्थं गते मुरियं सायमामं भुञ्जित्वा भूमिया मीतलाय जानाय सकटानि योजेत्वा गच्छन्ति । समुद्गमनमदिसमेव गमने नत्थ होति । फलनियामको नाम लद्धु कट्टति । सो तारकसञ्जाय सत्थं तारेसि ।

सोपि मत्थवाहो तस्मि काले इमिनाव नियामेन तं कन्तारं गच्छन्तो एकूनसट्ठियोजनानि गत्वा इदानि एकरत्तेनेव मरुकन्तारा निक्खमन भविस्सतीति सायमासं भुञ्जित्वा सब्बं दाब्बकं खेपेत्वा सकटानि योजेत्वा पायासि । नियामको पुरिमसकटे आसन्ध मत्थरापेत्वा आकामे तारकं ओलोकन्तो इतो पाजेथ इतो पाजेयाति वदमानो निपज्जि । सो बोधिमद्धानं अनिद्यायनभावेन किलमन्तो निहं ओक्कमि ।

गोणो निवर्त्तित्वा अगममग्गमेव गण्ठस्ते न अञ्जसि । गोणा सव्वर्गिन अगमसु । नियामको अरुणुगमनबेलाय पबुद्धो नक्खनं ओलोकेत्वा सकटानि निवन्नेथ निवत्तेयाति आह । सकटानि निवत्तेत्वा पटिपाटि करोन्नानं येव अरुणा उगमो ।

मनुत्सा हिथ्यो अम्हाकं निविट्ठल्लन्था [१००] वाग्गट्ठानमेवेतं दाब्बकम्पि तो खीण इदानि नट्ठम्हानि सकटानि मोचेत्वा परिवत्तकेन ठगेत्वा मत्थके मण्डपं कत्वा अत्तो अत्तो सकटस्स हेट्ठा अनुमोचन्ता निपाज्जसु ।

बोधिमत्तो मयि विरिय ओस्सज्जन्ते सव्वेणि विनस्सिस्सन्तीति पातोव मीतलबेलायमेव आहिण्डन्तो एक दव्वत्रिणगच्छ दिम्बा इमानि निणानि हेट्ठा उदकसिनेहेन उट्ठितानि भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा कुदाल गाहापेत्वा न पदेम खणापेमि । ते सट्ठिहत्थट्ठान खणिमु । एतकं ठान खणित्वा पहग्गान कुदालो हेट्ठा पामाणं पटिहज्जि । पट्ठमने सव्वेणि विरिय ओम्सज्जिमु ।

बाधिमत्तो पन इमस्स पामाणस्स हेट्ठा उदकेन भवितव्वन्ति ओतरित्वा पामाणं टितो ओतमिन्वा मोत ओयहित्वा सह आवज्जेन्तो हेट्ठा उदकस्स पवत्तनसह सुत्वा उत्तरित्वा चूलुपट्ठाक आह-तान । तया विरिये ओस्सट्ठे सव्वे विनग्गिम्माम । त्व विरिय अनोग्गजित्वा इम अयकट गहेत्वा आवाट ओतरित्वा एतग्गि पामाणं पहार वेहीणि ।

सो तस्स वचन मग्गटिच्छित्त्वा सव्वेमु विरिय ओरसजित्वा ठितेमुपि विरिय अनोम्मज्जन्तो ओतरित्वा पामाणं पहार अदासि । पामाणो मज्जं भिज्जित्वा हेट्ठा पतित्वा सोतं सप्पिग्गमित्त्वा अट्ठासि । तालववन्ध-प्पमाणा उवकवट्ठि उग्गच्छि । सव्वे पानीय पित्तत्वा न्हायिसु । अतिरेकानि अक्खयुगादीनि फालेत्वा यामुभत्त पत्तित्वा भुञ्जित्वा गोणे च भोजेत्वा मुरियं च जत्य गते उदकावाटसमीपं धज बन्धित्वा इच्छितट्ठान अगमिसु । ते तत्थ मण्ड विक्किणित्वा दिगुणचतुग्गुण लाभं लभित्वा अत्तो वमनट्ठानमेव अगमसु^२ ।

ने तत्थ यावनायुकं उन्वा यथाकम्म गत्वा । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्ममथ गतो । मग्गामम्बुद्धो इम धम्मदेयन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाय कथेसि-

१ रो०-भोगं । २ रो०-अगमिसु ।

“अकिलासुनो वष्णुपथे खण्ता, उर्बगणे तत्त्वं पथं अबिन्दु ।
एवं मूनी विरियबलूपपन्नो, अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति ॥”

तत्त्वं—अकिलासुनोति निकोमञ्जा आरद्धविग्या । वष्णुपथेति वष्णु बुच्चनि बालका^१ । बालुकामग्नेति अर्थो । खण्ताति भूमि खणमाना । उर्बगणेति एत्थ उद इति निपाता । अगणेति अन्तो मनुस्मान सञ्चरणदृष्टाने अनाघटे भूमिमागेति अर्थो । [१०१] तत्त्वाति तस्मि वष्णुपथे । पथं अबिन्दुन्ति उदकं लभन्तु । उदकं हि पिवनभावंत पपाति बुच्चति । पविट्ठं वा आपं पथं महोदकन्ति अर्थो । एवन्ति ओपम्मपटिपादनं । मूनीति मोनं बुच्चनि ज्ञाणं कायमोनेय्यादिसु वा अञ्जतरं तेन समन्नागतता पुगला मूनीति बुच्चति । सो पनेस आगारियमुनि अनागारिय-मुनि सेखमुनि असेखमुनि पच्चेकमुनि मुनिमूनीति अनेकविधो । तत्थ आगारियमूनीति गिहीआगतफलो विज्जा-ससामनो । अनागारियमूनीति तयारूपोव पञ्चजतो । सेखमूनीति मन सेखा । असेखमूनीति खीणासवां । पच्चेका-मूनीति पच्चेकसम्बुद्धो । मुनिमूनीति सम्मासम्बुद्धो । इमस्मि पनन्वे मन्वन्गगाहिकवमेन मोनेय्यगन्ताय पञ्जाय समन्नागतो मूनीति वेदिदन्वो । विरियबलूपपन्नाति विरियेन चैव कायबलज्जाणबलेन च समन्नागतो । अकिला-सूति निकोसञ्जो । कामं तचो च तहाप च अट्ठं च अवसिस्सन्तु^३ उपमुस्सन्तु सरीरे मंखोहिन्ति एवं बुत्तेन चतुरंगसमन्नागतं विरियेन समन्नागतता अन्तसो अकिलामु । विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति चित्तस्मपि हृदयरूपस्मपि सीतलभावकरणेन सन्तिन्ति मन्वं गतं ज्ञानविग्यस्सनाभिज्जाअरहन्तमगगणपत्तानं आर्यधम्म विन्दति पटिल-भतीति अर्थो ।

भगवता हि—“दुक्खं भिक्खवे । कुमीतो विहरति बोक्किणो पापकेहि अकुमलेहि धम्ममेहि महन्त्यञ्च सदत्थं परिहापेति, आरद्धविग्यो च न्णो भिक्खवे । मुखं विहरति पविचित्तो पापकेहि अकुमलेहि धरगेहि महन्त्यञ्च सदत्थं परिहरेति । न भिक्खवे । हीनेन अगमस्स पति होती” नि^४ एवं अनेकेहि मुत्तेहि कुमीतस्स दुक्खविहारो आरद्धविग्यस्स च मुखविहारो संवण्णता । इथापि आरद्धविग्यस्स अकनाभितिवेगमस्स विपस्सकस्स विरिय-बलेन अधिगन्तव्यं तमेव मुखविहारं दस्सेन्तो “एव मूनी विरियबलूपपन्ना अकिलामु विन्दे हृदयस्स मन्ति” न्ति आह । इदं वुत्तं होति, यथा ते वाणिज । अकिलासुनो वष्णुपथे खण्ता उदकं लभन्तु एव इमस्मिन्नाय सामने अकिलामु दृष्ट्वा वायममानो पण्डितो भिक्खु इमं ज्ञानादिभेदं हृदयमन्ति लभन्ति । सोत्वं भिक्खु! पुब्बे उदकमनस्स अत्थाय विरियं कत्वा इदानीं एवरां मग्गफलत्थाय निय्यानिके सासनं कम्मा विरियं ओस्सज्जमाति ? एव इमं धम्मदेसनं दस्सेत्वा चत्तारि मन्वानि पकासेमि । मच्चार्ग्योमाने ओस्मट्ठविग्यो भिक्खु अगगले अरहने पटिट्ठामि । [१०२]

सन्त्वा द्वेपि वत्थूनि कथेत्वा अनुमान्ध घटेत्वा जातकं समोधानेत्वा दस्सेमि । तस्मि ममय विरियं अनोस्मजित्वा पामाणं भिन्दिन्त्वा महाजनस्स उदकदायको चूलुपट्ठाको अयं ओस्मट्ठविग्यो भिक्खु अज्ञानं अबवेमपरिमा इदानीं बुद्धपरिमा ज्ञाना मत्थवाहजेट्ठको पन अहमेव अहोमिन्ति इमं धम्मदेसनं निट्ठेपेमि ।

वष्णुपथजातकं ।

३. सेरिववाणिजजातकं

इध चेहि न विराधेसीति इदमपि वम्मदेसन भगवा सावत्थियं विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुत्तवत्थु

त हि पुरिमनयेनेव भिक्खुहि आनीतं दिस्वा सत्या आह—“भिक्खु ! त्व एवरूपे मग्गफलदायके सासने पव्वजित्वा विरिय ओस्सजन्तो सतसहस्सग्घनिकाय कञ्चनपातिया परिहीनो सेरिववाणिजो विय चिरं सोच्चय्यामी” नि ।

भिक्खु तस्सत्थस्स आबीभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते इतो पञ्चमं कप्पे बोधिसत्तो सेरिवरट्ठे सेरिवो नाम कञ्चपुटवाणिजो अहोसि । सो सेरिवा नाम एकेन लोलकञ्चपुटवाणिजेण सद्धि बोहारत्थाय गच्छन्तो नीलवाहिनि नाम नदि उत्तरित्वा अन्धपुर^१ नाम नगर पविसन्तो नगन्वीथियो भाजेत्वा अत्तनो पत्तवीथिया भण्ड विकिकणन्तो चरि । इतरोपि अत्तनो पत्तवीथि गम्हि ।

तस्मि पत्त नगरे एक सेट्ठिकुल परिजिण्ण अहोसि । सब्बे पुत्तभातिका च धन च परिकखय अगमसु । एका दारिका अय्यिकाय सद्धि अबसेसा अहोसि । ता द्वेपि परेस भति कत्वा जीवन्ति । गेहे पत्त तास महासेट्ठिना परिभुत्तपुब्बा सुवण्णपाति भाजनन्तरे निविशत्ता दीधरत्त अवलज्जियमाना मलग्गहिता अहोसि । ता तस्सा सुवण्णपातिभावमपि न जानन्ति ।

सो लोलवाणिजो तस्मि समये “मणिके^३ गण्हय, मणिके गण्हया” ति विचरन्तो तं घरद्वार पापुणि ।

सा कुमारिका त दिस्वा अय्यिक आह—अम्म ! मय्ह एक पिल्लव्धन गण्हति ।

अम्म ! मय दुग्गता कि दत्त्वा गण्हिस्सामाति ?

अय तो पाति अत्थि, नो च अम्हाक उपकारा । इम दत्त्वा गण्हति ।

सा वाणिज पक्कामेत्वा आसने निमीदापेत्वा तं पाति दत्त्वा—अय्य ! इम गहेत्वा तव भगिनिया किञ्चिदेव देहीति आह ।

वाणिजो पाति हत्थेन गहेत्वाव सुवण्णपाति भविस्सतीति परिवत्तेत्वा पातिपिट्ठियं सूचिया लेख कइदित्वा सुवण्णभाव ज्जत्वा इमासं किञ्चि अदत्त्वाव इम पाति हरिस्सामीनि—अय कि च अण्णति ? अद्धमास-कोपिस्मा मूल न होतीति भूमिय खिपित्वा उट्ठायीसत्ता पक्कामि । [१०३]

एकेन पविसित्वा निकम्बन्वीथि इतरो पविसिन्तु लअतीति बोधिसत्तो त वीथि पविसित्वा “मणिके गण्हय मणिके गण्हया” ति विचरन्तो तमेव घरद्वार पापुणि । पुन सा कुमारिका तथेव अय्यिकं आह ।

अय न अय्यिका—अम्म ! पत्तम आगतवाणिजो पाति भूमिय खिपित्वा गतो इदानी कि दत्त्वा गण्हि-स्सामाति आह ।

अम्म ! सो वाणिजो फणसवाचो अय पन पियदस्सनो मुहुसल्लापो । अप्पेवनाम न गण्हेय्याति ।
तेन हि पक्कोसाहीति ।

सा त पक्कोसि । अथस्स गेहं पविस्सित्वा निसिन्नस्स तं पानि अदंमु । सो तस्सा सुवण्णपातिभावं
अत्त्वा-अम्म ! अय पानि सत्तसहस्स अग्घनि पातिअग्घनकभण्ड मय्हं हृत्यं नत्थीनि आह ।

अम्म ! पठम आगनवाणिजो अय अद्धमासकम्पि न अग्घतोति भूमिय खिपित्वा गतो । अय पन तव
पुञ्जेन सुवण्णपाति जाता भविससतीनि । मय इम तुय्ह देम । किञ्चिदेव नो दत्त्वा इमं गहेत्त्वा याहीति ।

बोविसत्तो तस्मिं ऋणं हृत्यगानि पञ्चकहापणसतानि पञ्चसतगघनकञ्च भण्डं सन्न दत्त्वा-मय्ह
इमं तुलं च पसिञ्च कञ्च अट्ठ च कहापणं देथानि एत्तक याचित्वा-आदाय पक्कामि । सो मीघमेव नदीतीर
गत्त्वा नाविकस्स अट्ठकहापणं दत्त्वा नाव अभिरुहि^१ ।

ततो लालवाणिजोपि^२ पुन गेह गत्त्वा-आहरथ त पाति तुम्हाक किञ्चिदेव दस्सामीति आह ।

सा तं परिभासित्वा-त्वं अम्हाकं तसहस्सगघनिकं सुवण्णपाति अद्धमासकगघनिकम्पि न अक्कासि ।
तुय्हं पन साविकसदिसो एको घम्मिकवाणिजो अम्हाकं सहस्सं दत्त्वा तं आदाय गतोति आह ।

तं सुत्वा तस्स 'सत्तसहस्सगघनिकाय हि सुवण्णपातिया परिहीनोमिह महाजानिकरो वन मे अयत्ति'
सञ्ज्ञानबलवमोको मति पक्वपट्ठपेनु अमक्कोत्तो विसञ्जी हत्त्वा अत्तनो हत्थगतं कहापणं चैव भण्डकञ्च
घरद्वारे येव विकिरित्वा निवासनगाहानं पहाय तुलादण्डं मुगरं कत्वा आदाय बोधिसत्तस्स अनुपदं पक्कन्तो
नदीतीरं गत्त्वा बोधिसत्तं गच्छन्तं दिस्वा-अम्मो नाविक ! नावं निवत्तेहीनि आह ।

बोधिसत्तो 'मा निवत्तपीति' पट्ठमेधेसि ।

इतरस्सपि बोधिमत गच्छन्तं पस्सन्तस्म पस्सन्तस्म बलवमोको उदपादि । हृदयं उण्हं अहोसि ।
मुखतो लोहितं उग्गञ्छि । वापिकद्दमो विय हृदय फलि । सो बोधिसत्तं आघान बन्धित्वा मत्थेव जीवितस्सयं
पापुणि । इदं पठमं देवदत्तस्म बोधिमत्तं आघानवन्धन । बोधिसत्तो दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म
अगमासि । सम्मासम्बुद्धो इमं धम्मदेयनं कथेत्त्वा अभिमम्बुद्धो इमं गायं कथेमि -(१०४)

"इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामत्तं ।

चिर त्वं अनुत्पेस्ससि सेरिवायं वणिजो ॥" ति ।

तत्थ-इध चे हि नं विराधेसि सद्धम्मस्स नियामत्तति इयस्मिं सासनं एतं सद्धम्मस्स नियामतात्संखातं
सोनापत्तिमगं विगधेसि । चे यदि विगधेसि विरियं ओस्सज्जन्तो नाधिगच्छसि न पटिलभसीति अत्थो । चिरं
त्वं अनुत्पेस्ससीति एवं सन्ने त्वं दीधमद्धानं सोवन्तो परिदेवन्तो सदा अनुत्पेस्ससि । अथवा ओस्सट्ठविरियताय
अरियमग्गस्स विराधित्ता दीधग्गं निग्गयादिगु उण्णन्तो नानप्पकागानि दुक्कानि अनुभवन्तो अनुत्पिस्ससि
किलमिस्समीति अयमेत्थ अत्थो । कथं सेरिवायं वणिजोति सेत्तिवानि एवं नामको । अयं वणिजो यया । इदं
वुत्तं होति-यया पुब्बे सेत्तिवा नाम वाणिजो सत्तसहस्सगघनिकं सुवण्णपाति लभित्वा तस्म गहणत्थाय विरिय
अकत्वा ततोपि परिहीनो अनुत्पि एवमेव त्वम्पि इमस्मिं सासनं पटियनसुवण्णपातिसदिस अरियमग्गं ओस्स-
ट्ठविरियताय अनधिगच्छन्तो ततो परिहीनो-दीधरत्तं अनुत्पिस्ससि सचे पन विरियं न ओस्सजिस्ससि पण्डित-
वाणिजो सुवण्णपाति विय मम सामनं नवविधम्पि लोक्कुनग्घम्मं पटिलभिस्समीति ।

एवमस्स सत्था अरहत्तेन कूटं गण्ठन्तो इमं धम्मदेयनं दम्भेत्त्वा चत्ताणि सच्चानि पकामेमि । मच्चपरि-
योसानं ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अगफले अरहन्ते पणिट्ठासि । सत्थापि द्वे वत्थूनि कथेत्त्वा अनुगमिध घट्टेत्वा
जातकं समीधानेत्त्वा दम्भेसि । तदा बालवाणिजो देवदत्तो अहोमि, पण्डितवाणिजो अहमेव अहोसिन्ति देसनं
निट्ठपेमि

सेरिवाणिजजातक

४. चुल्लकसेटिजातकं

अप्यकेनापि मेघाबोति इमं धम्मदेसनं भगवा राजगहं उपनिस्साय जीवकम्बवने विहरन्तो चुल्ल-
पन्थकत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

चुल्लपन्थकस्स निम्बत्तिकथा

तत्थ चुल्लपन्थकस्स ताव निम्बत्ति कथेतब्बा—राजगहे किर महाधनसेट्ठिकुलस्स भीता अत्तनो दासेनेव सद्धि सन्धवं कत्वा अञ्जेपि मे इमं कम्मं जानेय्युन्ति भीता एवमाह—अम्हेहि इमस्मि ठाने वसितुं न सक्का सचे मे मातापितरो इमं दोसं जानिस्सन्ति खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेसं गत्वा वसिस्सामाति हत्थसारं गहेत्वा अगद्वारेन निक्खमिन्वा गन्थ वा तत्थ वा अञ्जेहि अजाननट्ठानं गत्वा वसिस्सामाति उभोपि अगमंसु । तेमं एकस्मि ठाने वसन्तानं संवाममन्वाय तस्सा [१०५] कुच्छियं गम्भो पतिट्ठामि । सा गम्भपरिपाकमागम्म सामिकेन सद्धि मयंसि—गम्भो मे परिपाकं गतो, ज्ञानिबन्धुविग्रहिने व ठाने गम्भवुट्ठान नाम उभिन्नम्पि अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगहें गच्छामाति ।

सो अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति दिवसे अतिक्कामेसि । सा चिन्तेसि—अयं बालो अत्तनो दोम-
महल्लताय गन्तुं न उम्महति, मातापितरो नाम एकन्तहिता, अयं गच्छतु वा मा वा, मया गन्तुं वट्ठतीणि । तम्मि गेहा निक्खन्ते गेहपरिक्खारं पटिसामेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अनन्तरगेहवासीनं आगेचेत्वा गगं पटिपज्जि ।

अथ सो पुरिसो घरं आगतो नं अदिस्वा पटिविस्सकं पुच्छित्वा कुलघरं गताति मुग्धा वेगेन अनुवन्तिप्त्वा
अन्तरामगे सम्पापुणि । तस्सापि तत्थेव गम्भवुट्ठानं अहंसि । सो किं उदं भदेति पुच्छि ।

सामि ! एको पुत्तो जातोति ।

इदानीं किं करिस्सामाति ?

यस्सत्थाय मयं कुलघरं गच्छेय्याम तं कम्मं अन्तराव निप्पन्नं, तत्थ गत्वा किं करिस्साम, निवत्ता-
माति द्वेपि एकचिन्ता हुत्वा निवतिमु । तस्म च दारकस्स पन्थे जातत्ता पन्थकोति नामं अबंसु ।

तस्सा न चिरस्सेव अपरोपि गम्भो पतिट्ठहि । सव्वं पुरिमनयेनेव विथाग्गेतव्वं । तस्सापि दारकस्स
पन्थे जातत्ता पटमजानस्स महापन्थकोति नामं कत्वा इतग्गम चुल्लपन्थकोति नामं अकमु । नं द्वेपि दारकं गहेत्वा
अत्तनो वसतट्ठानमेव आगता ।

पच्चपुनवत्थु

तेसं तत्थ वसन्तानं अयं पन्थकदारको अञ्जे दारकं चुल्लपिताति, अय्यकोति, अय्यिकाति वदन्ते
मुत्था मातु पुच्छि—अम्म ! अञ्जे दारका चुल्लपिताति अय्यकोति अय्यिकाति वदन्ति । अम्हाकं ज्ञानका
नत्थीति ?

आम तात ! तुम्हाकं एत्थ ज्ञानका नत्थि । राजगहनगरे पन धो महाधनसेट्ठो नाम अय्यको तत्थ
तुम्हाकं बहू ज्ञानकाति ।

कस्मा तत्थ न गच्छाम अम्माति ?

सा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स कथेत्वा पुत्तेसु पुनप्पुनं कथेन्तेसु सामिकं आह—इमे दारका अति-
विद्य विलमेन्ति किं गो मातापितरो दिस्वा मंसं खादिस्सन्ति ! एहि, दारकानं अय्यककुलं दस्सेस्सामाति ।

अहं सम्मुखा गन्तुं न सक्खिस्सामि, तं पन तत्थ नयिस्सामीति आह ।

साधु, येन केनचि नयेन दारकानं अय्यककुलमेव दट्ठु वट्टतीति ते द्वेपि जना दारके आदाय अनुप-
ब्बैन राजगृहं पत्वा नगरद्वारे एकिस्सा सालाय निवासं कप्पेत्वा दारकमाता द्वे दारकं आदाय आगतभावं माता-
पितुभं आरोचापेसि ।

ते तं सासनं सुत्वा-संसारे संसरन्तानं अम्हाकं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि । तं अम्हाकं महापराधि-
का । न सक्का तेहि अम्हाकं चक्खुपये ठातुं । एतकं पन नाम धनं गहेत्वा [१०६] द्विपि जना फामुकुट्ठानं गन्त्वा
जीवन्तु । दारकं पन इधेव पेसेन्तूति ।

सेट्ठीधीना मानापितृहि पेसितं धनं गहेत्वा दारके आगतदूतानं येव हत्थे दत्त्वा पेसमि । दारका
अय्यककुले वड्ढन्ति । नेमु चुल्लपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पन अय्यकेन सद्धि दसबलस्स धम्मकथं सोतुं
गच्छन्ति । तस्स निच्चं सत्थुसम्मुखा धम्मं मणन्तस्सा पब्बज्जाय चित्तं नमि । सो अय्यकं आह- सच्चं तुम्हे
सम्पटिच्छय अहं पब्बजेय्यन्ति ।

किं वदेसि तात ! मय्हं सकललोकस्सापि पब्बजित्तो नवेव पब्बज्जा भट्ठिका । सच्चं सक्कोमि पब्बज
तानाति सम्पटिच्छित्त्वा सत्थुसन्तिकं गतो ।

सत्था-किं महामेट्ठि ! अयं दारको ते लद्धोति ?

आम भन्तं ! अयं दारको मय्हं नत्ता, तुम्हाक सन्तिके पब्बजामीति वदतीति आह ।

सत्था अञ्जनरं पिण्डपानिकभिक्षुं इम दारकं पब्बाजेहीनि आणापेमि । धेरो तस्म नचपञ्चककम्म-
ट्ठानं आचिक्खित्त्वा पब्बाजेमि ।

सो बहुं बुद्धवचनं उगमिहत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उपसम्पन्नो धानिगो मनसिकारन
कम्मट्ठानं करोत्तो अग्रहनं पापुणि । सो ज्ञानमुखेन च मगसुखेन च वीनितायेनो विन्तेसि, सक्का नुथो इम
सुखं चुल्लपन्थकस्स दातुन्ति । ततो अय्यकमेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा-महामेट्ठि । सच्चं तुम्हे सम्पटिच्छय अहं
चुल्लपन्थकं पब्बाजेय्यन्ति आह ।

पब्बाजेय्य भन्तेति ।

धेरो चुल्लपन्थकदारकं पब्बाजेत्वा दममु मीलंमु पनिट्ठापेसि । चुल्लपन्थकसामणेरो पब्बजित्वाव
दन्धो अहोमि । यथाह-

“पटुमं यथा कोकनदं सुगन्ध पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं ।

अंगोरस पस्स विरोचमानं तपन्तमाक्खिमिबन्तल्लिक्खे ॥” ति ।

इम एकं गाय चतुहि मासेहि गण्हितुं नासक्खि ।

सो किर कम्मपमम्मामम्बुद्धकाले पब्बजित्वा पञ्जवा हुत्वा अञ्जनरस्स दन्धभिक्षुतो उद्देसगृहण-
काले परिहासकेट्टि अक्कासि । सो भिक्षु नेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देसं गण्हि न मज्झायमकामि । तेन कम्मे-
नार्यं पब्बजित्त्वाव दन्धो जातो । गहितगहितपद उगमि उपरि पदं गण्हन्तस्म नस्समि । तस्स इममेव गायं गहेतुं
वायमन्तस्स चत्तारो माया अतिक्कन्ता ।

अथ यं महापन्थको आह-चुल्लपन्थक, त्वं इमस्मि मासनं अभव्वो । चतुहि मासेहि एकं गायमि
गहेतुं न सक्कोमि । पब्बजित्तकिच्चं पन त्वं कथं मत्थकं पापेस्समि ? निक्खम इतो विहाराति
निक्कड्ढि । [१०७] चुल्लपन्थको बुद्धमासनं सिनेहेन गिहिभावं न पत्थेति ।

तस्मि च काले मग्गपन्थको भत्तुद्देसको होति । जीवको कोमारभक्को बहुं गन्धमायं आदाय अत्तनो

अम्बवनं गन्त्वा सत्यारं पूजेत्वा धम्मं सुत्वा उट्ठायासना दसबलं बन्दित्वा महापन्थकं उपसंकमित्वा— कित्ता भन्ते ! सत्पुसन्तिकं भिक्षूति पुच्छि ।

पञ्चमतानि भिक्षुसतानीति ।

स्वे भन्ते ! बृद्धपमुत्थानि पञ्च भिक्षुसतानि आदाय अम्हाकं निवेसने भिक्षं गण्ढयाति ।

उपासक ! चुल्लपन्थको नाम दन्धो अविरुद्धधम्मो, तं ठपेत्वा सेसानं निमन्तणं पटिच्छामीति धेरो आह ।

तं मुत्वा चुल्लपन्थको चित्तेसि— मय्हं भानिकत्थेरो एत्तकानं भिक्षूनं निमन्तणं पटिच्छन्तो मं बाहिरं कत्वा पटिच्छति । निम्संसयं मय्हं भातिकस्स मयि चित्तं भिन्नं भविस्सति । किं इवानि मय्हं इमिना सासनेनं ! गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्ञानि करोन्तो जीविस्सामीति । सो पुनदिवसे पातोव गिही भविस्सामीति पायामि ।

सत्या पञ्चसकाले येव लोकं ओलोकेन्तो इमं कारणं दिस्वा पठमतरं गन्त्वा चुल्लपन्थकस्स गमनमगो ॥ रकाट्ठके चंकमन्तो अट्ठामि । चुल्लपन्थको धरं गच्छन्तो सत्यारं दिस्वा उपसंकमित्वा बन्दि । अथ नं सत्या—कहं पन त्वं चुल्लपन्थक ! इमाय वेलाय गच्छसीति आह ।

भाना मं भन्ते ! निक्कड्ढि । तेनाहं गिही भविस्सामीति गच्छामीति ।

चुल्लपन्थक ! तव पञ्चज्जा मम सन्तका । भातरा निक्कड्ढितो कस्मा मम सन्तिकं नागच्छि । एहि किं ते गिहीभावेनं ? मम सन्तिकं भविस्ससीनि चुल्लपन्थकं आदाय गन्त्वा गन्धकुटिप्पमुखे नं निमीदापेत्वा चुल्लपन्थक ! पुरत्थामिमुखो हुत्वा इमं पिळ्ळोतिक रजोहरणं रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो इधेव होहीनि । इदिया अभिसंसटं परिसुद्धं पिळ्ळोतिकं दत्त्वा काले आरोचिते भिक्षुसंघपरिवृतो जीवकस्स गेहं गन्त्वा पञ्जालामने निसीदि ।

चुल्लपन्थकोपि सुरियं ओलोकेन्तो तं पिळ्ळोतिकाखण्डं रजोहरणं रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो निमीदि । तस्म तं पिळ्ळोतिकाखण्डं परिमज्जन्तस्स परिमज्जन्तस्स किलिट्ठं अहोसि । ततो चित्तेसि—इदं पिळ्ळोतिकाखण्डं अतिविय परिसुद्धं, इमं पन अत्तभावं निस्साय पुरिमपकाति विज्जहिन्वा एवं किलिट्ठं जातं, अनिच्चा वत संखारानि खयवयं पट्ठपेन्तो विपस्सनं बट्ठेसि ।

सत्यापि चुल्लपन्थकस्स चित्तं विपस्सनं आरुळ्ळहन्ति अत्त्वा—चुल्लपन्थक ! त्व एतं पिळ्ळोतिकाखण्डं—मेव संकिलिट्ठं रजोरज्जितं जानन्ति मा सज्ज करि, अम्भन्नरे पन ते रागरजादयो अत्यि ते हराहीनि क्त्वा ओभासं विस्सज्जेत्वा पुरतो निस्सिओ विय पञ्जायमानरूपो हुत्वा इमा गाथा अभसि—[१०८]

“रागो रजो न च पन रेणु बुच्चन्ति रागस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विणज्जित्वं^१ भिक्षवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

दोसो रजो न च पन रेणु बुच्चन्ति दोसस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विणज्जित्वं भिक्षवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥

मोहो रजो न च पन रेणु बुच्चन्ति मोहस्सेतं अधिवचनं रजोति ।

एतं रजं विणज्जित्वं भिक्षवो विहरन्ति ते विगतरजस्स सासने ॥” ति

गाथापरियोसानं चुल्लपन्थको सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं पापुणि । पटिसम्भिदाहि येवस्म सव्वानि तीणि पिटकानि आगमसु ।

सो किर पुब्बं राजा हुत्वा नगरं पदक्खिणं करोन्तो नळाट्ठो सेदे मुच्चन्ते परिसुद्धेन साट्ठकं नळाट्ठन्तं पुञ्छि । साट्ठको किलिट्ठो अहोमि । सो इमं सरीरं निस्साय एवरूपो परिसुद्धो साट्ठको पकाति विज्जहिन्वा

१ री०—विणज्जित्त्वा ।

क्रिलिट्ठो जातो अनिव्वा वन संखाराति अनिव्वसञ्जं पटिलमि । तेन कारणेनस्स रजोहरणमेव पच्चयो जातो ।

जीवकोपि खो कोमारम्भको दसवल्हस्स दक्खिणोदकं उपनामेसि । सत्त्वा-तनु जीवक । विहारे भिक्खू अत्थीति हत्थेन पत्तं पिदहि ।

महापन्थको-ननु भन्ते ! विहारे नत्थि भिक्खूति आह ।

सत्त्वा अत्थि 'जीवकाति' आह ।

जीवको-नेन हि भणे, गच्छथ विहारे भिक्खून् अत्थिभावं वा नत्थिभावं वा जानाहीनि पुरिसं पेसेसि ।

तस्मि खणे चुल्लपन्थको मय्हं भातिको विहारे भिक्खू नत्थीति भणति । विहारे भिक्खून् अत्थिभाव-मस्स पकासेस्सामीति सकलं अम्भवन् भिक्खून्ज्जेव पूरेसि । एकच्चे भिक्खू चीवरकम्मं करोति एकच्चे रजनकम्मं एकच्चे सज्जायं करोतीति एव अज्जामञ्जा असदिस भिक्खूसुहस्म मापेसि ।

सो पुरिसो विहारं बहु भिक्खू ित्ता निवन्तिता- अय्य । सकल अम्भवन् भिक्खूहि परिपुण्णन्ति जीवकस्स आरोचेमि । धेरोपि खो सत्थेव-

“सहस्सकवन्नु अत्तान निम्मिनित्त्वाण पन्थको ।

निसीदि अम्भवन्ने रम्मे याव कालप्पवेदना ॥’ ति । [१०९]

अथ सत्त्वा न पुरिस आह-विहारं गत्त्वा सत्त्वा चुल्लपन्थको नाम पवकोसतीति वदेहीति ।

तेन गत्त्वा तथा वुत्ते अह चुल्लपन्थको अह चुल्लपन्थकोति मुखसहम्म उट्ठहि । पुग्गिंमो गत्त्वा-सम्भेपि किर भन्ते । चुल्लपन्थकायं व नामानि आह ।

तेन हि त्व गत्त्वा यो अह चुल्लपन्थकोति पठम वदति त हत्थे गण्ह, अवसेमा अन्तराधायिस्सतीति ।

सो तथा अकासि । नाव्वेद सहस्समत्ता भिक्खू अन्तराधायिन्नु । धेरो गतेन पुग्गिमेन मड्ढि अगमासि । सत्त्वा भनकिच्चपरियोसानं जीवक आमन्तेसि, जीवक । चुल्लपन्थकस्स पत्तं गण्ह । अयं ते अनुमोदनं करि-स्सतीति । जीवको तथा अकासि । धेरो मोहनाद नदन्तो तरुणमीहो विय तीणि पिटकानि मत्थांभेत्वा अनुमोदनं अकासि ।

मत्त्वा उट्ठायासना भिक्खुमघपरिवारो विहार गत्त्वा भिक्खूहि वत्तं दस्सिते उट्ठायासना गन्ध कुट्पिमुखे उत्त्वा भिक्खुमघस्स सुगतोवाह दत्त्वा कम्मट्ठान कथेत्वा भिक्खुमघ उय्योजेत्वा सुरभिगन्धवासवा-सित गन्धकुटि पविसित्वा दक्खिणं पस्सेन सीहेयेय्य उपगतो । अथ मायण्हसमये धम्ममभाय भिक्खू इतो वित्तो च समोसरित्त्वा रत्तकम्बलसाणि परिक्खिण्णत्वा विय निमोदित्वा मन्थगुणकथ आरुभिमु-आवुमो ! महापन्थको चुल्लपन्थकम्म अज्जामय अजानन्तो वतुहि मामेहि एक गाथ गण्हितुं न मक्कोति दन्धो अयन्ति विहारा निक्क-डडि । सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो अनुत्तरधम्मराजनाय एकस्मि येवम्म अन्तराधत्ते सहपटिमम्भिदाहि अरहत्त अदासि । तीणि पिटकानि दम पटिमम्भिदाहि येव आगतानि । अहो बुद्धान बल नाम महन्ति ।

अथ भगवा धम्मसभाय इम कथापरिवृत्ति उत्त्वा अज्ज मया गन्तु वट्ठतीति बुद्धमय्याय उट्ठाय सुरत्तडुपट्ट निवासत्त्वा भिज्जुल्लगा विय कायबन्धन बन्धित्वा रत्तकम्बलसदिस सुगतमहाचीवर पारिपित्वा सुरभिगन्धकुटितो निक्खम्म मतवरवारणसीहिवक्कन्तविलासेन अनन्ताय बुद्धलील्लहाय धम्मसभं गत्त्वा अलक-तमण्डपमज्जे सुपञ्जलवरबुद्धासि न अभिहट्ठ छब्बण्णबुद्धग्गिमयो विस्सज्जेन्तो अण्णवकुञ्चि ओभासयमानो युगन्धम्मत्थके बालसुरियो विय आसन्नमज्जे निसीदि ।

सम्मासम्बुद्धे पन आगतमत्ते भिक्खूसघो कथं पच्छिन्दित्वा तुप्पी अहोमि । मत्त्वा मुदुकेन मेत्तचित्तेन परिस ओलोकेत्वा अयं परिसा अतिविय सोभति एकस्सपि हत्थकुक्कुच्च वा [११०] पादकुक्कुच्च वा उक्का-सितसट्ठो वा क्षिपितसट्ठो वा नत्थि सव्वेपिमे बुद्धगारवेन सगारवा बुद्धतेजेन तज्जिता मयि आयुक्कप्पि अकथेत्वा निसिन्ने पठम कथं समुट्ठापेत्वा न कथेस्सन्ति कयासमुट्ठापनवत्तं नाम मयाव जानितव्वं अहमेव

पठमं कप्येस्सामीति मधुरेन ब्रह्मस्त्रेन भिक्षू आमन्तेत्वा काय नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सप्पिसिन्ना का च पन वो अन्तरा कथा विप्यकताति आह ।

भन्ते ! न मयं इमास्मि ठाने निसिन्ना अञ्ज तिरच्छानकथं कथेम, तुम्हाकं येव पन गुणे वण्णयमाना निसीभम्हा—आवुसो महापण्यको चुल्लपण्यकस्स अज्झासयं अजानन्तो — पे— अहो बुद्धानं बलं नाम महन्तन्ति !

सत्या भिक्षून् कथं सुत्वा—भिक्षवे ! चुल्लपण्यको मं निस्साय इदानीं ताव धम्मेषु धम्ममहन्तं पत्तो, पुब्बे पन मं निस्साय भोगेसुगि भोगमहन्त पापुणिति आह ।

भिक्षू नस्सत्थस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिमु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकासिः—

अतीतवत्थु

अतीतं कासिरट्ठं वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वसित्वा वयप्पत्तो सेट्ठिट्ठानं लभित्वा चुल्लसेट्ठि^१ नाम अहोसि । सो पण्डितो व्यत्तां^२ सम्बनिमित्तानि जानाति । सो एकदिवसं राजपुट्ठानं गच्छन्तो अन्तरबोधिं^३ मतमूसिकं दिस्वा तंखणे नक्खन्तं समानेत्वा इदमाह—सक्का वक्खुमता कुल-पुत्तेन इमं उन्दुर गहेत्वा वाराभरणं वा कातुं कम्मन्ने वा पयोजेतुन्ति । अञ्जतरो दुग्गन्तुकुलपुत्तो बूढन्तेवामिको नाम तं सेट्ठिस्स वचनं सुत्वा नायं अजानित्वा कथेस्सतीति मूसिकं गहेत्वा एकस्मिं आपणे विठ्ठालस्सत्थाय विक्किणित्वा काकणिकं लभित्वा नायं काकणिकायं फाणितं गहेत्वा एकं घटेन पानीयं गण्ठि । सो अञ्जन्तो आगच्छन्ते मालाकारं दिस्वा धोक धोक फाणितं खण्डं दत्त्वा उल्लुकेन पानीयं अदासि । ते तम्म एकं पुष्फमुट्ठं अदमु । सो तेन पुष्फमूलेन पुनरिवमेपि फाणितञ्च पानीयघटञ्च गहेत्वा पुष्फाराममेव गतो । तम्म तं दिवसं मालाकारा अद्दुत्तचित्तं पुष्फगच्छे दत्त्वा अगममु । सो नचिरम्भेव इमिना उपायेन अट्ठं कहापणे लभि ।

पुन एकस्मिं वानबुट्ठिदिवसे राजय्याने बहू मुखदण्डका च माला च पलामञ्च वातेन पतिन होति । उय्यानपालो छइहेतु उपायं न परमनि । सो तत्थागन्त्वा—सच्चे इमानि दारुपण्णानि [१११] मय्ह दस्समि अहं ते इमानि सब्बानि नीहरिस्सामीनि उय्यानपाल आह ।

सो गण्ह अय्यानि सम्पटिच्छि ।

चुल्लस्तेवामिको दारकान् केळिमण्डलं गन्त्वा फाणितं दत्त्वा मुहत्तेन सम्बानि दारुपण्णानि नाहरा-पेत्वा उय्यानद्वारे रासिं कारेसि । तदा राजकुम्भकारो राजकुलानं^३ भाजनानं पचनत्थाय दारुनि परिमेसमानो उय्यानद्वारे तानि दिस्वा तस्स हत्ततो विक्किणित्वा गण्ठि । तं दिवसं चुल्लस्तेवासिको दारुविक्रयेन मोट्ठमं कहापणे चाटिआदीनि च पञ्च भाजनानि लभि । सो चतुर्वीसतिया कहापणेनु जातेसु अत्थि अयं उपायो मय्हन्ति नगरद्वारतो अविदूदट्ठाने एकं पानीयचाटि टरेत्वा पञ्चमते तिणहारके पानीयेन उपट्ठहि ।

ते आहंसु—त्वं सम्म, अम्हाकं बहूपकारो किं ते करोमनि ?

सो—मय्हं किच्चे उपपेक्षे करिस्सथानि वत्ता इतो चितो च विचरन्तो धलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मि-कोनं च सट्ठं मितसन्धेयं अकासि ।

तस्स धलपथकम्मिको—न्हे इमं नगरं अस्सवाणिजको पञ्च अस्ससत्तानि गहेत्वा आगमिस्सतीति आचिक्खि ।

सो तस्स वचनं सुत्वा तिणहारके आह, अञ्ज मय्हं एकेकं तिणकलापं देथ मया च तिणे अविक्किणि-तं अत्तनो तिणं मा विक्किणाथानि ।

रो०—बुल्लक । २ रो०—वयवतो । ३ स्या०—राजकुलभाजनानि ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा पञ्चनिगलापमनानि आहूत्वा तस्म घग्दारे पानयिमु ।

अस्सबाणिजो सकलनगरे अस्मानं गोचरं अलभित्वा तस्म सहस्सं दत्त्वा नं निणं गण्हि । कनिपाहूच्च-
येनस्स जलत्थकम्मिकसहायको आरोचेसि पट्टन महानावा आगताति । मो अत्थि अय उपायोनि अट्ठहि कहापणेहि
सब्बपरिवारसम्पन्नं तावकालिकं रथ गहेत्वा महत्तेन यमेन नावापट्टनं गन्त्वा एक अंगुलिमुद्दिक्ताविकस्स सच्च-
कारं दत्त्वा अबिदूरट्ठानं साणि परिक्षिपापेत्वा निसिन्नो पुरिसे आणापेमि, बाहिरवाणिजमु आगतेमु तनियेन
रिहारेन आरोचेयाति । नावा आगताति मुत्त्वा बाणमिनो मनमत्ता बाणिजा भण्ड गण्हामानि आगमिमु ।
भण्ड तुम्हे न लभिस्सय अमुकट्ठानं नाम महावाणिजेन सच्चकारो दिस्सोनि । ते त मुत्त्वा तस्म मल्लिक आगता ।
पादमूलिकपुरिमा पुरिमसञ्जावमेन तनियेन परिहारेन तेमं आगनभाव आरोचेमु ।

ते सतमत्तापि बाणिजा एकेक सहस्स दत्त्वा तेन सद्धि नावाय पत्तिका हुत्वा पुन एकेक सहस्म
दत्त्वा पत्ति विस्मज्जापेत्वा भण्ड अततो सत्तक अकमु । [११०]

चुल्लन्तेवासिको द्वे सतसहस्मानि गण्हित्वा बाराणसि आगन्त्वा कनज्जुना मं भविनु वट्ठतीति
एक सतसहस्म गाहापेत्वा चुल्लकसेट्ठिस्म समीप गतो । अथ न सेट्ठि- किन्तो तान् ! कत्त्वा इदं धनं लद्धन्ति
पुच्छि ।

मो-तुम्हेहि कथित्ताये ठग्वा चतुसाम्बन्धनरेयेव लद्धन्ति, मनमूत्तिक आदि कत्त्वा सब्ब
पवुत्ति कथेमि ।

चुल्लकमहामेट्ठि तस्म वचनं सुत्वा न इदानीं एवम्पक्क दासक परमल्लक कानु वट्ठतीति वयण्ण
अततो धीतर दत्त्वा सकलकुटुम्बस्म सामिक अकामि ।

मो सेट्ठितो अच्चयेन तस्मि नगरे सेट्ठिट्ठान लभि । बोधिमत्तोपि यथाकम्म असमामि । सम्मा-
मम्बुद्धोपि इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेमि-

“अप्यकेनपि मेधावी पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तानं अणुं अग्निं च सम्भसन्ति ॥”

तत्थ अप्यकेनपीति थोकेनापि पारितकेनापि । मेधावीति पञ्चवा । पाभतेनानि भण्डमूलेन । विचक्ख-
णोति बोद्धारकुमलो । समुट्ठापेति अत्तानन्ति महन्त धनं च यमञ्च उप्पादेत्वा तत्थ अत्तानं मण्डपेति पतिट्ठा-
पेति । यथा किं ? अणुं अग्निं च सम्भसन्ति यथा पण्डितो पुग्गसो पग्गित्तक आग्निं अनुक्कमेन गोमयचुण्णादीनि
पक्खित्वा मुखधातेन धमन्तो समुट्ठापेति वट्ठेति महन्त अग्निस्वन्ध करोति । एवमेव पण्डितो बोक्कम्प
पाभनं लभित्वा नानाउपायेहि पयोजेत्वा धनञ्च यस्सञ्च उप्पादेति वट्ठेति वट्ठेत्वा च पन तत्थ तरथ अत्तान
पतिट्ठापेति ताय एव वा पन धनयसमहन्तताय अत्तानं समुट्ठापेति अभिञ्जान पाकट करोतीति अत्थो ।

इति भगवा भिक्खवे ! चुल्लपन्थकां म निस्साय इदानीं धम्मेमु धम्ममहन्त पत्तो, पुद्भं पन भोगे-
मुपि भोगमहन्त यममहन्त पापुणीति एव इम धम्मदेसन धम्मेत्वा द्वे वल्लूनि कथेत्वा अनुमन्धि घट्टेत्वा
जातक समोधानेमि । नदा चुल्लन्तेवासिको वल्लपन्थको अहोमि चुल्लकमहामेट्ठो पन अहमेव अहोमिन्ति देसन
निट्ठपेसि ।

चुल्लकसेट्ठिजातक

५. तण्डुलनालजातकं

किमगतिं तण्डुलनालिकाति इदं सत्या जेतयने विहरन्तो लालुदायित्येरं आरब्ध कथेसि

पञ्चपञ्चवत्

तस्मि ममये आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो संघस्स भत्तुहेसको होनि । तस्मि [११३] पातोव सलाक-
भत्तानि उद्दिमाने लालुदायित्येरस्स ' कदाचि वरभत्त पापुणाति कदाचि लामकभत्त । सो लामकभत्तस्स
पत्तदिवसे सलाकग्ग आकुलं करोति— किं दब्बोव सलाकं दातुं जानाति, अम्हे न जानामातिपि वदति ।

तस्मि सलाकग्ग आकुलं करोन्ते— हन्द दानि त्वमेव सलाक देहिति सलाकपच्छि अदमु ।

नतो पट्ठाय सो मवम्म सलाकं अदामि । ददन्तो पन इदं वरभत्तन्ति वा लामकभत्तन्ति वा असुक-
वस्सग्गे वरभत्त ठित असुकवस्सग्गे लामकभत्तन्ति वा न जानाति । ठितिक करोन्तोपि असुकवस्सग्गे ठितिकानि
न सल्लक्खेति । भिक्खू नं ठितवेलाय इमस्मि ठाने अयं ठितिका ठिता इमस्मि ठाने अयन्ति भूमियं वा भित्तियं वा
लेख कइइति । पुन दिवसे सलाकग्गं भिक्खू मन्दतरा वा होन्ति बहुतरा वा । तैसु मन्दतरेसु लेखा हेट्ठा होनि
बहुतरेसु उपरि । सो ठितिक अजानन्तो लेखासज्जाय सलाक देनि ।

अयं नं भिक्खू— आवुसो लालुदायी ! लेखा नाम हेट्ठा वा होतु उपरि वा वरभत्त पन असुकवस्सग्गे
ठित लामकभत्त असुकवस्सग्गेनि आहमु ।

सो भिक्खू पटिक्करन्तो यदि एव अप लेखा कस्मा एवं ठिता, किं अहं तुह्माक सहहामि इमस्मा
लेखाय सहहामीनि वदनि ।

अयं न दहरा च सामणेरा च— आवुसो लालुदायी ! तयि सलाक देन्ने भिक्खू लामेन परिहा-
यन्ति । न त्वं दातु अनुच्छविको, निग्गच्छ इति सलाकग्गतो निक्कइडिमु ।

तस्मि त्वणे सलाकग्गं महन्त कोलाहल अहोमि । न मुत्था सत्था आनन्दत्थेरं पुच्छि— आनन्द !
सलाकग्गे महन्त कोलाहल, किं महो नाममेति ?

थेरो नथागतस्स तमत्थ आरोचेमि ।

आनन्द ! न इवानेव लालुदायी अत्तो बालनाय परेम लाभहानि करोति, पुब्बेपि अकामि येवानि
आह ।

थेरो नत्तत्तस्म आविभावत्थ भगवन्तं याचि । भगवा भवन्नरेन पटिक्कन्नं कारणं पाकटं अकासि—

अतीतवत्

अतीने कासिग्ठे वाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा अम्हाकं बोधिसत्तो तस्स अग्घकारको^२
अहोमि, हन्थिअस्सादीनि चैव भणिसुवण्णादीनि च अग्घापेसि । अग्घापेत्वा भण्डसामिकानं भण्डानुसपमेव मूलं
दापेसि । राजा पन लुब्धो होनि । सो लोभपकतिनाय एवं चिन्तेमि—अयं अग्घापनको एवं अग्घापेत्तो न बिग्गसेव
मम गेहे धनं पण्णवयं गमेस्सति अज्झं अग्घापनकं कस्सामोनि । सो सीहपञ्जरं उग्घाटेत्वा राजगणं ओलो-
केत्तो एकं गामिकमनुस्मं लोलवाले राजगणेन गच्छन्ते दिस्वा एस्स मय्हं अग्घापनकम्मां कातुं सिक्खिस्सतीति तं
पक्कोमापेत्वा मखिस्समसि भणे ! अम्हाकं [११४] अग्घापनिककम्मां कातुन्ति आह ।

सक्खिम्मामि देवाति ।

राजा अत्तनो धनरक्खणत्थाय तं बालं अग्घापनिककम्मं टपेसि । ततो पट्ठाय सो बालो हत्थिअस्सा-
दीनि अग्घापेतो अग्घं हापेत्वा यथाकम्मि कथेति । तम्म टानन्तरे डित्तायं सो कथेति तमेव मूलं होति ।

तस्मिं काले उत्तरापथतो एको अम्मवाणिजो पञ्च-अम्मसनानि आनेसि । राजा तं पुरिमं पक्को-
सापेत्वा अस्से अग्घापेमि । सो पञ्चन्नं अम्मसनानं एकं तण्डुलनालिकं अग्घमकामि, कत्वा च पन अस्सवाणिजस्स
एकं तण्डुलनालिकं देयाति क्त्वा अस्से अम्मसालाय सण्ठापेसि ।

अम्मवाणिजो पोरणकअग्घापनिकस्स सन्तिकं गत्वा तं पवुत्ति आगेवेत्वा इदानीं किं कत्तवन्नि
पुच्छि ।

सो आह—तस्स पुरिस्स लञ्चं दत्त्वा एवं पुच्छथ 'अम्हाकं ताव अस्सा एकं तण्डुलनालिकं अग्घ-
न्तीति, आनमेत्तं, तुम्हे पन निस्साय तण्डुलनालिक्या अग्घं जानिनुकामोमिह । सक्खिस्सथ वो रज्जो सन्तिके ठत्वा
सा तण्डुलनालिका इदं नाम अग्घतीति वत्थुनि ? मच्चं सक्कोपीनि वदनि तं गहेत्वा रज्जो सन्तिकं गच्छथ ।
अहम्पि तत्थ आगमिस्सामोति ।

अम्मवाणिजो मावुत्ति बोधिसत्तम्मं वचनं सम्पटिच्छित्त्वा अग्घापनिकस्स लञ्चं दत्त्वा तमत्थ
आरोचेमि ।

सो लञ्चं लभित्वा—सक्खिस्सामि तण्डुलनालि अग्घापेत्थनि ।

तेन हि गच्छाम राजकुलनि न आदाय रज्ज्वा सन्निकं अगमामि । बोधिसत्तांणि अज्जोपि बहू
अमक्खा अगममु ।

अस्सवाणिजो राजानं वन्दित्वा—अहं देव । पञ्चन्नं अम्मसनानं एकं तण्डुलनालि अग्घनभावं
जानि, मा पन तण्डुलनालिका किं अग्घतीति अग्घापनिकं पुच्छथ देवानि ।

राजा तं पवुत्ति अजानन्तो अम्मो अग्घापनिक ! पञ्च अम्मसनानि किं अग्घन्तीनि पुच्छि ।

तण्डुलनालि देवानि ।

हीनु भणं । पञ्च अम्मसना नाव तण्डुलनालि अग्घन्तु, सा पन किमग्घनि तण्डुलनालिकानि पुच्छि ।

सो बालपुरिमो—बाराणसि मन्तरबाहिरं अग्घनि तण्डुलनालिकानि आह ।

सो किर पुब्बे राजानं अनुवत्तेन्तो एकं मालिनाडुलनालि अस्सानं अग्घं अकामि, पुन वणिजकस्स
हत्थतो लञ्चं लभित्वा तस्मा तण्डुलनालिकाय बाराणसि सन्तरबाहिरं अग्घमकामि ।

तदा पन बाराणसिया पाकारपरिकषेपो द्वादसयोजनिको होति । इदमस्मा अन्तरं बाहिरं पन नियो-
जनसन्निकं रट्ठं इति सो बालो एव महत्तं बाराणसि मन्तरबाहिरं तण्डुलनालिकाय अग्घं अकामि ।

तं सुत्वा बोधिसत्तो पुच्छन्तो इमं गायमाह—

किमग्घनि तण्डुलनालिकाय अस्सानमूलाय वदेहि राज ।

बाराणसि सन्तरबाहिरन् अयमग्घती तण्डुलनालिका ॥ ति ।

तं सुत्वा अमक्खा पाणिं पहरित्वा हसमाना—मयं पुब्बे पटविञ्च रज्जञ्च अनग्घन्ति सच्चिन्नो
अहुम्हा एव महत्तं किर भराजकं बाराणसिरज्जं तण्डुलनालिमत्तं अग्घनि अहो अग्घापनिकस्स पञ्चामपदा !
कहं एतकं कालं अयं अग्घापनिको ठितोसि ? अम्हाकं रज्जो एव अनुच्छाविकोतिं परिहाम अकमु ।

तस्मिं काले राजा लज्जितो न बालं निक्कड्ढापेत्वा बोधिसत्तामस्स अग्घापनिकट्ठानं अदामि ।
बोधिसत्तोपि यथाकम्मं गतो । सत्था इमं चम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा देवे वत्थुनि कथेत्वा अनुमानं धेत्वा
जानकं समोचामेमि । तदा गामिकबालअग्घापनिको लोदुदायी अज्जोमि पण्डितअग्घापनिको अदमेव अहोसिन्नि
देसनं निट्ठापेसि ।

६. देवधम्मजातकं

हिरिओसप्यसम्प्राप्ति इदं भगवा जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं बहुभण्डिकं भिक्षु आरब्ध कथेति ।

पञ्चपक्षवत्यु

सावत्थिवासी किरिको कुटुम्बिको भरियाय कालकताय पव्वजि । सो पव्वजन्तो असनो परिवेणञ्च अगिसालञ्च भण्डगम्भञ्च कारेत्वा भण्डगम्भं सप्पितण्डुलादीहि पूरेत्वा पव्वजि । पव्वजित्वा पन अत्तनो दासे पक्कोसापेत्वा यथारुचित आहार पचापेत्वा भुञ्जति बहुपरिक्खारो च अहोसि । रति अञ्जं निवासन-पारुपणं होति दिवा अञ्ज । विहारपच्चन्ते वसति ।

तस्मेकदिवसं चीवरपच्चत्थरणानीनि नीहरित्वा परिवेणं पत्यगित्वा सुक्खापेत्तस्स सम्बहुला ज्ञान-पदा भिक्षु पेनामनचारिक आहिण्डन्ता परिवेणं गत्वा चीवरादीनि दिस्वा कस्सिमानीनि पुच्छिमु ।

सो मय्ह आवुसोति आह ।

आवुसो ! इदम्पि चीवरं इदम्पि चीवरं इदम्पि निवासनं इदम्पि निवासनं इदम्पि पच्चत्थरणं इदम्पि पच्चत्थरणं सब्बं तुय्हमेवानि ?

आम मय्हमेवानि ।

आवुसो ! नन् भगवना तीणि चीवरानि अनुञ्जातानि, त्वं एवं अपिच्छस्मं बुद्धस्म सामने पव्व-जित्वा बहुपरिक्खारो जातो । एहि न दसवलस्स सन्निक नेस्सामानि तं आदाय मत्थु सन्निक अगमम् ।

सत्था तं दिम्बाव किञ्चखो भिक्षवे ! अनिच्छमानकं येव भिक्षु गणित्वा आगन्थानि आह । भन्ते ! अयं भिक्षु बहुभण्डो बहुपरिक्खारोनि ।

सच्च किर त्वं भिक्षु ! बहुभण्डोनि ?

सच्च भगवाति । [११६]

कस्मा पन एव भिक्षु ! बहुभण्डो जातो ? ननु अहं अपिच्छताय मन्तुट्ठिया पविवेकस्म विगिगार-म्भस्स वण्णं वदामीति ।

सो सत्थुवचनं मुत्वा कुपितो इमिनादानि नीहारेन चरिस्सामीति पारुपणं छट्ठेत्वा परिमग्गो एकचीवरो अट्ठासि ।

अयं न सत्था उपत्थम्भयमानो—ननु एव भिक्षु ! पुब्बे हिरोत्तप्यगवेमको दक्खिण्णमकालेपि हिरोत्तप्यगवेममानो द्वादसं सव्वकण्ठानि विहामि ? अयं कस्मा इदानी एवं गुरुके बुद्धमासने पव्वजित्वा चतुपरिस्समसे पारुपणं छट्ठेत्वा हिरोत्तप्यगवेममात्रं पहाय ठितोसीति ?

सो मत्थुवचनं मुत्वा हिरोत्तप्य पच्चुपट्ठापेत्वा तं चीवरं पारुपित्वा सत्थां वन्दित्वा एकमन्नं निसीदि । भिक्षु तस्मत्थस्स आवीमावन्थ भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटं अकामि.—

अतीतवत्थु

अतीतं कासिरट्ठे बाराणसियं ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो तस्स अगमहेमिया कुच्छि-स्मि पटिसन्धि गण्ठि । सा दममासेसु परिपुण्णेषु पुन विजायि । तस्स नामगहणदिवसे महिसासकुमारोनि नम अकंमु । तस्म आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले रञ्जो अञ्जोपि पुत्तो जातो । तस्स चन्दकुमारोनि नाम अकम्मु । तस्म पन आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले बोधिसत्तमाता कालमकासि ।

राजा अञ्ज अगमहेसिट्ठाने ठवेमि । सा रञ्जो पिया अहोसि मनापा । सा पियसंवासमन्वाय एकं पुतं विजायि । मुरियकुमारो नित्सं नामं अकंमु । राजा पुन दिस्वा नुट्ठचित्तो-भदे ! पुत्तस्स ते वरं दम्मीति आह ।

देवी वरं इच्छितकालं गृहेतव्यं कत्वा ठपेसि । सा पुनं वयस्सपने राजानं आह—देवेन मय्हं पुनस्स प्रातकाले वरो दिवो, पुत्तस्स मे रज्ज देहीति ।

राजा मय्हं द्वे पुत्ता अमिक्खम्भा विय जलमाना विचरन्ति, न मक्का तव पुत्तस्स रज्ज दातुमि पटिकिवित्वा त पुनपुन याचमानमेव दिस्वा 'अयं मय्हं पुत्ता' पापकम्पि चिन्तेय्याति' पुनं पक्कोसापेत्वा आह—माना ! अहं मुरियकुमारस्स जातकाले वरं अदासि । इदानीस्स माता रज्ज याचति । अहं तस्स न दातुकामो । मातुगामो नाम पापो, तुम्हाक पापकम्पि चिन्तेय्य । तुम्हे अरञ्ज पविसित्वा समच्चयेन कुलसन्तके नगरे रज्ज करेय्यायाति रोदित्वा कन्दित्वा मीसे चुम्बित्वा उज्जोजेमि ।

ते पितरं बन्दित्वा पासादा ओरोहन्ते राजगणे कीळमानो सुगियकुमारोपि दिस्वा त कारणं ज्ञत्वा अहम्पि भानिकेहि सद्धिं गमिस्सामीति तेहि सद्धिं येव निक्खमि । ते हिमवन्त पविसिषु । बोधिसत्तो मग्गा ओक्कम्म रक्खमूले निमीदित्वा [११७] सुगियकुमारं पान्तेसि—नाल ! मुरिय ! एकं मरं गन्त्वा नहात्वा च पिवित्वा च पटुमितिपण्णेहि अम्हाकम्पि पानीय आनेहीनि ।

त पन सरं वेस्सवणस्स सन्निका एकेन दकरक्खमेन लद्धं होति । वेस्सवणो च न आह— ठपेत्वा देवधम्मज्जाननके ये अञ्जे इमं सरं ओतर्गन्ति ते खादितुं लभसि । अनोनिण्णे न लभामीति । ततो पट्ठाय सो रक्खमो ये न सरं ओतर्गन्ति ते देवधम्मं पुच्छित्वा ये न जानन्ति ते खादन्ति ।

अयं खो मुरियकुमारो न मरं गन्त्वा अभीमसिम्भाव ओतर्गि । अयं न सो रक्खसो गृहेत्वा देवधम्मं जानामीति पुच्छि । सो देवधम्मो नाम चन्दमुरियाति आह । अयं न त्वं देवधम्मं न जानामीति उदकं पवेसेत्वा अतनो वसनट्ठाने ठपेसि ।

बोधिसत्तोपि न विगयन्त दिस्वा चन्दकुमारं पेसेसि । रक्खसो तम्पि गण्हित्वा देवधम्मं जानामीति पुच्छि ।

आम, जानामि । देवधम्मो नाम चतस्सो दिसाति ।

रक्खसो न त्वं देवधम्मं जानामीति तम्पि गृहेत्वा तत्थेव ठपेसि ।

बोधिसत्तो नग्गिमि चिरायन्ते एकेन अन्नरायेन भवितव्वन्ति सयं तत्थं गन्त्वा द्विन्मि ओतरण-पदवळञ्जे दिस्वा रक्खमपरिगृहितेन इमिना सरेन भवितव्वन्ति खगं सन्नयित्वा धनुं गृहेत्वा अट्ठासि । उदकर-क्खसो बोधिसत्त उदकं अनोतर्गन्तं दिस्वा वनकम्मिकपुरिमो विय हुत्वा बोधिसत्त आह—भो पुरिस ! त्वं मग्गकिल्लन्तो कस्मा इयं सरं ओतर्गित्वा नहायित्वा पिवित्वा भिमम्भानि खादित्वा पुष्पानि पिल्लित्वा यथा-मुयं न गच्छामीति ?

बोधिसत्तो तं दिस्वा एमं सो यक्खो भविस्सतीति ज्ञत्वा-तया मं भानिका गहितानि आह ।

आम मयाति ।

विकारणानि ?

अहं इमं सरं ओतिण्णके लभामीति ।

किं पन सञ्चेव लभसीति ? ये देवधम्मं जानन्ति ते ठपेत्वा अवमेमे लभामीति ।

अत्थि पन ते देवधम्मं हि अत्थोति ?

आम अत्थि ।

यदि एवं अहं ते देवधम्मं कथेस्सामीति ।

तेनहि कथेहि अहं देवधम्मं सुणिस्सामीति ।

बोधिसत्तो अहं देवधम्मं कथेय्यं किलिट्ठगघो पनम्हीति बाह् ।

यक्खो बोधिसत्तं नहापेत्वा भोजनं भोजेत्वा पानीयं पावेत्वा पुष्पानि पिण्ड्यापेत्वा गण्धेहि विलिम्पापेत्वा अलंकृतयण्डपमज्जे पल्लकं अत्थरित्वा अवाप्ति । बोधिसत्तो आसने निसीधित्वा यक्खं पादमूले निसीदापेत्वा तेनहि ओहितसोतो सक्कज्जं देवधम्मं सुणाहीति इधं गाथमाह—

“हिरिओत्तप्पसम्पन्ना सुक्कधम्मसमाहिता ।

सन्तो सप्पुरिसा लोको देवधम्माति बुच्चरे ॥” ति ।

तत्थ हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति हिरिया च ओत्तप्पेन च समन्नागतो । तेषु कायबुच्चरितादीहि हिरि-यसीति हिरि । लज्जायेंतं अधिवचनं । तेहिदेव ओत्तप्पतीति ओत्तप्पं । पापतो उज्जेगस्सेतं जघिवचनं ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठाना हिरि, बहिद्वासमुट्ठानं ओत्तप्पं । अत्ताधिपतेय्या हिरि, लोकाधिपतेय्यं ओत्तप्पं । लज्जासभावसण्ठिता हिरि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्पं । सप्पतिसवलक्खणा हिरि, वज्जभीरुकभय-दस्सावीलक्खणं ओत्तप्पं ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति (१) जाति पच्चवेक्खित्वा, (२) वयं पच्चवेक्खित्वा, (३) सूरभारं पच्चवेक्खित्वा, (४) बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा ।

कथं ? पापकरणं नामेतं न जातिसम्पन्नानं कम्मं । हीनजच्चानं केवट्ठादीनं इदं कम्मं । तादिसस्स जातिसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं ताव जातिं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तथा पापकरणं नामेतं दहरेहि कत्तब्बकम्मं । तादिसस्स वये ठितस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं वयं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तथा पापं नामेतं दुब्बलजातिकानं कम्मं । तादिसस्स सूरभारसम्पन्नस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं सूरभारं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादि-पाप अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति । तत्था पापकम्मं नामेतं अन्धबालानं कम्मं न पण्डितानं । तादिसस्स पण्डितस्स बहुसुतस्स इदं कम्मं कातुं न युत्तन्ति । एवं बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरि समुट्ठापेति ।

एवं अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति । समुट्ठापेत्वा च पन अत्तनो चित्ते हिरिं पवेमेत्वा पापकम्मं न करोति । एवं हिरि अज्झत्तसमुट्ठाना नाम होति ।

कथं ओत्तप्पं बहिद्वासमुट्ठानं नाम ? सच्चं त्वं पापकम्मं करिस्ससि चतुसु परिसासु गरहप्पसो भविस्ससि—

“गरहिस्सन्ति तं विज्झू असुचिं नागरिको यथा ।

विषज्जितो सीलवन्तोहि कथं भिक्खु करिस्ससी ॥” ति ।

पच्चवेक्खन्तो हि बहिद्वासमुट्ठित्तेन ओत्तप्पेन पापकम्मं न करोति । एवं ओत्तप्पं बहिद्वासमुट्ठानं नाम होति ।

कथं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम ? इधेकच्चो कुलपुत्तो अत्तानं अधिपति जेट्ठकं कत्वा तादिसस्स सद्धापज्जितस्स बहुसुतस्स भूतवादिस्स न युत्तं पापकम्मं कातुन्ति पापं न करोति । एवं हिरि अत्ताधिपतेय्या नाम होति । तेनाह भगवा— “सो अत्तानं येव अधिपति कत्वा अकुसलं पजह्मि [११९] कुसलं भावेति सावज्जं पजह्मि अनवज्जं भावेति । सुद्धं अत्तानं परिहरती” ति^१ ।

कथं ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम ? इधेकच्चो कुलपुत्तो लोक अधिपति जेट्ठकं कत्वा पापकम्मं

न करोति । यथाह—“महा लो पनायं लोकसन्निवासे तस्मि लो पन लोकसन्निवासे सन्नि समनत्राद्याणा इद्धि-
मन्तो दिव्यचक्रलुका परचित्तविदुनो । ते दूरतोपि पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तेपि
मं एवं जनिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सदाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति
पापकेहि अकुसलेहि धम्महीति । सन्ति देवता इद्धिमन्तिनियो दिव्यचक्रलुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतोपि
पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तापि मं जनिस्सन्ति पस्सथ भो ! इमं कुलपुत्तं सदाय
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्महीति । सो लोकं मेव अधि-
पतिं करित्वा अकुसलं पजहति कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति सुद्धं अन्नानं परिहरती”ति ।
एवं ओत्तप्यं लोकाधिपतेय्यं नाम होति ।

लज्जासभावसण्ठिता हि रि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्यन्ति । एत्थ पन लज्जानि लज्जनाकारो तेन
सभावेन सण्ठिता हि रि । भयन्ति अपायभयं तेन सभावेन सण्ठितं ओत्तप्यं । तदुभयमपि पापपरिवज्जने पाकटं
होति ।

एकच्चो हि यथा नामं को कुलपुत्तो उच्चार्यस्मावादीनि करोत्तो लज्जितव्ययुत्तकं एकं दिक्वा
लज्जनाकाप्यतो भवेय्य हीनितो एवमेवं अज्जनं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापकम्मं न करोति । एकच्चो
अपायभयभीणको हत्वा पापकम्मं न करोति ।

तत्रिदं ओपम्मं । यथाहि द्वीसु अयोगुळेसु एको सीतलो भवेय्य गूथमक्खितो एको उण्हो आदित्तो ।
तत्थ पण्डितो सीतलं गूथमक्खितता जिगुच्छन्तो न गण्हाति इतरं डाहभयेन । तत्थ सीतलस्स गूथमक्खितस्स
जिगुच्छाय अगण्हनं विप अज्जनं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापस्स अकरणं, उण्हस्स डाहभयेन अगण्हनं विप
अपायभयेन पापस्स अकरणं वेदितव्यं ।

सप्यतिस्सवलक्खणा हि रि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खणं ओत्तप्यन्ति । इदमपि द्वयं पापपरिवज्जने
येव पाकटं होति । एकच्चो हि (१) जातिमहत्तपच्चवेक्खणा, (२) सत्थुमहत्तपच्चवेक्खणा, (३) दायज्जमह-
त्तपच्चवेक्खणा, (४) सत्तद्द्वारीमहत्तपच्चवेक्खणाति चतुहि कारणेहि सप्यतिस्सवलक्खणं हि रि समुट्ठापेत्वा
पापं न करोति । एकच्चो (१) अत्तानुवादभयं, (२) पगनुवादभयं, (३) दण्डभयं [१२०] (४) दुग्गनिभयन्ति
चतुहि कारणेहि वज्जभीरुकभयदस्साविलक्खणं ओत्तप्यं समुट्ठापेत्वा पापं न करोति । तत्थ जातिमहत्तपच्च-
वेक्खणादीनि चैव अत्तानुवादभयादीनि च वित्थारेत्वा कथेनब्बानि । तेमं वित्थारो अंगुत्तरट्ठकथायं वृत्तो ।

सुक्कधम्मसमाहिताति इदमेव हिरोत्तप्यं आदि कत्वा कत्तव्वा कुसला धम्मा सुक्कधम्ममा नाम ।
ते सब्बसंग्राहकनयेन चतूभूमिकलोकियलोकुत्तरधम्मा । तेहि समाहिता समन्नागतानि अत्थो । सन्तो सप्पुरिसा
लोकोति कायकम्मादीनं सत्तत्ताय सन्तो । कतञ्चुकतवेदिताय सोमनपुरिसाति सप्पुरिसा । लोको पन मत्वाग्ग्लोको
सत्तल्लोको ओकासल्लोको खम्भल्लोको आयतनल्लोको धातुल्लोकोति अनेकविधो । तत्थ, एको लोको सब्बं सत्ता
आहारट्ठितिका—ये—अट्ठारसल्लोका अट्ठारसधातुयाति एत्थ सत्ताग्ग्लोको वृत्तो । खम्भल्लोकादयो तदन्तो-
गधा येव । अयं लोको परलोको देवल्लोको मनुस्सल्लोकोति आदिषु पन मनल्लोको वृत्तो—

“यावता चन्दिममुरिया दिसा भन्ति विरोचना ।

तावता सहम्मथा लोको एत्थ ते वन्ती वमो ॥” नि ।

एत्थ ओकासल्लोको वृत्तो । तेसु इध सनल्लोको अधिपेत्तो । सनल्लोकस्मि हि येव एवरूपा सप्पुरिसा
ते देवधम्माति वृच्चरे । तत्थ देवानि सम्मुतिदेवा उप्पत्तिदेवा विमुद्धिदेवाति ति विधा । तेसु महासम्मतकालतो
पट्ठाय लोकेन देवाति सम्मतता राजराजकुमागदयो सम्मुतिदेवा नाम । देवल्लोको उप्पन्ना उप्पत्तिदेवा नाम ।
सीगासवा विमुद्धिदेवा नाम । वृत्तमपि चेतं “सम्मुतिदेवा नाम राजानो देवियो कुमारा च । उप्पत्तिदेवा नाम

भूमदेवे उपादाय तदुत्तरं देवा । विसुद्धिदेवा नाम बुद्धपञ्चेकबुद्धस्त्रीणासवा” ति । इमेसं देवानं धम्माति दध-
धम्माति ।

बुद्धवरंति बुच्चन्ति । हिरोत्तप्यमूलका हि कुसला धम्मा कुसलसम्पदाय देवलोके निव्वसित्या च विसु-
द्धिभावस्सेव कारणत्ता कारणद्वयेन तिविधानं देवानं धम्माति देवधम्मा । तेहि देवधम्महि समन्नागता पुग्गलापि
देवधम्मा । तस्मा पुग्गलाधिष्ठानाय देसनाय ते धम्मे दस्सेन्तो “सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्मामि बुच्चरे” ति
आह ।

यक्खो इमं धम्मदेसनं सुत्वा पमन्नो बोधिसत्तं आह-पण्डित ! अहं तुम्हाकं पमन्नो एकं भातरं देमि,
कतरं आनेमीति ?

कनिट्ठं आनेहीति ।

पण्डित ! त्वं केवलं देवधम्मं [१२१] जानासि येव न पन तेसु वत्तेमीनि ।

किं कारणाति ?

यंकारणा जेट्ठं ठपेत्वा कनिट्ठं आनापेत्तो जेट्ठापचायिककम्मं नाम न करोसीति ।

देवधम्मं चाहं यक्ख ! जानामि तेसु च पवत्तामि । मयं हि इमं अरञ्जं एतं निस्साय पविट्ठा ।
एतस्स हि अत्थाय अम्हाकं पितरं एतस्स माता रज्जं याचि । अम्हाकं पन पिता न वरं अवत्वा अम्हाकं अनुरक्ख-
णत्थाय अरञ्जावासं अनुजानि । सो कुमारो अनुवत्तित्वा अम्हेहि सद्धिं आगमो, तं अरञ्जे एको यक्खो खादीति
वुत्तेपि न कोचि सद्धिस्सति । तेनाहं गरुहभयभीतो तमेव आनापेमीति ।

साधु साधु पण्डित ! त्वं देवधम्मं च जानासि तेसु च वत्तसीति पमन्नचित्तो यक्खो बोधिमनस्स साधु-
कारं दत्त्वा द्वेपि भातरो आनेत्वा अदासि ।

अथ नं बोधिसत्तो आह- सम्म ! त्वं पुब्बं अतना कनेन पापकम्मेन परेसं संसर्वाहितत्वादको यक्खो
हुत्वा निव्वन्नो । इवानि पुनपि पापमेव करोसि । इदं ते पापकम्मं निग्गयादीहि मुच्चिवुं न दस्मति । तस्मा इतो
पट्ठाय पापं पहाय कुमलं करोहीति असक्खि च पन नं दमेतुं । सो नं यक्खं दमेत्वा नेन संविहितारक्खो तत्थेव
वसन्तो एकदिवसं नक्खत्तं ओलोकेत्वा पितुकालकतभावं अत्वा यक्खं आदाय वाराणासि गन्त्वा रज्जं गहेत्वा
चन्दकुमारस्स ओपरज्जं सुरियकुमारस्स मेनापतिट्ठानं दत्त्वा यक्खस्स रमणीयं ठाने आयननं कारेत्वा यथा मं
अग्गमालं अग्गपुक्कं अग्गगन्धं अग्गफलं अग्गभस्सञ्च लभति तथा अकासि । सो धम्मं रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं
गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसानं मं भिक्खु सोत्तापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सम्मासम्बुद्धोपि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि चेटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा उदकरक्खसो
बहुभण्डिकभिक्खु अहोसि, सुरियकुमारो आनन्दो, चन्दकुमारो सारिपुत्तो जेट्ठकभाता महिमासकुमारो पन अहमेव
अहोसिन्ति ।

देवधम्मजातकं

७. कट्टहारिजातकं

पुत्रो त्याहं महाराजाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो वासभस्सत्तियाय वत्थुं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

वासभस्सत्तियाय वत्थुं द्वादसनिपाते भट्टसालजातकं आविभविस्सति । सा किर महानामस्स सक्क-
स्स धीता नागमुण्डाय नाम दामिया कुच्छिस्मि जाता[१२२]कोसलराजस्स अगमहेसी अहोसि । सा रज्जो
पुत्तं विजायि । राजा पत्तम्सा पच्छा दामिभावं जत्वा ठाना परिहापेसि । पुत्तस्स बिड्डभस्सापि ठाना परिहापेसि
येव । उभोपि अत्तनो निवेसनं येव वसन्ति । मन्था तं कारणं जत्वा पुब्बण्हसमये पञ्चसत्तभिक्षुपरिवृतो रज्जो
निवेसनं गत्वा पञ्जनासने निसीदित्वा—महाराज ! कइं वासभस्सत्तियाति आह ।

राजा तं कारणं आरोचसि ।

महाराज ! वासभस्सत्तिया कस्स धीताति ?

महानामस्स भन्तेति ।

आगच्छमाना कस्म आगतानि ?

मय्ह भन्तेति ।

महाराज ! एमा रज्जो धीता रज्जो व आगता राजान यव पटिच्च पुत्त पटिलभि । सो पुत्तो कि
कारणा पितु सन्तकस्स रज्जस्स सामिको न होति ? पुब्बे राजानो मुहुत्तिकाय कट्टहारिकाय कुच्छिस्मिम्पि
पुत्त लभित्वा पुत्तस्स रज्ज अवमूति ।

राजा तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचि । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारण पाकट अफासि—

अतीतवत्थु

अतीने बाणमियं ब्रह्मदन्नो राजा महन्तेन यसेन उय्यान गत्वा तत्थं पुप्फफललोभेन विचरन्तो
उय्यानवनसण्ठे गायित्वा गायित्वा दारुणि उद्धरमान एकं इत्थि दिस्वा पटिबद्धचित्तो सवास कप्पोसि । त खण
येव बोधिसत्तो तस्सा बुच्छिय येव पटिसन्धि गण्हि । तावदेव तस्मा वजिरपूरिता विय गत्वा कुच्छि अहोसि ।
सा गम्भस्स पत्तिट्ठितभाव जत्वा—गम्भो मे देव ! पत्तिट्ठितोति आह ।

राजा अगुलिमुद्दिक्क दत्त्वा सचे धीता होति इमं विस्सज्जेत्वा पांसेय्यासि सचे पुत्तो होति मुद्दिक्काय
सद्धि मम सन्तिक आनेय्यासीति वत्त्वा पक्कामि ।

सापि पण्णक्कगम्भा बोधिसत्तं विजायि । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा, विचरणकाले वीळा-
मण्डले कीटल्लम्स एव वत्तारो होन्ति—निष्पत्तिकेनम्हा पढटाति ।

तं सुत्त्वा बोधिसत्तो मातु सन्तिकं गत्वा—अम्म ! को मय्ह पितानि पुच्छि ।

तान् ! त्वं बाराणसिरज्जो पुत्तोति ।

अम्म ! अन्थि पन कोचि मक्खीति ?

तान् ! राजा इमं मुद्दिक्क दत्त्वा सचे धीता होति इमं विस्सज्जेत्वा पांसेय्यासि, सचे पुत्तो होति इमाय
मुद्दिक्काय सद्धि आनेय्यासीति वत्त्वा गतोति ।

अम्म ! एवं सन्ते कस्मा म पितु सन्तिकं न नेय्यासीति ?

सा पुनस्तु अज्ज्ञास्यं ज्ञत्वा राजद्वारं गन्त्वा रज्जो आरोवापेति - रज्ज्वा च पक्कोसापिता पवित्रित्वा राजानं वन्दित्वा अयं ते देव ! पुत्तोति आह ।

राजा जानन्तोपि परिसमज्जो लज्जाय न मय्हं पुत्तोति आह ।

अयं ते देवमुद्दिक्का इमं सज्जानासीति ।

अयमिं मय्हं मुद्दिक्का न होतीति ।

देव इदानीं उपेत्वा सच्चकिरिय अज्जो मम सक्खी नत्थि । सचायं दारको तुम्हे पटिच्च जातो खित्तो आकासे तिट्ठु नो चं भूमियं पतित्वा [१२३] मरुत्तुति बोधिसत्तं पादं गृहेत्वा आकासे विपि । बोधिसत्तो आकासे पल्लवं आभुजित्वा निसिञ्चो मधुरस्सरं पितुषम्मं कथंन्तो इमं गायमाह-

पुत्तो त्थाहं महाराज ! त्वं म पोस जनाधिप !

अज्जेपि देवो पोसेति किञ्च देवो सकं पजन्ति ॥

तत्त्व पुत्तो त्थाहन्ति पुत्तो ते अह । पुत्तो च नामेत^१ अत्रजो खेतजो अन्तेवासिको दिक्ककोति चतुब्बिधो^२ । तत्त्व अत्तानं पटिच्च जातो अत्रजो नाम । सयनपिट्ठे पल्लवं उरेति एवमादिसु निब्बत्तो खेतजो नाम । सत्तिकं सिप्पुगण्हनको अन्तेवासिको नाम । पोसावन्त्याय दिक्को दिक्कको नाम । इध पन अत्रज सन्धाय पुत्तोति वृत्त । चत्तुहि सकहवत्तुहि जन् रज्जयतीति राजा । महन्तो राजा महाराजा । त आमन्तेन्तो आह महाराजाति । त्वं म पोस जनाधिपाति जनाधिप ! महाजनजेट्ठक ! त्वं म पोस भरस्सु बड्ढेहि । अज्जेपि देवो पोसेतीति अज्जेपि हत्थिअस्सादयो तिरच्छानगतं बहुजने च देवो पोसेति । किञ्च देवो सकं पजन्ति एत्थ पन किञ्चाति गरहत्थे च अनुगहत्थे च निपातो । सकं पजं अत्तनं पुत्तं म देवो न पोसेतीति वदन्तो गरहति नाम । अज्जेबहुजने पोसेतीति वदन्तो अनुगण्हन्ति नाम । इति बोधिसत्तो गहरन्तोपि अनुगण्हन्तोपि “किञ्च देवो सपः पज” न्ति आह । राजा बोधिसत्तस्स आकासे निसीदित्वा एव धम्म देमेन्तस्स मुत्वा-एहि तान । अहमेव पोसेस्सामि अहमेव पोसेस्सामीति हत्थं पसारेसि । हत्थसहस्सं पसारयित्थ । बोधिसत्तो अज्जस्स हत्थे अनोतरित्वा रज्जोव हत्थे ओनरित्वा अंके निमीदि । राजा तस्स ओपरज्ज दत्त्वा मातरं अगमहंसि अकासि ।

सो पितु अज्जयेन कट्ठवाहनराजा नाम हुत्वा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । सत्था कोसल-रज्जो इमं धम्मदेसन आहरित्वा द्वे वत्थूनि वस्सेत्वा अनुसन्धि पटेत्वा जातकं समाधानेति । तदा माता महामाया जहोसि । पिता सुद्धोदनमहाराजा । कट्ठवाहनराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

कट्टहारिजातकं

८. गामनिजातकं

अपि अतरमानानन्ति इव सत्या जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरम्भ कथेसि ।
इमस्मिं पन जातके पच्चुप्पन्नवत्थुञ्च अतीतवत्थुञ्च एकादसनिपाते संवरजातके [१२४] आविभवस्सति ।
वत्थु हि तस्मिञ्च इमस्मिञ्च एकसदिसमेव । गाथा पन नाना । गामनिकुमारो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा भातिक-
सत्तस्स कनिट्ठोपि हुत्वा भातिकसतपरिवारिनो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा वरपल्लंके निसिम्भो अत्तनो यससम्पत्तिं
ओलोकेत्वा अयं मय्हं यससम्पत्तिं अम्हाकं आचरियस्स सन्तकाति तुट्ठो इमं उदानं उदानेसि—

अपि अतरमानानं फलासाव समिज्जाति ।

विपक्कवृक्षचरियोस्मि एवं जानाहि गामनीति ।

तत्थ अपीति निपातमत्त । अतरमानानन्ति पण्डितान ओवादे ठत्वा अतुरित्वा अबेगामित्वा उपायेन
कम्मं करोन्तान । फलासाव समिज्जातीति यथापत्त्यतफले आसा तस्स फलस्स निष्फत्तिया समिज्जाति येव ।
अथवा, फलासाति आसाय फल यथापत्त्येन फलं समिज्जाति येवानि अत्थो । विपक्कवृक्षचरियोस्मीति एत्थ
जत्तारि संग्रहवत्थूनि सेट्ठचरियता वृक्षचरियं नाम । तञ्च तम्मूलिकाय यससम्पत्तिया पटिलद्धता विपक्क नाम ।
योवास्स यसो निष्फलो सोपि सेट्ठट्ठेन वृक्षचरिय नाम । तेनाह— विपक्कवृक्षचरियोस्मि । एवं जानाहि
गामनीति कत्थञ्चि गमिकपुरिसोपि गामजेट्ठकोपि गामनि इव पन सम्बजनजेट्ठक अत्तानं सन्धायाह अम्भो
गामनि ! त्व एतं कारण एव जानाहि आचरिय निम्माय भातिकसतं अनिककमित्वा इदं महारज्जं पत्तोस्मीति
उदानं उदानेसि । तस्मि पन रज्ज पत्ते सत्तट्ठदिवसच्चयेन सम्बेपि भान्ते अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानं गता ।
गामनि राजा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । बोधिसत्तो पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गर्तो ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा वस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो
भिक्खू अरहन्ते पतिट्ठितोति । सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा गामनिराजा
आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

गामनिजातकं

०. मखादेवजातकं

उत्तमंगरुहा मय्हन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो महाभिनिक्खमनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तं हेदटा निदानकथाय कथितमेव । तस्मिं पन काले भिक्खू दसवलस्स नेक्खम्मं वण्णेन्ता निसीदिमु । अथ सत्था धम्मसभ आगत्वा बुद्धासने निसिञ्चो भिक्खू आमन्तेमि— काय नुं व भिक्खवे! एतरहि कथाय सप्पिसिन्नाति ?

भन्ते ! न अञ्जाय कथाय, तुम्हाकं यंत्र पन नेक्खम्मं वण्णयमाना निसिन्नम्हानि ।

न भिक्खवे! तथागतो[१२५] एतरहि येव नेक्खम्मं निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्यस्माविभावत्यं भगवन्त याचिमु । भगवा भवन्तं न पटिच्छन्नं कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते विदेहरट्टे मिथिलायं मखादेवो नाम राजा अहोसि धम्मिका धम्मराजा । सो चतुरासीति-वत्ससहस्सानि कुमारकीलं कीळि । तथा ओपरज्ज, तथा महारज्ज कत्वा दीघमट्ठानं खेपेत्वा एकदिवस कप्पक आमन्तेसि—यदा मे सम्म कप्पक ! मिरस्मिं पल्लिनानि पस्सेय्यामि अथ मे आरोचेय्यामीनि ।

कप्पकोपि दीघमट्ठानं खेपेत्वा एकदिवसं रज्जो अञ्जनवण्णान केसान अन्तरे एकमेव पल्लि दिस्वा देव ! एकं ते पल्लिं दिस्सतीनि आरोचेसि ।

तेन हि मे सम्म ! त पल्लि उद्धरित्वा पाणिमिह ठपेहीति च वुत्ता सुवण्णसण्डानेन उद्धरित्वा रज्जो पाणिमिह पतिट्ठापेसि ।

तदा रज्जो चतुरासीतिवत्समहस्सानि अपू अवसिद्ध होति । एव सन्तेपि पल्लि दिम्वाव मच्चु-राजान आगत्वा समीपं ठित विय अत्तान आदित्तपण्णसाल पविट्ठ विय च मञ्जमानो सवेग आपज्जित्वा—बाल मखादेव ! याव पल्लितम्मुप्पादाव इमे किलेसे जहिनु नासक्खीति चिन्तेसि । तस्मेव पल्लितपानुभाव आय-ज्जन्तस्स आवज्जन्तस्स अलोडाहो उपपज्जि । सरीरा रोदा मुच्चिमु । साटका पीळित्वा अपनेतव्वाकाग्गप्ता अहेसु । सो अज्जेव मया निक्खमित्वा पव्वजितु वट्टनीति कप्पकस्स सनमहस्मुट्ठान गामवर दत्वा जेट्टपुत्त पक्कोसापेत्वा—तान ! मम सीमे पल्लित पानुभूत महम्मल्लकीमिह जानो । भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा इदानि दिव्वकामं परिमेनिस्सामि नेक्खम्मकालो मय्ह त्व इम रज्ज पटिपज्ज । अहं पन पव्वजित्वा मखादेवम्बवनं स्याने वमन्तो समणधम्म करिस्सामीति आह ।

त एव पव्वजितुकाम अमच्चा उपसकमित्वा— देव ! किं तुम्हाक पव्वज्जाकारणानि पुच्छिमु राजा पल्लि हत्थेन गहेत्वा अमच्चान इम गाथमाह—

उत्तमंगरुहा मय्हं इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता वेवडूता पव्वज्जात्तमयो ममा ॥ ति ।

तत्थ उत्तमंगरुहाति केसा । केसा हि सब्बेम हत्थपादादीन अंगानं उत्तमे मिरस्मि निरुद्धहता उत्त-मंगरुहा नामानि वृच्चन्ति । इमे जाता वयोहराति पस्सथ ताता ! पल्लितपानुभावेन तिण्ण वयान हरणतो इमे जाता वयोहरा । पातुभूताति निव्वत्ता । वेवडूताति देवोनि मच्चू तस्स दूतानि देवडूता । मिरस्मि हि पल्लितेसु पातुभूतेसु

मञ्जुराजस्स सन्तिके ढितो विय होति तस्मा पलितानि मञ्जुदेवस्स दूताति बुच्चन्ति।[१२६] देवा विय दूतातिपि देवदूता । यथाहि अलंकतपटियत्ताय देवनाय आकामिं ठत्वा अमुकादवमे त्वं मरिस्समीति वुत्ते त तथेव होति एव सि रस्मिं पलितेसु पातुभूतेसु देवताय व्याकरणसदिसमेव होति । तस्मा पलितानि देवसदिसा दूताति बुच्चन्ति । विमुद्धिदेवानं दूतातिपि देवदूता । सम्बोधिमतता हि जीणव्याधिमनपम्बजिते दिस्वाव सवेगमापाज्जित्वा निक्खम्म पम्बजन्ति । यथाह—

“जिणञ्च दिस्वा दुक्खित च व्याधित मतञ्च दिस्वा गतमायुसंसय ।

कासाववत्थ पम्बजितञ्च दिस्वा नस्मा अह पम्बजितोमिह राजा ॥” नि ।

इमिना परियायेन पलितानि विमुद्धिदेवान दूतसा देवदूतानि बुच्चन्ति । पम्बज्जासमयो ममा ति गिहीभावतो निक्खन्तट्ठेन पम्बज्जाति लद्धनामस्स समणलिगगहणस्स कालो मय्हन्ति दस्सेति । सो एव वत्त्वा त दिवसमेव रज्ज पहाय इमिपम्बज्ज पम्बजिजा तस्मिज्जेव मत्सादेवम्भवने विहरन्तो चतुरासीतिवत्ससहस्सानि चत्तारो ब्रह्मविहारं भावेत्वा अपरिहीनज्जाने ढितो काल कत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा पुन ततो पुनो मिधि-
लायं येव निमि^१नाम राजा हुत्वा ओस्सक्कमान अत्तनो बंस घटेत्वा तत्थेव अम्भवने पम्बजित्वा ब्रह्मविहारं भावेत्वा पुन ब्रह्मलोकूपगोव अहोसि ।

मत्थापि न भिक्खवे^१ तथागतं इदानेव महाभिनिक्खमन निक्खन्तां, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेभि । सच्चपरियांसाने केचि मोनापप्पा अहेसु केचि सकदागामिनो केचि अनागामिनो । इति भगवा इमानि द्वे वत्थुनि कथेत्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातक समोधानेभि । तदा कप्पको आनन्दो अहोसि, पुत्तो राहुलो, मत्सादेवराजा पन अहमेवानि ।

मत्सादेवजातकं

१० सुखविहारिजातकं

यच्च अञ्जे न रक्खन्तीति इदं सत्त्वा अनुपियनगरं निस्साय अनुपियम्बवने विहरन्तो सुखविहारिं भदियत्थेरं आरब्ध कपेसि ।

पञ्चपसवत्थु

सुखविहारी भदियत्थेरो छक्खत्तियसमागम उपासितसत्तो पम्बजितो । तेमु भदियत्थेरो च किम्ब-
लत्थेरो च भयुत्थेरो च उपासित्थेरो च अरहत्तं पत्ता । आनन्दत्थेरो सोतापथो जातो । अनुदत्तत्थेरो दिव्यचक्खुको
देवदत्तो आनलामी जातो । छन्नं पन सत्तियानं [१२७] वत्थु याव अनुपियनगरा खण्डहालजातके^१ आबिभस्सति ।

आयस्मा पन भदियो राजकाले अत्तानं रक्खन्तो रक्खणसंविधानञ्चेव ताव बहूहि रक्खाहि रक्खिय-
मानस्स, उपरिपासादतले महासयने सम्परिवत्तमानस्सापि अत्तनो भयुत्पत्तिञ्च दिस्वा इदानि अरहत्तं पत्त्वा
अरञ्जादिमु यत्थ कत्थपि बिचरन्तोपि अत्तनो विगतभयतञ्च समनुपस्सन्तो — अहो सुखं ! अहो सुखन्ति ! उदानं
उदानेसि ।

तं सुत्वा भिक्खू आयस्मा भदियो अञ्जं व्याकरोतीति भगवतो आरोचेसु ।

भगवा न भिक्खवे ! भदियो इदानीव सुखविहारी पुब्बेपि सुखविहारी येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारयमाने बोधिसत्तो उदिच्चवाहणमहासालो हुत्वा कामेसु
आदीनवं नेक्खम्मे चानिस्सं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्वा इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा अट्टसमा-
पत्तियो निम्बत्तेसि । परिवारोपिस्स महा अहोसि पञ्चतापससत्तानि । सो वस्सकाले हिमवन्ततो निक्खमित्त्वा
तापसगणपरिवृतो गामनिगमादिमु चारिकं चरन्तो बाराणसि पत्त्वा राजानं निस्साय राजय्याने वासं कपेसि
तत्थ वस्सिके चत्तारो मासे वसित्वा राजानं आपुण्डि । अथ नं राजा तुम्हे भन्ते ! महल्लका, किं वो हिमवन्तेन ।
अन्तेवासिके हिमवन्तं पेसेत्वा इधेव वसथाति याचि । बोधिसत्तो जेट्ठन्तेवासिकं पञ्चतापससत्तानि पटिच्छापेत्त्वा
गच्छत्वं इमेहि सद्धिं हिमवन्ते वस अहं पन इधेव वसिस्सामीति ते उय्योजेत्त्वा सयं तत्थेव वासं कपेसि । सो पनस्स
जेट्ठन्तेवासिको राजपम्बजितो महन्तं रज्जं पहाय पम्बजित्वा कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्टसमापत्तिलाभी
अहोसि । सो तापसेहि सद्धिं हिमवन्ते वसमानो एकदिवसं आचरियं दट्ठुकामो हुत्वा ते तापसे आमन्तेत्त्वा तुम्हे
अनुक्कण्टमाना इधेव वसथ अहं आचरियं वन्दित्वा आगमिस्सामीति आचरियस्स सन्तिकं गत्त्वा वन्दित्वा पटि-
सन्धारं कत्वा एकं तट्टिकं अत्थरित्त्वा आचरियस्स सन्तिके येव निपज्जि ।

तस्मिञ्च समये राजा तापसं पस्सिस्सामीति उय्यानं गत्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । अन्तेवासी
तापसो राजानं दिस्वापि नेव उट्ठासि । निपन्नको येव पन अहो सुखं अहो सुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

राजा अयं तापसो मं दिस्वापि न उट्ठोतीति अनत्तमनो बोधिसत्तं आह—भन्ते ! अयं तापसो यदिच्छकं
भुत्तो भविस्सति उदानं उदानेत्तो सुखसेय्यमेव कपेतीति ।

महाराज ! अयं तापसो पुब्बे तुम्हादिसो एको राजा अहोसि । स्वायं अहं पुब्बे गिहीकाले

रज्जसिरि अममवन्तो [१२८] आवुषहृत्वेहि बहूहि रक्खियमानोपि एवरूपं सुखं नाम नात्थन्ति
अत्तनो पम्बज्जासुखं ज्ञानसुखं आरब्भ इमं उदानं उदानेतीति । एवञ्च पन वत्वा बोधिसत्तो रज्जो
धम्मकथं कथेतु इमं गाथमाह—

“यञ्च अञ्जे न रक्खन्ति यो च अञ्जे न रक्खति ।

स वे राज सुखं सेति कामेसु अनपेक्खवा ॥”ति ।

तत्थ यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति यं पुग्गलं अञ्जे बहू पुग्गला न रक्खन्ति । यो च अञ्जे न रक्खतीति
यो च एको अहं रज्जं कारेमीति अञ्जे बहू न रक्खति । स वे राजा ! सुखं सेतीती महाराज ! सो पुग्गलो एको
अदुतियो पविषितो कायिकचेतसिकसुखसमंगी हूत्वा सुखं सेति । इदञ्च देसनासीसमेव न केवलं पन सुखं सेति
येव एवरूपो पन पुग्गलो सुखं गच्छति तिदंति निसीदति सयतीति सन्धिरियापथेसु सुखप्पतोव होति । कामेसु
अनपेक्खवाति वत्थुकामकिन्हेसकामेसु अपेक्खारहितो विगतच्छन्दरागो नित्ण्हो एवरूपो पुग्गलो सन्धिरिया-
पथेसु सुखं विहरति महाराजाणि । राजा धम्मदेसनं मुत्वा तुट्टमानसो वन्दित्वा निवेसनमेव गतो । अन्तेवासिकोपि
आचरियं वन्दित्वा हिमवन्तमेव गतो । बोधिसत्तो पन तत्थेव विहरन्तो अपरिहीनञ्जानो कालं कत्वा बह्मलोके
निव्वन्ति । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरिन्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुगन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेति ।
तदा अन्तेवासिको भद्दियत्थेरो अहोसि गणसत्था अहमेवाति ।

सुखविहारिजातकं ।

अपण्णकवगो निद्रितो

१. एककनिपातो

२. सीलवग्गवण्णना

१. लक्खणमिगजातकं

होति सीलवत्तं अत्थोति इदं सत्था राजगह् उपनिस्साय बैल्लुवनं विहरत्तो देवदत्तं आरम्भ कथेसि । देवदत्तस्स कत्थं याव अभिमारप्पयोजना खंडहालजातके आविभविस्सति । याव धनपालकं विस्सज्जना पन भुत्तल्लहंसजानके आविभविस्सति । याव पठविप्पवेसना मोलसनिपाते^१ समुद्वाणिजजातके आविभविस्सति ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मिं समये देवदत्तो पञ्चवत्थूनि याचित्वा अलमन्तो संघं भिदिन्त्वा पञ्चभिक्षुसत्तानि आदाय गयासीसे विहरति । अथ तेसं भिक्षुन् आणं परिपाकं अगमासि ।

तं जत्वा [१२९] सत्था द्वे अगसावके आमन्तेसि — सारिपुत्ता ! तुम्हाकं निस्सितक्का पञ्चसत्ता भिक्षू देवदत्तस्स लद्धि रोचेत्त्वा तेन सद्धिं गता । इदानीं पन तेसं आणं परिपाकं गन्तुं, तुम्हे बहूहि भिक्षूहि सद्धिं तत्थ गत्त्वा तेसं धम्मं देहेत्त्वा ते भिक्षू मग्गफलेहि पबोचेत्त्वा गहेत्त्वा आगच्छथाति ।

ते तथेव गत्त्वा तेसं धम्मं देहेत्त्वा मग्गफलेहि पबोचेत्त्वा पुनर्दिवसे अरुणभग्नवेलाय ते भिक्षू धादाय बैल्लुवनमेव अगममु । अगन्त्वा च पन सारिपुत्तत्वेरस भगवन्तं वन्दिन्त्वा ठितकाले भिक्षू धे^२ पसंसित्व । भगवन्तं आहमु— भन्ते ! अम्हाकं जेट्टकमातिको धम्मयेनापनि पञ्चभिक्षूस्सनेहि परिवृतो आगच्छन्तां अनविग सोभति देवदत्तो पन पहीनपरिवारो जाताति ।

न भिक्षुत्तवे ! सारिपुत्तो इदानेव आतिसंघपरिवृतो आगच्छन्तां सोभति पुब्बेपि सोभियेव देवदत्तोपि न इदानेव गणतो परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति ।

भिक्षू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिमु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्तं कारणं पाकटमवाप्ति-

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहनगरे एको मगधराजा रज्जं कारेमि । तदा बोधिसत्तो मिगयोनियं पटिसन्धि गहेत्त्वा बद्धिपत्तो मिगमहम्मपरिवारो अरज्जे वसति । तस्स लक्खणो च कालो चापि द्वे पुत्ता अहेग्गु । सो अत्तनो महल्लककाले — ताता ! अहं इदानीं महल्लको तुम्हें इमं गणं परिहरथाति पञ्च पञ्च मिगसत्तानि एकेकं पुत्त पटिच्छापेसि ।

ततो पट्ठाय ते द्वे जना मिगगणं परिहरन्ति । मगधरट्ठस्मिञ्च सस्ससमये किट्ठसम्बाधे अरज्जे मिगान् परिगन्थो हेति । मतस्मा सस्सखादकानं मिगान् मारणत्थाय तत्थ तत्थ ओपानं खणन्ति मूलानि रोन्ति पासाणयन्तानि सज्जेन्ति कूटपासादयो पासे ओड्ढेन्ति । बहू मिगा विनामं आपज्जन्ति । बोधिसत्तो किट्ठसम्बाधसमये जन्वा पुत्तं पक्कोमापेत्त्वा आह—ताता ! अयं किट्ठसम्बाधसमयो बहू मिगा विनामं पापुणन्ति । मयं महल्लका । येन केनुपायेन एकस्मिं ठाने बीतिनामेस्साय । तुम्हे तुम्हाकं मिगगणं गहेत्त्वा अरज्जे पम्भनपादं पविसित्त्वा मम्माम् उट्ठकाले आगच्छेय्याथाति ।

ते साधूनि पितु वचनं पटिस्सुणित्त्वा सपरिवारा निक्खमिमु । तेसं पन गमनागमनमगं मनुस्सा जानन्ति

हमस्मि काले मिगा पञ्चत आरोहन्ति इमस्मि काले ओरोहन्तीनि । ने तन्थ तन्थ पटिच्छन्तुत्ताने निळीना बहू मिगे विज्झित्वा मारेन्ति ।

काळमिगोपि अत्तनो दन्धताय इमाय नीम बेलाय गन्तब्बं इमाय वेलाय न गन्तव्वन्ति अजानन्तो मिगगणं आदाय पुब्बण्हेपि सायण्हेपि [१३०] पदोसेपि पच्चूसेपि गामद्वारेन गच्छन्ति । मनुस्सा तन्थ तन्थ पक्कनि-याय छिता च निळीना च बहू मिगे विनासं गमेन्ति । एवं सो अत्तनो दन्धताय बहू मिगे विनासम्पापेत्वा अपक्वेहेव मिगेहि अरञ्जं पाविसि ।

लक्षणमिगो पन पणितो व्यक्तो उपायकुसलो इमाय वेलाय गन्तब्बं इमाय वेलाय न गन्तव्वन्ति जानाति । सो गामद्वारेनपि न गच्छति, दिवापि न गच्छति, पदोसेपि न गच्छति, पच्चूसेपि न गच्छति । मिगगणं आदाय अद्वरत्तसमयमेव गच्छति । तस्मा एकस्मि मिगं अविनासेत्वा भ्रञ्जं पाविसि ।

ने तन्थ चत्तारो मामे वमिन्वा र, भेसु उद्धटेसु पञ्चता ओत्तारसु । कालो पच्छा^१ गच्छन्तोपि पुरिमन-येनेव अवसेसमिगेपि विनास पापेन्तो एककोव आगमि । लक्षणमिगो पन एकमिगमिपि अविनासेत्वा पञ्चहि मिगसतेहि परिबुत्तो मानापितुन्न सन्निक आगमि । बोधिमत्तो द्वे पुत्ते आगच्छन्ते दिस्वा मिगगणेन^२ मद्धि मन्तेन्तो इमं गाथ समुट्ठापेमि—

होति सीलवत्तं अरथो पटिसन्धारवुत्तिनं ।

लक्षणं पस्स आयत्तं आतिसंघपुरक्कत्तं ॥

अथ पस्ससि मं कालं सुविहीनं च प्राप्तिही^३ ति ।

तन्थ सीलवत्तस्ति सुखसीलताय सीलवत्तानं आचारसम्पन्नान् । अत्योनि वुद्धि । पटिसन्धारवुत्ति-नन्ति धम्मपटिसन्धारो च आमिसपटिसन्धारो च एतेव वृत्तिनोति पटिसन्धारवुत्तिनो । तेम पटिसन्धारवृत्तीन । एत्थ च पापनिवारणओवादानसासनादिवसेन धम्मपटिसन्धारो च गोचरलाभापनगिलातुपट्टाकधम्मक-रक्कावमेन आमिसपटिसन्धारो च वेदितव्वो । इदं वुत्तं होति । इमेमु द्वीमु पटिसन्धारंमु ठितान आचारसम्पन्नान् पण्डितान् वुद्धि नाम होति । इदानी त वुद्धि दम्मेनु पुनमातर^३ आलपन्तो विव लक्षण पस्सति आदिमाह । तत्राय मखं त्थो । आचारपटिसन्धारसम्पन्न अत्तनो पुत्त एकमिगमिपि अविनासेत्वा आनिमधेन पुरक्कत्तं परिवग्नि आगच्छन्तं पस्स । नाय पन आचारपटिसन्धारसम्पदाय विहीन दन्धपञ्ज अथ पस्ससि म काळ एकस्मि ज्ञानि अनवसेमेत्वा^४ सुविहीनमेव प्राप्तिहि एककं आच्छलन्ति । एवं पुत्तं अभिनन्दित्वा पन बोधिमत्तो यावतायुक्क टप्पा यथाकम्मं गतो ।

सन्धापि न भिक्खवे^१ सारिपुत्तो इदानीं च आनिमधपरिवग्निं सोभति, पुब्बेपि सोभि येव । न च देवदत्तो एगर्हि येव गणम्हा परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति इम धम्मदेमन दम्मेत्वा द्व वत्थूनि घटत्वा अनुमान्ध योवेत्वा ज्ञातक ममो [१३१] धानेति । तदा काळा देवदत्तो अहोसि । परिस्सा पस्स देवदत्तपरिग्माव लक्षणो सारिपुत्तो परिस्सा पनस्स बुद्धपरिस्सा माता गहुलमाता अहोसि । पिता पन अहमव अहामिनि ।

लक्षणमिगजातकं

२. निम्रोधमिगजातकं

निम्रोधमेव सेवेम्याति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो कुमारकस्सपत्नेस्स मानरं आरब्ध कचेमि ।

पञ्चपन्नबालम्

सा किर राजगहनगरे महाविभवस्स सेट्ठिनो बीता अहोसि । उस्सच्चकुसलमूला परिमदितसंभारा पच्छिमभविक्खसत्ता । अन्तोक्खुटे पदीपो विय तत्त्सा हृदये अरहत्तुपनिस्सयो जलति । अथ सा अत्तानं जाननकालतो पट्ठाय गे हे अनभिरत्ता पब्बजितुकामा हुत्वा मातापितरो आह—अम्म ताता ! मय्हं बरावामे चित्तं नामि-
रमति अहं निव्वयानिके बुद्धसासनं पब्बजितुकामा पच्चाजेय मत्ति ।

अम्म ! किं वदेसि ? इमं कुलं बहुविभवं । त्वञ्च अम्हाकं एकधीनिका । न लब्भा तथा पब्बजितुन्ति ।

सा पुनप्युनं याचित्वापि मातापितुश्च सन्तिका पब्बज्जं अलममाना चित्तेसि— होतु पतिकुलं गता सामिकं आराधेवा पब्बजिस्सामीति । सा वयप्यत्ता पतिकुलं गत्वा पतिदेवता हुत्वा सीलवती कल्याणधम्मा अगारं अज्झावनि । अवत्सा स वासमन्वाय कुच्छिदं गम्भो पतिट्ठहि । सा गम्भस्स पतिट्ठितभाव न अञ्जासि । अथ तस्सि नगरे नक्खन घोसयिसु । सकलनगरवासिनो नक्खत्त कीळिमु । नगरं देवनगरं विय अलकतपटियनं अहोसि । सा पन ताव उळारायपि नक्खत्तकीळाय वलमानाय अत्तनो सरीरं न विलिम्पयि नालकगेनि एकनि-
वेमेनेव चरति ।

अथ नं सामिको आह—भद्रे ! सकलनगरं नक्खत्तनिस्सित त्वं पन सरीरं नप्यटिज्जगसि, अलंकारं न करोसि किंकारणाति ?

सा आह—अव्यपुत्त ! इत्तिसाय मे कुणपेहि पूरित सरीरं । किं इमिना अलंकनेन । अयं हि कायो नेव देवनिम्मितो न ब्रह्मनिम्मितो, न सुवण्णमयो, न मणिमयो, न हरिजन्धनमयो, न पुण्डरीककमलपुल्लगवभसम्भूतो न अमतोसघपूरितो । अथ खो कुणपे जातो मातापेत्तिकसम्भवो निच्चुच्छादनपरिमद्दुनभेदनविद्धंसनधम्मो कट-
सिबद्धनो तण्हपादिन्नो लोकानं निदानं परिदेवानं वत्थु सम्भरोगानं आलयो कम्मकरणानं परिगग्हो अन्तोपूतिं बह्निनिच्चपग्घरणो किमि कुलानं आवासो, मीवधिकपरायणो, मरणपरियोसानो मव्वलोकस्स चक्खुपथे परिवत्त-
मानोपि—[१३२]

“अट्ठीनहारसंयुसो तच्चमंसविलेपनो ।

छविद्या कायो पटिच्छन्नो ययाभूतं न दिस्सति ॥

अत्तपूरो उदरपूरो यकपेठस्स वत्थिनो ।

हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहक्कस्स च ॥

सिघाणिकायं स्वेदस्स सेदस्स मेदस्स च ।

लोहितस्स लसिकायं पितस्स च वसायं च ॥

अयस्स नवहि सोनेहि असुचीं सवनि सव्वदा ।

अक्खिम्हा अक्खिगूयको कण्णम्हा कण्णगूयको ॥

सिघाणिका च नासातो भुञ्जेन वमति एकदा ।

पित्तं सेहं च वमति कायम्हा सेवजल्लिका ॥

अथस्स सुसिरं सीसं मत्थलुगेन पूरितं ।
 सुभनो न मञ्जति बालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥
 अनन्तादीनवो कायो विसक्खससमूपमो ।
 आवासो सम्भरोगान पुञ्जो दुक्खस्स केवलो ॥
 सच्च इमस्स कायस्स अत्तो बाहिरतो सिया ।
 दण्ड नून गहेत्वाण काके सोमं च वारये ॥
 वुग्गन्धो असुखी कायो कुणपो उक्करूपमो ।
 निन्दितो चक्खुभूतेहि कायो बालाभिनन्वितो ॥”
 अल्लसम्मपरिच्छन्नो नवद्वारो महावणो ।
 समन्ततो पग्घरति असुखिपूतिगन्धियो ॥
 यदा च सो मतो सेति उद्धमातो विनीलको ।
 अपविद्धो सुसानास्मि अनपेक्खा होन्ति आतमो ॥
 खादन्ति न सुवाणा च सिगाला च बका किमि ।
 काका गिज्जा च खादन्ति ये चञ्जे सम्भपाणिनो ॥
 मुत्वाण वृद्धवचन भिक्खु च जाणवा इध ।
 सो खो न अभिजानाति यथाभूत हि पस्मनि ॥
 यथा इम तथा एत यथा एत तथा इद ।
 अज्झत्तञ्च बह्निद्धा च काये नन्द विरज्जह ॥

अय्यपुत्त ! इमं कायं अलकरित्वा किं करिस्सामि ? ननु इमस्स अलकरण गूथपुण्णघटस्स बहिचिन्तकामकरण विय होतीति !

सेट्ठिपुत्तो न तस्सा वचन सुत्वा आह—भदे ! त्वं इमस्स सरीरस्स इमे दोमे पस्सयाना कस्मा न पम्बजसीति ?

अय्यपुत्त ! अहं पम्बज्ज लभमाना अज्जेव पम्बजेय्यन्ति ।

सेट्ठिपुत्तो साधु अहं तं पम्बाजेस्सामीति क्त्वा महादानं पवत्तेत्वा महासक्कारं क्त्वा महन्तेन परिवारेण भिक्खुणीउपसस्य नेत्वा तं पम्बाजेन्तो देवदनपक्खियान् भिक्खुणीनं सन्तिकं पम्बाजेसि । सा पम्बज्ज लभित्वा परिपुण्णसकप्पा अत्तमना अहोसि । अथस्सा गम्भे परिपाकं गच्छन्ते इन्द्रियान् अज्जयथ हृत्थपादिपट्ठीनं बहुलत्तं उदरपटलस्स च महन्तत्तं दिस्वा भिक्खुणियो तं पुञ्छिमु—अय्ये ! त्वं गम्भिनी विय पञ्चायासि, किं एतन्ति ?

अय्य ! इदं नाम कारणन्ति न जानामि, सीलं पन मे परिपुण्णन्ति ।

अथ न ता भिक्खुणियो देवदनस्स सन्तिकं नेत्वा देवदत्तं पुञ्छिमु—अय्य ! अय्यं कुलधीता किञ्छेन सामिकं आराधेत्वा पम्बज्जं लभि । इदानीं पनस्सा गम्भो पञ्चायति । मय [१३३] इमस्स गम्भस्स गिहीकाले वा पम्बजितकाले वा लद्धभावं न जानामि किं दानि करोमामि ? देवदत्तो अत्तनो अबुद्धभावेन सन्तिमेत्तानुद्दयानं च नत्थिनाय एव चिन्तेमि—देवदत्तस्स पक्खिका भिक्खुणी कुञ्छिना गम्भं परिहरति । देवदत्तो च तं अज्जुपेक्खति येवाति मय्हुं गरहा उपपज्जिस्सति । मया इमं उपपम्बाजेयुं वट्ठीतीति । सो अवीर्यसित्वाव सेलगुल पवट्ठयमानो विय पक्खन्दिता गच्छथ इमं उपपम्बाजेयाति आह । ता तस्स वचनं सुत्वा उट्ठाय वन्दिन्वा उपसस्य गता ।

अथ सा दहरा भिक्खुणियो आह—अय्या ! न देवदत्तत्थेरो बुद्धो, न पि मय्हुं तस्स सन्तिकं पम्बज्जा ।

लोके पन अरुगपुगलस्स सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके मग्घं पब्बज्झा । सा च पन मे दुक्खेन लद्धा मा न अन्तरधापथ ।
एथ मं गहेत्वा सत्थु सन्निक जेतवन गच्छथासि ।

ता तं आदाय राजगृहा पञ्चचत्ताह्मीसयोजनं मगं अतिक्कम्म अनुपुब्बेन जेतवन पत्वा सत्थारं वन्दित्वा तमत्थं आरोचेमु । मत्था चित्तेसि—किञ्चापि गिहीकाले एतस्सा गम्भो पतिट्ठतो एव सन्तेपि समणो गोतमो देवदत्तेन जहित्तं आदाय चरतीति तिल्लियानं ओकासो भविससि, तस्मा इमं कथं पच्छिन्दितु सराजि-
काय परिसाय मज्झे इमं अधिकरणं विनिच्छित्तु बट्टतीति । पुन दिवसे राजान पसेनदिकोमलं महाअनाथपिण्डक
चूलअनाथपिण्डकं विमासं महाउपासिकं अञ्जानि च अभिञ्जातानि महाकुलानि पक्कोसापेत्वा सायण्हसमये
चतुमु परिसामु मन्नपतितामु उपलित्थेर आमत्तेसि—गच्छ चतुपरिसमज्जे इमस्सा दहरभिक्षुणिया कम्म
सोधेहीति ।

साधु भन्तेति धेरो परिसमज्जे गत्वा अत्तनो पञ्जतासने निमीदित्वा रञ्जो पुरतो विसाखं उपासिक
पक्कोसापेत्वा इम अधिकरणं पटिच्छापेमि—गच्छ विसाखे ! अय दहरा अमुकमामे अमुकदिवसे पब्बजित्तानि
तत्ततो अत्वा इमस्स गम्भस्स पुरं वा पच्छा वा लद्धभावं जानाहीति ।

उपासिका साधुति सम्पटिच्छित्वा साणि परिक्षिप्वापेत्वा अत्तो साणिय दहरभिक्षुणिया इत्यपाद-
नाभिउदरपरियोसानानि ओलोकेत्वा मासदिवसे समानेत्वा गिहीभावे गम्भस्स लद्धभावं तत्ततो अत्वा धेरस्स
सन्निक गत्वा तमत्थ आरोचेमि ।

धेरो चतुपरिसमज्जे त भिक्षुणिं मुद्धं अकासि ।

सा मुद्धा हुत्वा भिक्षुसुध सत्थारं च वन्दित्वा भिक्षुणीहि सद्धि उपमयमेव गता । मा गम्भपरिगाक-
मन्वाय पटुमुत्तरपादमूलं पत्थितपत्थनं महानुभाव पुत्त विजायि ।

अथेकदिवस राजा भिक्षुणुपस्सयसमीपेन गच्छन्तो दारकसद् मुत्वा अमच्चे पुच्छि । अमच्चा न
कारण अत्वा— देव ! सा दहरभिक्षुणी पुत्त विजायि तस्सेमो सहोति आहमु । [१३४]

भिक्षुणीनं भणे । दारकपटिजग्यन नाम पटिबोधो मय न पटिजग्गिम्मामाति राजा न दारकं
नाटकित्थीन दापेत्वा कुमारपरिहारेन बट्टापेमि । नामगल्लणदिवसे वस्स कम्सपोति नाम अकमु । अथ न कुमार-
परिहारेन बट्टित्ता कुमारकम्सपोति सजानिसु । सो सत्तवस्सिककाले सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा परिपुण्णवीमनि-
वस्सो उपसम्पद लभित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले धम्मकथिकेसु चित्रकयी अहोसि । अथ न सत्था “एतदग्गे भिक्खवे !
मम सावकान भिक्खून चित्रकयीन यदिद कुमारकम्सपो” ति एतदग्गे ठपेसि । सो पच्छा वम्मिकमुत्ते अरहत्त पापुणि
मातापिस्स भिक्खुणी विपस्सित्वा अग्गफल्लपत्ता । कुमारकम्सपो धेरो बुद्धासने गगनमज्जे पुण्णचन्दो विय
पाकटो जातो । अथेकदिवस तथागतो पच्छाभत्त पिण्डपात पटिकन्तो भिक्खून आवाद दत्त्वा गन्धकुटि पाविसि ।
भिक्खू आवाद गहेत्वा अत्तनो अत्तनो गत्तिट्ठानदिवाट्ठानेसु दिवसभाग खेपेत्वा सायण्हसमये धम्ममभाय सन्नि-
पत्तित्वा—आहुमो ! देवदत्तेन अत्तनो अबुद्धभावेन चेव खन्तिमेनादीनञ्च अभावेन कुमारकम्सपत्थेने च धेरो
च उभो नामिना सम्मासम्बुद्धो पत्त अत्तनो धम्मराजाय चैव खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पत्तिया च उभिन्नप्पि तेम
पच्चयो जातोति बुद्धगुणं वण्णयमाना निसीदिसु ।

सत्था बुद्धलीट्ठहाय धम्मसस आगत्वा पञ्जतासने निमीदित्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि
कथाय सन्निसिन्नासि मुच्छि ।

भन्ते ! तुम्हाकमेव गुणकथामाति सख्यं आरोचयिसु ।

न भिक्खवे ! तथागतो इदनेव इमेसं उभिन्नं पच्चयो च पतिट्ठा च जातो, पुब्बेणि अहोसि येवाति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भवन्त याचिन्नु । अगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकाप्ति-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मादत्ते रज्जं कारयमानं बोधिसत्तो मिगयोनिनं पटिसन्धि गण्ह । सो मातु कुच्छित्तो निक्खन्तो सुवण्णवण्णो अहोसि । अक्खीनि चस्स मणिगुळसदिसानि अहेसु । सिंगानि रजतवण्णानि । मखं रत्नकम्बलपुञ्जवण्ण हत्थपादपरियन्ता लासारासपरिकम्मकता विय, बाळधि चमरस्स विय अहोसि । सरीरं पनस्स महन्त अस्सपोतवमाण अहोसि । सो पञ्चसतमिगपरिवारो अरञ्जे वास कप्पेसि । नामेन निशोधमिगराजा नाम । अविदूरे पनस्स अञ्जोपि पञ्चसतमिगपरिवारो सालमिगो नाम वमति । सोपि सुवण्णवण्णो व अहोसि । तेन समवेन बाराणसिराजा मिगवधप्पसुतो होति । [१३५] विना मंसेन न भुञ्जति । मनुस्मान कम्मच्छेद कत्वा सव्वे नेगमजानपदे मन्निपातेत्वा देवसिक्कं मिगवं गच्छति ।

मनुस्सा चित्तेसु — अयं राजा अम्हाकं कम्मच्छेदं करोति । यन्नूनं मय उय्याने मिगान निवाप वपित्वा पातीयं सम्पादेत्वा बहु मिगे उय्यानं पवेमेत्वा द्वारं बन्धित्वा रज्जो न्यय्यादेस्सामाति ।

ते सव्वे उय्याने मिगान निवाप निण रोपेत्वा उदकं सम्पादेत्वा द्वारं योजेत्वा वागुरानि आदाय मुग्गरादिनानावधुहत्वा अरञ्जं पविसित्वा मिगे परियंसमाना मज्जे ठिते मिगे गण्हित्वा माति योजनमत्तं ठान परिक्खित्वा सखिपमाना निशोधमिगसालमिगान वसन्तठानं मज्जे कत्वा परिक्खपिस्सु । अथ न मिगगणं दिस्वा रुक्खगुम्बादयो च भूमिञ्च मुग्गरेहि पहरन्ता मिगगणं गहनटानतो नीहरित्वा असिमत्तिधनुआदीनि आबुधानि उमिगित्वा महानादं नदन्ता न मिगगणं उय्यानं पवेमेत्वा द्वारं पिचायं राजानं उपसकमित्वा—देव ! निबद्धं मिगवं गच्छन्ता अम्हाकं कम्मं नामेय । अम्हेहि अरञ्जतो मिगे आनेत्वा तुम्हाकं उय्यानं पूरितं । इतो पट्ठाया नेसं ममानि खादथानि राजानं आपुच्छित्वा पक्कमिस्सु ।

राजा तेन वचनं सुत्वा उय्यानं गन्त्वा मिगे ओलोकेन्तो द्वे सुवण्णमिगे दिन्वा तंसे अभयं अदासि । ततो पट्ठाया पनं कदाचिं मामं गन्त्वा एकमिगं विज्झित्वा आनेति । कदाचित्स्स भन्तकारकां गम्भा विज्झित्वा आहर्गति । मिगा धनुं दिस्वाव मरणभयेन तज्जित्वा पलायन्ति । द्वे तयो पहारं लभित्वा किलमन्तिपि, गिलानापि होन्ति मरणमपि पापुणन्ति ।

मिगगणो न पवुत्ति बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो सालं पक्कोसापेत्वा आह—सम्म ! बहु मिगा नस्सन्ति । एकमेव मरितब्बं मनि इतो पट्ठाया मा कण्ठेन मिगे विज्झन्तु । धम्मगण्डिकाट्ठाने^१ मिगान वारो हांतु एकदिवसं मम परिमायं वारो पापुणानु, एकदिवसं तव परिमायं वारो पापुणानु । वारप्पणो मिगो गन्त्वा धम्मगण्डिकाय मोमं ठपेत्वा निपज्जतु । एव सन्ते मिगा भीता न भविस्सन्तीति ।

सो साधुतिं सम्पटिच्छि ।

ततो पट्ठाया वारप्पणो व मिगो गन्त्वा धम्मगण्डिकाय गोवं ठरेत्वा निपज्जति । भन्तकारका आगन्त्वा तत्थं निपन्नकमेव गहेत्वा गच्छति ।

अयेकदिवसं सावमिगमं परिमायं एकस्मा गम्भिनिमिगिया वारो पापुणि । सा सायं उपसकमित्वा-सामि ! अहंमि गम्भिणी, पुत्तकं विजायित्वा द्वे जना वारं गमिस्साम, मय वारं अतिक्कामेहीति आह ।

सो न सकका तव वारं अञ्जेस पापेनु, त्वमेव तुय् पत्तं जानिम्मसि गच्छाहीति आह ।

सा तस्स [१३६] सन्निका अनुगृह्य अलभमाना बोधियत्तं उपसकमित्वा तमत्थं आरोचेसि ।

सो तस्मा वचनं सुत्वा [चित्तेसि-पुब्बं] बोधिसत्ता हि परेसं दुक्खं दिस्वा अततो जीविनं नापेक्खन्ति ।

अतहिततो परिहितमेव तंसें गहत्तरं होति ।

१ रो०—धम्मगण्डिकाट्ठाने । २ स्वा०—पुत्तं ।

सयं जीवन्ति सकुणा पशू सञ्चे वने मिगा ।
जीवयन्ति परे धीरा सन्तो सत्तहिते रता ॥
वित्तं अंगञ्च पाणञ्च चत्त तेहि हिताय च ।
मो समत्थो बहु सत्ते सन्नारेस्स सदेवके ॥
इमिना सारहीनेन कायेन च अपुञ्जता ।
अहन्ते नून यं लाभं लभिस्सामि अयं धुव ॥ न्ति ।

इति चित्तेत्वा आह^१]-होतु गच्छ त्व अहं ते वारं अतिवकमिस्सामीति सयं गत्वा धम्मगण्डिकाय सीस कत्वा निपज्जि । भत्तकारको ते दिम्बा लब्धामयो मिगराजा गण्डिकाय निपन्नो किन्नु खो कारणन्ति बेंगेन गत्वा रञ्जो आरोचेंसि । राजा तावदेव रथं आस्य्ह महन्तेन परिवारेन आगत्वा बोधिसत्त दिस्वा आह-सम्म मिगराज ! तनु मया तुय्हं अभयं दिन्नं ? कस्मा त्वं इध निपन्नाति ?

महाराज ! गन्धिणी मिगी आगत्वा मम वारं अञ्जस्स मिगस्स पापेहीति आह । न सकका खो पन मया एकस्स मरणदुक्ख अञ्जस्स उपरि पक्खिपितु । स्वाह अत्तनो जीविते तस्सा दत्त्वा तस्सा सन्तक मरण गहेत्वा इध निपन्नो । मा अञ्जं किञ्चि आसकित्थ महाराजाति ।

राजा आह-सामि ! सुवण्णवण्णमिगराज ! मया न तादिसो खन्तिमेत्तानुद्दममपन्नो मत्तस्सेमुपि दिट्ठपुब्बो, तेन ते पसस्सोस्मि । उट्ठेहि तुय्हञ्च तस्सा च अभय दम्मीनि ।

द्वीहि अभये लब्धे अवसेसा किं करिस्सन्ति नरिन्दानि ?

अवसेसानमि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! एवमिपि उय्याने येव मिगा अभय लभिस्सन्ति, सेसा किं करिस्सन्तीति ?

एनेस्समि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! मिगा ताव अभय लभन्तु सेसा चतुप्पदा किं करिस्सन्तीति ?

एनेस्समि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! चतुप्पदा ताव अभय लभन्तु दिज्जगणा किं करिस्सन्तीति ?

एनेस्समि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! दिज्जगणा ताव अभयं लभिस्सन्ति । उदके वसन्ता मच्छा किं करिस्सन्तीति ?

एनेस्समि अभय दम्मि सामीति ।

एव महामत्तो राजानं सब्बसत्तान अभयं याचित्वा उट्ठाय राजान पञ्चमु मीलेसु पतिट्ठापेत्वा "धम्म चर महाराज ! मातापितृसु पुत्रधीनासु ब्राह्मणगृहपतिकेसु नेगमज्जानपदेसु धम्म चरन्तो सम चरन्तो कायस्स भेदा परम्मरणा मुगति सग्ग लोक गमिस्सामीनि रञ्जो बुद्धलील्लहाय धम्म देशेत्वा कनिपाह उय्याने वसित्वा रञ्जो ओवाद् दत्त्वा मिगगणपत्तिवुनो अरञ्ज पाविसि । सापि खो मिगवेनु पुण्णकण्णिकसदिमं पुन विज्जायि । सो कीलमानो सावमिगस्स सन्निक गच्छति । अथ न माता तस्स सन्निक गच्छन्त दिस्वा-पुन ! इतो पट्ठाय मा एतस्स सन्निक गच्छ निग्रोधस्सेव सन्निक गच्छेय्यासीति ओवदन्ती इम याथमाह-

निग्रोधमेव सेवेय्य न सात्थमपसवसे ।

निग्रोधास्म वसं तेय्यो यद्धे सात्थास्म जीवित ॥ न्ति । [१३७]

तस्य निग्रोधमेव सेवेय्याति तात ! त्वं वा अञ्जो वा अत्तनो हितकामो निग्रोधमेव सेवेय्य, भजेय्य उपसंकमेय्य । न सात्थमपसवसेति सात्थमिगं पन न उपसवसे, उपगमम न संवसेय्य, एतं निस्साय जीविक न कण्येय्य ।

१ सीहलपोत्थके न विस्सति ।

निग्रोधस्मिं मृतं सेय्योति निग्रोधरञ्जो पादमूले मरणम्पि सेय्यो, वरं उत्तमं । यञ्चे साखस्मिं जीवितस्मिं यम्प न साखस्स सन्तिके जीवितं तं नैव सेय्यो न वरं न उत्तमन्ति अत्थो ।

ततो पट्ठाय च पन अभयलङ्घका मिगा मनुस्सानि सस्सानि खादन्ति । मनुस्सा लद्धाभया इमे मिगाति पहरितुं वा पलापेतुं वा न विसहन्ति । ते राजगणं सन्निपत्तिवा रञ्जो तमन्थं आरोचेसु । राजा मया पसन्नेन निग्रोधमिगवरस्स वरो दिग्घो । अहं रञ्जं जहेय्यं न च तं पटिञ्जं । गच्छथ न कोचि मम विजिते मिगे पहरितुं लभतीति ।

निग्रोधमिगो तं पवन्ति सुत्वा मिगगणं सन्निपातापेत्वा — इतो पट्ठाय परेस्सं सस्सं खादितुं न लभ-
याति मिगे वारेत्वा मनुस्सानं आरोचापेसि । इतो पट्ठाय सस्सकारकमनुस्सा सस्सरक्खणत्थं वति मा करोत्तू
खेतं पन आविञ्जस्सवा पण्णसञ्जं वन्धन्तूति । ततो पट्ठाय किं खेतं पण्णवन्धनमञ्जा उदपादि । ततो पट्ठाय
पण्णसञ्जं अतिककमनकमिगो नाम नत्थि । अयं किं तेमं बोधिमलतो लद्धओवादो । एव मिगगणं ओवदित्वा
बोधिसत्तो यावतायुक्कं ठत्वा सद्धि मिगेहि यथाकम्मं गतो । राजापि बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पृञ्चानि कत्वा
यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इदानींवाह्णं धेरिया च कुमारकस्सपस्स च अवस्सयो, पुब्बेपि अवस्सयो एवाति ।
इमं धम्मदेसनं ग्राहयित्वा चतुसञ्चधम्मदेसनं विनिवट्ठेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घट्टेत्वा जातकं
समोधानेसि । तदा साखमिगो देवदतो अहोसि परिसापिस्स देवदत्तपांगसाय, मिगघेतुं धरी अहोसि, पुण्णो
कुमारकस्सपो । राजा आनन्दो । निग्रोधमिगगजा पन अहमं व अहोसिन्ति ।

निग्रोधमिगजातकं

३. कण्ठिनजातकं

धिरशुक्कण्डिनं सत्त्वमिति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो पुराणदुस्तिथिकापलोभनं आरब्ध कथं सति ।
त अट्ठनिपाते इन्द्रियजातके आविर्भवस्सति ।

पञ्चुपन्नवत्थु

भगवा पन त भिक्खु एनदवोच[१३८] भिक्खु! पुब्बेपि त्व एत मातुगामं निस्समाय जीवितकमय पत्ता
धीतच्चिकेसु अगारेमु पक्कोति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि ।
इतो परं पन भिक्खू न याचनं भवन्तरपटिच्छन्नं तच्च अवत्ता अतीतं आहुरीति एतकमेव ववत्ताम ।
एसके बुत्तोपि आयाचनं वलाहकगम्भतो चन्दनीहरणूपमाय भवन्तरपटिच्छन्नं कारणभावाच्चाति सम्बमेत
हेट्ठा बुत्तनयेनेव योजेत्ता वेदितव्वं ।

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे मगधराजा रज्जं कारेति । मगधवासिकानं मम्मसमये मिगानं महापन्नि-
पन्थो होति । ते अरज्जे पम्बतपादं पविसन्ति । तत्थ एको अरज्जवासी पम्बतेय्यमिगो एकाय गामन्नवासिनिया
मिगपोतिकाय सद्धिं सन्धवं कत्वा तेसं मिगानं पम्बतपादतो ओरुद्ध पुन गामन्तं ओसरणकाले मिगपोतिकाय
पटिबद्धचित्तता तेहि सद्धिं येव ओतरि । अथ नं सा आह— त्व कोसि अय्य ?

पम्बतेय्यो बालमिगो ।

गामन्तो च नाम सासंको सप्पटिभयो मा अम्हेहि सद्धिं ओतराहीति ।

सो तस्सा पटिबद्धचित्तताय अतिवन्तिताय तां सद्धियेव अगमासि

मगधवासिनो इदानीं मिगानं पम्बतपादा ओतरणकालोति ज्ञत्वा मग्गे पटिच्छन्नकोट्टकं सुतिट्ठन्ति
ते सम्पि द्विषं आयमममग्गे एको लुट्ठको पटिच्छन्नकोट्टके टितो होति । मिगपोतिका मनुस्सगन्धं घासित्वा एका
लुट्ठको टितो भविस्सतीति तं बालमिगं पुरतो कत्वा सयं पच्छतो अहोसि । लुट्ठको एकं मरणहारेनेव मिगं तत्थेव
पातेसि । मिगपोतिका तस्स विद्धभावं ज्ञत्वा उप्पतित्वा वातगतिया पलायि । लुट्ठको कोट्टका निक्खमित्वा
मिगं ओक्कन्तित्वा अग्गि कत्वा धीतच्चिकेसु अगारेमु मधुरमसं पचित्वा खादित्वा पानीयं पित्त्वा अवसेम
लोहितबिन्दूहि पग्घरत्तेहि काजेनादाय दारके तोमेन्तो घरं अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो तस्मि वनखण्डे देवता हुत्वा निम्बत्तो होति । सो तं कारणं दित्वा इमस्म बालमिगस्स
मरणं नेव मातुगं निस्साय, न पितरं निस्साय अथखो कामं विस्साय कामनिमित्तं हि सत्ता सुगतिया हत्थच्छेदादि
दुग्धातियञ्च पञ्चविधबन्धनादिनानपकारकं दुक्खं पापुणन्ति परं मरणदुक्खुपादनमपि नाम इमस्म लोके
गरहितमेव । यं जनपदं मातुगामो विचारंति अनुसासति सो इत्थिपरिनायको जनपदोपि गरहितो यं सत्ता मातु-
गामस्म वसं गच्छन्ति तेपि गरहिता ये वाति एकाय गाथाय तीणि गरहवत्पूनि दम्मेत्ता वनदेवतासु साधुकारं
दत्त्वा गन्धपुष्पादीहि पूजयमानासु मधुरेण सरेण तं वनखण्डं उल्लादेन्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेसि —[१३९]

धिरशुक्कण्डिनं सत्त्वं पुरिसं गाळह्वेभिन,

धिरत्थु त जनपदं यस्सिन्धो परिनायिका ।

तेचापि चिकित्सा सत्या ये इत्थीन वस गताति ।

तत्थ चिरस्थूति गरहणत्थे निपातो, स्वायमिध उत्तासउब्बेगवसेन गरहणे दट्ठब्बो । उत्तसिमुब्बिग्गो हि होन्तो बोधिसत्तो एवमाहु । कण्डमस्स अत्थीति कण्डी । नं कण्डिनं । तं पन कण्ड अनुपविसनट्ठेन सल्लन्ति बुच्चति । तस्मा कण्डिन सल्लन्ति एत्थ सल्लं कण्डिनन्ति अत्थो । सल्लं वा अस्स अत्थीति सल्लो । तं सल्लं च महत्तं वणमुखं कत्वा बलवप्पहारं देन्तो गाल्हं विज्झतीति गाल्हवेधी । तं गाल्हवेधिं । तानप्पकारकेन कण्ठेन कुमुदपत्तसण्ठान-
फलेन उज्जुगमनेनेव सल्लेन च समन्नागतं गाल्हवेधिं पुरिसं चिरस्थूति अयमेत्थ अत्थो । परिनायिकाति इस्सरा-
संविधायिका । चिकित्साति गरहिता । सेसमेत्थ उत्तानत्थ मेव । इतो परं पन एतकम्पि अवत्वा यं यं अनुत्तानं तं तदेव वण्णयिस्साम । एवं एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा बोधिसत्तो वनं उन्नादेत्वा बुद्धलील्ल्हाय धम्मं देसेमि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहुरि वा सच्चानि पकामेसि । मच्चपरियोसाने उक्कण्ठितमिक्खु सोतापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सत्या द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इतो परं पन द्वे वत्थूनि कथेत्वाति इमं अवत्वा अनुसन्धि घटेत्वाति एतकमेव वक्खाम । अबत्तम्पि पन हेट्ठावुत्तनयेनेव योजेत्वा गहत्तम्भं । सदा पव्वतंय्यो मिगो उक्कण्ठितमिक्खु अहोसि । मिगपातिका पुराणदुत्तिविका । कामेसु बोस दस्सेत्वा धम्मं देसिकदेवता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

कण्डिनजातकं

४. वातमिगजातकं

न किरत्थि रसेहि पापियोति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपसवत्थु

सत्थरि किर राजगहं उपनिस्माय वेळुवने बिहरन्ते तिस्सकुमारो नाम महाबिभवस्स सेट्ठिकुलस्स पुत्तो एकदिवसं वेळुवनं गत्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पब्बजितुकामो पब्बज्जं याचित्वा मातापितृहि अननुञ्जातत्ता पटिक्खित्तो सत्ताहं भत्तच्छेदं कत्वा रट्ठपालत्थेरो बिय मातापितरो आनुजानापेत्वा सत्थु सत्तिके पब्बजि । सत्था तं पब्बाजेत्वा अट्ठमासमत्तं वेळुवने बिहरित्वा जेतवनं अगमासि । तत्रायं कुलपुत्तो तेरसधुत्तंगानि [१४०] समादाय सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो कालं बीतिनामेसि । चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरो नामाति बुत्तो पगनतले चन्दो बिय बुद्धसासने पाकटो पञ्जातो अहोसि ।

तस्मि काले राजगहे नक्खत्तकीलाय वत्तमानाय धेरस्स मातापितरो यं तस्स गिहीकाले अहोसि । आभरणभण्डकं तं रजतचंगोटके निक्खित्त्वा जरे ठपेत्वा अञ्जासु नक्खत्तकीळामु अम्हाकं पुत्तो इमिना इमिना अलंकारेन अलंकृतो नक्खत्तं कीळति तं नो एकपुत्तक गहेत्वा समणो गोमनो सावत्थिनगरं गतो, कहं नुब्बो सो एतरहि निसिन्तो, कहं ठितोति वत्ता रोदन्ति ।

अथेका वण्णदासी त कुलं गत्वा सेट्ठभग्निय रोदन्ति दिस्वा पुच्छि—किं अय्ये रोदसीनि ?

सा तमत्थं आरोचेमि ।

किं पन अय्ये ! अय्यपुत्तो पियायनीनि ?

असुकञ्च असुकञ्चानि ।

सचे तुम्हे इमस्मि गेहे सब्ब इस्सग्गियं मय्हं देथ अहं वो पुत्त आनेम्मामीनि ।

गेट्ठभरिया माधुनि सम्पाटिच्छित्वा परिग्वय दत्त्वा महन्नेन परिवारेन त उय्याजेमि-गच्छ अत्तनो बलेन मम पुत्तं आनेहीनि ।

सा पटिच्छन्नयानं निसिन्ना सावत्थि गत्वा धेरस्स भिक्षाचारबीथियं निवास गहेत्वा सेट्ठिकुला आगतमनुस्से धेरस्स अदस्सेत्वा अत्तनो परिचारेनेव परिवृत्ता धेरस्स पिण्डाय पविट्ठस्स आदितोव उलुङ्कभिक्षं गमकभिक्षञ्च दत्त्वा रसतण्हाय बन्धित्वा, अनुक्कमेन गहे निसीदापेत्वा भिक्षु ददमाना धेरस्स अत्तनो वसं उपगतभावं जत्वा गिलानालय दस्सेत्वा अत्तो गम्मे निपज्जि ।

धेरोपि भिक्षाचारवेलाय सपदान चग्गन्ता गेहडाग अगमासि । परिजनो धग्गम पत्त गहेत्वा धेरं धरे निमीदापेसि । धेरो निमीदित्वाव कहं उपायिकानि पुच्छि ।

गिलाना भन्ते ! तुम्हाक दस्सनं इच्छन्तीनि ।

मो रसतण्हाय वडो अत्तनो वनसमादानं भिन्दित्वा तस्सा निपन्नट्ठान पार्वासि । सा अत्तनो आगत कारणं कथेत्वा तं गलोभेत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा उप्पब्बाजेत्वा अत्तनो वसे ठपेत्वा यानं निमीदापेत्वा महन्नेन परिवारेन राजगहमेव अगमासि ।

सा पवुत्ति पाकटा जाता । भिक्षु धम्मसभायं सन्निहिन्ना चुल्लपिण्डपातिकतिस्सत्थेरं किर एका वण्णदामी रसतण्हाय बन्धित्वा आदाय गताति कथं समुट्ठापेसु ।

सत्था धम्ममभं उपगन्त्वा अलंकृतासने निसीदित्वा काय नुत्थ भिक्ख वे ! एतरहि कथाय सन्निहिन्नाति आह ।

ते तं पबुत्ति कथयिमु ।

न भिक्खवे ! इदानीं एमो भिक्खु रसनण्हाय वज्जित्वा तस्मा वसं गतो, पुब्बेपि तस्मा वसं गतो
येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं रञ्जो ब्रह्मादनस्म सञ्जयो नाम उय्यानपालो आहोसि । अयेको वानमिगो तं
उय्यानं आगन्त्वा सञ्जयं दिस्वा पलायति । सञ्जयोपि न तं तज्जेत्वा [१४१] नीहरति । सो पुनपुनं आगन्त्वा
उय्याने येव चरति । उय्यानपालो पातोव उय्याने नानप्यकारकानि पुप्फफलानि गहेत्वा दिवसे दिवसे
रञ्जो अभिहरति ।

अथ नं एकदिवसं राजा पुच्छि-अत्थि पन सम्म उय्यानपाल ! उय्याने किञ्चि अच्छरियं पस्ससीति ।

देव ! अञ्ज न पस्सामि एको न वानमिगो आगन्त्वा उय्याने चरति एतं पस्सामीति ।

सक्खिस्समि पन तं गहेतुमि ?

थोक मधुलभन्तो दम अन्तो राजनिवेसनमि आनेतु सविस्सामीति ।

राजा तस्स मधु दापेसि । सो तं गहेत्वा उय्यानं गन्त्वा वानमिगस्म चरणट्ठाने तिणानि मधुना
मक्खेत्वा निलीयि । मिगो आगन्त्वा मधुमक्खितानि तिणानि खादित्वा रसतण्हाय बढो अञ्ज अगन्त्वा उय्यानमेव
आगच्छति । उय्यानपालो तस्स मधुमक्खितनिणेषु पल्लवभावं अत्वा अनुक्कमेन अत्तानं दस्सेसि ।

सो नं दिस्वा कतिपाहं पलायित्वा पुनपुनं पस्सन्तो विस्सासं आपज्जित्वा अनुक्कमेन उय्यानपालस्स
हत्थे ठिनतिणानि खादिनु आरढो । सो तस्स विस्सासं आपन्नभाव अत्वा याव राजनिवेसना बीधि किलञ्जेहि
परिक्षिपित्वा नहं नह मात्थाभंगं पातेत्वा मधुलाबुकं अंसे लग्गेत्वा तिणकलापं उपकच्छके ठपेत्वा मधुमक्खितानि
तिणानि मिगस्म पुरतो पुरतो विकिन्तो अन्तो राजनिवेसनं येव अगमामि । मिगं अन्तो पविट्ठे द्वार पिर्दाहमु ।
मिगो मनुस्से दिस्वा कम्पमानो मग्गभयभित्तो अन्तो निवेसनगणं आवावति परिधावति ।

राजा पासादा ओहट्ठ तं कम्पमानं दिस्वा वानमिगो नाम मनुस्मानं दिट्ठट्ठानं सत्ताहं न गच्छति
तज्जिनट्ठानं यावजीवं न गच्छति, सो एवरूपो गहननिस्सितो वातमिगो रसनण्हाय बढो इदानी एवरूपं ठानं
आगतो । नत्थि वन भो ! लोके रसतण्हाय पापकतरं नामाति इमाय गाथाय धम्मदेसनं पट्ठपेसि —

न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्धवेहि वा ।

वातमिगं गहननिस्सितं वसमानेसि रसेहि सञ्जयो ॥ ति ।

तत्थ किराति अनुस्सनवत्थे निपातो । रसेहीति जिह्वाविज्जेय्येहि मधुरस्मिन्नादीहि । पापियोति
पापनरो । आवासेहि वा सन्धवेहि वाति निबद्धवसनट्ठानमंखानेषु हि आवासेसुर्पा मित्तसन्धवेसुर्पा छन्दरागो पाप-
कोव नेहि पन सच्छन्दरागपरिभोगेहि आवासेहि वा भित्तसन्धवेहि वा सतगुणेन सहम्मगुणेन च धुवपटिसेवनट्ठेन
आहारं विना जीविर्निद्रयपालनाय अभावेन च सच्छन्दरागपरिभोगरसाय पापतराति । बोधिसत्तो पन अनुस्स-
वागतं मिगं विय इममन्थ कत्वा न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्धवेहि वाति आह । इदानी नेसं पापिय-
भावं दस्सेत्तो वातमिगन्ति आदिमाह । तत्थ गहननिस्सितन्ति [१४२] गहनट्ठाननिस्सितं, इदं वुणं होति—पस्सथ
रसानं पापियभाव इमं नाम अरञ्जयायतने गहननिस्सितं वातमिगं सञ्जयो उय्यानपालो मधुरसेहि अत्तनो वसं
आनेसि । मन्धयापि सच्छन्दरागपरिभोगेहि रसेहि समं नाम अञ्जं पापकतरं लामकनरं नत्थीति रसतण्हाय
आदीनवं कथेमि कथेत्वा च पन तं मिगं अरञ्जमेव पेसेसि ।

सत्था न भिक्खवे ! सा वण्णदासी इदानीवेतं रसनण्हाय वन्धित्वा अत्तनो वसं करोनि पुब्बेपि अकामि
येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोघानेसि । तदा सञ्जयो अयं वण्णदासी अहोसि ।
वानमिगो वुत्तलपिण्डपातिको, बाराणसि राजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

वातमिगजातकं

५. खरादियजातकं

अट्ठसुरं खरादियेति इदं सत्या अेतवने विहरन्ती अञ्जतरं दुब्बचमिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्तु

सो किर भिक्खु दुब्बचो ओवादं न गण्हति । अथ नं सत्या पुच्छि-सच्चं किर त्वं भिक्खु ! दुब्बचो ओवादं न गण्हसीति ?

सच्चं भगवानि ।

सत्या-पुब्बेपि त्वं दुब्बचताय पण्डितानं ओवादं अगहत्वा पामेन बद्धोव जीवितस्सयं पत्तांसि वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्तु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिससो मिगो हुत्वा भिगगणपग्गुतो अरुञ्जे वसति ।

अथस्स भगिनी मिगी पुत्तकं दस्सेत्वा भातिक । अयं ते भागिनेय्यो, एतं भिगमाय उगगण्हा-
पेहीति पटिच्छापेसि ।

सो तं भागिनेय्यं असुकवेलाय नाम आगन्त्वा उगगण्हाहीति आह ।

सो वुत्तवेलाय नागच्छति । यथा एकादिवसं एवं सत्तदिवसे सत्तोवादे अतिक्कन्तो सो भिगमाय अनु-
गगण्हत्वाव विचरन्तो पासं वज्झि । सानापिस्स भानर उपसंक्रमित्वा किं नं भातिक । भागिनेय्यो भिगमाय
उगगण्हापिनांसि पुच्छि ।

बोधिससो च तस्स अनोवादकस्म मा चिन्तयि न तं पुत्तेन भिगमाया उगगहताति वत्वा इवानापि
तं अनोवदितुकामोव हुत्वा इमं गाथमाह-

‘अट्ठसुरं खरादिये भिग वकातिवकिन ।

सत्तकालेहतिक्कन्त न न ओवदितुस्सहे ॥’ ति ।

तस्य अट्ठसुरन्ति एकेकस्मि पादं द्विघ्नं द्विघ्नं खुरानं वमेन अट्ठसु^१ । खरादियेति त नामेन आलपति ।
भिगन्ति सव्वसंगाहिकवचनं । वंकातिवकिनन्ति मूले वंकानि अग्गे अनिवंकानीति वंकातिवंकानि । तादिसानि
भिगानि अस्म अत्थीति वंकातिवंकी, तं [१४३] वंकातिवंकिनं । सत्तकालेहतिक्कन्तन्ति सत्तह् ओवादकालेहि
ओवादं अतिक्कन्तं । न तं ओवदितुस्सहेति एवं दुब्बचमिगं अहं ओवदितुं न उस्सहामि । एतस्म मे ओवादत्वाय
चित्तमि न उप्पज्जतीति दस्सेमि । अथ नं दुब्बचमिगं पासं बद्धं लुट्ठो भारेत्वा मस आदाय पक्कामि ।

सत्यापि न त्वं भिक्खु ! इदमेव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचोयेवानि । इमं धम्मदेयनं आहरित्वा अनुसन्धि
धरेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा भागिनेय्यो मिगो दुब्बचमिक्खु अहोसि । भगिनी उप्पलवण्णा । ओवादकमिगो
पन अहमेव अहोसिन्ति ।

खरादियजातकं

६. तिपल्लस्थमिगजातकं

विगन्ति पल्लस्थन्ति इदं सत्या कोसम्भियं बहरिकारामे विहरन्तो सिक्खाकामं राहुलत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्प

एकस्मिं हि काले मत्थरि आलबिनगरं निस्साय अम्माळवे चेतिये विहरन्ते बहू उपासका च उपासिका च भिक्खू च भिक्खुणियो च बिहारं धम्मसवणाय गच्छन्ति । दिवा धम्मसवनं होति । गच्छन्ते पन काले उपासिका च भिक्खुणियो च न गच्छिन्तु । भिक्खू चैव उपासका च अहेसु । ततो पट्ठाय रति धम्मसवनं जातं । धम्मसवनपरियोमाने धेरा भिक्खू अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानानि गच्छन्ति । दहुरा उपासकंहि सडि उपट्ठान-
सालाय सयन्ति । तंमु निदं उपगतेमु एकच्चे घुरुघुरुपत्तासा काकच्छमाना इत्थे खादन्ता निपज्जिन्तु । एकच्चे मुहुत्तं निदायित्वा उट्ठहिन्तु । तंसे तं विप्पकारं दिस्वा भगवतो आरोचंसे ।

भगवा “यो पन भिक्खु अनुपसम्पन्नेन सह सेय्यं कप्पेय्य पाचित्तियन्ति” सिक्खापदं पञ्चापेत्वा कोसम्भि अगमासि ।

तत्थ भिक्खू आयस्मन्नं राहुलं आहंसु-आवुसो राहुल ! भगवता सिक्खापदं पञ्चत्तं, इदानि त्वं अत्तनो वसनट्ठानं जानाहीति ।

पुञ्चे पन ते भिक्खू भगवति च गारब्धं तस्म चायस्मतो सिक्खीकामत पटिच्च तं अत्तनो वसनट्ठानं आगत अतिविद्य संगहन्ति । खट्ठकमञ्चकं पञ्चापेत्वा उस्सीसकरण्णाय बीजरं देन्ति । तं दिवसं पन सिक्खा-
पदभयेन वसनट्ठानमिप नादंशु ।

राहुलभद्रांप पिना मति दसबलस्स वा उपज्झायो मेति धम्मसेनापतिनो वा, आचरियो मति महा-
मागल्लानस्स वा चुल्लपिता मेति आनन्दत्थेरस्स वा सान्तिक अगत्त्वा दसबलस्स बलञ्जनवच्चकुटिं ब्रह्मविमानं पविस्सन्तो विद्य पविस्सित्वा वाग कणोसि । [१४८]

बुद्धान हि बलञ्जनकुटिया द्वारं मुपिहितं होति । गन्धधूपपरिभण्डकता भूमि गन्धदाममालादामानि आमागितानव होन्ति मव्वरन्ति दीपो ज्जायति । राहुलभद्रो पन न तस्सा कुटिया इमं सम्पात्ति पटिच्च तन्ध वामं उपगतो । भिक्खूहि पन वसनट्ठानं जानाहीति बुनत्ता ओवादगारवेन सिक्खाकामताय तत्थ वाम उपगतो ।

अनन्तरं हि भिक्खू पतिं आयरमन्त दूरतोवागच्छन्तं दिस्वा तस्म बीमंनत्थाय अन्तोमुट्ठि-
सम्मुञ्जन्ति वा कच्चवच्छड्ढितं वा वडि विपित्वा तस्मि आगते आकुमो । इमं केन छड्ढितनि वदन्ति । तत्थ केहिंवि राहुलो इमिना मग्गेन गतोनि बुत्ते सो आयस्मा नाहं भन्ते । एवं जानामीति अवत्ताव तं पटिसामेत्वा खमय मे भन्तेति खमापेत्वा गच्छति । एतमेव सिक्खाकामो । सो तं सिक्खाकामनं येव पटिच्च तत्थ वासं उपगतो ।

अथ मत्था पुणे अरुण येव वच्चकुटिद्वारे ठत्वा उक्कामि । सोपायम्मा उक्कामि । को णमोति ?

अहं राहुलोति निक्खमित्वा वन्दि ।

कस्मा त्वं राहुल ! इध निपप्पोति ?

वसनट्ठानस्स अभावो । पुञ्चे हि भन्ते ! भिक्खू मम संगहं करोन्ति, इदानि अत्तनो आपनिभयेन वसनट्ठानं न देन्ति । स्वाह इदं अञ्जसं असंघट्टनट्ठानन्ति इमिना कारणेन इध निपप्पोति ।

अथ भगवतो राहुलं ताव भिक्षू एव परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदारके पञ्चाजेत्वा किं करिस्सन्तीति धम्मसंवेगो उदयादि । अथ भगवा पातोव भिक्षू सन्निपातेत्वा धम्मसेनापतिं पटिपुच्छि—जानासि पन त्वं सारिपुत्त ! अञ्ज कत्थञ्चि राहुलस्स वुत्थभावंति ?

न जानामि भन्तेति ।

सारिपुत्त ! अञ्ज राहुलो वच्चकुटियं वसि । सारिपुत्त ! तुम्हे राहुलं एवं परिच्यजन्ता अञ्जे कुलदाग्रे के पञ्चाजेत्वा किं करिस्सथ ? एवं हि सन्ते इमास्मि सामने पञ्चजिता निप्पत्तिट्ठा भविस्सन्ति । इतोदानं पट्ठाया अनुपसम्पन्नेन एकद्वेव दिवसे अत्तनो सत्तिके वसावेत्वा नतिपदिवसे तेमं वसनट्ठानं ऋत्वा बहिं वासे-याति इमं अनुप्यञ्जातिं कत्वा पुन सिक्खापदं पञ्जापेमि ।

तस्मिं समये धम्मसभायं सन्निसिन्ना भिक्षू राहुलस्स गुणकथं कथेन्ति—पम्पथावुसो ! याव सिक्खा-कामो वनायं राहुलो । 'नव वसनट्ठानं जानाहीनि' वुत्तो नाम अहं दसवल्स पुत्तो, तुम्हे के सेनासनस्स ? तुम्हे येव निक्खमथानि एकभिक्षुम्पि अप्पटिप्फरित्वा वच्चकुटियं वासं कप्पेसीति । एवं तेसु कथयमानेसु सत्था धम्मसभे उपगमन्ता अलंकातासने निसीदित्वा कायं नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति आह ।

भन्ते ! राहुलस्स सिक्खाकामकथायं, न अञ्जाय कथायाति ।

सत्था न भिक्षवे ! राहुलो इथानेव सिक्खाकामो पुब्बं तिरच्छानयोनियं निब्बतोपि सिक्खाकामो येवानि वत्ता अनीतं आहरि—[१४५]

अतीतवत्थु

अनीते राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेति । तदा बोधिसत्तो भिगयोनियं निव्वन्तित्वा भिगगण-परिवृतो अरञ्जे वसति । अथस्स भगिनी अत्तनो पुत्तकं उपनेत्वा भातिक ! इमं ते भागिनेय्य भिगमाय सिक्खा-पेहीति आह ।

बोधिसत्तो माधुति पटिस्सुणित्वा—गच्छ तान ! असुकवेलाय नाम आगत्वा सिक्खेय्यासीति आह ।

सो मातुलेन वृत्तेलं अनतिककमिन्त्वा नं उपमकमिन्त्वा भिगमार्यं निक्खि । सो एकदिवसं वने विचरन्तो पासेन बद्धो बद्धगवं रवि । भिगगणो पलायित्वा—'पुत्तो ते पानेन बद्धोनि' नस्स मातुया आरोचेसि ।

सा मातुसन्तिकं गत्वा—भातिक ! भागिनेय्यो ते भिगमार्यं सिक्खापितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो मा त्वं पुत्तस्स किञ्चि पापकं आम्कि । मुग्गहीना नेन भिगमाया । ददानि तं हासय-मानो आगच्छस्सवीति वत्ता इमं गायमाह—

“भिग तिपल्लवमनेकमार्यं अट्ठलुरं अड्ढरत्तावपायि ।

एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्यो ॥” ति ।

तत्थ भिगन्ति भागिनेय्यभिगं । तिपल्लवन्ति पल्लत्वं वुच्चन्ति सयनं उभोहि पत्तोहि उज्जकमेव च गोनिशन्नकवसेनाति तीहाकारेहि पल्लत्थं अस्म तीणि वा पल्लत्थानि अस्माति तिपल्लत्थो । तं तिपल्लत्थं । अनेकमार्यानि बहुमार्यं, बहु वञ्चनं । अट्ठलुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विन-द्विसं खुरागं वनेन अट्ठहि खुरेहि समन्ना-गनं । अड्ढरत्तावपायिन्ति पुरिमयामं अतिककमिन्त्वा यज्झिमयामं अरञ्जनी आगम्य पानीयस्स पिबन्तो अड्ढरत्ते आपं पिबन्तोति अड्ढरत्तावपायी तं । अड्ढरत्ते आपं अपायिन्ति अन्थो । मम भागिनेय्यं भिगं अहं साधुकं भिगमार्यं उगगण्हापेसि । कथं ? यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहतिभोति भागिनेय्योति । इदं वृत्तं होति अहं हि तव पुत्तं तथा उगगण्हापेसि न यथा एकस्मि उपरिमनासिकसोते वानं सन्निरुम्हत्वा पटविया अल्लिनेन एकेन हेट्ठिमसोतेन तत्थेव छमार्यं अस्ससन्तो छहि कलाहि द्ढुक्कं अतिभोति छहि कोट्ठासेहि अज्जोत्थरति, वञ्चेतीति अत्थो । कतमाहि छहि? यत्तानो पादे पसारत्वा एकेन पस्सेन सेय्याय, खुरेहि तिणपंमुखणनेन, जिह्मानिन्नामनेन,

उदरस्त उद्धमातभावकरणेन, उच्चारणस्याविस्सज्जनेन वातसन्निरुम्भनेनाति । अपरो नयो—पादेसु^१ गृहेत्वा अभिमुखाकटवनेन, पटिप्पणामनेन उभयो पस्सेसु सञ्चरणेन उदरं उद्धं उक्खिपनेन अधो अवक्खिपनेनानि इमाहि छहि कलाहि यथा अनिभोति मतो अयन्ति सञ्चं उप्पादेत्वा वञ्चेति । एव तं मिगमायं उगगण्हापेसिन्ति दीपेति । अपरो नयो— तथा न उगगण्हापेसि [१४६] यथा एकेन सोतेन छमात्ससगतो छहि कलाहति द्वीमुपि, नयेसु दस्सितेहि छहि कारणेहि कलाहन्ति कलायिस्सन्ति लुद्धं वञ्चेस्मतीनि अत्थो । भोतीति भगिनि आलपति । भागिनेय्योति एवं छहि कारणेहि वञ्चनकं भागिनेय्यं निहिसति ।

एवं बोधिसत्तो भागिनेय्यस्स मिगमायाय साधुकं उगगहितभावं दस्सेन्तो भगिनि समस्सासेसि । सोपि मिगपोतको पामे बद्धो अविष्फन्दित्वा येव भूमियं महाफामुकपस्सेन पादे पमारेत्वा निपन्नो पादानं आसन्न-
ट्ठाने सुरेहेव पहिरत्वा पमुं च तिणानि च उप्पाटेत्वा उच्चारणस्सावं विस्सज्जेत्वा सीसं पातेत्वा जिह्वं
निप्लामेत्वा सरीरं खेलाकिल्लन्नं कत्वा वातग्गहणेन उदरं उद्धमातकं कत्वा अक्खीनि परिवसत्त्वा हेट्टानासिका-
मोतेन वातं सञ्चरापेन्तो उपरिमनासिकासोतेन वातं सन्निरुम्भत्वा सकलसरीरं थद्धभावं गाहापेत्वा
मनाकारं दस्सेसि । नीलमक्खिकापि नं परिवारेसु । तस्मि तस्मि ठाने काका निलीयसु ।

लुद्धो आगन्त्वा उदरं हत्थेन पहिरत्वा पातोव बद्धो भविस्सति पूतिकां जातोति तस्म बन्धनरज्जुक
मोचेत्वा एत्थेवदानं नं उक्कल्लित्वा मम आदाय गमिस्सामोति निरामको हुत्वा साखापलामं गहेतुं आरब्धो ।

मिगपोतकोपि उट्ठाय चतूहि पादेहि ठत्वा कायं विधुनित्वा गीवं पमारेत्वा महावातेन छिन्नबलाहको
वियं धेगेन मानुसस्तिकं अगमामि ।

सत्थापि न भिक्खवे । राहुलो इदानीं सिकखाकामो पुब्बेहि सिकखाकामोयेवाति इमं धम्मदेसन
आह्मिन्त्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा भागिनेय्यमिगपोतको राहुलो अहोसि, माता उपल-
वणा, मानुलमिगो पन अहमेव अहोमिन्ति ।

तिपल्लवमिगजातकं

७. मालुतजातकं

काले वा यदि वा जुण्हेति इदं सत्यां जेतवने विहरन्ती द्वे बुद्धपम्बजिते आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुत्रवत्थु

ते किर कोसलजनपदे एकस्मि अरञ्जवासे वसन्ति । एको काळत्थेरो नाम, एको जुण्हत्थेरो नाम । अथेकदिवसं जुण्हो काळं पुच्छि-भन्ते काल ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति ?

सो काळे सीतं होतीति आह ।

अथेकदिवसं काळो जुण्हं पुच्छि- भन्ते जुण्ह ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति ?

सो जुण्हे होतीति आह ।

ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता सत्थु सन्तिकं [१४७] गत्वा सत्थारं वन्दित्वा— भन्ते ! सीतं नाम कस्मि काले होतीति पुच्छिमु ।

सत्था तं स कथं सुत्वा पुब्बेपाहं भिक्खवे ! तुम्हाक इमं पञ्हं कथेसि, भवसंखेपगतत्ता पन न सल्लक्ख- यित्थाति वत्ता अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते एकस्मि पम्बतपादे सीहो च व्यग्धो च द्वे सहायका एकस्मा येव गृहाय वसन्ति । तदा बोधि- सत्तोपि इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा तस्मि येव पम्बतपादे वसति । अथेकदिवसं तं सहायकानं सीतं निस्माय विवादो उदपाति । व्यग्धो काळे येव सीतं होतीति आह-सीहो जुण्हे येवाति । ते उभोपि अत्तनो कंखं छिन्दितुं असक्कोन्ता बोधिसत्तं पुच्छिमु । बोधिसत्तो इमं गायमाह--

“काळे वा यदि वा जुण्हे यदा वायति मालुनो ।

वातजानि हि सीतानि उभोत्थमपराजिता ।” ति ।

तस्य काले वा यदि वा जुण्हेति काळपक्खे वा जुण्हपक्खे वा । यदा वायति मालुतोति यस्मि समय पुरत्थिमादिभेदो वानो वायति तस्मि ममये सीतं होति । किं कारणा ? वातजानि हि सीतानि यस्मा वाते विज्ज- न्नेयेव सीतानि होन्ति, काळे पक्खे वा जुण्हपक्खे वा एत्थ अप्पमाणन्ति वृत्तं होति । उभोत्थमपराजिताति उभांपि तुम्हे इमस्मि पञ्हे अपराजिताति । एवं बोधिसत्तो ते सहायकं पञ्जपेसि ।

सत्थापि भिक्खवे ! पुब्बेपि मया तुम्हाकं अयं पञ्हो कथितोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि, सच्चपरियोसाने द्वेपि ते थेरा सोतापत्तिफले पतिट्ठहिमु । सत्था अनुसन्धि घटत्वा जातक ममोधानेसि । तदा व्यग्धो काळो अहोसि, सीहो जुण्हो अहोमि । पञ्हविस्सजनकतापसो पन अहमेव अहोसन्ति ।

मालुतजातकं

८. मतकभत्तजातकं

एवं चे सता जानेयुन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो मतकभत्त आरब्ध कथेयम् ।

पञ्चपञ्चवत्स

तस्मिं हि काले मनुस्सा बहू अजेळकादयो मारेत्वा कालकते जातकं उहिस्म मतकभत्त नाम देन्ति । भिक्खू ते मनुस्से तथा करोन्ते दिस्वा सत्थारं पुच्छिमु—एतरहि भन्ने ! मनुस्सा बहू पाणे जीवितकथं पापेत्वा मतकभत्तं नाम देन्ति । अत्थि नु खो भन्ने ! एत्थ बड्डीति ?

सत्या न भिक्खवे ! मतकभत्तं दस्सामाति कतेपि पाणातिपाते काचि बड्ढि नाम अत्थि । पुब्बेपि पण्डिता आकामे निसज्ज[१४८]धम्मं दे सेत्वा एत्थ आदीनवं कथेत्वा सकलजम्बुदीपवासिके एतं कम्मं जहापेसु । इदानीं पुन भवसंक्षेपगतता पुन पातुभृतन्ति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्स

अतीते वाराणमिवं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते एको निष्णं वेदानं पारयू दिसापामोक्खो आचरियब्राह्मणो मतकभत्तं दस्सामीति एक एळकं गहापेत्वा अन्नेवासिके आह- ताना । इम एळकं नदि नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे मालं परिबिम्बित्वा पञ्चगुलिकं दत्त्वा मण्डेत्वा आनेथाति ।

त माधूनि पटिस्सुणित्वा तं आदाय नदि गत्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदितीरे ठपेसु । सो एळको अत्तनो पुत्रकम्मं दिस्वा एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुञ्चिस्सामीति मोमनस्सजानो घटं भिन्दन्तो विय महाहसितं हसित्वा, पुन अय ब्राह्मणो मं घानेत्वा मया लद्धं दुक्खं लभिस्सतीति ब्राह्मणं कारुञ्जं उपादेत्वा महन्नेन सहंनं परेदि ।

अथ न ते माणवका पुच्छिमु—सम्म एळक ! त्वं महासद्देन हसि चेव रोदि च । केन नुखो कारणेन हसि केन कारणेन रोदीति ?

तुम्हे मं इमं कारणं अत्तनो आचरियस्स सन्तिके पृच्छेय्याथाति ।

ते न आदाय गत्वा इदं कारणं आचरियस्स आगेचेसु । आचरियो तेसं वचनं सुत्वा एळकं पुच्छि—कम्मा त्व एळक ! हसि, कम्मा रोदीति ?

एळको अत्तनो कतकम्मं जातिस्सरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि—अह ब्राह्मण ! पुब्बे तादिनोव भन्जजायकब्राह्मणो हुत्वा मतकभत्तं दस्सामीति एकं एळकं मारेत्वा अदासि । स्वाह एकस्स एळकस्स घातित्वा एकेनूनेसु पञ्चसु अत्तभावसतेसु सीमच्छेदं पापुणि । अयं मे कोटियं ठितो पञ्चनसनिमो अत्तभावा । स्वाह अज्ज एवरूपा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति मोमनस्सजानो । इमिना कारणेन हसि । रोदन्तो पुन अहं ताव एकं एळकं मारेत्वा पञ्चजानिसनानि सीमच्छेददुक्खं पत्वा अज्ज तम्मा दुक्खा मुञ्चिस्सामि । अयं पुन ब्राह्मणो मे मारेत्वा अहं विय पञ्चजानिसनानि सीमच्छेददुक्खं लभिस्सतीति तथि कारुञ्जेन रोदिन्ति ।

एळक ! मा भायि । नाहं तं मारेस्सामीति ।

ब्राह्मण ! किं वदेसि ? तथि मारेन्तेपि अमारेन्तेपि न सक्का अज्ज मया मरणा मुञ्चिन्तुन्ति ।

एळक ! मा भायि ! अहं ते आरक्खं गहेत्वा तथा सद्धिं येव विचरिस्सामीति ।

ब्राह्मण ! अप्पमत्तको तव आरक्खो मया कनपापं पुन महन्तं बलवन्ति ।

ब्राह्मणो एलकं मुञ्चित्वा इमं एलकं कस्सचिपि मारेतुं न दस्सामीति अन्तेवासिके आदाय एलकेनेय सद्धि विचरि । एलको विससट्ठमनोव एकं पासाणपिट्ठं निस्साय जातगुम्बे गीवं उविस[१४९] पित्त्वा पण्णानि स्नादितुं आरद्धो । तं खणं येव तस्मिं पासाणपिट्ठे असनि पति । ततो एका पासाणसकलिका छिज्जित्वा एलकस्स पसारितगीवाय पतित्वा सीसं छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिसत्तो तस्मिं ठाने रुक्खदेवता हृत्वा निम्बतो । सो पस्सन्तस्सेव तस्स महाजनस्स देवतानुभावेन आकासे पल्लकेन निसीदित्वा इमे सत्ता एवं पापस्स फलं जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपातं न करेय्युन्ति मधुरेन सरेन धम्मं देमेतो इमं गायमाह—

एवं चे सत्ता जानेय्यु बुक्खायं जातिसम्भवो ।

न पाणो पाणिनं हञ्जे पाणघाती हि सोचतो ॥ ति ।

नत्थ एवञ्चे सत्ता जानेय्युन्ति इमे सत्ता एवञ्चे जानेय्यु । कथं ? बुक्खायं जातिसम्भवोति अयं तत्थ तत्थ जाति च जातस्स अनुक्कमेन वड्ढिसंस्थानो सम्भवो च जराव्याधिसरणअपियसम्पयोगपियविप्पयोगहृत्थ-पादच्छेदादीनं दुक्खानं बत्थुभूतत्ता दुक्खोति यदि जानेय्यु । न पाणो पाणिनं हञ्जेति परं बध्नेतो जातिसम्भवे वधं लभति पीळेन्तो पीळं लभतीति जातिसम्भवस्स दुक्खवत्थुनाय दुक्खभावं जानन्तो कोचि पाणो अञ्जं पाणिनं न हञ्जे सत्तो सत्तं न हनेय्याति अत्थो । किं कारणा ? पाणघाती हि सोचतोति यस्मा साहत्थिकादिसु छमु पयोगेसु येन केनचि पयोगेन परस्स जीवितन्द्रियपुच्छेदनेन पाणघाती पुग्गलो अट्ठमु महानिरयेमु सोळममु उम्मदनिग्गयेमु नानप्पकाराय निरच्छानयोनिया पेत्तिविसये असुरकायेति इमेमु वतुमु अपायेसु महादुक्खं अनुभवमानो दीघग्ग अन्तोनिज्झायनलक्खणेन मोकेन सोचति । यथा वा अयं एलको मरणभयेन मोचि एवं दीघग्गं सोचतोतिपि अत्था न पाणो पाणिनं हञ्जे कोचि पाणातिपातकम्मं नाम न करेय्य । मोहेन पन मून्हा अविज्जाय अन्धीकता इम आदीनबं अपस्सन्ता पाणातिपातं करोन्तीति ।

एवं महासत्तो निरयभयेन तज्जेत्वा धम्मं देसेसि । मनुस्सा तं धम्मदेसनं सुत्वा निरयभयभीता पाणा-तिपाता विरमिसु । बोधिसत्तोपि धम्मं देसेत्वा महाजनं सीले पतिट्ठापेत्वा यथाकम्म गतो । महाजनोपि बोधि-सत्तस्स ओवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा देवनगरं पुरेसि । सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घट्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन रुक्खदेवता अहोसिन्ति ।

मतकभसजातकं

६. आयाचितभक्तजातकं

सचे मूञ्चेति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो देवतान् आयाचनबलिकम्मं आरब्ध कथमि ।

पेच्चपन्नवत्थु

मदा किर मनुस्सा वणिज्जाय गच्छन्ना पाणे वधित्वा देवतान् बलिकम्मं कत्वा मयं अनन्तरायेन अत्थसिद्धि पत्वा आगन्त्वा पुन तुम्हाकं बलिकम्मं करिस्सामानि आयाचित्वा गच्छन्ति । तत्थ अनन्तरायेन अत्थ-
सिद्धि पत्वा आगन्त्वा देवतानुभावेन इदं जातन्ति मञ्जमाना बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चित्तु बलिकम्मं
करोन्ति । तं दिस्वा भिक्खू— अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ अत्थोति भगवन्तं पुच्छिसु ।

भगवा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे एक्कस्मि गामके एको वुट्टुम्बिको गामद्वारे ठितनिशोधरुक्खे अधिवग्गथाय देवताय
बलिकम्मं पटिजानित्वा अनन्तरायेन आगन्त्वा बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति रक्खमूल गतो ।
रक्खदेवता खन्धविटो टत्वा इमं गायमाह—

सचे मूञ्चे पेच्च मूञ्चे मुच्चमानो हि बज्जति ।

न हेवं धोरा मुच्चन्ति मुत्ति बालस्स बन्धनं ॥ स्ति ।

तत्थ सचे मूञ्चे पेच्च मूञ्चे ति भो पुरिस ! त्वं सचे मूञ्चे यदि मूञ्चितुकामोसि पेच्च मूञ्चे
यथा परलोकेन बज्जसि एवं । मुच्चमानो हि बज्जतीति यथा पन त्वं पाणं वधित्वा मुच्चित्तुं इच्छसि एव
मुच्चमानो हि पापकम्मेन बज्जतीति । तस्मा न हेव धोरा मुच्चन्तीति ये पण्डितपुरिसा ते एवं पटिस्सवतो न
मुच्चन्ति । किं कारणा ? एवरूपा हि मुत्ति बालस्स बन्धनं एसा पाणातिपातं कत्वा मुत्ति नाम बालस्स
बन्धनमेव होतीति धम्मं देसेसि ।

ततो पट्ठाय मनुस्सा एवरूपा पाणानिपातकम्मा विरता धम्मं चरित्वा देवनगरं पूरयिसु । सत्त्वा
इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमग्धि घटत्वा जातकं समोधानेमि । अहं तेन समयेन रक्खदेवता अहोसिन्ति ।

आयाचितभक्तजातकं

१० नल्लपानजातकं

दिश्या पदमनुसिष्यन्ति इदं सत्या कोसलेषु चारिकं चरमानो नल्लकपाणगामं पत्वा नल्लकपाण-
पोक्खरणिं केतकवने विहरन्तो नल्लदण्डके आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तदा किर भिक्खु नल्लकपाणपोक्खरणिं नहात्वा सूचिघरत्थाय सामणेरेहि [१५१] नल्लदण्डके
गाहापेत्वा ते सम्बत्थकमेव छिद्दे दिश्या सत्थारं उपसंकमिन्वा—भन्ते ! मयं सूचिघरत्थाय नल्लदण्डके गण्हापेम ।
ते मूलतो याव अग्गा सम्बत्थकमेव छिद्दा, किमूलो एतन्ति पुच्छिमु ।

सत्या इदं भिक्खवे ! मय्हं पोरणकाधिठ्ठानन्ति वत्वा अनीतं आहरि—

अतीतवत्थु

पुब्बं किर सो वनसण्डो अरञ्जो अहोसि । तस्सापि पोक्खरणिंया एको दकरक्खसो ओतिण्णोतिण्णे
खादति ।

तदा बोधिसत्तो रोहितमिगपोतकप्पमाणो कपिराजा हुत्वा असीनिसहस्समतथानरपरिवृतो यूथं
परिहरन्तो तस्मि अरञ्जे वसति । सो वानरगणस्स ओवादं अदासि—ताता ! इमस्मि अरञ्जे विमग्गस्वापि
अमनुस्सपटिग्गहिता पोक्खरणिंयोपि तत्थेव होन्ति तुम्हे अखादितपुब्बं पलाकलं खादन्ता वा अपीनपुब्बं पानीयं
पिवन्ता वा मं पटिपुच्छेय्याथाति ।

ते साधूनि पटिस्सुणिन्वा एकदिवसं अगतपुब्बठ्ठानं गता ।

तत्थ बहुदेव दिवसं चरित्वा पानीयं गवेसमाना एकं पोक्खरणिं दिश्या पानीयं अपिवित्थाय
बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमाना निसीदिसुं । बोधिसत्तो आगन्त्वा—किं ताता ! पानीयं न पिवथानि आह ।

तुम्हाकं आगमनं ओलोकेमानि । मुट्ठुतातानि बोधिसत्तो त पोक्खरणिं आविज्झन्त्वा पदं परि-
च्छिन्दन्तो ओतिण्णमेव परिसं न उत्तिण्णं ।

सी निस्संमयं एसा अमनुस्सपरिग्गहिताति अत्वा—मुट्ठु वो कनं तात ! पानीयं अपिवन्तेहि,
अमनुस्सपरिग्गहिता अयन्ति आह ।

दकरक्खसोपि तेसं अनोतरणभावं अत्वा नीलोदरो पण्डग्गुल्लो मुरत्तहत्थपादो बीभच्छदम्मनो हुत्वा
उदकं द्विधा कत्वा निकलमिन्वा—कम्मा निसीदथ ? इधं पोक्खरणिं ओनरित्वा पानीयं पिवथानि आह ।

अथ न बोधिसत्तो पुच्छि—त्वं इध निब्बत्तदकरक्खसोति ?

आम अहं निब्बत्तोमहीति ।

नवं पोक्खरणिं ओतिण्णके लभसीति ?

आम लभामि । अहं इधोतिण्णं अन्तमसो सकुणिक उपादाय न किञ्चि मञ्चामि । तुम्हेपि सब्बं
खादिस्सामीति !

न मय अत्तानं तुय्हं खादितुं दस्सामानि ।

पानीयं पन किं पिविस्सथाति ।

आम, पानीयं च पिविस्साम, न च तं वसं गमिस्सामाति ।

अथ कथं पानीयं पिविस्सथाति ?

किं पन त्वं मञ्जसि ओतरित्वा पिबिस्सन्तीति ? मयं हि अनोतरित्वा अमीतिसहस्सापि एकमेकं नल्लदण्डकं गृहेत्वा उप्पलनाळेन उदकं पिबन्ता विय तव पोक्खरणिया पानीयं पिबिस्साम । एव नो त्वं ब्वादितुं न सक्खिस्ससीति । एतमर्थं विदित्वा सत्त्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमिस्सा गाथाया पुग्गिमपददय अभासि—

दिस्वा पवमनुत्तिण्णं दिस्वा नोतरितं पव ।

नलेन वारि पिबिस्साम नेव मं त्वं वधिस्ससी ॥ ति । [१५२]

तस्सत्थो—भिक्षवे । सो कपिराजा तस्सा पोक्खरणिया एकम्पि उत्तिण्णं पदं नाहस । ओतरितं पदं ओत्तिण्णपदमेव अहस, एवं दिस्वा पदं अनुत्तिण्णं दिस्वान ओतरितं पदं अद्धा अयं पोक्खरणी अमनुस्सपरिग्ग-हीताति अत्वा तेन सद्धि सल्लपन्तो महापुरिसो आह—नळेन वारि पिबिस्सामाति तस्सत्थो मयं तव पोक्खरणिया नलेन पानीयं पिबिस्सामाति । पुन महासत्थो अह—नेव मं त्वं वधिस्ससीति एवं नळेन पाणीयं पिबन्तं सपरि-सम्पि मं त्वं नेव वधिस्ससीति अत्थो ।

एवं वत्त्वा पन बोधिसत्तो एकं नल्लदण्डकं आहरापेत्वा पारमियो आवग्जेत्वा सच्चकिरियं कत्वा मुत्तेन धमि । नळो अन्तो किञ्चि गण्ठि असेमेत्वा सब्बत्थकमेव मुग्गरो अहोमि । इमिना नियामेन अपरम्पि अपरम्पि आहरापेत्वा धमित्वा अदामीति एवं मन्ते पन न मक्का निट्ठपेत्तुं । तस्मा एवं न गृहेत्तब्बं । बोधिसत्तो पन “इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा जाना मब्बेपि नळा एकच्छिद्दा होन्तु” ति अधिट्ठामि । बोधिसत्तानं हि हित्त-पचारस्म महन्तनाय अधिट्ठानं समिज्जन्ति । ततो पट्ठाय मब्बेपि न पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठिता नळा एकच्छिद्दाव जाता ।

इमस्मि हि कप्पे चत्तारि कप्पट्ठित्तयपाटिहारियानि नाम । कतमानि चत्तारि ? (१) चन्दस्स ससल-क्खणं सकलम्पि इमं कप्पं ठस्सति । (२) वट्टकजानकं अग्गिनो निब्बुत्तठानं सकलम्पि इमं कप्प अग्गि न क्षापे-स्सति । (३) घटिकारनिवेसनठानं सकलम्पि इमं कप्पं अनोवस्सकं ठस्सति । (४) इमं पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठित्तनळा सकलम्पि इमं कप्पं एकच्छिद्दा भविस्सन्तीति इमानि चत्तारि कप्पट्ठित्तयपाटिहारियानि नाम ।

बोधिसत्तो एवं अधिट्ठहित्वा एकं नल्लं आदाय निमीदि । तेपि असीतिसहस्सा वानरा एकैकं नल्लं आदाय पोक्खरणि परिवारेत्वा निसीदिमु । तेपि बोधिसत्तरस नलेन आकड्ढित्वा पानीयं पिबनकाले सब्बे तीरे निसिन्नाव पिबिमु । एवं तेहि पानीयं पीते दकरक्खसो कञ्चि अलभित्वा अनत्तमनो सकनिवेसनमेव गतो । बोधि-सत्तोपि सपरिवारो अरञ्जमेव पाविसि ।

सत्त्वा पन इममं भिक्षवे । नळानं एकच्छिद्दभावां नाम मय्हमेवेतं पोरारणकं अधिट्ठानन्ति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानकं समोधानसि । तदा दकरक्खसो देवदत्तो अहोसि । असीतिसहस्स-वानरा बुद्धपरिसा । उपायकुसलो पन कपिराजा अहमेव अहोसन्ति ।

नलपानजातकं

सोलवग्गो दुत्तियो [१५३]

३. कुरुंगवग्गवण्णना

१. कुरुंगमिगजातकं

आतमेतं कुरुंगस्साति इदं सत्त्वा वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपग्नवत्थु

एकस्मिं हि समये धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्षू—आवुसो ! देवदत्तो तथागतस्स घातनत्थाय धनुग्गहे पयोजेसि, सिलं पविज्जि, धनपालकं विस्सज्जेसि, सब्बथापि दसवलस्स वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अबण्णं कथेन्ता निसीदिसु । सत्त्वा आगन्त्वा पञ्चत्तासने निसिन्नो कायनुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्नि-
सिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! देवदत्तो तुम्हाकं वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणकथाय सन्निस्सिन्नम्हाति ।

सत्त्वा न भिक्षवे ! देवदत्तो इदानीव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव नच पन वधितुं असक्कीति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो कुरुंगमिगो हुत्वा एकस्मि अरञ्जायतने फला-
फलानि खादन्तो वसति । सो एकस्मिं काले फलसम्पन्नं सेपण्णिहक्खं सेपण्णिफलानि खादति । अथेको गामवासी अट्टकळ्ळुको फलरुक्खमूलेसु मिगानं पदानि उपघारेत्वा उपरिहक्खं अट्टकं बन्धित्वा तत्थ निसीदित्वा फलानि खादितुं आगतागते मिगे सत्तिथा विज्जित्वा तेसं ममं विकिकणन्तो जीविकं कप्पेसि ।

सो एकदिवसं तस्मिं रुक्खमूले बोधिसत्तस्स पदवलञ्जदित्त्वानस्मि सेपण्णिहक्खं अट्टकं बन्धित्व । पातोव भुञ्जित्वा सत्ति आदाय वनं पविसित्वा तं रुक्खं अभिरुहित्वा अट्टके निसीदि । बोधिसत्तोपि पातोव वसनट्ठाना निकलमित्वा सेपण्णिफलानि खादिसामीति आगम्म तं रुक्खमूलं सहसाव अपविसित्वा कदाचि अट्टकलुङ्गाहक्खेसु अट्टकं बन्धन्ति अथी नु खो एवरूपो उपह्वोति परिगण्ठन्तो बाहिरतोव अट्ठासि । ङ्कुकोपि बोधिसत्तस्स अनागमनभावं अत्वा अट्टके निमिन्नोव सेपण्णिफलानि खिपित्वा खिपित्वा तस्स पुरतो पातेसि ।

बोधिसत्तो इमानि फलानि आगन्त्वा मय्हं पुरतो पतन्ति, अत्थि नुखो तस्स उपरि ङ्कुकोति पुनप्पुनं ओलोकेन्तो ङ्कुहं दिम्वा अपस्सन्तो विय हुत्वा—अम्भो रुक्ख ! पुब्बे त्वं ओलम्बकं ओतारेन्तो विय उज्जुक्कमेव फलानि पातेसि । अज्ज पन ते रुक्खधम्मो परिच्चन्तो एवं तथा रुक्खधम्मं परिच्चत्तं अहम्मि अञ्ज रुक्खमूलं उपसंकमित्वा मय्हं आहारं परियेसिस्सामीति वत्त्वा इमं गायमाह—

आतमेतं कुरुंगस्स यं त्व सेपण्णि ! सेय्यसि ।

अञ्ज सेपण्णिं गच्छामि न मे ते रुक्खते फलन्ति ॥ [१५४]

तत्थ ज्ञातन्ति पाकटं जातं । एतन्ति इदं कम्मं । कुरुंगस्साति कुरुंगमिगस्स । यं त्वं सेपण्णि ! सेय्यसीति यं त्वं हम्भो सेपण्णिहक्ख ! पुरतो पुरतो फलानि पातमयानो सेय्यसि, विसेय्यसि, विसिण्णफलो

अहोसि । तं सब्बं कुसुंगस्स पाकटं जातं । न मे ते रुच्चते फलन्ति एवं फलं ददमानाय मे तव फलं न रुच्चति तिट्ठत्वं अहं अञ्जस्य गच्छिस्सामीति अगमासि ।

अथस्स ण्डुको अट्टके निसिन्नोव सत्ति खिपित्वा गच्छ विरद्धोदानिम्हि तन्ति आह । बोधिसत्तो निवत्तित्वा ठितोव आह-हम्भो पुरिस ! इदानिपि किञ्चापि मं विरद्धो अट्ठ पन महानिरये सोळस उस्सदनिरये पञ्चविधवन्धनादीनि च कम्मकरणानि अविरद्धोयेवासीति । एवञ्च पन वत्ता पलायित्वा ययारुत्ति गतो । ण्डुकोपि ओतरित्वा ययारुत्ति गतो ।

सत्यापि न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीव मम वघाय परिसक्कति पुब्बंपि परिसक्कि नच पन वधितुं असक्खीति इमं धम्मवेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अट्टकण्डुदो देवदत्तो अहोसि । कुसुंगमियो पन अहमेवाति ।

२. कुक्कुरजातकं

ये कुक्कुराति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो आतत्यचरियं आरब्ध कथेसि । सा द्वादसनिपाते भद्र-
साळजातके आविभवस्सति । इदं पन बत्थु पतिट्ठपेत्वा अतीतं आहरि-

अतीतबत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो तथारूपं कम्मं पटिच्च कुक्कुरयोनिं नित्त-
तित्वा अनेकसत्तकुक्कुरपरिवृतो महासुसाने वसति । अथेकदिवसं राजा सेतसिन्धवमुत्तं सन्धालंकारपति
मण्डितं रथं अभिरुह्य उय्यानं गत्वा तस्य दिवसभागं कीळित्वा अत्यंगने सुरिये नगरं पार्वसि । तस्स तं रथवरत्तं
यथानद्धमेव राजगणे ठपयिषु । सो रति देवे वस्सन्ते तित्तो । उपरि पासादतो कोलेय्यकमुण्ण्वा ओतरित्वा तस्स
चम्मञ्च नन्दिञ्च ख्वादिषु ।

पुन दिवसे रज्जो आरोचयिषु-देव ! निद्धमनमुखेन सुनखा पविमित्वा रथस्स चम्मञ्च
नन्दिञ्च ख्वादिषूति ।

राजा सुनखानं कुञ्जित्वा दिट्ठदिट्ठट्ठाने सुनखे घातेधाति आह ।

ततो पट्ठाय सुनखानं महाव्यसनं उदपादि । ते दिट्ठदिट्ठट्ठाने घातयिमाणा पलायित्वा सुसानं गत्वा
बोधिसत्तस्स सत्तिकं अगमंषु । बोधिसत्तो-तुम्हे बहू सन्निपतिता किञ्चलो कारणन्ति पुच्छि ।

ते-अन्तेपुणे फिर रथस्स चम्मञ्च नन्दिञ्च [१५५] सुनखेहि ख्वादिनाति कुब्धो राजा सुनखवध
आणापेसि । बहू सुनखा विनस्सन्ति, महामयं उप्पन्नन्ति आहंषु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-आरक्खट्ठाने बहि सुणम्मानं ओकामो नत्थी अन्तोराजनिवेसने कोलेय्यकसुन-
खानं येवेनं कम्मं भविस्सति । इदानीं पन चोरानं किञ्चि भयं नत्थि । अन्तोरा मरणं लभन्ति । यत्तनाह चोरे रज्जो
दस्सेत्वा आतिसंघस्स जीवितदानं ददेय्यान्ति । सो आतके समस्सासत्त्वा-तुम्हे मा भयित्थ अहं थो अभय आह-
न्तिस्सामि । याव राजानं पस्सामि ताव इथेव होयाति पार्गमयां आबज्जेत्वा सेत्ताभावत पुरेचारिक कत्वा मय्हे
उपरि लेह्हुंवा भुगगरं वा मा कोचि विपितुं उम्महोनि अधिट्ठाय एककोव अन्तोन्नगरं पार्वसि ।

अथ नं दित्वा एकसत्तोपि कुञ्जित्वा ओलोकेन्तो नाम नाहोसि । राजापि सुनखवधं आणापेत्वा सय
विानच्छये निमिन्नो होति । बोधिसत्तो तथेव गत्वा पक्खन्दित्वा रज्जो आसनम्म हेट्ठा पाविमि । अथ नं राज-
पुरिसा नीहरिषु आरद्धा । राजा पन निवारेसि ।

सो थार्क विसमेत्वा हेट्ठासना निक्खमित्वा राजानं वन्दित्वा-सच्च फिर तुम्हे कुक्कुरे
पारापेयाति पुच्छि ।

आम मारापेमि हन्ति ।

को तेसं अपराधो नरिन्द्याति ?

रथस्स मे परिवारचम्मञ्च नन्दिञ्च ख्वादिषूति ।

ये ख्वादिषु ते जानायाति ?

न जानामाति ।

इमे नाम चम्मखण्डकुराति तत्ततो अजानित्वाव दिट्ठदिट्ठट्ठाने येव मारापनं न युत्तं दवाति ।

रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेधाति सुनखवधं अणापेसिन्ति ।

किं पन वो मनुस्सा सब्बेव कुक्कुरे मारेन्ति उदाहु मरणं अलमन्तापि अत्थीति ?

अत्थि अम्हाकं घरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति ।

महाराज ! इदानीं तुम्हे रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेधाति सुनखवधं अणापेसिन्ति अत्रोच्यते । इदानीं पन अम्हाकं घरे कोलेय्यका मरणं न लभन्तीति वदेष । ननु एवं सन्ते तुम्हे छन्दा-
दिवसेन अगतिगमनं गच्छथानि ? अगतिगमनञ्च नाम न युत्तं, न च राजघम्मो । रज्ज्वा^२ नाम कारणगवेसकेन तुलासदितेन भवितुं वट्ठति । इदानीं च कोलेय्यका मरणं न लभन्ति, दुब्बलमुनखाव लभन्ति । एवं सन्ते नायं सब्बमुनखघञ्चा दुब्बलघातिका नामेसाति ।

एवञ्च पन वत्ता महासत्तो मधुरस्सरं निच्छारेत्वा—महाराज ! यं तुम्हे करोथ नायं घम्मोति रज्ज्वां घम्मं देमेन्तो इमं गायमाह—

ये कुक्कुरा राजकुलम्हि बडा कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना ।

तेमे न वज्झा मयमस्म वज्झा नायं सघञ्चा दुब्बलघातिकायन्ति [१५६]

तत्थ ये कुक्कुराति ये सुनखा । यथा हि घारुण्होपि पस्सावो पुनिमुत्तन्ति, तदहुजातोपि सिगालो जरसि-
गालोति, कोमलापि गळोचि—लता पूतिलताति, सुवण्णवण्णोपि कायो पूतिकायोति वुच्चन्ति, एवमेवं वस्सस-
तिकोपि सुनखो कुक्कुरोति वुच्चति । तस्मा महल्लका कायबलूपपन्नापि ते कुक्कुरात्वेव वुत्ता । बद्धानि
बहिस्ता । कोलेय्यकानि राजकुले जाना सम्भूता संबडा । वण्णबलूपपन्नाति मरीरवण्णेन चैव कायबलेन
च सम्पन्ना । तेमे न वज्झाति ते इमे सस्सामिका सारक्खा न वज्झा । मयमस्म वज्झाति अस्सामिका
अनारक्खा मयं वज्झा नाम जाता । नायं सघञ्चाति एवं सन्ते अयं अविमेसेन सघञ्चा नाम न होति ।
दुब्बलघातिकायन्ति अयं पन दुब्बलानं येव घातन्तो दुब्बलघातिका नाम होति । राजूहि नाम चोरा
निगमिहत्तव्वा नो अचारा इथ पन चारानं किञ्चि नत्थि अचोरा मरण लभन्ति अहो ! इमस्मि लाकं अयुत्तं
वत्ति अहो ! अधम्मो वत्तीति ।

राजा बोधिमत्तस्स वचनं सुत्वा आह—जानामि पन त्वं पण्डित ! अयुकेहि नाम रथचम्मं खादितन्ति ।

आम जानामीति ।

केहि खादितन्ति ?

तुम्हाकं गेहे वसनकेहि कोलेय्यकसुनखेहीति ।

कथं तेहि खादितमावो जानितव्वोति आह ?

अहं तेहि खादितभाव दस्सेसामीति ।

दस्सेहि पण्डिताति ।

तुम्हाकं घरे कोलेय्यकसुनखे आनापेत्वा थोर्कं तक्कञ्च दव्वतिणानि च आहरापेयाति ।

राजा तथा अकासि ।

अयं न महासत्तो इमानि तिणानि तक्केन मद्दापेत्वा एते सुनखं पायेयाति आह ।

राजा तथा कत्वा पायापेसि । पीतपीता सुनखा सदिं चम्मेहि वामसु । राजा सब्बञ्जुबुद्धस्स व्याकरणं
विधाति तुट्ठो बोधिसत्तस्स सेतच्छन्तेन पूजं अकासि । बोधिसत्तो “घम्मं चर महाराज । माणापितुसु खत्तिया ”
ति आदीहि तेसकुणजातके आपताहि दसहि घम्मचरियगाथाहि रज्ज्वां घम्मं देसेत्वा—महाराज ! इतो पट्ठाय
अप्पमत्तो होहीति राजानं पञ्चसु सीलेसु पटिठ्ठापेत्वा सेतच्छन्तं रज्ज्वाव पटिअदासि ।

राजा महासत्तस्स धम्मकथं सुत्वा सम्बसत्तानं अमयं दत्त्वा बोधिसत्तं आदिं कत्वा सम्बसुतस्सानं अत्तनो भोजनसदिसमेव निञ्चभत्तं पट्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे छित्तो यावतायुक्कं दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा कालं कत्वा देवलोके उपपज्जि । कुक्कुरोवादो दसवस्सहस्सानि पवति । बोधिसत्तोपि यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं गतो । [१५७]

सत्या न भिक्षवे ! तयागतो इदानीं जातकानं अत्थं चरति पुब्बेपि चरि येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अबसेसा बुद्धपरिसा । कुक्कुर-पण्डितो पन अहमेवाति ।

कुक्कुरजातकं

३. भोजाजानीयजातकं

अपि पस्सेन सेमानोति इदं सत्त्वा जेतवने बिहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियं भिक्खु आरम्भ कर्थासि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये सत्त्वा नं भिक्खु आमन्तेत्वा भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरियं अकंसु, पहारं लद्धापि नेव ओस्सजिमतं क्त्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मवत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भोजाजानीयसिन्धवकुले निव्वत्तो सम्भाकार-सम्पन्नो बाराणसिरज्जो मंगलस्सो अहोसि । सो सतसहस्सग्घनिकाय सुवण्णपातिर्यं येव नानग्गरमसम्पन्नं तिबस्सि-कगन्धसालिभोजनं भुञ्जति । चतुजातिकगन्धूपलित्तायमेव भूमियं तिट्ठति । तं ठानं रत्तकम्बलसाणिपरिक्खित्तं उपरि सुवण्णतारस्खचित्तं चेलवितानं समोसग्गितगन्धदामपालादामं अविजहितगन्धतेलप्पदीपं होति । बाराणमि-रज्जं पन अपत्थेन्ता राजानो नाम नत्थि । एकं समर्थं सत्त राजानो बाराणसि परिक्खिपित्वा अम्हाकं रज्जं वा देतु युद्धं वाति बाराणसिरज्जो पण पेसयिस्सु । राजा अमच्चे सन्निपातापेत्वा तं पवुत्ति आचिक्खित्वा इदानि कि करोम ताताति पुच्छि ।

देव ! तुम्हेंहि ताव आदिनोव युद्धाय न गन्तव्वं , असुकं नाम अस्सारेहं पेमेत्वा युद्धं कारेथ । तस्मिं असक्कोन्ने पच्छा जानिम्सामाति ।

राजा त पक्कोसापेत्वा-सक्खिस्ससि तात ! सत्तहि राजूहि सद्धि युद्धं कातुन्ति आह ।

देव ! सच्चे भोजाजानीयसिन्धव लभामि, तिट्ठन्तु सत्त राजानो सकलजम्बुदीपे राजूहि सद्धि युञ्जित्त्व सक्खिस्सामाति ।

तात ! भोजाजानीयसिन्धवो वा होनु अज्जो वा यं इच्छसि तं गहेत्वा युद्धं करोहीति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दिक्त्वा पासादा ओह्मह भोजाजानीयसिन्धवं आहरापेत्वा सुवग्गितं क्त्वा अत्तनापि सब्बसन्नाहसन्नद्धो खग्ग वन्धिक्त्वा सिन्धवपिदिठवरगतो नगरा निक्खम्म विज्जुलता विय चरमानो पठमं बलकोट्ठकं भिन्दिक्त्वा एकं राजानं जीवगाहमेव गहेत्वा आगन्त्वा नगरे बलस्स निव्यादेत्वा पुन गन्त्वा दुतिय बलकोट्ठकं भिन्दिक्त्वा दुतियन्ति एवं पञ्च राजानो जीवगाहं गहेत्वा छट्ठं बलकोट्ठकं [१५८] भिन्दिक्त्वा उट्ठस्स रज्ज्वा गहितकाले भोजाजानीयो पहारं लभि । लोहितं पग्घरति । वेदना वलवतियो वत्तन्ति । अस्सारोहो तस्स पहरभावं जत्वा भोजाजानीयसिन्धवं राजद्वारे निपज्जापेत्वा सन्नाह सिथिलं क्त्वा अज्ज अस्सं सन्नहिन्तु आरद्धं ।

बोधिसत्तो महापासुकपस्सेन निपन्नोव अक्खीनि उम्मीलेत्वा अस्सारोहं दिक्वा अयं अज्जं अस्स सन्नय्हाति अपञ्च अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दिक्त्वा सत्तमं राजानं गण्हेतु न सक्खिस्ससि मया कतकम्मं विनस्सिस्ससि अप्पटिममो अस्सारोहोपि नस्मिस्सति राजापि परहृत्थं गमिस्ससि, ठपेत्वा मं अज्जो अस्सो सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दिक्त्वा सत्तमं राजानं गहेतुं समत्थो नाम नत्थीति निपन्नकोव अस्सारोहं पक्कोसापेत्वा-सम्म अस्सारोह ! सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दिक्त्वा सत्तमं राजानं गहेतुं समत्थो ठपेत्वा मं अज्जो अस्सो नाम नत्थि । नाहं मया कतकम्मं नास्सेसामि मग्घज्जेव उट्ठापेत्वा सन्नय्हाति क्त्वा इमं गाथमाह-

अपि पस्सेन सेमानो सल्लेहि सल्ललीकतो ।

सेय्योव बलवा भोज्जो युञ्ज मञ्जेव सारणीति ॥

तत्र अपि पस्सेन सेमानोति एकेन पस्सेन समयमानकोपि । सल्लेहि सल्ललीकतोति सल्लेहि विद्धोपि समानो । सेय्योव बलवा भोज्जोति बलवोति सिन्धवकुले अजातो खलुकस्सो । भोज्जोति भोजाजानीय-सिन्धवो । इति एतस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयसिन्धवोव इति एतस्मा बलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयो सेय्यो वरो, उत्तमो । युञ्ज मञ्जेव सारणीति यस्मा एवं गतोपि अहमेव सेय्यो तस्मा ममञ्जेव योजेहि, मा अञ्जेपीति वदति ।

अस्सारोहो बोधिसत्तं वट्ठापेत्वा वणं बन्धित्वा मुसन्नद्धं सन्नधिहत्वा तस्स पिट्ठियं निसीदित्वा सत्तमं बलकोट्टकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं जीवगाहं गहेत्वा राजबलस्स निम्मादेसि । बोधिसत्तम्पि राजद्वारं आनयिषु । राजा तस्स वस्सनत्थाय निक्खमि । महामत्तो राजानं आह—महाराज । सत्त राजानो मा घातयिष्व । सपथं कारेत्वा विस्सज्जेय । मग्गुच्च अस्सारोहस्स च दातव्वं यसं अस्सारोहस्सेव देय । सत्त राजानो गहेत्वा दिन्नं योधं नाम नासेत् न वट्ठति । तुम्हेपि दानं देय । सीलं रक्खथ । धम्मेन समेन रज्जं कारेथाति ।

एव बोधिसत्तेन रञ्जो ओवादे दिन्ने बोधिसत्तस्स सन्नाहं मांचयिषु । सो सन्नाहे मुञ्चते मुञ्चन्ते येव निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिञ्चं कारेत्वा अस्सारोहस्स महन्तं यसं दत्त्वा सत्त राजानो पुन अत्तनो अहू-भाय सपथं कारेत्वा सकट्ठानानि पेसेत्वा धम्मेन समेन रज्जं कारेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । [१५९]

सत्था—एवं भिक्षु । पुब्बं पण्डिता अनायतनेपि विगियं अकंसु एवरूपं पहारं लद्धापि न ओस्सजिषु । त्वं पन एवरूपे नीयानिकसासने पव्वजित्वा कस्मा विगियं ओस्सज्जसीनि वत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । मच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविगियो भिक्षु अरहत्तफले पत्तिट्ठामि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोचानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अस्सारोहो सारिपुत्तो, भोजाजानीयसिन्धवो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

भोजाजानीयजातकं ।

४. आजञ्जजातकं

यदा यदाति इदमपि सत्या जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पक्खपन्नवत्थु

तं पन भिक्खु सत्या आमन्तेत्वा भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि लद्धप्पहारापि हुत्वा विरिय अकंभू ति वत्वा अतीतं आहरि-—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते पुरिमनयेनेव सत्त राजानो नगरं परिवारयिमु । अथेको रथिकयोधो द्वेभातिकसिन्धवे रथे योजेत्वा नगरा निक्खम्म छ बलकोट्ठके भिन्दित्वा छ राजानो अगहेसि । तस्मिं खणे जेट्ठकअस्सो पहारं लमि । रथिको रथं योजेत्वा पाजेन्तो^१ राजद्वारं आगन्त्वा जेट्ठकभातिकं रथा मोचेत्वा सन्नाहं मिथिलं कत्वा एकेन पस्सेन निपज्जापेत्वा अरुणा अग्गं मन्तयिहनु आरब्धो । बोधिसत्तो तं दिस्वा पुरिमनयेनेव चिन्तेत्वा रथिकं पक्कोमापेत्वा निपन्नकोव इमं गायमाह—

यदा यदा यत्थ यदा यत्थ यत्थ यदा यदा ।

आजञ्जो कुरुते वेगं हायन्ति तत्थ बाळवाति ॥

तत्थ यदा यदाति पुब्बण्हादिमु यस्मिं यस्मिं काले । यत्थाति यस्मिं ठाने मग्गे वा संगामसीसे वा । यदानि यस्मिं खणे । यत्थ यत्थाति सत्तन्नं बलकोट्ठकानं वसेन बहुमु युद्धमण्डलेसु । यदा यदाति यस्मिं यस्मिं काले पहारं लद्धकाले वा अलद्धकाले वा । आजञ्जो कुरुते वेगन्ति मार्गयस्म चित्तश्चित्तं कारणं आजाननसभावो आजञ्जा वरसिन्धवो वेगं करोति वायमति विगिय आरभति । हायन्ति तत्थ बाळवाति तस्मिं वेगे कयिरमाने इतरे वळवसंखाता खळुकस्सा हायन्ति परिहायन्ति । तस्मा इमस्मि मञ्जवं योजेहीति आह ।

सारथी बोधिसत्तं उट्ठापेत्वा योजेत्वा सत्तमं बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं आदाय रथं पाजेन्तो^२ [१६०] राजद्वारं आगन्त्वा सिन्धवं मोचेसि । बोधिसत्तो एकेन पस्सेन निपन्नो पुरिमनयेनेव रज्जं ओवाइ दत्वा निरग्गि । राजा तस्स सरीरकिच्चं कारेत्वा रथिकस्स सम्मानं कत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्या इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोषानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा राजा आनन्दत्थेरो अहांसि । अस्सो पन अहमेव सम्मासम्बुद्धोति ।

आजञ्जजातकं

५. तिष्ठजातकं

अञ्जमञ्जोहि तित्थेहीति इव सत्था जेतवने विहरन्तो धम्मसेनापतित्स सद्धिविहारिकं एकं सुवण्ण-
कारपुत्तं भिक्षुं आरब्धम कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

आसयानुसयज्जाणं हि बुद्धानं येव होति न अञ्जंसे । तस्मा धम्मसेनापति अतनो आसयानुसयज्जा-
णस्स नत्थिताय सद्धिविहारिकस्स आसयानुसयज्जाणं अजानन्तो असुभकम्मट्ठानमेव कथेसि । तस्स तं न सप्पाय-
महोसि । कस्मा ? सो किर पटिपाटिया पञ्चजातिसतानि सुवण्णकारगेहे येव पटिसन्धि गण्हि । अथस्स दीघ-
रत्तं परिमुद्धमुज्जणवस्सनस्सेव परिचितत्ता असुभं न सप्पायमहोसि । सो तत्थ निमित्तमत्तम्पि उप्पादेतुं असक्कोन्तो
वत्तारो मासे खेपेसि । धम्मसेनापति अतनो सद्धिविहारिकस्स अरहत्तं दातुं असक्कोन्तो अद्दाय बुद्धवेनेय्यो
भविस्सन्ति नयागनस्स सन्तिकं नेस्सामीति चिन्तेत्वा पातोव तं आदाय सय सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्था— किञ्चुखो सारिपुत्त ! एकं भिक्षु आदाय आगतोसीति पुच्छि ।

अहम्मन्ते ! इमस्स कम्मट्ठानं अदासि । अयम्पन चतुहि मासेहि निमित्तमत्तम्पि न उप्पादेसि ।
स्वाहं बुद्धवेनेय्यो एसो भविस्सतीति चिन्तेत्वा तुम्हाकं सन्तिकं आदाय आगतोति ।

सारिपुत्त ! कतरं पन ते कम्मट्ठानं सद्धिविहारिकस्स दिस्सन्ति ?

असुभकम्मट्ठानं भगवाति ।

सारिपुत्त ! नत्थि तव सन्ता 'ने आसयानुसयज्जाणं, गच्छ त्वं सायण्हसमये आगत्वा तव सद्धि-
विहारिकं आदाय गच्छेय्यासीति ।

एव सत्था धेरं उय्योजेत्वा तस्स भिक्षुस्स भनापनिवासनञ्च चीवरं व दापेत्वा त आदायेव पिण्डाय
पविसित्वा पणीनं खादनीयभोजनीयं दापेत्वा महाभिक्षुसंघपरिवारो पुन विहारं आगन्त्वा गन्धकुटिय दिवस-
भागं खेपेत्वा सायण्हसमये तं भिक्षु गहेत्वा विहारचारिकं चरमानो अम्बवने एकं पोक्खरार्ण [१९१]
मापेत्वा तत्थ महत्तं पदुमिनिगच्छं, तथापि च महत्तं एक पदुमपुष्पं मापेत्वा भिक्षु ! इमं पुष्पं ओल्लोकेन्तो
निसीदाहीति निसीदापेत्वा गन्धकुटि पाविसि ।

सो भिक्षु नं पुष्पं पुनपुनं ओल्लोकेसि । भगवा तं पुष्पं जरं पापेसि । त तस्स पस्सन्तस्सेव जरं पत्वा
विवण्णं अहोसि । अथस्स परियन्ततो पट्ठाय पत्तानि पतन्तानि मुहुत्तेन सब्बानि पतिमु । ततो किञ्जकखं पति,
कण्णिकाव अवसित्ति । सो भिक्षु तं पस्सन्तो चिन्तेसि, इदं पदुमपुष्पं इदानीव अभिरूपं अहोसि दस्सनीयं ।
अथस्स वण्णो परिणतो पत्तानि च किञ्जकखञ्च पतितं कण्णिकमलमेव ठितं । एवह पस्स नाम पदुमस्स जरा पत्ता,
मय्हं सरीरस्स किं न पापुणिस्सति ? सब्बे संवारा अचिन्वाति विपस्सन् पट्ठपेसि । सत्था तस्स चित्तं विपस्सन्
आश्छिह्ति ञ्जत्वा गन्धकुटियं निसिन्नो व ओभासं फरित्वा इमं गायमाह—

उच्छिन्द सिनेहमतनो कुमुदं सारदिकं व पाणिना ।

सन्तिमग्गमेव ब्रूय निब्बाणं सुगतेन देसितन्ति २ ॥

सो भिक्षु गायपरियोसाने अरहत्तं पत्वा मुत्तो वतम्हि सम्मभवेहीति चिन्तेत्वा—

१ रो०—सत्तानं । २ धम्मपद, अगवग्ग ।

सो वृत्तवासो परिपुष्पमानसो, स्त्रीणासबो अन्तिमदेहधारी ।
विमुद्धसीलो सुसमाहितिन्द्रियो चन्दो यथा राहुमुखा पमुत्तो ॥
तमोतर्त मोहमहन्धकारं विनोदयि सच्चमल असंसं ।

आलोकमूञ्जोतकरो पभंकरो सहस्तरंसी श्रिय भानुमा नमेति ॥

आदीहि गाथाहि उदानं उदानेसि । उदानेत्वा च पन गन्त्वा भगवन्तं वन्दि । धरोपि आगन्त्वा सत्यारं
वन्दिस्त्वा असनो सद्धिविहारिकं गहेत्वा आगमासि ।

अयं पवृत्ति भिक्खुं अन्तरे पाकटा जाता । भिक्खु घम्मसभायं दसबलस्स गुणे वण्णयमाना निसी-
दिमु—आवुसो । सारिपुत्तत्थेरो आसयानुसयआणस्स अभावेन असनो सद्धिविहारिकस्स आसयं न जानाति ।
सत्था पन जत्था एकदिवसेनेव तस्स सहपटिसम्भदाहि अरहत्तं अदामि । अहो ! बुद्धो नाम महानुभावोति ।

सत्था आगन्त्वा पञ्चत्तासने । नसीदित्वा—काय नुत्थ भिक्खवे एतरहि कपाय सन्निस्सिक्काति पुच्छि ।

न भगवा ! अञ्जाय, तुम्हाकञ्जेव पन घम्मसेनापिनो सद्धिविहारिकस्स आसयानुसय-
[१६२] आणकयायाति ।

सत्था न भिक्खवे ! एतं अच्छरियं स्वाहं एतरहि बुद्धो हत्वा तस्स आसय जानामि । पुब्बेपाहं तस्स
आसयं जानामि येवाति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो तं राजानं अत्ये च घम्मे च अनुसासति ।
तदा रज्जो मंगलस्स नहानतित्थे अञ्जनरं पठमं वळवं खळुं करसं^१ नहापेयु । मंगलस्सो वळवेन नहाततित्थ
ओतारियमानो जिगुच्छित्वा ओतारिणु न इच्छि । अस्सगोपको गन्त्वा रज्ज्वा आरोबेसि—देव । मंगलस्सो तित्थ
ओतरिणु न इच्छतीति ।

राजा बोधिसत्तं पेसेसि—गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन अस्सो तित्थं ओतारियमानो न
ओतरतीति ।

बोधिसत्तो साधु देवाति नदीतीरं गन्त्वा अस्सं ओलोकेत्वा निरोगभावञ्चस्स^२ अत्वा केन नुगो
कारणेन अयं इमं तित्थं न ओतरतीति उपधारेन्तो पठमतर एत्थ अञ्जो नहापितो भवित्सति तेनेस जिगुच्छ-
मानो^३ तित्थं न ओतरति मञ्जेति चिन्तेत्वा अस्सगोपके पुच्छि—हम्भो ! इमस्मि तित्थे कं पठमं
नहापयित्वाति ?

अञ्जनरं वळवस्सं सामीति ।

बोधिसत्तो 'एस असनो सिगारताय जिगुच्छन्तो एत्थ नहायितुं न इच्छति । इमं अञ्जम्मि तित्थे
नहापेयुं वट्ठीति' तस्स आसयं जत्वा—ओ अस्सगोपक ! सप्पिमवृषाणितामिसंखनपायामप्पि ताव पुनपुनं
भुञ्जन्तस्स तिति होति । अय अस्सो बहू वारे दध तित्थे नहातो अञ्जम्मि ताव न तित्थं ओनरेत्वा नहापेय
पायेथ चाति वत्ता इमं गाथमाह—

अञ्जमञ्जेहि तित्थेहि अस्सं पायेहि सारणि ।

अच्चासनस्स पुरिसो पायासस्सपि तप्पतीति ॥

तत्थ अञ्जमञ्जेहीति अञ्जेहि अञ्जेहि । पायेहीति देसनासीसमेतं, नहापेहि च पायेहि चाति अत्थो ।
अच्चासनस्सति करणत्थे सप्पिवचनं । अतिअसनेन अतिभुतेनाति अत्थो । पायासस्सपि तप्पतीति सप्पिआदीहि

१ रो०—खलुद्धक । २ रो०—निरोगभावस्स । ३ रो०—जिगुच्छियमानो ।

अभिसंखतेन मधुरपायासेन तप्पति तित्तो ह्येति घातो सुहितो न पुन भुञ्जितुकामतं आपज्जति तस्मा अयम्पि अस्सो इमस्मि तित्थे निबद्धं नहानेन परियत्ति आपन्नो भविस्सति । अञ्जत्थ तं नहापेयाति ।

ते तस्स वचनं सुत्वा अस्सं अञ्ज तित्थं ओतारेत्वा पायिसु चेव नहापेमुञ्च । बोधिसत्तो अस्सस्स पानीयं पिबित्वा नहानकाले रञ्जो सन्तिकं अगमासि । राजा किं तात ! अस्सो नहातो च पीतो चाति पुच्छि ? आम देवाति । पठमं किं कारणा न इच्छतीति ? इमिना नाम कारणेनाति सम्भं आचिक्खि । राजा एवरूपस्स तिरच्छानस्सापि नाम आसयं जानाति । अहो पण्डितोति ! बोधिसत्तस्स महन्तं यसं दत्त्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो । बोधिसत्तोपि यथाकम्ममेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! अहं एतस्स इदमेव आसयं जानामि, पुब्बेपि जानामि येवाति इमं धम्मदेसनं आहूयित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मंगलस्सो अयं भिक्खु अहोसि, राजा आनन्दो, पण्डितअ-मच्चो पन अहमेवाति अहोसिन्ति ।

तिट्ठजातकं

६. महिलामुखजातकं

पुराणधोरान बभौ निस्समाति इदं सत्था वेढुवने विहरन्तो देवदत्तं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपुन्यवत्थु

देवदत्तो अजातसत्तुकुमारं पसादेत्वा लाभसक्कारं निष्पादेसि^१ । अजातसत्तुकुमारो देवदत्तस्स गयासीमे विहारं कारेत्वा नानगग्गमेहि तिबस्सिकगन्धसालिभोजनस्स दिवसे दिवसे पञ्चबालिपाकसत्तानि अभिहरि । लाभसक्कारं निस्साय देवदत्तस्स परिवारे^२ महन्तो जातो । देवदत्तो परिवारेन सद्धि विहारेयेव होति ।

तेन समयेन राजगहवासिका ढे सहाया । तेमु एको सत्थु सन्निके पब्बजितो, एको देवदत्तस्स । ते अञ्जमञ्जं तस्मि तस्मि ठानेपि परसन्ति विहारं गन्त्वापि परसन्ति येव ।

अथेकदिवसं देवदत्तस्स निस्सितको इतर आह—आवुसो ! किं त्वं श्रमिकं सेदेहि भुज्जमानेहि पिण्डाय चरसि ? देवदत्तो गयासीमे विहारे निसीदित्वाव नानगग्गमेहि सुभोजनं भुज्जति । एवरूपो पायासो इध नत्थि^३ ? किं त्वं दुक्खं अनुभासि ? किं ते पातोव गयासीमे आगन्त्वा मउत्तग्गिभं यागु पिबित्वा अट्ठारसविधं खज्जकं खादित्वा नानगग्गमेहि सुभोजनं भुज्जितुं न वट्ठतीति ?

सो पुनपुनं उच्चमानां गन्तुकामो हुत्वा ततो पट्ठाय गयासीसं गन्त्वा भुज्जित्वा भुज्जित्वा कालस्सेव वेढुवनं आगच्छति । सो सब्बकाले पटिच्छादेनुं नासक्खि । गयासीसं गन्त्वा देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुज्जतीति नच्चिरस्सेव पाकटो जातो । अयं न सहाया पुच्छिमु—सच्चं किर त्वं आवुसो ! देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुज्जसीति ? को एवमाहाति ?

अमुको च असुको चाति ।

मच्चं अहं आवुसो ! गयासीसं गन्त्वा भुज्जामि । न पन मे देवदत्तो भत्तं देति, अञ्जे मन्स्सा देन्तीति ।

आवुसो ! देव [१६४] दत्तो बुद्धानं पटिकण्टको, दुस्सीलो अजातसत्तु पसादेत्वा अधम्ममेन अत्तनो लाभसक्कारं उप्पादेसि । त्वं एवरूपो निय्यानिकमासने पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्ममेन उपपन्नं भोजनं भुज्जसि । एहि तं सत्थुगन्तिके नेस्सामाति तं भिक्खु आदाय धम्मसभं आगमिसु ।

सत्था तं दिस्वाव—किं भिक्खवे ! एतं भिक्खु अनिच्छन्तञ्जेव आदाय आगन्तथाति ?

आम भन्ते ! अयं भिक्खु तुम्हाकं सन्निके पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्ममेन उपपन्नं भोजनं भुज्जतीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्खु ! देवदत्तस्स अधम्ममेन उपपन्नं भोजनं भुज्जमीति ।

न भन्ते ! देवदत्तो मय्हं भत्तं देति, अञ्जे मन्स्सा देन्ति तमहं भुज्जामीति ।

सत्था—मा भिक्खु ! एत्थ परिहारं करि । देवदत्तो अनाचारो दुस्सीलो । कथं हि नाम त्वं इध पब्बजित्वा मम सासनं भजन्तो येव देवदत्तस्स भत्तं भुज्जसि ? निच्चकालम्मि भजनसीलकोव त्वं विट्ठदिट्ठे येव भजसीति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्छो अहोसि । तदा रञ्जो महिला-मुखो नाम मंगलहृत्थो अहोसि सीलवा आचारसम्पन्नो न किञ्चि विहेठेति । अथेकदिवसं तस्स सालाय समीपे रत्तिभागसमनन्तरे चोरा आगन्त्वा तस्स अविदूरे निसिन्ना चोरमन्तं^३ मन्नयिमु—एवं उम्मग्गो^४ भिन्दितञ्जो

१ रो०—निष्पादेसि । २ सी०—एवरूपो उपायो नत्थि । ३ रो०—चोरा । ४ स्था०—उम्मग्गो ।

एवं सन्धिच्छेदकम्मं कत्तब्बं उम्ममाञ्च सन्धिच्छेदञ्च मग्गसदिसं तित्थसदिसं निज्जटं निग्गुम्बं कत्वा भण्डं हरितुं वट्ठति । हरन्तेन मारेत्वाव हरितब्बं एवं उट्ठानुं समत्थो नाम न भविस्सति । चोरेन च नाम सीलाचारयुत्तेन न भवितब्बं कक्खळेन फरुसेन साहसिकेन भवितब्बन्ति । एवं मन्तेत्वा अञ्जमञ्जं उग्ग-
ण्हापेत्वा अगमंसु । एतेनेव उपायेन नून दिवसे पुन दिवसेति बहु दिवसे तत्थ आगन्त्वा मन्तायसु ।

सो तेसं वचनं सुत्वा मं सिक्खापेत्तीति सञ्जाय इदानीं मया कक्खळेन फरुसेन साहसिकेन भवि-
तब्बन्ति तथारूपोव अहोसि । पातोव आगतं हत्थिगोपकं सोण्डाय गहेत्वा भूमियं पोयेत्वा मारेसि । अपरम्पि
तथा अपरम्पि तथाति आगतागतं मारेति येव ।

महिळामुखो उम्मतको जातो दिट्ठदिट्ठे मारेतीति रञ्जो आरोचयिसु । राजापि बोधिसत्तं पहिणि-
गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन सो दुट्ठो जातोति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा तस्स सरीरे रोगाभावं जत्वा केन नुखो कारणेनेस दुट्ठो जातोति उपधा-
रेन्तो^१ अद्वा अविदूरे केसञ्च वचनं मुत्वा मं [१६५] एते सिक्खापेत्तिंति सञ्जाय दुट्ठो जातोति सन्निट्ठानं
कत्वा हत्थिगोपके पुच्छि-अत्थि नुखो हत्थिसालासमीपे रत्तिभागे केहिच्च किञ्चि कथितपुब्बन्ति ?

आम सामि ! चोरा आगन्त्वा कर्षयिमुति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि-देव ! अञ्जो हत्थिस्स सरीरे विकारो नत्थि । चोरानं
कथं सुत्वा दुट्ठो जातोति ।

इदानीं किं कातुं वट्ठतीति ?

सीलवन्ते समणब्राह्मणं हत्थिसालायं निसीदापेत्वा सीलाचारकथं कथापेतुं वट्ठतीति ।

एवं कारेहि ताताति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा सीलवन्ते समणब्राह्मणं हत्थिसालायं निसीदापेत्वा सीलकथं कथेय भन्तेति आह ।

ते हत्थिस्स अविदूरे निसिन्ना- न कोचि परामसितब्बो, न मारेतब्बो सीलाचारमम्पेनेन खन्ति-
मेतानुद्दामयुत्तेन भवितुं वट्ठतीति सीलकथं कथायसु ।

सो तं सुत्वा मं एते सिक्खापेत्ति इतोदानीं पट्ठाय सीलवना भवितब्बन्ति सीलवा अहोमि । राजा
बोधिसत्तं पुच्छि-किं ताता ! सीलवन्तो जातोति ? बोधिसत्तो आह-आम देवाति । एवरूपो दुट्ठहत्थी पण्डिते
निस्साय पोरणकधम्मे येव पतिट्ठितोति क्त्वा इमं गायमाह-

पुराणचोरानं वचो निसम्मं महिळामुखो पोषयमानुचारि ।

सुसञ्जतानं हि वचो निसम्मं गजुत्तमो सम्बगुणेषु अट्ठाति ॥

तत्थ पुराणचोरानाति पुराणचोरानं । निसम्माति सुत्वा । पठमं चोरानं वचनं सुत्वानाति अत्थो ।
महिळामुखोति हत्थिनिमुखेन सदिसमुखो । अथवा-यथा महिला पुरतो ओलोकियमाना सोभति न पच्छतो
तथा सोपि पुरतो ओलोकियमानो सोभति । तस्मा महिळामुखोतिस्स नाम अकंनु । पोषयमानुचारीति पोषयन्तो
मारेन्तो अन्वचारी । अयमेव वा पाठो । सुसञ्जतानन्ति सुट्ठु सञ्जतानं सीलवन्तानं । गजुत्तमोति उत्तमगजो
मंगलहत्थी । सम्बगुणेषु अट्ठाति सब्बेषु पोरणकगुणेषु पतिट्ठितोति । राजा तिरञ्छानगतस्सापि आसथं जाना-
तीति बोधिसत्तरम महन्नं यमं अदायि । सो यावतायुकं ठत्वा सद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्मं गतो ।

सत्था पुत्रेणिव त्वं भिक्खु ! दिट्ठदिट्ठे येव भजि । चोरानं वचनं सुत्वा चोरे भजि, धम्मिकानं वचनं
सुत्वा धम्मिके भजिती । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि वटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा महिळामुखो
विपक्खसेवकमिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो । अमच्चो पन अहमेवाति । [१६६]

महिलामुखजातकं

१ रो०-उपधारेत्वा ।

७. अभिषुजातकं

नाल कबलं पवातयेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उपासकञ्च महत्सकल्यैरञ्च आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं किर द्वे सहायका । तेषु एको पञ्चजित्वा देवसिकं इतरस्स घरं गच्छति । सो तस्स भिक्षं दत्त्वा सम्यग् भुञ्जित्वा तेनेव सद्धिं विहारं आगन्त्वा याव सुखस्सत्थं गमा अत्तापसत्तापेन निसीदित्वा नगरं गमिसति । इतरोपि नं याव नगरद्वारा अनुगन्त्वा निवत्तति । सो तेषं विस्सासो भिक्खून् अन्तरे पाकटो जातो । अयेकदिवसं भिक्खू तेषं विस्सासकथं कथेन्ता घम्मसभायं निसीदिसु ।

सत्या आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सभिसिन्नाति पुच्छि ।

ते—इमाय नाम भन्तेति कथयिसु ।

सत्या—न भिक्खवे ! इमे इदानीं विस्सासिका, पुञ्चेपि विस्सासिकाव अहेमुन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवरयु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमञ्चो अहोसि । तदा एको कुक्कुरो मंगलहत्थिसालं गन्त्वा मंगलहत्थिस्स भुञ्जनट्ठाने पतितानि भत्तसिन्धानि खादति । सो तेनेव भोजनेन संबद्ध-मानो मंगलहत्थिस्स विस्सासिको जातो हत्थिस्सेव सन्निके भुञ्जति । उभापि विना वत्तितुं न सकोन्ति । सो हत्थी नं सोण्डाय गहेत्वा अपरापरं करोन्तो कीळति । अयेकदिवसं एको गामिकमनुस्सो हत्थिगोपकस्स मूलं दत्त्वा नं कुक्कुरं आदाय अत्तो गामं अगमासि ।

ततो पट्ठायो सो हत्थी कुक्कुरं अपस्सन्तो नेव खादति न पिबति न नहायति । तमत्थं रज्जो आरो-चयिसु । राजा बोधिसत्तं पहिण—गच्छ पण्डित ! जानाहि किं कारणा हत्थी एवं करोतीति ?

बोधिसत्तो हत्थिसालं गन्त्वा हत्थिस्स दुम्भनभावं जत्वा इमस्स सरीरे रोगो न पञ्जायति केनचि पनस्स सद्धिं मित्तसन्धवेन भवित्थं, तं अपस्मन्तो एम मञ्जे सोकाभिभूतोति हत्थिगोपके पुच्छि—अत्थि नुत्थो इमस्स केनचि सद्धिं विस्सासोति ?

आम सामि ! एकेन मुनत्थेन सद्धिं बलवा मेत्तीति ।

कहं सो एतरहीति ?

एकेन मनुस्सेन नीतोति ।

जानाथ पनस्स निवामनट्ठानन्ति ?

न जानाम सामीति ।

बोधिसत्तो रज्जो सन्निकं गन्त्वा—नत्थि देव ! हत्थिस्स कोचि आवाधो एकेन पनस्स मुनत्थेन सद्धिं बलवविस्सासो । तं अपस्सन्तो न भुञ्जति मञ्जेति वत्वा इमं गायमाह—

नालं कबलं पवातये न ख पिण्डं न कुसे न घसतुं ।

मञ्जग्गि अभिषुद्धस्सना नागो सिनेहयकासि कुक्कुरेति ॥ [१६७]

तत्थ मालन्ति न समत्थो । कञ्चलन्ति भोजनकाले पठममेव दिशं कबलं । पश्चात्तवेत्ति पादातवे । सन्धि-
वसेन आकारलोपो वेदितब्बो । गहेतुन्ति अत्थो । न च पिण्डन्ति खादनत्थाय वट्टेत्वा दीयमानं भत्तपिण्डम्पि
नालं गहेतुं । न कुसेत्ति खादनत्थाय दिग्भानि तिणानिपि नालं गहेतुं । न खंतिनुन्ति नहापियमानो सरीरम्पि
धंसितुं नालं । एवं यं यं सो हत्थी कातुं न समत्थो तं तं सब्बं रञ्जो आरोचेत्वा तस्स असमत्थभावे अत्तना सत्तल-
क्खितकारणं आरोचेन्तो मञ्जामीति आदिमाह ।

राजा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा—इदामि किं कातब्बं पण्डिताति पुच्छि ।

‘अम्हाकं किर मंगलहत्थिस्स सहायसुनखं एको भनुस्सो गहेत्वा गतो यस्स घरे तं सुनखं पस्सन्ति तस्स
अय अयं नाम दण्डोति’ मेरि चरापेथ देवाति ।

राजा तथा कारेसि । तं पवुत्ति सुत्वा सो पुरिसो सुनखं विस्सज्जेसि । सुनखो वेगेन गत्त्वा हत्थिसन्ति-
कमे वअगमासि । हत्थी तं सोण्डाय गहेत्वा कुम्भे ठपेत्वा रोदित्वा परिदेवित्वा कुम्भा ओतारेत्वा तेन भुत्तं पच्छा
अत्तना भुञ्जि । तिरच्छानगतस्स आसय जानीति राजा बोधिसत्तस्स महन्तं यसं अदासि ।

सत्था न भिक्खवे ! इमे इदानेव विस्सासिका पुब्बेपि विस्सासिका येवाति इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा चतुसच्चकवाय विनिवट्टेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । इदं चतुसच्चकवाय विनिवट्टनं
नाम सब्बजातकेसुपि अत्थि येव । मयम्पन यत्थम्स आनिमंसो पञ्चायनि तत्थेव दस्मयिस्सामाति । तद्वा सुनखो
उपासको अहोसि, हत्थी महत्तलकत्थेरो, राजा आनन्दो, अमच्चपण्डितो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अभिहृजातकं

८. नन्दिबिसालजातकं

बनुञ्जअमेव भासेय्या ति इदं सत्या जेतवने विहरत्तो छब्बग्गियानं भिक्खून् ओमसवादे आरब्ध कपेसि ।

वच्छुपन्नवत्पु

तस्मिं हि समये छब्बग्गिया भिक्खू कलहं करोन्ता पेसले भिक्खू खुंसेन्ति, वग्गमेन्ति, ओविज्जन्ति, दसहि अक्कोसवत्पूहि अक्कोसन्ति । भिक्खू भगवतो आरोचेषुं । भगवा छब्बग्गिये भिक्खू पक्कोसापेत्वा 'सच्चं किर तुम्हे कलहं करोय भिक्खवोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते विगरहित्वा— भिक्खवे ! फरसा वाचा नाम अनत्थकारिका तिरच्छानगतानम्पि अमनापा । पुब्बेपि एको तिरच्छानगतो अत्तानं फरसेन समुदाचरन्तं सहस्सं पराजेसीति वत्वा अतीतं आहरि—[१६८]

अतीतवत्पु

अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलायं गन्धारराजा रज्जं कारेसि । तदा बोधिसत्तो गोयोनियं निम्बसि । अथ नं तरणवच्छककाले येव एको ब्राह्मणो गोदक्खिणादायकानं सन्तिकं गन्त्वा गोणं लभित्वा नन्दिबिसालोति नामं कत्वा पुत्तट्ठाने ठपेत्वा सम्पिपायमानो यागुभत्तादीनि दत्त्वा पोमसि ।

बोधिसत्तो वयप्पतो चिन्तेसि—अहं इमिना ब्राह्मणेन किञ्छेन पटिजम्मितं मया च सदिसो सकलजम्बूद्वीपे अञ्जो समधुरो गोणो नाम नत्थि, यन्ननाहं असनो बलं दस्सेत्वा ब्राह्मणस्स गोसार्वानयं ददेम्यन्ति ।

सो एकदिवसं ब्राह्मणं आह—गच्छ ब्राह्मण ! एकं गोविन्दकं सेट्ठि उपसंक्रमित्वा मग्गं बलिबद्दो अतिबद्धं सकटसतं पवट्ठेतीति वत्वा सहस्सेन अब्भूतं करोहीति ।

सो ब्राह्मणो सेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा कथं समुट्ठापेसि इमस्मिं नगरे कस्स गोणो धामसम्पन्नोति ? अथ नं सेट्ठी असुकस्स च असुकस्स चाति वत्वा सकलनगरे पन अग्गाहं गोणेहि सदिसो नाम मत्थीति आह ।

ब्राह्मणो—मग्गं एको गोणो अतिबद्धं सकटसतं पवट्ठेतुं समत्थो अत्थीति आह ।

सेट्ठी गहपति—कुतो एवरूपो गोणोति आह ।

ब्राह्मणो—मग्गं गेहे अत्थीति ।

तेन हि अब्भूतं करोहीति ।

साधु करोमीति सहस्सेन अब्भूतं अकासि ।

सो सकटसतं बाळिकासक्खरपासाणादीनं येव पूरेत्वा पटिपाटियो ठपेत्वा सब्बानि अक्खबन्धन-योत्तेन एकतो बन्धित्वा नन्दिबिसालं नहापेत्वा गन्धेन पञ्चगुलं दत्त्वा कण्ठे मालं पिळ्ळित्वा पुरिमसकटधुरे एककमेव योजेत्वा सयं धुरे निसीदित्वा पतोव उक्खिपित्वा—अञ्ज कूट ! वहस्सु कूटाति आह ।

बोधिसत्तो अयं मं अकूटं कूटवादेन समुदाचरतीति चत्तारो पादे वग्गमे विय निच्चलं कत्वा अट्ठासि ।

सेट्ठी तं खणप्पेव ब्राह्मणं सहस्सं आहरापेसि । ब्राह्मणो सहस्सपराजितो गोणं मुञ्चित्वा धरं गत्वा सोकाभिभूतो निपज्जि । नन्दिबिसालो चरित्वा आगतो ब्राह्मणं सोकाभिभूतं दिस्वा उपसंक्रमित्वा—किं ब्राह्मण ! निद्दामसीति आह ।

कुतो मे निद्रा सहस्त्रं पराजितस्साति ?

ब्राह्मण ! मया एतकं कालं तव गेहे वसन्तेन अत्थि किञ्चि भाजनं वा मिश्रपुष्पं, कोचि वा महित-
पुष्पो, अट्ठाने वा पन उच्चारपस्सावो कतपुष्पोति ?

नत्थि ताताति ।

अथ मं कस्मा कूटवादेन समुदाचरसि ? तवेवेसो दोसो मय्हं दोसो नत्थि । गच्छ, तेन सद्धि वीहि
सहस्सेहि-अम्भुतं करोहि, केवलं मं अकूटं कूटवादेन न समुदाचरीति ।

ब्राह्मणो तस्स वचनं सुत्वा गत्वा वीहि सहस्सेहि अम्भुतं कत्वा पुरिमनयेनेव सकटसत्तं अतिबन्धित्वा
नन्दिबिसालं मण्डेत्वा पुरिमसकटधुरे योजेसि । कथं योजेसीति ? युगं [१६९] धुरे निच्चलं बन्धित्वा एकाय
कोटिया नन्दिबिसालं योजेत्वा एकं कोटिं धुरयोत्तेन पट्टिवेदेत्वा युगकोटिञ्च अस्सानि पादञ्च निस्साय
मण्डकक्षदण्डकं दत्त्वा तेन योत्तेन निच्चलं बन्धित्वा ठपेसि । एवं हि कते युगं एतो वा इतो वा न गच्छति ।
सक्का होति एकेनेव गोणेन आकड्डितुं । अयस्स ब्राह्मणो धुरे निसीदित्वा नन्दिबिसालस्स पिट्ठि परिम-
ज्जित्वा-गच्छ भद्र ! वहस्सु भद्राति आह ।

बोधिसत्तो अतिबद्धं सकटसत्तं एकवेगेनेव आकड्डित्वा पच्छा ठितं सकटं पुरतो ठितस्स सकटस्स ठाने
ठपेसि । गोविन्दकसेट्ठी पराजितो ब्राह्मणस्स द्वे सहस्सानि अदासि । अज्जेपि मनुस्सा बोधिसत्तस्स बहुं धनम-
धंसु । तं सब्बं ब्राह्मणस्सेव अहोसि । एवं सो बोधिसत्तं निस्साय बहुं धनं लभि ।

सत्या-न भिक्षवे ! फहसवचनं नाम कस्सचि मनापन्ति छब्बगिये भिक्षू गराहित्वा सिक्खापदं
पञ्चापेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह-

मनुञ्जमेव भासेय्य नासनुञ्ज कुदाचनं ।

मनुञ्जं भासमानस्स गदम्भारं उबद्धरी ॥

बलञ्च नं अलञ्भेसि तेन बलममो अहूति ।

तत्थ मनुञ्जमेव भासेय्याति परेन सद्धि भासमानो चतुदोसविरहितं मधुरं मनापं सण्हं मुहुकं पिय-
वचनमेव भासेय्य । गदम्भारं उबद्धरीति नन्दिबिसालबलिबद्धो अमनापं भासमानस्स भारं अनुद्धरित्वा पच्छा मनाप
पियवचनं भासमानस्स ब्राह्मणस्स गदं भारं उद्धरि उद्धरित्वा कड्डित्वा पबट्टेसीति अत्थो । दकारो पनेत्थ
व्यञ्जनसन्धिवसेन पदसन्धिकरोति ।

इति सत्या मनुञ्जमेव भासेय्याति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो
आनन्दो अहोसि, नन्दिबिसालो पन अहमेवाति ।

नन्दिबिसालजातकं

९. कण्वजातकं

यतो यतो गणधुरस्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो यमकपाटिहारियं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चमपत्रवत्प

तं सद्धि देवोरोहणेन तेरसनपाते सरममिगजातके^१ आविभविस्सति । सम्मासम्बुद्धो पन यमकपाटि-
हारियं कत्वा देवलोकं वसित्वा महापवारणाय संकस्सनगरद्वारे^२ ओषय्ह महन्तेन परिवारेन जेतवनं पविट्ठे भिक्खू
धम्मसभायं सन्निपतिता—आवुसो ! तथागतो नाम असमधुरो । तेन तथागतेन वूड्हं धुरं अञ्जो बहितुं^३ समत्थो
[१७०] नाम नत्थि । छ सत्थारो मयमेव पाटिहारियं करिस्साम मयमेव पाटिहारियं करिस्सामाति बत्वा एकम्पि
पाटिहारियं न अकंसु । अहो, सत्था असमधुरोति सत्त्वगुणकथं कथेन्तो निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सत्थिसिन्नाति पुच्छि ।

न भन्ते ! अञ्जाय कथाय एवम्पाय नाम तुम्हाकमेव गुणकथायाति ।

सत्था भिक्खवे ! इवानि मया वूड्हधुरं को वहिस्सति ? पुञ्चेपि तिरच्छानयोनियं निम्बत्तोपि अहं
अत्तना समधुरं कञ्चि नालत्थन्ति बत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्प

अतीतं बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोयीनियं पटिसन्धि गण्हि । अथ नं सामिका
तरुणवच्छककाले येव एकस्सा महन्तिकाय चरे वसित्वा निवासवेतनतो^३ परिच्छिन्दित्वा अदसु । सा तं यागु-
भत्तादिहि पटिजग्गमाना पुत्तट्ठाने ठपेत्वा बड्ढेसि । सो अय्यकाकालकोत्थेव पञ्चायित्थ । वयप्पत्तो च अञ्ज-
नवण्णो हुत्वा गामगोणेहि सद्धि चरति । सीलाचारसम्पन्नो अहोसि । गामदारका सिंगेसुपि कण्णेमुपि गळेपि
गहेत्वा ओलम्यन्ति, नंगुट्ठेपि गहेत्वा कीळन्ति, पिट्ठियम्पि निसीदन्ति । सो एकदिवसं चिन्तेसि—मय्हं माना
दुग्गता मं पुत्तट्ठाने ठपेत्वा दुक्खेन पोसेसि, यन्नूनाहं मति कत्वा इमं दुग्गतभावतो मोचेम्यन्ति । सो ततो पट्ठाय
भति उपधारन्तो चरति ।

अयेकदिवसं एको सत्थवाहपुत्तो पञ्चहि सकटसतेहि विसमतिरथं सम्पत्तो । तस्स गोणा सकटानि
उत्तारेतुं न सक्कोन्ति । पञ्चसु सकटसतेसु गोणा युगपरम्पराय योजिता एकम्पि सकटं उत्तारेतुं नासक्खिसु ।
बोधिसत्तोपि गामगोणेहि सद्धि तित्थसमीपं चरति । सत्थवाहपुत्तोपि योमुतवित्तको । सो अत्थि नुखो एतेसं गुलं
अन्तरे इमानि सकटानि उत्तारेतुं समत्थो उसमाजानिय्योति उपधारयमानो बोधिसत्तं दिस्वा अयं आजानिय्यो
सक्खिस्सति मय्हं सकटानि उत्तारेतुं को नुखो अस्स सामिकोति गोपालके पुच्छि—को नु खो भो ! इमस्स सामिको
अहं इमं सकटेसु योजेत्वा सकटेसु उत्तारितेसु वेतनं दस्सामीति ।

ते आहंसु—गहेत्वा नं योजेथ नत्थि इमस्स इमस्सि ठाने सामिकोति ।

सो तं नासाय रज्जुकेन बन्धित्वा कड्ढेन्तो चालेतुं नासक्खि । बोधिसत्तो किर भतिया कथिताय
यमिस्सामीति न अगमासि । सत्थवाहपुत्तो तस्साधिप्पायं ञ्त्वा—सामि ! तया पञ्चसु सकटसतेसु उत्तारि-
तेसु एकेकसकटस्स द्वे द्वे कहापणानि भति कत्वा सहस्सं दस्सामीति आह ।

तथा बोधिसत्तो सयमेव अगमासि ।

१ स्या०—सरभंगजातके । २ रो०—संकरसनगरे । ३ रो०—निवासवेतनं ।

अथ नं पुरिसा सकटेषु योजेयुः । अथ नं एकवेगेनेव उक्खिपित्वा थले पतिट्ठापेसि । एतेनुपा-
[१७१] येन सम्बसकटानि उत्तारेसि । सत्यबाहुपुत्तो एकेकस्स सकटस्स एकं कत्वा पञ्चसतानि भण्डिक
कत्वा तस्स गळे बन्धि ।

सो अयं मय्हं यथापरिच्छिन्नं मतिं न वेति न बानिस्स वन्तुं वस्सामीति गन्त्वा सम्बपुरिमस्स सकटस्स
पुरतो मग्नं निवारत्त्वा अट्ठासि । अपनेतुं वायमन्तापि नं अपनेतुं नासक्खिषु । सत्यबाहुपुत्तो जानाति मग्गे
एस अत्तनो भतिया ऊनभावन्ति एकस्मि साटके सहस्सभण्डिकं बन्धित्वा- अयं ते सकटुत्तारणमतीति गीवाय
सम्मेसि ।

सो सहस्सभण्डिकं आदाय मातु सन्तिकं अगमासि । गामदारका किं नामेतं अय्यिकाकाळस्स गळेति
बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छन्ति । सो तेहि अनुबन्धितो दूरतोव पलायन्तो मातुसन्तिकं गतो । पञ्चवन्नं पन सकट-
संतानं उत्तारितत्ता रत्तेहि वक्खीहि किलन्तरूपो पञ्चायित्थ । उपासिका तस्स गीवाय सहस्सत्थविकं दिस्वा
तात ! अयं ते कहुं लढाति गोपालदारके पुच्छित्वा तमत्थं सुत्वा तात ! किं अहुं तथा लढमतिया जीविपुकामा ?
किंकारणा एवरूपं दुक्खं अनुभोसीति वत्वा बोधिसत्तं उण्होदकेन नहायेत्वा सकलसरीरं तेलेन मक्खत्वा पानीयं
पायेत्वा सप्पायं भोजनं भोजेत्वा जीवितपरियोसाने सद्धिं बोधितत्तेन यथाकम्मं गता ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीव असमधुरो पुब्बेपि असमधुरो येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा
अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह-

यतो यतो गरुधुरं यतो गम्भीरवत्तनी ।

तवस्सु कण्हं पुञ्जन्ति स्वास्सु तं बहते धुरन्ति ॥

तत्थ यतो यतो गरुधुरन्ति यस्मिं यस्मिं ठाने धुरं गरुधारियं होति अग्गे बलिबद्दा उक्खिपितुं न सक्कोन्ति ।
यतो गम्भीरवत्तनीति वत्तन्ति एत्वाति वत्तनी । मग्गस्तेत्वं नाम । यस्मिं ठाने उवकाचिक्खल्लमहन्तताय वा विमम-
च्छिन्नतटभावेन वा मग्गो गम्भीरो होतीति अत्थो । तवस्सु कण्हं पुञ्जन्तीति अस्सूति निपातमत्तं । तदा कण्हं
पुञ्जन्तीति अत्थो । यदा धुरञ्च गरु होति, मग्गो च गम्भीरो तदा अग्गे बलिबद्दे अपनेत्वा कण्हमेव योजेन्तीति
वुत्तं होति । स्वास्सु तं बहते धुरन्ति एत्थापि अस्सूति निपातमत्तमेव । सो तं धुरं बहतीति अत्थो ।

एवं अगवा तदा भिक्खवे ! कण्होव तं धुरं बहतीति दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोचानेसि ।
तदा महत्तिका उपप्लवग्ग्या अहोसि, अय्यिकाकाळको पन अहमेवाति ।

कण्हजातकं [१७२]

१०. मुनिकजातकं

मा मुनिकस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो बुल्लकुमारिकपलोभनं आरब्ध कयेसि । तं तेरसनिपाते बुल्लनारदकस्सपजातके आविभविस्सति ।

पञ्चपुपुपुपु

सत्था पन तं भिक्खु— सच्चं किर त्वं भिक्खु ! उक्कण्ठितोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं निस्सायाति ? बुल्लकुमारिकपलोभनं भन्तेति ।

सत्था— भिक्खु ! एसा तव अनत्थकारिका, पुब्बेपि त्वं इमिस्सा विवाहदिवसे जीवितकथयं पत्ता महाजनस्स उत्तरिभंगभावं पत्तोति बत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मवते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं गामके एकस्स कुटुम्बिकस्स गेहे गोमोचियं निम्ब्वति महालोहितोति नामेन । कणिट्ठभातापिस्स बुल्ललोहितो नाम अहोसि । तेयेव द्वे भातिके निस्साय तस्मिं कुले कम्मबुरं वड्डति । तस्मिं पन कुले एका कुमारिका अत्थि । नं एको नगरवासी कुलपुत्तो अत्तो पुत्तस्स वारेसि । तस्सा मातापितरो कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति यागुभत्तं दत्त्वा मुनिकं नाम सूकरं पोसेसु । तं दिस्वा बुल्ललोहितो भातरं पुच्छि — इमस्मिं कुले कम्मबुरं वड्डमानं अम्हे द्वे भातिके निस्साय वड्डति, इमे पन अम्हाकं तिणपलालादीनेव देन्ति सूकरं यागुभत्तेन पोसेन्ति । केन नुखो कारणेनेस एतं लभतीति ?

अयस्स भाता— तात बुल्ललोहित ! मा त्वं एतस्म भोजनं पिहयि । अयं सूको मरणभत्तं भुञ्जति । एतिस्साय हि कुमारिकाय विवाहकाले आगतानं पाहुनकानं उत्तरिभंगो भविस्सतीति इमे एतं सूकरं पोसेन्ति । इतो कतिपाहस्सच्चयेन ते मनुस्सा आगमिस्सन्ति अथ न सूकरं पादेसु गहेत्वा कड्ढेत्ता हेट्ठा मञ्चतो नीहरित्वा जीविनकत्तवं पापेत्वा पाहुनकानं सूपव्यञ्जनं करीयमानं पस्सिस्ससीति बत्ता इमं गायमाह—

मा मुनिकस्स पिहयि आतुरस्मानि भुञ्जति ।

अप्पोस्सुक्को भुसं खाव एतं दीघायुलक्खणन्ति ॥

तत्थ मा मुनिकस्स पिहयीति मुनिकस्स भोजने पिहं गा उप्पादयि । एस सुभोजनं भुञ्जतीति मा मुनिकस्स पिहयि—कदा नुखो अहम्पि एवं सुखिणो भवेय्यन्ति । मा मुनिकभावं पत्थयि । अयं हि आतुरस्मानि भुञ्जतीति आतुरस्मानोति मरणभोजनानि । अप्पोस्सुक्को भुसं खावाति तस्स भोजने निष्स्सुक्को हुत्वा अत्तना लद्धं भुसं खाव । एतं दीघायुलक्खणन्ति एतं दीघायुभावस्स कारणं ।

ततो नचिरस्सेव ते मनुस्सा आगमिसु । मुनिकं धातेत्वा नान्णकारेहि पचिसु । बोधिसत्तो बुल्ललोहितं आह—विट्ठो ते तात ! मुनिकोति ? विट्ठं मे भातिक ! मुनिकस्स भोजनं [१७३] फलन्ति । एतस्स भत्ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन अम्हाकं तिणपलालभुममेव उत्तमञ्च अनवज्जञ्च दीघायुलक्खणञ्चाति ।

सत्था एवं खो त्वं भिक्खु पुब्बेपि इमं कुमारिकं निस्साय जीवितकथयम्पत्ता महाजनस्स उत्तरिभंगिकभावं गतोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मुनिकसूको उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि । बुल्लकुमारिका एसा एव, बुल्ललोहितो आनन्दो, महालोहितो पन अहमेवाति ।

मुनिकजातकं

शुचिपुत्रायो तत्तियो विट्ठितो

४. कुलावकवग्गवण्णना

१. कुलावकजातकं

कुलावकाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पीतं भिक्षु आरब्ध कथंस्सि ।

पञ्चुपसवत्थु

सावत्थितो किर द्वे सहायका वहरभिक्षू जनपदं गन्त्वा एकस्मिं कासुकट्ठाने यथाञ्ज्ञासयं वसित्वा सम्मासम्बुद्धं पस्सिस्सामाति पुन ततो निक्खमित्वा जेतवनाभिमुखा पायिसु । एकस्स हत्थ परिस्सावणं अत्थि एकस्स नत्थि । द्वेपि एकतो पानीयं परिस्सावेत्वा पिवन्ति । ते एकदिवसं विवाहं अकंसु । परिस्सावनसामिको इतरस्स परिस्सावनं अदत्त्वा सयमेव पानीयं परिस्सावेत्वा पिवि । इतरो पन परिस्सावनं अलभित्वा पिपासं सन्धारेतुं असक्कोन्तो अपरिस्सावेत्वा पानीयं पिवि । ते उभोपि अनुपुब्बेन जेतवनं आगन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा निसीविसु । सत्था सम्मोदनीयं कथं कत्वा-कुतो आगतत्थाति पुच्छि ।

भन्ते ! मयं कोसलजनपदे एकस्मिं गामके वसित्वा ततो निक्खमित्वा तुम्हाकं दस्सनत्थाय आगतताति ।

कच्चि पन वो समग्गा आगतत्थाति ?

अपरिस्सावनको आह-अयं भन्ते अन्तरामग्गे मया सद्धि विवाहं कत्वा परिस्सावनं नादामीति ।

इतरो आह-अयं भन्ते ! अपरिस्सावेत्वाव जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्षू ! जानं सप्पाणकं उदकं पिवीति ?

आम भन्ते ! अपरिस्सावितं उदकं पीतं मयाति ।

सत्था भिक्षू ! पुब्बे पण्डिता देवनगरे रज्जं कारेन्ता यूढपरजिता समुत्पिट्ठेन पलायन्ता इस्सरियं निस्साय पाणवधं न करिस्सामाति ताव महन्तं यस् परिच्वजित्वा सुपाणपोतकानं जीवितं दत्त्वा रथं निवत्तयिभूति वत्ता अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीतं मगधरट्ठे राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेस्सि । तदा बोधिसत्तो यथा एतरहि सक्को पुत्तिमे अत्तभावे मगधरट्ठे मचलगामकं निव्वत्ति । एवं तस्मिं येव मचलगामकं [१७४] महाकुलस्स पुत्तो हुत्वा निव्वत्ति । नामगहण-दिवसे वस्स मचकुमारोत्थेव नामं अकंसु । सो वयण्त्तो मघमाणवोति पञ्चायात्थि । अयस्स मातापितरो समानजा-तिया कुलतो दारिकं आनयिम् । सो पृत्तघोटाहि वद्धमानो दानपति अहोस्सि । पञ्च सोलानि रक्खति । तस्मिञ्च गामे तिसैव कुलानि होन्ति । ते च तिस कुला मनुस्सा एकदिवसं गाममज्जे ठत्वा गामकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो ठितट्ठाने पादेहि पंसुं विमुहित्वा तं पदेमं रमणीयं कत्वा अट्ठाभि । अथञ्जो एको आगत्त्वा तस्मिं ठाने ठितो । बोधिसत्तो अपरं ठानं रमणीयं कत्वा अट्ठास्सि । सत्थापि अञ्जो ठितो । बोधिसत्तो अपरमपि अपरमपीति सञ्ज-सम्पि ठितट्ठानं रमणीयं कत्वा अपरेन समयेन तस्मिं ठाने मण्डपं कारेस्सि । मण्डपमपि अपनेत्त्वा सालं कारेस्सि । तत्थ फलकासनानि सन्धरित्वा पानीयचाट्ठि ठपेस्सि । अपरेन समयेन तेपि तिम जना बोधिसत्तेन समानच्छन्दा अहेसु । ते बोधिमनो पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा ततो पट्ठाम् तंहि सद्धि पुञ्जानि करोत्तो विषरति । तेपि

तेनेव सद्धिं पुञ्जानि करोन्ता कालस्त्वेव वृष्टाय वासिफरसुमूसलहत्या चतुर्गहापथयसु मूसलेन पासाणं उञ्चनेत्वा पवट्टेन्ति । यानानं अक्खपट्टिघातस्सकं हुरन्ति । विसमं समं करोन्ति । सेतुं अत्थरन्ति । पोक्खरणिमो खणन्ति । माळं करोन्ति । दानानि देन्ति । सीलानि रक्खन्ति । एवं वेभुम्भेन सकलगामवासिनो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा सीलानि रक्खन्ति ।

अथ नेसं गामभोजको चिन्तेसि—अहं पुञ्जे एतेसु सुरं पिवन्तेसु पाणातिपातादीनि करोन्तेसु चाटिकहा-पणादिवसेन वेव दण्डबलिवसेन च घनं लगामि, इवानि पन मघो माणवो सीलं रक्खापेसीति, तेसं पाणातिपातादीनि कातुं न देति । इवानि पन नो पञ्च सीलानि रक्खापेस्सतीति कुट्टो राजानं उपसंक्रमित्वा—देव बहू ओरा गामघातादीनि करोन्ता विवरन्तीति आह ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा—गच्छ ते आनेहीति आह ।

सो गत्वा सम्बेपि ते बन्धित्वा आनेत्वा आनीता आनीता देव ! चोरासि उञ्जो आरोचेसि ।

राजा तेसं कम्मं असोपेतत्वाव हत्थिना ते महापेयाति आह ।

ततो सम्बेपि ते राजगणे निपञ्जापेत्वा हत्थि आनयिसु । बोधिसत्तो तेसं ओवादं अदासि तुम्हे सीलानि आवज्जेव पेसुञ्जकारकं च उञ्जो च हत्थिप्पिह च अत्तनो सरीरे च एकसदिसमेव मेत्तं भावेयाति । ते तथा अकंसु ।

अथ तेसं मद्दत्थाय हत्थि उपनेसु । सो उपनीयमानोपि न उपगच्छति, महाविरवं विरवित्वा पलायति । अथ अञ्जामञ्जा हत्थि आनयिसु । तेषि तथेव पलायिसु ।

राजा—एतेसं हत्थं किञ्च ओसथं भविस्सतीति चिन्तेत्वा विचिन्धाति आह ।

विचिन्ता अवित्वा नत्थि देवाति आहंसु ।

तेन हि किञ्च मत्तं परिवत्तेस्सन्ति [१७५] पुच्छथ ते अत्थि वो परिवत्तनामन्तोति ।

राजपुरिसा पुच्छिसु ।

बोधिसत्तो अत्थीति आह ।

राजपुरिसा अत्थि किर देवाति आरोचायसु ।

राजा सम्बेपि ते पक्कोसापेत्वा तुम्हाकं जाननमत्तं कथेयाति आह ।

बोधिसत्तो अबोध-देव ! उञ्जो अम्हाकं मन्तो नाम नत्थि, अम्हे पन तिसमत्ता जना पाणं न हनाम, अदिशं नादियाम, मिच्छा न चराम, मुभावादं न मणाम, मज्जं न पिवाम, मेत्तं भावेम, दानं देम, मगं समं करोम, पोक्खरणिमो खणाम, सालं करोम । अयं अम्हाकं मन्तो च परितस्स च वड्ढि जाति ।

राजा तेसं पत्तन्नो पेसुञ्जकारकस्स सम्बं गेहे विमथं तस्स तेसज्जेव दासं कत्वा अदासि । तं हत्थिञ्च तेसज्जेव अदासि । ते ततो पट्ठाय यथासंभया पुञ्जानि करोन्ता चतुर्गहापथे महत्तं सालं कारेस्सामाति वड्ढकि पक्कोसापेत्वा सालं पट्ठपेसु । मातुगामेसु पन विगतच्छन्दताय तस्सा सालाय मातुगामानं पत्ति नादंसु । तेन च समयेन बोधिसत्तस्स गेहे सुधम्मा सुप्पित्ता सुनन्दा सुजाताति वतस्सो इत्थियो होन्ति । तासु सुधम्मा वड्ढकिना सद्धिं एकतो हुत्वा भातिक ! इमिस्सा सालाय मं जेट्ठिकं करोहीति वत्था लञ्जं अदासि । सो साघूति सम्पटिप्पित्त्वा पट्टममेव कण्णिकवक्खं सुक्खापेत्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा कण्णिकं निट्ठापेत्वा वत्थेन पळिबेठेत्वा ठपेसि । अथ सालं निट्ठापेत्वा कण्णिकारोपनकाले—अहो अय्या ! एकं न सरिम्हाति आह ।

किं नाम होति ?

कण्णिकं लद्धं वट्टतीति ।

होतु आहुरिस्सामासि ।

इवानि छिन्नसखेन कातुं न सक्का, पुञ्जे येव छिन्दित्वा तच्छेत्वा विज्झित्वा ठपितकण्णिकं लद्धं

वट्टतीति ।

इदानीं किं कातव्यमिति ?

सत्त्वे कस्मिन् गेहे निट्ठापेत्वा उपविष्कायिककण्ठिकां भवति सा परियेसितव्याति ।

ते परियेसन्ता सुखमाय गेहे दिक्वा भूकेन न लभिसु । सत्त्वे मं सालायं पत्तिकं करोथ वस्सामीति वृत्तं पन मयं मातुगामानं पत्तिं नादम्हाति आहंसु । अथ ने बद्धकी आह-अय्या तुम्हे किं कथेयं ? उपेत्वा बहुलोकं अञ्चनं मातुगामरहितद्वानं वाम भवति । तण्हय कण्ठिकं एवं सन्ते अम्हाकं कम्मं निट्ठं गमिस्सतीति । ते साधूति कण्ठिकं गहेत्वा सालं निट्ठापेत्वा आसनफलकानि सन्धरित्वा पानीयचाटिबो उपेत्वा यागुमसं निवर्म्मिषु । सालं पाकारेव परिक्रिष्वित्वा द्वारं योजेत्वा अन्तोपाकारे वाळुक्कं आक्रिस्वा बहिषाकारे तालपत्तिं रोपेसु । सुचित्तापि तस्मिं ठाने उय्यानं कारेसि । पुष्पफलपुष्पगच्छो असुको वाम तस्मिं भवतीति माहोसि । सुनन्दापि तस्मिं येव ठानं पोक्खरणिं कारेसि पञ्चवण्णेहि पट्टसेहि सञ्जल्लं रमणीयं । मुजाता किञ्चि न अकासि । बोधिसत्तो मातुगच्छद्वानं पितुगच्छद्वानं कुलजेट्ठापवायिककम्मं सञ्चवाचं अकरुसवाचं अपिसुणवाचं मच्छेरविनयन्ति इदानीं सत्तवतपदानि पूरेत्वा-

“मातापेसिमरं अन्तुं कुल जेट्ठापवायिनं ।

सण्हं सल्लिलसम्भासं पेसुणेयप्पहायिनं ॥

मच्छेरविनये दुत्तं सत्त्वं कोषाभिमुं नरं ।

तं ये वेवा तावत्तिस्सा माहु सप्पुरिसो इती ॥”^१ ति ।

एवं पार्ससियभावं आपज्जित्वा जीवितपरियोसाने तावत्तिसम्भवेन सक्को देवराजा हुत्वा निव्वति । तेपिस्स सहाया तत्थेव निव्वत्तिस्सु । तस्मिं काले तावत्तिसम्भवेन असुरा पटिवसन्ति । सक्को देवराजा किं नो साधारणेन रज्जनाति असुरे दिव्वपानं पायेत्वा मत्ते समाने पादेसु गाहापेत्वा सिनरुपापते खिपापेसि । ते असुरभवनमेव सम्पापुणिस्सु । असुरभवनं नाम सिनरुस्स हेट्ठिमत्तञ्जे तावत्तिसदेवलोकप्पमाणमेव । तत्थ देवानं पाटिच्छत्तको विय चित्तपाटळी नाम कप्पट्ठियस्सो होति । तं चित्तपाटळिया पुण्फिताय जानन्ति नायं अम्हाकं देवलोको देवलोकस्मिं हि पटिच्छत्तको पुण्फतीति । अथ तं जरसक्को अम्हे मत्ते कत्वा महासमुद्वपिट्ठे खिपित्वा अम्हाकं देवनगरं गण्हि । ते मयं तेन सद्धिं युज्जित्वा अम्हाकं देवनगरमेव गण्हिस्सामाति किप्पिल्लिका विय धम्मं सिनेधं अनुसञ्चरमाना उट्ठहिस्सु । सक्को असुरा किर उट्ठिताति सुत्वा समुद्वपिट्ठे येव अम्भुगन्त्वा युज्जमानो तेहि पराजितो वियउट्ठोजनसत्तिकेन वेजयन्तरथेन दक्खिणसमुद्वस्स मत्थकमत्थकेन पलायितुं आरब्धो । अयस्स रथो समुद्वपिट्ठेन वेगेन गच्छन्तो सिम्बलिवनं पक्खन्तो तस्स गमनमग्गे सिम्बलिवनं तालवनं^२ विय छिज्जित्वा छिज्जित्वा समुद्वपिट्ठे पतति । सुपण्णपोतका समुद्वपिट्ठे परिपत्तन्ता महारवं रविस्सु । सक्को मातलि पुच्छि-सम्म मातलि ! किं सहो नामेस अतिकरणो रवो वत्ततीति ? वेव ! तुम्हाकं रथवेगविचुण्णिते सिम्बलिवने पतन्ते सुपण्णपोतका मरणभयतज्जिता एकाविरवं विरवन्तीति । महासत्तो सम्म मातलि ! मा अम्हे निस्साय एते किल-मन्तु न मयं इस्सरियं निस्साय पाणवधकम्मं करोम । एतेसं पन अन्धाय मयं जीवितं परिचञ्जित्वा असुरानं दस्साम निवत्तमेतं रपन्ति वत्ता इमं गाथमाह-

कुलावका मातलि ! सिम्बलिसिं ईसामुखेन परिवज्जयस्सु ।

कायं वज्जाम असुरेसु पाणं मायिमे विजा विक्कुलावा अहेसुत्ति ॥

तत्थ कुलावकाति सुपण्णपोतका । मातलीति साराय आमन्तेसि । सिम्बलिसिन्ति पस्स एते सिम्बलिवक्खे ओलम्भन्ता ठिताति दस्सेति । ईसामुखेन परिवज्जयस्सुति एते एतस्स रथस्स [१७७] ईसामुखेन यथा न हञ्जन्ति एवं ते परिवज्जयस्सु । कायं वज्जाम असुरेसु पाणन्ति यदि अम्हेसु असुरानं पाणं वज्जन्तेसु एतेसं सोत्थि होति कामं

१ संपुत्तनिकाय, सक्कसंयुल । २ स्या०-जलवनं ।

अजस्र एकांतेनेव मयं असुरेभ्यो अमृतां पाणं वज्राम् । आधिये दिवा विष्णुकाया अहेसुन्ति इमे पन दिवा इमे पम गहल-
पेतका विष्टस्त्रिचुम्भितकुलावकलाय विकुलाभा मा अहेसु' मा अमृतां बुध्नं एतेसं उपरि क्षिप निवत्तय निवत्तय
रथन्ति । मातस्त्रिंशद्गहोको तस्स वचनं सुत्वा रथं निवत्तत्वा अज्ज्मेन मग्गेन देवलोकाभिमुखं अकासि । असुरा पन
तं निवत्तयमानमेव विस्वा अद्वा अज्जेहिपि चक्कवाळेहि सक्का आगच्छन्ति, बलं लभित्वा रथो निवत्तो भविस्स-
तीति मरणमयभीता पलायित्वा असुरमवनमेव पद्विसिं । सक्कोपि देवनगरं पविसित्वा द्वीसु देवलकेसु देवयन्ते
परिभुतो नगरमज्जे अट्ठासि । तस्मिं क्षणे पठवि भिन्वित्वा बोजनसहस्रमुब्बेधो वेजयन्तपासादो उट्ठहि । विजयन्ते
उट्ठितता वेजयन्तो त्वेव नामं अकंसु । अथ सक्को पुन असुरानं अनागमनत्वाय पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेसि ।
यं सम्भाव वुत्तं-

“अन्तरा द्विन्नं अयुज्जपुरानं पञ्चविधा ठपिता अभिरक्खा ।

उरगो करोति पयस्स च हारो मदनयुता चतुरो च महन्ता ।” ति ।

द्वे नगरानिपि युद्धेन गहेत् असक्कुण्येयताय अयुज्जपुरानि नाम जातानि, देवनगरञ्च असुरनगरञ्च । यदा
हि असुरा बलवन्ता होन्ति अथ देवेहि पलायित्वा देवनगरं पविसित्वा द्वारे पिहिते असुरानं सतसहस्रस्मिं किञ्च
कातुं न सक्कोति । यदा देवा बलवन्ता होन्ति अथ असुरेहि पलायित्वा असुरनगरस्स द्वारे पिहिते सक्कानं सत-
सहस्रस्मिं किञ्च कानु न सक्कोति । इति इमानि द्वे नगरानि अयुज्जपुरानि नाम । तेसं अन्तरा एतेसु उरगादिभ्यु
पञ्चसु ठानेसु सक्केन रक्खा ठपिता ।

तत्थ उरगसद्देन नागा गहिता । ते उरगा उदके बलवन्ता होन्ति । तस्मा सितेरुस्स पठमालिन्दे तेसं
आरक्खा । करोति सद्देन सुपण्णा गहिता तेसं किर करोति नाम पानभोजनं तेन तं नामं लभिसु । दुतियालिन्दे
तेसं आरक्खा । पयस्सहारिसद्देन कुम्भण्डा गहिता दानवरक्खमा किरते । ततियालिन्दे तेसं आरक्खा । मदन-
युतसद्देन पक्खा गहिता । विसमचारिणो किर ते युद्धसोण्डा चतुत्थालिन्दे तेसं आरक्खा । चतुरो च महन्ताति
चत्तारो महाराजानो वृत्ता पञ्चमालिन्दे तेसं आरक्खा । तस्मा यदि असुरा कुपिता आविल्लित्ता देवपुरं उपयन्ति
पञ्चविधेसु युद्धेसु यं गिरितो पठमं परिमण्ड तं उरगा पटिबाहिंय तिट्ठन्ति । एवं सेसेसु मेसा । [१७८]

इमेसु पन पञ्चसु ठानेसु आरक्खं ठपेत्वा सक्के^३ देवानमिन्दे दिव्वसम्पत्तिं अनुभवमानं सुधम्मा
चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा निव्वति । कण्ठिकाय दिन्ननिस्सन्देन चस्सा पञ्चयोजनसत्तिका
सुधम्मा नाम देवमणिसभा उदपादि यत्थ दिव्वसेतच्छतस्स हेट्ठा योजनप्पमाणे कज्जनपल्लके निस्सिल्लो
सक्को देवानमिन्दो देवमनुस्सानं कत्तम्बकिच्चानि करोति । सुचित्तापि चवित्वा तस्सेव पादपरिचारिका हुत्वा
निव्वति । उय्यानस्स कण्ठनिस्सन्देन चस्सा चित्तलतावनं नाम उय्यानं उदपादि । सुनन्दापि चवित्वा तस्सेव पाद-
परिचारिका हुत्वा निव्वति । पोक्ख रणिस्सन्देन चस्सा नन्दा नाम पोक्खरणी उदपादि ।

सुजाता पन कुसलकम्मस्स अकतत्ता एकास्मि अरज्जे कन्दराय वक्कसकुणिका हुत्वा निव्वत्ता ।
सक्को सुजाता न पञ्चायाति । कत्थ नुल्लो निव्वत्ता ति आवज्जेन्तो दित्वा तत्थ गन्त्वा तं आदाय देवलोकं गन्त्वा
तस्सा रमणीयं देवनगरं सुधम्मादेवसमं चित्तलतावनं नन्दापोक्खरणिञ्च दस्सेत्वा एता कुसलं कत्वा मय्हं पाद-
परिचारिका हुत्वा निव्वत्ता त्वं पन कुसलं अकत्वा तिरच्छानयोनियं निव्वत्ता इतो पट्ठाय सीलं रक्खातीति तं
ओवदित्वा पञ्चसु सीलेसु पटिट्ठापेत्वा तत्थेव नेत्वा विस्सज्जेसि । सापि ततो पट्ठाय सीलं रक्खति । सक्को
कतिपाहच्चयेन सक्का नुल्लो सीलं रक्खितुन्ति गन्त्वा मच्छरूपेन उत्तानो हुत्वा पुरतो निपज्जि । सा मतमच्छकोति
सज्जायि सीसे अग्गहेसि । मच्छो नंगुट्ठं चालेसि । अथ नं जीवति मज्जेति विस्सज्जेसि । सक्को साधु साधु सक्खि-
स्ससि सीलं रक्खितुन्ति देवलोकं अगमासि । सा ततो चूता बाराणसियं कुम्भकारगेहे निव्वति । सक्को कहन्नुल्लो

निम्बस्ताति तत्थ निम्बस्तमारब्धं अत्था सुवण्णएळालुकानं धानकं पूरेत्वा मज्झे गामस्स महल्लकवेसेन निसीदित्वा एळालुकानि गण्हयाति एळालुकानि गण्हयाति उग्घोसेसि । मनुस्सा आगमत्था देहि ताताति आहंसु । अहं सील-रक्खकानं देमि, तुम्हे सीलं रक्खचाति ? मयं सीलं नाम न जानाम मूलेन वेहीति । न मय्हं मूलेन अत्थो । सीलं रक्खकानञ्जेवाहं दम्मीति । मनुस्सा को चार्य^२ एळालुकोति पक्कमिसु । सुजाता तं पवत्ति सुत्था मय्हं आनीतं भविस्सतीति गत्त्वा देहि ताताति आह । सीलं रक्खसि अम्माति ? आम रक्खामीति । इयं मया मुय्हमेव अत्थाय आभतत्ति सद्धिं यानकेन गेहद्वारेठपेत्वा पक्कामि । सापि यावतायुक्कं सीलं रक्खित्वा ततो बुता वेपचित्तिस्स असुरि-न्दस्स धीता हुत्वा निम्बस्ति सीलानिसंसेन अनिरूपा अहोसि । सो तस्सा वयप्पत्त[१७१] काले मय्हं धीता अत्तनो चित्तवृत्तिं सामिकं गण्हतुति असुरे सन्निपातेसि । सक्को कहल्लुखो सा निम्बस्ताति ओलोकेन्तो तत्थ निम्बस्तमारब्धं अत्था सुजाता चित्तवृत्तिं गण्हन्ती मं गण्हिस्सतीति असुरवण्णं मापेत्वा तत्थ अगमासि । सुजातं अलंकरित्वा सन्नि-पातट्ठानं आनेत्वा चित्तवृत्तिं सामिकं गण्हति आहंसु । सा ओलोकेन्ती सक्कं दिस्वा पुब्बेपि सिनेहवसेन अयं मे सामिकोति अग्गहेमि । सो तं देवनगरं आनेत्वा अट्ठितियानं नाटिकाकोटीनं जेट्ठिकं कत्वा यावतायुक्कं टत्था यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा एवं भिक्खवे पुब्बे पण्डिता देवरज्जं कारयमाना अत्तनो जीवितं परिचजन्तापि पाणातिपातं न करिसु । एवं नाम एवकपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा अपरिस्सावितं सप्पाणकं उदकं पिबिस्ससीति तं भिक्खुं गराहत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मातलिसंगाहको आनन्दो अहोसि, सक्को पन अहमेवाति ।

कुलायकजातकं

२. नक्षजातकं

एवं मनुजं जन्ति इदं सत्या जेतवने विहरतो एकं बहुमण्डिकं भिक्षुं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुनर्वाच्य

वत्सु हेदृश देवधम्मजातके बुतसदिसमेव । सत्या तं भिक्षुं सच्चं किर त्वं भिक्षु ! बहुमण्डोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं कारणा त्वं भिक्षु ! बहुमण्डो जातोति ?

सो एतकं सुत्वाव कुट्टो निवासनपाठपनं छद्देत्वा इमिनादानि नीहारेन विचरामीति सत्सु पुरतो नगो अट्ठासि । मनुस्सा धिधीति आहंहु । सो ततो पलायित्वा हीनायावतो । भिक्षु धम्मसभायं सन्निसिन्ना सत्सु नाम पुरतो एवरूपं करिस्सतीति तस्स अगुणकथं कथेसु ।

सत्त्वा आगन्त्वा— काय नृत्य भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! सो हि नाम भिक्षु नुम्हाकं पुरतो चतुपरिसमज्जे हिरोटत्तप्यं पहाय गामदारको विय नगो ठत्वा मनुस्सेहि जिगुच्छियमानो हीनायावत्तित्वा सासना परिहीनोति तस्स अगुणकथाय निसिन्नाति ।

सत्त्वा— न भिक्षवे ! इदानीव सो भिक्षु हिरोटत्तप्पाभावेन रतनसासना परिहीनो, पुब्बेपि इत्थिरतन-पटिलाभतोपि परिहीनो येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्सु

अतीते पठमकप्पे चतुप्पदा सीहं राजानं अकंसु, मच्छा आनन्दमच्छं, सकुणा सुवण्हंसं । तस्स पन सुव-ण्हंसराजस्स धीता हंसपोतिका अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वरं अदासि । [१८०] सा अत्तनो चित्तच्चित्तं सामिकं वारेसि । हंसराजा तस्सा वरं दत्त्वा हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातापेसि । नानप्यकारा हंसमोरादयो सकुणगणा समा-गन्त्वा एकस्मि महन्ते पासागतले सन्निपत्तिंसु । हंसराजा अत्तनो चित्तच्चित्तं सामिकं आगन्त्वा गण्हतुति धीतरं पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओलोकेन्ती मणिवण्णमीजं वित्रपेल्लुणं मोरं दिस्वा अयं मे सामिको होदुति आरोचेसि । सकुणसंघा मोरं उपसंकमित्वा आहंसु—सग्ग मोर ! अयं राजधीता एसकानं सकुणानं मज्जे सामिकं रोचेन्ती तयि रजि उप्पादेसीति । मोरो अज्जापि ताव मे बलं न पस्ससीति^१ अतिसुट्ठिया हिरोटत्तप्यं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघसस मज्जे पक्के पसारेत्वा नच्चित्तुं आरभि । नच्चन्तो अप्पनिच्छो अहोसि । सुवण्हंसराजा लज्जितो इमस्स नेव अज्जत्तसमुट्ठाना हरि अथि न बहिद्वासमुट्ठानं ओत्तप्यं । नास्स भिन्नहिरोटत्तपसस मम धीतरं दस्सामीति सकुणसंघमज्जे इमं गायमाह—

एवं मनुजं अं रजिरा च पिट्ठी वेत्थुरियवण्णुपनिभा^२ च गीवा ।

ध्याममत्तानि च पेक्खुणानि नच्चेन ते धीतरं नो दवामीति ॥

तथ एवं मनुजं जन्ति तकारस्स दकारो कतो । एवं मनायं वस्सितमहो मधुरोति अत्थो । रजिरा च पिट्ठी पिट्ठीपि ते चिन्ता चेव सोभना च । वेत्थुरियवण्णुपनिभाति वेत्थुरियमणिवण्णसदिसा । ध्याममत्तानीति एक-ध्यामप्यमाणानि । पेक्खुणानीति पिञ्जानि । नच्चेन ते धीतरं नो दवामीति हिरोनयं भिन्दित्वा नच्चित्तभा-वेनेव ते एवरूपस्म निल्लज्जस्स धीतरं नो दवामीति वत्त्वा हंसराजा तस्मि येव परिसमज्जे अत्तनो भागिनेय्य-हंसपोतकस्स धीतरं अदासि । मोरो हंसपोतिकं अलभित्वा लज्जित्वा ततोव उट्ठेत्वा^३ पलायि । हंसराजापि अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो ।

सत्या न भिक्षवे ! इदानीवेस हिरोटत्तप्यं भिन्दित्वा रतनसासना परिहीनो पुब्बे इत्थिरतनपटिलाभतोपि परिहीनोयेवाति इमं धम्मदेसनं आहूयित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधनेसि । तदा मोरो बहुमण्डिको भिक्षु अहोसि । हंसराजा पन अहमेवाति ।

नक्षजातकं [१८१]

१ सि०—पससतीति । २ स्या०—वण्णुपटिभा । ३ उट्ठित्वा ।

३. सम्मोदमानजातकं

सम्मोदमानाति इदं सत्या कपिलवत्सु उपनिस्साय निग्रीवारामे विहरन्तो जातककलहं^१ आरम्भ कथेति । सो कुणालजातके आविर्भवस्ति । तदा पन सत्या जातके आमन्तेत्वा महाराजान्नी जातकानं अञ्च-
मञ्चं विगगहो नाम न युत्तो तिरच्छानगतापि हि पुञ्चे समगकाले पञ्चामिते अभिभवित्वा सोत्यम्पता यथा
विवदमापभा तदा महाविनासं पत्ताति क्त्वा आतिराजकुलेहि याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसिषं क्लृप्तवतो रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो वट्टकयोनियं निम्बित्वा अनेकवट्टकसह-
स्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तवा एको वट्टकलुङ्को तेसं वसनट्ठानं गन्त्वा वट्टकवस्सितं कत्वा तेसं ससि-
पतितभावं आत्वा तेसं उपरि जालं खिपित्वा परियन्तेसु नहन्तो सञ्चे एकतो कत्वा पच्छिं पुरेत्वा बरं गन्त्वा ते
विक्रिणागित्वा तेन मूलेन जीविकं कथेति ।

अथेकदिवसं बोधिसत्तो ते वट्टके आह- अयं साकुणिको अम्हाकं जातके विनासं पापेति अहं
एकं उपायं जानामि येनेस अम्हे गण्हितुं न सक्खिस्समि । इतोदानि पट्ठाय एतेन अम्हाकं उपरि जाले खित्तमते
एकेका एकेकस्मिं जालखिक्के सीसं ठपेत्वा जालं उक्खिपित्वा इच्छितट्ठानं हरित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे
पक्खिपथ । एवं सन्ते हेट्ठा तेन तेन ठानेन पलायिस्सामाति ।

ते सञ्चे साधूति पटिसुणिसु ।

भुतिर्यदिवसे उपरि जाले^२ खित्ते बोधिसत्तेन वुत्तनयेनेव जालं उक्खिपित्वा एकस्मिं कण्टकगुम्बे खिपित्वा
स्यं हेट्ठामायेन सत्तो ततो पलायिसु । साकुणिकस्स गम्बतो जालं मोचेन्तस्सेव विकालो जातो । सो तुच्छहृत्थोव
अयमासि । पुनरियससो पट्ठामापि ते वट्टका तथेव करोन्ति । सोपि वाव सुरियस्सत्थंगमना जालमेव मोचेन्तो
किञ्चिं अलभित्वा तुच्छहृत्थोव गेहं गच्छति ।

अथस्स भरिया कुञ्जित्वा त्वं दिवसे दिवसे तुच्छहृत्थो आगच्छमि, अञ्चममि ते बहि पोसितम्बट्ठानं
अत्थि मञ्जेति आह ।

साकुणिको- भदे । मम अञ्चं पोसितम्बट्ठानं नत्थि । अपि च सो पन ते वट्टका समग्गा हुत्वा
विचरन्ति, मया खित्तमतं जालं आदाय कण्टकगुम्बे खिपित्वा गच्छन्ति । नसो पनेते सञ्चकालमेव सम्मोदमाना
विहरिस्सन्ति । त्वं मा चिन्तयि । यदा ते विवादमापज्जिस्सन्ति तदा ते सञ्चेव आदाय तव मुलं हासयमानो
आगच्छिस्सामीति क्त्वा भरियाय इमं गायमाह-

सम्मोदमाना गच्छन्ति जालमादाय पक्खिन्तो ।

यथा ते विवदस्सन्ति तदा एहिन्ति मे वसन्ति ॥

तत्थ यथा ते विवदस्सन्तीति यस्मिं काले ते वट्टका नाना लद्धिका नानागाहा हुत्वा विवदस्सन्ति
कलहं करिस्सन्तीति अत्थो । तदा एहिन्ति मे वसन्ति तस्मिं काले सञ्चेपि ते मम वसं आगच्छिस्सन्ति । अथाहं
त गहेत्वा तव मुखं हासयन्तो आगच्छिस्सामीति भरियं समस्सासेति ।

कतिपाहस्सेव पन अञ्चयेन एको वट्टको गोचरभूमि ओतरन्तो असत्तकस्सेत्वा अञ्चस्स सीसं अक्कमि ।

१ सी०-वुम्बटकलहं । २ रो०-जालं ।

तरो को मं सीसे अक्कमीति कुज्झि । अहं असल्लेभसैत्था अक्कमिमा कुज्झिनि बुत्तेपि च कुज्झयेव । ते पुनप्पुनं
फयेन्ता त्वमेव मज्जे जालं उक्खिपसीति अज्जमज्जं विवादं करिंस्सु । तेसु विवदन्तेसु बोधिसत्तो चिन्तेसि-विवादके
सोत्थिभावो नाम नत्थि, इदानीं ते जालं न उक्खिपिस्सन्ति, ततो महत्तं विनासं पाप्पुणिस्सन्ति, साकुणिको
ओकासं लभिस्सति, मया इमस्मि ठाने न सक्का वसितुन्ति । सो अत्तनो परिसं आदाय अज्जत्थ गतो ।

साकुणिकोपि ओ कतिपाहम्भयेन आगन्त्वा वट्ठकवस्सितं वस्सित्वा तेसं सन्निपतितानं उपरि जालं
उक्खिपि । अथेको वट्ठको—तुम्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव मत्थके लोमानि पतितानि इवानि उक्खिपाति
आह ।

अपरो तुम्हं किर जालं उक्खिपन्तस्सेव इीसु वक्खेसु पत्तानि पतितानि इवानि उक्खिपाति आह ।

इति तेसं त्वं उक्खिप त्वं उक्खिपाति वदन्तानज्जेव साकुणिको जालं संखिपित्वा सब्बे ते एकतो
कत्वा पण्डितं पूरेत्वा भरियं हासयमानो गेहं अगमसि ।

सत्था एवं महाराजा ! अत्तकानं कलहो नाम न युत्तो, कलहो हि विनासमूलमेव होतीति इमं
वम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं वट्टेत्वा जालकं समोधानेति । तदा अपण्डितवट्ठको वेवदत्तो अहासि । पण्डित-
वट्ठको पन अहमेवाति ।

४. मच्छजातकं

न मं सीतं न मं उण्हन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुत्तियिकापलोभनं आरब्ध कपसि ।

पच्चुपसवत्थु

तदा हि सत्था तं भिक्खु सच्चं किर त्वं भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छि । सच्चं भगवाति । केनासि उक्कण्ठितोति ? पुराणदुत्तियिका मे भन्ते ! मधुरहत्थरसा तं जहितुं न सक्कोमीति ।

अथ नं सत्था—भिक्खु । एसा हि इत्थी तव अनत्थकारिका । पुब्बेपि त्वं एतं निस्साय मरणं पापुणन्तो मं आगम्म मरणा मुत्तोति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि । तदा केवट्टा नदियं जालं खिपिसु । अयेको महामच्छो रतिवसेन अत्तनो मच्छिया सद्धि कीटमानो आगच्छति । तस्स सा मच्छी पुरतो गच्छमाना जालं [१८३] गन्धं धायित्वा जालं परिहरमाना गता । सो पन कामगिद्धो लोलमच्छो जालकुच्छि मेव पविट्ठो । केवट्टा तस्स जालं पविट्ठभावं ब्रत्वा जालं उक्खिपित्वा मच्छं गहेत्वा अमारत्त्वाव वालिकपिट्ठे खिपित्वा इमं अंगारेसु पचित्वा खादिसमाप्ति अंगारे करोन्ति, सूलं तच्छेन्ति । मच्छो एतं अंगारत्तापनं वा सूलवेधनं वा अज्जं वा पन दुक्खं न मं किलमेति । यं पन सा मच्छी अज्जं सो नून रतिवसेन गतोति मयि दोमनस्स आपज्जति तदेव मं बाधतीति परिदेवमानो इमं गाथमाह—

न मं सीतं न मं उण्हं न मं जालस्मि बाधनं ।

यं च मं मज्जते मच्छी अज्जं सो रतिया गतोति ॥

तत्थ न मं सीतं न मं उण्हन्ति मच्छानं उदका नीहटकाले सीतं होति, तस्मिं गते उण्हं हाति । उडुभयं सन्धाय न मं सीतं न मं उण्हं बाधतीति परिदेवति । यम्पि अंगारेसु पच्चनमूलकं दुषलं भविस्सति तम्पि सन्धाय न मं उण्हन्ति परिदेवतेव । न मं जालस्मि बाधनन्ति यम्पि मे जालस्मि बाधन अहोसि तम्पि मं न बाधतीति परिदेवति । यं च मन्ति आदिसु अयं पिण्डत्थो—सा मच्छी मम जाले पतितस्स इमेहि केवट्ठेहि गहितभावं अजानन्ती मं अपस्समाना सो मच्छो इदानी अज्जं मच्छि कामरतिया गतो भविस्सतीति चिन्तोति तं तस्सा दोमनस्सप्यत्ताय चिन्तनं मं बाधतीति वालिकापिट्ठे निपधो परिदेवति ।

तस्मि समये पुरोहितो दासपरिसपरिवृतो नहानत्थाय नदीतीरं आगतो । सो पन सम्बरत्तज्जं हाति । तेनस्स मच्छपरिदेवनं सुत्वा एतदहोसि— अयं मच्छो किलेसपरिदेवनं परिदेवति । एवं आनुरचित्तो खो पनंम मिम्यमानोपि निरयेयेव निवृत्तस्सति, अहमस्स अवस्सयो भविस्सामीति केवट्ठान सन्तितं गत्वा— हम्भो ! तुम्हे अम्हाकं एकदिवसम्पि ध्यज्जनत्थाय मच्छं न देधाति आह ।

केवट्ठा— किं वदेथ सामि ! तुम्हाकं इच्चनकमच्छं गण्हित्वा गच्छथाति आहंसु ।

अम्हाकं अज्जेन कम्मं नत्थि, इमज्जेव देधाति ।

गण्हथ सामोति ।

बोधिसत्तो त उभोहि हत्थेहि गहेत्वा नदीतीरे निसीदित्वा— अम्भो मच्छ ! सचे ताहं अज्ज न पस्से-य्य जीवितक्खयं पापुणंय्यासि । इदानी इतो पट्ठाय मा किलेसवसिको अहोसीति ओवदित्वा उदकं विस्सज्जेत्वा नगरं पाविसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकामेसि । सच्चपरिपोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोत्तापति-फले पतिट्ठसि । सत्थापि अनुसन्धि थेट्वा जातकं समोधानेसि । तदा मच्छी पुराणदुत्तियिका अहोसि, मच्छो उक्कण्ठितभिक्खु, पुरोहितो अहमेव अहोसिन्ति ।

मच्छजातकं [१८४]

५. वट्टकजातकं

सन्ति पक्खाति इदं सत्था मगधेषु चारिकं चरमानो दावगिनिञ्चापनं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये सत्था मगधेषु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मिं मगधगामके पिण्डाय चरित्वा पञ्चामसं पिण्डपातपटिकन्तो भिक्षुगणपरिवृतो ममं पटिपज्जि । तस्मिं समये महादाको उट्ठहि । पुरतो च पञ्चतो च बहु भिक्खु दिस्सन्ति । सोपि स्रो अग्गि एकधूमो एकजालो हुत्वा अवत्थरमानो आगच्छतेव । सत्थेके पुण्ड्रजनभिक्षू मरणभयभीता पटग्गि दस्साम, तेन द्दुक्कट्ठानं इतरो अग्गि न ओत्थ रिस्सतीति अरणिमहितं नीहरित्वा अग्गि करोन्ति । अपरं आहंसु — आबुसो ! तुम्हे किं नाम करोथ ? गगनमग्गे ठितं चत्थं पाचीन-लोकाधानुतो उग्गच्छन्तं सहस्सरंसिपतिमण्डितं सुरियमण्डलं बेलातीरे ठिता, समुहं सिनेहं निस्साय ठिता सिनेह-ञ्च अपस्सन्ता विय सदेवके लोके अग्गपुगलं अत्ता सद्धिं गच्छन्तमेव सम्मासम्बुद्धं अनोलोकेत्वा पटग्गि देमाति वदथ, बुद्धबलं नाम न जानाथ ? एय सत्थु सन्तिकं गमिस्सामाति । ते पुरतो च पञ्चतो च गच्छन्ता सम्भेपि एकतो हुत्वा दसवलस्स सन्तिकं अगमंसु ।

सत्था महाभिक्षुसंघपरिवारो अञ्जतरस्मिं पदेने अट्ठासि । दावगि अभिभवन्तो विय विरवन्तो आगच्छति । आगत्वा तथामतस्स ठितट्ठानं पत्वा तस्स पदेस्स समन्ता सोत्तसकरीसमसं ठानं पत्तो उदके श्रोपिहापिततिगुक्का विय निब्बायि । विनिब्बेधतो दत्तिसकरीसमतट्ठानं अवत्थरितुं नासन्नि । भिक्षू सत्थु गुणकथं आरभिसु—अहो ! बुद्धानं गुणा^१ नाम अयं हि नाम अचेतनो अग्गि बुद्धानं ठितट्ठानं अवत्थरितुं न सक्कोति, उदके तिगुक्का विय निब्बायति । अहो ! बुद्धानं आनुभावो नामाति ।

सत्था तेसं कथं सुत्वा न भिक्षवे ! एतं एतरहि मय्हं बलं यं इमं भूमिपदेसं पत्वा एस अग्गि निब्बायति । इदं पन मय्हं पोरानकसच्चबलं । इमास्मिं हि पदेसे सकलम्पि इमं कथं अग्गि न जलिस्सति कप्पट्ठियपाटि-हारियं नामेतन्ति आह ।

अथायस्मा आनन्दो सत्थु निसीदनत्थाय चतुग्गुणं संघाटि पञ्जयेसि । निसीदि सत्था पल्लकं आभु जित्वा । भिक्षुसंघोपि तथामगं वन्त्वा परिवारेत्वा निसीदि । अथ सत्था इदं ताव मन्ते ! अम्हाकं पाकटं अतीतं पटिच्छसं तं नो पाकटं करोथाति भिक्षूहि आयाचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे तस्मियेव पदेसे महाबोधिसत्तो वट्टकयोनियं पटिसन्धि गहेत्वा मातुकुच्छितो जातो अण्डकोसं पदादेत्वा निक्खन्तकाले महाभेण्डुकप्पमाणे^२ वट्टकपोतको अहोसि । अथ नं मातापितरो कुलावके निपज्जापेत्वा [१८५] मुखतुण्डकेन गोचरं आहरित्वा पोसेन्ति । तस्स पक्खे पसारित्वा आकासेन गमनवलं वा पाद उक्खिपित्वा थले गमनवलं वा नत्थि । तञ्च पदेसं संवच्छरे संवच्छरे दावगि गण्हति । सो तस्मिं समये महारवंरवन्तो नं पदेसं गण्हि । सकुणसंघा अत्तनो अत्तनो कुलावकेहि निक्खमित्वा मरणभयभीता विरवन्ता पलायन्ति । बोधिसत्तस्सापि मातापितरो मरणभयभीता बोधिसत्तं छड्डेत्वा पलायिसु । बोधिसत्तो कुलावके निपन्नको व गीवं उक्खिपित्वा अवत्थरित्वा आगच्छन्तं अग्गि दिस्वा चिन्तेसि— सचे मय्हं पक्खे पसारित्वा आकासेन

गमनबलं भवेय्य उपपत्तिस्त्वा अञ्जल्य गच्छेय्यं, सत्त्वं पावे उक्लिप्तित्वा गमनबलं भवेय्य पदवारेन अञ्जल्य गच्छेय्यं । मातापितरोपि स्त्रो मे मरणभयभीता मं एककं पहाय अत्तानं परित्याज्यन्ता पलाता । इदानीं मे अञ्जं पटित्तरणं नत्थि अत्ताणोम्हू अत्तरणो, किमुल्लो अञ्ज मया कातुं' बट्टतीति । अथस्स एतदहोसि— इमस्मि लोके सीलगुणो नाम अत्थि, सच्चगुणो नाम अत्थि । अतीते पारमिमे पुरेत्वा बोधितके निसीदित्वा अभिसम्मुद्धा सीलसमाधिपञ्चाविमुत्तिविमुत्तिआणदत्तनसम्पन्ना सच्चानुद्दयाकाञ्जसन्ति समभगता सम्मसत्तेसु च समप्यवत्तेमाभावेना सम्मञ्जुमुद्धो नाम अत्थि, तेहि च पटिविद्धा धम्मगुणा नम्म अत्थि, मयि चापि एकं सच्चं अत्थि संविज्जमानो एको सभावधम्मो पञ्जायति तस्मा अतीते बुद्धे चेव तेहि पटिविद्धगुणे च आवज्जित्वा मयि विज्जमानं सच्च-सभावधम्मं गृहेत्वा सच्चकिरियं कत्वा अग्निं पटिक्कमापेत्वा अञ्ज मया अत्तनो चेव सेससकुणानं च सोत्थिमावं कातुं' बट्टतीति । तेन वुत्तं—

“अत्थि लोके सीलगुणो सच्चं सोचेय्यनुद्दया ।

तेन सच्चवेन काहामि सच्चकिरियमनुत्तरं ॥

आवज्जित्वा धम्मबलं सरित्वा पुब्बके जिनं ।

सच्चबलमवस्थाप सच्चकिरियं अकासह ॥” न्ति^१ ।

अथ बोधिसत्तो अतीते परिनिब्बुतानं बुद्धानं गुणे आवज्जित्वा अत्तनि विज्जमानं सच्चसम्भावं आरब्धं सच्चकिरियं करोन्तो इयं गायमाह—

सन्ति पक्खा अपतना सन्ति पावा अवञ्चना ।

माता पिता च निक्खन्ता जातवेदं पटिक्कमाति ॥

तत्थ सन्ति पक्खा अपतनाति मय्हं पक्खा नाम अत्थि उपलब्धन्ति । नो च स्त्रो सक्का एतेहि उपपत्तिनुं आकासेन गन्तुन्ति अपतना । सन्ति पावा अवञ्चनाति पादापि मे अत्थि । तेहि पन मे वञ्चिनुं पादचारगमेन गन्तुं न सक्काति [१८६] अवञ्चना । मातापिता च निक्खन्ताति ये च मं अञ्जल्य नेत्थुं' तेषि मरणभयेन मातापितरो निक्खन्ता । जातवेदासि अग्निं आलपति । सो हि जानोव वेदिपति पञ्जायति तस्मा जातवेदोत्त वुच्चति — पटिक्कमाति पटियच्छ निवत्ताति जातवेदं आणापेति ।

इति महासत्तो सत्त्वं मय्हं पक्खानं अत्थिभावो ते च पसारेत्वा आकामे अपतनभावो च सच्चं पादानं अत्थिभावो चेव^२ उक्लिप्तित्वा अवञ्चनभावो मातापितुर्भं कुलावके येव छड्डेत्वा पलातभावो च सच्चो सभाव-मूतो येव जातवेदं । एतेन सच्चेन त्वं इतो पटिक्कमाति । कुलावके निपन्नको व सच्चकिरियं अकासि । तस्स सह सच्चकिरियाय सोढसकरीसमत्तं ठाने जातवेदो पटिक्कमि पटिक्कमन्तो च पन भायमानो बने अञ्जं गतो उदके पन ओपिलापिता उक्का विथ तत्थेव निम्बायि । तेन वुत्तं—

“सह सच्चकते मय्हं महापज्जलितो सिखी ।

वज्जेसि सोढसकरीसानि उदकं पत्वा यथा सिखी ॥” न्ति^३ ।

तं पनेतं ठानं सकलेषि इमस्मि कप्पे अग्निना अनग्निब्रवक्षीयता कप्पद्दियपाटिहारियं नाम जातं । एवं बोधिसत्तो सच्चकिरियं कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! इमस्स वनस्स अग्निना अनञ्जोत्थरथं एनरहि मय्हं बलं पोरणं पनेतं बट्टक-पीनकाले मय्हमव सच्चवलन्ति इयं वम्मदेसनं आहुरित्वा सच्चानि पकासेति । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसुं केचि सकदागमिनो, केचि अनायामिनो अहेसुं, केचि अरहत्तं पत्ताति । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेति । तदा मातापितरो एतरहि मातापितरोव अहेसुं । बट्टकराजा पन अहमेवाति ।

बट्टकजातकं

१ करियापिटक—बट्टोत्तकचरियं । २ रो०—से च । ३ करियापिटक—बट्टकयोत्तकचरियं ।

६. सकुणजातकं

यं निस्सितासि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो दड्डपण्णसालं भिक्षु आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुण्यवत्थु

एको किर भिक्षु सत्थुसन्निके कम्मट्ठानं गहेत्वा जेतवनतो निक्खम्म कोसनेसु एकं पच्चत्तागमं उपनिस्साय एकस्मिं अरञ्जे सेनासने वसति । अथस्स पठमामे येव पण्णसाला डड्डित्वा सो पण्णसाला मे दड्डा दुक्खं वसामीति मनुस्सानं आबक्खि । मनुस्सा इदानीं नो खेतं परिसुक्खं केदारं पायेत्वा करिस्साम एतस्मिं पायिते बीजं वपित्वा बीजे वपितं वतित्त्वा वनिया कनाय निड्डायित्वा लायित्वा माहत्तवाति एवं तं तं कम्मं अपदिसन्ता [१८७] येव तेमासं बीतिनामेसु । सो भिक्षु तेमासं अम्भोकासे दुक्खं वसन्तो कम्मट्ठानं वड्डेत्वा बिसेसं निब्बत्तेतुं नासक्खि । पवारेत्वा पन सत्थु सन्निकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्ने निसीदि ।

सत्या नेन सद्धि पटिमन्धारं कत्वा— किं भिक्षु ! मुखेन वस्मं वुत्थोमि ? कम्मट्ठानं ते मत्थकं पत्तन्नि पुच्छि ।

सो तं पवुत्ति आचिक्खित्वा सेनासनसप्पायस्स मे अभावेन कम्मट्ठानं मत्थकं न पत्तन्ति आह ।

सत्या— पुब्बे भिक्षुः तिरञ्छानगतापि अतनो सप्पायासप्पायं जानिमु त्वं कस्मा न अञ्जामीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने नाराणसियं इत्थदसे रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो सकुणयोनिव निवृत्तित्वा सकुणसंघपरिवृतो अरञ्जयानने सालावितपसम्पन्नं महारुक्खं निस्साय वसति । अथेकदिबमं तस्स रुक्खस्स सालामु अञ्जमञ्जं धंसन्निमु बुण्णं पतति धूमो उट्ठाति । तं दित्वा बोधिसत्तो चिन्तेसि—इमा द्वे साला एवं धंसमाना अग्निं विसस-ज्जेस्सन्ति सो पतित्वा पुराणपण्णानि गण्हिस्सति । ततो पट्ठाय इमस्मि रुक्खं आपेस्सति । न सक्का इध अम्हेहि वसितुं । इतो पलायित्वा अञ्जत्थं गन्तुं वट्टीति । सो सकुणसंघस्स इमं गायमाह—

यं निस्सिना जगतिरुहं विहंगमा स्वायं अग्निं पमुञ्चति ।

दिसा भजय वक्कंगा । जातं सरणतो भयन्ति ॥

तत्थ जगतिरुहन्ति जगती वुच्चति पटवी । तत्थ जातरुक्खो जगतिरुहोति वुच्चति । विहंगमाति विहं वुच्चति आकासं तत्थ गमनतो पक्खी विहंगमानि वुच्चन्ति । विसाज्जजायति इमं रुक्खं मुञ्चित्वा अञ्जतो पलायन्ता चतस्सो दिसा भजय । वक्कंगाति सकुणे आलपति ते हि उज्ज्मं गच्छं कदाचि कदाचि वंकें करोन्ति तस्मा वक्कंगाति वुच्चन्ति । वंका वा तं उभोसु पस्सेसु पक्खा जातातिणि वक्कंगा । जातं सरणतो भयन्ति अम्हाकं अवस्सयरुक्खतो येव भयं निब्बतं । एष अञ्जत्थं गच्छामाति ।

बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितसकुणा तन सद्धि एकप्पहारेनेव उप्पत्तित्वा अञ्जत्थं गता । ये पन अपण्डिता ते एवमेवं आहुं एस बिन्दुमत्ते उदके कुम्भीले पस्सतीति । तस्स वचनं अगहेत्वा तत्थेव वसिमु । ततो

नचिरस्सेव बोधिसत्तेन चिन्तिताकारेणैव अग्निं निम्बत्तित्वा तं दग्धं अग्नहेति । धूमे च जालासु च उद्दितासु
बूमन्वा सकुणा अञ्जत्य गन्तुं नासक्किंसु अग्निमिह पतित्वा विनासं पापुणिंसु ।

सत्था एवं भिक्खु ! पुब्बे तिरच्छानयतापि कक्कलगे वसन्ता अत्तनो सप्ययासप्पायं जानन्ति, त्वं
कस्मा न अञ्जसीसि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सक्खामि पकासेसि । सक्खपरिपोसाने [१८८] सो भिक्खु
सोतापत्तिफले पतिट्ठितो सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा
सकुणा बुद्धपरिसा अहेसुं पण्डितसकुणो पन अहमेवाति ।

सकुणआतकं

७. तिचिरजातकं

ये ब्रह्मपचावन्तीति^१ इदं सत्त्वा सार्वत्थि गच्छन्तो सारिपुत्तत्थेरस्स सेनासनपट्टिवाहनं आरम्भ कर्मेति ।

एच्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डिकेन हि विहारं कारेत्वा दूते पेषिते सत्त्वा राजगृहा निक्खम्भ वेसाळि पत्त्वा तत्थ यथाभिरन्तं विहरित्वा सार्वत्थि गमिस्सामीनि मग्गं पटिपज्जि । तेन च समयेन छब्बगियानं अन्तेवासिका पुरतो पुरतो गत्त्वा थेरानं सेनासनेसु अगहितेस्सेव इदं सेनासनं अम्हाकं उपगन्नायस्स इदं आचरियस्स इदं अम्हाकमेव भविस्सतीति सेनासनानि पण्डिबुज्जन्ति । पच्छा आगता थेरा मेनासनानि न लभन्ति । सारिपुत्तत्थेरस्सापि अन्तेवासिका थेरस्स सेनासनं परिपेम्भन्ता ण लभसु ।

थेरो सेनासनं अलभन्तो सत्थु सेनासनस्स अविदूरे एकस्मिं हक्खमूले निसज्जाय च चंक्रमेन च वीतिनामेसि । सत्त्वा पक्खसममये निक्खमित्वा उक्कामि । थेरोपि उक्कामि । को एसोति ?

अहं भन्ते ! सारिपुत्ताति ।

सारिपुत्त ! इमाय वेलाय इध किं करोमीति ?

सो तं पवुत्ति आरोचेसि ।

सत्त्वा थेरस्स वचनं सुत्वा इदानीं ताव मयि जीवन्ते येव भिक्खु अज्जमज्जं अगारवा अप्पत्तिस्सा विहरन्ति, परिनिब्बुने नुत्तो किं करिस्सन्तीति आवज्जेन्तेस्स धम्मसंवेगो उदपादि । सो पभाताय रत्तिमा भिक्खु-संघं सन्निपातागेत्वा भिक्खु पुच्छि— सच्चं किं भिक्खवे ! छब्बगिया पुरतो पुरतो गत्त्वा थेरानं भिक्खूनं सेनासनं पट्टिवाहन्तीति ?

सच्चं भगवाति ।

ततो छब्बगिये गरहित्वा धम्मि कथं कत्वा भिक्खु आमन्तेमि— को नुत्तो भिक्खवे ! अगामन अगोदक अग्गपिण्ड अरहन्तीति ?

एकच्चे भिक्खु खत्तियकुला पब्बजितोति आहसु, एकच्चे ब्राह्मणकुला, एकच्चे गृहपतिकुला पब्बजितोति । अपरे विनयधरो, धम्मकथिको, पटमस्स ज्ञानस्स लाभो, दुत्तियस्स, तत्तियस्स, चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभोति । अपरे मोतापन्नो, सकदागामी, अनागामी, अरहा तंविज्जो छळभिज्जोति आहसु ।

एव तेहि भिक्खूहि अत्तनो अत्तनो रुचिवयेन अग्गासनादिरहान कथितकाले सत्त्वा आह— न भिक्खवे ! मय्ह सामने अग्गामनादीनि पत्त्वा खत्तियकुला पब्बजितो पमाण, न ब्राह्मणकुला, न गृहपतिकुला पब्बजितो, न विनयधरो, न सुत्तन्तिको, नाभिघम्मिको, न पटमज्झानादिलाभिन्नो, न मोतापन्नादयो पमाण । अयं खो भिक्खवे ! इमस्मिं मासने यथाबुद्ध अभिवादनपच्चुट्ठान अज्जलिकम्म सामोचिकम्म कानञ्च अग्गामन अगोदक अग्गपिण्डो लद्धव्वो, इदमेत्थं पमाण । तस्मा बुद्धतरो भिक्खु एतेस अनुच्छविको, इदानीं खो पन भिक्खवे ! सारिपुत्तो मय्ह अग्गासावको अनुधम्मचक्काप्यवत्सको ममानन्तरं सेनासनं लद्ध अरहति । सो इमं रतिं सेनासनं अलभन्तो हक्खमूले वीतिनामेसि । तुम्हे इदानीं एव अगारवा अप्पत्तिस्सा गच्छन्ते-गच्छन्ते काले किन्ति कत्वा विहरिस्सथाति !

१ स्या०—ब्रह्मपचावन्ति ।

अथ तेन बोवादान्वाप- पुब्बे भिक्खवे ! तिरच्छानगतापि नसो पनेत्तं अम्हाकं पतिरूपं यं भवं अञ्जमञ्जं अम्मरत्ता अप्पतिस्सा असमागवुत्तिनो विहरेय्याम । अम्हेषु महल्लकतरो जानित्वा तस्स अभि-
वादानादीनि करिस्सामाति साधुकं भीमसित्वा अयं नो महल्लकोति अत्वा तस्स अभिवादानादीनि कत्वा देवपथं
पूरयमाना गताति बत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते हिमवन्तपस्से एकं महानिघोषं उपनिस्साय तयो सहाया विहरिषु-तित्तिरो मक्करो ह-
त्वीति । ते अञ्जमञ्जं अम्मरत्ता अप्पतिस्सा असमागवुत्तिनो अहेषु । अयं नेत्तं एतदहोसि-नं युत्तं अम्हाकं
एवं विहरिषु । कण्ठं ययं यो नो महल्लकतरो तस्स अभिवादानादीनि करोत्ता विहरेय्यामाति ।

को पन नो महल्लकतरोति चिन्तेत्वा एकदिवस अत्थेसो उपायोति तयोपि जना निघोषमूले निशी-
दित्वा तित्तिरो च मक्कटो च हत्वि पुच्छिषु- सम्म हत्वि । एवं इमं निघोषसक्क कीवप्पमाणकालतो पट्ठाव
जानामीति ?

सो आह- सम्मा ! अहं तरुणपोतककाले इमं निघोषगच्छ अन्तरसत्थीसु कत्वा गच्छामि । अन्तरि-
त्वा ठितकाले च पन मे एत्तस्स अम्मासात्ता नामि पट्ठेति । एवाहं इमं गच्छकालतो पट्ठाव जानामीति ।

पुन उभोपि जना पुरिमनयेनेव मक्कट पुच्छिषु ।

सो आह- अहं सम्मा ! मक्कटच्छापको समानो भूमियं निशीदित्वा गीवं अनुक्खिपित्वाव इमस्स
निघोषपोतकस्स अगङ्गुरं लादामि । एवाहं इमं लुट्टककालतो पट्ठाव जानामीति आह ।

अथ इतरे उभोपि पुग्मिनयेनेव तित्तिरं पुच्छिषु ।

सो आह-सम्मा ! पुब्बे अनुकम्मि नाम ठाने महानिघोषसक्को अहोसि । अहं तस्म कलानि
आदित्वा एतस्मि ठाने वच्चं पातेसि, ततो एस सक्को जातो । एवाहं इमं अजातकालतो पट्ठाव जानामि । तस्मा
अहं तुम्हेहि जातिया महल्लकतरोति ।

एवं वुत्ते मक्कटो च हत्थी च तित्तिरपण्डित आहसु- सम्म ! त्वं अम्हेहि महल्लकतरो । इतो
पट्ठाव मय तव सक्कारगसक्कारमाननवन्दनपूजनानि चैव अभिवादनपञ्चुट्ठान अञ्जलिक्कम्मसामीचिकम्मनि
च करिस्साम, अपवादे च ते ठस्साम । त्वं पन इतो पट्ठाव अम्हाकं ओवादानुसामनि दयेय्यामीति ।

ततो पट्ठाव तित्तिरो तेन ओवाद अदासि, सीलेसु पतिट्ठापेसि, सयमपि सीलानि समादिषि । ते
तयोपि जना पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठाव अञ्जमञ्जं सगारत्ता सप्पतिस्सा समागवुत्तिनो कृत्वा जीवितपरि-
योसाने देवलोकपरायणा अहेषु ।

तेनं तिण्णं समादानं तित्तिरियवहं मच्चरिय नाम अहोसि । ने हि नाम भिक्खवे ! तिरच्छानगता
अञ्जमञ्जं सगारत्ता सप्पतिस्सा विहरिषु । तुम्हेपि एवं स्वाक्काते धम्मविनये पञ्चजित्वा कम्मा अञ्जमञ्जं
अगारत्ता अप्पतिस्सा विहरय ? अनुजानामि भिक्खवे । इतो पट्ठाव तुम्हाकं यथाबुद्धं अभिवादानपञ्चुट्ठान
अञ्जलिक्कम्मसामीचिकम्मं यथाबुद्धं अम्मासं अग्गोदकं अमापिण्णं । न इतो पट्ठाव च नक्कतरेन बुद्धतरो
मेतासनेन पटिवाहितब्बो । यो पटिवाहेय्य आपत्ति दुक्कटस्साति । एवं सत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा अभि-
सम्बुद्धो कृत्वा इमं गायमाह-

ये वद्धमपचायन्ति नरा धम्मस्स कीविदा ।

दिट्ठेव धम्मे पासंता सम्पराये च सुगतीति ॥

तत्थ ये वद्धमपचायन्तीति जातिवद्धो वयोवद्धो गुणवद्धोति तयो वद्धा । तेषु जातिसम्पन्नो जातिवद्धो
नाम । वये ठितो वयोवद्धो नाम । गुणसम्पन्नो गुणवद्धो नाम । तेषु गुणसम्पन्नो वयोवद्धो इवस्मि ठाने वद्धोति

अधिप्येतो । अपचायन्तीति जेट्ठापचायिककम्मेन पूज्यन्ति । धम्मस्स कोविदाति जेट्ठापचायनधम्मं कोविदा कुसला दिट्ठेन धम्मेति इमस्मिं येन असमाये । पासंसाति पंसंसाति पंसंसारहा । सम्पराये च सुम्पतीति सम्परेतब्बो इमं लोकं हित्वा गम्तब्बो परलोकोपि तेसं सुगतिं येन होतीति । अयं पनेत्थ पिण्डत्थो! भिक्खवे! खसिया वा होन्तु ब्राह्मणा वा वेस्सा वा सुद्धा वा गहट्ठा वा पब्बजिता वा तिरप्पणनगता वा ये केचि सत्ता जेट्ठापचितिकम्मे छेका कुसला, वृक्षसम्पन्नानं वयोवृद्धानं अपचितिं करोन्ति, ते इमस्मिं च असमाये जेट्ठपंचितिकारकाति पंसं वण्णनं धोमनं लभन्ता कामस्स च भेदा सग्गे निव्वत्तन्तीति ।

एवं सत्त्वा जेट्ठापचितिकम्मेस्स गुण कथंत्वा अनुसन्धि वटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा हत्थिनागो मोग्गल्लानो अहोसि । मक्कटो सारिपुत्तो । तित्तिरपण्डितो पन अहमेवाति ।

८. वक्त्रजातकं

माचक्षन्तमिकरित्युपश्रुतिर इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो चीवरवड्डकं भिक्षु आरब्धं कथेति ।

परचुपमवर्ण

एको किं जेतवनवासिको भिक्षु यं किञ्चि चीवरे कतञ्च छेदनघट्टनविचारणसिद्धानादिकं कम्मं नत्थ मुकुसलो । सो नाय कुसलताय चीवरं वड्डेति । तस्मा चीवरवड्डकोत्तरेव पञ्चायित्थं । किं पनेस करोतीति ? जिण्णपिलोतिकामु हत्थकम्म दस्सेत्वा सुफस्सितं मनाप चीवरं कत्वा रजनपरियोसाने पिट्ठीदकेन रजित्वा सत्थेन घसित्वा उज्जलं मनुज्जा कत्वा निमिस्सपति । चीवरकम्मं कातुं अजानन्ता भिक्षु अहतं साटके गहेत्वा तस्म मन्तिकं आगन्त्वा मय चीवरं कातुं न जानाम चीवरं नो कत्वा देयाति वदन्ति । सो चीवरं आपुसो ! कयिर-मानं चिरेन निट्ठाति । मया कतचीवरमेव अत्थि इमे साटके ठपेत्वा गण्हित्वा गच्छयाति नीहरित्वा दस्सेति । ते तस्म वण्णसम्परितं येव दिस्वा अन्तरं अजानन्ता थिरन्ति मज्झाय अहतसाटके चीवरवड्डकस्स दत्त्वा गण्हित्वा गच्छन्ति । न तेहि धोके किलिट्ठकाले उण्होदकेन धोवियमानं अतनो पकति दस्सेति । तत्थ तत्थ जिण्णट्ठानं पज्झायति । ते विपटिसारिणो होन्ति । एवं आगतागतं पिलोतिकाहिं वज्जेन्तो सो भिक्षु सन्वत्थं पाकटो जानो ।

यदा चेव जेतवने तथा अज्जानरस्मिं गामकेपि एको चीवरवड्डको लोकं वज्जेनीति । तस्म मम्भला भिक्षु— भन्ने ! जेतवने किं एको चीवरवड्डको एव लोकं वज्जेनीति आरोचयिमु ।

अथस्स एतदहोसिं हन्दाहं तं नगरवासिकं वज्जेमीति पिलोतिकचीवरं अतिममाप कत्वा मुरगं रजित्वा न पारुपित्वा जेतवनं अगमासि ।

इदमेव न दिम्बाव लांभ उणादेत्वा—भन्ने ! इमं चीवरं तुम्हेहि कर्तव्यं पुच्छि ।

आमं आवुसोति ।

भन्ने चीवरं मय्हा देयं, तुम्हं अज्जं लभिस्सयाति ।

आवुसो ! मयं गामवासिका दुल्लभणच्चाया इमाहं तुम्हा दत्त्वा अतनो किं पारुपित्तामीति ?

भन्ने ! ममं गन्तिकं अहतमाटका अत्थि, ते गहेत्वा तुम्हाकं चीवरं करोयाति ।

आवुसो ! मया एत्थं हत्थकम्मं दस्सितं तथि पण एव वदन्ते किं मक्का कातुं ? गण्हाहिं नन्ति तस्म पिलोतिकचीवरं दत्त्वा अहतसाटके आदाय न वज्जेत्वा पक्कामि । जेतवनवासिकोपि न चीवरं पारुपित्वा कति-पाट्ठवयेन उण्हादकेन धोवन्तो जिण्णपिलोतिकभावं दिस्वा लज्जन्तो । गामवासिचीवरवड्डकेन किं जेतवन-वासिको वज्जितोति तस्म वज्जितभावो मधमज्जे पाकटो जानो । अथेकं दिवसं भिक्षु धम्ममभायं न कथं कथेन्ता तिमीदिमु ।

मत्था आगन्त्वा— कायन्तुथं भिक्षवे ! एतद्दिहं कथायं मन्निमिआति पुच्छि ।

ते तमत्थं आरोचयिमु ।

मत्था— न भिक्षवे ! जेतवनवासि चीवरवड्डको इदानीं वज्जे वज्जेति पुब्बेपि वज्जेमि येव । न गामवासिकेनपि इदानीं वज्जे जेतवनवासि चीवरवड्डको वज्जितो पुब्बेपि वज्जितो येवाति यत्त्वा अतीनं आहन्ति—

अतीतवक्त्र

अनीने एकास्मिं अरज्जायतने बोधिमत्तो अज्जतरं पटुमसरं निस्सायं ठिते हवसे हवसेदेवतां हुत्वा

निष्पत्ति । तदा अञ्जतरास्मि नातिमहन्ते सरे निदाषसमये उदकं मन्त्रं बहोसि, बहु चेत्थ मच्छा होन्ति । अथेको बको ते मच्छे दिस्वा एकेनुपायेन इमे मच्छे वञ्चेत्वा खादिस्सामीति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निसीदि । अथ नं मच्छा दिस्वा— किं अय्य ! चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति पुच्छिषु । तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति ।

अम्हाकं किं चिन्तेसि अम्माति ?

इयस्मि सरे उदकं परितो गोचरो व मन्दो निदाषो व महन्तो । इदानीमे मच्छा किं नाम करिस्सन्तीति तुम्हाकं चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति ।

अथ किं करोम अय्याति ?

तुम्हे सवे मय्हं वचनं करेय्याथ अहं वो एकेकं मुखतुण्डकेन गहेत्वा एकं पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्नं महासरं नेत्वा विस्सज्जेय्यन्ति ।

अय्य ! पठमकप्पिकतो पट्ठाथ मच्छानं चिन्तनकवको नाम नत्थि । त्वं अम्हेसु एकेकं खादितुकामोसीति, न मयं तुम्हं सद्दहामाणि ।

नाहं खादिस्सामि । सचं पन सरस्स अत्थिमाव मय्हं न मद्दह्य एकं मच्छं मया सद्धिं सरं पस्सितुं पेसेयाति ।

मच्छा तस्स सद्दहित्वा अथ जलेपि धलेपि समत्थोति एकं काणमहामच्छं अर्धमु—इमं गहेत्वा गच्छयाति ।

सो तं गहेत्वा नेत्वा सरे विस्सज्जेत्वा सम्ब सरं दस्सेत्वा पुनानेत्वा तेसं मच्छानं सन्तिकं विस्सज्जेसि । सो नेरा मच्छानं सरस्सं सम्पत्तिं वण्णेसि । ते तस्स कथं सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा साधु अय्य ! अम्हे गण्हित्वा गच्छाहीति आहसु । बको पठमं तं काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीरं नेत्वा सरं दस्सेत्वा सरतीरे जातं वरणकक्खे निनीयित्वा तं विटपन्तरे पक्खित्वा तुण्डेन विस्सन्तो जीविनक्खयं पापेत्वा मसं खादित्वा कण्टकं कक्खमूले पानेत्वा पुन गन्त्वा विस्सट्ठो मे सो मच्छो अञ्जो आगच्छन्तीति एतेनुपायेन एकेकं गहेत्वा सम्बमच्छं खादित्वा पुन आगतो एकमच्छंप्पि नाहस ।

एको पनेत्थ कक्कटको अवसिट्ठो । बको तम्पि खादितुकामो हुत्वा— भो ! कक्कटक ! मया सम्बं मच्छं नेत्वा पदुमसञ्छन्ने महासरे विस्सज्जिता । एहि तम्पि नेस्सामीति ।

मं गहेत्वा गच्छन्तो कथं गण्हिस्ससीति ?

इमित्वा गण्हिस्सामीति ।

त्वं एव गहेत्वा गच्छन्तो मं पातेस्ससि । नाहं तथा सद्धिं गमिस्सामीति ।

मा भायि अहं तं सुगहितं गहेत्वा गमिस्सामीति ।

कक्कटको चिन्तेसि—इमस्स मच्छे नेत्वा सरे विस्सज्जनं नाम नत्थि । सचं पन मं सरे विस्सज्जेस्समि इच्छेत् कुसलं नो चे विस्सज्जेस्सति गीवमस्स छिन्दित्वा जीवितं हरिस्सामीति । अथ न एवमाह— सम्मं बक ! न खो त्वं सुगहितं गहेत्तुं सक्खिस्ससि । अम्हाकं पन गहनं सुगहणं— सच्चाहं अलेन तव गीव गहेत्तुं लभिस्सामि, तव गीव सुगहितं कत्वा तथा सद्धिं गमिस्सामीति ।

सो न वञ्चेत्तुकामो एमं मन्ति अजानन्तो साधूनि सम्पटिच्छि । कक्कटको अजानतो अलेहं कम्मारसण्डासेन वियं तस्स गीवं सुगहितं कत्वा इदानीं गच्छाति आह । सो तं नेत्वा सरं दस्सेत्वा वरणकक्खाभिमुखो पायासि । कक्कटको आह— मासुल ! अयं सरो एतो त्वं पन इतो नेसीति ।

बको पियमातुलको अति भगिनिपुत्तोसि मे त्वन्ति वत्तात्वं एसं मं उक्खिपित्वा विचरन्तो मय्हं दासोनि सञ्चं करोसि मञ्जे पस्सेत् वरणकक्खमूले कण्टकरासि, यथा मे सम्बमच्छा खादिता तम्पि तथेव खादिस्सामीति आह ।

कक्कटको एवे मच्छा अत्तनो बाधताय तदा सावित्त । अहं पन ते मं सावित्तुं न इत्तामि । तस्समेव पन विनासं पावेस्तामि । त्वं हि वासताय वया वञ्चितआव न वनमसि । मरुत्त उमोपि मरिस्साम् । एस्स ते सीस छिन्दिस्वा भूमिं विपिस्सामीति कत्वा सञ्चालेव विव अत्तेहि तस्स गीवं निप्पीलेस्ति ।

सो वतकतेन मुखेन अवलीहि अस्सुना पण्णन्तेन मरणमयेतज्जितो—तामि ! अहं तं न साविस्तामि । जीवितं मे देहीति आह ।

यदि एव, ओतरित्वा सरास्म म विस्सज्जेहीति ।

सो निवत्तिस्वा सरमेव ओतरित्वा कक्कटकं सरपरियन्ते थंकपिट्ठे ठपेति ।

कक्कटको कत्तरिकाय कुमुदनाल कप्पेत्तो विव तस्स गीवं कप्पेत्वा उदक पाविसि । तं अच्छरियं दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवता साधुकारं वदमाना वनं उन्नादयमाना मधुरस्सरेन इयं गायमाह—

नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्था सुखमेधति ।

आरावेति निकतिप्पञ्जो बको कक्कटकामिवाति ॥

तत्थ नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्थामुखमेधतीति निकति वुच्चति वञ्चना । निकतिप्पञ्जो वञ्चन-पञ्जो पुगलो, ताय निकत्था निकतिया वञ्चनाय, न अच्छन्तं सुखमेधतीति निच्चकाले सुखस्मिञ्जेव पटिदुठातु न सक्कोति एकसेन पन विनासं पापुणाति येवाति अत्थो । आरावेतीति पटिलभति । निकतिप्पञ्जोति केराटिक-भावा विक्खिनपञ्जो पापपुगलो अत्तना कतम्म पापस्स फलं पटिलभति विन्दतीति अत्थो । कय ? बको कक्कटकामिव यथा बको कक्कटका गीवण्ठेदनें पापुणाति एवं पापपुगलो अत्तना कतपापतो दिट्ठधम्मे वा सम्प-राय वा भय आगधेति पटिलभतीति । इममत्थं पकामेल्लो महासत्तो वन उन्नादेत्तो धम्म देमेसि ।

मत्था—न भिक्षवे ! इदानीं गामवासीचीवरवड्ढकेनेम वञ्चनो । अतीतेपि वञ्चतो येवाति इम धम्मदेसन आहर्त्त्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा सो बको जेतवनवासी चीवरवड्ढको अहोसि । कक्कटको गामवासी चीवरवड्ढको अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

बकजातकं

६. नन्दजातकं

अञ्जे सोऽप्यस्यो रक्षसीति—इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो सारिपुत्तत्थेरस्स सद्धिबिहारिक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्तु

सो किर भिक्खु सुवचो अहीसि वचनकस्यो धेरस्स सहन्तेनुस्साहेन उपकारं करोति । अथेकं समयं येरो सत्त्वारं आपुच्छित्वा चारिक चरन्तो दक्खिणागिरिजवपदं अयमासि । सो भिक्खुतत्थगतकालं मानत्थद्धो हुत्वा धेरस्स वचनं न करोति । आवूसो ! इदं नाम करोहीति वृत्ते पन धेरस्स पटिपक्खो होति । येरो तस्स आसयं न जानाति । सो सत्त्वं चारिकं चरित्वा पुन जेतवनं आगतो । सो भिक्खु धेरस्स जेतवनविहारं आगतकालोतो पट्ठाप-पुन ताविसोव जातो । येरो तयागतस्स आरोचेसि— भन्ते ! मय्हं एको सद्धिबिहारिको एकस्मिं ठाने सतेन कीतदासो विय होति, एकस्मिं ठाने मानत्थद्धो हुत्वा इदं नाम करोहीति वृत्ते पटिपक्खो होतीति ।

सत्त्वा— नायं सारिपुत्त ! भिक्खु इदमेव एवंसीलो, पुब्बेपेस एकं ठानं गतो सतेन कीतदासो विय होति, एकं ठानं गतो पटिपक्खो पटिसत्तु होतीति वत्त्वा धेरेन याचिन्तो अतीतं आहरि—

अतीतवत्तु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं कुटुम्बिकुले पटिसाग्धिं गग्धि । तस्सको सहायको कुटुम्बिको सयं महत्तको । भरिया पनस्स तरुणी । सा तं निस्साय पुत्तं पटलमि । सो चित्तेसि— अयं इत्थिका तद्वणत्ता ममच्चयेनं किञ्चिदेव पुरिसं गहेत्वा इमं धनं विनासेय्यं पुत्तस्स मे न ददेय्यं । यञ्जनाहं इमं धनं पटिवनत्तं करेय्यन्ति ।

धरे नन्दं नाम दासं गहेत्वा अरञ्जं गत्वा एकस्मिं ठाने तं धनं निदहित्वा तस्स आचिक्खित्वा— तात नन्द ! इमं धनं मम अच्चयेनं मय्हं पुत्तस्स आचिक्खेय्यासि । मा च न परिच्चजित्वा ति ओवदित्वा कालमकासि ।

पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन वयप्पत्तो जातो । अथ न माता आह— तात ! तव पिता नन्दं दासं गहेत्वा धनं निधेमि तं आहरापेत्वा कुटुम्बं सण्ठयंहीति ।

सो एकदिनं नन्दं आह— मानुल ! अत्थ किञ्चि मय्हं पितरा धनं निदहित्वं ?

आमं सामीति ।

कुहि न निदहित्वं ?

अरञ्जे सामीति । तेनहि गच्छामाति कुदालापटकं आदाय निधिट्ठानं गत्वा— कहं मानुल !

धनं न्नि आह ।

नन्दो आरुह्य धनमत्थेन ठत्त्वा धनं निस्साय मानं उप्पादेत्त्वा—अरे ! दासपुत्त ! चेटक ! कुतो ते इमस्मिं ठाने धनं न्नि कुमारं अक्कोमति ।

कुमारो तस्स फलमवचनं सुत्वा असुणन्तो विय— तेनहि गच्छामाति— तं गहेत्वा पटिनिवन्तिन्वा पुन द्वे तयो दिवसे अतिक्कमित्वा अगमासि । नन्दो तथेव अक्कोमति ।

कुमारो तेन सद्धिं फलमवचनं अवत्ताव निवन्तिन्वा अयं दासो इतो पट्ठापं धनं आचिक्खित्तामीति

गच्छति गत्वा पन अक्कोसति । तत्थ कारणं न जानामि । अत्थि नु खो पन मे पितुसहायो कुटुम्बिको तं पटि-
पुण्डित्वा जानिस्सामीति । बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा सज्जं तं पवति आरोचेत्वा— किन्नु खो तात ! कारणन्ति
पुण्डि ।

बोधिसत्तो— यस्मिं तं तात ! ठाने ठितो नन्दो अक्कोसति तत्थेव ते पितुसन्तकं धनं । तस्मा ते यदा
नन्दो अक्कोसति तदा नं एहि दास । किं अक्कोसीति आकडिडत्वा कुट्टालं गहेत्वा तं ठानं भिन्दित्वा कुलसन्तक
धनं नीहरित्वा दास उक्खिपायेत्वा धनं आहरति क्त्वा इमं गावमाह—

मञ्जे सोवण्णयो रासि सोवण्णमाला च नन्दको ।

मत्थ दासो आमजातो ठितो बुल्लानि गज्जतीति ॥

तत्थ मञ्जेति एवं अहं जानामि । सोवण्णयोति सुन्दरो वण्णो एतेसन्ति सोवण्णानि । कानि
तेनि^१ रत्नतमणिकज्जपपबालादिरतनानि । इयस्मिं हि ठाने सज्जानेतानि सुवण्णानीति अधिप्येतानि । तेसं रासि
सोवण्णयो रासि । सोवण्णमाला चाति सुद्धं पितु सन्तका सुवण्णमालापि च एत्थेवाति मञ्जामि । नन्दको यत्थ
दासोति यस्मिं ठाने ठितो नन्दको दासो । आमजातोति आम अहं वो दासीति एवं दासव्य उपगताय आमदासी-
सक्कातराय दासिया पुत्तो । ठितो बुल्लानि गज्जतीति खो यस्मिं ठाने ठितो बुल्लानि कइसअवनानि वदति तत्थेव
तं कुलधन एवमहन्त मञ्जामीति । बोधिसत्तो कुमारस्स धनगहणुपायं आचिक्खि ।

कुमारो बोधिसत्तं वन्दित्वा ३२ गत्वा नन्द आदाय निषिट्ठानं गत्वा यथानुसिट्ठं पटिपज्जित्वा
तं धनं आहरित्वा कुटुम्बं सगठयेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठिनो दानादीनि पुञ्ञानि क्त्वा जीवनपरियोसाने
यथाकम्म गतो ।

सत्था—पुञ्जेपेस एवसीलो येवाति क्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समो-
धानेति । तदा नन्दो सांगिपुत्तस्स सद्धिबिहारिको अहोमि । कुटुम्बिकपुत्तो सांगिपुत्तो पण्डितकुटुम्बिको पन अह-
मेवानि ।

नन्दजातकं

६०. खदिरझारजातकं

कामं पतामि निरयन्ति—इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डिकस्स दानं आरब्धं कथंति ।

पञ्चपञ्चवात्सु

अनाथपिण्डिको हि विहारमेव आरब्धं चतुपण्णासकोटिधनं बुद्धसासने परिच्यजित्वा विकिरित्वा उपेतवा तीणि रतनानि अञ्जत्वा रतनसञ्जमेव अनुप्पादत्वा सत्वरि जेतवने विहरन्ते देवसिक तीणि महाउपट्ठानानि गच्छति । पातोव एकवारं गच्छति, कतपातरासो एकवारं, सायण्हे एकवारं । अञ्जानिपि अन्तरूपट्ठानानि होन्ति येव । गच्छन्तो च किञ्चलो आदाय आगतीति सामणेरा बादहरा वा हत्थम्पि मे ओलोकेय्पुन्ति तुच्छहत्थो नाम न गतपुञ्जो । पातो व गच्छन्तो पागु गाहापेत्वा गच्छति । कतपातरासो मप्पिनवनीतमधुकाणितादीनिपि मायण्ह-समये गन्धमालावत्पुहत्थोनि । एवं दिवसे दिवसे परिच्यजन्तस्स पनस्स परिच्यग्गे पमाणं नत्थि । बहु बोहारूप-जीविनोपिस्स हत्थनो पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिमन्थं धनं इणं गप्पिहसु । ते महासेट्ठि न आहरापेति । अञ्ज पनस्स कुलसन्तका अट्ठारमकोटियो नदीतीरे निदह्तिवा ठपिता वातोदकेन नदीकूले भिन्ने महासमुद्धं पविट्ठा । ना यथापिहितलञ्छिता व लोहचाटियो अण्णवकुञ्चिय पवट्ठन्ता विचरन्ति । गेहे पनस्स पञ्चमं भिक्खुसतान निक्खमन्त निवद्धमेव होति । सेट्ठिनो हि गेहं भिक्खुसत्थस्स चातुमहापथे खणितपोक्खरणीसदिमं सम्भविक्खूनं मातापितृदुष्टाने ठिन्ति । तेनस्स घरं सम्मामम्बुद्धोपि गच्छति, असीतिमहाथेरापि गच्छन्ति येव । सेसभिक्खून पन आगच्छन्तान च पमाणं नत्थि । त पन घरं सत्तभूमकं सत्तद्वारकोटकपतिमण्डितं ।

तस्म चतुत्थे द्वारकोटके एका मिच्छादिट्ठिका देवता वसति । सा सम्मासम्बुद्धे गेहं पविसन्ते अन्नो विमाने ठानु न मक्कोति, दारकं गहेत्वा ओतग्ग्वा भूमिय तिट्ठति । असीतिमहाथेरेमुपि अवसेसथेरे-मुपि पविसन्ते मु च निक्खमन्ते मु च तथेव करोति । सा चिन्तेमि—समणे च गोतमे मावकेमु चम्म इमं गेहं पवि-मन्ते मु मग्घ सुखं नाम नत्थि, निक्खकाल ओतग्ग्वा ओतग्ग्वा भूमिय ठानु' न सक्किम्मामि । यथा इमे एतं घरं नपविसन्ति तथा मया कातु वट्टनीति ।

अथं कदिवसं सयनूपगतस्सेव महाकम्मन्तिकस्स सन्तिकं गन्त्वा ओभासं फरित्वा अट्ठासि । को एत्थाति च वणं अहं चतुत्थद्वारकोटके निव्वत्तदेवताति ।

कस्मा आगतासीति ?

तुम्हे सेट्ठिस्सं किरियं न पस्सय अन्नो पच्छिमकालं अनोलोकेत्वा धनं नीहग्ग्वा समणं गोतमं येव पूजंति, न वणिज्जं पयोजंति, न कम्मन्ते पट्ठपेति । तुम्हे सेट्ठि तथा ओवदथ यथा अत्तनो कम्मं करोति यथा च ममणो गोतमो ससावको इमं घरं नपविसन्ति तथा करोथानि ।

अथ न मो आह—बालदेवने ! सेट्ठी धनं विस्सज्जेनो नियायानिके बुद्धसासेन विस्सज्जेति । सो सत्थं मे चूलाय गहेत्वा विक्किणम्मसति नेवाहं किञ्चि कथेस्सामि । गच्छ त्वानि ।

सा पुनेकदिवसं सेट्ठिनो जेट्ठपुत्त उपसंक्रमित्वा तथेव ओवदि । सो पि न पुग्गिमनयेनेव नज्जेमि । सेट्ठिना पनं सद्धिं कथेतुं येव न मक्कोति ।

सेट्ठिनोपि निगन्तरं दानं देन्तस्स बोहारं अकरोन्तस्स अये मन्दीभूने धनं परिकम्बयं अगमामि । अयम्मं अनुक्कमेन दास्सिदियप्पन्तस्स पग्गिभोगमाटकमयनभोजनानिपि पुग्गणसदिसानि न भविसु । एवभूतीपि

निष्कृतं चस्त दानं देति । पणीतं पत्रं कृत्वा दातुं न शक्नोति । अथ न एकदिवसं बन्दिता निसिधं सत्या— वीयति पत्रं ते गृहपति ! कुले दानं हि पुच्छि ।

सो—विद्यति भन्ते ! तच्च खो कथायुक्तं निष्कृतं विनियुतमिति आह ।

अथ तं सत्या— गृहपति ! लूबं दानं देयमिति मा चित्तं संकोचयित्वा, चित्तं हि पणीतं बुद्धपञ्चे-
कबुद्धबुद्धसावकानं दिधं दानं लूबं नाम न होति ।

कस्मा ?

विपाकमहन्तासति आह । चित्तं पणीतं कातुं शक्नोत्येव दानं लूबं नाम न लब्धं चेत्
एव वेदितव्यं—

“नत्थि चित्ते पसन्नं हि अपिका नाम दक्षिणा ।

तथागते वा सम्बुद्धे अवथा तस्स सावके ॥

न किरत्थि अबोधसिस्सु परिचरिया बुद्धेसु अपिका ।

सुक्खाय अलोणिकाय च पस्स फलं कुम्मासपिण्डया” ति ।

अपरिग्रहं न आह— गृहपति ! त्वं ताम् लूबं दानं ददमानो अट्ठञ्चं अरियपुमाल्लानं देसि अहं बेला-
मकाले सकलजम्बुद्वीपं उन्नमूलं कृत्वा सत्तरतनानि ददमानो पञ्चमहाभयदियो एकोषपुण्यं कृत्वा वियं च
महादानं पवतयमानो तिसरं गतं वा पञ्चसीलरक्खकं वा कञ्चिं मालत्थं दक्षिण्येय्युमाला नाम एव दुल्लभा
तस्मा लूबं मम दानं हि मा चित्तं संकोचयित्वाति एव च पत्रं कृत्वा बेलासमुत्तं कथेसि ।

अथ को सा देवता इत्सरकाले सेट्ठिना सद्धिं कथेतुं अपि शक्नोती इदानीं दुग्धतता मम वचनं
गृह्यतेति मञ्जुना अट्ठरत्तसमये सिरिगम्भं पविसित्वा ओभासं फरित्वा आकासे अट्ठासि । सेट्ठी तं
दिस्वा— को एसोति आह ।

अहं महासेट्ठी ! चतुष्टयद्वारकाट्ठके अधिबत्था देवताति ।

किमत्थं आगतासीति ?

तुम्हं ओवादं कथेतुकामा हुत्वाति ।

तेन हि कथेहीति ।

महासेट्ठी ! त्वं पच्छिमकालं न चिन्तेसि पुत्रधीतरो न ओल्लोकेसि, समणस्स तं गौतमस्स
सासने बहुधनं विष्पकिण्णं सो त्वं अतिबलं धनविस्मज्जनं वा वणिज्जकम्मान्तान् अकरणेन वा समण
गौतमं निस्सायं दुग्धातो जातो । एवमभूतोपि समणं गौतमं न मुञ्चसि । अज्जापि ते समणा घरं पविसन्ति
येव यं तावत्तेहि नीतं तं न शक्वा पञ्चाहरपेतुं गहितमेव होतुं इतो पट्ठाय पत्रं सयं च समणस्स गौतमस्स सन्तिक
मा गमित्वा सावकान् अस्स इमं घरं पविसितुं मा अदामि, समणं गौतमं निवर्तित्वापि अनोल्लोकेन्तो अतनो
वोहारे च वणिज्जं च कत्वा कुटुम्बं सण्ठहेहीति ।

अथ नं सो एवमाह— अयं तया मय्हा दानव्वओवादोति ।

आमं अग्रन्ति ।

तादिसानं देवतानं सतेनपि सहस्सेनपि सत्तसहस्सेनपि अकम्पनीयो अहं दसवर्णेन कतो मम हि सद्धा
सिनेहं वियं अबला मुप्पत्तिट्ठिता । मया निष्पाणिके रत्तनसासने धनं विस्मज्जितं अयूतं ते कथितं । बुद्धसासने
पहारो विभो । एवरूपाय अनाचाराय दुस्सीलाय कालकण्ठिया सद्धिं तया मम एगगेहे वसनकिञ्च नत्थि, सीधं
मम गेहा निक्खमित्वा अञ्जत्थं गच्छानि ।

सा सोतापन्नस्स अरियसावकस्स वचनं सुत्वा ठातुं अशक्नोती अतनो वसनद्वानं गन्त्वा द्वारके

हृत्थेन गहेत्वा निष्कसिन्धि । निष्कसिन्धित्वा च पन अञ्जल्य वसन्तद्वान् अलभमाना सेट्ठिं लमापेत्वा तत्थेव वसिस्सा-
मीति नमरपरिग्गाहकदेवपुत्तस्स सन्तिकं गत्त्वा तं वन्दित्वा अट्ठासि ।

केनत्थेन आगतासीति च वृत्ता अहं सामि ! अनुपघारेत्वा अनायपिण्डिकेन सट्ठिं कथेसि, सो मं
कुञ्जित्वा वसन्तद्वाना निष्कसिद्धि । मं सेट्ठिस्स सन्तिकं नेत्वा लमापेत्वा वसन्तद्वान मे देधाति ।

किं पन तथा सेट्ठि वृत्तो ति ?

इतो पट्ठाय बुद्धुपट्ठान संघुपट्ठानं माकरि, समणस्स गोतमस्स घरे पवेसनं मा अदासीनि । एवं
मे वृत्तो सामीति ।

अयुत्तं तथा वृत्तं, सासने पहारो दिव्वो । अहं तं आदाय सेट्ठिनो सन्तिकं गन्तुं न उस्सहामीति ।

सा तस्स सन्तिका संगह अलभित्वा चतुप्पं महाराजानं सन्तिकं अवमासि । तेहिपि तथेव पटिक्खिता
सक्क देवराज उपसंक्रमित्वा त पर्वति आचिक्खित्वा—अहं देव ! वसन्तद्वानं अलभमाना दारके हृत्थेन गहेत्वा
अत्ताणा विचरामि तुम्हाक सिरिया मण्हं वसन्तद्वानं दापेवाति सुदुत्तर याचि ।

सोपि नं आह-तया अयुत्तं कनं, जिनसासने पहारो दिव्वो । अहमिपि त निस्साय सेट्ठिना सट्ठिं कथेत्तुं
न मक्कमीमि । एकं पन ते सेट्ठिस्स लमनूपाय कथेस्सामीति ।

साधु देव ! कथेहीति ।

महासेट्ठिस्स हृत्थतो मनुस्सेहि पण्णे आरोपेत्वा अट्ठारसकोटिसंखं धन गहित अत्थि त्वं तस्स आयु-
त्तकवेस गहेत्वा कञ्चि अजानापेत्वा तानि पण्णानि आदाय कतिपयेहि यक्खत्तरुणेहि परिवारिता एकेन हृत्थेन
पण्णं एकेन लेखनि गहेत्वा तेस गेह गत्त्वा गेहमज्जे ठिता अत्तनो यक्खान्नाभावेन ते उप्पासेत्वा इदं तुम्हाक इण-
पण्णं, अम्हाक सेट्ठी अत्तनो इस्सरकाले तुम्हे न किञ्चि आह इदानी दुग्गतो जातो तुम्हेहि गहितकहापणानि
देधाति अत्तनो यक्खान्नाभाव दस्सेत्वा सम्भापि ता अट्ठारसहिस्सकोटियो साधेत्वा सेट्ठिस्स तुच्छकोट्ठके पूरेत्वा
अञ्जं अचिरवतीनदीतीरे निहतत्थेन नदीकूले भिन्नं समुद् पविट्ठ अत्थि तस्मि अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा
कोट्ठे पूरेत्वा अञ्जमपि असुक्कद्वाने नाम अस्सामिक अट्ठारसकोटिमत्तमेव धन अत्थि तस्मि आहरित्वा तुच्छ-
कोट्ठके पूरेहि, इमाहि चतुपण्णासकोटीहि इम तुच्छकोट्ठके पूरणेन वण्डकम्मं कत्वा महासेट्ठिं लमापेहीति ।

सा साधु देवाति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्वा वृत्तनयनेनैव सव्व धन आहरित्वा अट्ठारससमये सेट्ठिस्स
मिरिगवध पर्वित्त्वा ओभास करित्वा आकामे अट्ठासि ।

को एमोति वृत्ते अहं ते महामेट्ठि ! चतुत्यङ्गरकोट्ठके अधिबत्त्या अन्धबालदेवता मया महामोहमू-
ल्हाव बुद्धगुणे अजानित्वा पुरिमेषु दिवसेसु तुम्हेहि सट्ठिं किञ्चि कथितं अत्थि तं मे दोसं लमव सक्कस्स हि
मे देवराजस्स वचनेन तुम्हाक इण सोधेत्वा अट्ठारसकोटियो समुद् गता अट्ठारसकोटियो तस्मि तस्मि ठाने
अस्सामिकधनस्स अट्ठारसकोटियोति चतुपण्णासकोटियो आहरित्वा तुच्छकोट्ठ पूरणेन वण्डकम्मं कत्त जेतव-
नविहार आरब्ध परिक्खय गतधन सव्व सम्पिण्डित वसन्तद्वान अलभमाना किलमामि मया अञ्जायताय
कथितं मनसि अक्त्वा लमय महामेट्ठीति आह ।

अनायपिण्डिको तस्सा वचन सुत्वा चिन्तेसि—अयं च देवता दण्डकम्मं च मे कत्तन्ति वदति अत्तनो
च दोसं पटिजानाति सत्त्वा इम चिन्तेत्वा अत्तनो गुणे जानापेस्सति सम्मासम्बुद्धस्स न दम्भेस्सामीति । अयं नं
आह—अम्म देवते ! सचेसि मं लमापेतुकाया सत्त्वसन्तिकं मं लमापेहीति ।

साधु एवं करिम्मासि सत्त्व पन म सत्तिकं गहेत्वा गच्छाहीति ।

सो साधूति कत्वा विभाताय रत्तिवा पाठोव तं गहेत्वा सत्त्वसत्तिकं गत्त्वा ताय कतकम्मं सव्व
तथागतस्स आरोचेसि ।

सत्त्वा सत्सु बभूव सुत्वा इव गृहपति ! पापपुमलोपि याव पापं न पञ्चति ताव भद्रानि पस्सति यदा पनस्स पापं पञ्चति तदा पापमेव पस्सति । भद्रपुमलोपि याव भद्रं न पञ्चति ताव पापानि पस्सति, यदा पनस्स भद्रं पञ्चति तदा भद्रमेव पस्सतीति । वत्त्वा इमा धम्मपदे द्वे गाथा अमासि—

“पापोपि पस्सति भद्रं याव पापं न पञ्चति ।

यदा च पञ्चति पापं अथ पापो पापानि पस्सति ॥

भद्रोपि पस्सति पापं याव भद्रं न पञ्चति ।

यदा च पञ्चति भद्रं अथ भद्रो भद्रानि पस्सती” ति ।

इमासं च पन गाथानं परियोसानं सा देवता सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सा चक्कन्किन्तेसु सत्थु पादेसु निपटित्वा मया भन्ते । रागरत्ताय दोमट्ठाय मोहमूलहाय अविज्जन्धाय तुम्हाक गुणे अजानन्निया पापक बचनं वुत्तं त मे लमयाति सत्तारं लमापेत्वा महामेट्ठि लमापेसि ।

तस्मिं समये अनाद्यपिण्डको सत्थु पुरतो अत्तनो गुणं कथेसि— भन्ते ! अयं देवता बुद्धपट्ठाभादीनि मा करोहीति वारयमानापि म वारेनु नामक्खि दानं न दातव्वन्ति इमाय वारियमानोपह अदासिमेव ननु एस भन्ते ! मय्ह गुणोनि ?

सत्त्वा— एव सोसि गृहपति ! सोतापन्नो अरियसावको अचलसद्धो विमुद्धदस्सतो तुय्ह इमाय अप्सक्खलदेवताय वारन्निया अवारितभावो नाच्छरियां य पन पुब्बं पण्डिता अनुपन्ने बुद्धे अपग्गिक्के आणे णिता कामावचरिम्मरेन भारेन आकामे ठत्वा मच्च दानं दस्ससि इमस्मिं निरये पच्चिस्समीति असीतिहत्थयम्भीर अंगारकामु’ दस्सेत्वा मा दानं अदासीनि वागिना पदुमकण्ठिकमज्जे ठत्वा अदंमु इदं अञ्छरियन्ति वत्त्वा अनाद्यपिण्डकेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मसदस्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसीमेट्ठिस्स कुले निष्कसित्त्वा नानप्पकारेहि सुखूपकरणेहि देवकुमारो विय संबड्ढियमानो अनुक्कमेन जिञ्जुत पत्त्वा सोलसवस्सकालेयेव सट्ठ-सिप्पेसु निष्कसि पत्तो । सो पितु अञ्चयेन सेट्ठिट्ठाने ठत्वा चतुसु नगरद्वारेसु चत्तम्मो दानसालायो मज्जे नगरस्स एकं अत्तनो निबसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्वा महादानं देति, सीलं रक्खति, उपोसथकम्मं करोति । अथेकदिवम पातगतवत्थाय बोधिसत्तस्स नानगरमे सनुञ्जओज्जे उपनीयमानं एको पञ्चकबुद्धो सत्ताहचचयेन निरोधा उट्ठाय भिक्षुाचारवेले सत्तलक्खत्वा अज्ज मया वाराणसीसेट्ठिस्स गेहद्वारं गन्तु’ वट्ठतीति नागलताइत्तकट्ठं खादित्वा अनोततदहे मुखं धोवित्वा मनोसिलातले ठितो निवासत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा चीवरं पारपित्वा इद्धिमयमसिकपत्तं आदाय आकासेनागत्वा बोधिसत्तस्स भत्ते उपनीतमत्ते गेहद्वारे अट्ठासि ।

बोधिसत्तो त दिस्साव आसत्ता बुट्ठाय निपच्चाकार दस्सेत्वा कम्मकारं ओलोकेमि । किं करोमि सामीपि च वुत्तं अयस्स पत्तं आहरयाति आह । तं खणञ्जेव मारो पापिमा विकम्पमानो उट्ठाय अयं पञ्चक-बुद्धो इतो सत्तमे दिवसे आहारं लमि । अज्ज अलभन्तो विनस्सिस्समि इमं च विनासेस्सामि सेट्ठिणे च दानन-राय करिस्सामीति त खणञ्जेव आगत्वा अन्तरवत्थुभिह असीतिहत्त्वमत्त अंगारकामु निर्म्मिणं । सा खदि-रगरपुण्णा सम्पज्जलिता सजोतिभूता अबीविमहानिरयो विय खावित्थ । त पन मापेत्वा सयं आकामे अट्ठासि । पत्तहरणत्थाय गच्छमानो पुरिसो तं दिम्बां महाभयप्पत्तो निवत्ति ।

बोधिसत्तो— किं तात ! निवत्तोसीनि पुच्छि ।

अयं सामि ! अन्तरवत्थुभिह महती अंगारकामु सम्पज्जलिता सजोतिभूताति ।

अथञ्चो अथञ्चोति एवं आगतागता सब्बेपि भयप्पत्ता वेगेन पलायिसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि— अज्ज मय्हं दानन्तरायं कातुकामो बसवन्ती मारो उय्युत्तो भविस्सति, न खो पन जानाति मारस्सतेन मारसहस्सेनापि मय्हं अकम्पिक्कवाणं । अज्जदानीं मय्हं वा मारस्स वा बलमहन्तत्तं आनुभावमहन्तत्तं जानिस्सामीति त यथासज्जितमेव भत्तपाति सयं आदाय वेहा निवसम्म अंगारकासुतटे ठत्वा आकासं उल्लोकित्वा मार दिस्वा— कोसि त्वन्ति आह ।

अहं मारोति ।

अयं अंगारकासु तथा निम्मिनानि ?

आम मयाति ।

किमत्थायाति ?

तव दानस्स अन्तरायकरणत्थाय च पच्चेकबुद्धस्स च जीवितनासनत्थायाति ।

बोधिसत्तो— तेव त अह अत्तनो दानस्स अन्तरायं न पच्चेकबुद्धस्स जीवितन्तराय कातु दस्सामि । अज्जदानीं मय्हं वा तुय्हं वा बलमहन्ते आनुभावमहन्तत्तं जानिस्सामीति अंगारकासुया तटे ठत्वा— भग्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! अहं इमिस्सापि अंगारकासुया अधोसीसो पतमानोपि न निवत्तिस्सामि केवलं तुय्हं मया दिन्न-भोजनं पतिगण्हाति क्त्वा इमं गाथमाह—

काम पतामि निरय उद्धपावो अवसिरो ।

नानरियं कग्गिस्सामि हन्द पिण्डं पटिग्गहाति ॥

तथायं पिण्डपथो अन्ते ! पच्चेकवरबुद्ध ! सत्त्वेणं तुय्हं पिण्डपातं देवतो एकसेनेव इमं निरय उद्धपावो अवसिरो हुत्वा पतामि तथापि यदिदं अदाम च असीलिय च अरियेहि अकातन्वत्ता अनरियेहि च कात-व्वत्ता अनरियन्ति बुच्चन्ति न त अनरियं कग्गिस्सामि हन्द इमं मया दीयमानं पिण्डं पटिग्गह पतिगण्हातीति । एत्थ च हन्दाति वक्त्वागत्ये निपातो ।

एवं क्त्वा बोधिसत्तो दल्लहसमादानेन भत्तपाति गहेत्वा अंगारकासुमत्थकेन पक्खन्तो । तावदेव अमीनिहत्यग्गीराय अंगारकासुया तलतो उपरूपपरि जात अत्तसत्तम एकं महापद्म उगगन्त्वा बोधिसत्तस्स पादं सम्पटिच्छि । ततो महातुम्बवत्ता रणुउगगन्त्वा महासत्तस्स मुद्धनिठत्वा पत्तिस्वा सकलसरीरं सुवण्णवृण्ण-समोक्किणमिव अकासि । सो पद्मकर्णिकाय ठत्वा नानग्गरसभोजनं पच्चेकबुद्धस्स पत्ते पत्तिट्ठापेसि । सो त पटिग्गहेत्वा अनुमोदनं क्त्वा पत्त आकामे लिपित्वा पत्तन्तस्सेव महाजनस्स सयम्पि वेहाम अभ्युगगन्त्वा नान-प्पकारं बलाहकपन्ति मद्मानो विय हिमवन्तमेव गतो ।

मारोपि पराजितो दोमनस्सं पत्त्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो । बोधिसत्तो पन पद्मकर्णिकाय ठिनकोव महाजनस्स दानसीलसवण्णनेन धम्मं देसेत्वा महाजनेन परिबुत्तो अत्तनो निवेसनमेव पविस्सित्वा यावज्जीव दानादीनि पुञ्ञानि कग्गिन्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था-न इदं गहपति ! अच्छरियं य त्वं एव हस्सनसम्पन्नो एतरहि देवताय न कम्पितो पुद्गेपि पिण्ड-तेहि कतमेव अच्छरियन्ति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पच्चेकबुद्धो तत्थेव परिनिब्बायि । मार पराजेत्वा पद्मकर्णिकाय ठत्वा पच्चेकबुद्धस्स पिण्डपानदायको बाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

अधिरङ्गारजातकं

कुलावकवग्गो वसुत्थो

५. अत्यकामवर्गवर्णना

१. लोसकजातकं

श्री अत्यकामस्सति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लोसकतिस्सत्थेर नम आरम्भ कर्थासि ।

पञ्चुवत्तवत्तु

को पनेस लोसकतिस्सत्थेरो नामाति ? कोसलरट्ठे एको असनो कुलनासको केवट्टपुत्तको अलाभी भिक्षु । सो किर निव्वत्तट्ठानतो चवित्वा कोसलरट्ठे एकस्मिं कुलसहरसवासे केवट्टगामे एकस्सा केवट्टिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गच्छि । तस्स पटिसन्धिगृह्णदिवसे तं कुलसहरस्सं जालहृत्य नदियं च तलाकादिषु च मच्छे परियेसन्त एकं शुद्धकमच्छम्पि नालत्थं । ततो पट्ठाय च ते केवट्टे परिहायन्ति येव तस्मिन्पि कुच्छिगते येव तेसं गामो सत्तवारे अग्निना बड्डो सत्तवारे रज्जा दडिडतो । एवं अनुवकमेव दुम्भता जाता । ते चिन्तयिन्तु-पुब्बे अम्हाकं एवरूपं नत्थि इवानि पन परिहायाम अम्हाकं अन्तरे एकाय कालकणिषा मविनब्बं दे वग्गा होमाति । पञ्च पञ्च कुलसतानि एकनो अहेसु । ततो यत्थ तस्स मातापितरो सो कोट्ठोसो परिहायति इतरो बड्डति । ते तम्पि कोट्ठोसं द्विधर, तम्पि टिधानि एव याव तमेव कुल एकं अहोसि ताव विभजित्वा तेसं कालकणिषभाव आत्वा पोयेत्वा भिक्षकड्डिंसु ।

अथस्स माता किच्छेन जीवमाना परिपक्वे गम्भे एकस्मिं ठाने विजायि । पच्छिममज्जिमत्तं न सवका नासेतुं अन्तोषट्ठे दीपो विय हिस्स हृदये वरहत्तस्स उपनिस्सयो जलति । मा न दारकं पटिजग्गित्वा आधाविन्वा परिधावित्वा विचरणकाले एकमस्स कपालकं हत्थे दत्त्वा पुत्त एकं वरं पविसानि पेसेत्वा पलाता ।

सो तनो पट्ठाय एककोव हुत्वा तत्थ भिक्षं परियेसित्वा एकस्मिं ठाने सयति । न नहायति न सरीरं पटिजग्गति, पंशुपिसावको विय किच्छेन जीविकं कप्पेति । सो अनुवकमेव सत्तवत्तिको हुत्वा एकस्मिं गेह्णारे उक्कलिधोवनस्स छड्डितट्ठाने काको विय एकेकं सिरयकं उच्चित्वा खादति ।

अथ नं धम्मसेनापति सावन्धिय पिण्डाय चरमानो दिस्वा अथ सत्तो अतिकादञ्जपत्तो कत्तरगामवासिको नु लोति तस्मिं बड्डेत्वा एहि रेति आह । सो गन्त्वा वरं वन्धित्वा जट्ठासि । अथ नं धेरो-कत्तरगामवासिकोसि कहं वा ते मातापितरोति पुच्छि ।

अहं भन्ते । निप्पञ्चयो, मट्ठ मातापितरो म निस्साय किलन्तमहाति म छड्डेत्वा पलाताति ।

अपि पन पम्बजिस्ससीति ?

भन्ते ! अहं ताव पम्बजेय्यं मादिम पन कपणं को पम्बाजेस्ससीति ।

अहं पम्बाजेस्ससीति ।

साधु पम्बाजेधाति ।

धेरो तस्स खादनीयं भोजनीयं दत्त्वा नं विहारं नेत्वा सहत्थेनेव नहायेत्वा पम्बाजेत्वा परिपुष्णवस्स उपसम्पादेसि । सो महत्लककाले लोसकतिस्सत्थेरोति पञ्चायत्थि निप्पुञ्जो अप्पलाभो । तेन किर असदिसदानेपि कुच्छिपूरो न लड्डपुञ्जो, जीविनचटनमनकभेवं लभति । तस्स हि पत्ते एकस्मिञ्छेयं यागुल्लुके दिन्ने पत्तो समतित्तिको विय हुत्वा पञ्चायति । अथ ननुस्मा इमस्स पत्तो पुरोति हेट्ठा यागु वेत्ति । तस्स पत्ते यागु दानकाले यनुस्मान् भाजनें यागु अन्तरधावतीतिपि वदन्ति । सज्जकादिमुपि एसेव नयो । सो अपरेन समयेन विपस्सनं बड्डेत्वा अग्गकले अरहत्ते पत्तिट्ठितोपि अप्पलाभोव अहोसि । अथस्स अनुपुब्बेन आयुस्संसारसु परिही-नेसु परितिव्वाणदिवसो सम्पाप्पणि ।

धम्मसेनापति आबज्जेन्तो तस्स परिनिब्बाणभाव आत्वा अयं लोसकतिस्सत्थेरो अज्ज परिनिब्बायिस्सति । अज्ज मया एतस्स यावदत्थं आहार दानुं बट्टतीति नं आदाय सार्वत्थि पिण्डाय पाबिसि । थेरो त निस्साय ताव बट्टमनुस्साय सार्वत्थिया हृत्य पसारत्वा वन्दनमत्तम्पि नालत्थ । अथ नं थेरो गच्छावुसो ! आसनसालाय निसीदाति उय्योमंस्सि । ततो आगतमेव मनुस्सा अय्यो आगतोति आसने निसीदापेत्वा भोजेन्ति । थेरो पि इम लोसकस्स देधाति लद्धाहार पेसेसि । त गहेत्वा गता लोसकत्थेरं असरित्वा सयमेव भुञ्जिमु । अथ थेरस्स उट्ठाय विहारं गमनकाले लोसकतिस्सत्थेरो गत्वा थेर वन्दि, थेरो निवत्तित्वा ठितकोव लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।

थेरो सब्बेगप्पत्तो काल ओलोकेसि । कालो अतिक्कन्तो । थेरो— होतावुसो ! इधेव निसीदाति लोसकत्थेरं आसनसालाय निसीदापेत्वा कोसलरज्जो निवेसन अगमासि । राजा थेरस्स पत्त गाहापेत्वा भत्तस्स अकालोति पत्तपूर चतुमधुर दापेसि ।

थेरो नमादाय गत्वा एहावुसो तिस्स ! इम चतुमधुर भुञ्जाति वत्ता पत्त गहेत्वाव अट्ठासि । सो थेरे गारवेन लज्जन्तो न परिभुञ्जति, अथन थेरो सहावुसो तिस्स ! अह इम पत्त गहेत्वाव ठस्सामि त्व निसीदित्वा परिभुञ्ज, सचे इमं पत्तं हत्थनो मुञ्चथ्य किञ्चि न भवेय्याति आह ।

अथायस्मा लोसकतिस्सत्थेरो अगिस्सरे धम्मसेनापतिमिह पत्तं गहेत्वा ठिते चतुमधुर परिभुञ्जि । त थेरस्स अरियिद्विबल्लेन परिकल्पं न अगमासि । तदा लोसकतिस्सत्थेरो यावदत्थ उदरपूर कत्वा परिभुञ्जि । त दिवसमेव च अनुपादिसेसाय निब्बाणधानुया परिनिब्बायि । सम्मासम्बुद्धो तस्स सन्तिके ठत्वा सरीरनिक्खेप कारेसि । धातुयो गहेत्वा चेत्तिय करिमुं ।

तदा भिक्खू धम्मसमाय सन्निपतित्वा—आवुसो ! लोसकत्थेरो अपुञ्जो अप्पलाभी एवरूपेन नाम अपुञ्जेन अप्पलाभिना कथ अरियधम्मो लद्धोति कथेत्ता निसीदिमु ।

मन्था धम्मसमाय गत्वा— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छि ।

ते इमाय नाम भन्तेति आरोचेमु ।

मन्था-भिक्खवे एसो भिक्खू अतनो अप्पलाभिभावञ्च अरियधम्मलामीभाव च अत्तताव अकासि । अय हि पुत्रे परेम लाभन्तराय कत्वा अप्पलाभी जातो अनिच्चं दुक्खं अनत्ताति विपस्सनाय वृत्तभावत्स फल्लेन अरियधम्मलामी जातोति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कस्सपस्समासम्बुद्धकाले अज्जतरो भिक्खु एक कुटुम्बिकं निस्साय गामकावासे वसति पकत्तो मीलवा विपस्सनाय यत्तपयुत्तो । अथेको खीणासवत्थेरो समवत्तवाम वसमानो अनुपुब्बेन तस्स भिक्खुनो उपट्ठाककुटुम्बिकम्म वसनगाम मप्पत्तो । कुटुम्बिको थेरस्स डरियापवे येव पसीदित्वा पत्त आदाय घर पवेमेत्वा सक्कच्चं भोजेत्वा धोक धम्मकथं सुत्वा थेर वन्दित्वा— भन्ते ! अम्हाक धुरविहारमेव गच्छथ मय सायण्हसमये आगत्वा पम्मस्सामाति आह ।

थेरो विहारं गत्वा नेवासिकत्थेरं वन्दित्वा आपुच्छित्वा एकमन्त निसीदि । सोपि तेन सद्दि पटि-सन्धारं कत्वा— लद्धो ते आवुसो ! भिक्खाहारोति पुच्छि ।

आम लद्धोति ।

कहं लद्धोति ?

तुम्हाक धुरंगामे कुटुम्बिकथरेति । एवञ्च पन वत्ता अतनो सेनासनं पुच्छित्वा पटिजगित्वा पन-चीवरं पटिसामेत्वा आनसुखेन फलमुखेन वीनिनामेन्तो निमीदि ।

सोपि कुटुम्बिको सायण्हे गन्धमालञ्चेव दीपतेलञ्च गाहापेत्वा बिहारं गत्वा नेवासिकत्थेरं बन्दिता भन्ते ! एको आगन्तुकत्थेरो बत्थि आगतो नु सोति पुच्छि ।

आम आगतोति ।

इदानीं कहन्ति ?

असुकसेनासने नामाति ।

सो तस्स सन्निक गत्वा बन्दिता एकमन्तं निसिन्नो घम्मकथं मुत्वा सीतलवेलाय चेति यं च बोधिं च पूजेत्वा दीपे जालेत्वा उभोपि जने निमन्तेत्वा गतो । नेवासिकत्थेरोपि खो अयं कुटुम्बिको परिभिन्नो सचाय भिक्खु इमस्मि बिहारे वसिस्सति न मं एस किस्मि च गणयिस्सतीति थेरे अनसमनतं आपजिज्जत्वा इमस्मि बिहारे एतस्स अवसनाकारो मया कानुं बट्ठीतीति तेन उपट्ठानवेलाय आगतेन सद्धि किञ्चि न कथेमि ।

स्त्रीणासवत्थेरो तस्स अज्झासय जानित्वा अयं थेरो मम कुलं वा लाभेत्वा गणं वा अपनिवृद्धभाव न जानीतीति अत्तनो बसनट्ठान गत्वा ज्ञानमुखेन फलमुखेन बोतिनामंस् ।

नेवासिकोपि पुनरिवसे नखपिट्ठेन गण्डिं पहरित्वा, नखेन द्वार आकोटित्वा, कुटुम्बिकस्स गेहं अगमासि । सो तस्स पत्तं गहेत्वा पञ्जत्तासने निमीदायेत्वा—आगन्तुकत्थेरो कुहि भन्नेति, पुच्छि ।

नाहं तव कुलपकस्स पवनि जानामि, गण्डिं पहरन्तो द्वारं आकोटेल्लो पबोधेतुं नामस्मि । हिय्यो तव गेहे पणीतभोजनं भुञ्जित्वा जोरापेतु असक्कोन्तो इदानीं निदं ओक्कन्तो येव भविस्सति । त्वं पमीदमानो एवरूपेमु ठानेमु येव पसीदमीनि आह ।

स्त्रीणासवत्थेरोपि अत्तनो भिक्खाचारवेलं मल्लक्खेत्वा मरीरं पटिजगित्वा पत्तचीवरमादाय आकासे उप्पतित्वा अञ्जत्थं अगमासि ।

सो कुटुम्बिको नेवासिकत्थेरं सप्पिमधुमक्कराभिमल्लत पायास पायेत्वा पत्तं गन्धचूर्णं उच्चट्टेत्वा पुन पूरेत्वा— भन्ते ! मो थेरो मग्गकिलन्तो भविस्सति इदमस्स हूरपाति अदासि ।

इतरो अप्पटिक्खित्वा च गहेत्वा गच्छन्तो सच्चे सो भिक्खु इमं पायाम पिबिस्मान्तीं गीवाय गहेत्वा निक्कट्ठियमानोपि न गमिस्सति । सच्चे पनाह इमं पायाम मनुस्सस्स दस्साभि पाकट्ठं मे कम्म भविस्मान्ति । सच्चे उदके ओपिलापेस्सामि उदकपिट्ठं मयि पञ्जायिस्सति । सच्चे भूमिय छड्ठेस्सामि काकमन्निपातं पञ्जायिस्सति । कत्थं नु खो इमं छड्ठेय्यन्ति उपघारन्तो एकं ज्ञामक्खेन दिम्वा अगारं विवृत्तिन्वा नन्धं पक्कपित्वा उपरि अगारेहि पटिच्छादेत्वा बिहारं गतो । तं भिक्खु अदिम्वा चिन्तेमि— अद्धा सो भिक्खु खीणासवां मम अज्झासयं विदित्वा अञ्जत्थं गतो भविस्मान्ति । अहो ! मया उदग्गहेतुं अयुत्तं कतन्ति । नावदेयम्स महत्तं दोमनत्सं उदपादि । ततो पट्ठायेव च मनुस्सपेतो हुत्वा नच्चिग्ग्मेव कालं कत्वा निग्गेयं निव्वन्ति ।

सो बहूनि वम्ममनसहम्मानि निग्गेयं पच्चित्वा पक्कावसेसेन पटिपाटिया पञ्चजातिमत्तेसु यक्खो हुत्वा एकदिवसमपि उदरपूरं आहारं न लभि । एकदिवसं पत्तं गम्भमल उदरपूरं लभि । पुन पञ्चजातिमत्तेसु सुनखो अहोमि । तदापि एकदिवसं अत्तवमन उदरपूरं लभि । सेसकाले पत्तं तेन उदरपूरं आहारो नाम म लब्ध-पुब्बो । मुनल्लोनिनो पत्तं चत्तिवा कासिरट्ठे एकस्मिं गामे दुग्गानकुले निव्वन्ति । तस्स निव्वन्तितो पट्ठायां तं कुलं परमदुग्गमत्ते जातं । नाभितो उद्ध उदकक्कज्जकमत्तमि न लभि । तस्स पत्तं मित्तविन्दकोति नाम अहोमि । मातापितरो छातकट्टकम् अघिवासेतुं असक्कोत्ता गच्छ कालकणिकाति तं पोथेत्वा नीहंस्सु । सो अप्परिमग्गो विचरन्तो बाराणसि अगमासि ।

तदा बोधिमत्तो बाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकमतानि सिप्पं वाचेति । तदा बाराणमवासिनो दुग्गानान् परिव्वयं दत्त्वा सिप्पं मिक्खापेन्ति । अयमपि मित्तविन्दको

बोधिसत्तस्य मन्तिके पुञ्चमिषं सिक्खति । सो फरसो अनोबादक्खमीनं न पहरन्तो विचरन्ति बोधिसत्तेन ओवदियमानोपि ओवाद न गण्हाति । तं निस्साय आयोपिस्स मन्दो जातो । अथ सो माणवकेहि सद्धि भण्डित्वा ओवादं अण्णन्तो ततो पलायित्वा आहिण्डन्तो एक पच्चन्नगाम गत्वा भति कत्वा जीवति । सो तस्य एकाय दुग्गतिथिया सद्धि सवासं कप्पेसि । सा त निस्साय द्वे दारके विजायि । गामवासिनो अम्हाक सुसासन दुस्सासन आरोचेय्यासीति मित्तविन्दकस्स भति दत्त्वा त गामं द्वारे कुटिकाय वसापेसु । त पन मित्तविन्दक निस्साय ते [२०७] पच्चन्नगामवासिनो सत्तक्खत्तु राजदण्ड अदमु । सत्तक्खत्तु तलाक छिज्जि ।

ते चित्तयिमु अम्हाक पुब्बे इमस्स मित्तविन्दकस्स अनागमनकाले एवरूप नत्थि इदानीं पनस्स आगतकालतो पट्ठाय परिहायामाति त पोथेत्वा नीहरिसु । सो अत्तो दारके गहेत्वा अञ्जत्य गच्छन्तो एक अमनुस्सपरिगाह अटवि पाविसि । तत्थस्स अमनुस्सा द्वे दारके च भरियच्च मारेत्वा मसं खादिसु ।

सो ततो पलायित्वा ततो ततो आहिण्डन्तो एक गम्भीर नाम पट्टनगामं नावाविस्सज्जनदिवसे येव पत्वा कम्मकरो हुत्वा नाव अभिरुहि । नावा समुद्विपट्ठे सत्ताहं गत्वा सत्तमे दिवसे समुद्वग्गे आकोटेत्वा ठपित्ता विष अट्ठासि । ते कालकणिसलाकं विचारेसु^१ । सत्तक्खत्तुं मित्तविन्दकस्सेव पापुणि । मनुस्सा तस्सेकं वेणुकलापक दत्त्वा हत्थे गहेत्वा समुदे खिपिसु । तस्मिं खित्तमते नावा अगमामि । मित्तविन्दको वेणुकलापे निपज्जित्वा समुद्विपट्ठे गच्छन्तो कस्सपमम्मासम्भुद्धकाले रक्खितसीलस्स फलेन समुद्विपट्ठके एकस्मि फलिकविमाने चनस्सो देवधीतरो पटिलभित्वा ताम मन्तिके मुख अनुभवमानो सत्ताह वसि ।

ता पन विमानपेतियो मत्ताह सुख अनुभवन्ति सत्ताह दुक्ख । दुक्ख अनुभवित्तु गच्छमाना 'याव मय आगच्छाम ताव इधेव होहीति' वत्ता अगममु ।

मित्तविन्दको ताम गतकाले वेणुकलापे निपज्जित्वा पुग्गो गच्छन्तो रज्जविमाने अट्ठदेवधीतरो लभि । ततोपि पर गच्छन्तो मणिविमाने सोल्लम, कणकविमाने इत्तिम देवधीतरो लभि । तामपि वचन अकत्वा पुग्गो गच्छन्तो अन्नग्दीपके एक यक्खनगर अहम । तत्थेका यक्खिणी अन्नरूपेन विचरन्ति । मित्तविन्दको तस्मा यक्खिणीभाव अजानन्तो अजमस खादिस्सामीति त पादे अगाहेमि । सा यक्खानुभावेन त उक्खिपित्त्वा खिपि । सो ताय खित्तो समुद्वमत्थकेन गत्वा वागणसियं परिखापिट्ठे एकस्मि कण्टकयुग्ममत्थके पत्तिवा पवट्टमानो भूमिय पत्तिट्ठासि ।

तस्मिं च समये तस्मिं परिखापिट्ठे रज्जो अजिका चरमाना चोरा हरन्ति । अजिकगोपका चोरे गण्हिस्सामाति एकमन्न निलोना अट्ठमु । मित्तविन्दको पवट्टित्वा भूमिय ठितो ता अजिका दिस्वा चित्तेमि—अहं समुदे एकस्मि दीपके अजिक पादे गहेत्वा ताय खित्तो इध पतितो । स चेपनिदानि एक अजिक पादे गहेम्मामि सा म पुग्गो समुद्विपट्ठे विमानदेवताय सन्तिके खिपिस्सतीति । सो एव अयोनिमो मनसिकरित्वा अजिक पादे गण्हि । मा गहिन्नमत्ता विग्वि । अजिकगोपका इतोचितो च आगत्वा त गहेत्वा एतक काल राजकुले अजिकाय खादको गम चोगेति त कोट्टेत्वा बन्धित्वा रज्जो सन्निक नेत्ति । [२०८]

तस्मिं खणे बोधिसत्तो पच्चन्नममाणवकपरिवृतो नगरा निकवम्म नहायित्तु गच्छन्तो मित्तविन्दक दिस्वा सज्जानित्वा ने मनुस्से आह । ताना^१ अयं अम्हाक अन्नेवासिको कम्मा न गण्हित्थायि ? अजिकचोरको अय्य^१ ! एक अजिक पादे गण्हि तस्मा गहिन्नोति । तेनेह अम्हाक दास कत्वा देव अम्हे निस्साय जीविस्सतीति । ते साधु अयाति न विस्सज्जेत्वा अगममु । अथ न बोधिमत्तो मित्तविन्दक त्व एतक काल कह वमीनि पुच्छि । सो सन्न अत्तना कत्तकम्म आरोचेसि । बोधिमत्तो अत्थकामान वचन अकरोत्तो एत दुक्ख पापुण्णनीनि वत्ता इम गाथमाह—

यो अत्यकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं,

अजिया पावमोलुक्क मित्तको विय सोचतीति ।

तस्य अत्यकामस्साति बुद्धि इच्छन्तस्स । हितानुकम्पिनोति हितेन अनुकम्पमानस्स । ओवज्जमानोति मुदुकेन हितचित्तेन ओवदियमानो । न करोति सासनन्ति अनुसत्थि न करोति दुग्गचो अनोवादको होति । मित्तको विय सोचतीति यथा अय मित्तविन्दको अजाय पाद गहेत्वा सोचति किलमति एव निच्चकालं सोचतीति इमाय गायाय बोधिसत्तो धम्म देसेमि ।

एव तेन धेरेन एतके अदाने तीसु येव अत्तभावेमु कुच्छिपूरो लद्धपुब्बो यक्खेन हुत्वा एकदिवसं गग्गमलं लद्ध, मुत्तस्सेन हुत्वा एकदिवसं भत्तवमनं, परिनिब्बाणदिवसे धम्मसेनापत्तिस्सानुभावेन चतुमधुर लद्धं । एव परस्स लाभन्तरायकरणं नाम महादोमन्ति वेदितव्व ।

तस्मि पन काले सोपि आचरियो मित्तविन्दकोपि यथाकम्म गता^१ । सत्था एव भिक्खवे अत्तना अप्प-
लाभीभावञ्च अरियधम्मलाभीभावञ्च सयमेव एसो अकासीति इम धम्मदेसनं आहुरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेति । तदा मित्तविन्दको लोसकतिस्सत्थेरो अहोसि । दिसापामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

लोसकजातकं ।

२. कपोतजातकं

यो जल्यकामस्साति इदं सत्त्वा जेतवने बिहरन्तो अञ्जतरं लोलभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्त्व

तस्स लोलभावो नवकनिपाते काकज्ञानके आबीमविस्मयति । तदा पन त भिक्षु अय [२०९]
भन्ते ! भिक्षु लोलोति सत्त्व आरोचेसु ।

अयं न सत्त्वा सच्च किर त्वं भिक्षु ! लोलोति पुच्छि ।

आयं भन्तेति ।

सत्त्वा पुब्बेपि त्वं भिक्षु ! लोलो लोलकारणा जीवितकलय पत्तो पण्डितापि तं निस्साय
अत्तनो वसनट्ठाना परिहीनानि वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवराधु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पारापतयोनिय निव्वति । तदा वाराणसीवासिनो
पुञ्जाकामताय तस्मिं तस्मिं ठाने मकुणानं मुखवामत्थाय धुमपच्छियो ओलम्बेनि । वाराणसिसेट्ठि-
नापि भन्तकारको अत्तनो महानसे एकं धुमपच्छि ओलम्बेन्या ठपेसि । बोधिसत्तो तत्थ वामं कप्येसि । सो पातोव
निकषमित्वा गोचरे वरित्वा साय आगन्त्वा तत्थ वसन्तो कालं खेपेति । अथेकदिवस एको काको महानसमत्थ-
केन गच्छन्तो अम्बिलानम्बिलमच्छमसान धूपनवाम धायित्वा लोभ उप्पादेत्वा किञ्चु खो निस्साय इमं मच्छ-
मसं लभिसामीतीति अविदूरे निमीदिन्वा परिगण्ठन्तो साय बोधिसत्त आगन्त्वा महानसं पविमन्तं दिस्वा इमं
पारापतं निस्साय मच्छमसं लभिसामीतीति पुन दिवसे पानोव आगन्त्वा बोधिसत्तस्स निकषमित्वा गोचरत्थाय
गमनकाले पिट्ठितो पिट्ठतो अगमामि ।

अयं न बोधिसत्तो-कस्मा त्वं सम्म ! अम्हेहि सद्धिं चरामीति आह ।

सामि ! तुम्हाकं किरिया मय्हं रुच्चति । इतो पट्ठाय तुम्हे उपट्ठहिस्सामीति ।

सम्म ! तुम्हे अञ्जागोचरा, मयं अञ्जागोचरा । तुम्हेहि अम्हाकमुपट्ठानं दुक्करन्ति ।

सामि ! तुम्हाकं गोचरगहणकाले अहम्मि गोचरं गहेत्वा तुम्हेहि सद्धिं येव गमिस्सामीति ।

माधु, केवलन्ते अप्पमत्तेन भवितव्वन्ति ।

एव बोधिसत्तो काक ओवदिन्वा गोचरे वरन्तो तिणवीजादीनि खादति । बोधिसत्तस्स पन गोचर-
गहणकाले काको गत्वा गोमयपिण्डं अपनेत्वा पाणके खादिन्वा उदरं पूरेत्वा बोधिसत्तस्स सत्तिकं आगन्त्वा-
सामि ! तुम्हे अतिवेलं चरथ अतिबहुभक्खेन नाम भवितु न वट्टनीति वत्वा बोधिसत्तेन गोचरं गहेत्वा साय
आगच्छन्ते सद्धिं येव महानसं पारिंसि । भन्तकारको अम्हाकं कपोनो अञ्जम्मि गहेत्वा आगतोति वत्वा
काकम्मपि पच्छि ठपेसि । ततो पट्ठाय द्वे जना वसन्ति ।

अथेकदिवसं सेट्ठिस्सं बहु मच्छमसं आहरिमु । त आदाय भन्तकारको महानसे तत्थ तत्थ ओलम्बे-
मि । काको तं दिस्वा लोभ उप्पादेत्वा स्वे गोचरभूमिं अगन्त्वा मया इदमेव खादितव्वन्ति रत्तिं तित्तिणन्तो निप-
ज्जि । पुन दिवसे बोधिसत्तो गोचराय गच्छन्तो-एहि सम्म ! काकाति आह ।

सामि ! तुम्हे गच्छथ मय्हं कुच्छिरोगो अत्थीति ।

सम्म ! काकानं कुच्छिरोगो नाम कदाचि न भूतपुब्बो । रत्तिं तीधु यामेसु ऐकेस्सि [२१०] यामे

१ स्या०-निट्ठण्तो ।

मुच्छिता होन्ति । दीपवाट्टं गलितकाले पन नेसं मुहुत तिति होति । त्वं इमं मच्छमसं खादितुकामो भविस्ससि, एहि मनुस्सपरिभोगो नाम तुम्हाकं दुप्परिभुञ्जियो मा एवरूपं अकासि, मया सद्धिं येव गोचराय मच्छाहीति ।

न सक्कोमि सामीनि ।

तेनहि पञ्चायिस्ससि सकेन कम्मेन लोभवस अगन्त्वा अप्पमतो होहीति त ओवदित्वा बोधिसत्तो गोचराय गतो । भत्तकारको नानप्पकार मच्छमसविक्रिति सम्पादेत्वा उसुम निम्बापनत्थं भाजनानि योक् विवरित्वा रसपरिस्सावनकरोटि भाजनमत्थके ठपेत्वा बहि निक्खमित्वा सेद पुच्छमानो अट्ठासि ।

तस्मिं खणे काको पच्छित्तो सीस उक्खिपित्वा भत्तगेहं ओलोकेन्तो तस्स निक्खमितभावं ज्ञत्वा—
अयं दानि मय्ह मनोरथं पूरेत्वा मसं खादितुं कालो किन्नुखो महामसं खादामि उदाहुं चुण्णिकमसन्ति चिन्तेत्वा चुण्णिकमसेन नाम खिप्पं कुञ्छिं पूरेतुं न सक्का महन्तं मसखण्डं आहरित्वा पच्छियं निक्खिपित्वा खादमानो निपज्जिस्सामीति पच्छित्तो उप्पतित्वा रसकरोटियं निलीयि । सा किलीति सद्धमकासि । भत्तकारको तं सद्धं सुत्वा किन्नुखो एतन्ति पबिट्ठो काकं दिस्वा अयं दुट्ठकाको मया सट्ठिणो पक्कमसं खादितुकामो अहं खो पन नेट्ठिं निस्साय जीवामि न इमं बालं, किम्मे इमिनास्ति द्वारं पिधाय काकं गहंत्वा सकलसरीरे पत्तानि लुञ्चित्वा अट्ठसिगिबेरं लोणजीरकाय कोट्टेत्वा अम्बिल्लतक्केन आलोळेत्वा तेनस्स सकलसरीरे मक्खेत्वा तं काकं पच्छियं खिपि । सो अधिमत्तवेदनाभिभूतो तिन्निणायन्तो निपज्जि । बोधिसत्तो मायं आगन्त्वा तं व्यसनप्पसं दिस्वा लोलं काकं ! मम वचनं अकत्वा तव लोभं निस्सायं महादुक्खं पत्तोमीनि वत्त्वा इमं गायमाह—

यो अत्यकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासनं ।

कपोतकस्स वचनं अकत्वा अमितहृत्पथ्यगोव सेतीति ॥

तस्य कपोतकस्स वचनं अकरत्वा पारापतस्स हितानुसासनि वचनं अकत्वा अमितहृत्पथ्यगतो व सेतीति अमितान् अन्तर्यकारकान् दुक्खलूपादकपुग्गलान् हृत्पथ्य गतो । अयं काको विषं पुग्गलो महन्तं व्यसनं पत्वा अनुसोचमानो सेतीति ।

बोधिसत्तो इमं गायं वत्त्वा इदानीं मया च एतस्मिं ठाने न सक्का वसितुन्तं अज्जत्थं गतो । काको पि तस्येव जीवितक्खयं पत्तो । अथ न भत्तकारको सद्धिं पच्छिया गहेत्वा सकारट्ठाने छड्ढेमि । [२११]

मत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानीं लोलो पुब्बेपि लोलो येव तज्जं पन ते लोलं निस्सायं पण्डितापि सकम्हा आवासां परिहीना ति इमं धम्मदंमनं आहरित्वा मच्चानि पकासेमि । सच्चपरिगयोमाने सो भिक्खू अनागामिफलं पत्तो । मत्था अनुसन्धिं घटेत्वा जानकं ममोधानेमि । तदा काको लोलभिक्षुं अहोसि । पारापतो पन अहमेवानि ।

कपोतजातकं ।

३. वेळुकजातकं

यो अत्यकामस्साति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं दुब्बचमिक्खु आरब्धं कयेसि ।

एकचपन्नवत्थु

तं हि भगवा सच्चं किर त्वं भिक्खु ! दुब्बचोति पुच्छित्वा सच्चं भन्तेति वृत्ते न त्वं भिक्खु । इदानीं दुब्बचो पुच्छेपि दुब्बचो येन दुब्बचत्ता येन पण्डितानं वचनं अकत्वा सम्पमुखे जीवितकस्य पत्तोसीति बत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीने वागणसिय ब्रह्मदाने रज्ज कारेत्ते बोधिमत्तो कासिरट्ठे महाभोगकुले निव्वत्तो । विञ्जुत्तं पत्वा कामेसु आदीनव नैक्खम्मं चानिसंसं दिम्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्वा इसिपव्वञ्जं पव्वजित्वा कसिण-परिकम्मं कत्वा पञ्च अभिञ्ज्या अट्ठं समोपाणियो उप्पादेत्वा ज्ञानसुत्थेन वीतिनामेन्तो अपरभागे महापरिवारो पञ्चहिं तापससनेहिं परिवृतो गणस्स सत्था हुत्वा विहासि ।

अथेको आसिविसपोत्तको अतनो धम्मताय चरन्तो अञ्जतरस्स तापसस्स अस्समपदं पत्तो । तापसो नत्सिं पुत्तमिनेह उप्पादेत्वा तं एकस्मिन्वेळुपव्वे सयापेत्वा पटिज्जगति । नत्सं वेळुपव्वे सयनतो वेळुको त्वेव नाम अकम् । न पुत्तमिनेहेन पटिज्जगनतो नापसस्स वेळुकपित्वात्वेव नाम अकम् । तदा बोधिमत्तो एको किर तापसो आसीविस पटिज्जगन्तानि मुख्वा पक्कोसित्वा सच्चं किर त्वं आसिविस जग्गसीति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते आसिविसं सद्धिं विम्मामो नाम नत्थि, मा एवं जग्गसीति आह । तापसो आह-सो मे आचरिय ! पुत्तो नाह तेन विना वत्तिनुं मक्खिम्मामीति ।

नेनहि एतस्मेव सन्निका जीवितकस्य पापुणिससीति ।

तापसो बोधिसत्तस्स वचनं न गण्हि, आसिविसमपि जहिनुं नासक्खि ।

ततो कतिपाह्वचयेनेव सव्वे तापसा फलाफलत्वाय गन्त्वा गतट्ठाने फलाफलस्स मूलभवावं दिम्वा द्वे तपो दिवसे तत्थेव वसिमु । वेळुकपितापि तं हि सद्धिं गच्छन्तो [२१२] आसीविस वेळुपव्वे येन सयापेया पिदहित्वा गतो । सो पुन तापसेहि सद्धिं दीहीह्वचयेन आगन्त्वा वेळुकस्स गोचरं दस्सामीति वेळुपव्वं उग्घाटेत्वा -एहि पुत्त ! छात्रकोसीति हत्यं पसारंति ।

आसिविमो द्वीहं तीह निराहारनाय कुञ्जित्वा पसारितहत्थे इमित्वा तापस तत्थेव जीवितकस्यं पापेत्वा अरञ्जं पाविसि । तापसा न दिम्वा बोधिमत्तस्स आरोचेसुं । बोधिमत्तो नत्सं मरीरक्खिच्च कारेत्वा इमिगणस्स मज्जे निर्मादित्वा इत्थानं ओवादवमेन इमं गायमाह-

यो अत्यकामस्स हितानुकम्पिनो ओब्बज्जमानो न करोति सासं ।

एवं सो निहतो सेति वेळुकस्स तथा पित्ताति ॥

नत्थ एव सो निहतो सेतीति यो हि इत्थानं ओवादं न गण्हति सो यथा एव तापसो आसीविसमुखे पूतिभावं पत्वा निहतो सेति एव महाविनासं पत्वा निहतो मेतीति अन्यो । एव बोधिमत्तो इमिगणं ओब्बदित्वा चत्तारो ब्रह्मविहारं भावेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके उप्पज्जि ।

सत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदानीं दुब्बचो पुच्छेपि दुब्बचो येन । दुब्बचभावेनेव च आसीविसमुखे पूतिभावं पत्तोति इमं धम्मदेवन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा ज्ञानकं समोधानेसि । तदा वेळुकपिता दुब्बचभिक्खु अहोमि, संमपग्ग्मा बुद्धपग्ग्मा, गणमत्था पन अहमेवाति ।

वेळुकजातकं

४. मकसजातकं

सेय्यो जमित्तोति इदं सत्या भगवेणु चारिकं चरमानो अञ्जतरस्मि गामके बालगामिकमनुस्से
आरब्ध कथेसि ।

पक्खपन्नवत्थु

तथागतो किर एकस्मिं समये सावत्थितो भगवदट्ठ गत्वा तत्थ चारिकं चरमानो अञ्जतरं गामक
सम्पापुणि । सो च गामको येभ्येन अन्धबालमनुस्सेहि येव उस्ससो । तत्थेकदिवस ते अन्धबालमनुस्सा सन्नि-
पतित्वा—भो ! अग्हे अरब्धं पविसित्वा कम्मं करोन्ते मकसा खादन्ति तप्पच्चया अम्हाक कम्मच्छेदो
होति । सम्भवे चनूनि चैव आवुधानि च आदाय गत्वा मकसेहि सद्धिं युज्जित्वा सम्भमकसे विज्जित्वा
छिन्दित्वा च भारेमाति भन्तयित्वा अरब्ध गत्वा मकसे विज्जित्वासांमाति अञ्जमञ्ज विज्जित्वा च पहरित्वा
च दुक्खप्पत्ता आगत्वा अन्तोगामे च गाममज्जे च गामद्वारे च निपज्जसु । [२१३]

सत्या भिक्खुसप्तपरिवृतो त गाम पिण्डाय पाविसि । अबसेसा पण्डितमनुस्सा भगवन्त दिस्वा
गामद्वारे मण्डप कत्वा बुद्धपमुल्लस भिक्खुसप्तसस महादान दत्वा सत्थार बन्धित्वा निर्मादसु । सत्या तस्मिं तस्मि
ठाने पतितमनुस्से दिस्वा ते उपासके पुच्छि—बहू इमे गिलानमनुस्सा कि एमं हि कतन्ति ?

भन्ते ! एते मनुस्सा मकसयुद्ध करिस्सामाति गत्वा अञ्जमञ्ज विज्जित्वा सय गिलाना जाताति ।

सत्या—न इदानीव अन्धबालमनुस्सा मकसे पहरिस्सामाति अत्तान पहरन्ति पुब्बेपि मकस पहरिस्सा-
माति पर पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति वत्था तेहि मनुस्सेहि याचितो अतीनं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वणिज्जाय जीविकं कप्पेति । तदा कामिरट्ठे
एकस्मिं पक्वन्तगामे बहू वड्ढकी वमन्ति । तत्थेकां खल्लातवड्ढकी^१ क्वस तच्छति । अयम्म एको मकसो तम्ब-
लोहबालकपिट्ठिसदिसे सीस निसीदित्वा सत्तिया पहरन्तो विय सीस मुखतुण्डकेन विज्जि । सो अत्तनो सान्तिके
निसिन्नं पुत्तं आह—तात ! मय्हं सीस मकसो सत्तिया पहरन्तो विय विज्जति निवारं हि नन्ति ।

तात ! अधिवासेहि एकपहारेन त मारस्सामीति ।

तरिं समये बोधिसत्तो पि अत्तनो भण्ड परियेममानो त गाम पत्वा तस्म वड्ढकीसालाय निसिन्नो
होति । अय सो वड्ढकी पुत आह—नान ! इम मकसं वारेहीति । सो वारेम्मामि तानानि तिाखण महाफस्सुं
उक्खित्वा पितु पिट्ठिपस्से ठत्वा मकम पहरिस्सामीति पितृमत्थक द्विधा भिन्दि । वड्ढकी तत्थेव जीवितकथय
पत्तो । बोधिसत्तो तस्स तं कम्म दिस्वा पञ्चामित्तोपि पण्डितोव मेय्यो । सो हि दण्डभयेनापि मनुस्से न भारे-
स्सतीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो जमित्तो मनिया उपेनो न न्वेव मित्तो मतिविप्पहीनो ।

मकसं बधिम्मन्ति हि एल्लमूगो पुत्तो पितु अम्भिदा उत्तमगन्ति ॥

तस्य सेय्योति पवरो उत्तमो । अतिया उपेतोति पञ्जाय समन्नागनो । एल्लमूगोति लालामूगो^२ बालो ।

पुत्तो पितु अम्भिदा उत्तमगति अत्तनो बालनाय पुत्तोपि हुत्वा पितु उत्तमगं मत्थक मकसं मारिम्मामानि द्विधा
भिन्दि । तस्मा बालमित्तो पण्डितो अमित्तोव संय्याति । इमं गाथ वत्था बोधिससो उट्ठाय यथाकम्म गतो
वड्ढकिस्सापि जातका सरीरकिच्च अकसु ।

सत्या एव उपासका ! पुब्बेपि मकस पहरिस्सामाति पर पहरणकमनुस्सा अहेसुं येवाति । इमं
धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घट्टत्वा जातक समोधानेसि । तदा गाथ वत्था पक्वन्तो पण्डितवाणिजो
पन अह्येव अहोसन्ति ।

मकसजातकं [२१४]

१ सि०—पलितवड्ढकी । २ स्या०—लालामूगो ।

५, रोहिणीजातकं

सेय्यो जमिसोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकसेट्ठिनो दासि आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्पु

अनाथपिण्डकस्मि किर एका रोहिणी नाम दासी अहोसि । तस्सा वीहिपहरणट्ठाने आगन्त्वा महिलिका माता निपज्जि । तं मखिका परिवारेत्वा सुविद्या विज्झमाना विय खादन्ति । सा धीतरं आह—
अम्म ! मखिका म खादन्ति । एता वारेहीति ।

सा वारेस्सामि अस्मानि मुसल उक्खिपित्वा मातुसरीरे मखिका मारेत्वा विनास पापेस्सामीति मातर मुसलेन पहरित्वा जीवितकलय पाणं उ । तं दिस्वा माता मे मताति रोदितु आरभि । तं पवुत्ति सेट्ठिस्स आरोचेसु । सेट्ठी तस्सा सरीरकिच्च कारेत्वा विहारं गन्त्वा सव्व त पवुत्ति सत्पु आरोचेसि । सत्था—नखो गहपति । एसा मातुसरीरे मखिका मारेमीति इदानेव भूमलेन पहरित्वा मातर मारेसि पुब्बं प मारेसि येवाति वत्ता नेन याचितो अनीनं आहरि—

अतीतवत्पु

अनीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निव्वतित्वा पितु अचचयेन सेट्ठिट्ठान पापुणि । तस्सापि रोहिणी नाम दासी अहोसि । मापि अत्तनो वीहिपहरणट्ठानं आगन्त्वा निपज्जाय । मातरा मखिका मे अम्म वारेहीति वुत्ता एवमेवं भूमलेन पहरित्वा मातर जीवितकलय पापेत्वा रोदितुं आरभि । बोधिसत्तो न पवुत्ति मत्वा अमिन्नोपि हिंसास्मि लोके पण्डितो व सेय्योति चिन्नेत्वा इम गायमाह—

सेय्यो अमिन्नो मेवावी यञ्चे बालानुकम्पको ।

पस्स रोहिणिकं जम्मि मातरं हन्त्वा न सोचतीति ॥

तत्थ मेवावीति पण्डितो जाणी विभावी । यञ्चे बालानुकम्पकोति एत्थ एत्थ यन्ति लिवविपल्लासो कतो । चेति नामन्ये निपातो । यो नाम बालो अनुकम्पको ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन पण्डितो अमिन्नो होत्तोपि सेय्यो येवाति अत्थो । अथवा—यन्ति पटिमेषनन्ये निपातो तो वे बालानुकम्पकोति अत्थो । जम्मिन्ति लामिक दन्ध । मातरं हन्त्वा सोचतीति मखिका मारेस्सामीति मातर हन्त्वा न इदानि अय बाला—सयमेवं रोदति परि—देवति । इमिना कारणेन इमस्मि लोके अमिन्नोपि पण्डितो व सेय्योति । बोधिसत्तो पण्डित पससत्तो इमाय गायाय धम्म देमेमि ।

सत्था न खो गहपति । एसा इवानेव मखिका मारेस्सामीति मातर घातेसि पुब्बं प घातेसि येवाति इम धम्मदंसन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा माता येव माता अहोसि, धीता येव धीता, महासेट्ठी पन अहमेव अहोमिति ।

रोहिणीजातकं [२१५]

६, आरामदूसकजातकं

न वे अनत्यकुसलेनाति इदं सत्या जेतवनें विहरन्तो अञ्जतरस्मि कोसलगामके उय्यानदूसकं धारय्य कथेति ।

पञ्चपन्नवत्यु

सत्या किर कोसलेसु चारिक चरमानो अञ्जतरं गामक मय्यापुणि । तत्थेको कुटुम्बिको तथागतं निमन्नेत्था अतनो उय्याने निसीशपेत्वा बुद्धपमुखस्स संघस्स दानं दत्त्वा-भन्ते । यथासच्चिया इमस्मि उय्याने विचरयाति आह ।

भिक्षु उट्ठाय उय्यानपालं गहेत्वा उय्याने विचरन्ता एक अंगणट्ठान दिस्वा उय्यानपाल पुच्छिसु-उपासक ! इमं उय्यान अञ्जत्य सन्दच्छाय^१ इमस्मि पन ठाने कोचि रक्खो वा गच्छो वा नत्थि, किन्तु सो कारणति ?

भन्ते । इमस्म उय्यानस्स रोपनकाले एको गामदारको उदकं सिञ्चिन्तो इमस्मि ठाने रक्खपोतके उम्मूल कत्वा मूलप्पमाणेन उदकं सिञ्चि । ते रक्खपोतका मिलायित्वा मत्ता । इमिना कारणेन इदं ठान अंगण जानन्ति । भिक्षव मत्थार उपसकमित्वा एनमत्थ आरोवेसु । मत्था न भिक्षवे । सो गामदारको इदानीं आरा-मदूसको पुञ्चेपि आरामदूसको येवानि बत्त्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते वाराणमिय नक्खत्त धोमयिमु । नक्खत्तभेरिसदमवण-कालतो पट्ठाय सकलनगरवामिनो नक्खत्तनिस्मितका हुत्वा विचरन्ति । तदा रज्जो उय्याने बहू मक्कटा वसन्ति । उय्यानपालो चिन्तेसि-नगरे नक्खत्त घुट्ठ । इमे वानरे उदकं मिञ्चयानि वत्त्वा अहं नक्खत्त कीळि-स्सामीति जेट्ठकवानर उपसकमित्वा-सम्म वानरजेट्ठक ! इम उय्यान तुम्हाकम्पि बहूपकार, तुम्हे एत्थ पुप्फफलपल्लवानि खादथ । नगरे नक्खत्त घुट्ठ, अहं नक्खत्त कीळिस्सामि । यावाह न आगच्छामि ताव इमस्मि उय्याने रक्खपोतकेमु उदकं सिञ्चिन्तु सक्खिस्सयाति पुच्छि ।

माथु मिञ्चिस्सामीति ।

नेनहि अप्पमत्ता होयानि उदकं सिञ्चन्त्याय तेस चम्मकटे^२ चेव दारुकटे च दत्त्वा गतो ।

वानरा चम्मकटे चेव दारुकटे च गहेत्वा रक्खपोतकेमु उदकं मिञ्चन्ति । अथ ने वानर जेट्ठको एवमाह-भो वानरा ! उदकं नाम रक्खित्त्व, तुम्हे रक्खपोतकेमु उदकं मिञ्चन्ता उपाटेत्वा उपाटेत्वा मूल ओलोकेत्वा गम्भीरगतेसु मूलेसु बह्वं उदकं मिञ्चथ, अगम्भीरगतेसु अप्प । पच्छा अम्हाक उदकं दुत्तञ्च भविस्सतीति ।

ने साधूनि सम्पटिच्छित्त्वा तथा अकमु । तस्मि समय एको पण्डितपुरिसो राज्ञ्य्याने ने वानरे तथा करोन्ते दिस्वा एवमाह-भो वानरा ! कस्मा तुम्हे रक्खपोतके उपाटेत्वा उपाटेत्वा मूलप्पमाणेन उदकं सिञ्चयाति ? ते एव नो वानरजेट्ठको ओवदतीति आहमु । मो न वचन मुत्त्वा-अहो वत्त भो ! बाला अप-ण्डिता अत्थ करिस्सामाति अनत्यमेव करोन्तीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह-[२१६]

न वे अनत्यकुसलेन अत्थचरिया जुलावहा ।

हायेति अत्थ दुग्धेचो कपि आराधिको यथाति ॥

१ स्या०-सण्डच्छाय । २ लो०-चम्मकटे चेव ।

तत्थ वेति निपातयत् । अनत्थकुसलेनानि अनत्थे अनायतने कुसलेन अत्थे आयतने कारणे अकुस-
लेन चाति अत्थो । अत्थचरियाति वड्ढिकिरिया । सुखावहाति एवरूपेन अनत्थकुसलेन कायिकचेतमिकमुल-
संखातस्स अत्थस्स चरिया न सुखावहा, न सक्का आवहितुनि अत्थो । किं कारणं ? एकस्तेनेव हि हापेति अत्थ
दुम्मेधोति बालपुसगलो अत्थ करिस्सामीनि अत्थ हापेत्वा अनत्थमेव करोति । क्वपि आराविको यथाति यथा
आरामे नियुत्तो आरामरक्खणको मक्कटो अत्थ करिस्सामीनि अनत्थमेव करोति । एव यो कोचि अनत्थकुसलो
तेन न सक्का अत्थचरिय आवहितुं । सो तज्जेव' अत्थ हापेति येवाति ।

एव सो पण्डितपुरिसो इमाय गावाय वानरजेट्ठक गरहित्वा अत्तनो पत्तिस आदाय उय्याना निक्ख-
मि । सत्था न भिक्खवे ! एस गामदारको इदानेव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति वत्था इम धम्म-
देसन आहरित्वा अनुमन्थि घटेत्वा जानक समोधानेसि । तदा वानरजेट्ठको आरामदूसकगामदारको अहोमि ।
पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

आरामदूसकजातक ।

७. वारुणिजातकं

न वे अनत्यकुसलेनाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो वारुणीदूसक आरम्भ कथेति ।

पञ्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स किर सहायो एको वारुणिवाणिजो तिसिण वारुणि योजेत्वा हिरञ्जामुवण्णादीनि गहेत्वा विक्किणन्तो महाजने सन्निपतिते तात । त्वं दातब्बमूल गहेत्वा वारुणि देहिनि अन्तेवासिक आणापेत्वा सयं नहायितुं अगमासि । अन्तेवासिको महाजनस्स वारुणि देन्तो मनुस्से अन्तरन्तरा लोणसक्खर आहरापेत्वा खादन्ते दिस्वा सुरा अलोणिका भविस्सति लोणमेत्थ पक्खिपिस्सामीति मुरात्ताटियं ताळिमनं लोण पक्खिपित्वा तेसं मुर अदामि । ने मुख पूरेत्वा छड्ढेत्वा—कि ते कतन्ति पुच्छिमु ।

मुम्हे मुर पिबित्वा लोणं आहरापेन्तो दिस्वा लोणंन योजेसिन्ति ।

एवरुपं नाम मनापं वारुणि नामेसि बालाति तं गरहित्वा उट्ठायुट्ठाय पक्कन्ता ।

वारुणिवाणिजो आगन्ता एकम्पि अदिम्वा—वारुणिपायका कट्ठं गताति पुच्छि ।

सो तमत्थ आरोचेसि ।

अथ न आचरियो—बाल । एवरुपा नाम ते सुरा नासितीति गरहित्वा गत्वा इम कारण अनाथपिण्डकस्म आरोचेसि ।

अनाथपिण्डको अत्थि नो इद कथापारजतन्ति जेतवन गत्वा [२१७] मरुथार बन्दिता एतमन्थ आरोचेसि ।

सत्या—न एस गहपति । इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसिय सेट्ठी अहोमि । न उपनिस्माय एको वारुणीवाणिजो जीवति । सो तिसिण मुर योजेत्वा इमं विक्किणाहीनि अन्तेवासिक वत्वा नहायितु गतो । अन्तेवासिको तस्मि गतमने येव सुराय लोण पक्खिपित्वा इमिनाव नयेन मुर विनासेसि । अथस्स आचरियो आगत्वा न कारण ज्ञत्वा सेट्ठिस्म आरोचेसि । सेट्ठि अनत्यकुमला नाम बाला अत्थ करिस्सामाति अनत्यमेव करोन्तीनि वत्वा इम गायमाह—

न वे अनत्यकुसलेन अत्यचरिया सुखबहा ।

हापेति अत्थं बुम्भेधो कोण्डज्जो वारुणि यथाति ॥

तत्थ कोण्डज्जो वारुणि यथाति यथा अय कोण्डज्जनामको अन्तेवासिको अत्थ करिस्सामीनि लोण पक्खिपित्वा वारुणि हापेमि परिहापेसि विनासेसि एवं सन्धोपि अनत्यकुसलो अत्थ हापेतीनि । बोधिसत्तो इमाय गायय धम्म देसेसि ।

मत्थापि न एम गहपति । इदानेव वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानक ममोधानेसि । मदा वारुणीदूसको इदानिपि वारुणीदूसको अहोमि । बाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

वारुणिजातकं

८. वेदभजातकं

अनुपायेन वो अस्थन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो दुग्धं च भिक्षु आग्धं कथं सि ।

पञ्चपुनश्चत्

तं हि भिक्षु सत्या न त्व भिक्षु । इदमेव दुग्धं चो पुष्पं चो दुग्धं चो येव । तेनेव च कारणेन पण्डितान वचनं अकत्वा तिष्ठेन असिना द्विधा कत्वा छिन्नो हुत्वा मग्ने निपतित्य । त च एकक निस्साय पुरिससहस्रस जीवितस्त्रय पतन्ति क्त्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्पु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मचर्ये रज्ज कारेन्ते एकस्मि गामके अञ्जतरो ब्राह्मणो वेदग्ध^१ नाम मन्त जानाति । सो किर मग्गो अनग्धो महारहो नक्खत्तयौगे लद्धो त मन्त परिवत्तेत्वा आकामे उल्लोकिते आकासतो मत्तरत्तनवस्स वस्साति । तदा बोधिसत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सन्तिके सिण्ण उग्गमण्हाति । अथेकदिवस ब्राह्मणो बोधि-सत्त आदाय कोन बिदेव करणीयेन अत्तनो गामा निस्समित्वा [२१८] चेतिरट्ठ^२ अगमासि । अन्तरामग्गे च एकस्मि अञ्जट्ठाने पञ्चसता पेसनकचोरा नाम पन्थघात करोन्ति । ते बोधिसत्त च वेदग्धब्राह्मण च गण्हंसु ।

कस्मा पनेते पेसनकचोराति बुच्चन्ति ? ते किर द्वे अने गहेत्वा एकं घनाहरणत्थाय पेसेन्ति तस्मा पेसनकचोरातेव बुच्चन्ति । तेपि च एकस्मि अञ्जट्ठाने ठिता पितापुत्ते गहेत्वा पिनरं स्व अग्घाक घन आहरित्वा पुत्त गहेत्वा याहीनि वदन्ति । एतेनुपायेन मानुधीनरो गहेत्वा मानर विस्सज्जेन्ति । जेट्ठकणिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभानिक विस्सज्जेन्ति । आचरियस्तेवामिके गहेत्वा अन्नेवामिक विस्सज्जेन्ति । ते तस्मिंमि काले वेदग्धब्राह्मण गहेत्वा बोधिसत्त विस्सज्जेसु ।

बोधिसत्तो आचरियं वन्धित्वा-अहमेकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पन मम वचन करोथ । अज्ज घनवस्सापनकनक्खत्तयौगो भविस्समि । मा खो तुम्हे पुक्खं असहन्ता मन्त परिवत्तेत्वा धन वस्सापयित्थ । सचे वस्सापेस्सथ तुम्हे विनास पापुणस्सथ इमे च पञ्चसता चोराति एव आचरिय ओवदित्वा धनत्थाय अगमासि ।

चोरापि मुरिये अर्थगने ब्राह्मण वन्धित्वा निपज्जापेसु । त खणज्जेव पाचीनलोकाधातुतो परि-पुण्ण चन्दमण्डल उट्ठहि । ब्राह्मणो नक्खत्त ओल्लोकेल्लो, धनवस्सापनकनक्खत्तयौगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनु-भूतेन मन्त परिवत्तेत्वा रत्तनवस्स वस्सापेत्वा चोरानं धन दत्त्वा यथामुक्ख गमिस्सामीति चित्तेत्वा, चोरे आम-न्तेमि-भो चोरा ! तुम्हे म किमत्थाय गण्हित्वाति ?

धनत्थाय अय्याति ।

सचे वो घनेन अत्थो सिण्ण म वन्धना मोचेत्वा सीस नहापेत्वा अहतवत्थाति अच्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुष्पाणि पिलम्भापेत्वा ठपेयानि ।

चोरा तस्म कथ मुत्वा तथा अकसु । ब्राह्मणो नक्खत्तयौग जत्त्वा मन्त परिवत्तेत्वा आकास उल्लो-केसि । तावदेव आकामा रत्तनानि पतिमु । चोरा त घन सकट्ठित्वा उत्तरामग्गेसु भण्डिक कत्वा पायिमु । ब्राह्म-णोपि तेसं पञ्चतोव अगमासि ।

१. स्या०-वेदग्ध । २. सी०-चेतिरट्ठं ।

अथ ते चोरे अञ्जे पञ्चसता चोरा गण्हुमु । किमत्थ अम्हे गण्हायाति च वुत्ते धनत्थायाति आहंसु । यदि वो धनेन अत्थो एतं ब्राह्मण गण्हुष एसो अकास उल्लोकेत्वा धन वस्सापेसि । अम्हाकम्पेत एतेनेव दिप्पन्ति ।

चोरा चोरे विस्सज्जेत्वा अम्हाकम्पि धनं देहीति ब्राह्मणं गण्हुमु ।

ब्राह्मणो—अहं तुम्हाक धनं ददेय्यं धनवस्सापनकनकलत्तयोगो पन इतो सबच्चरमत्यको भविस्सति । यदि वो धनेन अत्थो अधिवासेथ तदा धनवस्स वस्सापेम्मासीति आह ।

चोरा कुञ्जित्वा—अम्हो दुट्ठबाह्मण ! [२१९] अञ्जेसं इदानीं धन वस्सापेत्वा अम्हे अञ्ज संबच्चरं अधिवासेसीति—तिण्णेन अमिना ब्राह्मणं द्विधा छिन्दित्वा मग्गे छड्ढेत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा तेहि चोरेहि सद्धि युञ्जित्वा ते सब्बेपि भारेत्वा धनं आदाय पुन द्वे कोट्ठासा हुत्वा अञ्जामञ्ज युञ्जित्वा अद्दुत्तियानि पुरिससत्तानि धातेत्वा एतेन उपायेन याव द्वे जना अवसिट्ठा अहेसु ताव अञ्जामञ्ज धानयिमु ।

एवं तं पुरिससहस्स विनासं पत्तं । ते पन द्वे जना उपायेन तं धन आहरित्वा एकस्मि गामसमीपे गहनट्ठाने धनं पटिच्छादेत्वा एको खग गहेत्वा रक्कन्तो निसीदि । एको तण्डुले गहेत्वा भत्त पचापेनु गाम पाविसि । लोभो च नामेस विनासमूलमेवाति । धनसन्तिके निसिन्नो चिन्तेसि—तस्मि आगते इमं धनं द्वे कोट्ठासा^१ भविस्सन्ति यन्नूनाहं त आगतमत्तमेव खग्गेन पहरित्वा धातेय्यन्ति । सो खग सन्नद्धित्वा तस्स आगमन ओलोकेन्तो निसीदि ।

इतरोपि चिन्तेसि—तं धनं द्वे कोट्ठासा भविस्सन्ति यन्नूनाहं भत्ते विम पक्खित्वा तं पुरिम भोजेत्वा जीवितकस्य पापेत्वा एककोव धनं गण्हेय्यन्ति । सो निट्ठिते भने सय भुञ्जित्वा सेमके विस पक्खित्वा तं आदाय तत्थ अगमासि ।

तं भत्त ओताग्गेत्वा ठितमत्तमेव इतरो खग्गेन द्विधा तं पटिच्छन्ने ठाने छड्ढेत्वा तं च भत्त भुञ्जित्वा सयम्पि तत्थेव जीवितकस्य पापुणि ।

एव तं धन निस्साय सब्बेपि विनास पापुणिमु । बांधिसत्तोपि खं एकाद्वीहक्कयेन धन आदाय आगतो । तस्मि ठाने आचरिय अदिम्वा बिप्पकिण्णं पन धन दिस्वा आचरियेन मम वचन अक्त्वा धन वस्सापित भविस्सति सब्बेहि विनास पत्तेहि भवितव्वन्ति महामग्गेन पायासि । गच्छन्तो आचरिय महामग्गे द्विधा छिन्न दिस्वा मम वचन अक्त्वा मनोति दारुणि उद्धरित्वा चित्तक कत्वा आचरिय धापेत्वा वनपुप्फेहि पूजेत्वा पुरतो गच्छन्तो जीवितकस्य पत्ते पञ्चसते पुरतो अड्ढतियसत्तेति अनुक्कमेन अवसाने द्वे जने जीवितकस्य पत्त दिस्वा चिन्तेसि—इमं द्वीहि ऊन पुरिससहस्स विनास पत्तं अञ्जेहि द्वीहि चोरेहि भवितव्व । नेपि सत्थम्भितु न सक्खिस्सति कह्नुखो ते गताति गच्छन्तो तेस धन आदाय गहनट्ठानपविट्ठमग्ग दिस्वा गच्छन्तो भण्डक-बद्धस्स धनस्स रासि दिस्वा एकं भत्तपाति अवत्थरित्वा भत्त अहस । ततो इदं नाम नेहि कन भविस्सतीति सब्ब ज्ञात्वा कह्नुखो सो पुरिमोति विचिन्नन्तो तम्पि पटिच्छन्ने ठाने अपविट्ठ^२ दिस्वा अम्हाकमाचरियो मम वचन अक्त्वा अत्तनो दुब्बचभावेन [२२०] अत्तनापि विनास पत्तो अपरम्पि नेन पुरिससहस्स विनासिन अनुपायेन वन अकारणेन अत्तनो वुड्ढि पत्थयमाना^३ अम्हाकमाचरियो विय महाविनासमेव पापणिस्मन्तीति चित्तेत्वा इमं गाथमाह—

अनुपायेन वो अत्थ इच्छति सो बिहज्जति ।

चेता हन्तिस्सु खेवभ सम्भे ते व्यसनमज्झपूति ॥

तत्थ सो बिहज्जतीति सो अनुपायेन अत्तनो अत्थ वुड्ढि मूख इच्छामीति अकाले वायामं करोन्तो

१. स्या०—द्वे कोट्ठासं । २. स्या०—अपविट्ठं । ३. स्या०—पट्ठयमाना ।

पुमालो विहृञ्जाति किलमति महाविनास पापुणानि । चेताति चेतियरट्टवामिनो चोग । हनिमु वेदव्यभञ्जि वेदव्यभमन्तवसेन वेदव्यभोति लद्धनाम ब्राह्मणं हनिमु । सव्वे ते व्यसनमउत्तमूति ते पि च सव्वे अनवसेमा अञ्ज-
मञ्ज घातयमाना व्यसनं अधिगाञ्छिमु पटिल्लिभिसूति ।

एवं बोधिसत्तो—यथा अम्हाकं आचरियो अनुपायेन अट्ठाने पक्कम करोन्तो धनं वस्सापेत्वा अत्तना जीवितक्खयं पत्तो अञ्जेसञ्च पञ्चन्नप्पि जनसत्तान विनामप्पक्खयो जातो । एवमेव यो अञ्जोपि अनुपायेन अत्तनो अत्थ इच्छित्वा वायाम करिस्सनि सव्वो सो अत्तना च विनस्मिस्ममि परेम च विनामप्पक्खयो भविस्सतीति—धनं उभ्रादेत्वा देवतासु साधुकार ददमानासु इमाय गाथाय धम्म देमत्वा न धन उपायेन अत्तनो गेहं आहरित्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो याचनायुक्कं ठत्वा जीवितपरिचोसाने सम्पपथ पूरयमानो अगमासि ।

सत्थापि न त्वं भिक्खु ! इदमेव दुब्बचो, पुब्बेपि दुब्बचोव, दुब्बचत्ता पन महाविनास पत्तोति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा वेदव्यभजाह्मणो दुब्बचभिक्खु अहोसि, अन्तेवासिको पन अहमेवानि ।

नक्षत्रजातकं

नक्षत्रं पतिमानन्तति इदं सत्त्वा जेतवने बिहरन्तो अञ्जन्तरं आजीवकं^१ आरब्धं कथेति ।

पञ्चपुत्रवत्सु

सावत्थियं किरकं कुलधीतरं जनपदे एको कुलपुत्रो अत्तनो पुत्तस्स वारेत्वा असुकदिवसे नाम गण्हि-
स्सामीति दिवसं ठपेत्वा तस्मिं दिवसे सम्पत्ते अत्तनो कुलपकं आजीवकं पुच्छि-भन्ते^१ । अञ्जं मय एकं मंगलं
करिस्साम सोभनं नुखो नक्षत्रन्ति ?

सो अयं मं पठमं अपुच्छित्वा दिवसं ठपेत्वा इदानीं पटिपुच्छति[२२१] होतु, सिक्खापेस्सामि नन्ति
कुञ्जित्वा-अञ्जं असोभनं नक्षत्रं । मा अञ्जं मंगलं करित्थं । सचे करिस्सयं महाविनासो भविस्सतीति आह ।

तस्मिं कुले मनुस्सा तस्स सद्दहिस्सा तं दिवसं न गच्छिन्तु । नगरवासिनो सच्चं मंगलकरियं कत्वा तेसं
अनागमनं दिस्वा तेहि अञ्जं दिवसो ठपितो नो च खो आगता अम्हाकम्पि बहु खयं कम्म गतं । किं नो तेहि ?
अम्हाकं धीतरं अञ्जस्स दस्सामीति यथाकतेनेव मंगलेन धीतरं अञ्जस्म अदमु ।

इतरे पुनर्दिवसे आगन्त्वा देयं नो दारिकन्ति आहंमु ।

अयं ने सावत्थिवासिनो जनपदवासिनो नाम तुम्हे छिन्नगृहपतिका पापमनुस्सा । दिवसं ठपेत्वा
अवञ्जय मागता । आगतमग्गेनेव पटिगच्छथ । अम्हेहि अञ्जेमं दारिकां दिस्सामि परिभामिमु । ने नेहि
सद्धिं कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वा यथागतमग्गेनेव गता ।

तेनपि आजीवकेन तेमं मनुस्सानं मंगललगयकतभाषो भिक्खूनमन्तरे पाकटो जानो । ने भिक्खु
धम्मसभायं सन्निपतिता आवुसो^१ । आजीवकेन कुलम्सं मंगलन्तरायो कर्ताति कथयमाना निर्मादमु ।

सत्त्वा आगन्त्वा-कायं नुयं भिक्खवे ! एतर्हि कथायं सन्निमित्तानि पुच्छि ?

ते-इमायं नामाति कथयिमु ।

न भिक्खवे ! इदानीं आजीवको तस्स कुलस्स मंगलन्तरायं करोति । पुब्बेपि एमं तेमं कुञ्जित्वा
मंगलन्तरायं अकासिं येवाति कत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते नगरवासिनो जनपदवासिनं धीतरं वारेत्वा दिवसं ठपेत्वा
अत्तनो कुलपकं आजीवकं पुच्छिन्तु-भन्ते^१ । अञ्जं अम्हाकं एका मंगलकरिया, सोभनं नुखो नक्षत्रन्ति ?

सो इमे अत्तनो रुचिया दिवसं ठपेत्वा इदानीं मं पुच्छन्तीति कुञ्जित्वा अञ्जं तेसं मंगलन्तरायं करि-
स्सामीति चिन्तेत्वा-अञ्जं असोभनं नक्षत्रं । सचे करोथ महाविनासं पापुणिस्सयानि आह । ते नम्मं मर्हत्वा
नागमिमु ।

जनपदवासिनो तेसं अनागमनं जत्वा-ते अञ्जं दिवसं ठपेत्वापि न आगता किन्तो तेहीति, अञ्जे-
सं धीतरं अदमु ।

नगरवासिनो पुनर्दिवसे आगन्त्वा दारिकं याचिन्तु । जनपदवासिनो-तुम्हे नगरवासिनो नाम
छिन्नहिरिका गृहपतिका दिवसं ठपेत्वा दारिकं न गच्छित्थं । मयं तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जेसं अदम्हाति ।

मय आजीवक पटिपुच्छित्वा नक्षत्रं न सोभनन्ति नागता । देय नो दारिकन्ति ।

अम्हेहि तुम्हाक अनागमनभावेन अञ्जेस दिन्ना । इदानीं दिन्नदारिक कथं पुन आनेस्सामाति ।

एव तेसु अञ्जमञ्ज कलहं करोन्तेसु एको नगरवासी पण्डितपुरिसो एकेन कम्मेन जनपदं गतो । तेन नगरवासीन मय आजीवकं पुच्छित्वा नक्षत्रं असोभनभावेन नागताति । कथेन्तानं सुत्वा—नक्षत्रेण को अत्थो ! ननु दारिकाय लब्धभावोव नक्षत्रं वत्वा इमं गाथमाह—

नक्षत्रं पतिमानेन्तं^१ अत्थो बाल उपवृत्तगा ।

अत्थो अत्थस्स नक्षत्रं किं करिस्सन्ति तारकाति ॥

तस्य पतिमानेन्तंति ओलोकेन्तं । इदानीं नक्षत्रं भविस्सति इदानीं भविस्सतीति आगमयमानं । अत्थो बालं उपवृत्तगाति एवं नगरवासिकं बालं दारिकटिलाभसंवातो अत्थो अनिक्कन्तो । अत्थो अत्थस्स नक्षत्रं य अत्थं परियेसन्तो चरति सो पटिलद्धो अत्थोव अत्थस्म नक्षत्रं नाम । किं करिस्सन्ति तारकाति इतरे पन आकासे तारका किं करिस्सन्ति ! कतरं साधेन्तीति अत्थो । नगरवासिनो कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वाव अगमंमु ।

सत्वापि न भिक्खवे ! एम आजीवको इदानीवस्स कुलम्सं मगलन्तं गयं करोति पुब्बेपि अकासि ये-
वानि इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोषानेसि । तदा आजीवको एतरहि आजीवकोव अहोमि । नानिपि कुलानि इदानीं कुलानेव गाथं वत्वा ठितो, पण्डितपुरिमो पन अहमेवाति ।

नक्षत्रजातक

१०. दुम्मेधजातकं

दुम्मेधानन्ति इदं सत्त्वा जेतवने बिहरन्तो लोकत्वचरियं आरम्भ कथेसि । सा द्वादसनिपाते महा-
कण्ठजातके आशीभविस्सति ।

अतीसवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अगमहेसिया कुञ्चिस्मि
पटिसन्धि गण्हि । तस्स मातु कुञ्चितो निक्खन्तस्स नामगहणदिवसे ब्रह्मदत्तकुमारोति नामं अकम्बु । सो सोळ-
^१सवस्सुद्वेसिको हुत्वा तत्कसिलाय सिप्प उग्गण्हित्वा तिण्ण वेदानं पार गत्त्वा अट्ठारसन्न विज्जट्ठानानं निप्फ-
त्ति पापुणि । अयस्स पिता ओपरज्ज अवासि ।

तस्मि समये बाराणसिवासिनो देवतामगलिका होन्ति । देवत नमस्सन्ति । बहूअजेळककुक्कुटसूक-
रादयो वधित्वा नानप्पकारेहि पुप्फगन्धेहि चैव मसलोहितेहि च बलिकम्म करोन्ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि-
इवानि सत्ता देवतामगलिका बहु पाणवध करोन्ति । महाजनो येमुय्येन अधम्मस्मियेव निबिड्ढो । अहं पितु
अच्चयेन रज्ज लभित्वा एकम्पि अकिलमेत्वा उपायेनेव पाणवध कातु न दस्सामीति ।

सो एकदिवस रथमभिरुह्य नगरा निक्खन्तो अट्ठस एकस्मि महल्ले वटरुक्खं महाजन मन्निपतित
तस्मि रुक्खे निम्बतदेवताय सन्तिके पुत्तधीनुयमघनादिसु य य इच्छति त त पत्थेन्त् । सो रथा [२२३]
ओरुह्य तं रुक्ख उपसकमित्वा गन्धपुप्फेहि पूजेत्वा उदकेन अभित्तेक कत्वा रुक्ख पदक्खिण कत्वा देवता-
मंगलिको बिय हुत्वा देवतं नमस्सित्वा रथ आरुह्य नगरमेव पाविसि ।

ततो पट्ठाय इमिनाव नियामेन अन्तरन्तरे तत्थ गत्त्वा देवतामगलिको बिय पूज करोति । सो
अपरेन समयेन पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय चतस्सो अगतियो वज्जेत्वा दस राजघम्मे अकापेन्तो धम्मेन
रज्ज कारेन्तो चिन्तेसि—मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो । रज्जे पतिट्ठितोस्मि । य पनाह पुब्बे एक अत्थ चिन्ताय
इधानि त मत्थकं पापेस्सामीनि । अमञ्चे च ब्राह्मणगहपतिकादयो च सन्निपातापेत्वा आमन्नंमि—जानाथ
ओ ! मया केन कारणेन रज्ज पतन्ति ?

न जानाम देवाति ।

अपि बोहं असुक नाम वटरुक्खं गन्धादीहि पूजेत्वा अञ्जलि पग्गहेत्वा नमस्समानो दिट्ठपुब्बोति^१
आम देवाति ।

तदाह पत्थेन अकासि—सचे रज्जं पापुणिस्सामि बलिकम्म ते करिस्सामीति तस्सा मे देवताय
आनुभावेन इदं रज्जं लद्धं । इदानी तस्सा बलिकम्म करिस्सामि तुम्हे पपञ्चं अकत्वा सिप्प देवताय बलिकम्म
सज्जेयाति ।

किं गण्हाम देवाति ?

ओ ! अहं देवताय आयाचमानो ये च मय्हं रज्जे पाणातिपातादीनि पञ्चदुस्सीलकम्मानि दस अकु-
सलकम्मपथे समादाय वसिस्सन्ति ते वातेत्वा अन्तवट्ठिमंसलोहितादीहि बलिकम्मं करिस्सामीति आयाचि ।
तस्मा तुम्हे एव भेरि चरापेय, अम्हाक राजा उपराजकाले येव एव आयाचि सचाह रज्ज पापुणिस्सामि ये मे

रञ्जं दुस्सीला भविस्सन्ति ते सक्के धातेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति । सो इदानीं पञ्चविधं दसविधं दुस्सीलकम्म समादाय वत्तमानानं दुस्सीलानं सहस्स धातापेत्वा तेसं हृदयमंसादीनि गाहापेत्वा देवताय बलिकम्मं कारेतुकामो—एवं नगरवासिनो जानन्तुति । एवञ्च पन बत्वा ये दानि इतो पट्ठाया दुस्सीलकम्मे वत्तिस्सन्ति तेसं सहस्स धानेत्वा यञ्जं यजित्वा आयाचनतो मुञ्चिस्सामीति एनमत्थं पकासेन्तो इम गाथमाह—

दुग्धधानं सहस्सेन यञ्जो मे उपयाचितो ।

इदानीं णो हं यजिस्सामि बहू अधम्मिको ज्ञोति ॥

तत्त्व दुग्धधानं सहस्सेनाति इदं कम्मं कानु वट्टति इदं न वट्टतीति अजाननभावेन दसमु वा पन अकुसलकम्मपथेषु समादाय वत्तनभावेन दुट्ठा मेधा एतेसन्ति दुग्धधा । तेसं दुग्धधानं निष्पञ्जानं बालपुगलानं गणित्वा गहितेन सहस्सेन । यञ्जो मे उपयाचितोति मया देवतं उपसंकमित्वा एवं यजिस्सामीति यञ्जो याचितो । इदानीं णो हं यजिस्सामिति सो अहं इदानीं आयाचनेन रञ्जस्म पटिलइत्ता इदानीं यजिस्सामि किं कारणा ? इदानीहि बहू अधम्मिको ज्ञो [२२४] तस्मा इदानीं न गहेत्वा बलिकम्मं करिस्सामीति ।

अमञ्चा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा साधु देवाति द्वावनयोजनिके बाराणसीनगरे भेरि चरापेसु । भेरिया आण सुत्वा एकस्मिं दुस्सीलकम्म समादाय ठितो एको पुरिसोपि ताहोसि । इति याव बोधिसत्तो रञ्ज कारेसि ताव एकपुगलोपि पञ्चसु वा दससु वा दुस्सीलकम्मेसु एकस्मिं कम्म करोन्तो न पञ्जायित्थं । एवं बोधिसत्तो एकपुगलस्मि अकिलमेन्तो सकलरट्ठवासिनो सील रक्खापेत्वा सयस्मिं दानादीनि पुञ्जानि करित्वा जीवितपरियोसाने अत्तनो परित आदाय देवनगरं पुरेतो अगमासि ।

मत्थापि न भिक्खवे ! तथागतो इदानीं लोकस्म अत्थं चरति पुक्खेपि चरि येवाति इम धम्मदेसनं आहन्त्वा अनुमन्थि घटेत्वा जानकं ममोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु । बाराणसीराजा पन अहमेवानि ।

दुग्धधजातकं

अत्यहामवगो पञ्चमो पठमपण्णासको

६. आसिसवग्गावण्णना

१. महासीलवजासकं

आसितेयेव पुरिसोति इदं सत्था जेतवने बिहरन्तो ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपुपन्नवत्थु

तं हि सत्था सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छि । आम भन्तेति च वुत्ते-कस्मा त्व भिक्खु ! एवरूपे निव्यानिकसासने पम्बजित्वा विरिय ओस्सज्जि ? पुब्बे पण्डिता रज्जा परिहायित्वापि अत्तनो विरिये ठत्ताव नट्ठम्पि यस पुन उप्पादयिषुति बत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो रज्जो अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निव्वत्तो । तस्स नामगहणदिवसे सीलवकुमारोति नाम अकंसु । सो मोळसवस्मपदेमिकोव सम्बसिप्पेसु निष्फात्ति पत्त्वा अपरभावे पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठितो महासीलवराजा नाम अहोसि धम्मिको धम्मराजा । सो नगरस्स चतुसु द्वारेसु वत्तस्सो, मज्जे एक निवेसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्त्वा कपण्डिकान दानं देति सील रक्खति उपोसथकम्मं करोति । सन्निवेसानुदयसम्पन्नो अके निसिन्न पुत्त विय सम्बसत्ते परितो मयमानो धम्मेन रज्जं कारेति । तस्सेको अमच्चो अन्तेपुरे पमुम्भित्वा^३ अपरभागे पाकटो जातो । अमच्चा रज्जो आरोचेसु ।

राजा परिगृह्णतो अत्तना[२२५]पच्चकक्खनो जत्त्वा त अमच्च पक्कोसपेत्त्वा-अण्णबाल^१ अयुत्त ते कत न त्व मम बिजिते वसितुं अरहमि, अत्तनो धनं च पुत्तदारे च गहेत्त्वा अञ्जत्थय याहीति रट्ठा पम्बाजेसि ।

सो कासिरट्ठं अतिककम्म कोसलराजान उपट्ठहत्तो अनुक्कमेन रज्जो अम्भन्तरे विस्सासिको जातो । सो एकदिवस कोसलराजान आह-देव ! वाराणसीरज्ज नाम निम्मक्खिकमधुपटलमदिस राजा अत्तिमुदुको अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का वाराणसीरज्ज गण्हनुत्ति ।

राजा तस्स वचनं सुत्वा वाराणसीरज्ज नाम महा अयं च अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का गण्हनुत्ति आह । किम्मुखो पयुत्तकचोरो सियाति चिन्तेत्वा-पयुत्तकोमि मज्जेति आह ।

ताह देव ? पयुत्तको, सच्चमेव वदामि । सचे मे न मद्दह्य मनुस्से पेसेत्त्वा पच्चन्तगाम हतापंथ । त मनुस्से गहेत्त्वा अत्तनो सत्तिक नीने चोरान धन दत्त्वा विस्सज्जेस्सतीति ।

राजा अय अतिविय सूरौ हुत्वा कथेति वीमसिस्सामि तावाति-अत्तनो पुरिसे पेसेत्त्वा पच्चन्तगाम हतापेसि । ते चोरे गहेत्त्वा वाराणसीरज्जो दस्सेसु । राजा ते दिस्वा-ताता ! कस्मा गाम हनयाति पुच्छि ।

जीवितुं असक्कोत्ता देवानि ।

अथ कस्मा मम सन्तिक न आगमित्व ? इतो दानि पट्ठाय एवरूप माकरित्थाति तेसं धन दत्त्वा विस्सज्जेसि ।

ते गत्त्वा कोसलरज्जो तं पवुत्ति आरोचेसु । सो एत्तकेनापि गन्तु अबिसहन्तो पुन मज्जे जनपद हनापेसि । तेपि चोरे राजा नथेव धनं दत्त्वा विस्सज्जेसि । सो एत्तकेनापि अगत्त्वा पुन पेसेत्त्वा अन्तरवीथिय विलुम्पापेसि । राजा तेसम्पि चोरान धन दत्त्वा विस्सज्जेसि येव । तदा कोसलराजा अनिविय धम्मिको राजाति जत्त्वा वाराणसीरज्ज गहेत्त्वासीति बलवाहन आदाय निव्यासि ।

तथा एन बाराणसीरञ्जो भक्तबारेणोपि अस्मिन् आगच्छन्ते अनिवसन्धम्मा, असन्निधापि सीसे पन्तिता असन्तसन्सभावा सीलवमहाराजस्स रुचिपासति सकलजम्बुद्वीपे रञ्ज गहेतु समत्था सहस्स-
मत्ता अभेरजवरसूग्महायोधा होन्ति । ते कोमलराजा आगच्छन्तीति सुत्वा राजान उपसकमित्वा—देव !
कोसलराजा किर बाराणसीरञ्जं गच्छिन्मासीति आगच्छति । गच्छान मय अम्हाक रञ्जसीमं अनोक्कस्त-
मत्तमेव न पोथेत्वा गण्हामाति वदिमु ।

ताता ! म निस्साय अञ्जरेसं किलमनकिच्च नत्थि । रञ्जत्थिका रञ्ज गम्हन्तु । मा गमित्थाति
निवारैसि ।

कोसलराजा रञ्जसीम अतिक्कमित्वा जनपदमज्झ पविस्सि । अमच्चा पुनपि राजान उपसकमित्वा
तथेव वदिमु । राजा पुरिमनयेनेव निवारैसि । कोसलराजा बाहनगरेठ्ठा रञ्ज वा देतु युद्ध वाति सीलव [२२६]
महागजस्स सामन पेवेसि । राजा त सुत्वा नत्थि मया सद्धि युद्ध, रञ्ज गण्हातुति पटिमासन पेवेसि ।

पुनपि अमच्चा राजान उपसकमित्वा—देव ! न मय कोसलरञ्जो नगर पविसित्तु देम, बहिनगरं
येव न पोथेत्वा गण्हामाति आहुतु ।

राजा पुरिमनयेनेव निवारैत्वा नगरद्वारानि अवापुरापेत्वा सद्धि अमच्चसहस्सेन महातले पत्तक-
मज्जे निसीदि ।

कोमलराजा महन्तेन बलबाहनेन बाराणसि पाविसि । सो एकस्मि पटिसत्तु अपस्मन्तो रञ्जो
निवेमनद्वार गत्वा अमच्चगणपरिवृतो अपास्तद्वारे निवेमने अलंकनपटियत्त महातले आच्छेद निस्सिन्न निरप-
गध सीलवमहाराजान सद्धि अमच्चसहस्सेन गण्हापेत्वा गच्छथ इमं राजान अमच्चेहि पच्छाबाहं^१ गाळ्हबन्धनं
बन्धित्वा आमकमुमानं नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा यथा एकापि हत्थ उक्खिपितुं न सक्कोति एवं पमुं
पक्खिपित्वा निवण्णथ । रत्तं मिगाला आगन्त्वा एनेम कानब्बयुत्तकं करिस्सन्तीति जाह ।

मनुस्सा चोररञ्जो आण मुत्वा राजान सद्धि अमच्चेहि पच्छाबाह गाळ्हबन्धनं बन्धित्वा निक्ख-
मिमु । तस्मिंस्मि काले सीलवमहाराजा चोररञ्जो आघानमनस्मि नाकामि । तेमुपि अमच्चेमु एव बन्धित्वा
नीयमानेमु एकापि रञ्जो वचन भिन्दित्तु ममत्थो नाम नाहोसि । एव मुविनीता किरम्म परिमा । अथ ते
राजपुरिमा मामच्च सीलवराजानं आमकमुमानं नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा सीलवमहाराजानं मज्जे
उभोमु पस्सेसु मेमामच्चेति एव मच्चेपि आवाटे ओतारेत्वा पमु आकिरित्वा घनं आकोटेत्वा अगममु । सीलव-
राजा अमच्चे आमन्तेत्वा चोररञ्जो उपरि कोप अकत्वा मेनमेव भावेथ ताताति ओवदि ।

अथ अट्ठग्नसमये मनुस्समम त्वादिस्मामाति मिगाला^२ आगमिमु । ते दिस्वा राजा च अमच्चा च
एकप्पहारेनेव सट्ठमकमु । मिगाला भीता पलायिमु । ते निवसित्वा ओलोकेत्ता पच्छतो कस्सचि अनागमनभाव
ज्जत्वा पुन पच्छागमिमु । इतरेपि तत्थेव सट्ठमकमु । एव याव तनिय पलायित्वा पुन ओलोकेत्तो तेमु एकस्मापि
अनागमनभाव ज्जत्वा वज्झपत्ता एते भविस्सन्तीति सूरा दृत्वा निवसित्वा पुन तेमु सट्ठमकं करोन्तेमुपि न पलायिमु ।
अट्ठकमिगालो राजान उपगच्छि । मेमा मेमानं मन्निक अगमसु । उपायकृत्ता राजा तस्म असन्नो सन्निक
आगमनभाव ज्जत्वा इमिनु ओकाम देत्तो विय गीव उक्खिपित्वा त गीवाय इसमान हत्तुकट्ठकेन आकड्ढित्वा
यन्ते पक्खिपित्वा विय गाळ्हाक गण्ठि । नागबलेन रञ्जा हत्तुकट्ठकेन आकड्ढित्वा गीवाय दळ्हा गह्तिमिगालो
अन्तान मोचेतु [२२७] असक्कोन्तो मरणभयतज्जितो महाविररु वरिदि । अबसेसमिगाला तस्स ते अट्ठ-
स्सरं सुत्वा एकेन पुरिसेन गह्तिनो भविस्सतीति अमच्चे उपसकमित्तु असक्कोन्तो मरणभयतज्जिता सब्बे पला-

यिसु । रञ्जो हनुकट्टिकेन वन्ते पक्खपित्वा विय वट्ठ कत्वा गहितसिवाले अपरापरं सञ्चरन्ते पसु सिधि-
ला अहोसि । सोपि सिमालो मरणभयभीतो वतुहि पादेहि रञ्जो उपरिमभागे पंसु अपब्बुहि । राजा पसुनो
सिधिलभाव क्त्वा सिमालं विस्सज्जेत्वा नागबलो धामसम्पन्नो अपरापरं संचरन्तो उभो हत्थे उक्खिपित्वा
आबाटमुखवट्ठियं ओलुब्धं वातच्छिन्नवलाहको विय निक्खमित्वा ठितो अमच्चे अस्सासेत्वा पसु विपूहित्वा
सम्भे उद्धरित्वा अमच्चपरिवृतो आमकसुसाने अट्ठासि ।

तस्मिं समये मनुस्सा एकं मतमनुस्सं आमकसुसाने छड्डेत्वा द्विन्न यक्खानं सीमन्तरिकाय छड्डेसु ।
ते यक्खा तं मतमनुस्सं भाजेतुं असक्कोत्ता—मय इमं भाजेतुं न सक्कोम अयं सीलवग्गा वम्मिको एस नो भा-
जेत्वा इस्सति एतस्स सत्तिकं गच्छामाति—तं मतमनुस्सं पादे गहेत्वा आकड्डन्ता रञ्जो सत्तिकं गत्वा—
देव ! अम्हाक इमं भाजेत्वा देहीति आहसु ।

भो यक्खा ! अहं इमं तुम्हाकं भाजेत्वा ददेय्यं, अपरिसुद्धो पनम्हि नहायिस्सामि तावाति ।

यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितउदक अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा रञ्जो नहानत्वाय अदसु ।
नहात्वा ठितस्स संहारित्वा ठपिते चोररञ्जो साटके आहरित्वा अदसु । ते निवासेत्वा ठितस्स चतुजातिगन्ध-
समुग्ग आहरित्वा अदसु । गन्धे विलम्पित्वा ठितस्स सुवण्णमसुग्गे मणितालवण्टेसु ठपितानि नानापुफानि आह-
रित्वा अदसु । पुफानि पिलम्पित्वा ठितकाले—अञ्ज किं करोमानि पुच्छिसु ।

राजा अत्तनो छातकाकारं दस्सेसि ।

ते गत्वा चोररञ्जो सम्पादितं नानगरसभोजनं आहरित्वा अदसु । राजा नहानानुल्लसो^१
मण्डितपसाधितो नानगरसभोजनं भुञ्जि । यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितपानीयं सुवण्णभिकारंनेव सुवण्ण-
सरकेनपि सद्धि आहरिसु । अथस्स पानीयं पिवित्वा मुखं विक्खालेत्वा हत्थे धोवितकाले चोररञ्जो सम्पादितं
पञ्चसुगन्धिकपरिवासं^२ नम्बूलं आहरित्वा अदसु । तं खादित्वा ठितकाले—अञ्ज किं करोमानि पुच्छिसु ।

गत्वा चोररञ्जो उत्तीसके निक्खितं मगलखग्गं आहरयाति ।

ते तस्मिं गत्वा आहरिसु । राजा खग्गं गहेत्वा तं मतमनुस्सं उज्जुक्क ठपापेत्वा मत्थकमज्जे असिना
पहरित्वा द्वे कोट्ठाये कत्वा द्विन्न यक्खानं समविभक्तमेव विभजित्वा अदामि । दत्त्वा च पनं खग्गं धोवित्वा
मन्नयहित्वा अट्ठासि । अथ ते यक्खा मनुस्समसं खादित्वा सुहितां हत्त्वा तूट्ठचिन्ता—[२२८] अञ्ज तं
महाराज ! किं करोमानि पुच्छिसु ।

तेनहि तुम्हे अननो आनुसावेन मं चोररञ्जो मिरिगम्भे ओतारेथ । इमे च अमच्चे अत्तनो अननो
गेहे पत्तिट्ठपेथानि ।

ते साथु देवानि मप्पटिच्छित्वा तथा अकसु ।

तस्मिं समये चोरराजा अलकनसिग्गम्भे सिग्गसयनपिट्ठे निपन्नं निहायति । राजा तस्मिं पमनस्स
निहायन्तस्स खग्गतलेन उदरं पहरि । सो भीतो पबुज्जित्वा दीपालोकेन सीलवमहागजानं सञ्जानित्वा मयना
बुट्ठाय सति^३ उपट्ठेत्वा ठितो राजानं आह—महाराज ! एवरुपाय गत्तिया गहितारक्खे पिहितद्वारे भवने
आरक्खमनुस्सेहि निरोकासे ठाने खग्गं सन्नयित्वा अलकतपटियसो कथं नाम त्वं इमं सयनपिट्ठं आगतोति ?

राजा अत्तनो आगमनाकारं सव्वं वित्थारतो कथेसि ।

तं सुत्वा चोरराजा सविग्गमानसो—महाराज ! अहं मनुस्सभूतोपि ममानो तुम्हाकं गुणं न जानामि ।
परेसं लोहितममलादकेहि पनं कक्खलेहि फलसेहि यक्खेहि त्वं गुणां जाना ! न दानाहं मग्गि । एवरुपे सील-

१ सी०—नहात्वानुल्लसो । २ सी०—पञ्चसुगन्धिकपरिवार । ३ सी०—धिति ।

सम्पन्ने तथि दुग्धिससामीति-खमं आदाय सपथं कत्वा राजान खमापेत्वा महासयने निपज्जापेत्वा अत्तनो खुदु-
कमञ्चके निपज्जित्वा पमाताय रत्तिया उट्ठिते मुरिये भेरिञ्चरापेत्वा सध्वसेनियो च अमच्चन्नाहणगहपतिके
च सन्निपातापेत्वा तेस पुरतो आकासे पुण्णचन्द उक्खिपन्तो विय सीलवरञ्जो गुणे कथेत्वा परिसमज्जे येव
पुन राजान खमापेत्वा रञ्ज पटिच्छापेत्वा इतो पट्ठाय तुम्हाक उप्पन्नो बोरूपद्वो भय्ह भारो मया गहितार-
कत्वा तुम्हाक रञ्जं कारेयाति कत्वा पेसुञ्जकारस्स आण कत्वा अत्तनो बलवाहन आदाय सकरट्ठमेव गतो ।

सीलवमहाराजापि सो अलकतपटियत्तो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा सरपपादके कञ्चनपल्लके निसिन्नो
अत्तनो सम्पत्ति ओलोकेत्वा अयं च एवरूपा सम्पत्ति अमच्चसहस्सस्स च जीवितपटिलाभो मयि विरिय अकरो-
न्ने न किञ्चि अर्भावस्म, विरियवलेन पनाह नट्ठ च इम यस पटिलभि, अमच्चसहस्सस्म च जीवितदन अदासि,
आसाच्छेद वन अकत्वा विरियमेव कत्तम्ब, कतविरियस्म हि फल नाम एव समिज्जनीति चिन्तेत्वा उदानवसेन
इमं गाथमाह-

आसिसेयेव पुरितो न 'नञ्जिन्धेय पण्डितो ।

पस्सामि बोह अत्तानं यथा इच्छि तथा अहूति ॥

तत्थ आसिसेयेवाति एवाह विरिय आरभन्तो इमम्हा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति अत्तनो विरियबले
आस करोयेव । न निञ्जिन्धेय पण्डितोति पण्डितो उपायकुसलो युतट्ठाने विरिय करोन्तो अह इमस्स विरियस्स
फल न लभिस्सामीति न उक्कडुकेय्य, आसाच्छेदकम्म न करेय्यानि अन्यो । पस्सामि बोह अत्तानन्ति एत्थ बोति
निपानमत्तं । अह अज्ज अत्तान पस्सामि । यथा इच्छि तथा अहूति अह हि आवाटे निखातो तम्हा दुक्खा मुञ्चिस्स
पुन अत्तनो रज्जमम्पत्ति इच्छि सो अह इमं सम्पत्ति पत्त अत्तान पस्सामि यथेवाह पुब्बे इच्छि तथेव मे अत्ता
जातोनि । एव बोधिसत्तो अहो वत भो ! सीलमम्पन्नान विरियफल नाम समिज्जनीति इमाय गाथाय उदान
उदानेत्वा यावजीवं पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

मत्वापि इम धम्मदेसन आहरित्वा सञ्चानि पकासेमि । सच्चपरियोसाने ओत्सट्ठविरियो भिक्खु
अरहत्ते पटिट्ठामि । मत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक ममोधानेसि । तदा पटुट्ठामच्चो देवदत्तो अहोसि, अमच्च-
सहस्स बुद्धपरिमा, सीलवमहाराजा पन अहमेवाति ।

२. चूलजनकजातकं

बायमेघेव पुरितोऽपि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो ओस्मट्ठविरियमेव आरब्ध कथेमि । तस्य य
व तव्यं तं सव्वं महाजनकजातके आवीभविस्सति । जनकराजा पन सेतच्छत्तस्स हेट्ठा निसिन्नो इम गायमाह—

बायमेघेव पुरितो न निदिद्विस्सिय पण्डितो ।

पस्सामि बोहं अत्तानं उदका थलमुम्भतन्ति ॥

तस्य बायमेघेवाति वायामं करोथेव । उदका थलमुम्भतन्ति उदकतो थलमुत्तिण्ण थले पतिट्ठितं
अत्तानं पस्सामीति । इधापि ओस्मट्ठविरियो भिक्षु अरहणपत्तो । जनकराजा सम्मासम्बुद्धोव अहोसीति ।

चूलजनकजातकं

३. पुण्यपातिजातकं

तत्पु पुण्यपातियोति इद सत्या जेतवने विहरन्तो विसवारुणि आरम्भ कवेमि ।

पञ्चवत्सवत्

एक समय सावत्थिय सुराधुत्ता सन्निपत्तिवा मन्तयिषु—सुराभूलं नो खीण कहन्तु खो लभिस्सामाति ।
अथेको कक्खलधुत्तो आह—मा चिन्तयित्थ, अत्येको उपायोति ।

कनरुपायो नामाति ?

अनाथपिण्डको अगुलिमुट्टिका पिल्लोत्वा मट्ठसाटकनिबत्तो राजपट्टान गच्छति, मय सुरा-
पातिय^१ विमञ्जीकर्णभेसज्ज पक्खपित्वा आपाण मज्जेत्वा निमीदित्वा अनाथपिण्डकस्म आगमनकाले इतो
एहि महासेट्ठीनि पक्कोसित्वा न मुर पायेत्वा विमञ्जीभूतस्म अगुलिमुट्टिका च माटके च गहेत्वा मूराभूल
करिस्सामाति ।

ने माधुति राग्गटिच्छत्वा तथा कत्वा सेट्ठिस्म आगमनकाले पटिमग्ग गत्वा—सामि ! इतो
ताव आगच्छथ अय अम्हाक सल्लिके अतिमनापा मुरा, थोक पिबित्वा गच्छथानि वदिमु ।

सोनापभो अगियमावको कि मुर पिबिस्सति ! अनत्यिको मयानोपि पन एमे धुत्ते पग्गिण्हिस्सामीति
तेमं आपाणभूमि गत्वा तेम किरिय ओलोकेत्वा अय सुरा इमेहि इमिवा नाम कारणेन योजितानि अत्था इतो-
दानि पट्ठाय इमे इतो पलापेस्सामीति चिन्तेत्वा आह—अये दुट्ठधुत्ता । तुम्हे सुरापातिय भेसज्ज पक्खपित्वा
आगमनकाले पायेत्वा विमञ्जी कत्वा बिट्ठिप्पिस्सामाति आपाणमण्डल सज्जत्वा निमिस्सा केवल इम मुर वण्णथ ।
एकोपि वो उक्खिपित्वा पिबितु न उम्सहति । मच्चे अय अयोजितका अस्म तुम्हे च पिबेय्याथानि ।

ने धुत्ते तज्जेत्वा नतो पलापेत्वा अत्तनो गेह गत्वा धुत्तेहि कनकारण तथागतस्म आरोहेस्सामीति
जेववन गत्वा मत्थ आरोचेमि ।

मत्था—न इदानी ताव गृहपति ! ने धुत्ता त वञ्चेतुकामा जाना पुब्बे पन पण्हितेपि वञ्चेतुकामा
अहेमुत्ति क्त्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अनीतवत्

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बांधिमत्तां वागणसीमेट्ठि अहोमि । तदापत्ते धुत्ता एव-
मेव सम्मन्तेत्वा मुर योजेत्वा वाराणसीमेट्ठिस्म आगमनकाले पटिमग्ग गत्वा एवमेव कथयिषु । सेट्ठि अनन्य-
को हुत्वा ते पटिमग्गहत्तुकामां गत्वा तेम किरिय ओलोकेत्वा इदञ्चाम एते कान्तुकामा पलापेस्सामि ते इतोति
चिन्तेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! मुर पिबित्वा राजकुल गन्तु नाम न युत्त । राजान दिस्वा पुन आगच्छन्तो
जानिस्सामि । तुम्हे इथेव निमीदथानि ।

राजपट्टान गत्वा पच्चागच्छि । धुत्ता—इतो एथ सामीति ।

सो तत्पु गत्वा भेसज्जयोजिता पातियो ओलोकेत्वा एवमाह—भो धुत्ता ! तुम्हाक किरिया मय्ह
न रुक्कति तुम्हाक सुरापातियो यथाभूरिताव ठिना, तुम्हे केवल मुर वण्णथ न पन पिबथ । म चाय मनापा अस्स
तुम्हेपि पिबेय्याथ इमाय पन विमसयुत्ताय भवितव्वन्ति तेम मनोरथ भिन्दन्तो इम गाथमाह—

१. स्याज—सुरापातियं ।

तथैव पुण्यपातियो अञ्जार्थं वसते कथा ।

आकारकेन जानामि न चार्थं भट्टिका^१ सुराति ॥

तत्थ तथेवाति यथा मया गमनकाले दिट्ठा इदानीपि इमा सुरापातियो तथैव पुण्णा । अञ्जार्थं वसते कथाति या अयं तुम्हाकं मुरावण्णनकथा वसति, सा अञ्जाव अभूता अतच्छा यदि हि एसा सुरा मनापा अस्स तुम्हेपि पिबेय्याथ उपड्वपातियो अवसिस्सेय्यु । तुम्हाक पन एकेनापि सुरा न पीता । आकारकेन जानामीति तस्मा इमिना कारणेन जानामि । न चार्थं भट्टिका सुराति नेव अयं भट्टिका सुरा, विसयोजिताय एताय भवित-
व्वन्ति । धुत्ते यहेत्वा यथा न पुन एवरूपं करोन्ति तथा ते तज्जेत्वा विस्सज्जेसि । सो यावज्जीवं दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोचानेसि । तदा धुत्ता एतरहि धुत्ता बाराणसीसेट्ठि पन अहन्तेन समयेनाति ।

पुण्यपातिजातकं

४. फलजातकं

नायं वक्त्रो बुराकहोति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो एक फलकुमल उपासकं आरम्भ कथेसि ।

पक्षपक्षवत्

एको फिर सावत्यिवासी कुटुम्बिको बुद्धपमुखं संधं निमन्तेत्वा अन्नो आरामे निसीदायेत्वा यागुल-
जक इत्वा उय्यानपाल आणापेसि—भिक्षूहि सद्धि उय्याने बिचरित्वा अय्यान अम्बादीनि नानाफलानि देहीति ।
सो साधूति सम्पटिच्छित्वा भिक्षुसंधं आदाय उय्याने बिचरन्तो रुक्ख ओलोकेत्वाव एत फल
आम एत न मुपक्क एत मुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होति ।

भिक्षु गन्त्वा नथागतस्स आराचेसु—भन्ने ! अयं उय्यानपालो फलकुसलो । भूमिय ठितोव रुक्ख
ओलोकेत्वा एत फल आम एत न मुपक्क एत मुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होतीति ।

मत्था—न भिक्षव्वे ! अयमेव उय्यानपालो फलकुसलो पुब्बे पन पण्डितापि फलकुसलो अहेसुन्ति
वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्

अनीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमनो मत्थवाहकुले निव्वन्तित्वा वयप्पतो पञ्चहि
मकठमन्तेहि वणिज्ज करोन्तो एकस्मि काले महावत्तनिअटवि पत्वा अटविमुखं ठत्वा सब्बे मनुस्से सन्निपाता-
पेत्वा—इमिस्मा अटविद्या विमरुक्खा नाम होन्ति विसपत्तानि विसपुप्फानि विमफलानि विममधूनि होन्ति
यव । पुब्बे तुम्हेहि अपरिभूत य किञ्चि पत्त वा पुप्फ वा फल वा म अनापुच्छित्वा मा खादित्थानि आह ।

ते साधूनि सम्पटिच्छित्वा अटवि ओतरिमु ।

अटविमुखे च एकस्म गामद्वारे किम्फलरुक्खो नाम अत्थि । तस्स खन्धसाखापलासपुप्फफलानि
मव्वानि अम्बरसदिमानेव होन्ति, न केवल वण्णसण्ठानतो गन्धरसेहिमिस्म आमपक्कानि फलानि अम्बरफल-
मदिमानेव । खादित्तानि पन हलाहलविस विय त लण येव जीवितकव्व पापेन्ति ।

पुरतो गच्छन्ता एकच्चे लोलपुरिमा [२३२] अम्बररुक्खो अयन्ति सज्जाय फलानि खादिसु ।
एकच्चे मत्थवाह पुच्छित्वा व खादिस्सामानि हव्वेन गहेत्वा अट्टमु । ते मत्थवाहे आगते—अय्य ! इमानि अम्बर-
फलानि खादामानि पुच्छिमु ।

बोधिमनो नाय अम्बररुक्खोनि जत्वा—किम्फलरुक्खो नामेस नायं अम्बररुक्खो मा खादित्थानि—वा-
रेत्वा ये खादिसु तेपि वमापेत्वा चतुसधुरं पायेत्वा अग्गेये अकामि ।

पुब्बे पन टमस्मि रुक्खमग्गे मनुस्सा निवास कापेत्वा अम्बरफलातीनि इमानि विमफलानि खादित्वा
जीविनकव्व पापुण्णि । पुन दिवसे गामवासिनो निक्खमित्वा मतमनुस्से दिग्वा पादे गण्हित्वा पटिच्छप्रट्टाने
छेड्डेत्वा मकटेहि सद्धि येव मव्वत्तेस सन्तक गहेत्वा गच्छन्ति ।

ते त दिवसमपि अरुणमगमनकाले येव मय्हं बलिषद्दा भविससन्ति मय्हं मकटं मय्हं भण्डन्ति वेगेन
त रुक्खमूल गन्त्वा मनुस्से निरोगे दिग्वा—कथं तुम्हे इम रुक्ख नाय अम्बररुक्खोनि जातिन्थानि पुच्छिमु ।

ते मयं न जानाम सत्थवाहजेट्ठको नो जानातीति आहसु ।

मनुस्सा बोधिसत्त पुच्छिमु—पण्डित, किन्नि कत्वा त्व इमस्स रुक्खस्स अनम्बररुक्खभाव अज्जासीति ?

सो द्वीहि कार्णेहि अज्जासिन्ति वत्ता इम माथमाह—

नायं रक्खो बुराक्को नपि गामतो आरका ।

आकारकेन जानामि नायं साधुक्को बुभोति ॥

तस्य नायं रक्खो बुराक्कोति अयं विसरक्खो न दुक्खाक्को होति । उक्खिपित्वा ठपितनिस्सेणि विष सुखेन आरोहितुं सककाति वदति । नपि गामतो आरकाति गामतो दूरे ठितोपि न होति गामद्वारे ठितो येवाति दीपेति । आकारकेन जानामीति इमिना दुबिधेन कारणेनाह् इमं रक्ख जानामि किन्ति ! नायं साधुक्को बुभोति सचे हि अयं मधुरफलो अम्बरक्खो अमविस्स एव सुखाक्को अविदूरे ठिते एतस्मि एकस्मि फल न तिट्ठेय्य, फलखादकममुस्सेहि निच्च परिबुतोव अस्स । एव अह असतो जाणेन परिच्छिन्दित्वा इमस्स विसरक्खभाव अञ्जासिन्ति महाजनस्स धम्मं देसेत्वा सोत्थिगमन गतो ।

सत्यापि एवं भिक्खवे ! पुब्बे पण्डिता फलकुसला अहेसुन्ति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु सत्यबाहो पन अहमेवाति ।

फलजातक

५. पञ्चावुधजातकं

यो अलीनेन चित्तेनाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं ओस्सट्ठविरियं भिक्खु आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

त हि भिक्खु सत्या आमन्तेत्वा—सच्च किर त्वं भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छित्वा [२३३] सच्च भगवाति वृत्ते—भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता विरियं कातुं युत्तट्ठाने विरियं कत्वा रज्जसम्पत्तिं पापुणिसूतिं वत्त्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो तस्मै रज्जो अगमहेसिया कुच्छस्मि निव्वसि । तस्मै नामगहणादिवसे अट्ठमतं ब्राह्मणे सव्वकामेहि सन्तप्पेत्वा लक्खणानि पटिपुच्छिमु । लक्खणकुसला ब्राह्मणा लक्खणवर्मासि दिम्भा पुञ्जसम्पत्तो महाराज ! कुमारो तुम्हाकं अच्चयेन रज्जं पापुणिससि पञ्चावुधकम्मं पञ्जानो पाकटो जम्बुदीपे अगपुग्गिओ भविस्सतीनि व्याकस्मि । ब्रह्मणाम् वचनं सुत्वा कुमारस्स नाम गणहन्ता पञ्चावुधकुमारोति नाम अकमु ।

अथ न विज्झुतं पत्त्वा सोळसवस्सप्यदेसे ठितं राजा आमन्तेत्वा—तात ! सिप्पं उग्गण्हाहीति आह ।

कस्स मन्तिके उग्गण्हामि देवाति ?

गच्छ तान् ! गन्धाररट्ठे नक्कमिलानगरे दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्पं उग्गण्ह, इदमस्म आचरियस्स भागं ददेय्वासीति महस्सं दत्त्वा उय्योजेसि ।

सो तत्थं गत्त्वा सिप्पं सिक्खित्वा आचरियेन दिशं पञ्चावुधं गहेत्वा आचरियं वन्दित्वा तक्कसिलानगरतो निकलमित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो वाराणसीमगं पटिपज्जि । सो अन्तरामगं सिलेसलोमयक्खेन नाम अधिट्ठित्तं एकं अट्ठवि पापुणं । अथ न अट्ठविमुखे मनुस्सा दिस्वा—भो माणव ! मा इमं अट्ठवि पाविसि सिलेसलोमयक्खो नामेत्य अत्थि सो दिट्ठादिट्ठमनुस्से जीवितक्खयं पापेतीति वारियमु ।

बोधिसत्तो अत्तानं तक्केन्तो असम्मीनकंसरसीहो वियं अट्ठवि पाविसि येव । तस्मिं अट्ठविमज्जं सम्पत्ते सो यक्को तालमतो हुत्वा कूटागमत्तं भीसं चक्कप्पमाणानि^१ अक्खिन्नि कन्दळमकुलमत्ता द्वे दाठा च मापेत्वा मेनम्बो कबगरकुच्छं नीलहत्थपादो हुत्वा बोधिसत्तस्स अत्तानं दम्सेत्वा—कहं यामि, तिट्ठं भक्खो मेनि आह ।

अथ न बोधिसत्तो—यक्ख ! अहं अत्तानं तक्केत्वा इधं पविट्ठो । त्वं अपमत्तो हुत्वा म उपगच्छेय्यासि । विसपीतेन हि तं सरेन विज्जित्वा एत्थेव पातेस्सामीनि सन्नज्जेत्वा हलाहलविसपीतं सरं सन्नविहत्वा मुञ्चि । सो यक्कस्स लोमेमु येव अल्लीयि । ततो अज्जन्ति एव पञ्जा सरे मुञ्चि । मज्जे तस्म लोमेमु येव अल्लीयिमु ।

यक्खो मज्जेवि ने सरे पोटेत्वा अत्तनो पादमूले येव पातेत्वा बोधिमत्तं उपसकमि । बोधिमत्तो पुनपि तं तज्जेत्वा खगं कड्ढित्वा पहरि । तत्तिसगुलायतो खगो लोमेमु येव अल्लीयि । अथ न कणपेन पहरि । सोपि लोमेमु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीन [२३४] भावं जत्त्वा मुग्गरेन पहरि । सोपि लोमेमु येव अल्लीयि । तस्म अल्लीनभावं जत्त्वा—भो यक्ख ! न ते अहं पञ्चावुधकुमारो नामानि सुतपुब्बो ? अहं नया अधिट्ठित्तं अट्ठवि पविसन्तो न धनुआदीनि तक्केत्वा पविट्ठो अत्तानं येव न तक्केत्वा पविट्ठो, अज्ज तं पोटेत्वा चुण्णविचुण्णं करिस्सामीति अमीतसीहनादं नाम दस्सेत्वा उन्नदित्वा दक्खिणहत्थेन यक्खं पहरि । हत्थो लोमेमु येव अल्लीयि

१. पत्तप्पमाणानि ।

वामहस्तेन पहरि, सोपि अल्लीयि । दक्षिणपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । वामपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । सीसेन त पोठेत्वा चण्णविचुण्ण करिस्सामीति सीसेन पहरि, तम्पि लोमेसु येव अल्लीयि । सो पञ्चसु ठानेमु बद्धो ओलम्बन्तोपि निव्वयो निस्सारज्जोवः अहोसि ।'

यक्खो चिन्तेसि—अयं एको पुरिससीहो पुरिसाजानीयो न पुरिसमत्तोवः । माविसेन नामस्स यक्खेन गहिहस्स सन्तासमत्तम्पि न भविस्सति । मया इमं मग्गं हूनन्तेन एकोपि एवरूपो पुरिसो न दिट्ठपुब्बो । कस्मा नुखो एस न भायतीति । सो तं खादितुं अविसहन्तो—कस्मा नुखो त्वं माणव । मरणभयं न भायसीति पुच्छि ।

किं कारणा यक्ख भायिस्सामि ? एकस्मिं हि अत्तभावे एकं मग्गं नियतमेव, अपि च मय्हं कुण्डिमिह वजिरावुधं अत्थि, सचे मं व्यादिस्ससि तं च आवुधं जीरेणु न सक्खिस्समि । त ते अन्तानि खण्डाखण्ड छिन्दित्वा जीवितकलय पापेस्सति । इति उभोपि नस्मिस्साम । इमिना कारणेमाह न भायामीनि । इदं किर बोधिसत्तो अत्तो अन्तरे आणायुधं सन्नाय कथेसि ।

तं सुत्वा यक्खो चिन्तेसि—अयं माणवो सच्चमेव भणति इमस्स पुरिससीहस्स सरीरतो मृगबीजमत्तम्पि मसल्लण्डं मय्हं कुण्डि जीरेणु न सक्खिस्सति विस्सज्जेस्सामि नन्ति मरणभयतज्जितो बोधिसत्तं विस्सज्जेत्वा—माणव । पुरिससीहो त्वं । न ते अहं मस खादिस्सामि । त्वं अज्जं राहुमुखा मुत्तवन्तो विय मम हत्थतो मुञ्चित्वा जातिमुहज्जमण्डलं तोमेन्तो याहीति आह ।

अथ न बोधिसत्तो आह—यक्ख ! अहं ताव गच्छिस्सामि त्वं पन पुब्बेपि अकुसलं कत्वा लुद्धो लोहितपाणी पररुधिरमसभक्खो यक्खो हुत्वा निव्वत्तो । सचे इधापि ठत्वा अकुसलमेव करिस्ससि अन्धकारा अन्धकारमेव गमिस्ससि । मं दिट्ठकालतो पट्ठाय पन न सक्का तथा अकुसलं कानु पाणातिपातकम्मं नाम निग्गे तिरच्छानयोनिय पेत्तिविमये अमुग्गाये च निव्वत्तेनि मनुस्सेसु निव्वत्तट्ठाने अपायुकसवन्निकं होतीनि ।

एवमादिना नयेन पञ्चन्न दुस्सीन्यकम्मान् [०३५] आदीनव पञ्चस्य मौलान् आनिमम च कथेत्वा नानाकारणेहि यक्ख तज्जेत्वा धम्मं देमेत्वा दमेत्वा निव्विमेव न कत्वा पञ्चमु मौलेसु पनिट्ठापेत्वा नम्मा येव नं अटविमा बलिपटिग्गाहकं देवनं कत्वा अम्पमादेन ओवदित्वा अटवितो निक्खमन्तो अटवीमुखे मनुस्सान् आचिक्खित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणमि गत्वा मानापिनरो दिम्बा अपरभागे रज्जे पनिट्ठाय धम्मेन रज्जं कारेन्तो दानादीनि च पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म अगमासि । मत्थापि इमं धम्मदेसनं आहूयित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यो अलीनेन चित्तेन अलीनमनसो नरो ।

भावेति कुसलं धम्मं योगक्खेसस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सम्बसंयोजनवत्थयत्ति ।

तथायं पिण्डयो । यो पुग्गिओ अलीनेन असकुञ्चितेन चित्तेन पकतियापि अलीनमनो अलीनज्जामयो हुत्वा अनवज्जट्ठेन कुसलं मत्तानिमबोधिपक्खियभेदं धम्मं भावेति वड्ढेति विमालेन चित्तेन विपम्पेन अनुपुञ्जति । चतुहि योगेहि खेमस्स निव्वानस्स पत्तिया सो एव सम्बन्धमाग्गेमु अनिच्चं दुक्खं अनन्ता ति निलक्खण आरोपेत्वा तरुणविपस्सनतो पट्ठाय उपपन्ने बोधिपक्खियधम्मे भावेन्तो अनुपुब्बेन एकं संयोजनम्पि अनवमेमेत्वा सम्बन्धयोजनान् लयकरस्स चतुत्थमगस्स परिगोमान् उत्पन्नता सम्बन्धयोजनवत्थयोनि मत्थं गतं अरहत्तं पापुण्यम्याति ।

एव मत्था अरहत्तेन धम्मदेसनाय कूटं गहेत्वा मत्थके चत्तारि मच्चानि पकासेसि । मच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्तं पापुणि । सत्थापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेनि । नदा यक्खो अगुलिमालो अहोमि । पञ्चावुधकुमारो नाम अहमेवाति ।

पञ्चावुधजातकं

६. कञ्चनकरंधजातकं

यो पट्टेन चित्तेनाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो अञ्जनर भिक्षु आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपञ्चबन्धु

एको किञ्च सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्त्व धम्मदेसनं सुत्वा रतनसासने उर दत्त्वा पञ्चजि । अयस्मि आचरियुपज्जाया-आवुसो । एकविधेन सीलं नाम, दुविधेन, त्रिविधेन, चतुर्विधेन, पञ्चविधेन, छविधेन, सप्तविधेन, अट्ठविधेन, नवविधेन, दसविधेन, बहुविधेन सीलं नाम ; इदं खुल्लसीलं नाम, इदं मज्झिमसीलं नाम, इदं महासीलं नाम, इदं पानिमोक्खमवरसीलं नाम, इदं इन्द्रियमवरसीलं नाम, इदं आजोवपारिमुद्धिसीलं नाम, इदं पञ्चयपट्टिमेवज्जनसीलं नामानि सीलं आचिक्खन्ति ।

सो [२३६] चिन्तेसि-इदं सीलं नाम अतिबहु । अहं एतत्क समादाय वत्तिनु न सक्खिस्सामि । सीलं पूरेतु असक्कोन्नस्स नाम पञ्चज्जाय को अत्थो ? अहं गिहो हुत्वा दानादीनि पुज्जानि च करिस्सामि पुत्तदारञ्च पोमेन्सामीति ।

एवञ्च पन चिन्तेत्वा-भन्ते । अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामि, अयक्कोन्नम्मं च नाम पञ्चज्जाय को अत्थो ? अहं हीनायावत्तिस्सामि । तुप्पहाक पत्तचीवरं गण्ढयाति आहु ।

अथ न आचरियुपज्जाया आहमु-आवुसो ! एव मत्ते दमबलं वन्दित्वा याहीति ।

ने न आदाय मत्त्वुं मत्तिकं धम्ममभं अगमसु ।

मत्त्वा न दिस्साव-किं भिक्खवे ! अनत्थिकं भिक्खुं आदाय आगतत्थाति आहु ।

भन्ते ! अयं भिक्खु अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामीति पत्तचीवरं निट्ठयादेति । अथ न मयं गहेत्वा आगनानि ।

कस्मा पन तुम्हे भिक्खवे ! इमस्मि भिक्खुनो बहु सीलं आचिक्खथ ? यत्तकं एव रक्खितुं सक्कोति तत्तकमेव रक्खिस्सामि । इतो पट्ठाय तुम्हे एव मा किञ्चि अवचुत्थ । अहमेत्थं कलम्बं जानिस्सामीति । एहि त्वं भिक्खु ! कित्तें बहुना सीलेन ? तीणि येव सीलानि रक्खितुं सक्खिस्सामीति ?

सक्खिस्सामि भन्तेति ।

तेन हि त्वं इतो पट्ठाय कायद्वारं वचीद्वारं मनोद्वारं तीणि द्वारीणि रक्ख । मा कायेन पापकम्मं करि । मा वाचाय, मा मनसा । गच्छ, मा हीनायावन्ति । इमानि तीणि येव सीलानि रक्खाति ।

एतावता सो भिक्खू तुट्ठमानसो-माधु भन्ते, रक्खिस्सामि इमानि तीणि सीलानानि मन्थारं वन्दित्वा आचरियुपज्जायेहि मट्ठि येव अगमामि ।

सो तानि तीणि सीलानि पूरेतोव अज्जासि-आचरियुपज्जायेहि मट्ठि आचिक्खित्वा सीलमि एतकमेव । ने पन अन्नतो अबुद्धभावेन मं बुज्जापेतुं नासक्खिमु । मम्मामम्बुद्धो अन्नतो बुद्धमुबुद्धताय अनुत्तरधम्मराजताय एतत्कं सीलं तीसुं येव द्वारेसु पक्खिपित्वा मं गण्हापेमि । अवस्सयो वनं मं मन्था जानानि विपम्मनं वड्ढेत्वा कतिपाहेनेव अरहन्ते पटिट्ठासि ।

त पवुत्ति अत्त्वा धम्मसभायं सन्निपत्तिता भिक्खू-आवुसो ! तं किर भिक्खु सीलानि रक्खितुं न सक्कोमीति हीनायावत्तत्तं सम्मसीलानि तीहि कोट्ठासेहि पक्खिपित्वा गाहापेत्वा सत्त्वा अरहत्तं पापेसि । अहो ! बुद्धा नाम अच्छरियमनुस्साति बुद्धगुणे कथेन्ता निसीदिमु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

इमाय नामाति वृत्ते—भिक्खवे ! अतिगरुकोपि भारो कोट्ठासवसेन भाजेत्वा दिग्धो लहुको विय होति । पुब्बेपि पण्डिता महत्तं कञ्चनक्खन्ध लभित्वा उक्खिपितु असक्कोन्ता विभाग कत्वा उक्खिपित्वा अगमंसूति क्त्वा अतीत आहरि— [२३७]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि गामके कस्सको अहोमि । सो एकदिवस अञ्जतरस्मि छड्डितगामके खेतं कसि कसति । पुब्बेपि च तस्मि गामे एको विभवसप्पन्नो सेट्ठी ऊरुमत्तपरिमाणं^१ चतुहत्वायामं कञ्चनक्खन्ध निदहित्वा कालमकासि । तस्मि बोधिसत्तस्स नगल लगित्वा अट्ठासि । सो मूलसन्तानक भविस्सतीति पसु वियूहन्तो त दिस्वा पसुना पटिच्छादेत्वा दिवस कसित्वा अत्य गते सुरिये युगनगलादीनि एकमन्ते निक्खिपित्वा कञ्चनक्खन्ध गण्हित्वा गच्छिस्सामीति त उक्खिपितु नासक्खि ।

असक्कोन्तो निमीदित्वा—एत्तकं कुच्छिभरणाय भविस्सति, एत्तकं निदहित्वा ठपेस्सामि, एत्तकेन कम्मन्ते सयोजेस्सामि, एत्तकं दानादिपुञ्जक्रियाय भविस्सतीति चत्तारो कोट्ठासे अकासि ।

तस्मेव विभक्तकालेसो कञ्चनक्खन्धो सल्लहुको विय अहोमि । सो त उक्खिपित्वा घर नेत्वा चतुष्पा विभजित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा पयाकम्म गतोति । भगवा इमं धम्मदेसन आहरित्वा अभिमम्बुदो हुत्वा इमं गायमाह—

यो पहट्ठेन चित्तेन पहट्ठमनसो नरो ।

आवेति कुसल धम्मं योगवज्जेमस्स पत्तिमा ॥

पापुणं अनुपुब्बेन सञ्जसंयोजनं कलपन्ति ॥

तत्थ पहट्ठेनति विनीवरणेन । पहट्ठमनसोति नाय एव विनीवरणताय पहट्ठमनसो मुक्कण विय पहसित्वा समुज्जोतितसप्पमासकनचित्तो हुत्वानि अत्थो ।

एव सत्था अरहन्निककूटेन देसन निट्ठपेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा कञ्चनक्खन्धं लद्धपुरिसो अहमेव अहोमिन्ति ।

कञ्चनक्खन्धं जातकं

७. वानरिन्द्रजातकं

यस्मैते चतुरो धम्माति इदं सत्त्वा वेळुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कनं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपल्लवम्

तस्मिं हि समये सत्त्वा देवदत्तो वधाय परिसक्कतीति सुत्वा न भिक्षवे ! इदानीं देवदत्तो मय्हा वधाय परिसक्कनं पुञ्चेपि परिसक्किं येव, तासमत्तम्पि पन कातुं न सक्कीति वत्था अतीतं आहरि-

अतीतकालम्

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनिथ निज्जस्सित्वा दुद्धिमन्वाय अस्स-पोतकप्पमाणो धामसम्पन्नो एकचरो हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको नानप्प-कारेहि अम्बपणसादीहि फलरुक्खेहि सम्पन्नो । बोधिसत्तो नागबलो धामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पत्तिस्वा दीपकस्स ओरतो [२३८] नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मिं निपतति । ततो उप्पन्तिस्वा तस्मिं दीपके पतति । तत्थ नानप्पकाराणि फलानि खादिस्वा सायं तेनेव उपायेन पञ्चामन्त्वा अस्तनो वसनट्ठाने वसित्वा पुनर्दिवसेपि तथेव करोति । इमिना निवामेन तत्थ वासं कप्पेति ।

तस्मिं पन काले एको कुम्भीलो सपञ्चापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्म सा भरिया बोधिसत्त अपरापरं गच्छन्तं दिस्वा बोधिमनस्स हृदयमसे दोहळं उप्पादेत्वा कुम्भीलं आह-मय्हा खो अय्य ! इमस्स वानरिन्द्रस्स हृदयमसे दोहळो उप्पन्नोति ।

कुम्भीलो-साधु भोति ! लच्छसीति वत्था-अज्ज त साय दीपकतो आगच्छन्तमेव गन्हिस्सामीति गत्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि ।

बोधिसत्तो दिवसं वरित्वा सायण्हसमये दीपके ठितोव पासाण ओल्लोकेत्वा-अयं पासाणो इदानीं उच्चतरं खायति, किन्नुखो कारणन्ति चिन्तेसि ।

तस्स किर उदकप्पमाणञ्च पासाणप्पमाणञ्च सुववत्थापितमेव होति । तेनस्स एतदहोसि-अज्ज इमिस्सा नदिया उदकं नेव हायति न वड्ढति, अथ च पनाय पासाणो मया हुत्वा पञ्चायणि कच्चिन्नूखो एत्थ मय्हा गहणत्थाय कुम्भीलो निपन्नोति, सो वीममामि ताव नन्ति तथेव ठत्वा पासाणेन सद्धिं कथेन्तो विय भो पासाणाति वत्था पटिवचनं अलभन्तो यावत्तविय पासाणाति आह । पासाणो किं पटिवचनं न दस्सति ? पुनपि न वानरो-किं भो पासाण ! अज्ज मय्हा पटिवचनं न देसीति आह ।

कुम्भीलो-अट्ठा अज्जेसु दिवसेसु अयं पासाणो वानरिन्द्रस्स पटिवचनं अवामि, दस्सामिदानींस्स पटिवचनन्ति चित्तेत्वा-किं भो ! वानरिन्द्राति आह ।

कांमिं त्वन्ति ?

अहं कुम्भीलोति ।

किमत्थं एत्थ निपन्नोसीति ?

नव हृदयमंसं पत्थयमानोति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-अज्जो मे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वञ्चेतब्बोति । अयं नं

एवमाह— सम्म कुम्भील ! अहं अत्तानं तुय्हं परिच्चजिस्सामि त्वं मुखं विवरित्वा मं तव सन्तिकं आगतकाले गण्हाहीति ।

कुम्भीलानं हि मुखे विवटे अक्खीनि निमीलन्ति । सो तं कारणं अमल्लक्खेत्वा मुखं विवरि । अथस्स अक्खीनि पिथीयिमु । सो मुखं विवरित्वा अक्खीनि निमीलेत्वा निपज्जि ।

बोधिसत्तो तथाभावं जत्वा दीपका उपपत्तितो गन्त्वा कुम्भीलस्स मत्थकं अक्कमित्वा ततो उपपत्तितो विज्जुल्लतां वियं विज्जोतमानो परतीरे अट्ठासि ।

कुम्भीलो तं अच्छरियं दिस्वा इमिना वानरिन्देन अतिच्छेरकं कतन्ति चिन्तित्वा भो वानरिन्द !
[२३९] इमस्मि लोके जतुहि धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो पक्कामित्ते अभिभवति ते सर्व्वेपि तुय्हं अब्भन्तरे अत्थि मञ्जेने वत्वा इमं गायमाह—

यस्सेते जतुरो धम्मा वानरिण्ण ! यथा तव ।

सक्कं धम्मो वित्थो जागो विट्ठ सो अतिवत्ततीति ॥

तत्थ यस्साति यस्स कस्सचि पुग्गलस्स । एतेति इदानीं वत्तब्बे पक्कक्खतो निट्ठसति । जतुरो धम्मोति चत्तारो गुणा । सक्कन्ति वचीसच्च, मम सन्तिकं आगमिस्सामीति हि वत्त्वा मुसावायं अकत्वा आगतो येवानि । एतं ते वचीसच्च । धम्मोति विचारणपञ्चा । एव कते इदंभावं भविस्सतीति । एमा ते विचारणपञ्चा । वितीति अब्बोच्छिन्नं विरियं वुक्कति । एतस्मि ते अत्थि । जागोति अत्तपरिच्चागो । त्वं अत्तानं परिच्चजित्वा मम सन्तिकं आगतो यम्पनाहं गण्ठितुं नासक्खि मय्हमेवेत्थं दोसो । विट्ठमि पक्कामिन् । सो अतिवत्ततीति यस्स पुग्गलस्स यथा तव एव एते चत्तारो धम्मा अत्थि सो यथा मं अज्ज त्वं अतिक्कन्तो तथेव अनतो पक्कामित्ते अतिक्कमन्ति अभिभवतीति ।

एव कुम्भीलो बोधिसत्तं पसमित्वा अत्ततो वसनट्ठानं गतो । मत्था—न भिक्खवे देवदत्तो इदानीं वय्हं बधायं परिसक्कन्ति पुब्बेपि परिसक्कियेवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा कुम्भीलो देवदत्तो अहोसि, भरियास्स चिञ्चामाणविका । वानरिन्दो पन अहमेवाति ।

वानरिन्दजातकं

८. तयोधम्मजातकं

यस्स एतेति इदम्पि सत्त्वा वेळुवने विहरन्तो वधाय परिसवकनमेव आरब्ध कथेमि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते देवदत्तो वानग्योनिय निव्वत्तित्वा ह्रिमवन्तपदेसे यूथ परिहरन्तो अत्तानं पटिच्चजातान वानरपोतकान बुद्धिप्पत्तानं इमे यूथ परिहरेय्युन्ति भयेन दन्नेहि इमिन्त्वा नेम बीजानि उप्पाटेति ।

तदा बोधिसत्तोपि तं येव पटिच्च एकस्सा वानरिया कुच्छिम्हि पटिसन्धि गण्हि । अथ सा वानरी गम्भस्स पतिट्ठितभाव अत्ता अत्तनो गम्भ अनुरक्खमाना अञ्ज पव्वतपाद अगमामि । सा परिपक्कगम्भा बोधि-सत्त विजायि । सो बुद्धिमन्त्राय विञ्जुत पत्तो धामसम्पन्नो अहोमि । सो एकदिवस मानर पुच्छि- अम्म । मय्ह पिता कहन्ति ।

तात ! अमुकस्मि नाम पव्वतपादे यूथ परिहरन्तो वसतीति ।

अम्म ! तस्म म सन्निक नेहीति ।

तात ! न मक्का तया [२४०] पितु सन्निक गन्तु । पिता हि ते अत्तान पटिच्च जातान वानर-पोतकान यूथपरिहरणभयेन दन्नेहि इमिन्त्वा बीजानि उप्पाटेतीति ।

अम्म ! नेहि म तत्थ, अह जानिस्सामीति । ।

सा पुन आदाय तस्म सन्निक अगमामि । सो वानरो अत्तनो पुत्त दिस्वाव अय वड्डन्तो मय्ह परि-हरितु न दम्मति । इदानेव मारेत्तब्बोनि एन आलिगन्तो विय गाळ्ह पीळेत्वा जीवितक्खय पापेस्सामीनि चिन्ते-त्वा-एहि तात ! एतक काल कह गतोमीनि-बोधिसत्त आलिगन्तो विय निप्पीळेसि । बोधिसत्तो पन नाग-वल्लो धामसम्पन्नो । सोप न निप्पीळेसि । अथस्स अट्ठीनि भिज्जनाकारप्पत्तानि अहेसु ।

अथस्म एतदहोमि-अय वड्डन्तो म मारेस्समि । केन नुवो उपायेन पुरेतरञ्जेव मारेय्यामि । ततो चिन्तेमि-अय अविदूरे रक्खमपरिग्गहीतो सरो तत्थ न रक्खमेन खादापेस्सामीनि । अय न एवमाह-तात ! अह महत्तको. इम यूथ तुय्ह निय्यादेमि । अज्जेव त राजान करोमि । अमुकस्मि नाम ठाने सरो अस्ति । तत्थ द्वे कुमुदिनियो तिस्रो उप्पलिनियो पञ्च पद्मिनियो पुप्फन्ति । गच्छ ततो पुप्फानि आहरामि ।

सो माधु तात ! आहरिस्सामीनि गत्त्वा सहसा अनोतरित्वा समन्ता पद परिच्छिन्नन्तो ओतिण्ण-पद येव अहम न उत्तिण्णपद । सो-इमिना सरेन रक्खसपरिग्गहितेन भवितब्ब , मय्ह पिता अत्तना वधितु अमरकोलो रक्खमेन म खादापेनुकामो भविस्समि, अह इम च सर न ओतिग्गमामि, पुप्फानि च गहेस्सामीनि-निरुदक टान गत्त्वा वेग गहेत्वा उप्पत्तित्वा पुगतो गच्छन्तो निरुदक आकामे ठितानेव द्वे पुप्फानि गहेत्वा परतीरे पति । परतो च ओतिग्गमीन आगच्छन्तो तेनेवुपायेन द्वे गण्हि । एव उभोसु पन्थेसु गमि करोन्तो पुप्फानि च गण्हि रक्खमस्स च आणट्ठान न आतरि ।

अथस्स इतो उत्तरि उक्खपितु न सक्खिस्सामीनि तानि पुप्फानि गहेत्वा एकस्मि ठाने रासि करो-त्तस्स सो रक्खसो मया एतक काल एवरूपो पञ्जवा अच्छरियपुरिसो न दिट्ठपुब्बो । पुप्फानि च नाम यावदि-

च्छकं गहितानि, मय्यहं च आणद्वान न ओतरीति उदकं द्विधा भिन्दन्तो उदकतो उट्ठाय बोधिसत्तं उपसकमित्वा—
वानरिन्द ! इमस्मि लोके यस्स तयो धम्मा अत्थि सो पक्वामित्तं अभिभोति ते सन्धेपि तव अम्भन्तरे अत्थि
मज्जेति वत्वा बोधिसत्तस्स धुतिं करोन्तो इमं गायमाह—

यस्स एते तयो धम्मा वानरिन्द ! यथा तव ।

इत्थिखं सूरियं पञ्चा विट्ठं सो अतिवत्ततीति ॥ [२४१]

तत्थ इत्थिखं दक्षभावो सम्पत्तभयं विधमि तु जाननपञ्जाय सम्पयुत्तउत्तमविरियस्सेतं नाम ।
सूरियं सूरभावो निम्भयभावस्सेतं नाम । पञ्जाति पञ्जापन पट्ठपनाय उपायपञ्जायेतं नाम ।

एव सो दकरक्खसो इमाय गायय बोधिसत्तस्स धुतिं कत्वा—इमानि पुष्पानि किमत्थं हरसीति
पुच्छि ।

पिता म राजानं कातुकामो, तेन कारणेन हरामीति ।

न सक्का तादिसेन उत्तमपुरिसेन पुष्पानि गहिणुं, अहं गण्हिस्सामीति उक्खिपित्वा तस्स पच्छतो
पच्छतो अगमासि ।

अथस्स पिता दूरतोव तं दिस्वा अहं इमं रक्खसभत्तं भविस्सतीति पट्ठीणि, सो दानेसं रक्खसं पुष्पानि
गाहापेत्तो आगच्छति इदानीमिह नट्ठोनि चिन्तेन्तो सत्तथा हृदयफालनं पत्वा तत्थेव जीवितक्खयं पत्तो । सेस-
वानरा सन्निपतित्वा बोधिसत्तं राजानं अकमु ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहणित्वा अनुसन्धिं घटत्वा जातकं समोधानेसि । तदा यूथपतिं देवदत्तो
अहोसि, यूथपतिपुत्तो पन अहमेवानि ।

तथोपममजातकं

६. भेरिवादजातकं

धमे धमेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जनरं दुग्धञ्च आरब्धम कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्यु

तच्छि भिक्षु मत्था-सञ्च किर त्वं दुग्धञ्चोसीति पुच्छित्वा सञ्च भगवाति वृत्ते- न त्वं भिक्षु !
इदानीं दुग्धञ्चो पुच्छेति दुग्धञ्चो येवाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवरयु

अतीते बाणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्ते बोधिमत्तो भेरिवादककुले निव्वत्तित्वा गामके वसति ।
सो बाणसिय नक्खन घुट्ठन्ति सुत्वा समञ्जमण्डने भेरि वादेत्वा धन आहरिस्सामीति पुत्त आदाय तत्थ
गत्वा भेरि वादेत्वा बहु धन लभि । त आदाय अत्तनो गाम गच्छन्तो चोराट्ठि पत्वा पुत्त निरन्तर भेरि वादे-
न्त वारेसि-तान । निरन्तर अवादेत्वा मग्गपटिपन्न इस्सरभेरि विय अन्तरन्तर वादेहीति । सो पितरा
वारियमानोपि भेरिसद्देनेव चोरे पलापेस्सामीति वत्ता निरन्तरमेव वादेसि ।

चोग पठमञ्जेव भेरिमद् सुत्वा इस्सरभेरि भविस्सतीति पलायित्वा अन्निविय एकावद्धं मद् सुत्वा
नाय इस्सरभेरि भविस्सतीति आगन्त्वा उपघारेत्वा द्वे येव जने दिस्वा पोथेपेत्वा विळुम्पिमु^१ ।

बोधिमत्तो किञ्चेन वत्त नो लद्ध धन एकावद्ध कत्वा वादेत्तो नासेसीति वत्ता इमं गाथमाह-

धमे धमे नातिधमे अतिधस्तं हि पापकं ।

धन्तेन सत्तं लद्धं अतिधन्तेन नासितन्ति ॥ [२४२]

तत्थ धमे धमेति धमेय्य नो न धमेय्य । भेरि वादेय्य । न न वादेय्याति अत्थो । नातिधमेति अतिधक-
मेत्वा पत्त निरन्तरमेव कत्वा न वादेय्य । किं कारणा ? अतिधस्तं हि पापकन्ति निरन्तर भेरिवाद इदानीं अम्हाकं
पापकं लामक जात । धन्तेन सत्तं लद्धन्ति नगरे भेरिवादानेन कहापणमत लद्ध । अतिधन्तेन नासितन्ति इदानीं पत्त
मे पुत्तेन वचन अकत्वा यमिद अटविय अतिधन्त तेन अतिधन्तेन मत्त्व नासितन्ति ।

सत्या इमं धम्मदेयन आहरित्वा अनुमान्धि घटेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा पुत्तो दुग्धञ्चभिक्षु
अहोमि । पिता पत्त अहमेवाति ।

भेरिवादजातक

१०. सङ्गधमनजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बचमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सङ्गधमककुले निब्बत्तित्वा बाराणसियं नक्खत्ते घुट्ठे पितर आदाय सङ्गधमनकम्मेन धनं लभित्वा आगमनकाले चोराटवियं पितरं निरन्तरं सङ्गधमन्तं वारेसि । सो सङ्गसद्देन चोरे पलापेत्तामीति निरन्तरमेव धमि । चोरा पुरिमनयेनेव आगत्वा विट्ठम्पिसु । बोधिसत्तोपि पुरिमनयेनेव गाथं अभामि—

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तञ्जिह्वा पापकं ।

धन्तेनाधिगता भोगा ते तातो विधमी धमन्ति ॥

तत्थ ते तातो विधमी धमन्ति ते सङ्गधमित्वा लद्धभोगे मम पिता पुनपुन धमेन्तो विधमीति विट्ठसेसि विनासेसीति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा पिता दुब्बचभिक्षुं अहोसि, पुत्तो पनं अहमेवाति ।

सङ्गधमनजातकं

आसिसवन्गो छट्ठो

७. इत्थीवभावणुना

१. असातमन्तजातकं

असा लोकिस्त्रियो नामाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठिभिक्षु आग्घं कथेम ।
तस्म वत्थु उम्मदन्तिजानके^१ आवीभविस्मति ।

पञ्चपसवत्थु

त पन भिक्षु सत्या-भिक्षु ! स्त्रियो नाम असा असतियो लामिका पच्छिमिका । एव एवरूप
लामिक इत्थि निम्माय कम्मा उक्कण्ठितोति वत्था अतीतं आहरि- [२४३]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदाने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय ब्राह्मणकुले निव्व-
न्तित्वा विज्जुत पत्तो । तीमु वेदेमु सव्वसिप्पेमु च निप्फन्निप्पत्तो दिमापामाक्खो आचरियो अहोसि । तदा वारा-
णसिय एकस्मि ब्राह्मणकुले पुत्तस्म जानदिवसे अग्गि गहेत्वा अनिब्बायन्तं ठपयिमु । अथ न ब्राह्मणकुमार सोळस-
वस्सकाले मातापितरो आहमु -पुत्त ! मयं तव जातदिवसे अग्गि गहेत्वा ठपयिम्हा सच्च ब्रह्मलोकपरायणो
भवितुकामो त अग्गि आदाय अरज्ज पविमित्वा अग्गि भगवन्तं नमस्समानो ब्रह्मलोकपरायणो होहि ।
मचे अगार अज्जावमितुकामो तक्कमिलं गन्त्वा दिमापामोक्खस्म आचरियस्स सन्निके सिप्प उग्गहित्वा कुटुम्ब
मण्ठपेहीति ।

माणवो-नाह सक्खिस्सामि अरज्जे अग्गि परिचरितु, कुटुम्बमेव सण्ठपेस्सामीति-माता-
पितरो वन्दित्वा आचरियभागं सहस्स गहेत्वा तक्कसिलं गन्त्वा सिप्प उग्गहित्वा पञ्चागमि । मातापितरो
पनस्म अनत्थिका घरावासेन । अरज्जे अग्गि परिचरापेतुकामा होन्ति ।

अथ न माता इत्थीन दोसं दस्सेत्वा अरज्ज पेसेतुकामा सो आचरियो पण्डितो व्यन्तो मक्खिस्समि
मे पुत्तस्म इत्थीन दोसं कथेनुन्ति चिन्तेत्वा आह-उग्गहितन्ते तात ! सिप्पन्ति ?

आम अम्माति ।

असातमन्तापि ते उग्गहितानि ?

न उग्गहिता अम्मानि ।

तात ! यदि ते असातमन्ता न उग्गहिता किन्नाम ते सिप्प उग्गहितं ? गच्छ उग्गहेत्वा एहीति ।

सो माधूति पुन तक्कसिलाभिमूखो पायासि ।

तस्मापि आचरियस्स माता महल्लिका वीमवस्ससत्तिका । सो न सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो
पटिजगन्ति । अज्जे मनुस्सा तं तथा करोन्तं जिगुच्छन्ति । सो चिन्तेसि यधूनाह अरज्ज पविमित्वा तन्थ मातरं
पटिजगन्तो विहरेय्यन्ति । अयेकस्मिं विचित्ते अरज्जे उदकफामुकट्ठाने पण्णमालं कारेत्वा सप्पितण्डुलादीनि
आहरापेत्वा मातरं उक्खिपित्वा तत्थ गन्त्वा मातरं पटिजग्गन्तो वारं कप्पेसि ।

सोपि खो माणवो तक्कसिलं गन्त्वा आचरिय अपस्सन्तो क्खं आचरियोति पुच्छित्वा त पवन्ति
सुत्वा तत्थ गन्त्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

१. स्या०-उम्मावयन्तिजातके ।

अथ नं आचरियो-किञ्चुलो तात ! अतिशीघ्रं आयतोसीति ?

ननु अहं तुम्हेहि असातमन्तो नाम न उग्मण्हापितोति ?

को पन ते असातमन्ते उग्मण्हितब्बे कत्वा कथेसीति ?

मय्हं माता आचरियाति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि असानमन्ता नाम केचि मत्तिव । इमस्स पन माता इमं इत्थिदोमे जानापेनुकामा भविस्सतीति । [२४४]

अथ नं-साधु तात ! दस्सामि ते असातमन्ते । त्वं अज्ज आदि कत्वा मम ठाने ठत्वा मम मातरं सहत्वा नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो पटिजग्गहि । हत्थपादसीसपिट्ठिसम्भाहनादीनि चस्सा करोन्तो-अय्ये ! जरं पत्तकालेपि ताव ते एवरूपं सरीरं, दहरकाले कीदिसं अहोसीति हत्थपरिकम्मादिकरणकाले हत्थपादादीनं वण्णं कथेय्यासि । यं च ते मम माता कथेति तं अलज्जन्तो अनिवृहन्तो मय्हं आरोचेय्यासि एव करोन्तो अमात-मन्ते लच्छसि । अकरोन्तो न लच्छसीति ।

सो साधु आचरियाति तस्स वचनं सम्पदिच्छित्त्वा ततो पट्ठाय मब्बं यथावुत्तविधानं अकामि । अथस्सा तस्मि माणवे पुनपुनं वण्णयमाणे अयं मया सदि अभिरमिनुकामो भविस्सतीति अन्धाय पराजिण्णाय अगमन्तरे किलेसो उप्पज्जि । सा एकदिवसं अत्तनो सरीरवण्णं कथयमानं माणवं आह-मया सदि अभिरमितुं इच्छसीति ?

अय्ये ! अहं ताव इच्छेय्यं आचरियो पन मरुकोति ।

सच्चे मं इच्छसि पुत्त मे मारेहीति ।

अहं आचरियस्स सन्तिके एत्तकं सिप्प उग्मण्हित्वा किलेसमत्त निस्साय कन्ति कत्वा आचरिय मारेस्सामीति ?

तेनहि सच्चे त्वं मं न परिच्चजसि अहमेव न मारेस्सामीति ?

एवं इत्थिमे नाम असा लायिका वच्छिन्निका तथा रूपे नाम वये ठिता रागाच्चत्त उप्पादेत्वा किलेम अनुवत्तमाना एवं उपकारकं पुन मारेतुकामा जाता । माणवो सब्बं तं कथं बोधिसत्तस्स आरोचेति । बोधिसत्तो सुट्ठु ते माणवं । कतं मय्हं आरोचेन्तेनाति वत्ता, मातुआयुसखार ओलोकेन्तो अज्जेव मरिस्समीति अत्वा-एहि माणवं । वीमसिस्सामि नन्ति एकं उदुम्बररुक्खं छिन्दित्वा अत्तनो पमाणेन कट्ठरूपकं कत्वा मसीम पारु-पित्वा अत्तनो सयनट्ठाने उत्तानं निपज्जापेत्वा रज्जुकं बन्धित्वा अन्तेवासिक आह-नान ! फरमु आदाय गत्वा मम मातु सज्ज देहीति ।

माणवो गत्वा-अय्ये ! आचरियो पण्णसालायं अत्तनो सयनट्ठाने निपन्नो । रज्जुमज्जा मे बद्धा, इमं फरमु आदाय गत्वा सच्चे सक्कोसि मारेहि नन्ति आह ।

त्वं मं न परिच्चजिस्ससीति ?

किं कारणा परिच्चजिस्सामीति ?

सा फरमु आदाय पवेधमाना उट्ठाय रज्जुसज्जाय गत्वा हत्थेन परामसित्वा अयं मे पुत्तोति सज्जाय कट्ठरूपाकस्स मुखतो साटके आपनेत्वा फरमु आदाय एकप्पहारेनेव मारेस्सामीति गीवायमेव पहरित्वा टन्ति सहे^१ उप्पन्ने सक्कभावं अज्जासि ।

अथ बोधिसत्तेन किं करोसि बम्माति बुत्ते बञ्चित्तम्हीति तत्त्वेव मरित्वा पतिता । अत्तनो किर पण्णसालाय निपन्नारपि तं वण्णं ताय मरितव्वमेव । सो तस्सा मतभावं अत्वा सरीरं [२४५] किञ्चं कत्वा

१. स्था०- बद्धसहे ।

अच्छाहन् ' निम्बापेत्वा वनपुष्पेहि पूजेत्वा माणवं आदाय पण्णसालद्वारे निहीदित्वा—तात' पाटियेक्को असात-
मन्तो नाम नत्थि । इत्थियो असाता नाम तव माता असातमन्ते उगगह्वाति मम सन्तिक पेययमाना इत्थीनं दोसं
जाननत्थं पेसेसि । इदानीं पन ते पच्चक्खमेव मम मातु दोसा दिट्ठा । इमिना कारणेन इत्थियो नाम असा-
लामिकाति जानेय्यासीति त ओवदित्वा उय्योजेसि ।

सोपि आचरिय वन्दित्वा मातापितुन्न सन्तिक अगमासि । अथ नं माता पुच्छि—उगगहिता ते असातमन्ताति ?
आम अम्मानि ।

इदानीं किं करिस्मसि पब्बजित्वा अग्निं वा परिचरिस्मसि अगारमज्जे वा वमिस्ससीति ?

माणवो—मया अम्म ! पच्चक्खतो इत्थीनं दोसा दिट्ठा । अगारेन मे किञ्च नत्थि पब्बजिस्सामह-
न्ति अत्तो अधिप्पाय पकासेन्तो इमं गायमाह—

अना लोकस्वियो नाम वेला तासं न विज्जति ।

सारत्ता च पगम्भा च सिखी सम्बधसो यथा ।

ता हित्वा पब्बजिस्सामि विवेकमनुब्रूहयन्ति ॥

तस्य असाति अमतिथो लामिका । अथवा, मानं वृञ्चति मुखं । तं तासु नत्थि अतन्नि पटिवद्धचित्तान्
असातमेव देलीतिपि अमाना दुक्खा दुक्खवत्पुभूताति अत्थो । इमम् पनत्थस्स दीपनत्थाय इदं मुत्तं आहर्तिव्व —

“माया चेसा मरीची च सोको रोगो चुपद्दवो,

खरा च बन्धना चेता मच्चुपासो गुह्यमयो ।

तासु यो विस्समे पोसो सो जरेसु नगघमो नि ॥”

लोकस्वियोति लोके इत्थियो । वेला तासं न विज्जतीति अम्म ! तासं इत्थीनं किलेमुत्पत्तिं पत्त्वा
वेलां सवरो मग्गिदा पमाणन्नामेतं नत्थि । सारत्ता च पगम्भा च्चाति वेला च एताम नत्थि । पच्चमुं कामगु-
णेषु सारत्ता अल्लीना तथा कायपागम्भियेन वाचापागम्भियेन मनोपागम्भियेनाति तिबिधेन पागम्भियेन
समन्नागनत्ता पगम्भा चेता । एताम हि अन्तरे कामद्वारादीनि पत्त्वा सवरो नाम नत्थि । लोला काकप-
टिभागानि दस्सेति । सिखी सम्बधसो यथाति अम्म ! यथा जालसिखाय मिस्वीनि मद्दुं गतो । अग्निं
नाम गूयगतादिभेदं असुचिम्पि सत्पिमधुफाणितादिभेदं सुचिम्पि इट्ठम्पि अनिट्ठम्पि यं यदेव लभति सम्ब-
धसति स्वादति तस्मा सम्बधसोति वृञ्चति । तथेव ता इत्थियोपि हत्थिमेषणोमेण्डादयो वा होन्तु हीनजञ्चा
हीनकम्मन्ता खत्तियादयो वा होन्तु उत्तमकम्मन्ता हीनुक्कट्ठभावं अचिन्तेत्वा लोकस्मादवसेन किलेममन्थवे
उप्पये यं यं लभन्ति सम्बधमेव मेवन्तीति सम्बधससिखीसदिसा होन्ति तस्मा सिखी सम्बधसो यथा तथा-
वेताति वेदिन्त्वा । ता हित्वा पब्बजिस्सामीति [२४६] अहं ता लामिका दुक्खवत्पुभूता इत्थियो हित्वा
अरञ्जं पविस्सित्वा इमिपब्बज्जं पब्बजिस्सामी । विवेकमनुब्रूहयन्ति कायविवेको चित्तविवेको उपधिविवेकोति
तयो विवेका । तेषु इध कायविवेकोपि वट्ठति चित्तविवेकोपि । इदं वुत्तं होति अहं अम्म ! पब्बजित्वा
कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्ठसमापत्तियो पच्चअभिञ्जायो च उप्पादेत्वा गणतो कायं किलेसेहि च चित्तं
विवेचेत्वा इमं विवेकं ब्रूहेन्तो वड्ढेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो भविस्सामि । अलं मे अगारेनाति । एव इत्थियो
गरहित्वा मातापितरो वन्दित्वा पब्बजित्वा वुत्तपकारं विवेकं ब्रूहेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो अहोमि ।

सत्यायि एव भिक्खु ! इत्थियो नाम असालामिका दुक्खदायिकानि इत्थीनं अगुणं कयेत्वा मच्चानि
पकासेसि । सम्बधपरियोसाने सो भिक्खु सोनापत्तिफले पटिट्ठहि । मत्था अनुमन्धि घटेत्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा माता भट्टाकापिलानी, पिता महाकस्सपो अहोमि, अन्तेवामिको आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

असातमन्तजातकं

२. अण्डभूतजातकं

यं ब्राह्मणोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितमेव आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हि सत्या सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते—भिक्षु इत्थिया नाम अरक्खिया । पुब्बे पण्डिता इत्थि गम्भतो पट्ठाय रक्खन्ता रक्खितुं नासक्खिसूति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवरथ

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बतित्वा वयप्पत्तो सब्बसिप्पेनु निष्कप्ति पत्ता पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेसि । सो पुरोहितेन सद्धि 'दूत कीळति । कीळन्तो पन—

सब्बा नदी वक्कता सब्बे कट्ठमया वना ।

सन्वित्थियो करे पाप लभमाना निवातकेति ॥

इम दूतगीत गायन्तो रजतफलके सुवण्णपासके खिपति । एव कीळन्तो पन राजा निच्च जिनानि । पुरोहितो पराजियति । सो अनुक्कमेन घरे विभवे परिक्रम्य गच्छन्ते चित्तेसि—एव मन्ते सब्ब इमास्मि घरे खीयिस्सति परियेसित्वा पुरिसन्तर अगत एक मातुगाम घरे करिस्सामीति । अयस्म एनदहोसि—अञ्जपुरिस विट्ठपुब्ब इत्थि रक्खितु न सक्खिस्सामि गम्भतो पट्ठायक मानुगामं रक्खित्वा त वयप्पत्त वमे [२४७] ठपेत्वा एकपुरिसिकं कत्वा गाळ्ह आरक्खं सविदहित्वा राजकुलतो धन आहरिस्सामीति ।

सो च अगविज्जाय छेको होति । अथेकं दुग्गतित्थि गन्धिणि दिस्वा धीतरं विजायिस्सनीति अत्ता त पक्कोसापेत्वा परिव्वय दत्वा घरे येव वसापेत्वा विजातकाले धन दत्वा उय्योजेत्वा तं कुमारिक अञ्जेम पुरिसान दट्ठु अदत्वा इत्थीन येव हत्थे दत्वा पोसापेत्वा वयप्पत्तकाले त अत्तनो वसे ठपेसि । यावचेसा वड्ढति ताव रज्जा सद्धि दूत न कीळि ।

त पन वसे ठपेत्वा—महाराज ! दूत कीळामाति आह ।

राजा साभूति पुरिमनयेनेव कीळि ।

पुरोहितो रज्जा गाथित्वा पासक खिपनकाले ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह ।

ततो पट्ठाय पुरोहितो जिनाति, राजा पराजियति । बोधिसत्तो इमस्स घरे एकपुरिसिकाय एकाय इत्थिया भवितव्वन्ति परिगण्हापेन्तो अत्थिभावं जत्वा सीलमस्सा भिन्दापेस्सामीति एक धुत्त पक्कोसापेत्वा-सक्खसि पुरोहितस्स इत्थिया सील भिन्दितुन्ति आह । सक्कोमि देवाति । अयस्म राजा धन दत्वा तेन हि खिप्प निट्ठापेहीति त पहिणि ।

सो रज्जो सन्तिका धनं आदाय गन्धधूपबुण्णकपूरादीनि गहेत्वा तस्स घरतो अविहारे सब्बगन्धा-पण पसारेसि । पुरोहितस्सपि गेहं सत्तभूमक सत्तद्वारकोट्ठक हेति । सब्बेमुपि द्वारकोट्ठकेसु इत्थीनञ्जेव आर-स्सवो । ठपेत्वा पन ब्राह्मण अञ्जो पुरिसो गेह पविसितु लभन्तो नाम नत्थि । कच्चरच्छड्डनपच्छिम्पि सोधेत्वायेव

पवेसेन्ति । त माणविकं पुरोहितो चेव ददु लभति, तस्सा च एका परिवारिका इति । अथस्सा सा परिवारिका गन्धपुष्पमूलं गहेत्वा गच्छन्ती तस्सेव धुत्तस्स आपणसमीपेन गच्छति ।

सो अयं तस्सा परिवारिकाति सुदु अत्वा एकदिवसं तं आगच्छन्ति दिस्वाव आपणा उट्ठाय गत्वा तस्सा पादमूले पतित्वा उभोहि हत्थेहि पादे गाळ्हं गहेत्वा—अम्म ! एत्तक काल कहं गतासीति परिदेवि ।

अथ सेमापि पयुत्तकधुत्ता एकमन्तं ठत्वा—हत्थपादमुखसण्ठानेहि च आकप्पेन च मातापुत्ता एकमदिसा येवाति आट्ठं ।

सा इत्थी तेसु तेसु कथेन्नेसु अत्तनो अमहत्त्वा अयं मे पुत्तो भविस्सतीति सयम्पि रोदिन् आरभि । ते उभोपि कदित्वा रोदित्वा अञ्जमञ्जं आलिंगित्वा अट्ठसु ।

अथ सो धुत्तो आह—अम्म ! कहं वमसीति ?

किन्नरलीळहाय वममानासं रूपमोभगप्पत्ताय पुरोहितस्स दहन्तिथया उपट्ठानं कुरुमाना वमामि तानानि ।

इदानीं कहं यामि अम्माति ?

तस्सा गन्धमालादीनं अत्थायाति ।

अम्म ! किन्ते अञ्जत्थं गतेन इतो पट्ठाय ममेव सन्निका हराति मूलं अगहेत्वाव बहूनि तम्बूल-तक्कोलादीनिचेव नाना पुष्पाणि च अदासि । [२४८]

माणविका बहूनि गन्धपुष्पादीनि आहरन्ति दिस्वा—किं अम्म ! अञ्जं अम्हाकं ब्राह्मणो पसन्नाति आह ।

वरमा एव वदसीति ?

इमेसं बहुभावं दिस्वाति ।

न ब्राह्मणो बहु मूलं अदामि, मया पनेतं मय्हं पुत्तस्स सन्निका आनीतन्ति ।

ततो पट्ठाय सा ब्राह्मणेन दिन्नं मूलं अत्तनाव गहेत्वा तस्सेव सन्निका गन्धपुष्पादीनि आहरति । धुत्तो कनिपाहचचयेन गिलानालयं कत्वा निपज्जि ।

सा तस्मि आपणद्वारं गत्वा न अदिस्वा—कहं मे पुत्तोति पुच्छि ।

पुत्तस्स ते अफासुकं जातन्ति ।

सा तस्मि निपन्नट्ठानं गत्वा निसीदित्वा पिट्ठं परिमञ्जस्ती—किन्ते तात ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सो तुण्ही अहोसि ।

किं न कथेसि पुत्ताति ?

अम्म ! मरुत्तेनापि तुय्हं कथेतुं न सक्काति ।

मय्हं अकथेत्वा कस्मिं कथेसि तानानि ?

अम्म ! मय्हं अञ्जं अफासुकं नत्थि, तस्मा पन माणविकाय वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तोस्मिं जातो तं लभन्तो जीविस्सामि अलभन्तो इवेव मरिस्सामीति ।

तात ! मय्हं एसं भारो मा त्वं एतं निस्सायं चिन्तयीति ।

तं अस्मासेत्वा बहूनि गन्धपुष्पादीनि आदाय माणविकाय सन्निकं गत्वा—पुत्तो मे अम्म ! मम सन्निका तव वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तो जातो किं कानब्बन्ति ?

सचे आनेतुं सक्कोथं मया कत्तो कामो येवाति ।

सा तस्सा वचनं सुत्वा ततो पट्ठाय तस्स गेहस्स कण्णकण्णेहि बहु कचवरं सकइत्तिवा पुष्पपच्छि-

या गहेत्वा गच्छन्ती सोधनकाले आरब्धस्त्रियया उपरि छड्धेति । सा तेन अद्रियमाना अपेति । इतरा तेनेव निया-
मेन या या किञ्चि कयेति तस्सा तस्सा उपरि कषवरं छड्धेति । ततो पट्ठाय यं यं सा आहरति वा हरति
वा त न काचि सोधेतु उप्पसहति । तस्मि काले सा तं धुत्त पुष्पपच्छिय निपज्जापेत्वा माणविकाय सन्निक
अतिहरि । धुत्तो माणविकाय सील भिन्दित्वा एकाह्वीह पासादे वेव अहोसि । पुरोहिते बहि निक्खन्ते उभो
अभिरमन्ति । तस्मि आगते धुत्तो निलीयति ।

अथ न सा एकाह्वीहक्वयेन-सामि ! इदानीं तव गन्तु षट्ठीति आह ।

अहं ब्राह्मण पहरित्वा गन्तुकामोति ।

सा-एव होतूति-धुत्तं निलीयापेत्वा ब्राह्मणे आगते एवमाह-अहं अय्य ! तुम्हेसु वीणं वादेन्तेसु
नच्चित्तु इच्छामीति ।

साधु भदे ! नच्चस्सूति वीणं वादेसि ।

तुम्हेसु ओलोकेन्तेसु लज्जामि मुखं पन वो साट्ठकेन बन्धित्वा नच्चिस्सामीति ।

मच्चे लज्जासि एव करोहीति ।

माणविका घनसाट्ठक गहेत्वा नम्म अक्खीनि पिदहमाना मुख बन्धि । ब्राह्मणो मुख बन्धापेत्वा
वीणं वादेसि । सा मुहुत्त नच्चित्त्वा-अय्य ! अहं ते एकवारं सीमे पहरितुकामानि आह ।

इत्थिलो लो ब्राह्मणो किञ्चि कारण अजानन्तो-पहणहीनि आह ।

माणविका धुत्तस्स सज्जमदासि । [२४९] सो सणिक् आगन्त्वा ब्राह्मणस्स पिट्ठियम्मे ठत्वा
सीसे कप्परेन^१ पहरि । अक्खीनि पतनाकारप्पत्तानि अहेसुं^२ । सीसे गण्डो उट्ठहि ।

सो वेदनट्ठो हुत्वा -आहर ते हत्थानि आह ।

माणविका अत्तनो हत्थ उक्खिपित्वा तस्स हत्थे ठपेसि ।

ब्राह्मणो-हत्थो मुदुको पहारो पन षड्ठीति आह ।

धुत्तो ब्राह्मणं पहरित्वा निनीयि । माणविका तस्मि निलीने ब्राह्मणस्स मुखतो साट्ठक मोचत्वा तेल
आदाय सीसे पहार सम्भाहि^३ । ब्राह्मणं बहि निक्खन्ते पुन सा इत्थी धुत्त पच्छिय निपज्जापेत्वा नीहरि । सो
रज्जो सन्निक गन्त्वा सव्व त पवति आरोवेसि ।

राजा अत्तनो उपट्ठान आगत ब्राह्मण आह-दूत कीलाम ब्राह्मणाति ।

साधु महाराजाति ।

राजा दूतमण्डल सज्जापेत्वा पुरिमनयेनेव दूतगीनं गायित्वा पासे खिपति । ब्राह्मणो माणविकाय
तपस्स भिन्नभाव अजानन्तो-ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह । एव वदन्तोपि पराजितो येव ।

राजा जानित्वा-ब्राह्मण ! किं ठपेसि ? माणविकाय ते तपो भिन्नो । त्व मातुगाम गम्भतो
पट्ठाय रक्खन्तो सत्तसु ठानेसु आरक्ख करोन्तो रक्खित्तु सक्खिस्सामीति मज्जसि ? मातुगामो नाम कुच्छिय
पक्खिपित्वा चरन्तेनापि रक्खित्तु न सकका एकपुरिसिका इत्थी नाम नत्थि । तव माणविका नच्चित्तुकामाह्मीति
वत्वा वीण वादेन्तस्स तव साट्ठकेन मुख बन्धित्वा अत्तनो जारं तव सीसे कप्परेन पहारापेत्वा उय्योजेसि ।
इदानीं किं ठपेसीति वत्वा इमं गायमाह-

य ब्राह्मणो अवादेसी वीणं सम्मुखवेड्ढितो ।

अण्डभूता भता अरिया तामु को जातु विस्सेतेति ॥

तत्थ यं ब्राह्मणो अवादेसि वीणं सम्मुखवेड्ढितोति येन कारणेन ब्राह्मणो घनसाट्ठकेन सह मुखेन

वेष्ठितो ह्रस्वः बीणं वादेसि । त कार्णं न जानातीति अत्यो । तस्मिन् हि सा वञ्चेतुकामा एवमकासि । ब्राह्मणो पन तं इत्थीन बहुमायाभाव न जानन्तो मातुगामस्म सद्गृह्त्वा म एमा लज्जतीति एव सञ्जी अहोसि । तेनस्स अञ्जानभाव पकासेन्तो राजा एवमाह । अयमेत्थ अधिप्पायो । अण्डभूता भता भरियाति अण्ड वुच्चति बीजं बीजभूता मातु कुञ्चितो अनिक्खन्तकालेयेव आभता आनीता । भताति वा पुट्ठाति अत्यो का सा ? भरिया पजापती पादपरिचरिका । सा हि भत्तवत्पादीहि भरितब्बताय भिन्नसवरताय लोकधम्महि भरितब्बताय वा भरियाति वुच्चति । तामु को जातु बिस्ससेति जानुति एकसाधिवचन । तामु मातु कुञ्चितो पट्ठाय रक्खियमानामुपि एव विकार आपज्जन्तीसु भरियासु को [२५०] नाम पण्डितपुरिमो एकसेन विस्ससे ? निब्बिकारा एता मय्हन्ति को सद्गृह्थ्याति अत्यो । असद्धम्मवसेन हि आपन्तकेसु निमन्तकेसु विज्जमानेसु मातुगामो नाम न सक्का रक्खितुन्ति ।

एवं बोधिसत्तो ब्राह्मणस्स धम्म देसेसि । ब्राह्मणो बोधिसनस्स धम्मदेसन मुत्वा निवेसन गन्त्वा तं माणविक आह—तया किर एवरूपं पापकम्मं कतन्ति ?

अय्य ! को एवमाह ? न करोमि, अहमेव पहिरि न अञ्जो कोषि । सचे न सद्गृह्थ अहं तुम्हे ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हृत्यसम्फस्स न जानामीति सच्चकिरिय कत्वा अग्गि पविसित्वा तुम्हे सद्गृहापेस्सामीति ।

ब्राह्मणो एवं होतूति महन्त दाहरासि कारेत्वा अग्गि दत्त्वा त पक्कोसापेत्वा—सचे अत्तनो सद्गृह्मि अग्गि पविमाति आह ।

माणविका अत्तनो पञ्चारिक पठममेव सिक्खापेमि—अम्म ! तव पुत्त तत्थ गन्त्वा मम अग्गि पविसनकाले हत्थगहणं कातु वदेहीति । सा गन्त्वा तथा अवव । धुत्तो आगन्त्वा परिसमज्जे अट्ठासि । मा माणविका ब्राह्मणं वञ्चेतुकामा महाजनमज्जे ठत्वा ब्राह्मण ! त ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हृत्यसम्फस्स नाम न जानामि । इमिना सच्चन अय अग्गि मा म ज्ञापेसीति—अग्गि पविसितु आरद्धा ।

तस्मिन् खणे धुत्तो—पस्सय भो पुरोहितब्राह्मणस्स कम्म एवरूपि माणवि अग्गि पवेसापेतीति—गन्त्वा त माणविक हत्थे गण्हि । सा हत्थ विस्सज्जापेत्वा पुरोहित आह—अय्य ! मम सच्चकिरिया भिन्ना । न सक्का अग्गि पविसितुन्ति ।

किं कारणाति ?

अज्ज मया एव सच्चकिरिया कता ठपेत्वा मम सामिक अज्ज पुरिसस्स हृत्यसम्फस्स न जानामीति । इदानीं चम्हि इमिना पुरिसेन हत्थे गहिताति ।

ब्राह्मणो वञ्चितो अहं इमायाति अत्वा त पोथेत्वा नीहरापेसि । एव असद्धम्मसमन्नागतं किरंता इत्थिया कीवमहन्तम्पि पापकम्म कत्वा अत्तनो सामिक वञ्चेतु नाह एवरूप करोमीति दिवसम्पि सपथ कुरुमाना नानाचित्ताव हंति । तेन वृत्त—

“चोरीन बहुबुद्धीन यामु सच्च मुदुल्लभ,
धीन भावां दुराजानां मच्छस्सेवोदकं गत ।
मुना ताम यथा सच्च सच्च तास यथा मुना,
गावो बहुनिणस्सेव ओषमन्ति वर वर ।
चोरियो कठिना हेता वाला चपलसक्खरा,
न ता किञ्च न जानन्ति य मनुस्सेसु वञ्चन”न्ति ।

सत्था एव अरक्खियो मातुगामोति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियो-साने उक्कण्ठनभिक्षु सोतापत्तिफले पविट्ठहि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बारा-णसीराजा अहमेव अहोमिनि ।

३. तक्कजातकं

कोऽना अकतञ्जुवाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिक्षुञ्जेव आरब्धं कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तञ्हि सत्था सच्च किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वृत्ते इत्थियो नाम अकत-
सञ्जं मित्तदुभा कस्मा ता निस्साय उक्कण्ठितोसीति वत्था अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा गगातीरे अस्सम
मापेत्वा समापत्तियो चेव अभिञ्जा च निव्वत्तेत्वा ज्ञानरतिमुखेन विहरति । तस्मिं समये बाराणसीमेढ्ठिनो
धीता बुद्धकुमारी नाम चण्डा अहोसि फरसा दासकम्मकरे अक्कोसति पहरति । अथ न एकदिवसं परिवार-
मनुस्सा गहेत्वा गगाय कीळिस्सामाति अगममु । तेन कीळन्तान येव मुरियत्थगमनवेला जाता । मेघो उट्ठहि ।
मनुस्सा मेघ दिम्बा इतोच्चितो च बेगेन पलायसु । मेढ्ठिधीनाय दासकम्मकरा अज्जम्हेहि एतिस्सा पिट्ठ
पत्तिस्तु बट्टतीति त अन्तो उदकस्मिञ्जेव छट्ठेत्वा उत्तरिमु । देवो पावस्सि । मुरियोपि अत्थ गतो । अग्ध-
कारो जातो । तं ताय विनाव गेह गत्वा कह माति वृत्ते गगानो ताव उत्तिण्णा अथ न न जानाम कह गतानि ।
जातका विचिन्तिव्वा पि न पस्सिमु ।

सा महाविरत्थ विरवन्ती उदकेन बृहमाना अङ्गुल्लमये बोधिसत्तस्स पण्णमालाममीप पापुणि ।
सो तस्सा सद् मुत्वा मानुषागमस्स महो परितापमस्मा करिस्सामीति निणुक्क आदाय नदीतीरं गन्त्वा न दिस्वा
मा भायि मा भायीति अस्सामेत्वा नागबलो थाममम्पन्नो नदि तरगमानो गत्वा त उक्खिपित्वा अम्ममपद आने-
त्वा अंगि कत्वा अदासि । मीने विगते मधुरानि फलाफलानि उपनात्थेसि । तानि खादित्वा ठिन कन्थ वामि-
कासि ? कथं च गगाय पतिनासीति पुच्छि । सा त पवति आरोचेमि । अथ न त्व एत्थेव वसाति पण्णमालाय
वसापेन्तो द्वीहीह सय अब्भोकामे वमित्वा इदानि गच्छाति आह । सा इम तापस सीलभेद पापेत्वा गहेत्वा
गमिस्सामीति न गच्छति । अथ गच्छन्ते काले इत्थिकुत्तं इत्थिलीलूह दम्मेत्वा तस्स सीलभेद कत्वा ज्ञान अन्तर-
धापेसि । सो त गहेत्वा अरञ्जे येव वसति । [२५२]

अथ न मा आह-अय्य ! किं नो अरञ्जवासेन ? मनुस्समपथ गमिस्सामाति ।

सो त आदाय एकं पच्चन्तगामकं गत्वा तक्कभनियाव जीविक कपोत्वा त पोसेति । तस्म नक्क
विकिर्णात्वा जीवतीति तक्कपण्ठितोति नाम अकमु । अथम्म ते गामवाग्गिनो परिवव्व दत्त्वा अम्माक मुयुत्त-
दुयुत्तक आविक्कन्तो एत्थ वसाति गामद्वारे कुटिय वासेसु ।

तेन च समये चोरा पव्वता ओरुह पच्चन्त पहरन्ति । ते एकदिवसं त गाम पहरित्वा गामवासि-
केहिपेव भण्डान उक्खिपापेत्वा गच्छन्ता तस्मिं सेट्ठिधीतर गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठान गत्वा सेसजन विस्स-
ज्जेमु । चोर्जेट्ठको पन तस्सा रूपे वज्जित्वा त अत्तनो भरियं अकामि । बोधिसत्तो इत्थिन्नामा कहन्ति पुच्छि ।
चोर्जेट्ठकेन गहेत्वा अत्तनो भरिया कतानि च मुत्वापि न सा तत्थ भया विना वसिस्सति पलायित्वा आगच्छि-
स्सतीति तस्सा आगमन ओलोकेन्तो तत्थेव वसि । सेट्ठिधीतापि चिन्नेसि-अह इध मुख वसामि । । कदाचिं यं
तक्कपण्ठितो किञ्चिदेव निस्साय आगन्त्वा इतो आदाय गच्छेय्य अयेतस्सा मुत्था परिहायिस्सामि यन्नूनाहं

सम्प्राप्यमाना विय त पक्कोसापेत्वा धातापेय्यन्ति । सा एक मनुस्स पक्कोमित्वा—अह इध दुक्ख जीवामि, तक्कपण्डितो म आगन्त्वा आदाय गच्छतूति—सासन पेसेसि ।

सो तं सासन मुत्वा सहित्वा तत्थ गन्त्वा गामद्वारे ठत्वा सामन पेसेसि । सा निकलमित्वा त दिस्वा अय्य । सचे मय इदानि गच्छिस्साम चोरजेट्ठको अनुबन्धित्वा उभोपि अम्हे धातेस्सति रतिभागे गच्छिस्सा-
माति त आनेत्वा भोजेत्वा कोट्ठके निसीदापेत्वा साय चोरजेट्ठकस्स आगन्त्वा मुर पिबित्वा मत्तकाले—मामि ।
सचे इमाय वेलाय तव सपत्त^१ पस्सेय्यासि किन्ति न करेय्यासीति आह ।

इदञ्चिदञ्च करिस्सामीति ।

किं पन सो दूरे ? तनु कोट्ठके निमिन्नोति ?

चोरजेट्ठको उक्क आदाय तत्थ गन्त्वा न दिस्वा गहेत्वा गेहमज्जे पातेत्वा कप्परदाही यथाग्वि पोथेमि । सो पोथियमानोपि अञ्ज िञ्चि अवत्वा “कोधना अकतञ्जू च पिमुणा मित्तदूभिकामि” एत्तकमेव वदति । चोरो न पोथेत्वा बन्धित्वा निपज्जापेत्वा सायमाम भुञ्जित्वा मयि । पबुट्ठो जिणाय सुराय पुन त पोथेनु आरभि । सोपि तानेव चत्तारि पदानि वदति । चोरो चिन्तेसि—अय एव पोथियमानोपि अञ्ज किञ्चि अवत्वा इमानेव चत्तारि पदानि वदति पुच्छिस्सामि तन्ति त पुच्छि—अम्भो पुरिम । त्व एव पोथियमानोपि कस्मा एतानेव पदानि वदसीति ? [२५३]

तत्त्वकरण्डितो—नेनहि सुणाहीति त कारण आदितो पट्ठाय कथेमि—अह पुब्बे अरञ्ज-
वामिको एको तापसो ज्ञानलाभो । स्वाह एत गमाय बुद्धमा उत्तारेत्वा पटिर्जग्ग । अथ म एमा पक्कोभेत्वा
ज्ञाना परिहापेमि । स्वाह अरञ्ज पहाय एत पासेत्तो पच्चन्तगामकं वसामि । अथेसा चोरेहि इधानीता अह
दुक्ख वसामि, आगन्त्वा म नेतूनि मय्ह मामन पेसेत्वा इदानि तव हत्थे पानेमि । इमिना कारणेनाह
एव कथेमिनि ।

चोरो चिन्तेमि—या एमा एवरूपे गुणसम्पन्ने उपकारके एव विप्यटिपज्ज सा मय्ह कतरन्नाम उपद्व
न करेय्य ? हागन्त्वा एमानि । सो तत्त्वकरण्डित अस्सासेत्वा त पबोधेत्वा खग आदाय निक्खम्म एव पुरिम गाम-
द्वारे धानेस्सामीति वत्त्वा ताय मट्ठि बहिगाम गन्त्वा एत हत्थे गण्हाति त ताय हत्थे गाहापेत्वा खग आदाय तक्क-
पण्डित पहरन्तो विय त द्विधा छिन्दित्वा ससीम नहन्त्वा^२ तक्कपण्डित कनिपाह पणीतभोजनेन सत्तपेत्वा—
इदानि कह गमिस्सामीति आह ।

तत्त्वकरण्डितो—घरावामेन मे किञ्च नत्थि इमिपव्वञ्ज पव्वजित्वा तत्थेव अरञ्जे वमिस्सा-
मीति आह ।

तेन हि अहमि पव्वजिस्सामीति । उभोपि पव्वजित्वा त अरञ्जायनन गन्त्वा पञ्चअभिञ्जा
अट्ठ च ममापनिया निव्वजित्वा जीविनपरिणामाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेमु ।

मत्था इमानि द्वे वत्थुनि कथेत्वा अनुमन्थि घटेत्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह—

कोधना अकतञ्जू च पिमुणा च विभेदिका ।

ब्रह्मचरियं चर भिक्खु ! सो सुखं न विहाहिसीति ॥

नत्राय पिण्डस्थो—भिक्खु ! इत्थियो नामेना कोधना उपपन्न कोध निवारेतु न सक्कोन्ति । अकत-
ञ्जू च अतिमहन्तस्मि उपकार न त्रावन्ति । पिमुणा च पियमुञ्जभावकर्णमेव कथ कथेन्ति । विभेदिका मिने
भिन्दति मित्तभेदनकथ कथनमीलायेव । एवरूपेहि पापकम्मेहि समप्रागता एता किते एताहि ? ब्रह्मचरिय
चर भिक्खु ! अय हि मेयुनविगति परिमुद्धट्ठेन ब्रह्मचरिय नाम त चर सो सुखं न विहाहिस्स सो त्व एत ब्रह्म-

१. स्या०—तसु । २. रो०—नह्येत्वा ।

चरियवासं वसन्तो क्षानसुखं मग्गसुखं फलसुखं च न विहाहिंसि । एतं सुखं न विजहिस्तसि । एतस्मा सुखा न परिहायिस्ससीति अत्थो । न परिहायसीतिपि पाठो । अयमेवत्थो ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सत्त्वानि पकासेसि । सत्त्वपरिपोषणे उक्कण्ठितभिक्षू सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्यापि जातकं समोचानेसि । तदा ओरजेट्ठको आनन्दो अहोसि । तत्कपण्णितो पन अहमेवाति ।

तत्कजातकं [२५४]

४. दुराजानजातकं

मासु नग्द इच्छति भन्ति इद सत्या जेतवने विहरन्तो एक उपासक आरब्ध कथेति ।

पञ्चपत्रवत्यु

एको किर सावत्थिवासी उपासको तीसु सरणेसु पञ्चसु च मीनेसु पतिट्ठितो बुद्धमामको धम्म-
मामको सधमामको । भरिया पनस्स दुस्सीला पापधम्मा । य दिवस मिच्छाचार चरति त दिवस सतकीता
दासी विय होति । मिच्छाचारम्म पन अकनदिवसे सामिनी विय होति चण्डा फरुसा । सो तस्मा भाव जानितु
न सक्कोति । अय ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टान न गच्छति । अथ न एकादिवस गन्धपुष्पाणि आदाय आगन्त्वा
वन्दित्वा निसिन्न सत्था आह—किन्न खो त्व उपासक ! सत्तट्ठदिवसे बुद्धपट्टान नागच्छमीति ?

धरणी मे भन्ते ! एकस्मि दिवसे सतकीता दासी विय होति एकस्मि सामिनी विय चण्डा फरुसा ।
अह तस्मा भाव जानितु न सक्कोमि । स्वाह ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टान नागच्छामीति ।

अथम्म वचन सुत्वा सत्था—उपासक ! मातुगामस्स भावो नाम दुज्जानोति । पुब्बेपि ते पण्डिता
कर्थायसु । त्व पन त भवमखेपगन्ता मल्लक्खेत्तु न सक्कोमीति वत्था तेन याचितो अनीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते वीधिमतो दिसापामोक्खो आचारियो हुत्वा पञ्चमाणव-
कमतानि सिप्प मिक्खोपेति । अथेको तिरोट्टुवासिको ब्राह्ममाणवको आगन्त्वा तम्म सन्तिके सिप्प उग्ग-
एहन्तो एकाय इत्थिया पटिवद्धचित्तो हुत्वा त भरिय कत्वा तम्म येव वाराणसीनगरे वसन्तो द्वे तिस्सो वेला
आचारियम्म उपट्टान न गच्छन्ति । मा पनम्म भरिया दुस्सीला पापधम्मा । मिच्छाचार चिण्णदिवसे दासी विय
होति । आत्तिण्णदिवसे सामिनी विय चण्डा फरुसा होति । सो तस्मा भाव जानितु असक्कोत्तो ताय उब्बाल्हो
आकुलचित्तो आचारियम्म उपट्टान न गच्छति । अथ न सत्तट्ठदिवसे अनिक्कमित्वा आगत—कि माणव !
न पञ्जायमीति आचारियो पुच्छि । सो—भरिया म आचारिय ! एकदिवस इच्छति पत्थेनि दासी विय निहत-
माना होति एकदिवसे माग्गिनी विय थडा चण्डा फरुसा । अह तस्मा भाव जानितु न सक्कोमि । ताय
उब्बाल्हो आकुलचित्तो तुम्हाक उपट्टान नागतोमीति ।

आचारियो—एवमेव माणव ! इत्थियो नाम दुस्सीला अनाचार चिण्णदिवसे सामिक अनुवत्तन्ति
दासी विय निहतमाना होन्ति । अनाचिण्णदिवसे पन मानत्थद्धा हुत्वा सामिक न गणेन्ति । एव इत्थियो
नामेना अनाचारा दुस्सीला नाम भावो नाम दुज्जानो । तामु इच्छन्तीमुपि अनिच्छन्तीमुपि मज्झन्तेनेव भवि-
तत्थ्वेति वत्था तस्सोवादवमेव इम गाथमाह—

मा सु नग्द इच्छति मं मा सु सोचि न इच्छति ।

थीनं भावो दुराजानो मच्छस्तेवोदके गतन्ति ॥

तस्य मासु नग्द इच्छति भन्ति मुक्कारो निपानमन् । अय इत्थो म इच्छति पत्थेति मयि सिनेहं करो-
तीति मा तुमि । मा सु सोचि न इच्छतीति अय म न इच्छतीतिपि मा सोचि । तस्मा इच्छमानाय नग्द,
अनिच्छमानाय च मोक अक्त्वा मज्झन्तोव होहीति दीपति । थीनं भावो दुराजानोति इत्थीन भावो नाम इत्थि-
मायाय पटिच्छन्नता दुराजानो । यथा किं ? मच्छस्तेवोदके गतन्ति यथा मच्छगमन उदकेन पटिच्छन्नता
दुज्जान तेनेव सो केवट्टे आगते उदकेन गमन पटिच्छादेत्वा पत्तायति । अत्तान गण्हितु न देति ।
एवमेव इत्थियो महत्तमि दुस्सीलकम्म कत्वा मय एवरूप न करोमाति अत्तना कतकम्म इत्थिमायाय
पटिच्छादेत्वा सामिके वञ्चेन्ति । एव इत्थियो नामेता पापकम्मा दुराचारा । तामु मज्झन्तो येव
मुखिनो होतीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । ततो पट्ठाय सो तस्सा उपरि मज्झत्तो अहोसि । सापिस्स भरिया आचरियेन किर मे दुस्सीलभावो जातोति ततो पट्ठाय न अनाचारं चरि । सापि तस्स उपासकस्स इत्थी सम्मासम्बुद्धेन किर मय्ह दुराचारभावो जातोति ततो पट्ठाय पापकम्म नाम न अकासि ।

सत्थापि इमं धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका येव इदानी जयम्पतिका । आचरियो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

दुराजानजातकं ।

५. अनभिरतिजातकं

यथा नदी च पन्थो जाति इव सत्या जेतवने विहरन्तो तथारूपं मेव उपासक आरम्भ कथेति ।

पञ्चपञ्चवत्यु

सो पन परिगणन्तो तस्मा दुस्सीलभाव अत्वा च भण्डितो चित्तव्याकुलताय सत्तट्टदिवसे उपट्टान न आगमासि । सो एकदिवस विहार गन्त्वा तथागत बन्दिता निसिधो कस्मा सत्तट्टदिवसानि नागतोसीति बुने-भरिया मे भन्ते । दुस्सीला । तस्मा उपरि व्याकुलचित्तताय नागतोभीति ।

सत्या-उपासक । इत्थोसु अनाचारा एताति कोप अकत्वा मज्झन्तेनेव भवितु बट्टतीति । पुब्बेपि ते पण्डिता कथयिस्सु । त्व पन भवन्तरेण पटि-अश्रुता त कारण न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीन आहरि-

अतीतवत्थु

अतीने बागणसिय ब्रह्मदने रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुग्गिमनयेनेव दिसापामोवसो आचरियो अहोसि । अयस्स अन्तेवासिको भरियाय दोस दिस्वा व्याकुलचित्तताय कतिपाह अनागन्त्वा एकदिवस आचरियेन पुच्छितो त कारण निवेदेसि । (२५६)

अयस्स आचरियो-तात । इत्थियो नाम सब्बसाधारणा । तासु दुस्सीला एताति पण्डिता कोपं न करोन्तीति वत्वा ओवादवसेन इम गाथमाह-

यथा नदी च पन्थो च पानागारं सभा पया ।

एवं लोकित्थियो नाम नासं कुञ्जन्ति पण्डिताति ॥

तत्थ यथा नदीति यथा अनेकतित्था नदी नहानत्थाय सम्पत्तसम्पत्तान चण्डालादीन लुत्तियादीनम्पि साधारणा, न तत्थ कोचि नहायितु न लभति नाम । पन्थोति आदीसुपि यथा महामग्गोपि सब्बेस साधारणा, न कोचि तेन गन्तु न लभति । पानागारम्पि सुरागृह सब्बेस साधारण । यो यो पातुकामो सब्बो तत्थ पविमनेव । पुञ्जत्थिकेहि तत्थ तत्थ मनुस्सान निवासत्थाय कता सभापि साधारणा । न तत्थ कोचि पविसितु न लभति । महामग्गे पानीयचाटियो ठपेत्वा कता पपापि सब्बेस साधारणा । न तत्थ कोचि पानीय पवितु न लभति । एवं लोकित्थियो नाम एवमेव तात माणव । इमस्मि लोके इत्थियोपि सब्बसाधारणा । तेनेव साधारणट्ठेन नदीण्यपानागारसभापपासदिसा । तस्मा नासं कुञ्जन्ति पण्डिता एतास इत्थीन लामिका एता अनाचारा दुस्सीला सब्बसाधारणाति चित्तेत्वा पण्डिता छेका बुद्धिसम्पन्ना न कुञ्जन्तीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । सो त ओवाद सुत्वा मज्झन्तो अहोसि । भरिया-पिप्स आचरियेन किग्गिह्हा ज्ञाताति ततो पट्ठाय पापकम्म न अकामि । तस्मापि उपासकस्स भरिया सत्थारा किग्गिह्हा ज्ञाताति ततो पट्ठाय पापकम्म न अकामि ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा मच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफलं पतिट्ठासि । सत्यापि अनुमन्थि घटेत्वा जानक समोधानेमि । तदा जयम्पतिकाव एतग्गिह्हा जयम्पतिका । आचरियब्राह्मणो पन अहमेव अहोसन्ति ।

अनभिरतिजातकं ।

६. सुमुखखणजातकं

एका इच्छा पुरे आसीति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो संकिलेसं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपन्नवत्यु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा रतनसासने उर^१ दत्त्वा पव्वजित्त्वा पटि-
पन्नको योगावचरो अविस्सट्ठकम्मट्ठानो हुत्वा एकदिवसं सावत्थियं पिण्डाय चरमानो एकं अलकतपटियत्तं
इत्थिं दिस्वा सुभवसेन इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकेसि । तस्सवन्तरे किलेसो चत्ति । वासिया आकोटि-
तन्वीरुक्खो वियं अहोसि । सो ततो पट्टाय किलेसवमिको हुत्वा नेव कायस्मादं न चित्तरसादं (२५७) लभति ।
भन्तमिगमपटिभागो मासने अनभिरतो पल्लुहकमलोमो दीघनखो किलिट्ठकीवरो अहोमि ।

अयस्स इन्द्रियाधिकारं दिम्वा सहायका भिक्खु—किंखु खो ते आवुमो^२ । न यथा पोरानाणि इन्द्रिया-
नीति पुच्छिसु ।

अनभिरतोस्मि आवुसोति ।

अयं न ते सत्थु सन्तिकं नयिस्सु । सत्त्वा किं भिक्खवे ! अनिच्छमानं भिक्खुं आदाय आगतत्थाति
पुच्छि ।

अयं भन्ते ! भिक्खु अनभिरतोति ।

सच्च किर त्वं भिक्खु ! अनभिरतोति ?

सच्च भगवाति ।

को तं उक्कण्ठापेसीति ?

अहं भन्ते ! पिण्डाय चरन्तो एकं इत्थं इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकेसि । अयं मे किलेसो चाणि ।
तेनहि उक्कण्ठितोति ।

अयं न सत्त्वा—अनच्छरियमेतं भिक्खु ! यं त्वं इन्द्रियाणि भिन्दित्वा विमभागार्म्मणं सुभवसेन
ओलोकेतो किलेसेहि कम्पितो । पुव्वे पञ्चाभिञ्जाअट्ठममापत्तिवाभिरो ज्ञानबलेन किलेसे विववम्भेत्त्वा
विमुद्धचित्ता गगनतलचरा बोधिसत्तापि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा विमभागार्म्मणं ओलोकेयमाना ज्ञाना परि-
हायित्वा किलेसेहि कम्पिता महादुक्खं अनुभावन् । नहि मिनेरुत्पाटनकवातो हत्थिमत्तमुण्डपव्वनकं महा-
जम्बुउम्मूलकवातो छिन्नटे विरुल्लुहकच्छकं महाममुदं वा पनं मोसनकवातो खुद्वकनलाकं किम्मिचिं देवं गण्हति,
एवं उत्तमवृद्धीनं नाम विमुद्धचित्तानं बोधिसत्तानं अञ्जाणभावकरं किलेसा तथि किं लज्जिम्ममि ? विमु-
द्धापि सत्ता मकिलिस्सन्ति । उत्तमयससमगिणोपि अयं पापुण्णीति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बागणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्ता कामिरट्ठे एकस्मि महाविभवस्म ब्राह्मणस्स कुले
निव्वसित्त्वा विज्जुनं पत्तो सव्वसिप्पानं पारं गत्त्वा कामं पट्टाय इमिपव्वज्जं पव्वजित्त्वा कमिणपरिकम्म
क्त्वा अभिञ्जां च समापत्तिं यो च उणादित्वा ज्ञानमुखेन वीतिनामेत्तो हिमवन्तपदेमे वासं कथेसि । सो
एकस्मि काले लोणमिथिलमेवनत्थाय हिमवन्ता ओतित्त्वा बागणमियं पत्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनरिवमे वत-
सरीर-पटिज्जगतो रत्तवाकमथं निवासनपारुपेण सण्णेत्त्वा अजिनं एकस्मि अशे कत्वा जटामण्डलं बन्धित्वा
खारिकामज्जादाय बागणमियं भिक्खाय चरमानो रज्जो घग्गद्वारं पापुणि ।

राजा चस्स चरियाविहारे^१ येव पसीदित्वा पक्कोसापेत्वा महारहे आसने निसीदापेत्वा पणीनेन खादनीयभोजनीयेन सत्तपेत्वा त कतान्मोदन उय्याने वसनत्थाय याचि ।

सो सम्पटिच्छत्वा राजगेहे भुञ्जित्वा राजकुल ओववदमानो तस्मिं उय्याने सोलसवस्मानि वसि । अथेकदिवस राजा कृपित पचन्त वूपममेत्तु गच्छन्तो मुद्रुलकवण नाम अगमहेसि (२५८) अपमत्ता अय्यस्स उपट्ठान करोहीति वत्त्वा अगमासि । बोधिसत्तो रञ्जो गतकालतो पट्ठाय अत्तनो रुच्चनवेलाय गेह गच्छति । अथेकदिवस मुद्रुलकवणा बोधिसत्तस्स आहार सम्पादेत्वा अञ्ज अय्यो चिरायतीति गन्धोदकेन नहायित्वा सवालाकारपनिमण्डिता महातले चुल्लसयन पञ्जापेत्वा बोधिसत्तस्स आगमन ओलोकयमाना निपज्जि ।

बोधिसत्तोपि अत्तनो वेलं सल्लकवेत्वा ज्ञाना बुट्ठाय आकासेनेव राजनिवेसनं अगमासि । मुद्रुल-
कवणा वाकचीरसट् सुत्वाव अय्यो आगतोनि वेगेन उट्ठहि । तस्सा वेगेन उट्ठहन्तिया महसाटको भरिसि । तापसो मोहपञ्जरेण पविसन्तो देविया त्रिमभागरूपारम्भण दिम्बा इन्द्रियाणि भिन्दित्वा सुभवसेन ओलो-
केसि । अथस्म अम्भन्तरे किलेमो चलि । वासिया पट्टखीरुक्खो विय अहोसि । तावदेवस्म ज्ञान अन्तर-
धायि । छिन्नपक्खो काको विय अहोसि । सो टितकोव आहार गहेत्वा अम्भुञ्जित्वाव किलेसकम्पितो पासादा ओरुह उय्यान गत्वा पण्णसाल पविमत्वा फलकत्थरमयनस्म हेट्ठा आहार ठपेत्वा विसभागारम्भणे बड्ढो किलेमग्गिना ड्हहसानो निराहारताय सुक्खमानो सत्तदिवसानि फलकत्थरके निपज्जि ।

सत्तमे दिवसे राजा पचन्त वूपममेत्वा आगतो नगर पदविखण कत्वा निवेसेन अगत्त्वाव अय्य पस्मा-
मीति उय्यान गत्वा पण्णसाल पवित्रित्वा न निपशक दिम्बा एक अफामुक जात मञ्जेति पण्णसाल सोषापेत्वा पादे परिमञ्जन्तो—कि अय्य ! अफामुकलि पुच्छि ।

महाराज ! अञ्चा मे अफामुक नत्थि, किलेसवसेन पनम्हि पटिबद्धचित्तो जातोति ।

कह पटिबद्धन्ते अय्य ! चित्तनि ?

मुद्रुलकवणाय महाराजाति ।

साधु अय्य ! अह मुद्रुलकवण तुम्हाक दम्मीति तापम आदाय निवेसन पविमत्वा देवि सञ्चालका रपनिमण्डित कत्वा तापमस्म अदामि । ददमानो येव मुद्रुलकवणाय सञ्जमदासि तया अत्तनो बलेन अय्य रक्खिन् वायमित्थ्वन्ति ।

साधु टेव ! रक्खिस्सामीति ।

तापसो देवि गहेत्वा राजनिवेसना ओत्तरि । अथ न महाद्वारतो निकवन्तकाले—अय्य ! अम्हाक एक गेह लद्ध वट्ठति । गच्छ राजान गेह याचाहीति आह ।

तापसो गत्वा गेह याचि । राजा मनुस्मान वच्चकूटिकिच्च माधयमान एक छड्ढित गेह दापेसि । मां देवि गहेत्वा तत्थ अगमासि । मा पविसिन्तु न इच्छन्ति ।

कि कारणा न पविसमीति ?

असुचिभावेनाति ।

इदानी कि करोमीति ?

पटिजग्गाहि नन्ति वत्त्वा रञ्जो मत्तिक पेमेत्वा गच्छ, कुदाल आहर, पण्छि आहरानि आहरापेत्वा अमुचि च मकारञ्च छड्ढापेत्वा गोमय आहरापेत्वा निम्पापेत्वा पुनपि गच्छ मञ्च आहर, दीप आहर, अथ-
रण आहर, चाटि (२५९) आहर, घट आहरानि एकमेक आहरापेत्वा पुन उदकाहरणादीन अत्थाय आणापेसि । सो घट आदाय उदक आहृत्वा चाटि पूरेत्वा नहानोदक सज्जेत्वा सयनं अत्थरि ।

अथ न सयने एकनो निसीदन्त फासुकामु गहेत्वा आकङ्खित्वा तव समणभाव वा ब्राह्मणभाव वा न जानामीति ओन्नेमेत्वा अत्तनो अभिमुख आकङ्खि । सो तस्मिं काले सति पटित्थि । एतेके पन काले अञ्जा-

णो अहोसि । एवं अञ्जाणकरणा किलेसा नाम । “कामच्छन्दनीवरण भिक्खवे ! अन्धकरण अञ्जाण-
करण”न्ति आदिमेत्थ वत्तन्व । सो सति पटिलमित्रा चिन्तेसि । अयं तण्हा बड्डमाना मम वत्तुहि अपायेहि
सीस उक्खिपितु न दस्सति अज्जेव मया इम रञ्जो निर्यादेत्वा हिमवन् पविसितु वट्टतीति । सो त आदाय
राजान उपसकमित्वा—महाराज । तव देविया मय्ह अत्थो नत्थि, केवल मे इम निस्साय तण्हा वड्डिताति
वत्वा इम गाथमाह ‘—

एका इच्छा पुरे आसि अलद्धा मुदुलक्खणं ।

यतो लद्धा अलारक्खी इच्छा इच्छं विजाययाति ॥

तत्राय पिण्डत्थो—महाराज । मय्ह इम तव देवि मुदुलक्खणं अलभित्वा पुरे अहो वताह एन
लभेय्यन्ति एका इच्छा आसि एकाव तण्हा उप्पज्जि । यतो पन मे अय अलारक्खी विसालनेत्ता सोभनलीचना
लद्धा अय मे सा पुग्गिका इच्छा गेहूतण्ह उपकरणतण्हं उपभोगनण्हन्ति उपरुपरि अञ्ज मानप्पकार इच्छ
विजायय जनेसि, उप्पादेमि । सा खो पन मे एव बड्डमाना इच्छा अपायतो सीसं उक्खिपितु न दस्सति ।
अलम्मे इमाय भरियाय त्व येव तव भगिय गण्ह । अह पन हिमवन्त गमिस्सामीति ।

तावदेव नट्टु ज्ञान उप्पादेत्वा आकासे निस्सन्नो धम्म देसेत्वा रञ्जो ओवाद दत्त्वा आकासेनेव त्रिम-
वन्तं गत्वा पुन भनुस्सपथ नाम नागमायि । ब्रह्मविहारे पन भावेत्वा अपरिहीनज्ज्ञानो ब्रह्मलोके निव्वन्ति ।

सत्त्वा इम धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेमि । सच्चपरियोमाने सो भिक्खु अरहत्ते येव पति-
ट्ठासि । सत्त्वापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेमि । तदा राजा आनन्दां, मुदुलक्खणा उपपलवण्णा,
इसि पन अहमेवाति ।

मुदुलक्खणा जातकं ।

७. उच्छङ्खजातकं

उच्छङ्खे देव ! मे पुतोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतर जानपदित्वि आरब्ध कथेसि ।

पचवपन्नवत्यु

एकस्मिं हि समये कोसलरट्टे तयो जना अञ्जतरस्मि अटविमुखे कसन्ति । (२६०) तस्मिं समये अन्तोअटविय चोरा मनुस्से विलुम्पित्वा पलायिसु । मनुस्सा ते चोरे परियेसित्वा अपस्सन्ता त ठान आगन्त्वा तुम्हे अटविय विलुम्पित्वा इदानीं कम्सका विय होथाति । ने चोरा इमेति वन्धित्वा आनेत्वा कोसलरञ्जो अदसु । अथेका इत्थी आगन्त्वा अच्छादन्तस्मिं देव, अच्छादनम्मे देवानि परिदेवन्ती पुनपुन राजनिवेसन परियाति । राजा तस्सा सद् सुत्वा देधिमिस्सा अच्छादनन्ति आह । साटक गहेत्वा अदसु । सा त दिस्वा नाह एत अच्छादन याचामि, सामिकच्छादन याचामीति आह । मनुस्सा गन्त्वा रञ्जो निवेदयिसु न किरेसा इमं अच्छादन कथेति सामिकच्छादन कथेतीति ।

अथन राजा पक्कोमापेत्वा—त्व किं सामिकच्छादन याचसीति पुच्छि ।

आम देव ! इत्थिया हि सामिको अच्छादन नाम । सामिकम्हि असति सहस्समूलम्पि साटकं निवत्था इत्थी नग्गा येव नाम । इमस्स पनत्थस्स साधनत्थ —

“नग्गा नदी अनोदिका नग्ग गट्ट अराजिक,

इत्थीपि विधवा नग्गा यस्मापि दम भातरो”ति ।

इद मुल आहरितव्व । राजा तस्मा पसन्नो इमे ते तयो जना के होन्तीति पुच्छि ।

एको मे देव ! सामिको, एको भाता, एको पुतोति ।

राजा-अहन्ते पुट्ठो इमेसु तीसु एक देमि । कनमं इच्छसीति पुच्छि ।

सा आह—अहं देव ! जीवमाना एक सामिक लभिस्सामि, पुत्तम्पि लभिस्सामेव, भातापितुश्च पन मे मतत्ता भाताव दुल्लभो । भातरम्मे देहि देवाति ।

राजा तुम्मित्वा तयोपि विस्मज्जेसि । एव त एकिक निस्साय तयो जना दुक्खतो मुत्ता । त कारण भिक्खुमङ्गणे पाकट जात । अथेकदिवस भिक्खू धम्ममभाय सन्नपतिता—आवुसो ! एक इत्थि निस्साय तयो जना दुक्खा मुत्तानि तस्मा गुणकयाय निसीदिसु ।

सत्या आगन्त्वा कायन्तुं भिक्खवे एतरहि कयाय मन्निस्सति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते— न भिक्खवे ! एसा इत्थी इदानव ते तयो जने दुक्खा मोचेमि, पुब्बेपि मोचेमि येवानि वत्ता अनीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रञ्ज कारेन्ने तयो जना अटविमुखे कसन्तीति सब्ब पुरिमसदिसमेव । तदा पन रञ्जा तीमू जनेसु क इच्छमीति वुत्ते सा आह—तयोपि दातु न मक्कोथ देवानि ।

आम न सक्कोमीति ।

सच्चं तयो दातु न सक्कोथ, भातरम्मे देवानि ।

पुत्तक वा सामिक वा गण्ह, किन्ने भातराति च वुत्ता—एने नाम देव ! सुलभा, भाता पन दुल्लभोति वत्ता इम गायमाह —

उच्छङ्खे देव ! मे पुतो पथे वावन्तिया पति ।

तच्छ्वेसं न पस्सासि यतो सोवरियमानवेति ॥ (२६१)

तत्थ उच्छङ्गे देव ! मे पुत्तोति देव ! मय्ह पुत्तो उच्छङ्गगे येव । यथा हि अरञ्ज पविसित्वा उच्छङ्गगे कत्था साक^१ उच्चित्त्वा तत्थ पक्खिपन्तिया उच्छङ्गगे साक नाम सुलभं होति, एव इत्थिया पुत्तोपि सुलभो । उच्छङ्गगे साकसदिमोव । तेन वृत्त—उच्छङ्गगे देव ! मे पुत्तोति । पथे धावन्तिया पतीति मग्ग आरुह् एकिकाय गच्छमानायपि हि इत्थिया पति नाम सुलभो दिट्ठादिट्ठे येव होति । तेन वृत्त—पथे धावन्तिया पतीति । तच्च वेसं न पस्सामि यतो सोऽरियमानयेति यस्मा पन मे मातापितरो नत्थि तस्मा इदानीं न मातुकुच्छिमइत्थान अञ्ज देसं न पस्सामि यतो अहं समाने उदरे जातस्मा सहउदारियसइत्थात् भातर आनेय्य, तस्मा भानर येव मे देवानि । राजा सच्च एसा वदनीनि तुट्ठचित्तो तपोपि जने बन्धनागारो आनेत्वा अदामि । सा तयोपि ने जने गहेत्वा गता ।

सत्थापि न भिक्खवे । इदानीं पुब्बपेसा इमे तयो जने दुक्खा मोचेसि येवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि षट्त्वा जातकं समोधानेसि । अतीते चत्तारो एतरहि चत्तारोव । राजा पन अहं तेन समयेनाति ।

उच्छङ्गजातकं ।

८. साकेतजातकं

यस्मि मनो निवसतीति इदं सत्त्वा साकेतं निराय अञ्जनवने विहरन्तो एक ब्राह्मण आरम्भ कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

भगवतो किं भिक्षुसङ्घपरिवृत्तम् साकेतं निम्नाय अञ्जनवनं पविमनकाले एको साकेतनगरवासी महत्त्वकब्राह्मणो नगरतो बहि गच्छन्तो अन्तरद्वारे दमवल दिम्वा पादेसु पतित्वा गोष्पकेसु मालुहं गहेत्वा—तात ! नन् नाम पुत्तेहि जिण्णकाले मातापितरो पटिज्जमित्त्वा ? कस्मा एत्तकं कामं अम्हाकं अत्तानं न दम्मेमि ? मया ताव दिट्ठोसि मातरं पणं पस्मितुं एहीति—सत्थाय गहेत्वा अत्ततो गेहं अगमामि । सत्था तत्थ गन्त्वा निर्यादि पञ्चअत्ते आसने सद्धिं भिक्षुसङ्घेन । ब्राह्मणीपि इदानीं मे पुत्तो आगतोति आगन्त्वा सत्थं पादेसु पतित्वा—तात ! एत्तकं कालं कइ गतोमि ? नन् नाम मातापितरो महत्त्वका उपट्ठातव्वाति परिदेवि । पुत्तधीतरोपि एत्थ भातरं वन्दयाति वन्दापेमि । उभो तुट्ठमानसा महादानं अदम् । सत्था भर्ताकल्हा तिट्ठातव्वा तेयं द्विन्नप्पि जगणं जग्गुत्तं कथेमि । सुत्तपरियोसाने उभोपि अनागामिकले पतिट्ठहिम् । सत्था उट्ठायामना अञ्जनवनमेव अगमामि ।

भिक्षु धम्मसभाय सन्निमित्ता कथं समुट्ठापेम्—आवुमो ! ब्राह्मणो तथागतस्स पिता सुद्धोदतो, माता (२६२) महासायाति जानानि । जानन्नोव सद्धिं ब्राह्मणिया तथागतं अम्हाकं पुत्तोति वदति । सत्थापि अगिवामेति । किंशु सो कारणन्ति ?

सत्था तेयं कथं सुत्था—भिक्षवो ! उभोपि ते अत्ततो पुत्तमेव पुत्तोति वदन्तीति वत्त्वा अनीतं आहरि—

अतीतवत्थु

भिक्षव ! अयं ब्राह्मणो अनीते निरन्तरं पञ्चजानिसत्तानि श्रुत्वा पिता आहोमि । पञ्चजानिसत्तानि चूलपिता, पञ्चजानिसत्तानि महापिता, एसापि ब्राह्मणो निरन्तरमेव पञ्चजानिसत्तानि शाना अहोमि, पञ्चजानिसत्तानि चूलनाना, पञ्चजानिसत्तानि महाशाना । एवाहं दिग्गजजानिसहस्सं ब्राह्मणस्स हत्थे सवड्ढो दिग्गजजानिसहस्सं ब्राह्मणिया हत्थं सवड्ढोति तीणि जातिसहस्सानि कथेत्वा अभिमम्बुद्धो हुत्वा इमं गायमाह—

यस्मि मनो निवसति चित्तं वापि पसोदति,

अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिंस्सि विस्ससेति ।

तत्थ—यस्मि मनो निवसतीति यस्मिं पुग्गलं दिट्ठमत्ते येव चित्तं पतिट्ठाति । चित्तं वापि पसोदतीति यस्मिं दिट्ठमत्ते चित्तं पसोदतिं मुदुकं होति । अदिट्ठपुब्बके पोसेति पकतिया तस्मिं अत्तभावे अदिट्ठपुब्बेपि पुग्गलं । कामं तस्मिंस्सि विस्ससेति अनुभूतपुब्बमिनेहेनेव तस्मिंस्सि पुग्गले एकमेव विस्ससेति विस्समागं आपञ्जति येवानि अत्थो ।

एव सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुमन्त्रिं घटेत्वा जानकं समोधानेमि । तदा ब्राह्मणो च ब्राह्मणो च एते एव अहेम् । पुत्तोपि अहमेवाति ।

साकेतजातकं ।

९. विसवन्तजातकं

धिरत्यु तं विसं वन्तन्ति इदं सत्या जतवने विहरन्तो धम्मसेनापति आग्गम कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

थेरस्स किर पिटुवज्जक खादनकाले मनुस्सा सघस्स बहु पिटुखादनीयं गहेत्वा विहारं अगमंमु । भिक्खुसङ्घस्स गहिनावसेस बहु अनिरिक्तं अहोसि । मनुस्सा—भन्ते ! अन्तोगामगतानमपि गण्ध्याति आहसु । तस्मिं खणे थेरस्स मद्धिविहारी दहरो अन्तोगाम गतो होनि । तस्म कोट्ठास गहेत्वा तस्मि अनागच्छन्ते अति-दिवाहोतीनि थेरस्स अदस् । थेरेन तस्मिं परिभुत्ते दहरो आगमामि ।

अथ न थेरो—मय आवुसो ! तुय्ह टपिनखादनीय परिभुञ्जिम्हाति आह ।

सो—मधुर नाम भन्ते ! कस्स अपियन्ति आह ।

महाथेरस्स सवंगो उदपादि । सो इतो पट्ठाय पिटुखादनीयं न स्वादिस्सामीनि अधिट्ठहि । ततो पट्ठाय किर साग्गिपुत्तत्थेरेन पिटुखादनीयं नाम न खादिनपुब्ब । तस्स पिटुखादनीयं अखादनभावो भिक्खुसङ्घे [२६३] पाकटो जातो । भिक्खु तं कथं कथेन्ता धम्मसभायं सन्निमीदस् ।

अथ सत्या—कायनुत्थं भिक्खवे ! एतर्हि कथायं मत्तिभिन्नाति पुच्छि । इमायं नामाति च वुत्ते भिक्खवे ! साग्गिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितं परिच्वज्जन्तोपि न गण्हन्ति येवाति वत्ता अनीति आहुरि —

अतीतवत्यु

अतीने वाराणसियं बह्मदत्तो रज्जं कारेन्ते बोधिसत्त्वोपि विमवेज्जकुत्से निञ्चन्तिस्वा वेज्जकम्मं जीविकं कप्पेति । अवेकं जतपदमनुस्स सपपो डसि । तस्म ज्ञातका पमादं अकत्वा सपिण वेज्जं आनयिसु ।

वेज्जो आह—किन्ताव ओसवेन, परिभाविता विसं हरामि । दट्ठसणं आवाहेत्वा दट्ठदुत्तानतो ननेव विमं आकड्ढापेमीनि ।

मण्यं आवाहेत्वा विमं आकड्ढापेमीनि ।

सो सण्यं आवाहेत्वा तथा अयं दट्ठांति आह ।

आमं मयाति ।

तथा दट्ठदुत्तानतो एव येव मुखेन विसं आकड्ढाहीति ।

मया एकवारं जहितकविमं पुनं न गहितपुब्ब । नाहं मया जहितविमं काड्ढस्सामांति ।

सो दाकुनि आहरापेत्वा अग्निं कत्वा आह—मच्चं अत्ततो विसं नाकड्ढसि इमं अग्निं प विसाति । मण्यो अपि अग्निं पविमिस्सामि नेवन्ता एकवारं जहितविमं पञ्चावमिस्सामीनि वत्ता इमं शाथमाह —

धिरत्यु तं विसं वन्तं यमहं जीवितकारणा,

वन्तं पञ्चावमिस्सामि अतम्मं जीविता वरन्ति ।

तस्य धिरत्युतिं गहरणत्थं निपातो । तं विसन्ति यमहं जीवितकारणा वन्तं विसं पञ्चावमिस्सामि तं वन्तं विमं धिरत्यु । अतम्मं जीविता वरन्ति तम्मं विमम्मं अपञ्चावमनकारणा यं अग्निं पविमिस्सामि मरणं, तं मम जीविततो वरन्ति अत्थो ।

एवञ्च पुनं वत्ता अग्निं पविमिस्सु पायामि । अयं न वेज्जो निवाग्नेवा न पुग्गि ओसपेहि च मन्तेहि च निविमं अग्निं कत्वा सप्यस्स सीलानि दत्वा इतो पट्ठाय मा कञ्चि विहेटेहीति विस्मज्जेमि ।

सत्यापि न भिक्खवे ! साग्गिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितमपि परिच्वज्जन्तो पुनं गण्हन्तीति इमं धम्म-देमं आहरित्वा अनुसन्धिं पेट्टेत्ता जातकं समोधानेसि । तदा सण्यो साग्गिपुत्तो अहोमि । वेज्जो पुनं अहमेवाति ।

विसवन्तजातकं ।

१०. कुद्दालजातकं

न त जितं साधु जितन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो चित्तहृत्यसारिपुत्तत्येव आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुण्यवत्सु

सो किर सावस्थिय एको कुलदारको । अथकदिवस कसित्वा आगच्छन्तो विहार पविसित्वा एकस्स धेरस्स पत्ततो सिनिद्धं मधुरं पणीनभोजनं लभित्वा चिन्तेसि—मयं रत्तिं दिवसं सहत्येनं नानां कम्मामिं कुद्द-
मानापि एवरूपं मधुराहारं न लभाम, मयापि समणेन भवितव्वन्ति ।

सो पव्वजित्वा मासद्धमामच्चयेन अयोनिस्सो भनसिकरोन्तो किलेसवसिको हुत्वा विव्वमित्वा पुनं
भत्तेन किलमन्तो आगन्त्वा पव्वजित्वा अश्विम्म उग्गण्ह । इमिनाव उपायेन छवारे विव्वमित्वा पव्वजितो ।
ततो सत्तमे भिक्खुभावे सत्तप्पकरणिको हुत्वा बहुभिक्खू धम्मं वाचेन्तो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहन्तं पापुणि ।
अथस्स सहायका भिक्खू—किञ्चुलो आवुसो ! चित्तं ! पुव्वे विय ते एतरहि किलेमा न वड्ढेत्तीति परिहासं
करिस्सु ।

आवुसो ! अभव्वो दानाहं इतो पट्ठाय गिहीभावस्साति ।

एव तम्मि अरहत्तं पत्तं धम्ममभायं कया उदपादि—आवुसो ! एवरूपस्स नाम अरहत्तस्स उपनिस्सये
मतिं आयस्सा चित्तहृत्यमारिपुत्तं छक्खन्तुं उपव्वजितो । अहो ! महादोसो पुण्यजनभावोति ।

सत्या आगन्त्वा कायन्तुयं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति कुत्ते—
भिक्खवे ! पुयुज्जनचित्तं नाम लहकं दुस्सिग्गहं, आरम्भणवसेनं गत्वा अल्लीयति । एकं वारं अल्लीनं न सक्का
होति विप्पं मोत्तेत्तु । एवरूपस्स चित्तम्सं दमथो साधु । दन्तमेव हि तं सुखं आवहतीति वत्ता आह—

“दुस्सिग्गहस्सं लहन्तो यत्थं कामनिपातिनो,
चित्तस्सं दमथो साधु चित्तं दन्तं सुखावहं” ।^१

तस्स एतं दुस्सिग्गहणतायं पुव्वेपि पण्डिता एकं कुद्दालकं निस्साय तं जहन्तुं अमक्कोत्ता लोभवसेन
छक्खन्तुं उपव्वजित्वा सत्तमे पव्वजितभावे भानं उप्पादेत्वा तं लोभं निर्माण्हमूतिं वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्सु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिमत्तो मणिककुले निव्वत्तित्वा विञ्जुनं पापुणि ।
कुद्दालपण्डितोतिस्स नाम अहोमि । सो कुद्दालकेन भूमिपरिकम्मं कत्वा साकञ्चेव अलावुकुब्भण्डाणानुकादीनि च
वपित्वा तानि विक्किणन्तो कपणजीविकं कप्पन्ति । न हिस्स एकं कुद्दालकं ठपेत्ता अञ्जं धनं नाम नत्थि ।
सो एकदिवसं चिन्तेसि किम्मे घरावासेन ? निक्खमित्वा पव्वजिस्सामीति । अथेकदिवसं तं कुद्दालकं पटि-
च्छन्नद्वान्ते ठपेत्ता इस्सिपव्वज्जं पव्वजित्वा तं कुद्दालकमनुस्सरित्वा लोभं छिन्दिन्तुं असक्कोत्तो कुण्ठ-
कुद्दालकं निस्साय उपपव्वज्जं । एव दुतियं तनियम्पणीति छं वारे तं कुद्दालकं पटिच्छन्ने ठाने निक्खपित्वा
पव्वजितो चेवुप्पव्वजितो च । [२६५]

सत्तमे पतं वारे चिन्तेसि अहं मम इमं कुण्ठकुद्दालकं निस्साय पुनप्पुन उपव्वजितो । इदानीं तं महा-
नदियं पक्खपित्वा पव्वजिस्सामीति । नदीतीरं गत्वा सचस्स पतितट्ठानं पस्सिस्सामि पुनापत्त्वा उद्धरितुं-
कामता भवेय्याति तं कुद्दालकं दण्डे गहेत्वा नागबलो थामसम्पप्पो सीसस्स उपरिभागे निक्खत्तुं
आविञ्जेत्वा^२ अक्खीनि निम्मीलेत्वा नदीमज्जे विपित्वा जितं मे जितं मेति निक्खत्तुं सीहनादं नदि ।

१ धम्मपद, चित्तवग्गो ।

२ स्या०—आविश्रुत्वा ।

तस्मिं खणे वाराणसीराजा पञ्चनत वृषसमेत्वा आगतो नदिया सीसं नहायित्वा सञ्चालङ्कारपति-
मण्डितो हृत्पङ्क्त्यन्वेन गच्छमानो तं बोधिसत्तनस्स सद् सुत्वा अयं पुरिसो जितं मेति वदति, कोनुखो एतेन जितो ?
पक्कोसथं नन्ति पक्कोसापेत्वा—भो ! पुरिस ! अहं ताव विजितसङ्गामो इदानीं जयं गृहेत्वा आगच्छामि,
तथा पन को जितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो—महाराज ! तथा सङ्गाम-सहस्सम्पि सङ्गामसत्तसहस्सम्पि जिनन्तेन दुज्जितमेव
किलेसानं अजितत्ता । अहं पन अवन्तरे लोभं निग्गण्हन्तो किलेसे जिण्णिन्ति कथेन्तो येव महानदि ओलोकेत्वा
आपोकसिणारम्मणं भानं निब्बलेत्वा सम्पत्तानुभावो आकासे निसीदित्वा रञ्जो धम्मं देसेन्तो इमं गायमाह—

न तं जितं साधु जितं यं जितं अब्बजीयति,
सं खो जितं साधु जितं यं जितं नावजीयतीति ।

तस्य न तं जितं साधु जितं यं जितं अब्बजीयतीति यं पञ्चामित्ते पराजितत्वा रट्टं जितं पटिसट्टं पुनं
जितेहि पञ्चामित्तेहि अब्बजीयति तं जितं साधु नाम न होति । कस्मा ? पुनं अब्बजीयन्तो । अपरो तयो-
जितं बुच्चति जयो । यो पञ्चामित्तेहि सट्ठि युज्जित्वा अधिगतो जयो पुनं तेषु जिनन्तेसु पराजयो होति सो
न साधु, न सोभनो । कस्मा ? यस्मा पुनं पराजयोव होति । न खो जितं साधु जितं यं जितं नाव जीयतीति
यं खो पन पञ्चामित्ते निम्मयत्वा जितं पुनं तेहि नावजीयति, यो वा एकवारं लट्ठो जयो पुनं पराजयो न होति
तं जितं साधु जितं सोभनं । सो जयो साधु सोभनो नाम होति । कस्मा ? पुनं नावजीयन्तो । तस्मा त्वं
महाराज ! सहस्सकवन्तुम्पि सत्तसहस्सकवन्तुम्पि सङ्गामसीमं जिण्णत्वापि सङ्गामयोधो नाम न होति ।
किं कारणं ? अन्ततो किलेसानं अजितत्ता । यो पन एकवारम्पि अन्ततो अवन्तरे किलेसे जितानि अयं
उत्तमो सङ्गामसीमयोधोति आकासे निसिन्नको एव बुद्धलीलुहाय रञ्जो धम्मं देसेमि । उत्तमसङ्गामयोध-
भावो पनेत्थं,—

“यो सहस्सं सहस्सेन सङ्गामे भान्ते जिने,
एकं च जेय्यमन्तानं स वे सङ्गामज्जन्तो”ति ।^१

इदं सुतं साधक । रञ्जो पन धम्मं मुणन्तस्सेव तदङ्गपहानवमेन किलेसा पहीणा पट्टज्जायं चिन-
नमि । राजवल्लभम्पि तथेव किलेसा पहीयिमु ।

राजा—इदानीं तुम्हे कथं गमिस्सयाति ? बोधिसत्तं पुच्छि ।

हिमवन्तं पविमत्त्वा इमिपट्टज्जं पट्टजिस्सामि महाराजानि ।

राजा तेनहि अहम्पि पट्टजिस्सामोनि बोधिसत्तेनेव सट्ठि निक्खमि । वनकायो ब्राह्मणगृहपतिका
मच्छा सेणियोनि सट्ठोपि तस्मिं ठाने सन्निपतितो जनकायो रञ्जा सट्ठि येव निक्खमि । वाराणसीवासिनो
अम्हाकं किं राजा कुदालपण्डितस्स धम्मदेसनं सुत्वा पट्टज्जाभिमुखो भूत्वा सट्ठि वनकायेनेव निक्खन्तो मय
इधं किं करिस्सामाति द्वादसयोजनिकायां वाराणसीया सकलनगरवासिनो निक्खामि । द्वादसयोजनिका
परिमा अहोसि । तं आदाय बोधिसत्तो हिमवन्तं पावमि तस्मिं खणे मक्कम्मं देवरञ्जो निमिस्सानं उण्हा-
कारं दस्सेमि ।

सो आवज्जमानो कुदालपण्डितो महाभिनिकम्पणं निक्खल्लोनि दिस्वा महासमागमो भविस्सति
वसनट्टानं पट्टं वट्टतीति विस्मक्कम्मं^१ आपन्नेत्वा—तात ! कुदालपण्डितो महाभिनिकम्पणं निक्खल्लो वसन-
ट्टानं नद्धं वट्टटति । त्वं हिमवन्तं पदेसं गत्वा मममूभिभागे दीघमो निसयोजनं वित्थारतो पण्णम्मयोजनं
अस्समपदं मापहीति आह । सो साधु देवानि पटिस्सुत्वा गत्वा तथा अकासि । अयमेत्थं सट्ठखेपो । वित्थारो
पन हत्थोपालजातके आवोर्भावस्सति । इदञ्च हि तञ्च एकपिच्छेदमेव ।

१ धम्मपद, सहस्सवग्गो ।

२. स्था०—विस्सक्कम्मं

विस्सकम्मोपि अस्समपदे पण्णसाल मापेत्वा दुस्सद्दि मिगे च सकुणे च अमनुस्सं च पटिवकमापेत्वा तेन तेन दिसाभागेन एकपदिकमय्य निम्मिनिन्वा अल्लनो वसनट्टानमेव अगमासि । कुटालपण्डितोपि तं परिस आदाय हिमवन्तं पविसित्वा सक्कदत्तिय अस्समपद गत्वा विस्सकम्मेन मापित पव्वजित-परिव्वार गहेत्वा पठम अत्तना पव्वजित्वा पच्छा परिस पव्वजित्वा अस्समपद भाजित्वा अदासि । सत्त राजानो सत्त रज्जानि छट्ठियिमु । तिसयोजन अस्समपद पूरि । कुटालपण्डितो सेसकमिणेषुपि परिकम्म कत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा परिसाय कम्मट्टान आचिक्खि । सब्बे समापत्तिलाभिनो हत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोक-परायणा अहेसु । ये पन तेस पारिचरियं अकंसु ते देवलोकपरायणा अहेसु । (२६७)

सत्था एवं भिक्खवे । चित्तप्राप्ते किलेसवनेन अल्लीन दुम्मोचय होति उप्पन्ना लोभधम्मा कुप्पजहा एवरूपेपि पण्डिते अज्झाणे करोन्तीति इम धम्मदेवन आहरिन्वा सच्चानि पकासेमि । सच्च पण्डियोसाने केचि सोनापन्ना अहेसु, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो, केचि अरहत पापुणिसु । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । परिसा बुद्धपरिसा, कुटालपण्डितो पन अहमेवाति ।

कुटालजातक ।

इत्थिवग्गो सत्तमो ।

८. “वरणमगवणना”

१. वरणजातकं

यो पुंश्चे करणीयानीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरे आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एकस्मि किर दिवसे सावत्थिवासिनो अञ्जमञ्ज साहायका तिसमत्ता कुलपुत्ता गन्धपुष्पवत्थादीनि गहेत्वा सत्थु धम्मदेसन सुणिस्सामाति महाजनपरिचुत्ता जेतवन गन्त्वा नागमालक—विसालमालकादिसु थोक निसीदित्वा मायण्हसमये सत्थरि मुरभि-गन्धवासिताय गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभं गन्त्वा अल-डकतबुद्धासने निसिन्ने सपरिवारा धम्मसभं गन्त्वा सत्थार गन्धपुष्पेहि पुजेत्वा चक्कडिकततलेसु फुल्लपटुम-ससिरीकेसु पादेसु बन्दिता एकमन्त निसिन्ना धम्म सुणिस्सु । अथ नेम एतदहोसि यथा यथा सो मय भगवता धम्म देमित आजानाम्.....पे ०.....पव्वजेय्यामामि । ते तथागतस्स धम्मसभातो निक्खन्तकाले तथागत उपसङ्कामित्वा बन्दिता पव्वज्ज याचिस्सु । तेस सत्था पव्वज्ज अदासि ।

ते आचरियुपज्झाये आगधेत्वा उपसम्पद लभित्वा पञ्च वस्मानि आचरियुपज्झायान सन्ति के वसित्वा द्वे मातिका पगुण कत्था कप्पियाकप्पिय जत्वा तिस्सो अन्तोदेत्ता जग्गिहत्वा चीवरानि मिक्खेत्वा रजित्वा समणधम्मं करिस्सामाति आचरियुपज्झाये आपुच्छित्वा सत्थार उपसङ्कामित्वा बन्दिता एकमन्त निसीदित्वा—मय भन्ते ! भवेसु उक्कण्ठिता जामिज्जराव्याधिमरणमयभीता तेस नो गसारापरिमोचनत्वाय कम्मट्टान कथेयानि याचिस्सु । सत्था नेन अट्टानिनाय कम्मट्टानेसु सप्पाय विवित्वा एक कम्मट्टानं कथेसि ।

ते सत्थु सन्ति के कम्मट्टान गहेत्वा सत्थार बन्दिता पदन्निक्ख कत्था पग्निवैण गन्त्वा आचरियुपज्झाये ओलोकेत्वा पत्तचीवर आदाय समणधम्मं करिस्सामाति निक्खमिस्सु ।

अथ नेम अञ्जन्तरे एको भिक्खु नामेन कटुम्बियपुत्त तिस्सत्थेरो नाम कुसीतो हीनचिरियां रमगिद्धो । सो एव चिन्तेसि अहं नेव अञ्जो वमितु न पधान पदहिन् न [२६८] भिक्खाचरियायापाते सक्खिस्सामि, को मे गमनेन अत्थो निवर्त्तस्सामीनि । सो विरिया ओस्सजित्वा ने भिक्खु अनुगन्त्वा निर्वाण । तेपि खो भिक्खू कोसलेसु चारिक चरमाना अञ्जोत्तर पञ्चन्तगामं गन्त्वा त उपनिस्साय एकस्मि अरञ्ज्यायने वम्म उपगन्त्वा अन्तो तेमास अप्पमत्ता घटेन्ता बायमन्ता विपस्सनागव्भ गाहापेत्वा पटवि उप्पादयमाना अरहत पग्था वुत्थ-वस्सा पवारेत्वा पटिलङ्गण मत्थ आरोचेस्सामानि ततो निक्खमित्वा अनुपुत्थेन जेतवन पत्ता पत्तचीवर पटि-सामेत्वा आचरियुपज्झाये दिस्वा तथागत दट्टकामा मत्थु मन्तिक गन्त्वा बन्दिता निमीदिस्सु । मत्था तेहि सङ्गि मधुरपटिमन्वार अकामि । ते कतपटिमन्वारा अत्ततो पटिलङ्गण तथागतस्स आरोचेसु । मत्था ते भिक्खू पममि ।

कटुम्बियपुत्तनिस्सत्थेरो सत्थार नेस गुणकथ कथेन्त दिस्वा मयप्पि समणधम्मं कानुक्रामो जातो । तेपि खो भिक्खू मयप्पि भन्ते ! तमेव अरञ्जावास गन्त्वा वमिस्सामानि मत्थार आपुच्छिस्सु । मत्था साधुत्ति अनुजानि । ते सत्थार बन्दिता पग्निवैण अगमस्सु । अथ सो कटुम्बियपुत्तनिस्सत्थेरो रत्तिभागसमनन्तरे अच्चारद्धविरियो हुत्वा आनिवेगेन समणधम्मं करोन्तो मज्झिमयाममनन्तरे आसम्बणफलक निस्साय टिन-कोव निहायन्तो परिवर्त्तित्वा पति । उरट्टिक तस्म भिज्जि । वेदना महत्ता जाता । तेस भिक्खून् तं पटि-जगन्तानं गमन न सम्पज्जि ।

अथ ने उपट्टानवेलाय आगते सत्था पुच्छि—तन् तुम्हे भिक्खवे ! स्वे गमिस्सामाति हिम्यो आपुच्छि थाति ?

आम भन्ते ! अपि च खो पनम्हाकं सहायको कटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो अकाले अतिवेगेन समणधम्मं करोन्तो निहाभिभूतो परिवर्त्तित्वा पतितो उरट्टिकस्स भिन्ना त निस्साय अम्हाकं गमन न सम्पन्नति ।

सत्या न भिक्खवे ! इदानीं वेसं अत्तनो हीनविरियभावेन अत्राले अतिवेगेन विरियं करोन्तो तुम्हाकं गमनन्तराय करोति पुब्बेपेसं तुम्हाकं गमनन्तराय अकासिं येवातिं वत्था तेहिं याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते गन्धाररुद्धे तक्कसिलाय बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्प उग्गण्हापेति । अयस्स ते माणवा एक-दिवसं दास आहरणत्थाय अञ्ज्जा गत्त्वा दासुनि उट्ठाग्गु । तेसं अन्तरे एको कुसीतमाणवो महन्तं वरणरुक्खं दिस्वा सुक्खरुक्खो एसोति सञ्ज्जायं मुहुन ताव निपज्जित्वा पच्छा रुक्खं अभिरुहित्वा दासुनि पातेत्वा आदाय गमिस्सामीति उत्तरसाटकं पत्थरिग्वा निपज्जित्वा काकच्छमानो निन्दोक्कमि । इतरे माणवका दासकलापे बन्धित्वा आदाय गच्छन्ता त पादेन पिट्ठियं पहरित्वा पबोधेत्वा अगमसु । [२६६]

कुसीतमाणवो उट्ठाय अक्खीनि पुज्जित्वा पुज्जित्वा अविगतिनिदोव न रुक्खं अभिरुहित्वा साख गहेत्वा अत्तनो अभिमुखं आकङ्खित्वा भञ्जन्तो भिज्जित्वा उट्ठितकोटिया अत्तनो अक्खं भिन्दापेत्वा एकेन हत्थेन तं पिघाय एकेन हत्थेन अल्लदारुनि भाञ्जित्वा रुक्खतो ओरुद्धं दासकलापं बन्धित्वा उक्खित्वा वेगेन गत्त्वा तेहिं पातितानं दासुन उपरि पातेसि । त दिवसं च जनपदगामके एकं कुलं स्वे ब्राह्मणवाचकं करिस्सामाति आचरियं निमग्नेसि । आचरियो माणवके आह—ताता ! स्वे एकं गामं गन्तव्वं तुम्हे पन निराहारा न सक्खिस्समं गन्तुं पातोव यागु पचापेत्वा तत्थ गत्त्वा अत्तनो लद्धकोट्टासं च अम्हाकं पत्तकोट्टासं च सब्ब आदाय आगच्छथाति ।

ते पातोव यागुपाचनत्थाय दासि उट्ठापेत्वा खिप्प नो यागु पचाहीति आहसु । सा दासुनि गणहत्ती उपरि ठिनानि अल्लवरणदारुनि गहेत्वा पुनप्पुनं मुखवान् ददमानापि अग्गि उज्जालेत्तुं असक्कोन्ती सुरियं उट्ठापेति । माणवका अति दिवा जानो इदानीं न सक्का गन्तुं नि आचरियम्मं सन्तिकं अगमिमु । आचरियो किं ताना ! न गतत्थानि ? आम आचरिय ! न गतम्हानि । किं कारणानि ? असुको नाम कुसीतमाणवो अम्हेसि सद्धिं दासुनं गत्त्वा वरणरुक्खमूले तिहायित्वा पच्छा वेगेनारुद्धं अक्खं शिन्दापेत्वा अल्लवरणदारुनि आहरिग्वा अम्हेहिं आनीतदारुन उपरि पक्खपि । यागुपाचिका तानि मुखदारुसञ्ज्जाय गहेत्वा याव मुत्थियम्मग्गमानं उज्जालेत्तुं नामखि । इमिना नो कारणेन गमनन्तरायो जातोति । आचरियो माणवेन कतकम्मं सुत्वा अन्धवानानं कामं निरसाय एवरूपाव परिहानि होतीति वत्था इमं गाथं समुट्ठापेसि—

यो पुब्बे कारणोयानि पच्छा सो कानुमिच्छति,

वरणकट्ठभञ्जोव स पच्छा अमुत्तपतीति ।

तत्थ—स पच्छा अमुत्तपतीति यो कोचि पुग्गलो इदं पुब्बे कनब्बं उदं पच्छाति अवीमसित्वा पुब्बे करणीयानि पठममेव कनव्वकम्मनि पच्छा करोति अयं वरणकट्ठभञ्जो अम्हाकं माणवको विय सो वानपुग्गलो पच्छा अमुत्तपति सोचति पण्डितवतीति अत्थो । एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकान् इमं कारणं कथेत्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा जीवितपरिग्रहोमानं यथाकम्मं गतो ।

मत्या न भिक्खवे ! इदानीं वेसं तुम्हाकं अन्तरायं करोति पुब्बेपि अकासिं येवातिं वत्था इमं धम्म-देसनं आहरित्वा अनुगन्धिं घट्टेत्वा जानकं समोधानं तदा अक्खिभवेत्ततो माणवो उरुभेदम्पत्तो भिक्खु अहासि । मेसमाणवा बुद्धपरिमा, आचरियब्राह्मणो पन अहमेवाति । (२७२)

२. सीलवनागजातकं

अकतञ्जूस्स पोसस्साति इदं सत्त्वा वेल्लवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

धम्मसभाय भिक्खु आदूसो । देवदत्तो अकतञ्जू तवागतस्स गुणे न जानानीति कथेत्ता निसीदिसु । सत्त्वा आगन्त्वा कायवत्थु भिक्खवे । एतर्हि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय मामाति वुत्ते—न भिक्खवे । इदानीव देवदत्तो अकतञ्जू पुब्बेपि अकतञ्जूयेव । न कदाचि मय्ह गुण जानातीति वत्त्वा तेहि याचिनो अतीसं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने बागणसिय ऋद्धदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे हत्थियोनिय निव्वसति । सो मातु-कुच्छित्तो निव्वन्तो सव्वमेतो अहोसि रजनपुञ्जसन्निभो । अक्खीति पनस्स मणिगुलसदिसानि पञ्चायमान-पञ्चपसादानि अहेसु, भुज रत्तकम्बलसदिम, मोण्ड मुवण्णबिन्दुपतिमण्डित रजनदाम विय चत्तारो पादा कत-लावापरिकम्मा विय, एवमस्स दसहि पाग्मीहि अलङ्कतो रूपगणत्तो अत्तभावो अहोमि । अथ न विञ्जूत पत्त सकलहिमवन्ते वाराणा सन्निसित्त्वा उपट्ठहन्ता विचरिमु । एव सो असीतिसहम्मवारणपरिवारो हिम-वन्तप्पदेसे वसमानो अपरभागे गणे दोम दिम्बा गणम्हा कायविवेक गन्त्वा एककोव अरञ्जो वाम कप्पेमि । सीलवन्तनाय च पनस्समीलवनागराज्जात्वेव नाम अहोमि । अथको वाराणसीवासिको वनचरको हिमवन्त पविसित्त्वा अत्ततो आजीवभण्टक गवेषमानो दिसा ववत्थापेत्तु अमक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मग्गभयेनानि बाहा पगय्ह परिदेवमानो चरति ।

बोधिसत्तो तस्स त वनवपरिदेवतं मुत्त्वा इमं पुग्गि दुक्खा मोचेम्मामीति कारञ्जो न चोदितां तस्स सत्तिक अगमामि । सो त दिम्बाव भोतो पत्तायि । बोधिसत्तो त पत्तायन् दिम्बा तत्थेव अट्ठासि । मो पुग्गि सो बोधिसत्त ठित दिस्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो पुन अगमामि । सो पुन पत्तायित्वा तस्स ठितकाले ठत्त्वा चिन्नेमि । अथ वारणां मम पत्तायनकाले तिट्ठति ठितकाले आगच्छति नाय मय्ह अनत्थकामो एमम्हा पन म दुक्खा मोचतुकामोच भविस्समीति मरो हुत्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो त उपमडकगित्त्वा—कम्मा भो ! त्वं पुग्गि ! परिदेवमानो विचरमीति पुच्छि ।

सामि ! दिसा ववत्थापेत्तु अमक्कोत्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मग्गभयेनानि ।

अथ न बोधिसत्तो अत्ततो वसन्तद्वान नेत्वा कतिपाह फलाफलैहि वसन्तपेत्त्वा भो पुग्गि ! मा भावि अहं त मनुस्सपथ तस्सामीति अत्ततोपिट्ठे निसीदापेत्त्वा मनुस्सपथ पायायि । (२७१) अथ त्वो मो मित्तहं भा पुग्गि सो मच्च कोचि पुच्छिस्सति आचिक्खित्तव भविस्समीति बोधिसत्तस्स पिट्ठे निसिन्ना येव क्वक्खनिमित्त पव्वतनिमित्त उपधारन्तोव गच्छति । अथ न बोधिसत्तो अरञ्जा तीहरित्वा वाराणसीगामी महामग्गे ठपेत्त्वा भो पुग्गि ! इमिना मग्गेन गच्छ मय्ह पन वसन्तद्वान पुच्छित्तोपि अपुच्छित्तोपि मा कस्सचि आचिक्खीति त उय्योजेत्त्वा अत्ततो वसन्तद्वान येव अगमामि ।

अथ सो पुग्गि सो वाराणसि गन्त्वा अन्विचरन्तो दन्तकाग्गवीथी पत्त्वा दन्तकाग्गे दन्तविकनियो क्कमाने दिम्बा—किम्पन भो ! जीवदन्तप्पि लभित्वा गण्हेय्याथाति ?

भो किं वदमि ? जीवदन्तो नाम मन्हात्थिदन्ततो महम्मतरगेति ।

तेनहि अहं वो जीवदन्त आहरिस्सामीति पाथेय्य गहेत्त्वा कक्कच आदाय वार्धिसत्तस्स वसन्तद्वान अगमाति । बोधिसत्तो त दिम्बा—किमत्थ आगतोसीति पुच्छि ।

अहं सामि ! दुग्गो कण्णो जीवितुमन्नकोत्तो तुम्हे दन्तखण्ड याचित्त्वा सचे दरसथ त आदाय गत्त्वा विक्किणित्त्वा तेन मूलेन जीविस्सामीति आगतोति ।

होतु भो ! दन्त ते दम्मामि सचे दन्तकप्पनत्थाय कक्कच अत्थीति ।

कक्क गहेत्त्वा आगतोहि सामीति ।

तेनहि दन्ते कक्कचेन कान्तित्वा आदाय गच्छति ।

बोधिसत्तो पादे सम्मिञ्जेत्वा मोनिसिन्नकं निसीदि । सो तस्स द्वेपि अग्गवन्ने छिन्दि ।

बोधिसत्तो ते दन्ते सोण्डाय महेत्वा—भो ! पुरिस ! नाह एते दन्ता मय्ह अप्पिया अमनापाति दम्मि, इमेहि पन मे दन्तेहि सहस्सगुणेन सतसहस्सगुणेन मब्बधम्मपटिवेधनसमन्थं सब्बञ्जुत्तञ्जाण पियतर, तस्स मे इदं दन्तदानं सब्बञ्जुत्तञ्जाणपटिविञ्छन्तत्वाय होतूति सब्बञ्जुत्तञ्जाणस्स आवज्जनं कत्वा दन्तयुगलं अदासि ।

सो त आदाय गत्वा विक्किणित्वा तस्मि मूले खीणे पुन बोधिसत्तस्स सन्निक गत्वा—सामि ! मुग्धाक दन्ते विक्किणित्वा लद्धमूलं मय्ह इणसोधनमतमेव जातं, अवसेसदन्ते मे देयाति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा पुरिमनयेनेव कप्पापेत्वा अवसेसदन्ते अदासि । सो तेषि विक्किणित्वा पुन आगत्वा—सामि ! जिबित्तु न सक्कोमि, मूलदाठा मे देहीति आह ।

बोधिसत्तो माधूति यत्वा पुरिमनयेनेव निसीदि । सो पापपुरिमो महासत्तस्स रजतदामसदिसं सोण्डं महमानो केलासकूटमदिस कुम्भं अभिरूहित्वा उभो दन्तकोटियो पण्हया पहरन्तो मस विदूहित्वा कुम्भं आरुह्य खरककचेन मूलदाठा कप्पेत्वा पक्कामि । बोधिमलम्स दस्सन्पचारं विजहन्ते विजहन्ते येव पन तस्मि पाप-पुरिसे चतुनह्ताधिकानि द्वियोजनसतसहस्मानि बहलघनपठवी मिनेरुयुगन्धरादयो महाभारे दुग्गन्धजेगुच्छानि [२७२] गूयमुत्तादीनि च धारेनु समत्थापि तस्स अगुणगसि धारेनु अमक्कोनि विय भिज्जित्वा विवरमदासि । तावदेव अविचिमहानिरयतो जाना निक्खमित्वा त मित्तदुभीपुरिमं कुलसन्तकेन कम्बलेन पारुपन्ति विय परिक्षिपित्वा गण्हि । एव तस्स पापपुग्गलस्स पठवि, पविट्टकाले तस्मि वनसण्डे अधिवत्था हक्खदेवता अकतञ्जु, मित्तदुभिपुग्गलं चक्कवन्निरज्जं दत्त्वापि तोमेतु न सक्कोतीनि वन उल्लादेत्वा धम्मं देसयमाना इमं गायमाह—

अकतञ्जुस्स पोसस्स निक्ख विवरदस्सिनो,
सब्बं जे पठविं वज्जाति नेव नं अभिराधयेति ।

तन्—अकतञ्जुस्साति अत्तो कतगुणं अजानन्नस्स । पोसस्साति पुरिसस्स । विवरदस्सिनोति छिद्रमेव ओकासमेव ओलोफेन्नस्स । सब्बं जे पठविं वज्जाति सत्तेपि तादिमस्स पुग्गलस्स सकलं चक्कवन्ति-रज्ज इमं वा पन महापटविं परिवत्तेत्वा पठवोजं वदेय्य । नेव नं अभिराधयेति एव करोत्तोपि एवरूपं कत-गुणविद्धसकं कोचिं परितोसंतु वा पसादेतुं वा न सक्कुण्येयाति अत्थो । एव सा देवता तं वन उल्लादेत्वा धम्मं देसेसि । बोधिमत्तो यावनायुकं उक्त्वा ययावम्म अगमासि ।

मत्था न अक्खये । देवदत्तो इदमेव अकतञ्जुं पुण्वेपि अकतञ्जुयेवाति यत्वा इमं धम्मं देसन आहरत्वा अनुसन्धिं वट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मित्तदुभी पुग्गलो देवदत्तो अहोसि हक्खदेवता सारि-पुत्तो, सीलवनागराजा पन अहमेवाति ।

सीलवनागराजजातकं ।

३. सख्यकिरजातकं

सख्यं किरवमाहंसुति इदं सत्या वेलुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

भिक्षुसङ्घस्मि हि धम्मसभाय निसीदित्वा आवुसो । देवदत्तो सत्यु गुण न जानाति वधायैव परि-
सक्कतीति देवदत्तस्स अगुण कथेन्ते सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्षवे । एतर्हि कथाय सन्निस्सिन्नाति पुच्छित्वा
इमाय नामाति वृत्ते न भिक्षवे । इदानेव देवदत्तो मय्य वधाय परिसक्कति पुच्छेपि परिसक्कि येवाति वत्ता
अतीति आहरि-

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय बह्मदने गज्ज कारेन्ते तस्स दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोमि । कवणवो फरसो
पह्तामीविसोपमो अनक्कोमित्वा वा अपहरित्वा वा केनचि सद्धि न कथेति । सो अल्लोजनस्स च बहिजनस्स
च अक्खिम्मि पतितरजं विय ख्वावितु आगतपिसाचो विय च अमनापो अहोमि उव्वेजनीयो ।

सो एकदिवस नदीकील कीलितुकामो महत्तेन परिवारेन नदी तीरे अगमामि । तस्मि खणे महामेधो
उट्ठहि । दिमा अन्धकाग जाता । सो दामपेस्सजन आह-एय भणे । म गट्ठेत्वा तदीमज्झ नेत्वा नहापेत्वा
आमेयानि ।

ते त तत्थ नेत्वा कि नो राजा करिस्सति, इम पापपुग्गि एत्थेव मारेमाति-मल्लयित्वा एत्थ गच्छ
कालकणीति उदके न ओपिलापेत्वा पच्चुत्तरित्वा तीरे अट्ठ सु ।

कह कुमारोति च वृत्ते न मय कुमार पस्साम मेध उट्ठित्वा दिस्वा उदके निमृजित्वा पुरतो आगतो
भविस्सतीति । अमच्चा रज्ज्जो सत्तिक अगममु ।

राजा-कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

न जानाम देव । मेधे उट्ठित्ते पुरतो आगतो भविस्सतीति सज्जाय आगतमहाति ।

राजा द्वार विवरपेत्वा नदीतीरे गत्वा विचिण्णथानि तत्थ तत्थ विचिणारेमि । कोचि कुमार नाहम ।
सो पि खो मेघन्धकारे देवे वस्सन्ते नदिया बुद्धमानो एक दारुक्खन्ध दिस्वा तत्थ निमीदित्वा मरणभयतज्जिनो
परिदेवमानो गच्छति ।

तस्मि पन काले वाराणसीवासी एको सेट्ठी नदीतीरे चत्तानीमकोटिधन निदहित्वा धनतण्हाय धन-
पिट्ठे सण्णो हुत्वा निब्बति । अपरो तस्मि येव पदेसे तिमकोटियो निदहित्वा धनतण्हाय तत्थेव उट्ठुगे हुत्वा
निब्बति । तेसं वसनट्टान उदक पाविसि । ते उदकस्स पविट्ठमग्गेनेव निक्खमित्वा सोन छिन्दन्ता गत्वा
न राजकुमारेन अभिनिस्सिन्नं रुक्खक्खन्ध पत्वा एको एक कोटि इतरो इतर आरुह खन्धपिट्ठेव निपज्जमु ।
तस्सायेव खो पन नदिया तीरे एको सिम्बलीरुक्खो अत्थि । तत्थेको मुवपोतको वसति । सापि रुक्खो
उदकेन धोतमूलो नदीपिट्ठे पति मुवपोतको देवे वस्सन्ते उपपत्तिता गन्तु अमक्कोसो गत्वा तस्सेव खन्धस्स
एकपस्से निलीयि । एव ते चत्तारो जना एकनो बुद्धमाना गच्छन्ति ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि काल कासरट्ठे उदच्च ब्राह्मणकुले निर्वातित्वा बुद्धिपत्तो इस्सिपव्वज्ज पव्व-
जित्वा एकस्मि नदीनिवन्तने पण्णसाल मापेत्वा वसति । सो अइडरत्तसमये चड्ढकमभानो तस्म राजकुमारस्स
बलवपरिदेवनसद् मुत्वा चिन्तेसि-मादिसे नाम मेत्तानुदयसम्पन्ने तापसे पस्सन्ते एतस्स पुग्गिस्स मरण अयुन
उदकनो उद्धरित्वा तस्स जीवितदान दस्सामीति । सो त मा भायि मा भायीति अस्मामेत्वा उदकसोत छिन्दन्तो
गत्वा त दारुक्खन्ध एकाय कोटिया गहेत्वा आकड्ढन्तो नागवलो थामसम्पन्नो एकवेगेन तीरे पत्वा कुमार उक्खि-
पित्वा तीरे पतिट्ठापेसि । तेपि सण्णायो दिस्वा [२७४] उक्खिपित्वा अस्समपद नेत्वा अग्गि जालेत्वा ते
दुम्बलतराति पठम सण्णायीन सरीरे सेदेत्वा पच्छा राजकुमारस्स सरीरं सेदेत्वा तम्पि अग्गं कत्वा आहारं
देत्तोपि पठमं सण्णायीन येव दत्त्वा पच्छा तस्स फलाफलानि उपनामेसि ।

राजकुमारो अयं कूट तापसो भं राजकुमार अगणत्वा तिरच्छानयतान सम्मान करोतीति बोधिसत्ते आघातं बन्धि । ततो कतिपाहृच्चयेन संब्रंसेसुपि तेसु धामवलपपनेसु नदिद्या ओधे पच्छिमे मप्यो तापस बन्दिता आह —

भन्ते ! तुम्हेहि मय्ह महाउपकारो कतो न खो पनाह दलिहो । असुकट्टाने मे चत्तालोस हिरञ्जाकोटियो निदहिता ठपिता । तुम्हाक धनेन किच्चे सति मव्वमेत धन तुम्हाक दानु सक्कोमि, त ठान आगत्त्वा दीघाति पक्कोसेय्याधाति वत्ता पक्कामि ।

उन्दुरोपि तथेव तापस निमन्तेत्वा अत्थे सति असुकट्टाने ठत्वा—उन्दुराति पक्कोसेय्याधाति वत्ता पक्कामि ।

सुबो पन तापस बन्दिता—भन्ते ! मय्ह धन नत्थि रत्तसालोहि पन वो अत्थे सति असुकट्टाने मय्ह वसनट्टाने नत्थ गत्त्वा सुवाति पक्कोसेय्याध । अह ज्ञातकान आरोचेत्वा अनेकसकटपूरमत्ता रत्तसालियो आहरापेत्वा दानु सक्कोमीति वत्ता पक्कामि ।

इतरो पन मितदुभीधम्ममे नू धम्मताय किञ्चि अवत्ता एव त अत्तो सन्निक आगत मारस्मतमीति चिन्तेत्वा—भन्ते ! मयि रज्जे पतिट्ठिने आगच्छेय्याथ अह वो चतुहि पच्चयेहि उगट्टहिस्सामीति वत्ता पक्कामि ।

मो गत्त्वा न विग्गमेथ रज्जे पतिट्ठामि । बोधिसत्तो बीममिस्सामि ताव तेति पठम सपप्पम सन्निके आगत्त्वा अविदूरे २७वा दीघाति पक्कोमि । सो एकवचनेनेव निक्खमिन्त्वा बोधिसत्त बन्दिता भन्ते । इमस्मि ठाने चत्तालोमहिरञ्जाकाटियो ना मय्वापि नोह्मिन्त्वा गण्ढयाति आह । बोधिसत्तो एवमत्थु उपपन्ने किच्चे ज्ञातिस्सामीति त निवतापेत्वा उन्दुरस्स सन्निक गत्त्वा सट्ठमकासि । सोपि खो तथेव पटिपज्जि । बोधिसत्तो नत्थि निवतापेत्वा सूवस्स सन्निक गत्त्वा सुवाति पक्कोमि । सोपि एकवचनेनेव रुक्खय्यतो ओतरिन्त्वा बोधि-मन बन्दिता किं भन्ते । मय्ह ज्ञातकान वत्ता हिमवल्लपट्टेसतो तुम्हाक सय जानसाली आहरापेमीति पुच्छि । बोधिसत्तोपि अत्थे मणि जानिस्सामीति नत्थि निवतापेत्वा इदानि राजान परिगण्हिस्सामीति गत्त्वा राजय्याने वमिन्त्वा पुनदिवमे आकपमम्पान्त कत्वा भिक्षवाचारवनेन नगर पाविसि ।

तस्मि वणं सो मितदुभी राजा अलकतहत्थिक्खन्धवरगतो महत्तेन परिवारेन नगर पदक्खण करोति । सो बोधिसत्त दूरतोव दिस्वा—अयं कूटतापसो मम सन्निके [२७५] भूत्वा भूत्वा वमिनुकामो आगतो, याव परिममज्जे अत्तनो मय्ह कलगण नप्पकासेति तावदेवस्स मीम छिन्दापेस्सामीति पुगिसे ओलोकेसि । कि करोम देवानि च वृत्ते—एन कटतापसो म किञ्चि वाचितुकामो आगच्छनि मज्जे । एतस्म कालकाण्णक तापसस्स म पम्मिन्तु अदत्तवा एत गहेत्वा पच्छावाह बन्धिता चतुक्के चतुक्के पहरन्ता नगरा निक्खामेत्वा आघातने मीममस्म छिन्दिता मरीर मूले उनासथानि आह ।

ते मायूति सम्पटिच्छित्वा गत्वा निरपराध महासत्त बन्धिता चतुक्के चतुक्के पहरन्ता आघातनं न् आरमिन्तु । बोधिसत्तो पट्टपट्टट्टाने अम्म ताताति अकन्दिता निव्विकारो इमं गायमाह —

सचचं किरबमाहंसु नरा एकच्चिद्या इध,
कटुं निष्फविनं सेय्यो नत्थेवेकच्चियो नरोति ।

नत्थ—सचचं किरबमाहंसुति अविताथमेव किर एव वदन्ति । नरा एकच्चिद्या इधाति इधकच्चे पण्डितपुरिसा । कटु निष्फविनं सेय्योति नदिद्या बुद्ध्यमान सुखदाह निष्फविन उत्तारेत्वा थने ठपित सेय्यो—सुन्दरतरो, एव हि वदमाना ते पुगिस्सा सचचं किर वदन्ति । कि कारणा ? त हि ज्ञायामुत्तादीन पवनत्थाय सीतानुगन विमीबनत्थाय अज्जेसम्पि च परिस्सयान हरणत्थाय उपकार होति । नत्थेवेकच्चियो नरोति एकच्चो पन मितदुभी अकतज्ज पापपुगिस्सो ओधेन बुद्ध्यमानो हत्थे गहेत्वा उन्नारितो नत्थेव वर । तथाहि अह इम पापपुगिस्स उत्तारेत्वा इम अत्तनो दुक्ख आहरिन्ति ।

एव पट्टपट्टट्टाने इम गायमाह ।

त हृत्वा ये तत्त्वं पाण्डितपुरिता ते आहंसु किं पन भो ! पम्बजित ! तथा अम्हाकं रञ्जो अत्थि कोचि गुणो कतोति ?

बोधिसत्तो त पवत्ति आरोचेत्वा एवमिमं महोघतो उत्तारेन्तो अहमेव अत्तनो दुक्खं अकासि । न वत मे पोरणक पाण्डितान वचन कतन्ति अनुस्सरित्वा एवं वदामीति आह ?

तं सुत्वा खत्तियश्चाह्मणादयो नगरवासिनो स्वाय भित्तुभी राजा एव गुणसम्पन्नस्स अत्तनो जीवित-
दायकस्स गुणमत्तभि न जानाति त निस्साय कृतो अम्हाक वडिड । गण्ठ्य नन्ति कुपिता समन्ततो उट्ठहिंत्वा
उत्सुसत्तिपासाणमुग्गरादिप्यहारेहि हत्थिबल्लन्धगतमेव न धानेत्वा पावे गहेत्वा कडिडत्वा परिखापिट्ठे छद्देत्वा
बोधि सत्तं अभिसिञ्चित्वा रज्जे पतिट्ठापेसु ।

सो धम्मैन रज्जं कारेन्तो पुन एकदिवस सप्पादयो परिगण्हितुकामो महत्तेन परिवारेन सप्पस्स वसन-
ट्ठानं गत्त्वा—दीघाति पक्कोसि ।

सप्पो आगत्त्वा वन्दित्वा—इदन्ते सामि ! धन गण्ठाति आह ।

राजा चत्तालीसहिरञ्जकोटिधन अमच्चे [२७६] पटिच्छापेत्वा उन्दुरस्स सन्तिक गत्त्वा उन्दुराति
पक्कोसि ।

सोपि आगत्त्वा वन्दित्वा तिसकोटिधन निम्पादेमि । राजा तम्पि अमच्चे पटिच्छापेत्वा सुवस्म
वसनट्ठानं गत्त्वा भुवाति पक्कोमि ।

सोपि आगत्त्वा पादे वन्दित्वा—किं मामि ! सामि आह्रगामीनि आह ।

राजा सालीहि अत्थे मति आहग्गिस्समि एहि गच्छामाति सत्तनिया हिरञ्जकोटीहि मद्धि ते तयोपि
जने गाहापेत्वा नगर गत्त्वा पासादवरे महातन आरुह धन सगोपायेत्वा मप्पस्म वसनन्धाय सुवण्णनालि
उन्दुरस्स फनिकगुह सुवस्स सुवण्णपञ्जर कारापेत्वा सप्पस्म च सुवस्स च भोजनन्धाय देवमिक कञ्चनतट्टके
मधुलाजे उन्दुरस्स गन्धसानितण्डुले दापेसि । दानादीनि च पुञ्जानि करोति । एय ते चत्तारोपि जना
यावजीव समग्गा सम्मोदमाना विहरित्वा जीवितक्खये यथाकम्म अगममु ।

सत्था न भिक्खवे । देवदत्तो इदमेव मय्ह वधाय पग्गिस्सकनि पुब्बेपि पग्गिस्सिक येवाति वत्ता इम
धम्मवेसन आहरित्वा अनुमन्धि घटेत्वा जातक समोधत्तेमि । तदा दुट्ठराजा देवदत्तो अट्ठोमि, मप्पो माग्गि-
पुत्तो, उन्दुरो मोग्गल्लानी, सुवो आनन्दो, रज्जं पत्तो धम्मराजा पन अहमेवाति ।

सत्त्वकिरजातकं ।

४. रुक्मघम्मजातकं

साधु सम्बहुला आतीति इदं सत्या जेतकं विहरन्तो उदककलहेन अतनो जातकान महाविनासं पञ्चु-
पट्टितं अत्वा आकासेन गन्त्वा रोहिणिद्या नदिया उपरि पल्लवकेन निसीदित्वा नीलरसि विस्सज्जेत्वा आतके
सवेजेत्वा आकासा ओरुहं नदीतीरे निशिघ्नो तं कलहं आरब्धं कथेति । अयमेत्य सख्खेणो । वित्थारो पन
कुणालजानके आवीमविस्सति ।

पञ्चपञ्चवत्यु

तदा पन सत्या जातके आमन्तेत्वा—महाराजा ! तुम्हेहि जातकेहि नाम समग्गेहि सम्मोदमानेहि
भवितुं वट्टति जातकान हि सामगिया सति पच्चामित्तान् न ओकासं लभन्ति । तिट्ठन्तु ताव मनुस्सभूता अचेत-
नानं रुक्खानमिपि सामग्गी । नद्धु वट्टति । अतीतस्मिं हि हिमवन्तप्पदेसे महावातो सालवनं पहरि । तस्मिं
पन सालवनस्स अञ्जामञ्ज्जरुक्खगच्छगुम्बलताहि सम्बद्धता एकुरुक्खमिपि पातेतु असक्कोन्तो मत्थकमत्थकेनेव
अगमासि । एक पन अङ्गणे ठितं सात्थावट्ठपसम्पन्नमिपि महारुक्खं अञ्जो हि रुक्खेहि असम्बद्धता उम्मुलेत्वा
भूमिय पातेसि । इमिना कारणेन तुम्हेहिपि समग्गेहि सम्मोदमानेहि भवितुं वट्टतीति वत्ता तेहि याचितो अतीत
आहरि [२७७] ।

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते पठमं उप्पन्नो वेस्सवणो महाराजा चवि । सक्को अञ्जं
वेस्सवणं ठपेसि । एतस्मिं वेस्सवणे परिवत्ते पच्छा निम्बतवेस्सवणो रुक्खगच्छगुम्बलतान् अतनो अतनो
रुक्खनट्टाने विमानं गण्हन्तुति सासनं पेमेसि ।

तदा बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे एकास्मिं सालवने रुक्खदेवता हुत्वा निम्बति । सो जातके आह—तुम्हे
विमानानि गण्हन्ता अङ्गणंठितरुक्खेसु मा गण्हित्व, इयस्मिं पन सालवने मया गहितविमानं परिवारेत्वाव
गण्धधाति । तत्थ बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितदेवता बोधिसत्तस्स विमानं परिवारेत्वाव ठितं विमानानि
गण्हन्तु । अपण्डिता पन किं अन्हाकं अरञ्जो विमानेहि ? मय मनुस्सपथे थं गाममिगमराजधानिद्वारेसु
विमानानि गण्हिस्साम, गामादयो हि उपनिस्साय वसमाना देवता लाभगयसगण्णता होन्तीति वत्ता मनुस्स-
पथे अङ्गणद्वारे निम्बतमहारुक्खेसु विमानानि गण्हन्तु ।

अथेकस्मिं दिवसे महती वानवट्ठि उप्पज्जि । वातस्स अतिथय्दताय दन्हमूला वनजेट्ठकरुक्खापि
सम्भग्गसात्थाविटपां समूला निपतितु । त पन अञ्जामञ्ज्जरुक्खानेन ठितं सालवनं पत्वा इतोचितो थं
पहरन्तो एकुरुक्खमिपि पातेतु नासक्वि । भग्गविमाना देवता निप्पटिसरणा वारके हत्थेसु महेत्वा हिमवन्त
गन्त्वा अतनो पर्वतिं सालवने देवतान् कथयिषु । ता तास एव आगतभावो बोधिसत्तस्स आरोहेसु ।

बोधिसत्तो पण्डितान् वचनं अगहेत्वा निप्पक्खसट्ठानं गत्वा नाम एवरूपाव होन्तीति वत्ता धम्मं देसेन्तो
इमं गायमाह—

साधु सम्बहुला आतीति अपि रुक्खा अरञ्ज्ज्जा ।

वातो वहति एकट्ठं ब्रह्मन्मि वनप्पतित्ति ।

सत्यं—सम्बहुला आतीति चत्तारो उपादाय तनुत्तारि सतसहस्समिपि सम्बहुला नाम । एवं सम्ब-
हुला अञ्जामञ्ज्ज निस्साय वसन्ता जातका । साधूति सोभना पत्तत्वा परेहि अप्पचसियाति अत्थो । अपि
रुक्खा अरञ्ज्ज्जाजति तिट्ठन्तु मनुस्सभूता अरञ्जो जातरुक्खापि सम्बहुला अञ्जामञ्ज्ज पत्थम्भेन ठिता साधु-
येव रुक्खानमिपि हि सम्पक्खयमावावे नद्धु वट्टति । वातो वहति एकट्ठन्ति पुरत्थिमादिभेदो वातो वायन्तो
अङ्गणद्वारे ठितं एकट्ठं एककमवे ठित । ब्रह्मन्मि वनप्पतित्ति सात्था विटपमम्पन्नं महारुक्खमिपि वहति
उम्मुलेत्वा पातेतीति अत्थो ।

बोधिसत्तो इमं कारणं कथेत्वा आयुक्खये यथाकम्म गतो । सत्यापि एव महाराजा ! जातकानं
ताव समम्मियेव [२७८] नद्धु वट्टति । समग्गा सम्मोदमाना पियसवासयेव वसन्ताति इमं धम्मवेसनं आह-
रित्वा जातकं समोधानेसि । तदा देवता बुद्धपरिसां अहेसु । पण्डितदेवता पन अहेत्वाति ।

रुक्खधम्मजातकं ।

५. मच्छजातकं

अभित्यनय पञ्जुभाति इद सत्या जेतवने विहरन्तो अतता वस्सापितवस्स आरम्भ कथेसि ।

पञ्चुपसवत्थु

एकस्मिं किर समये कोमलरट्ठे देवो न वस्सि । सस्सानि मिलायन्ति । तेसु तेसु ठानेसु तलाकपोक्ख-
रणि सरा सुस्सन्ति । जेतवनद्वारकोटुकसमीपे जेतवनपोक्खरणि यापि उदकं छिज्जि । कललगहनं पविमित्वा
निपन्ने मच्छकच्छपे काककुललादयो कणयग्गसदिसेहि तुण्डेहि कोट्टत्वा नीहरित्वा नीहरित्वा विप्फन्दमाने
खादन्ति ।

सत्या मच्छकच्छपानं न व्यसनं दिस्वा महाकरुणाय उस्साहितहृदयो अज्ज मया देव वस्सापेत्तु बट्टतीति
पभाताय रत्तिया सरीरपटिज्जग्नयं कत्वा भिक्षाचारवेले सल्लवलेत्वा महाभिक्षुसङ्घपरिवृतो बुद्धसीलहाय
सावत्थि पिण्डाय पविसित्वा पच्छाभनं पिण्डपानपटिकन्तो सावत्थितो विहारं गच्छन्तो जेतवनपोक्खरणि या
सोपानं ठत्वा आनन्दत्थेरं आमन्तेमि—आनन्द ! उदकसाटिकं आहरं जेतवनं पोक्खरणि यं नहायिस्समीनि ।

ननु भन्ते ! जेतवनं पोक्खरणि यं उदकं छिल्लं कललमतमेव अवसिट्ठन्ति ?

आनन्द ! बुद्धबलं नाम महन्तं आहरं त्वं उदकसाटिकं ।

थेरो आहरित्वा अदासि । सत्या एकेन अन्तेन उदकसाटिकं निवासेत्वा एकेनन्तेन सरीरं पार्षित्वा
जेटवनपोक्खरणि यं नहायिस्समीति सोपानं अट्ठासि ।

तं खणञ्जो वं सककस्स पण्डुकम्बलमिलासनं उट्ठाकारं दस्सेसि । सो किञ्चु खानि आवज्जेन्तो तं
कारणं अत्वा वस्सवलाहकदेवराजानं पक्कोसापेत्वा तात ! सत्या जेतवनपोक्खरणि यं नहायिस्समीनि धुर-
सोपानं ठितो, खिप्पं सकलकोसलरट्ठं एकमेघं कत्वा वस्सापेहीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा एकं वलाहकं निवासेत्वा एकं पार्षित्वा मेघगीतं गायन्तो पाचीनलोका-
धातुमुखो पक्वन्दि । पाचीनदिशाभागे खलमण्डलमतं एकं मेघपटलं उट्ठाय मपतपटलमहस्सपटलं हुत्वा
अभित्यनन्तं विज्जुलतं निच्छारेत्तं अधोमुखं ठपितं उदककुम्भाकारेण वस्समानं सकलं कोसलरट्ठं महोघेन
वियं अग्गोत्थरि । देवो अञ्चिञ्चधारं वस्सन्तो मुहुत्तेनैव जेतवनपोक्खरणि पुरेसि । धुरसोपानं आहञ्च
उदकं अट्ठासि । [२७६]

सत्या पोक्खरणि यं नहायित्वा रत्तुपट्टं निवासेत्वा कायबन्धनं बन्धित्वा सुगतमहावीरं एकं कत्वा
भिक्षुसङ्घपरिवृतो गन्त्वा गन्धकुटिपरिवर्णे पञ्चस्तवग्गबुद्धासने निसीदित्वा भिक्षुसङ्घेन वत्ते दस्सितं
उट्ठाय मणि पाणफलकं ठत्वा भिक्षुसङ्घस्स ओवादं दत्वा उद्योजेत्वा मुरगिगन्धकुटिं पविमित्वा दक्खि-
णेन एस्सेनसीहसेय्यं कपत्वा सायणहसमये धम्मसमायं सन्निपातितानं भिक्षुन—पत्तयावुसो ! दसबलरसं
खन्तिमेनानुद्यममतिं विविधमस्सेसु मिलायन्तेसु नानाजलासयेसु सुस्सन्तेसु मच्छकच्छपेसु महादुक्खं पापु-
ण्तेसु काञ्च पटिच्चं महाजनं दुक्खा मोक्षेस्सामीति उदकं साटिकं निवासेत्वा जेतवनपोक्खरणि या धुर-
सोपानं ठत्वा मुहुत्तेन सकलकोसलरट्ठं महोघेन ओपिलापेन्तो वियं देवं वस्सापेत्वा महाजनं कायिकचेतसिक-
दुक्खतो मोक्षेत्वा विहारं पविट्ठातिं कथायं वत्तमानाय—गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसन्धं आगत्वा काय-
नृत्थं भिक्षुवे । एतरहिं कथायं सन्निस्सन्ति पुच्छित्वा इमायं नामातिं बुत्तं न भिक्षुवे । तथागतो इदमेव
महाजने किलमन्ते देवं वस्सापेसि पुब्बं तिरच्छानयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छगजकालेपि वस्सापेसि थेवाति
वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते इमस्मिं थेवं कोसलरट्ठे इमिस्साव सावत्थिया इमस्मिं थेवं जेतवनपोक्खरणिट्ठाने एका वत्थि-
गहनपत्तिक्खित्ता कन्दरा अहोसि । तदा बोधिसत्तो मच्छयोनियं निब्बत्तित्वा मच्छगणपरिवृतो तत्थं पटिवमति ।
यथा पनं इदानीं एवमेव तदापि तस्मिं रट्ठे देवो न वस्सि । मनुस्सानि सस्सानि मिलायितुं । वापि आदिसु

उदकं छिज्जि । मच्छकच्छपा कललगहन पविमिस्सु । इमिस्सापि कन्दराय मच्छा कललगहन पविसित्वा तस्मि तस्मि ठाने मिलीयिस्सु । काकादयो तुण्डेन कोट्टेत्वा नहिरित्वा खादिसु ।

बोधिसत्तो आतिसङ्घस्स त व्यसन दिस्वा इमं हि एतेस दुक्खं ठपेत्वा म अञ्जोमोचेत्तु समत्थो नाम नत्थि, सच्चकिरियं कत्वा देव वस्सापेत्वा आतके मरणदुक्खा मोचेत्तामीति कालवर्णं कदमं द्विषा विग्रहित्वा निकलमित्वा अञ्जनरुक्खसारघटिकवण्णमहामच्छो सुधोतलोहितइकमणि सदिसानि अक्खीनि उम्मीलेत्वा आकासं उल्लोकेत्वा पञ्जुघ्नदेवराजस्स सह दत्त्वा—भो पञ्जुघ्न ! अहं आतके निस्साय दुक्खितो, त्वं मयि सोल-
वन्ते किलमन्ते कस्मा देव न वस्सापेसि ? मया समानजातिकान् खादनट्टाने निब्बतित्वा तण्डुलप्पमाणम्मि मच्छ आदि कत्वा खादितपुब्बो नाम नत्थि, अञ्जोपि [२८०] मे पाणो सञ्जिच्च जीवितान् वीरोपित-
पुब्बो । इमिना सच्चेन देव वस्सापेत्वा आतिसङ्घं मे दुक्खा मोचंहीति वत्ता परिचारकचेटक आणापेत्तो विय पञ्जुघ्न देवराजान् आलपन्तो इमं गाद्यमाह—

अभित्थनय पञ्जुघ्न ! निधि काकस्स नासय,
काकं सोकाय रन्धेहि मञ्च सोका पमोचयाति ।

तत्थ—अभित्थनय पञ्जुघ्न ! पञ्जुघ्नो वुच्चति मेघो, अयं पन मेघवसेन लद्धनाम वस्सवलाहकदेवरा-
जान् आलपति । अयं किरस्स अधिप्पायो । देवो नाम अनभित्थनन्तो विज्जुलत अनिच्छारेन्तो पवस्सन्तोपि न मोभति, तस्मा त्वं अभित्थनन्तो विज्जुलत निच्छारेन्तो वस्सापेहीति । निधि काकस्स नासयाति काका कलन पविसित्वा ठिते मच्छे तुण्डेन कोट्टेत्वा नोहरित्वा खादन्ति, तस्मा नेस अन्तो कलने मच्छा निधीति वुच्चन्ति, तं काकसङ्घस्स निधिं देव वस्सापेन्तो उदकेन पटिच्छादेत्वा नासेहीति । काकं सोकाय रन्धेहीति काकसङ्घो इमिस्सा कन्दराय उदकेन पुण्याय मच्छे अलभमानो सोचिस्समति, तं काकगणं त्वं इमं कन्दरं पूरेन्तो-
पि सोकाय रन्धेहि । सोकस्सत्थाय पापय । यथा अन्तो निज्झानलक्खणं सोकं पापुणानि एव करोहीति अत्थो । मञ्च सोका पमोचयाति एत्थं चकारो सम्पिण्डनत्थो । एव मं च मम आतके च सञ्चैव इमं म्हा मरणसोका मोचेहीति ।

एवं बोधिसत्तो परिचारकचेटक आणापेन्तो विय पञ्जुघ्न आलपित्वा सकलकोसलरट्ठे महावस्स वस्सापेत्वा महाजन मरणदुक्खा मोचेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्मं गतो ।

सत्था न भिक्खवे । तथागतो इदानीं देव वस्सापेति, पुब्बेपि मच्छयोनिय निब्बत्तोपि वस्सापेसि ये-
वाति वत्ता इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुमन्थि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा मच्छगणो बुद्धपरिस्ता-
अहोस, पञ्जुघ्नदेवराजा आनन्दो, मच्छराजा पन अहमेवाति ।

मच्छजातकं ।

६. असंक्रियजनकं

असंक्रियोऽपि सत्यवाहेति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एक साधत्व्यासि उपासकं आरब्धं कथेति ।

पञ्चसूक्तं बत्यू

सो फिर सोतापन्नो अरियसावको केनचिदेव करणीयेन एकेन सकटसत्यवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जाट्टाने सकटानि मोचेत्वा खन्धावारबन्धं कते सत्यवाहस्स अबिदूरे अञ्जातरस्मिं एकस्समूले चड्ढकमति । अतनो कालं सल्लक्खेत्वा [२८१] पञ्चसता चारा खन्धावारं विलुम्पिस्सामाति धनुमुगारादिं हत्था त ठानं परिवारयिसु । उपासकोपि चड्ढकमि येव । चोरा न दिस्वा अट्ठा एस खन्धावारं रक्खको भविस्सति इमस्स निद्दु ओक्खन्ताकालं विलुम्पिस्सामाति अज्झोत्थरित्तु असक्कोन्ता तत्थ तत्थेव अट्ठसु । सोपि उपासको पठमयामेपि मज्झिमयामेपि पच्छिमयामेपि चड्ढकमञ्जेव अधिट्ठासि । पञ्चसूक्तकाले जाते चोरा ओकासं अलमन्ता गहितगहिंते पासाणमुगारादयो छड्डेत्वा पलायिसु ।

उपासकोपि अतनो कम्मं निट्ठापेत्वा पुन सावत्थिं आगन्त्वा सत्थार उपसड्ढकमत्वा—भन्ते ! अत्तानं रक्खमानां पररक्खका होन्तीति पुञ्छि ।

आमं उपासक ! अत्तानं रक्खन्तां परं रक्खति, परं रक्खन्तो अत्तानं रक्खतीति ।

छो माव सुभासितमिदं भन्ते ! भयवता ।

अह एकेन सत्यवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपन्नो एकस्समूले चड्ढकमन्तो रक्खिस्सामीति सकलसत्थं रक्खिस्सति आह ।

सत्त्वा उपासक ! पुब्बेपि पण्डिता अत्तानं रक्खन्तां परं रक्खिस्सति वत्था तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतबत्यू

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणकुले निव्वलित्वा वयणत्तो कामेसु आदीनवं दिस्वा इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा हिमवन्ते वसन्तो लोणम्बिलसेवनत्थाय जनपदं आगन्त्वा जनपदव्यारिकं शरन्तो एकेन सत्यवाहेन सद्धिं मग्गं पटिपज्जित्वा एकस्मिं अरञ्जाट्टाने सत्थे निविट्ठे मत्थतो अबिदूरे भानसुखेन वीतिनामेन्तो अञ्जातरस्मिं एकस्समूले चड्ढकमं अधिट्ठामि । अयं सो पञ्चसता चोरा सायमासभक्तस्स भुक्तकाले तं सकटसत्थं विलुम्पिस्सामाति आगन्त्वा परिवारयिसु । ते तं तापसं दिस्वा सच्चं अयं अग्गे पस्सिस्सति सत्यवासिकानं आरोचेस्समि एतस्स निद्दु पगतवेलाय विलुम्पिस्सामाति तत्थेव अट्ठसु । तापसो सकलमपि रतिं चड्ढकमियेव ।

चोरा ओकामं अलभित्वा गहितगहिंते मुगारपासाणे छड्डेत्वा सकटसत्यवासीनं सह दत्त्वा—भो सत्यवासिनो ! सच्चं एसं एकस्समूले चड्ढकमणकतापसो अज्जं नाभविस्सं सब्बे महाविलोपं पत्ता अभविस्सय, स्वे तापसास्स महासक्करं करेय्याथानि वत्था पक्कमिसु ।

३ पमाताय रत्तिया चारेहिं छड्डित्ते मुगारपासाणादयो दिस्वा भीता बोधिसत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा—भन्ते ! दिट्ठा वो चोराति पुञ्छिसु ।

आमावसो ! दिट्ठाति ।

भन्ते ! एतके वो चोरे दिस्वा भयं वा सारज्जं वा न उप्पज्जीति ?

बोधिसत्तो—आवुसो ! चोरे दिस्वा भयं नाम सघनस्स होति, अहं पनं निद्वनो, स्वाहं किं भायिस्सामि ? मय्हं हि गामेपि अरञ्जे पं वसन्तस्स भयं वा सारज्जं वा नत्थीति वत्था तेसं धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह [२८२]

असंक्रियोऽपि गाममिह अरञ्जे नत्थि मे भयं,

उज्जमगं समासुहो मेत्ताय करणाय जाति ।

तत्त्व—असङ्ख्यिक्योऽस्मि गायत्रीति सङ्काय नियुक्तो पतित्वितोति सङ्ख्यिक्यो, न सङ्ख्यिक्यो असङ्ख्यिक्यो, अहं गामे वसन्तोपि सङ्काय अप्पतित्वितत्ता असङ्ख्यिक्यो निवभयो निरासङ्कोति दीपेति । अररुञ्जोति गाम-
गामूपचारविनिम्मुत्ते ठाने । उज्जुमग्गं सत्ताकम्हो केत्ताय करुणाय चत्तेति अहं तिकच्चतुक्कज्झानिकाहिं भेत्ताक-
रुणाहिं कायवन्कादिविरहितं उज्जु ब्रह्मलोकगामीमग्गं आरुन्होति वदति । अथ वा—परिसुद्धसौलताय काय-
वचीमनोवङ्ककविरहितं उज्जु देवलोकमग्गं आरुन्होमहीति दस्सेत्वा तस्यो उत्तरि भेत्ताय करुणाय च पतित्वितत्ता
उज्जु ब्रह्मलोकमग्गमिपि आरुन्होमहीतिपि दस्सेति । अपरिहीनज्झानत्स हि एकन्तेन ब्रह्मलोकपरायणता
भेत्ताकरुणादयो उज्जुमग्गा नाम ।

एव बोधिसत्तो इमाय गायाय धम्मं देसेत्वा तुट्ठचित्तेहि तेहि मनुस्सेहि सक्कतपूजितो यावजीव चत्तारो
ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निव्वसि ।

सत्त्वा इमं धम्मं देसन आहरित्वा अनुसन्धिं चट्त्वा जातकं समोभानेसि । तदा सत्त्ववासिनो बुद्धपरिसा
अहेसुं, तापसो पन अहमेवाति ।

असङ्ख्यजातकं ।

७. महासुपिनजातकं

लापूनि सीदन्तीति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो सोलसमहासुपिने आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुत्रवत्थु

एकदिवस किर कोसलमहाराजा रति निहू पगतो पच्छिमे यामे सोलस महासुपिने दिस्वा भीततसितो पवुज्झित्वा इमेस सुपिनान दिट्ठता किञ्चुखो मे भविस्सतीति मरणभयतज्जितो सयनपिट्ठे निसिन्नकोव वीति-
नामेसि ।

अथ तं पभाताय रतिया ब्राह्मणपुरोहिता उपमङ्कमित्वा सुखमसयित्थ महाराजाति पुच्छिसु ।
कुतो मे आचरिया सुख ? अज्जाह पञ्चससमये सोलस महासुपिने पस्सि । सोम्हि तेस दिट्ठकालतो
पट्टाय भयप्पतोति ।

वदेथ महाराज ! सुत्वा जानिस्सामाति वुत्ते ब्राह्मणान दिट्ठसुपिने कथेत्त्वा—किञ्चुखां मे इमेस दिट्ठका-
रणा भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा हत्थे विधूनिम् । कस्मा हत्थे विधूनथाति च वुत्ते—कक्खला महाराज ! सुपिनानि ।

का नेम निष्फाति भविस्सतीति ?

रज्जन्तरायो जीवितन्तरायो भोगन्तरायोनि^१ इमेम तिण्ण अन्तरायान अज्जानतरोनि ।

सप्पटिकम्मा अप्पटिकम्माति ?

काम गते सुपिना अतिफरुमत्ता [२८३] अप्पटिकम्मा, मय पन ते सप्पटिकम्मे करिस्साम, एते पटि-
क्कमापेतु असक्कोल्लान अम्हाक सिक्खितभावो नाम किं करिस्सतीति ?

किं पन कत्वा आचरिया पटिक्कमापेस्सथाति ?

सव्वचतुक्केन यज्ज यजिस्साम महाराजाति ।

राजा भीततमितो तेन हि आचरिया मम जीविन तुम्हाक हत्थे, खिप्प मे सोत्थि करोथाति आह ।

अयं खो मल्लिका देवी त कारण ज्ञत्वा राजान उपसङ्कमित्वा पुच्छि किञ्चु खो महाराज ! ब्राह्मणा
पुनपुन सञ्चरन्तीति ?

सुखिता त्व अम्हाक कण्णमूले आसीविस चरन्त न जानासीति ।

किं एत महाराजाति ?

मया एवरूपा दुस्सुपिना दिट्ठा ब्राह्मणा तिण्ण अन्तरायान अज्जानतरो पञ्जयायतीति वत्वा तेम पटि-
घाताय यज्ज यजामाति वत्वा पुनपुन सञ्चरन्तीति ।

किं पन ते महाराज ! सदेवके लोके अगब्राह्मणो सुपिनपटिक्कम् पुच्छितोति ?

कतरो पनेम अहे सदेवके लोके अगब्राह्मणोति ?

सदेवके लोके अगपुग्गल सव्वज्जु विसुट निक्किले^२ तथागत गोतम महाब्राह्मण न जानासि ?
मो हि भगवा सुपनन्तर जानेय्य, गच्छ त पुच्छ महाराजाति ।

साधु देवीनि राजा बिहार गत्त्वा सत्थार वन्दित्वा निसीदि ।

सत्त्वा मधुरस्सर निच्छारेत्त्वा—किञ्चुखो महाराज ! अतिप्पगेव आगतोसीति ?

अहं भन्ते ! पञ्चससमये सोलस महासुपिने दिस्वा भीतो ब्राह्मणान आरोचेसि । ब्राह्मणा कक्खला
महाराज ! सुपिना, एतेम पटिघादतत्ताय सव्वचतुक्केन यज्ज यजिस्सामाति यज्ज सज्जेन्ति । बह
पाणा मरणभयतज्जिता । तुम्हे च सदेवके लोके अगपुग्गलो, अतीतानागत पञ्चुप्पन्न उपादाय नत्थि सो
अव्यधम्मो यो वो ज्ञानमुखे आपाय नागच्छति । एतेस मे सुपिनान निष्फाति कथं भगवाति ।

एवमेतं महाराज । सदैवके लोके म ठपेत्वा अञ्जो एतेस सुपिनान् अन्तर वा निष्कति वा जानितु समत्थो नाम नत्थि अहं ते कथेस्सामि । अपि च खो त्वं विद्वनियामेनेव सुपिने कथेहीति ।

साधु । भन्तेति राजा विद्वनियामेनेव कथेतुं आरभि—

“उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कसो मिगाली च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाकचन्दन [२८४]
लापूनि सोदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकान मयाहीति ।”

इमं मार्तिकं निक्खपित्वा कथेसि :

(१) भन्ते । एकं ताव सुपिनं एव अहं—चत्तारो अञ्जनवण्णा कालउसभा युज्झिम्सामाति चतूहि दिमाहि राजङ्गण आगत्वा उमभयुद्धं पम्मिस्सामाति महाजने सन्निपत्तिं एज्झनाकारं दस्सेत्वा नदिंथा गज्जित्वा अयुज्झित्वाव पटिक्कन्ता । इमं पटमं सुपिनं अहं । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज । इमस्सविपाको नेव तव न मम काले भविस्सति । अनागते पन अधम्मिकान कपणराज्जुन अधम्मिकान च मनुस्सान काले लोके विपरिवत्तमाने कुसले ओस्सप्पे अकुसले उस्सप्पे लोकस्स परिहायनकाले देवो न सम्मा वस्सिस्सति मेघपादा च छिज्जिस्सन्ति, सस्सानि मिलायिस्सन्ति दुष्मिन्ने भविस्सन्ति वणिमतु-
कामा विय चतूहि दिमाहि मेघा उट्ठिंत्वा इत्थिआहि आत्थे पत्थटान् बोहिआदीन तेमनभयेन अत्तो पवेमित-
काले, पुरिस्सेमु कुद्दाणपिटकहत्थेसु आलि बन्धनत्थाय निक्खन्तेसु वस्सनाकारं दस्सेत्वा गज्जित्वा विज्जुलता निच्छास्सेत्वा ते उमभा विय अयुज्झित्वा अवस्सित्वाव पलायिस्सन्ति अयमेतस्स विपाको । तुह पन तप्पच्चया कोचि अन्तरायो नत्थि, अनागत आग्गं विद्वसुपिनो एस । आह्माणा पन अत्तनो जीविन्तस्सति निरमाय कथयि-
मति ।

एव सत्त्वा सुपिनस्स निष्फत्ति कथेत्वा आह—दुतियं कथेहि महाराजाति ।

(२) दुतियं भन्ते । एव अहं—खुद्दका रुक्खा जेव गच्छा च पटवि भिन्दित्वा विदत्थिमत्तम्प रतनमत्तम्पि अनुगत्त्वा व पुप्फन्ति जेव फलन्ति च । इमं दुतियं अहं । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज । इमस्सापि विपाको लोकस्स परिहीनकाले मनुस्सान पणितायुक्काले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता निब्बगा भविस्सन्ति, असम्पत्तवयाव कुमारियो पुग्गिन्तरे गत्त्वा उतुनियो जेव गत्तिभ-
नियो च हुत्वा पुत्तधीताहि वडिडग्गन्ति । खुद्दका रुक्खान पुप्फ विय हि ताम उतुनीभावो, फल विय च पुत्त-
धीतरो भविस्सन्ति । इतोनिदानम्प ते भय नत्थि । तनियं कथेहि महाराजाति ।

(३) महागावियो भन्ते तदहजानान वच्छान खीर पिबन्तियो अहं । अयं मे ततियो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव मनुस्सान जेट्ठापचायिककम्मस्स नट्टकाले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता मातापितृसु वा सम्मुखेसु वा लज्ज अनुपट्टेत्वा सयमेव कुटुम्बं मावदहित्वा व घानच्छादनमत्तम्पि महल्लकान दातुकामा दस्सन्ति [२८५] अदातुकामा न दस्सन्ति । महल्लका अनाथा असयवसो दारके आरा-
धेत्वा जीविस्सन्ति । तदहजानान वच्छकान खीर पिबन्तिया महागावियो विय । इतोनिदानम्प ते भय नत्थि । चतुत्थं कथेहीति ।

(४) धुरवाहे भन्ते । आरोहपरिणाहसम्पन्ने महागोणे युगपरम्पराय अयोजेत्वा तरुणे गोदम्मे धुरे योजेन्ते अहं । ते धुरं बहिं असक्कोन्ता छड्ढेत्वा अट्ठसु । सकटानि नप्पवत्तिंसु । अयं मे चतुत्थो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव अधम्मिकराजून काले भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकक-
पणराजानो पाण्डिताय कथेयि कुसलान कम्म नित्थरणसमत्थान महामत्तान यस न दस्सन्ति धम्मसभायं विनि-
च्छयद्वानेपि पण्डिते बोहारकुसले महल्लके जमच्चे न ठपेस्सन्ति, तच्चिपरीतान पन तरुणतरणान यस दस्सन्ति,
तथा रूपे एव च विनिच्छयद्वाने ठपेस्सन्ति । ते राजकम्मानि वेव युत्तायुत्तञ्च अजानन्ता नेव त यस उधिल-
पितु सन्निलस्सन्ति, न राजकम्मानि नित्थरितुं । ते असक्कोन्ता कम्मधुर छद्देस्सन्ति महल्लकापि पण्डितामच्चा
यमं अलभन्ता किच्चानि नित्थरितुं समत्थापि किं अम्हाक एतेहि ? भय बोहिरका जाता, अब्भन्तरिका तरुण-
दारका जानिस्सन्तीति उप्पन्नानि कम्मानि न करिस्सन्ति, एव सम्बथापि तेस राजून हानियेव भविस्सति, धुरं
वहितु असमत्थानं वच्छदम्मान धुरे योजितकालो विय धुरवाहान महागोणन युगपरम्पराय अयोजितकालो
विय भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । पञ्चम कथेहीति ।

(५) भन्ते ! एक उभतो मुख अस अद्दसं तस्स द्वीसु पस्सेसु यवस वेत्ति । सो द्वीहि मुखेहि खादति ।
अयं मे पञ्चमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिकबाल-
राजानो अधम्मिके लोचनमुत्से विनिच्छये ठपेस्सन्ति । ते पापपुञ्जेसु अनादरा बाला सभाय निसीदित्वा
विनिच्छयं देन्ता उभिन्नम्पि अत्थपण्चत्थिकान हत्थतो लञ्च गहेत्वा खादिस्सन्ति । अस्सो विय द्वीहि मुखेहि
यवसं । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । छट्ठ कथेहीति ।

(६) भन्ते ! महाजनो सतसहस्रगयनिक मुवण्णपाति सम्मज्जित्वा इध पस्साव करोहीति एकस्स
जरसिगालस्स उपनामेसि । त तत्थ पस्सावं करोन्त अद्दस । अयं मे छट्ठो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते येव भविस्सति । अनागतस्मि हि अधम्मिका विजातिराजानो जाति-
सम्पन्नान कुलपुत्तान आसकाय यस न दस्सन्ति अकुलीनानमेव वड्ढेस्सन्ति । एव महाकुलानि दुग्गतानि
भविस्सन्ति लामक [२८६] कुलानि इस्सरानि । ते च कुलीन-गुरिसा जीवितु असक्कोन्ता इमे निस्साय
जीविस्सामाति अकुलीनान धीतरो दस्सन्ति । इति तास कुलधीतान अकुलीनेहि सद्दि सवासो जरसिगा-
लस्स मुवण्णपातियं पस्मावकरणसीदसो भविस्सन्ति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । सत्तम कथेहीति ।

(७) भन्ते ! एको गुरिसा रज्जु वट्ढेत्वा वट्ढेत्वा पादमूले निक्खिपति, तेन निस्सिक्खीठस्स हेट्ठा सयिना
एका छातसिगाली तस्स अजामन्तस्सेव त खादति । एवाह अद्दस । अयं सत्तमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि इत्थियो गुरिगलोला मुगलोलाजल-
कारलोला विस्सिखालोला आमिसलोला भविस्सन्ति दुस्सीला दुराचारा । ता सामिकेहि कसिगोरवखादीनि
कम्मानि कत्वा किच्छेन कसिरेन सम्भत धनं जारेहि सद्दि सुरम्पिबन्तियो मालागन्धविलेपन धारयमाना
अन्तोमेहे अच्चायिकम्पि किच्च अनोलोकेत्वा गेहे परिक्खेपस्स उपरिभागेन छिद्दुनेहिपि जारे उपधारयमाना
स्वे वपितव्वयुत्तक बीजम्पि कोट्ढेत्वा वागुभत्तखज्जकादीनि सम्पादेत्वा खादमाना विलुम्पिस्सन्ति हेट्ठा पीठके
निपन्नछातसिगाली विय वट्ढेत्वा वट्ढेत्वा पादमूले निक्खित्तरज्जु । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि ।
अट्ठम कथेहीति ।

(८) भन्ते ! राजद्वारे बहूहि तुच्छकुम्भेहि परिवारेत्वा ठपित एक महन्त पूरितकुम्भ अद्दम, चत्ता-
रोपि पन वण्णा चतुहि दिमाहि चतुहि वनूदिसाहि च षट्ठेहि उदक आहरित्वा आहरित्वा पूरितकुम्भमेव पूरन्ति,
पूरितपूरित उदक उत्तरित्वा पलायति, ततोपि पुनपुन तत्थेव उदक आसिञ्चन्ति, तुच्छकुम्भे ओलोकेन्तापि
नत्थि । अयं मे अट्ठमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते देव विपाको भविस्सति, अनागतस्मि हि लोको परिहायिस्सति, रट्ठ निरोजं भवि-
स्सति, राजानो दुग्गता कपणा भविस्सन्ति, यो इमसरो भविस्सति तस्स भण्डागारे सतसहस्रमत्ता कहापणा
भविस्सन्ति, ते एव दुग्गता सब्बे जानपदे अत्तनोव कम्मे कारेस्सन्ति उपवदुता मनुस्सा सके कम्मन्ते छद्देत्वा

राजान्कथेव अथाथ पुष्पप्रापरश्रानि च कपेन्ता रक्षन्ता सायन्ता महुन्ता पवेसेन्ता उच्छ्रयमेतानि करोन्ता यन्तानि करोन्ता यन्तानि वाहेन्ता काणितादीनि पचन्ता पुष्कारामे च फलारामे च करोन्ता तथ्य तथ्य निष्फ-
श्रानि पुष्पप्रादीनि बाहरित्वा रञ्जो कोट्टागारमेव पूरेस्सन्ति, अन्नो गेहेसु तुच्छकोट्टकेसु ओलोकित्वापि न
भविस्सन्ति, तुच्छतुच्छकुम्भे अनोलोकित्वा पूरितकुम्भं पूरणसदिसमेव भविस्सन्ति । इतो निदानमपि ते भय
नत्थि । नवमं कथेहीति । [२८७]

(९) भन्ते ! एक पञ्चवण्णपटुमसञ्जल्लं गम्भीरं सञ्चनोत्तित्वं पोवस्सरणिं अहस, समततो द्विपद-
वतुप्पदा ओतरित्वा तत्थ पानीयं पिबन्ति । तस्सा मज्जे गम्भीरट्टाने उदक आविलं, तीरप्पदेसेसु द्विपद-
मुप्पदान अवकमनट्टाने अच्छ विप्पसन्नमनाविल, एवाह अहसं । अयम्मे नवमो सुपिनो । इमस्स को विपा-
कोति ?

इमस्सापि अनागते एव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति छन्दा-
दि वसेन अगतिं गच्छन्ता रज्ज कारेस्सन्ति धम्मेन विनिच्छय नाम न दस्सन्ति लज्जवित्तका भविस्सन्ति धन-
सोला, रट्टावामिकेसु नेस भन्तिमेतानुद्या नाम न भविस्सन्ति, कवल्लना फरुसा उच्छ्रयगते उच्छ्रगण्टिका विय
मनुस्से पीलेन्ता पीलेन्ता नानप्पकारेहि बलि उपादेश्य धन गहिम्मन्ति । मनुस्सा बलिपीलित्ता किञ्चि दातु
असक्कोन्ता गामनिगमादयो छुड्ढेत्वा पच्चन्न गन्त्वा वास कप्पेम्मन्ति, भज्जिमज्जनपद्दो सुञ्जो भविस्सन्ति ।
पच्चन्तो धनवासो तेय्यथापि पोवस्सरणिया मज्जे उदक आविल पण्यन्ते विप्पसन्नं । इतो निदानमपि ते भय
नत्थि । दसमं कथेहीति ।

(१०) भन्ते ! एकस्मा येव कुम्भिया पच्चमान ओदन अपाक अदस । अपाकन्ति विचारत्वा
विभजित्वा ठपित विय तीहाकारेहि पच्चमानं एकास्मि पम्से अतिकिपिन्धो होति, एकास्मि उत्तण्डुलो एकास्मि
मुषक्कोति । अयम्मे दसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति,
तेम् अधम्मिकेसु राजपुत्राणि ब्राह्मणगहपतिकापि नेसमज्जनपदापीन मण्णब्राह्मणे उपादाय सव्वे मनुस्सा
अधम्मिका भविस्सन्ति । ततो नेस आरक्खदेवता वणिपाटिगाहिका देवता रुक्खदेवता आका-
मट्टदेवता अधम्मिका भविस्सन्ति । एव देवतापि अधम्मिका भविस्सन्ति । अधम्मिकराजान् रज्जे वाता विसमा
खरा वायिस्सन्ति, ते आकामट्ट विमानानि कप्पेम्मन्ति, तेम् कप्पितेसु देवता कुपिता देव वस्सितु न दस्सन्ति ।
वस्समानोपि मकलरट्टे एकापहारेन न वस्सिस्सन्ति । वस्समानोपि सव्वत्थ कसिकम्मस्स वा वप्पकम्मस्स वा
उपकारो हुत्वा न वस्सिस्सन्ति, यथा च रट्टे एव जनपदेपि गामेपि एकनलाकसरेपि एकप्पहारेन
न वस्सिस्सन्ति, तलाकम्म उपरिगगगे वस्सन्तो हेट्टाभागे न वस्सिस्सन्ति, हेट्टा वस्सन्तो उपरि न वस्सिस्सन्ति, एक-
स्मि भागे सत्स अतिवस्सेन नासेस्सन्ति, एकास्मि अवस्सनेन भितापेस्सन्ति, एकास्मि सस्मा वस्समानो सम्पादेस्सन्ति ।
एव एकस्स रञ्जो रज्जे वुत्तसस्सा तिप्पकारा भविस्सन्ति, एककुम्भिया ओदो न विय । इतो निदानमपि
ते भय नत्थि । एकादसमं कथेहीति । [२८८]

(११) भन्ते ! सतसहस्सगघनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किणन्ते अहस । अय मे एकादसमो
सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते एव मग्ग सासने परिहायन्ते विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मि हि पच्चयलोसा
अलज्जिभिक्षू बह भविस्सन्ति, ते मया पच्चयलानुप्प निम्मयेत्वा कथितधम्मदेसेन चीवरादिचतुपच्चयहेतु
परमं देसेस्सन्ति, पच्चयेहि मुञ्चिन्त्वा नित्थरणपक्कं ठिता निब्बाणाभिमुख कत्वा देसेतु न सविस्सरन्ति ।
केवल पदव्यञ्जनमग्गानि चैव मध्वस्सद् च सुत्वा मग्गपानि चीवरादीनि दस्सन्ति चैव दातुकामा च होन्तीति,
अपरे अन्तरवीथिचतुक्कराजहारादिस् निसीदित्वा कहापण्डकहापण पाद मासकरूपादीनिपि निस्साय
वेसिस्सन्ति, इति मया निब्बाणगघनक कत्वा देसित धम्म चतुपच्चयत्थाय चैव कहापण्डकहा-
पणादीन अत्थाय च विक्किणित्वा देसेन्ता सतसहस्सगघनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किणन्ता विय
भविस्सन्ति । इतो निदानमपि ते भयं नत्थि । द्वादसमं कथेहीति ।

(१२) भन्ते ! तुच्छलापूनि उदके सीदन्तानि अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते अधम्मिकराजकावे येव विपाको भविस्सति, तदा हि राजानो जातिसम्पन्नान् कुलपुत्तान् यस न दस्सन्ति, अकूलीनान् येव दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति । इतरे दलिद्दा. राजसम्मुखेपि राजद्वारेपि अमच्चसम्मुखेपि विनिच्छयद्वानेपि तुच्छलावुसदिसान् अकूलीनान् उज्जो व कथा ओसीदित्वा ठिता विय निच्चला सुप्पतिट्ठिता भविस्सन्ति, सङ्घसन्निपात्तानेसुपि मङ्घकम्मगणकम्मट्ठानेसु चेव पत्तचीवरपरिवेणादिविनिच्छयद्वानेसु च दुस्सीलान् पापपुगलान् उज्जो व कथा निर्यानिका भविस्सन्ति न लज्जी-भिक्षुवन्ति एव सब्बथापि तुच्छलापुमोदनकालो विय भविस्सति । इतो निदानमपि ते भय नत्थि । तेरसम कथेहीति ।

(१३) भन्ते ! महन्तमहन्ता कूटागारप्पमाणा घनसिला नावा विय उदके प्लवमाना अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि तादिसे येव काले विपाको भविस्सति । तदा हि अधम्मिकराजानो अकूलीनान् यस दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति, कूलीना दुग्गता तेसु न केचि गान्ध करिस्सन्ति इतरेसु येव करिस्सन्ति राजसम्मुखे वा अमच्चसम्मुखे वा विनिच्छयद्वाने वा विनिच्छयकुमलान् घनसिलामदिसान् कुलपुत्तान् कथा न ओगाहित्वा पतिट्ठहिस्सन्ति । तेसु कथेन्तेसु कि इमे कथेन्तीति इतरे परिहाममेव करिस्सन्ति, भिक्षुसन्निपात्तेपि वृत्तप्य कारेसु ठानेसु नेव पेयले भिक्खु गृहकातव्वे मज्झीमस्सन्ति, नापि नेम कथा परिगोहाहित्वा पतिट्ठहिस्सन्ति । मिलान् प्लवनकालो विय भविस्सति । इतो निदानमपि ते भय नत्थि । च्दुदुमम कथेहीति । [२८१]

(१४) भन्ते ! लुद्धकमधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकियो महन्ते कण्हमप्पे वेगेन अनुबन्धित्वा उप्पन्नान्ते विय छिन्दित्वा छिन्दित्वा मम खादित्वा गिरान्तियो अहंसं अय च्दुदुममो मुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि लोके परिहायन्ते अनागते एव विपाको भविस्सति । तदा हि मनुस्सा निव्वरगा वृज्जातिका किलेसानुवत्तिका हुत्वा तरुणतण्णान् अत्तनो भरियान् वमे वत्तिस्सन्ति गेहे दामकम्मकरादयोपि गोमहिमाद-योपि हिग्गानुवण्णमपि सब्ब तासु येव आयत्त भविस्सन्ति । असुक् हिग्गज्जाम्बवण्ण वा परिच्छेदादि जात वा कर्हन्ति वृन्ते यन्थ वा तन्थ वा होतु कि तुय्हिमिना व्यापारेन ? त्व मय्ठ धरे सन्त वा असन्त वा जानितुकामो जानाति वत्था नानप्यकारेहि अक्कोसित्वा मुखमत्तीहि काट्टेवा दाप्पचेटके विय च अत्तनो वमे कत्वा अत्तनो इमस्सिय पवत्तस्सन्ति । एव मधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकपोतिकान् आमीविमे कण्हमप्पे गिरान्तकालो विय भविस्सति । इतो निदानमपि ते भय नत्थि । पण्णरसम कथेहीति ।

(१५) भन्ते ! दमहि अयद्धम्वेहि समन्नागत गामगांवर काक कञ्चनवण्णनाय^१ स्ववण्णानि लद्ध-नामेमुवण्णराजहमे परिवारेन्ते अहंसं । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्मापि अनागते बुब्बलराजकावे येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि राजानां इत्थिमिप्पा-दिम् अकुमला युद्धेम् अविमारादा भविस्सन्ति । ते अत्तनो रज्जे विपान् आयकमाना समानजातिकान् कुल-पुत्तान् इमस्सिय अदत्त्वा अत्तनो पादमूलिकनहापककप्पकादीन् दस्सन्ति । जातिगोत्तमगमग्गा कुलपुत्ता राज-कुले पतिट्ठ अन्नभमाना जीविक कप्पेत्त असमत्त्वा हत्वा इमस्सिये ठिते जातिगोत्तहीने अकूलीने उपट्ठहन्ता विवाग्गमन्ति । मुपण्णराजहमेहि काकम्म परिवारितकालो विय भविस्सति । इतो निदानमपि ते भय नत्थि । सोलसम कथेहीति ।

(१६) भन्ते ! पुत्रे दीपिनो एलके खादन्ति । अह पन एलके दीपिनो अनुबन्धित्वा मुरुमरूति खादन्ते अहंसं, अयज्जे तसावका एलके दूग्गनो दिम्वा तसिता भयप्पत्ता हुत्वा एलकान् भया पलायित्वा गुम्बगहनानि पविमित्वा निलीयिम् । एवाह अहंसं । इमस्स को विपाकोति ।

इमस्मापि अनागते अधम्मिकराजकावे येव विपाको भविस्सति । तदा हि अकूलीना राजबल्लाभा इस्सरा भविस्सन्ति कूलीना अपज्जाता दुग्गता । ते राजबल्लाभा राजान् अत्तनो कथ गाहापेत्वा विनिच्छ-

यद्वानादिसु बलवन्तो ह्रत्वा क्लीनानं पवेणिआगतानं श्वेतवत्यादीनि अम्हाकं सन्तकानि एतानीति अभियुष्मिन्त्वा ते न तुम्हाक अम्हाकन्ति आगत्वा विनिच्छयद्वानादिसु विवदन्ते वेत्तलतादीहि पहरापेत्वा गीवाय गहेत्वा अप-
कड्ढापेत्वा [२६०] अत्तनो पमाणं न जानाथ अम्हेहि सद्धि विवदथ ? इदानीं वो रञ्जो कथेत्वा हत्यपाद-
च्छेदनादीनि कारेस्सामाति सन्तज्जेस्सन्ति । ते तेस भयेन अत्तनो सन्तकानि वत्थूनि तुम्हाक येवेतानि गण-
घाति नीय्यादेत्वा अत्तनो गेहानि पविमिन्त्वा भीता निपज्जिस्सन्ति । पापभिक्षूपि पेसले भिक्षू यथार्हच
विहेहेस्सन्ति ते पेसना भिक्षू पटिसरणं अलभमाना अरञ्ज पविमिन्त्वा गहणद्वानेसु निलीयिस्सन्ति । एव
हीनजच्चेहि चवे पापभिक्षूहि च उपद्दुतान जातिमन्तकुलपुत्तान चैव पेसलान भिक्षून् च एलकान भयेन
तमावकान पलायनकासो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भयं नत्थि । अयम्पि हि सुपिनो अनागतञ्जो व
आरब्ध दिट्ठो । ब्राह्मणा पन न धम्मे सुधम्मताय तयि सिनेहेन त कथयिम्सु । बहु धन लभिस्सामाति आमि-
सक्खुताय जीवितवृत्ति निस्साय कथयिम्सु ।

एव मत्था मोलमन्न महासुपिनान निष्फन्ति कथेत्वा न खो महाराज । एतरहि त्वञ्जो व इमे सुपिने
अहम्, पोरामगगजानोपि अहम्सु । ब्राह्मणापि तेस एवमेव इमे सुपिने गहेत्वा यञ्जमस्यके श्विपिसु, ततो
पण्डितेहि दिस्सं नयेन गत्वा बोधिसत्त पुच्छिम्सु । पोरामगकापि तेस इमे सुपिने कथेत्वा इमिनाव नियामेन
कथेमन्ति वत्वा तेन याचिनो अनीन आहरि-—

अनीतवत्थु

अनीने वागगमिय ब्रह्मदत्ते रञ्ज कारन्ते बोधिसत्तो उद्विच्च ब्राह्मणकुले निव्वन्तिन्त्वा वणप्पत्तो इमि-
पव्वज्जं पव्वज्जिन्त्वा अभिञ्ज्या चैव समापत्तियो च निव्वन्तेत्वा हिमवन्तप्पदेसे भानकील कीवन्तो विहरन्ति ।
नदा वागगमिय ब्रह्मदत्तो इमिनाव नियामेन इमे सुपिने दिस्वा ब्राह्मणे पुच्छि । ब्राह्मणा एवमेव यञ्ज यजिन्तु
आर्गभम् ।

तेसु पुरोहितस्स अन्वेवामी मागवो पण्डितो व्यन्तो आचरिय आह—आचरिय । तुम्हेहि मय तयो वेदे
उगगहापिता । ननु तेसु एक मारेत्वा एकस्स सोत्थिकमम्मस करणन्नाम नत्थीति ?

नान । इमिना उपागेन अम्हाक बहु धन उपज्जिस्सन्ति । त्व पन रञ्जो धनं रम्बितुकामो मञ्जो ति ।

मागवो—तेन हि आचरिय । तुम्हे तुम्हाक कम्म करोथ अहं तुम्हाक मन्तिके किं कम्मिमीति विच-
रन्तो रञ्जो उय्यान अगमामि ।

त दिवमञ्जो व बोधिसत्तोपि न कारग ज्ञात्वा अञ्ज मयि मनुस्सपथ गते महाजतस्स वन्धना मोक्खो
भविस्सन्तीति आकासेन गत्वा उय्याने ओतग्निन्त्वा सुवण्णपटिमा विय मङ्गलमिनातने निमीदि । मागवो
बोधिसत्त उपसङ्कमिन्त्वा वन्दिन्त्वा एकमन्त निसीदिन्त्वा पटिसन्धारं अकामि ।

बोधिसत्तोपि तेन [२६१] मद्धि मयुग्गपटिमन्धार कत्वा—किञ्चुलो मागव । राजा धम्मेन रञ्ज
करोतीति पुच्छि ।

भन्ते । राजा नाम धम्मिको अपि च खो पन त ब्राह्मणा अतित्ये पक्खन्दापेत्ति । राजा सोलससुपिने
दिस्वा ब्राह्मणान आरोचेमि । ब्राह्मणा यञ्ज यजिस्सामाति आगद्धा । किञ्चुलो भन्ते । अय नाम इमेस
सुपिनान निष्फन्तीति राजान सञ्जापेत्वा तुम्हाक महाजन भया मोचेतु न वट्टीतीति ?

मय खो मागव । राजान न जानाम, राजापि अम्हे न जानानि । मचे पन इधगग्ग्वा पुच्छेय्य कथ-
य्यामस्स मयन्ति ।

मागवो अहं भन्ते । आनेस्सामि । तुम्हे मयागमन उदिवलन्ता मुहुत निसीदथानि बोधिसत्त पटि-
जानापेत्वा रञ्जो सत्तिक गत्वा—महाराज । एको आकासचारिको तापसो तुम्हाक उय्याने ओतरिन्त्वा
तुम्हेहि दिट्ठसुपिनान निष्फन्ति कथेस्सामीति तुम्हे पक्कोसतीति आह ।

राजा तस्स कथ सुत्वा तावदेव महन्तेन परिवारेन उय्यान गत्वा तापम वन्दिन्त्वा एकमन्त निसिञ्चो
पुच्छि—तुम्हे किं भन्ते । मया दिट्ठसुपिनान निष्फन्ति जानाथानि ?

आम महाराजाति ।

तेन हि कथेष्यति ।

कथेमि महाराज ! यथादृष्टे ताव सुपिने मं साबेह्येति ।

साधु मन्तेति राजा—

उत्तमा रुक्मा गावियो गवा च
अस्सो कसो सिगाली च कुम्भो,
पोक्कुरणी च अपाकम्भनं ।
मापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्ठसप्ये गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तमावका एलकानं भयाहोति ।

क्त्वा पसेनदि कोसल रञ्जो कथितनियामेनैव सुपिने कथेसि ।

बोधिसत्तोपि तेस इदानी सत्थारा कथितनियामेनैव वित्थारतो निष्फत्ति कथेत्वा परियोसाने सयं
इदं कथेसि —

“विपरियासो वत्तति न इधमव्योति”

तत्राय अत्थो—अयं महाराज ! इमेस सुपिनानं निष्फत्ति । य पनेन नेम पटिघातत्थाय यञ्जाकम्म वत्तति त विपरियासो वत्तति विपरीततो वत्तति, विपल्लासेन वत्ततीति वृत्तं होति । किं कारणा ? इमेस हि निष्फत्ति नाम लोकस्स विपरिवर्तनकाले अकारणस्स कारणन्ति गहणकाले कारणस्स अकारणन्ति छुट्ठनकाले अभूतस्स भूतन्ति गहणकाले भूतस्स अभूतन्ति जहनकाले अज्जजीन उत्सन्नकाले लज्जजीन च परिहीनकाले भविस्सति । नयिधम्मत्थि इदानी पन तव वा मम वा [२६२] काले इध इमम्मि पुत्तिसयुगे वनमाने एतेस निष्फत्ति नत्थि । तस्मा एतेस पटिघाताय वत्तमान यञ्जाकम्म विपल्लासेन वत्तति । अल्लेन, नत्थि ते इतो निदानं भय वा छम्भितत्तं वाति । महापुग्गो राजान ममस्मासेत्वा महाज्जन वन्धना मोचेत्वा पुन आफासे ठत्वा रञ्जो ओवाद दत्त्वा पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा इतो पट्ठाय महागज ! ब्राह्मणेहि सद्धि एकतो हत्त्वा पसुघातयञ्जा नाम मा यजीति धम्म देसेत्वा आकामेनेव अन्नो वसनट्ठान अगमामि ।

राजापि तस्स ओवादे ठिनो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । मत्था इम धम्मदेसन आह-
रित्वा सुपिनपञ्चया ते अब नत्थि हारेष यञ्जानि यञ्ज हारेत्वा महाजनस्स जीवितदान दत्त्वा अनुमग्ग
धेट्त्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, माग्गवो साग्गिपुत्तां, तापसा पन अहमेवामि ।

परिनिव्वुते पन भगवति सङ्कीर्तिकारका उसभा रुक्मादीनि एकादसं पदानि अट्ठकथ आरोपेत्वा “लापूनी”
ति आदीनि पञ्चपदानि एक माथ कत्वा एकवनिपातपालि आरोपेसुन्ति ।

महासुपिनजातक ।

८. इक्ष्मीसजातर्क

उभो लज्जाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो मञ्छरिय कोसियसेट्ठि आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्थु

राजगहनगरस्स किर अबिदूर सक्खर नाम निगमो । तत्थको मञ्छरियकोसियो नाम सेट्ठो अमीति कोटिविभवो पण्डितसति । सो तिगगगन तेलविन्दुमत्तप्पि नव परस देति न अत्तना परिभुञ्जति । इति तस्स त विभवजात नव पुत्तदारदीन न समगगगगगगगग अत्थ अनुभोति । रक्खसपरिगगहितपोक्खरणी विय अपरि भोग तिट्ठति ।

सत्या एक दिवस पञ्चमसमय महाकरुणाममापत्तिनो बुद्धाय सबललोकधातुय बोधनय्यबन्धव ओलो वेत्तो पञ्चवत्तालीसयोजन मत्थवे वम तस्स तस्स सेट्ठिनो सपजापतिक्खस्स सोनापत्तिफलस्मूपनिस्सय अहस ।

ततो पुग्गिनगरदिवसे पन मा राजान उपट्ठातु राजगह गत्त्वा राजुपट्ठान कत्वा आगच्छन्तो एक छात ज्झत्त जनपदमनुस्स कुम्मासपूर कपल्लपूव खादन्त दिस्वा नत्थ पिपास उप्पादेत्वा अत्तनो घर गत्त्वा चिन्तसि नचाह कपल्लपव खादितुकामोम्हीति वक्खामि बहू मया सद्धि खादितुकामा भविस्सन्ति एव मे बहूनि तण्डुल सप्पिपाणितादीनि परिक्रव्य गमिस्सन्ति । न कस्मचि कथस्सामीति तण्ह अधिवासेन्तो विचरति । सो गच्छन्ते कान (२९३) उपपञ्चण्णकजाना धमनिस वतगनो जातो । ततो तण्ह अधिवासेतु असक्कोन्तो गम्भ पविमत्त्वा मञ्चक उपगूहि वा निपज्जि । एव गतोपि धनहानिभयन कस्सचि किञ्चि न कथेसि ।

अयं न भगिया उगमइ कमत्त्वा पिट्ठि परिमज्जित्वा—किं ते सामि ! अफानुकन्ति पुच्छि ।

न मे विज्जि अफामक अत्थीनि ।

किन्नु खो ते राजा कुपिताति ?

राजापि म न कुप्पतीति ।

अयं किं त पुत्तधीताहि वा दामकम्मकगदीहि वा किञ्चि अमनाप कत अत्थीति ?

एवरूपप्पि म नत्थि ।

किस्मिचि पन त तण्हा अत्थीति ?

एव वृत्ति धनहानिभयन विज्जि अवत्वा निस्सहोव निपज्जि ।

अयं न भगिया—नयहि सामि ! किम्मि त तण्हाणि आह ।

मो वचन परिगिनन्तो विय अत्थि मे एका तण्हाति आह ।

किं ते तण्हा सामीति ? कपल्लपूव खादितुकामोम्हीति ।

अयं किमयं न कथसि किं त्वं दसिदो ? इदानीं मकलसक्खरनिगमवासीनं प्होनवे कपल्लपव पचि स्सामीति ?

किं ते नहि त अत्तनो कम्म कत्वा खादिस्सन्तीति ।

तेन हि एवरच्छवासीनं प्हानके पचामीति ?

जानामहन्तव महद्धनभावन्ति ।

इमिस्मि गहमत्ते^१ सब्बसं प्होनक कत्वा पचामीति ?

जानामहन्तव महज्झासयभावन्ति ।

तेन हि तं पुत्तदारमतस्सेव प्होनक कत्वा पचामीति ?

किं ते एतेहीति ?

१ स्या० गेहसामन्ते ।

किं पन तुय्हं च मय्हं च पहोनकं कत्वा पचामीति ?

त्वं किं करिस्ससीति ?

तेन हि एकस्तेव ते पहोनकं कत्वा पचामीति ।

इमस्मिं ठाने पञ्चमाने बहू पञ्चासि सन्ति । सकलतण्डुले ठपेत्वा भिन्नतण्डुले च उद्धनकपल्लादीनि च आदाय थोकं खीरसप्पिमधुफाणि तं गहेत्वा सत्तमूमकस्स पासादस्स उपरि महातलं आरुह्य पच । तत्त्वाह एककोव निसीदित्वा खादिस्सामीति ।

सा साधुति पटिस्सुणित्वा गहेतब्बं गाहापेत्वा पासाद अभिरुह्य दासियो विस्सज्जेत्वा सेट्ठि पक्कोसा-पेसि । सो आदितो पट्ठाद्य द्वाराणि पिदहन्तो सन्ध्वारेसु सूचिघटिकानि दत्वा सत्तमं तलं अभिरुहित्वा तत्पि द्वार पिदहित्वा निसीदि । भरियापिस्स उद्धने अग्निं जालेत्वा कपल्लकं आरोपेत्वा पूर्वे पचितु आरभि ।

अथ सत्त्वा पातोव महामोगल्लानत्येर आमन्तेसि—एसो मोगल्लान ! राजगहस्स अबिदूरे सक्ख-रनिगमे मच्छरियकोसियसेट्ठी कपल्लपूर्वे खादिस्सामीति अञ्जं स दस्सनभयेन सत्तमूमकपासादे कपल्लपूर्वे पाचापेति । त्व तत्थ गन्त्वा तं सेट्ठि दमेत्वा निब्बिसेवन कत्वा उभोपि जयम्पतिके पूर्वे च खीरसप्पिमधुफाणि-तादीनि च गाहापेत्वा अत्तनो बलेन जेतवन आनेहि । अज्जाहं पञ्चहि भिक्खूसतेहि सट्ठि विहारो येव निसो दिस्सामी, पूर्वेहेव भत्तकिच्च करिस्सामीति आह । थेरो साधु भन्तेति सत्पु वचन सम्पटिच्छित्वा तावदेव इट्ठि-बलेन त निगम गत्वा तस्स पासादस्स सीहपञ्जरद्वारे सुनिवत्थो सुपास्तो आकासे येव मणिरूपक विय अट्ठासि । [२६४]

महासेट्ठिनो थेर दित्वा हृदयमस कम्पि । सो अह एवरूपानञ्जो व भयेन इम ठान आगतो, अयं च आगन्त्वा वातपानद्वारे ठितोति गहेतब्बगहरण अपस्सन्तो अग्निमिह पक्खित्तलोणसक्खरा विय रोसेन तटनटायन्तो एवमाह—समण ! आकासे ठत्वा ताव किं लभिस्ससि ? आकासे अपदे पद दस्सेत्वा चङ्कमन्तोपि नेव लभिस्ससीति आह ।

थेरो तस्मि येव ठाने अपरापरं चङ्कमि ।

सेट्ठि—चङ्कमन्तो किं लभिस्ससि ? आकासे पल्लङ्केन निसीदमानोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो पल्लङ्कं आभुजित्वा निसीदि ।

अथ नं—निसिन्नो किं लभिस्ससि ? आगन्त्वा वातपानउम्मारो ठितोपि न लभिस्ससीति आह ।

अथ थेरो उम्मारो अट्ठासि ।

अथ न—उम्मारो ठितोपि किं लभिस्ससि ? धूमायन्तोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो धूमायि । सकलपासादो एकधूमो अहोसि । सेट्ठिनो अक्खीन सूचिया विज्झनकानो विय जातो । गेहज्झायनभयेन पज्जलन्तोपि न लभिस्ससीति अवत्वा चिन्तेसि अय समणो सुट्ठु लग्गो अलद्धा न गमिस्ससि, एकमस्स पूर्वं दापेस्सामीति, भरिय आह—भद्रे ! एक खुहपूर्व पचित्वा समरणस्स दत्वा उय्योजेहि नन्ति ।

सा थोकञ्जो व पिट्ठ कपल्लपातिय पक्खिपि । महापूर्वो हुत्वा सकलं पाति पूरेत्वा उद्धमातो अट्ठासि । सेट्ठो तं दित्वा बहू तथा पिट्ठ गहित भविस्सतीनि सयमेव दन्बिकण्णेन थोक पिट्ठ गहेत्वा पक्खिपि । पूर्वो पुरिमपूर्वतो महन्ततरो जातो, एव य य पचित सो सो महन्तमहन्तोव होति ।

सो निब्बिन्नो भरिय आह—भद्रे ! इमस्स एक पूव देहीति ।

तस्सा पच्छित्तो एकं पूव गण्हन्तिया सब्बे एकाबद्धा अल्लीयिसु । सा सेट्ठि आह—सामि ! सब्बे पूवा एकतो लग्गा विसुं कातु न सक्कोमीति ।

अह करिस्सामीति सोपि कातु नासक्खि । उभो जना कोटिय गहेत्वा कड्डन्तापि वियोजेत्तुं नास-क्खिसु येव । अथस्स पूर्वेहि सट्ठि वायमन्तस्सेव सरीरतो सेदा मुच्चिसु । पिपासा च पच्छिज्जि ।

ततो भरिय आह—भद्रे ! न मे पूर्वेहि अत्थो, पच्छिया सट्ठि येव इमस्स भिक्खुस्स देहीति ।

सा पच्छि आदाय थेरं उपसङ्कमत्वा सब्बे पूवे थेरस्स अदासि ! थेरो उभिन्नम्पि धम्मं देसेसि । तिण्णं रतनानं गुरो कपेसि । अत्थि दिन्नं अत्थि विट्ठन्ति दानादीनं फल गगनतले पुष्पाचन्दं विय दस्सेसि ।

तं सुत्वा पसन्नचित्तो सेट्ठी-भन्ते ! आगन्त्वा इमस्मि पल्लङ्के निसीदित्वा पूर्वे परिभुञ्जथाति आह ।

धेरो-महासेट्ठि ! सम्मासम्बुद्धो पूर्वे खादिस्सामीति पञ्चहि भिक्खुसत्तेहि सद्धिं विहारे निसिन्नो तुम्हाकं रुचिया सति सेट्ठिभरियं पूर्वे च खीरादीनि च गण्हापेयं सत्थु सन्तिकं गमिस्सामाति [२६५] आह ।

कहं पन भन्ते ! एतरहि सत्थाति ?

इतो पञ्चचत्तालीसयोजनमत्थके जेतवनविहारे सेट्ठीति ।

भन्ते ! काल अनतिक्रमित्वा एतकं अद्धानं कथं गमिस्सामाति ?

महासेट्ठि ! तुम्हाकं रुचिया सति अहं वो अत्तनो इद्धिबलेन नेस्सामि, तुम्हाकं पासादे सोपाणसीसं अत्तनो ठाने येव भविस्सति सोपाणपरियोसानं पण जेतवनद्वारकोट्टके भविस्सति । उपरि पासादा हेट्ठापासादं ओतरणकालमत्तेन वो जेतवनं नेस्सामीनि ।

सो साधु भन्तेति सम्पटिच्छि ।

धेरो सोपाणसीसं तत्थेव कत्वा सोपाणपादमूलं जेतवनद्वारकोट्टके होतूति अधिट्ठासि । तथेव अहोसि । इति धेरो सेट्ठि च सेट्ठिभरियं च उपरिपासादा हेट्ठा पासादं ओतरणकालतोव खिप्पतरं जेतवनं सम्पापेसि । ते उभोपि सत्थारं उपसङ्गकमत्वा कालं आगेचेसु । सत्था भत्तगं पविमत्वा पञ्चालवरबुद्धासने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । महासेट्ठी बुद्धपमुखस्स भिक्खुं सङ्घस्स दक्खिणोदकं अदासि । सेट्ठिभरिया तथारातस्स पत्ते पूर्वे पतिट्ठापेसि । सत्था अत्तनो यापनमत्तं गण्धि । पञ्चसता भिक्खूपि तथेव गण्धिषु । सेट्ठी खीरस-पिण्णमधुफारिणतसक्खरादीनि ददमानो अगमामि ।

सत्था पञ्चहि भिक्खुसत्तेहि सद्धिं भत्तिकच्च निट्ठापेसि । महासेट्ठीपि सद्धिं भरियाय यावदत्थं खादि । पूवानं परियोसानमेव न पञ्जायति । सकलविहारे भिक्खूनं च विधासादानं च दिन्नेपि परियन्तो न पञ्जायति । भन्ते ! पूवा परिक्रम्य न गच्छन्तीति भगवतो आरोचेस । तेन हि जेतवनद्वारकोट्टके छड्ढेयाति । अथ ने द्वारकोट्टकस्स अविदूरे पम्भारट्ठाने छड्ढियसु । अज्जापि तं ठानं कपल्लपूवपम्भारत्तेव पञ्जायति । महासेट्ठि सह भरियाय भगवन्तं उपमङ्गकमत्वा एकमन्तं अट्ठासि । भगवा अनुमोदनं अकासि । अनुमोदना-परियोसाने उभोपि सोतापत्तिकले पतिट्ठाय सत्थारं वन्दित्वा द्वारकोट्टके सोपाणं आरुह्य अत्तनो पासादे येव पतिट्ठिषु । ततो पट्ठाय महासेट्ठि असीतिकोट्ठिनं बुद्धासने येव विकिरि ।

पुनं दिवसे सम्मासम्बुद्धे सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा जेतवनं आगम्य भिक्खूनं सुगतोवादं दत्त्वा गन्ध-कूटिं पविसित्वा पतिसल्लीने सायप्पसमये धम्मसंभायं सन्निपतित्वा भिक्खू-पस्सयावुसो । महामोगाल्लान-मत्थे रस्मानुभावं मच्छरियसेट्ठिं^१ मुहुत्तेनव दमेत्वा निव्विसेवनं कत्वा पूर्वे गाहापेट्ठा जेतवनं आनेत्वा सत्थु सम्मुखं कत्वा सोतापत्तिकले पतिट्ठापेसि । अहो ! महानुभावो धेरोति धेरस्स गुणकथं कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायानुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते भिक्खवे ! कुलदमकेन [२६६] नाम भिक्खुना कुलं अविहेत्तेवा अकिलमेत्वा पुप्फतो रेणुं^२ गण्हन्तेन भमरेन विषं उपसङ्गकमत्वा बुद्धगुणं जानापेतव्वन्ति वत्ता धेरे पससन्तो .-

यथापि भमरो पुप्फं वण्णगन्धं अहेठय,

पत्तेति रसमादाय एवं गामे मुनीं चरे^३ति ।

इमं धम्मपदे गाथं वत्ता उत्तरिप्पि धेरस्स गुणं पकासंतु-न भिक्खवे । इदानीं व भोग्गल्लानेन मच्छरियसेट्ठीं दमिती पुण्णेपि तं दमेत्वा कम्मफलसम्बन्धं जानापेसि येवाति वत्ता अतीतं आहरि-^४

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मादत्ते रज्जं कारेन्ते बाराणसियं इल्लीसो नाम सेट्ठि अहोसि, असीतिकोट्ठिंभावो पुरिसदोससमभ्रागतो खज्जो कुणी विसमअक्खिमण्डलो अस्सद्धो अप्ससन्नो मच्छरी, नेथं अज्जोसं.देतिनं सयं परिभुञ्जति । रक्खसपरिगगहितपोक्खरणीं वियस्स गेहं अहोसि । मातापितरो पवस्सं याव सत्तमा कुलपरिवट्ठा

१ स्या०-अनुपहृष्य सद्धं अनुपहृष्य भोगे मच्छरितेड्ढि ।

दायका दानपतिनो, सो सेट्टिट्ठानं लभित्वा येव कुलबंसं नासेत्वा दानसालं ज्ञापेत्वा याचके पोवेत्वा निष्कङ्कित्वा धनमेव सण्ठापेसि । सो एकदिवसं राजपट्टानं गत्वा अत्तनो घरं आगच्छन्तो एकं मगगिलन्तं जानपदमनुत्सं एकं सुरावारकं आदाय पीठके निसीदित्वा अम्बलसुराय कोसकं पूरेत्वा पूरेत्वा पूतिमच्छकेन उत्तरिमच्छगेन पिबन्तं दित्वा सुरं पातुकामो हत्वा चित्तेसि सचाहं सुरं पिबिस्सामि मयि पिबन्ते बहू पिबितुकामा भविस्सन्ति एवं मे धनपरिक्खयो भविस्सतीति सो तण्हं अधिवासेन्तो विचरित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले अधिवासेतु असक्कोन्तो विहतकप्पासो विय पण्डुकसरीरो अहोसि धमनिसन्धतगतो जातो । अब्बेकदिवसं गम्भं पविसित्वा मञ्चक उपगृहित्वा निपज्जि । तमेनं भरिया उपसङ्कमत्वा पिठिं परिमज्जित्वा किन्ते सामि अफासुकन्ति पृच्छि । सब्ब हेट्ठा कथितनियामेनेव वेदितव्वं ।

तेन हि एककस्सेव ते पहीनकं सुरं करोमीति पन वुत्ते गेहे सुराय कारियमानाय बहू पच्चासिंसन्ति । अन्तरापणतो आहरापेत्वापि न सक्का इध निसिन्नेन पातुन्ति मासकमत्तं दत्त्वा अन्तरापणतो सुरावारकं आहरापेत्वा चेटकेन गाहापेत्वा नगरा निकल्हम् नदीतीरं गत्वा महामगसमीपे एकं गुम्बं पविसित्वा सुरावारकं ठपयित्वा गच्छ त्वन्ति चेटकं दूरे निसीदापेत्वा कोसकं पूरेत्वा सुरं पानु आगमि ।

पिता पनस्स दानादीनं पुञ्ञान कतत्ता देवलोकं मक्को हत्वा निव्वति । सो तम्मि खणे पवत्तनि नुवो मे दानग्ग उदाहु नोति आवज्जेन्तो तस्स च अप्पवत्ति दित्वा पुत्तस्स च [२१७] कुलवमं नामेत्वा दानमालं ज्ञापेत्वा याचके निष्कङ्कित्वा मच्छरियभावे पटिट्ठाय अञ्जोस दातव्वं भविस्सतीति भयेन गुम्बं पविसित्वा एककस्सेव सुरं पिबनभावञ्च दित्वा गच्छामि तं सङ्खोभेत्वा दमेत्वा कम्मफलसम्बन्धं जानापेत्वा दानं दापेत्वा देवलोकं निव्वत्तानरुहं करोमीति मनुस्सपथं ओतरित्वा इल्लीससेट्ठिना निव्विसेसं खञ्जकुण्णिं विसमच्चक्खुल अत्तभावं निम्मिनित्वा राजगहनगरं पविसित्वा रञ्जोनिव्वेसनद्वारे ठत्वा अत्तनो आगतभावं आरोचापेत्वा पविसनूनि वुत्ते पविसित्वा राजानं वन्दित्वा अट्ठासि ।

राजा किं महासेट्ठि ! अबेलाय आगतोसीति आह ।

आम आगतोमिह देव ! घरे मे असीतिकोटिमत्तं धनं अत्थि, तं देवो आहरापेत्वा अत्तनो भण्डागारे पूरापेत्तु ।

अलं महामेट्ठि ! तव धनतो अम्हाकं गेहे बहुतरं धनन्ति ।

सचे देव ! तुम्हाकं कम्मं नत्थि यथारुचिया नं गहेत्वा दानं दम्मीति ।

देहि महासेट्ठोति ।

सो साधु देवाति राजानं वन्दित्वा निक्खमित्वा इल्लीससेट्ठिनो गेहं अगमासि । सब्बे उपट्ठाकमनुत्सा परिवारेसु । एकोपि नायं इल्लीसोति जानितुं समत्थो नत्थि । सो गेहं पविसित्वा अन्तो उम्मारो ठत्वा दोवारकं पक्कोसापेत्वा—सो अञ्जो मया समानरूपो आगत्त्वा ममेतं गेहन्ति पविसितुं आगच्छति तं पिट्ठियं पहरित्वा नीहरेय्याधाति क्त्वा, पासादं अफ्फु महारुहे आसने निसीदित्वा सेट्ठिभगियं पक्कोसापेत्वा सिताकारं दस्सेत्वा—भट्टे ! दानं देमाति आह ।

तस्स तं वचनं सुत्वाव सेट्ठिभरिया च पुनधीनरो च दासकम्मकरादयो च एतत्तं कालं दानं दातुं चित्तम्पि नत्थि, अञ्जं पन सुरं पिबित्वा मुदुचित्तो हत्वा दातुकामो जातो भविस्सतीति वदिमु ।

अथ न सेट्ठिभरिया—यथारुचिया देयं सामीति आह ।

तेन हि भेरिवादकं पक्कोसापेत्वा सुवण्णरजतमणिमुत्तादीहि अत्थिका इल्लीससेट्ठिस्स घरं गच्छन्तूति सकलनगरे भेरिं चरापेहीति ।

सा तथा कारेसि । महाजनो पच्छिपतिव्वकादीनि गहेत्वा गेहद्वारे सन्निपति । सक्को सत्तरत्तनपूरे गम्भे विवरापेत्वा तुम्हाकं दम्भिं यावदत्थं गहेत्वा गच्छथाति आह । महाजनो धनं नीहरित्वा महासले रासिं कत्वा आभतभाजनानि पूरेत्वा गच्छति । अञ्जतरो पन जनपदमनुत्सो इल्लीससेट्ठिनो गोरो तस्सेव रथे योजेत्वा सत्तहि रत्तनेहि पूरेत्वा नगरा निकल्हम् महामगं पटिपज्जित्वा तस्स गुम्बस्स अब्बिदूरेन रथं पाजेन्तो—

वस्ससतं जीव खामि इल्लीससेट्ठि ! तन्निस्सायदानि मे यावजीवं कम्मं अकत्वा जीवितब्बं जात, तवेव रथो तवेव गोणा तवेव गेहे सत्तरत्तनानि ! नेव मातरा [२६८] दिञ्चानि न पितरा तन्निस्साय लद्धानि सामीति-सेट्ठिनो गुरुकथ कथेन्तो गच्छति ।

सो त सह सुत्वा भीतससितो चिन्तेसि अयं मम नामं गहेत्वा इदञ्चिदञ्च बदति, कच्चि नुखो रञ्जा मम घन लोकस्स दिवन्ति गुम्भा निक्खमित्वा गोणे च रथञ्च सञ्जानित्वा-अरे ! दुट्ठचेटक ! मय्हं गोणा मय्हं रथोति बत्वा गन्त्वा गोणे नासारञ्जुयं गण्हि ।

गहपतिको रथा ओरुह-अरे ! दुट्ठचेटक ! इल्लीसमहासेट्ठी सकलनगरस्स दानं देति, त्वं किं अहोसीति ? पक्खन्दित्वा असनि पातेन्तो विय खन्धे पहरित्वा रथ आवाय अगमासि ।

सो पन कम्पमानो उट्ठाय पसुं पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा बेगेन गन्त्वा रथं गण्हि । गहपतिको रथा ओत-रित्वा केसेसु गहेत्वा नामेत्वा कप्परप्पहारेहि गले गहेत्वा आगतमग्गाभिमुखं खिपित्वा पक्कामि । एत्तावता-पिस्स सुरामदो छिज्जि ।

सो कम्पमानो बेगेन निवेसनद्वार गन्त्वा घनं आदाय गच्छन्ते महाजने दिस्वा-अम्भो ! किं नामेतं ? किं राजा मम घन विलुम्पापेत्तीति त त गन्त्वा गण्हाति । गहितगहिता पहरित्वा पादमूले येव पातेन्ति । सो वेदनामत्तो^१ गेहं पविसितुं आरभि ।

द्वारपाला-अरे दुट्ठगहपति ! कहां पविससीति वसपेसिकाहि पोयेत्वा गीवाय गहेत्वा नीहरिस्सु ।

सो ठपेत्वा इदानि राजान नत्थि मे अञ्जो कोचि पटिसररुणोति रञ्जो सन्तिक गन्त्वा-देव ! मम गेहं तुम्हे विलुम्पापेधाति ।

नाह सेट्ठि ! विलुम्पापेमि ननु त्वमेव आगन्त्वा सचे तुम्हे न गण्हथ अह मम घन दान दस्सामीति नगरे भेरि चरापेत्वा दान अदासीति ?

नाहं देव ! तुम्हाक सन्तिक आगच्छामि, किं तुम्हे मय्ह मच्छरियभाव न जानाव ? अहं तिरगुगेन तेलबिन्दुमि न कस्सचि देमि । यो सो दान देति तं पक्कोसापेत्वा वीमसथ देवाति ।

राजा सक्क पक्कोसापेसि । द्विन्न जनान विसेस नेव राजा जानाति न अमच्चा ।

मच्छरियसेट्ठी-किं देव ! न जानाथ अह सेट्ठी, अयं न सेट्ठीति आह ।

मयं न सञ्जानाम, अत्थि ते कोचि सञ्जाननकोति ?

भरिया मे देवाति ।

भरिय पक्कोसापेत्वा कतरो ते सामिकोति पुञ्छिस्सु । सा अयन्ति सक्कस्सेव सन्तिके अट्ठासि । पुत्त-धीतरो दासकम्मकरादयो पक्कोसापेत्वा पुञ्छिस्सु । सब्बे सक्कस्सेव सन्तिके तिट्ठन्ति ।

पुन सेट्ठी चिन्तेसि मय्ह सीसे पिलका अत्थि केसेहि पटिच्छन्ना । त खो पन कप्पको एव जानाति त पक्कोसापेस्सामीति । सो-कप्पको मं देव ! सञ्जानाति त पक्कोसापेहीति आह ।

तस्मि पन काले बोधिसत्तो तस्स कप्पको होति । राजा तं पक्कोसापेत्वा-इल्लीससेट्ठि जानासीति पुञ्छि । [२६९]

सीस ओलोकेत्वा सञ्जानामि देवाति ।

तेन हि द्विन्नमि सीसं ओलोकेहीति ।

तस्मि खणो सक्को सीसे पिलक मापेसि । बोधिसत्तो द्विन्नमि सीसं ओलोकेन्तो पिलका दिस्वा महा-राज ! द्विन्नमि सीसे पिलका अत्थेव । नाह एतेसु एकस्सापि इल्लीसभाव सञ्जानितुं सक्कोमीति बत्वा इमं गायमाह :-

उभो सञ्जा उभो कुणो उभो विसमवक्कल्ला,^२

उभिन्नं पिलका जाता नाहं पस्सामि इल्लिसन्ति ।

१. स्या०--वेदनाप्यसो ।

२. स्या०--विसमवक्कल्ला ।

तत्थ—उभोति द्वेपि जना । सञ्जाति कुण्ठकपादा । कुणीति कुण्ठहत्वा । विसमवयवसुत्ताति विस-
मवयवमण्डला केकरा । पिलकाति द्विशम्पि एकस्मिं येव सीसप्पदेसे एकसंष्ठानाव द्वे पिलका जाता ।
महं पस्सामीति अहं इमेसु अयं नाम इल्लीसोति न पस्सामि । एकस्सापि इल्लीसभाव न जानामीति अबोध ।

बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा सेट्ठी कम्पमानो धनसोकेन सति पञ्चुपट्टापेत् असक्कोन्तो तत्थेव पति ।
तस्मिं खण्णे सक्को—नाहं महाराज । इल्लीसो सक्कोहमस्मीति महतिया सक्कलीलुहाय आकासे अट्ठासि ।
इल्लीसस्स मुष्णं पुञ्छित्वा उदकेन सिञ्चिस्सु । सो उट्ठाय सक्कं देवराजानं वन्दित्वा अट्ठासि । अथ नं सक्को
आह—इल्लीस ! इदं धनं मम सन्तकं न तव । अहं हि ते पिता त्वं मम पुत्तो । अहं दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा सक्कत पत्तो त्वम्पन मे वंसं उपञ्छिन्दित्वा अदानसीतो हुत्वा मच्छरिये पतिट्ठाय दानसालायो भ्रापेत्वा
याचके निक्कड्ढित्वा धनमेव सण्ठपेसि । त नेव त्व परिभुञ्जसि न अञ्जो सं देति । रक्खसपरिग्गहित विय
सरं तिट्ठति । सचे मे दानसाला पाकतिका कत्वा दानं दस्ससि इच्चेतं कुसल, नो वे दस्ससि सम्भं ते धन अन्तर-
धापेत्वा इमिना इन्दवजिरेन सीस छिन्दित्वा जीवितक्खय पापेस्सामीति आह ।

इल्लीससेट्ठी मरणभयेन सन्तज्जितो इतो पट्ठाय दानं दस्सामीति पटिञ्ज अदासि । सक्को तस्स
पटिञ्जं गहेत्वा आकासे निसिन्नकोव धम्मं देसेत्वा तं सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सक्कटानमेव अगमासि । इल्लीसोपि
दानादीनि पुञ्जानि कत्वा समगपरायणो अहोसि ।

सत्था न भिक्खवे । इदानीव मोग्गल्लानो मच्छरियसेट्ठि दमेति, पुब्बेपेस इमिना दमितो येवाति वत्वा
इम धम्मदेसनं आहुरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा इल्लीसो मच्छरियसेट्ठी अहोसि ।
सक्को देवराजा मोग्गल्लानो । राजा आनन्दो । कप्पको पन अहमेवाति । [३००]

इल्लीसजातक ।

६. खरस्सरजातकं

यतो बिलुता च हता च गाबोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं अमच्चं आरम्भ कयेसि ।

पक्कपुत्तवत्थु

कोसलरञ्जो किर एको अमच्चो राजान आराधेत्वा पच्चन्तगामे राजलबलि^१ लमित्वा चोरेहि सद्धिं एकतो हुत्वा अहं मनुस्से आदाय अरञ्ज पविसिस्सामि तुम्हे गाम विलुम्पित्वा उपह्वं मय्हं वदेय्याथाति वत्त्वा पयेव मनुस्से सन्निपातेत्वा अरञ्ज गन्त्वा चोरेसु आगन्त्वा गावियो धातेत्वा मंसं खादित्वा गामं विलुम्पित्वा गतेसु सायण्हसमये महाजनपरिवृतो आगच्छति । तस्स न चिरेनेव तं कम्म पाकटं जातं । मनुस्सा रञ्जो आरोचेसु । राजापि त पक्कोसापेत्वा दोसं पतिट्ठापेत्वा सुनिगाहितं निग्यहेत्वा अञ्ज गामभोजक पेसेत्वा जेतवनं गन्त्वा तथगत वन्दित्वा भयवतो एतमत्थ आरोचेसि ।

भगवा—न महाराज ! इदानीं एस एक्कीलो, पुब्बेपि एक्कीलो येवाति वत्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तो रञ्ज कारेन्तो एकस्स अमच्चस्स पच्चन्तगामं अदासि । सर्व्वं पुरिमस-दिसमेव । तदा पन बोधिसत्तो वरिणज्जाय पच्चन्ते विचरन्तो तस्मिं गामके निवासं कप्पेसि । सो तस्मिं गाम-भोजके सायण्हसमये महाजनपरिवारेन भेरिया वज्जमानाय आगच्छन्ते अयं बुद्धगामभोजको चोरेहि एकतो हुत्वा गामं विलुम्पापेत्वा चोरेसु पलायित्वा अट्ठवि पविट्ठेसु इदानीं उपसन्तुपसन्तो विय भेरिया वज्जमानाय आगच्छतीति इमं गायमाह—

यतो बिलुता च हता च गाबो
दइद्वानि नेहानि जन्नो च नीतो,
अपांगमा पुत्तहत्ताय पुत्तो
खरस्सरं देण्डिमं वावयन्तोति ।

तत्थ—यतोति यदा । बिलुता च हता चाति विलुम्पित्वा च नीता मस खादनत्थाय च हता । गाबोति गोरूपानि । दइद्वानीति अग्निं दत्त्वा आपितानि । जन्नो च नीतोति करनरगाहं गहेत्वा नीतो । पुत्तहत्ताय पुत्तोति हतपुत्ताय पुत्तो । निल्लज्जोति अत्थो । छिन्नहिरोत्तप्पस्स हि माता नाम नत्थि । इति सो तस्सा जीवन्तोपि हतपुत्तद्वाने तिट्ठतीति हतपुत्ताय पुत्तो नाम होति । खरस्सन्ति थदसद् । देण्डिमन्ति पट्टहमेरि ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय त परिभासि । न चिरेनेव च तस्स त कम्म पाकटं जात । अथस्स राजा दोसानुरूप निगाह अकासि ।

सत्त्वा—न महाराज ! इदानीं एक्कीलो पुब्बेपि [३०१] एवं सीलो येवाति वत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अमच्चो इदानीं अमच्चो येव, गाथाय उदाहरण-कपण्डितमनुस्सो पन अहमेवाति ।

खरस्सरजातकं ।

१०. भीमसेनजातकं

यं ते पवित्थितं पुरेति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं विकल्पिकं भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

एकवृत्तकृत्य

एको किर भिक्षु-आवुसो ! अम्हाकं जातिसमा जाति, गोत्तसमं गोत्तं नाम नत्थि । मयं एवरूपे नाम महासत्तियकुले जाता, गोत्तेन वा घनेन वा कुलपदेसेन वा अम्हेहि सदिसो नाम नत्थि । अम्हाकं सुवण्ण-रजतादीनं अन्तो नत्थि । दासकम्मकराणि नो सालिमंसोदनं भुञ्जन्ति । कासिकवत्थ निवासेन्ति, कासि-कविलेपनं विलिम्पन्ति, मय पब्बजितभावेन एतरहि एवरूपानि लूखानि भोजनानि भुञ्जाम, लूखानि चीवरानि धारेमाति-धेरनवकमज्झिमान भिक्षून अन्तरे विकल्पेन्तो जाति आदिवसेन वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति ।

अयस्स एको भिक्षु कुलपदेस परिगणित्वा त विकल्पनभाव भिक्षून कथेसि । भिक्षू धम्मसभाय सन्निपतिता-आवुसो ! असुको नाम भिक्षु एवरूपे नित्यानिकमासने पब्बजित्वा विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरतीति एतस्स अगुण कथयिषु ।

सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्षवे ! सो भिक्षु इदानीं विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति, पुब्बेपि विकल्पेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरीति वत्ता अतीत आहारि-—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिमत्तो एकस्मि निगमगामे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निव्व-त्तित्वा वयप्पत्तो तत्कसिनाय दिसापामोक्खम्स आचरियस्स सन्निके नयो वेदे अट्टाग्गं विज्जाट्टानानि उग्ग-हेत्वा सम्बसिप्पे निष्फत्ति पत्त्वा चुल्लघनुग्गहपण्डितो नाम अहोसि । सो तत्कसिनातो निव्वर्धाम्वा मय-समयसिप्पानि परियेसमानो महिसक्कट्टं अगमासि । इमस्मि पन जातके बोधिमत्तो थोक रम्सो ओनता-कारो अहोसि । सो चिन्तेसि सचाह कञ्चि राजान उपसदू कम्मस्सामि सो एव रम्ममरीरो त्व कि अम्हाक कम्मं करिस्ससीति वक्खति । यञ्जनाह आरोहणिनाहमप्यन्न अभिरूप एक पुरिम फलक कत्वा तस्स पिच्छा-याय जीविक कप्पेय्यति । [३०२]

सो तथारूप पुरिम परियेसमानो भीमसेनस्स नामेवस्स तत्तवायस्स तन्नविनट्टानं गत्वा तेन सौद्ध पटिसन्धारं कत्वा सम्म । त्व कि नामोसीति पुच्छि । अह भीमसेनो नामानि । कि पन त्व एव अभिरूपो उपसिस्सम्भो हुत्वा इम लामककम्म करोसीति ? जीवितुं अमक्कात्तोति । सम्म । मा एन कम्म करि सकलजम्बुदीपे मया सदिसो घनुग्गहो नाम नत्थि, सचे पनाहं कञ्चि राजान पम्मेय्य सो म एव रस्सो अय कि अम्हाक कम्म करिस्सतोति कोपेय्य । त्व राजान दिम्बा अह घनुग्गहोति वक्खेय्यसि । राजा ते परिब्बय दत्ता वुत्ति निबद्ध दस्सति । अह ते उप्पन्नकम्म करोन्तो तव पिट्ठिच्छायाय जीविस्सामि एव उभोपि सुखिता भविसाम । करोहि मम वचनन्ति आह । सो माधूति सम्पटिच्छि ।

अथ न आदाय बाराणसि गत्वा मय चुल्लघनुपट्टाको हुत्वा त पुरतो कत्वा राजद्वारे ठत्वा रज्जो आरोचापेसि । आगच्छतूति च वुत्ते उभोपि पविसित्वा राजान वन्दित्वा अट्ठमू । कि कारणा आगत्थाति च वुत्ते भीमसेनो आह-अह घनुग्गहो मया सदिसो नाम सकलजम्बुदीपे घनुग्गहो नत्थीति । कि पन भरो ! लभन्तो म उपट्ठहिस्ससीति ? अद्धमासे सहस्स लभन्तो उपट्ठहिस्सामि देवाति । अय ते पुरिसो को होतीति ? चुल्लउपट्टाको देवाति । साधु उपट्ठहाति । ततो पट्टाय भीमसेनो राजान उपट्ठहाति । उप्पन्नं किञ्च पनस्स बोधिसत्तोव नित्थरति ।

तेन खो पन समयेन कासिरट्टे एकस्मि अरञ्जो बहुन्नं मनुस्सानं सञ्चरणमगं व्यगो छुड्डापेति । बहु मनुस्से गहेत्वा गहेत्वा सादति । तं पवति रञ्जो आरोचेसु । राजा भीमसेनं पक्कोसापेत्वा—सक्खिस्ससि तात ! नं व्यग्य गण्हितुन्ति आह ।

देव ! किं धनुग्गहो नामाह यदि व्यगं गहेत् न सक्कोमीति ?

राजा तस्स परिव्वयं दत्त्वा उव्वोजेसि । सो घर गत्वा बोधिसत्तस्स कथेसि । बोधिसत्तो—साधु सम्म ! गच्छति आह ।

त्वम्पन न गमिस्ससीति ?

आम न गमिस्सामि, उपायं पन ते आचिक्खिस्सामीति ।

आचिक्ख सम्माति ।

त्व व्यग्वस्स वसनट्ठान सहसा एककोष मा अगमासि । जानपदमनुस्से पन सन्निपातेत्वा एक वा द्वे वा धनुसहस्सानि गाहापेत्वा तत्त्व गत्वा व्यग्वस्स उट्ठितभावं ज्ञत्वा पलायित्वा एकं गुम्बं पविसित्वा उदरेन निप-ज्जेय्यासि । जानपदाव व्यग्व पोयेत्वा गण्हिस्सन्ति तेहि व्यगं गहिते त्व दन्तेहि एक बल्लि छिन्दित्वा कोटियं गहेत्वा मतव्यग्वस्स सन्तिक गन्त्वा—भो ! केनेस व्यग्वो मारितो ? अह इमं व्यग्व गोण विय बल्लिया बन्धित्वा रञ्जो सन्तिक नेस्सामीति बल्लि [३०३] अत्थाय गुम्बं पविट्ठो । मया बल्लिया अनाभताय एव केनेस व्यग्वो मारितोति कथेय्यासि । अथ ते जानपदा भीततसिता सामि । मा रञ्जो आचिक्खाति बहु धन दस्सन्ति । व्यग्वो तया गहितो भविस्सति रञ्जोपि सन्तिका बहु धनं लभिस्ससीति ।

सो साधूनि गत्वा बोधिमत्तेन कथितनियामेनेव व्यगं गहेत्वा अरञ्जं खेमं कत्वा महाजनपरिवृतो बाराणसिय आगन्त्वा राजान दिस्वा गहितो मे देव । व्यग्वो अरञ्ज खेम कतन्ति आह । राजा तुट्ठो बहु धन अदासि ।

पुनैकदिवस एक मग महिसो छुड्डापेतीति रञ्जो आरोचयिसु । राजा तथेव भीमसेनं पेसेसि । सोपि बोधिसत्तेन दिन्नवनेन व्यगं विय तम्पि गहेत्वा आगच्छि । राजा पुन बहु धन अदासि । महत्तं इस्स-गिय ज्ञात । मो इस्सगियमदमतो बोधिसत्ते अवञ्ज कत्वा तस्स वचन न गण्हाति । नाहं त निस्साय जीवामि, किं त्वञ्जं व पुरिमांति आदीनि फलसवच्चनानि वदति ।

अथ कतिपाहचयेनेवेको सप्तराजा आगन्त्वा बाराणसि उपरुन्धित्वा रञ्ज वा देतु युद्धं वाति रञ्जो सामन पेसेसि । राजा युञ्ज्माहीति भीमसेन पेसेसि । सो सब्बसन्नाहसन्नद्धो भटवेस गहेत्वा सुसन्नद्धस्स वार-णस्स पिट्ठे निसीदि । बोधिसत्तोपि तस्म मरणभयेन सब्बसन्नाहसन्नद्धो भीमसेनस्सेव पच्छिमासने निसीदि । वारणो महाजनपरिवृतो नगरद्वारेन निक्खमित्वा सङ्गामसीस पापुणि । भीमसेनो युद्धभेरिसद् सुत्वाव काम्पितु आरद्धो । बोधिसत्तो इदानेस हत्थिपिट्ठा पतित्वा मरिस्सतीति हत्थितो अपतन्त्य भीमसेनं योत्तेन परिकिक्खित्वा गण्ह । भीमसेनो सम्पहारट्ठान दिस्वा मरणभयतज्जितो सरीरवज्जनेन हत्थिपिट्ठि दूमेसि ।

बोधिसत्तो—न खो ते भीमसेन ! पुरिमेन पच्छिम समेति । त्व पुब्बे सङ्गामयोधो विय अहोसि । इदानि हत्थिपिट्ठि दूमेसीति कत्वा इम गाथमाह—

यं ते पबिकत्थित पुरे

अथ ते पूतिसरा सज्जन्ति पक्खा.

उम य न समेति भीमसेन !

युद्धं कया च हवञ्च ते विहञ्जन्ति ।

तत्त्व—यं ते पबिकत्थितं पुरेति य तथा पुब्बे किं त्वञ्जं व पुरिसो नाह पुरिसो । सगामयोधोति विक-त्थित, वम्भवचन वुत्त इद ताव एकं । अथ ते पूतिसरा सज्जन्ति पक्खाति अथ ते इमे पूतिभावेन सरणभावेन च

पूतिसराति लब्धमया सदीरबलञ्जयाप सज्जन्ति बलञ्जन्ति पश्यन्ति । एच्छाति ततो (३०४) पुर विकल्पिततो अपरभागे इवानि इमस्मि सङ्गामसीसेति अत्यो । ज्वबं न सनेति भीमसेनाति इदं भीमसेन ! उभय न समेति । कतरं ? युद्धकथा च ह्युद्धं च ते विहञ्जन्ति या च पुरे कथिता युद्धकथा यं च ते इवानि विहञ्जन् किलमथो हृत्पिष्टं दूसनाकारप्यतो विघातोति अत्यो ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मा भामि सम्म ! कस्मा मयि ठिते विहञ्जसीति भीमसेनं हृत्पिष्टितो ओतारेत्वा महायित्वा गेहमेव गच्छाति उय्योजेत्वा अज्ज मया पाकटेन भवितुं वट्टतीति सङ्गामं पविसित्वा सीहृनादं उन्नदित्वा बलकोट्टकं भिन्दित्वा सपत्तराजानं जीवगाहं गाहापेत्वा बाराणसिरञ्जो सन्तिकं अगमासि ।

राजा तुट्ठो बोधिसत्तस्स महन्तं यस अदासि । ततो पट्ठाय चुल्लधनुग्गहपण्डितोति सकलजम्बुदीपे पाकटो अहोसि । सो भीमसेनस्स परिब्बय दत्त्वा सकट्टानमेव पेसेत्वा दानावीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्या—न भिक्षवे ! इदानीवेस भिक्षु विकल्पोति पुब्बेपि विकल्पि येवाति वत्ता इमं धम्मदेसन आहुरित्वा अनुसन्धिं धटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा भीमसेनो विकल्पिकभिक्षु अहोसि, चुल्लधनुग्गहपण्डितो पन अहमेवाति ।

भीमसेनजातकं ।

वरणवग्गो फट्ठमो ।

६. अपायिम्हवग्गवण्णना

१. सुरापानजातकं

अपायिम्ह अन्नच्छिन्हाति इदं सत्था कोसम्बिय उपनिस्साय घोसितारामे विहरन्तो सागतत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

भगवति सावत्थियं वस्सं वसित्वा चारिकागमनेन भद्दवतिकं नाम निगमं सम्पत्ते गोपालका पसु-
पालका कस्सका पथाविनो च सत्थारं दिस्वा वन्दित्वा—मा भन्ते ! भगवा अम्भवतित्थं अगमासि । अम्ब-
तित्थे जटिलस्स अस्समे अम्भवतित्थको नाम नागो आसीवित्तो घोरेवित्तो, सो भगवन्तं विहेठेय्याति चारयिसु ।

भगवा तेसं कथं असूणन्तो विय तेसु यावततियं चारयमानेसुपि अगमासियेव । तत्र सुदं भगवति भद्-
वतिकाय अविदूरे अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरन्ते तेन समयेन बुद्धपट्टाको सागतो नाम धेरो पोथुज्जनिकाय
इड्डिया समन्नागतो तं अस्सम उपसङ्कमित्वा तस्स नागराजस्स वसन्तद्वाने तिण्णसन्धारकं^१ पञ्जापेत्वा पल्ल-
ङ्केन निसीदि । नागो भक्खं असहमानो धूमायि [३०५] । धेरोपि धूमायि । नागो पज्जलि, धेरोपि पज्जलि ।
नागस्स तेजो धेरं न बाधति । धेरस्स तेजो नागं बाधति । एव सो खणेन तं नागराजानं दमेत्वा सरण्णसु चैव
पटित्ठं ठापेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्थापि भद्दवतिकाय यथाभिरन्तं विहरित्वा कोसम्बि अगमासि । सागतत्थेरेन नागस्स दमित्तभाबो
सकलजनपदं पत्थरि । कोसम्बिनगरवासिनो सत्थु पञ्चुगमनं कत्वा सत्थारं वन्दित्वा सागतत्थेरस्स सन्तिकं
गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं ठिता एवमाहुसु—भन्ते ! यं तुम्हाकं दुल्लभं तं वेदय्याथ तदेव मयं पटियादेस्सामाति ।

धेरो तुण्ही अहोसि । छब्बग्गिया पनाहुसु—आवुसो ! पब्बजितानं नाम कापोतिका सुरा दुल्लभा
बेव मनापा च सचे तुम्हे धेरस्स पसन्ना कापोतिका सुर पटियादेयाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा सत्थारं स्वातनाय निभन्तेत्वा नगरं पविसित्वा अत्तनो अत्तनो गेहे धेरस्स
दस्सामाति कापोतिका सुर पसन्नं पटियादेत्वा धेरं निमन्तेत्वा धरे धरे पसन्नं अदसु । धेरो पिवित्वा सुरामदमन्तो
नगरतो निक्खमन्तो द्वारन्तरे पतित्वा विप्पलपमानो निपज्जि ।

सत्था कतभत्तकिच्चो नगरा निक्खमन्तो धेरं तेनाकारेन निपन्नं दिस्वा—अण्हथ भिक्खवे ! सागतन्ति
गाहापेत्वा आरामं अगमासि । भिक्खू धेरस्स सीसं तथागतस्स पादमूले कत्वा तं निपज्जपेसु । सो परिवत्तित्वा
पादे तथागताभिमुखे कत्वा निपज्जि । सत्था भिक्खू पटिपुच्छि—किन्नुलो भिक्खवे ! यं पुब्बे सागतस्स
मयि गारवं तं इदानीं अत्थीति ?

नत्थि भन्तेति ।

भिक्खवे ! अम्भवतित्थकं नागराजानं को दमेसीति ?

सागतो भन्तेति ।

किं पनेतरहि भिक्खवे ! सागतो उदकदेइड्डभकम्पि दमेतुं सककुण्णय्याति ?

नोहेत भन्ते !

अपि नु को भिक्खवे ! एवरूपं पातुं युत्तं यं पिवित्वा एव विसञ्जो होतीति ?

१ स्या०—तिण्णसन्धारकं ।

अयुतं मन्तेति ।

अथ खो भगवा थेर गरहिंत्वा भिक्खू आमन्तेत्वा सुरामेरयपाने पाचित्तियन्ति सिक्खापदं पञ्चापेत्वा उट्टायासना गन्धकुटिं पाविसि । घम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खू सुरामेरयपानस्त अवण्णं कथयिषु । याव महादोसञ्चेतं आवुसो । सुरापानभ्राम ताव पञ्जासम्प्लं नाम इड्ढिमन्तं सागत यथा सत्थु गुरुमतम्पि न जानाति तथा अकासीति ।

सत्या आगत्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निष्ठाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानीव सुरं पिबित्वा पब्बजिता विसञ्जिनो होन्ति । पुब्बेपि अहेसुं येवाति वत्था अतीतं आहरि :- [३०६]

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निब्बसित्वा वयपत्तो इसिपव्वज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उपादेत्वा भ्रानकील कीलन्तो हिमवन्तप्पदेसे वसति पञ्चहि अन्तेवासिकसन्तेहि । अथ न वस्सानसमये सम्पत्ते अन्तेवासिका आहसु-आचरिय । मनु-स्सपथ गत्वा लोणम्बिलं सेवित्वा आगच्छामाति ।

आवुसो ! अह इधेव वसिस्सामि तुम्हे पन गत्त्वा सरीर सन्तपेत्वा वस्स वीतिनामेत्वा आगच्छयाति ।

ते साधूति आचरियं वन्दित्वा वाराणसिय गत्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे बहिद्वारगामे येव भिक्खाय चरित्वा सुहिता हुत्वा पुनदिवसे नगरं पविसिषु । मनुत्सा सम्मियायमाना भिक्ख अदसु । कतिपाहुच्चयेन च रञ्जापि आरोचेमु-देव ! हिमवन्ततो पञ्चसता इसयो आगत्वा उय्याने वसन्ति घोरनपा परिवारित-द्रियाः सौलवन्तोति । राजा तेस गुरो सुत्वा उय्यान गत्त्वा वन्दित्वा कतपटिसन्धारो वस्सान चानुमाम तत्थेव वसनत्थाय पटिञ्ज गहेत्वा निमत्तेसि । ते ततो पट्टाय राजगेहे^१ येव भुञ्जित्वा उय्याने वसन्ति ।

अथेकदिवस नगरे सुरानक्खत्तं नाम अहोसि । राजा पब्बजितान सुरा दुल्लभाति बहु उत्तमं सुरं दापेसि । तापसा सुर पिबित्वा उय्यान गत्त्वा सुगमदमत्ता हुत्वा एकच्चे उट्टाय नच्चिषु, एकच्चे गायिषु । नच्चित्वा गायित्वा खान्गियादीनि अवत्थरित्वा निट्ठायित्वा मुरामदे छिन्ने पवुग्गिक्खत्ता नं अत्तनो विप्पकार दिस्वा न अम्हेहि पब्बजितसाकप्पं कतन्ति रोदित्वा परिदेवित्वा मय आचरियेन विना एवरूप पाप कग्गिहाति न खग्गुञ्जं च उय्यान पहाय हिमवन्त गत्त्वा पटिसमितपरिकल्हारा आचरिय वन्दित्वा निसीदित्वा-किन्नु खो ताता ! मनुस्सपथे अकिलममाना सुख वसिन्थ ममग्गवास च पन वसित्थाति पुच्छित्वा-आचारिय । सुख वसिम्ह अपि च खो मय अपातव्वमुत्तक पिबित्वा विमञ्जो भूता सति पच्चुपट्टपेतु असक्कोल्ला नच्चिम्ह चेव गायिम्ह चाति एतमत्थं आरोचेन्ता इम गाथ समुट्ठापेत्वा आहंसु -

अपायिम्ह अन्नच्चिम्ह अगायिम्ह रुविम्ह च,

विसञ्जकारेण पोत्वा विट्ठा नाहुम्ह वानररति ।

तत्थ अपायिम्हाति सुरम्पविम्ह । अन्नच्चिम्हाति त सुर पिबित्वा हृत्युपादे लोलेन्ता नच्चिम्ह । अगायिम्हाति मुखं विवरित्वा आयतकेन सरने गायिम्ह । रुविम्ह वाति पुन विप्पटिसारिणो एवरूप नाम अम्हेहि कतन्ति रोदिम्ह । विट्ठानाहुम्ह वानररति एवरूप सञ्जाविनासनतो विसञ्जकारेण सुर पोत्वा एतदेव साधु यं वानरा नाहुम्हाति ।

एव ते अत्तनो अगुण कथेसु । बोधिसत्तो गहमंवासरहितान नाम एवरूप होति येवाति ते तापसे गर-हिन्त्वा पुन एनरूप मा करित्थाति तेस ओवादं दत्त्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्या इम घम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । इतो पट्टाय हि अनुसन्धि घटेत्वाति इदम्पि न वक्खाम । तदा इसिगरणो बुद्धपरिसा अहोसि, गणसत्था पन अहमेवाति ।

सुरापानजातकं ।

२. मित्तविन्दजातकं

अतिक्कम्म रमणकस्स इदं सत्त्वा जेवने विहरत्तो एकं दुब्बज्जमिक्खु आरब्ध कथेसि । इमस्स पन जातकस्स कस्सपसम्मासम्बुद्धकालिक वत्थु दसकनिपाते महामित्तविन्दजातके आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो इमं गायमाहः—

अतिक्कम्म रमणकं सदावर्त्तं च दूभकं,
स्वासि पासाण्मासीनो यस्मा जीवन् मोक्खसीति ।

तत्थ—ररमणकन्ति तस्मि काले फलिकस्स नाम फलिकपासाद च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । सदावर्त्तं चाति रजतस्स नाम, रजतपासाद च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । दूभकन्ति मरिगनो नाम, मरिणपासादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । स्वासीति सोमि त्व । पासाण्मासीनोति उरचक्क नाम पासाण्मय वा होति रजतमय वा मरिणमय वा त पन पासाण्मय सो च तेन आसीनो अभिनिविट्ठो अज्झोत्थटो, तस्मा पासाणेन आसीनत्ता पासाण्मासीनोति वत्तब्बे व्यञ्जनसन्धिबसेन मकार आदाय पासाण्मासीनोति बुत्त । पासाण् वा आसीनो तं उरचक्क आसज्ज पापुणित्वा ठितोनि अन्यो । यस्मा जीवन् न मोक्खसीति, यस्मा उरचक्का याव ते पाप न खीयति ताव जीवन्तो येव न मुच्चिस्ससि त आसीनोसीति ।

इम गाय वत्था बोधिसत्तो अत्तनो देवद्वानमेव गतो । मित्तविन्दकोपि उरचक्क उक्खिपित्वा महा-
दुक्ख अनुभवमानो पापकम्मे परिक्लीणे यथाकम्प गतो । सत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोघा-
नेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बज्जमिक्खु अहोसि । देवराजा पन अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातक ।

३. कालकण्ठिजातकं

मितो हवे सप्तपदेन ह्रीतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनाथपिण्डकस्स मितं आरब्ध कथेसि ।

एकपुष्पसदृश

सो किर अनाथपिण्डकेन सद्धिं सहपसुकीलितो एकाचरियस्सेव [३०८] सन्तिके उग्गहितसिप्पो नामेन कालकण्णी नाम । सो गच्छन्ते काले दुग्गतो हुत्वा जीवितुं असक्कोन्तो सेट्ठिनो सन्तिकं अगमासि । सो तं समस्सासेत्वा परिब्बमय दत्त्वा अत्तनो कुटुम्बं पटिच्छापेसि । सो सेट्ठिनो उपकारको हुत्वा सम्बकिच्चानि करोति । तं सेट्ठिस्स सन्तिकं आगतकाले—तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज काल-कण्णीति वदन्ति ।

अयेक दिवस सेट्ठिनो मित्तामच्चा सेट्ठि उपसङ्कमित्वा एवमाहुसु—महासेट्ठि ! मा एत तव सन्तिके करि । तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति हि इमिना सदेन यक्खोपि पला-येय्य न चेस तथा समानो दुय्यतो दुरुपेतो कि ते इमिनाति ?

अनाथपिण्डको—नामं नाम बोहारमतं न तं पण्डिता पमाण करोन्ति । सुतमङ्गलिकेन नाम भवितु न वट्ठति । न सक्का मया नाममत निस्साय सहपसुकीलित सहाय परिच्छजितुन्ति । तेसं वचन अनादाय एकदिवस अत्तनो भोगगाम गच्छन्तो त गेहरक्खक कत्वा अगमासि ।

चोरा सेट्ठी किर गामकं गतो गेहमस्स विलुम्पिस्सामाति नानाबुधहत्या रत्तिभागे आगन्त्वा गंह परि-वारेसु । इतरोपि चोरानञ्जेव आगमन आसङ्कमानो अनिदायन्तोव निसीदि । सो चोरान आगतभाव ऊत्वा मनुस्से पबोधेत्वा त्व सङ्ख धम, त्वं आलिङ्गय^१ वादेहीति महासमज्ज कारेन्तो विय सकलनिवेसन एकसद्दं कारेसि । चोरा सुज्जं गेहन्ति दुस्सुत अम्हेहि इधेव महासेट्ठीति पासागमुग्गरादीनि तत्त्वेव छड्ढेत्वा पलायिसु ।

पुनरिदमेव मनुस्सा तत्त्व तत्त्व छड्ढिते पासागमुग्गरादयो दिस्वा संवेगपत्ता हुत्वा—सचे अज्ज एवरूपो बुद्धिसम्पन्नो घरविचारको नाभविस्स चोरेहि यथारुचिया पविसित्वा सब्बगेह विलुम्पित अस्स । इमं दत्तहमितं निस्साय सेट्ठिनो वड्ढि जाताति तं पसंसित्वा सेट्ठिस्स भोगगामतो आगतकाले सब्ब त पवति आरोचयिसु ।

अथ ते सेट्ठी अवोच—तुम्हे एवरूपं मम गेहरक्खकं मितं निक्कड्ढापेय । सचाय तुम्हाक वचनेन मया निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्ब किञ्चि नाभविस्स । नामं नाम अप्पमाण, हितचित्तमेव पमाणन्ति । तस्स उत्तमितरं परिब्बय दत्त्वा अत्थि दानि मे इद कथापाभतन्ति सत्तु सन्तिकं गन्त्वा आदितो पट्ठाय सब्ब तं पवति भगवतो आरोचेसि ।

सत्या—न खो गहपति ! इदानीं कालकण्णिमित्तो अत्तनो मित्तस्स घरकुटुम्ब रक्खति पुब्बेपि रक्खि-येवाति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरि—[३०९]

अतीतवत्तु

अतीतं बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महायसो सेट्ठी अहोसि । तस्स कालकण्णी नाम मितोति सब्बं पञ्चुप्पन्नसदिसमेव । बोधिसत्तो बोधिसत्तो आगतो त पवति सुत्वा सचे मया तुम्हाकं वचनेन एवरूपो मितो निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्ब किञ्चि नाभविस्साति वत्ता इमं गायमाह—

कालकण्णिजातकं

मित्तो हवे सत्तपदेन होति
सहायो पन द्वादसकेन होति,
भासद्धभासेन च आति होति ।
तत्तुत्तरि अत्तसमोपि होति
सोहं कथं अत्तसुखस्स हेतु,
चिरसन्दुत्तं^१ कालकण्णी जहेय्यन्ति ।

तत्थ हवेति निपातयत्त, मेत्तायतीति मित्तो । मेत्ति पच्चुपट्ठापेति सिनेहं करोतीति अत्थो । सो पनेस सत्तपदेन होतीति एकतो सत्तपदवीतिहारगमनमत्तेन होतीति अत्थो । सहायो पन द्वादसकेन होतीति सम्बकिच्चान एकतो कजरएवसेन सम्बिरियापथेसु । सह गच्छतीति सहायो । सो पनेस द्वादसकेन होति । द्वादसाहं एकतो निवासेन होतीति अत्थो^२ । भासद्धभासेन जाति मासेन वा अद्धभासेन वा । आति होतीति आतिसमो होति । तत्तुत्तरिन्ति ततो उत्तरि एकतो निवासेन । अत्तसमोपि होति येव । जहेय्यन्ति एवरूप सहाय कथं जहेय्यन्ति मित्तग्गे गुण कथेसि ।

ततो पट्ठाप पुन कोचि तस्सन्तरे वत्ता नाम नाहोमि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेमि । तदा कालकण्णी आनन्दो अहोसि, वाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कालकण्णिजातकं ।

४. अथस्स द्वारजातकं

पञ्चपन्नवत्पु

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति इदं सत्या जेतवने विरहन्तो एक अत्यकुसल कुलपुत्र आरम्भं कथेमि ।

सावत्थियं हि एकस्स महाविभवस्स सेट्ठिनो पुत्तो जातिया सत्तवस्सो पञ्जवा अत्यकुसलो । सो एक-दिवसं पितरं उपसङ्कुमित्वा 'अथस्स द्वारपञ्च' नाम पुञ्छि । सो तं न जानाति । अथस्स एतदहोसि-अयं पञ्चो अतिसुखमो । ठपेत्वा सम्बञ्ज्नु नुद्धं अञ्जो उपरि भवग्गेन हेट्ठा च अबीचिना परिच्छिन्ने लोकसन्नि-वासे एतं पञ्चं कथेतुं समत्थो नाम नत्थीति । सो पुन आदाय बहु मालागन्धविलेपनं गात्रापेत्वा जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिम्भो भगवन्तं एतदबोच [३१०]-अयं भन्ते । द्वारको पञ्जवा, अत्य-कुसलो म 'अथस्स द्वारपञ्च' नाम पुञ्छि । अहं तं पञ्चं अजानन्तो तुम्हाकं सन्तिकं आगतो, साधु मे भगवा तं पञ्चं कथेत्तुति ।

सत्या-पुण्वेपाहं उपासक । इमिना कुमारकेनेतं पञ्चं पुट्ठी । मया चस्स कथितो । तदा न एमं जानाति । इदानीं पनं भवसङ्खेपगततां न सत्त्वस्सेतीति वत्त्वा नेन याचितो अतीतं आहरि-
अतीतवत्पु

अतीते बाणमियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्न बोधिमत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । अथस्स पुत्तो सत्त-वस्सिको जातिया पञ्जवा अत्यकुसलो सो एकदिवसं पितरं उपसङ्कुमित्वा-तात । अथस्स द्वारं नाम किन्ति 'अथस्स द्वारपञ्च' पुञ्छि ।

अथस्स पिता तं पञ्चं कथेत्तो इमं गायमाह —

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं
सौलं च बुद्धानुमतं सुतं च,
धम्माम्नुवत्तो च धर्मीनतां च
अथस्स द्वारा पम्पला छलेतेति ।

तत्थ — आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति चकारो निपातमत्तं । तात ! पठममव आराम्यसङ्खानं परमं लाभं इच्छेय्याति इममत्थं दीपेत्ता एवमाह । तत्थ आराम्यं नाम सरीरम् च वित्तम् च अरामभावा अतानुरता । सरीरे हि रोगानुरे नेव अलद्धं भोगलाभं उपादेतुं सक्कोति न लद्धं परिभुञ्जितुं अतानुरे पनं उभयमप्येतं सक्कोति । चित्ते च विलेसानुरं नेव अलद्धं भानादिलाभं उपादेतुं सक्कोति न लद्धं पुनं समापनि-वसेन परिभुञ्जितुं, एतस्मिं रोगे सति अलद्धोपि लाभान् न लब्धन्ति, लद्धोपि निगृह्यकां हानिं, असति पनेतस्मिं अलद्धोपि लाभो लब्धन्ति, लद्धोपि सात्थकां होतीनि आराम्यं पम्पो लाभो नाम । तं मच्चपठमं इच्छित्व इदं मेकमत्थस्स द्वाराणि अयमेत्थं अत्थो । सौलं चाति आचारमीनं । इमिना लोकचारितं दस्सेति । बुद्धानुमतं गुणबुद्धानं पण्डितानं अनुमतं इमिना जागमम्पन्नानं गच्छन् ओवादं दस्सेति । सुतं चाति बाग्गनि-स्मितं सुतं । इमिना इमस्मिं लोके अत्यनिस्मितं बाहुसच्चं दस्सेति । धम्माम्नुवत्तो चाति तिविधस्स सुचरित-धम्मस्स अनुवत्तनं । इमिना दुच्चरितधम्मं वज्जेत्वा सुचरितधम्माम्नुवत्तनभावं दस्सेति । धर्मीनता चाति चित्तस्स अलीनता अनीचता । इमिना चित्तस्स असक्कोचं परणीतभावं उत्तमभावं दस्सेति । अथस्स द्वारा पम्पला छलेतेति

अत्यो नाम बडिड, तस्स बडिडसब्बातस्स लोकियलोकुत्तरस्स अत्यस्स एते पमुखा उत्तमा छु द्वारा उपाया
अधिगममुखानीति । [३११]

एवं बोधिसत्तो पुत्तस्स अत्यद्वारपञ्चं कथेसि । सो ततो पट्ठाय तेसु छसु धम्मेषु वत्ति । बोधिसत्तोपि
दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा
पुत्तोव पञ्चुप्पन्नो पुत्तो, महासेट्ठी पन अहमेवाति ।

अत्यस्सद्वारजातकं ।

६. किम्पक्कजातकं

आयति दोसं नाञ्जायाति इवं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उक्कण्ठितभिक्षुं आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अञ्जतरो किर कुलपुत्तो बुद्धसासने उर दत्त्वा पव्वजितो एकदिवस सावत्थियं पिण्डाय चरन्तो एकं अलङ्कृतइत्थि दिस्वा उक्कण्ठि । अयं नं आचरियुपञ्जाया सत्थु सन्तिक आनयिसु ।

सत्था-सच्चं किर त्वं भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते-पञ्चकामगुणा नामेते भिक्षु । परिभोगकाले रमणीया । सो पन तेसं परिभोगो निरयादिसु पटिसन्धिदायकत्ता किम्पक्कफलपरिभोगसदिमो होति । किम्पक्कफलं नाम वण्णगन्धरससम्पन्नं खादित पन अन्तानि खण्डेत्वा जीवितकख्यं पापेति । पुब्बे बहुजना तस्स दोस अदिस्वा वण्णगन्धरसेसु बज्जित्वा त फलं परिभुञ्जित्वा जीवितकख्यं पापुणिसूति वत्था तेहि याचितो अतीत आहरि:-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सत्थवाहो हुत्वा पञ्चहि सकटसनेहि पुब्बन्ता-परन्त गच्छन्तो अटविमुख पत्वा मनुस्से सन्निपातेत्वा-इमिस्सा अटविया विमरुक्खो नाम अत्थि । मा खो मं अनापुच्छा पुब्बे अत्तादिनपुब्बानि फलाफलानि खादित्थानि ओवदि ।

मनुस्सा अटवि अतिक्कमित्त्वा अटविमुखे एकं किम्पक्ककख्यं फलभाग्नमित्ताव अद्दसु । तस्स खन्धसाखापत्तफलानि सण्ठानवण्णरसगन्धेहि अम्वसदियानेय । तेसु एकच्चे वण्णगन्धरसेसु बज्जित्वा अम्व-फलसञ्जाय फलानि खादिसु । एकच्चे सत्थवाहं पुच्छित्वा खादिरमार्गानि गहेत्वा अट्ठसु ।

बोधिसत्तो त ठान पत्वा ते गहेत्वा ठिते फलानि छद्दापेत्वा ये त्वादमाना अट्ठसु ते वमन कारेत्वा तेम भेसज्ज अदासि । तेसु एकच्चे अरोगा जाना पठममेव खादित्वा ठिता पन जीवितकख्यं पत्ता । बोधिसत्तापि इच्छितट्टान सोत्थिना गत्वा लाभं लभित्वा पुन सकट्टानमेव आपन्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था त वत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह-

आयतिदोसं नाञ्जाय यो कामे पतितेवति,

विपाकन्ते हनन्ति नं किम्पक्कमिव भक्खित्तस्ति ।

तत्थ-आयतिदोसं नाञ्जायाति अनागते दोस नाञ्जाय अजानित्वाति अत्थो । यो कामे पतितेवतीति यो वत्थुकामे च किलेसकामे च पतितेवति । विपाकन्ते हनन्ति नन्ति ते कामा त पुरिस अत्तनो विपाकसङ्खाते अन्ते निरयादिसु उप्पन्न नानप्यकारेन दुक्खेन सयोजयमाना हनन्ति । कथं ? किम्पक्कमिव भक्खित्तस्ति यथा परिभोगकाले वण्णगन्धरससम्पत्तिया मनापि किम्पक्कफल अनागत दोस अदिस्वा भक्खित्त अन्ते हन्ति जीवित-कख्यं पापेति एवं परिभोगकाले मनापापि कामा विपाककाले हनन्तीति ।

देसन यथानुसन्धि पापेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफल पापुणि । सेसपरिसायपि केचि संतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो केचि अरहन्तो अहेसु । सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहोसि । सत्थवाहो पन अहेमेवाति ।

किम्पक्कजातकं ।

६. सीलवीमंसनजातकं

सीलं किरैव कल्याणन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं सीलवीमसकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुण्यवत्यु

सो किर कोसलराजान् निस्साय जीवति । तिसरगुणतो अखण्डपञ्चसीलो, तिष्ण वेदानं पारम् । राजा अयं सीलवाति तस्स अतिरेकसम्मानं करोति ।

सो चिन्तेसि—अयं राजा मय्ह अज्जे हि ब्राह्मणेहि अतिरेकसम्मानं करोति अतिवियं मं गरं कत्वा पस्सति, किन्नु खो एसं मम जानिगोत्तकलप्यदेः सिण्णमप्पनि निम्माय इमं सम्मानं करोति, उदाहु सीलसम्पत्तिं, वीमसिस्सामि तावाति ।

सो एकदिवसं राजपट्टानं गत्वा घरं आगच्छन्तो एकस्मिन् हेरिज्जिक्कस्स फलवतो अनापुच्छित्वा एकं क्हापणं गहेत्वा अगमामि । हेरिज्जिक्को ब्राह्मणो गरुभावेनं किञ्चि अवत्वा निसीदि । पुनरिदिवसे द्वे क्हापणं गण्णि । हेरिज्जिक्को तथेव अधिवासेमि । तनियदिवसे क्हापणमूर्द्धि अगगहेसि । अयं न हेरिज्जिक्को अज्जं ते ततियो दिवसो राजकुटुम्बं विनुम्पल्लम्मानि राजकुटुम्बविनुम्पकचोरो मे गहितीति तिक्खन्तुं विरवि । अयं न मनुस्सा इतो चित्तो चागन्त्वा चिग्गन्दाणि त्वं सीलवा वियं विचरोनि द्वे तयो पहारे दत्त्वा वग्धिक्त्वा रज्ज्जो दस्सेम् ।

राजा विप्यटिसारी हुत्वा—कस्मा ब्राह्मण ! एवरूपं दुस्सीलकम्मं करोसीनि ? वत्त्वा गच्छ तस्स राज्ञाणं करोथानि आह ।

ब्राह्मणो—नाहं महाराज ! चोरोनि आह ।

अथ कस्मा राजकुटुम्बकस्स फलवतो [३१३] क्हापणं गण्णीति ?

एतं मया नयि मम अनियम्मानं करोन्ते किन्नु खो राजा मम जानिआदीनि निम्माय अनिसम्मानं करोति, उदाहु सीलं निम्मायानि वीमंसनत्थायकनं, इदानीं पतं मया एकमेव ज्ञातं यथा सीलमेव निम्माय तया मम सम्मानो कतो न जातिआदीनि, तथाहि मे इदानीं राज्ञाणं कारेसीति वत्त्वा स्वाह इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पप्पलन्ति गण्णिट्ठानं गतो, इमस्स पनाहु सीलस्स अनुच्छविकं करोन्तो गेहे ठितो किलेसे परिभुज्जन्तो न सक्खिस्सामि कात्तु, अज्जेव जेतवन्तं गत्वा सत्तु मन्तिके पब्बजिस्सामि पब्बज्जं मे देहि देवाति वत्त्वा राजानं अनुजानापेत्वा जेतवनाभिमुखो पायासि ।

अथ न जानिसुहज्जवन्धवा सन्निपत्तिवा निवारेत्तु असक्कोन्ता निवत्तिस्सु । सो सत्तु सन्तिकं गत्वा पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जं च उपसम्पदं च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्ठानो विपस्सन् वड्ढेन्त्वा अरहन् पत्ता सत्थार उपसङ्गकमित्वा भन्ते । मय्ह पब्बज्जा मत्थकं पत्ताति अज्जं व्याकामि । तस्मिन् न अज्जव्याकरणं भिक्खु-सङ्घे पाकटं जातं । अयेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपत्तिता भिक्खू—आवुमो ! असुको नाम रज्ज्जो उपट्ठाकन्ना-ह्माणो अत्तनो सीलं वीममित्त्वा राजानं आपुच्छित्त्वा पब्बजित्वा अरहत्ते पत्तिट्ठितोति तस्स गुणं कथयमाना निसी-दिम् ।

सत्या आगन्त्वा—आयन्तुथ भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निपत्तिता पुच्छित्त्वा इमायं नामानि वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानीं अयमेव ब्राह्मणो अत्तनो सीलं वीममित्त्वा पब्बजित्वा अत्तनो पत्तिट्ठं अकामि । पुब्बेपि पण्डिता अत्तनो सीलं वीममित्त्वा पब्बजित्वा अत्तनो पत्तिट्ठं करिम्मीति वत्त्वा तेहि याचिनो अतीत आहरि—

अतीतवत्यु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि दानार्थमुत्तो सीलजम्भा-सयो अखण्डपञ्चसीलो । राजा सेसब्राह्मणेहि अतिरेकं तस्स सम्मानं करोतीति, सच्चं पुरिमसविसमेव ।

बोधिसत्ते पन बन्धित्वा रञ्जो सन्तिकं निव्यमाने अहिगुण्डिका अन्तरवीथियं सप्पं कीलापेत्ता तं नङ्गुट्ठे गण्हन्ति, गोवाय गण्हन्ति, गले वेडेन्ति ।

बोधिसत्तो ते दिस्वा—मा ताता ! एतं सप्पं नङ्गुट्ठे गण्हय, मा गोवाय, मा गले वेडेय, अयं हि बो डसित्वा जीवितकलयं पापेय्याति आह ।

अहिगुण्डिका—अयं ब्राह्मण ! सप्पो सीलवा आचारसम्पन्नो तादिसो दुस्सीलो न होति । त्वं पन अत्तनो दुस्सीलताय अनाचारेण राज कुटुम्बविलुम्पकचोरोति बन्धित्वा नीयसीति आहसु ।

सो चिन्तेसि—सप्पापि ताव अडसन्ता अविहेट्ठेन्ता सीलवन्तोति नाम लभन्ति । किमङ्ग पन मनुस्स-भूता ? सीलं येव इमस्मिं लोके उत्तम । नत्थि ततो उत्तरितरन्ति ।

अथ नं नेत्वा रञ्जो दस्सेसु । [३१४]

राजा—किं इदं ताताति ? पुच्छि ।

राजकुटुम्बविलुम्पक चोरो देवाति ।

तेन हिस्स राजारण करोथाति ।

ब्राह्मणो—नाहं महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा कहापरणे अगहेसीति च बुत्तो पुरिमनयेनेव सब्ब आरोचन्तो स्वाह इमिना कारणेण इमस्मिं लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पामोक्खन्ति सन्निट्ठान कर्तोति वत्वा तिट्ठतु ताव, इदं आमीविसोपि ताव अडमन्तो अविहेट्ठेन्तो सीलवाति वत्तव्वत लभति । इमिनापि कारणेण सीलमेव उत्तम, सील पवरन्ति सील वण्णेन्तो इमं गाथमाह—

सीलं किरिब कल्पाणं सीलं लोके अणुत्तरं

पस्स घोरविसो नापो सीलवाति न हञ्जानीति ।

तत्थ—सीलं किरिबाति कायवाचाचित्तेहि अवीनिक्कमगमड्ढ्वात आचारमीयमेव । किराति अनु-स्सववसेन वदति । कथायान्ति मुन्दरतर । अणुत्तरन्ति जेट्ठक सव्वगुणदायक । पस्साति अत्तना विट्ठुकाग्ग अभिमुत्त करोन्तो कपेसि । सीलवाति न हञ्जानीति घोरविसोपि ममानो अडसन्नाविहेट्ठनमत्तकेन मियवाति पसम लभति । न हञ्जानि न विहञ्जनीति इमिनापि कारणेण सीलमेव उन्नमन्ति ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्मं देसेत्वा कामे पहाय इमिपव्वज्ज पव्वजित्वा हिमवन्त पवि-सित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ठ ममापत्तियो निव्वत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेमन आह-रित्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो, राजपरिसा वृद्धपरिसा अहोसि, पुरोहितो पन अहमेवाति ।

सीलबोमंसनजातकं ।

७. मङ्गलजातकं

यस्स मङ्गला समूहाति इदं सत्था वेलुवने विहरतो एकं साटकलक्खणाद्वाहणं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

राजगृहवासिको किरको ब्राह्मणो कोतूहलमङ्गलिको तीसु रतनेसु अप्ससन्नो भिच्छादिट्ठि अब्भो महन्नो महाभोगो । तस्स समुग्गे ठपितं साटकयुगं मूसिका खादिसु । अथस्स सीसं नहायित्वा साटके आहरथाति वुत्त-
काले मूसिकाय खादितभाव आरोचायसु । सो चिन्तेमि—सचे इदं मूसिकदट्ठं साटकयुगं इमस्मिं गेहे भवि-
स्सति महाविनासो भविस्सति । इदं हि अवगङ्गलं, कालकण्णीसदिसं पुत्तधीतादीनन्मिं दासकप्पमकरादीनं
वा न सक्का दातुं । यो हि इदं गण्हिस्सति सव्वस्स महाविनासो भविस्सति । आमकसुसाने तं छड्डापेस्सामि ।
न खो पन सक्का दासादीनं हत्थे दातुं । ते हि एत्थं लोभं उप्पादेत्वा इमं [३१५] गहेत्वा विनासं पापुणेय्युं ।
पुत्तस्स तं हत्थे दस्सामीति ।

सो पुत्तं पक्कोमापेत्वा नमत्थं आरोचत्वा—त्वम्पि न तात ! हत्थेन अफुसित्वा दण्डकेन गहेत्वा आम-
कसुसाने छड्डेत्वा मसीसं नहायित्वा एहीति पेमसि ।

सत्थापि खो तं दिवसं पञ्चूससमये वेनेव्यवन्धवे आलोकेन्तो इमेसं पितापुत्तानं सोतापत्तिललस्स उप-
निसस्य दित्वा भिगवीथिं गहेत्वा भिगलुङ्को वियं गल्त्वा आमकसुसानद्वारे निसीदि छव्वण्णबद्धरम्मियो विस्स-
ज्जेन्तो । माणवो पितुं वचनं सम्पटिच्छत्वा अगारमापं वियं तं युगमाटकं यट्ठिकोटियां गहेत्वा आमकसुसानद्वारं
पापुणि । अथ न सत्था—किं करासि मागथाति आह । भो गोतम ! इदं माटकयुगं मूसिकाय दट्ठं, काल-
कण्णीसदिसं हनाहलविमूपमं । मम पिता अञ्जो एतं छड्डेन्तो लोभं उप्पादेत्वा गण्हेय्यानि भयेन मं पहिणि ।
अहमेतं छड्डेत्वा सीसं नहायित्वा गमिस्सामीति आगतामिहं भो गोतमति ।

तेन हि छड्डेहीति ।

माणवो छड्डेसि । सत्था अम्हाकन्दानि वट्ठतीति तस्मिं सम्मुत्थाव अवमङ्गलं भो गोतम ! एतं कालक-
कण्णीसदिसं मा गण्ह, मा गण्हीति तस्मिं वारयमाने येव गहेत्वा वेलुवनाभिमुखो पायासि । माणवो वेगेन गल्त्वा
पितुं आरोचेसि—तात ! मया आमकसुसाने छड्डितं साटकयुगं समणो गोतमो अम्हाकं वट्ठतीति मया
वारियमानोपि गहेत्वा वेलुवनं गतोमि ।

ब्राह्मणो चिन्तेसि—तं साटकयुगं अवमङ्गलं कालकण्णीसदिसं । तं वलज्जेन्तो समणोपि गोतमो
नस्सिस्सति, विहारोपि नस्सिस्सति । ततो अम्हाकं गरहा भविस्सति । समणस्स गोतमस्स अञ्जो बहू साटकं
दत्त्वा तं छड्डापेस्सामीति ।

सो बहू साटके गाहापेत्वा पुत्तेन सद्धिं वेलुवनं गल्त्वा सत्थारं दित्वा एकमन्तं ठिनो एवमाह सच्चं किर
ते भो गोतम ! आमकसुसाने साटकयुगं गहितन्मि ?

सच्चं ब्राह्मणाति ।

भो गोतम ! तं साटकं युगं अवमङ्गलं तुम्हं न परिभुञ्जमाना नस्सिस्सथ, सकलविहारोपि नस्सिस्सति ।
सचे वो निवासनं वा पारुपनं वा नप्पहीति इमे साटके गहेत्वा तं छड्डापेथाति ।

अथ न सत्था—मयं ब्राह्मण ! पव्वजिता नाम अम्हाकं आमकसुसाने अन्तरवीथियं सकारद्धाने नहा-
नतित्थे महामग्गेति एवरूपेसु ठानेसु छड्डिता वा पतिता वा पिलोतिका वट्ठति, त्वम्पि न इदानीं पुब्बेपि एवं
सद्धिको येवाति वत्था तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मणधरट्ठे राजगहनगरे धम्मिको मणधराजा रज्जं कारोसि । तदा बोधिसत्तो एकस्मिं उदिच्च-
ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा विञ्जुत्तं पत्तो इसिपव्वज्जं पव्वजित्वा अभिञ्जा जं [३१६] समापत्तियो जं निव्व-

तेत्वा हिमवन्ते वसमानो एकस्मि काले हिमवन्ततो निःस्रमित्वा राजागहनगरे राजगुह्यार्न पत्वा तत्प वसित्वा दुतियदिवसे भिक्षुत्वाचारत्वाय नगरं पाविसि । राजा तं दिस्वा पक्कोसापत्वा पासादे निसीदापत्वा भोजत्वा उय्याने येव वसनत्वाय पटिञ्ज गण्ह । बोधिसत्तो रञ्जने निवसेने भुञ्जित्वा उय्याने वसति ।

तस्मि काले राजगहनगरे दुस्सलक्खणब्राह्मणो नाम अहोसि । तस्स समुग्गे ठपितं सटकयुगन्ति सम्भं पुरिमसविसमेव । माणवे पन सुसान गच्छन्ते बोधिसत्तो पठमतर गत्वा सुसानद्वारे निसीदित्वा तेन छड्डितं साटकपुग गहेत्वा उय्यान अगमासि । माणवो गत्वा पितु आरोचेसि । पिता राजकुलूपको तापसो नस्सेय्याति बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा—तापस ! तया गहितसाटके छड्डेहि मा नस्सीति आह ।

तापसो—अम्हाक सुसाने छड्डितपिनोतिका बट्टति न मय कोतूहलमङ्गलिका कोतूहलमङ्गलं नामेतं न बुद्धपच्चेकबुद्धबोधिसत्तेहि वण्णित, तस्मा पण्डितेन कोतूहलमङ्गलिकेन न भवितम्बन्ति ब्राह्मणस्स धम्मं देसेति ।

ब्राह्मणो धम्मं सुत्वा दिट्ठि भिन्दित्वा बोधिसत्त सरणं गतो । बोधिसत्तोपि अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्थापि इमं अनीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्तो इमं गाथमाह—

यस्स मङ्गला समूहता
उप्पाता सुपिना च लक्खणा च,
स सङ्गलवोस वीतिवत्तो
युगयोगाधिगतो न जातु मेत्तीति ।

तत्प यस्समङ्गला समूहताति यस्स अरहतो खीणासवस्स दिट्ठमङ्गलं सुतमङ्गलं मूतमङ्गलन्ति एते मङ्गला समुच्चिन्ना । उप्पाता सुपिना च लक्खणा चाति एवरूपो चन्दग्गाहो भविस्सति, एवरूपो सुरियग्गाहो भविस्सति, एवरूपो नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवरूपो उक्कापातो भविस्सति, एवरूपो दिसाडाहो भविस्सतीति इमे पञ्च महाउप्पाता नान्यकारका सुपिना सुनक्खणा दुग्भगलक्खणा इत्थिलक्खणा पुरिस्सलक्खणा दासनक्खणा दासिलक्खणा असिलक्खणा उसमलक्खणा आवुघलक्खणा वत्थलक्खणाति एवमादिकानि लक्खणाणि इमे च दिट्ठिद्वाना यस्स समूहता न एनेहि उप्पातादीहि अन्तान् मङ्गलं वा अवमङ्गलं वा पच्चेति । स सङ्गलवोसवीतिवत्तीति सो खीणासवो सम्भमङ्गलदासवीतिवत्तो अतिकन्तो पजहित्वा ठितो ।

युगयोगाधिगतो न जातुमेत्तीति कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो चाति आदिना नयेन द्वे एकतो आगतकिलेसा युगा नाम । कामयोगो, [३१७] भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगोति इमे ससारे योजनभावतो चत्तारो योगा नाम । ते युगा च योगा चाति युगयोगे अधिगतो अभिभविता गतो वीतिवत्तो समतिकन्तो खीणासवो भिक्खु । न जातुमेत्तीति पुन पटिसन्धिवसेन एकसेनेव इमं लोकं न एति नागच्छतीति ।

एव सत्था इमाय गाथाय ब्राह्मणस्स धम्मं देसेत्वा पुन सच्चानि पकासेमि । सच्चपरिपोसाने ब्राह्मणो सद्धिं पुत्तेन सोतापत्तफले पटिद्वहि । सत्था जातकं समोधानेसि । तदा एतेव पितापुता अहेसु । तापसो पन अहमेवाति ।

मङ्गलजातकं ।

८. सारम्भजातकं

कल्याणमेव मुञ्चेय्याति इदं सत्या सावत्थिय उपनिस्साय जेतवणे विहरन्तो ओमसवादसिक्खापदं आरब्ध कयेसि ।

द्वेपि बत्थूनि हेट्ठा नन्दिविसालजातकं बुत्तसदिसानेव । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलार्यं अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स सारम्भो नाम बनिवद्दो अहोमि । सत्या इदं अतीतवत्थु कयेत्वा अभिसम्बुद्दो हुत्वा इमं गायमाहः—

कल्याणमेव मुञ्चेय्य नहि मुञ्चेय्य पापिकं,
मोक्षो कल्याणिया साधु मृत्वा तपति पापिकन्ति ।

तत्थ—कल्याणमेव मुञ्चेय्याति चतुदोमविनिम्मुत्त कल्याण मुन्दर अनवज्ज वाचमेव मुञ्चेय्य, विस्स-ज्जेय्य, कयेय्य । नहि मुञ्चेय्य पापिकन्ति पापिकं लामिकं परेस अप्पय अमनाप न मुञ्चेय्य, न कयेय्य । मोक्षो कल्याणिया साधूति कल्याणवाचाय विस्सज्जनमेव इमस्मि लोके साधू सुन्दर भद्दक । मृत्वा तपति पापिकन्ति पापिकं फरुस वाच मुञ्चित्वा विस्सज्जेत्वा कयेत्वा सो पुग्गलो तपति सोचनि किलमतीति ।

एव सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा जानक समोधनंमि । तदा ब्राह्मणो आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणी उप्पलवण्णा, सारम्भो पन अहमेवाति ।

सारम्भजातकं ।

९. कुहकजातकं

वाचाव किर ते आसीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक कुहक आरब्ध कथेति । कुहनवत्पु उदा-
नजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्पु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एकं गामकं उपनिस्साय एको कूटजटिलकुहकतापसो वसति ।
एको कुटुम्बिको तस्स अरज्ज्यं पण्णसालं कारेत्वा तत्थ न वासेन्तो अत्तनो गेहे पणीताहारेन पटिग्गति ।
सो त कूटजटिलं सीलवा एसोति सद्दहित्वा चोरभयेन सुवण्णनिक्खसत तस्स पण्णसालं नेत्वा भूमिगतं कत्वा
इदं ओलोकैय्यासि भन्तेति आह । अथ न तापसो—पब्बजितानं नाम आवुसो ! एवरूपं कथेतु न वट्टति
अम्हाकं परसन्तके लोभो नाम नत्थीति आह ।

सो—साधु भन्तेति तस्स वचनं सद्दहित्वा पक्कामि । दुट्ठतापसो सक्का एत्तकेन जीवितुं कतिपाह
अतिक्कमित्वा तं सुवण्णं गृहेत्वा अन्तरामगं एकास्मि ठाने ठपेत्वा आगत्वा पण्णसालायमेव वसित्वा पुनरिदमे
तस्स गेहे भत्तकिच्च कत्वा एवमाह—आवुसो ! मयं तुम्हे निस्सायं चिरं वसिम्ह, अतिचिरं एकास्मि ठाने
वसन्तानं मनुस्सेहि सद्दि ससग्गो होति । ससग्गो च नाम पब्बजितानं मलं । तस्मा गच्छामहन्ति वत्वा तेन
पुनप्युतं याचियमानोपि निवर्तितुं न इच्छि ।

अथ न सो—एव सन्ते गच्छथ भन्तेति याव गामद्वारं अनुगन्त्वा निवर्तति ।

तापसो धोकं गन्त्वाव इमं कुटुम्बिकं मया वञ्चेतुं वट्टतीति चिन्तेत्वा जटानं अन्नरे तिरणं ठपेत्वा
पटिनिवर्तति ।

कुटुम्बिको—किं भन्ते ! निवर्तित्वाति पुच्छि ।

आवुसो ! तुम्हाकं गृहेच्छदननो मे जटामु एकं तिरणं लगं, अदिश्रादानं च नाम पब्बजितानं न वट्टति
तं आदाय आगतोम्हीति ।

कुटुम्बिको—छद्देत्वा गच्छथ भन्तेति वत्वा तिरणमलाकम्पं नाम परसन्तकं न गण्हति, अहां कुक्कु-
क्कको मे अय्योति पसीदित्वा वन्दित्वा उय्योत्तेसि ।

तदा पनं बोधिसत्तेन भण्डत्थाय पच्चन्तं गच्छन्तेन तस्मिन् निवेसने निवासो गृहितो होति । सो ताप-
सस्स वचनं सुत्वाव अद्वा इमिना दुट्ठतापसेन इमस्स किञ्चिद्द हट्ठं भविस्सतीति कुटुम्बिकं पुच्छि—अत्थि पन ते सम्म !
किञ्चिद्द एतस्स तापसस्स सन्तिके निक्खित्तंति ?

अत्थि सम्म ! सुवण्णनिक्खसतन्ति ।

तेन हि गच्छं न उपचारेहीति ।

सो पण्णसालं गन्त्वा तं अदिस्वा वेगेनागन्त्वा नत्थि सम्माति आह ।

न ते सुवण्णं अज्जन्तं गृहितं, तेनेव कूटनापसेन गृहितं । एहि तं अनुवर्त्तन्त्वा गण्णामाति वेगेन गन्त्वा
कूटतापसं गण्हित्वा हत्थेहि च पादेहि च पोथेत्वा सुवण्णं आहरापेत्वा गण्हिमु । बोधिसत्तो सुवण्णं दिस्वा
निक्खसतं नाम हरमानो असज्जित्वा तिरणमत्तं सत्तासीति वत्वा तं गृहन्तो इमं गायमाह—

वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनो,
तिणमत्ते असज्जित्थो नो च निक्खसतं हरन्ति ।

तत्थ—वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनोति पब्बजितानं तिरणमत्तम्पि अदिशं आदातुं न
वट्टतीति एव सखिलं मुदुवचनं वदन्तस्स वाचा एव किर ते सण्हा आसि । वचनमत्तमेव मट्ठं अहोसीति अत्थो ।

तिणमत्ते असञ्जित्वोति कूटजटिल ! एकस्स्या तिणसलाकाय कुक्कुञ्चं कुहमानो त्वं सत्तो आसत्तो लग्गो अहोसि ।
नो च भिक्खसत्तं हरन्ति इमं पन निक्खसत्तं हरन्तो असत्तो निल्लग्गोव जातोसीति ।

एवं बोधिसत्तो तं गरहित्वा मात्सु पुन कूटजटिल ! एवरूपमकासीति ओवादं दत्त्वा यथाकम्मं गतो ।
सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा—न भिक्खवे ! इदानीवेसं भिक्खुं कुहको पुञ्चेपि कुहको येवाति वत्त्वा जातकं
समोधानेसि । तदा कूटतापसो कुहकभिक्खु अहोसि, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

कुहकजातकं ।

१०. अकतञ्जु जातकं

यो पुष्पे कतकल्याणोति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डिक आरम्भ कथेति ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तस्स किरको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्टसहायो अहोसि । सो एकदा पञ्चन्ते उट्टानकभण्डस्स पञ्च सकटसतानि पूरेत्वा कम्मन्तिकमनुस्से आह—गच्छथ भो ! इमं भण्डं सावत्थि नेत्वा अम्हाकं सहायस्स अनाथपिण्डिकमहासेठिस्स पञ्चक्खेन विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं आहरथाति ।

ते साधूति तस्स वचनं सम्पटिच्छित्त्वा सावत्थि गत्वा महासेट्ठि दित्वा पण्णाकारं दत्त्वा तं पर्वति आरोचेसु । महासेट्ठि स्वागतं वोति तेस आवासं च परिब्बय च दापेत्वा सहायस्स मुखं पुच्छित्वा भण्डं विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं दापेति । ते पञ्चन्त गत्वा तमत्वं अत्तनो सेट्ठिस्स आरोचेसु ।

अथापरभागे अनाथपिण्डिकोपि तथेव पञ्च सकटसतानि तत्थं पेसेति । मनुस्सा तत्थं गत्वा पण्णाकारं आदाय पञ्चन्तवासिकसेट्ठि पस्सिस्सु । सो कृतो आगच्छथाति पुच्छित्वा सावत्थितो तुम्हाकं सहायस्स अनाथपिण्डिकस्स सन्तिकानि वृत्ते अनाथपिण्डिकोति कस्सचि पुरिस्स नाम भविस्समीति परिहासं कत्वा पण्णाकारं गृहेत्वा गच्छथ तुम्हेति उज्जोजेसि । नेव निवासं न परिब्बय दापेमि । ते सयमेव भण्डं विक्किरिण्त्वा पटिभण्डं आदाय सावत्थि आगत्वा सेठिस्स तं पर्वति आरोचेसु ।

अथ सो पञ्चन्तवासी पुनरपि एकवारं तथेव पञ्च सकटसतानि सावत्थि पेसेति । मनुस्सा पण्णाकारं आदाय महासेट्ठि पस्सिस्सु । ते पन दित्वा अनाथपिण्डिकस्स गेहे मनुस्सा मय [३२०] सामि । एतेस निवासञ्च भत्तञ्च परिब्बयञ्च जानिस्सामाति वत्ता तेस सकटानि बहिनगरे तथारूपं ठाने मोचापेत्वा तुम्हे इथेव वसथ अम्हाकं वो घरे यागुभत्तञ्च परिब्बयो च भविस्सतीति गत्वा दासकम्मकरे सन्निपातेत्वा मज्झिमयामसमनन्दरे पञ्चैव सकटसतानि विलुम्पित्वा निवासनपारुपानिपि नेस अच्छिन्दित्वा गोरो पलापेत्वा सकटानि विचक्कानि कत्वा भूमियं ठपेत्वा चक्कानिपि गण्ठित्वाव अगमसु । पञ्चन्तवामिनो निवासनमत्तस्सापि सामिका अट्टत्वा भीता वेगेन पनायित्वा पञ्चन्तमेव गता । सेट्ठिस्स मनुस्सापि तं पर्वति महासेट्ठिनो आरोचेसु ।

सो अत्थि दानि कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गत्वा आदितो पट्टाय सञ्च तं पर्वति आरोचेसि । सत्या —न खो गहपति ! सो पञ्चन्तवासी इदानेव एवसीतो पुष्पेपि एवसीलकोव अहोसीति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो बाराणसियं महार्थमवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको पञ्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्टसहायोति सञ्च अतीतवत्थु पञ्चपुत्रवत्थुसदिसमेव । बोधिसत्तो पन अत्तनो मनुस्सेहि अज्ज अम्हेहि इदं नामकतन्ति आरोचिते पठमं अत्तनो कतं उपकारं अजानन्ता पञ्चापि एवरूपं लभन्ति येवाति वत्ता सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेत्तो इमं गायमाह.—

यो पुष्पे कतकल्याणो कतरथो नाववुजसति,
पञ्चा किञ्चे समुपप्पे कत्तारं नाविगच्छतीति ।

तत्रापि पिण्डयो—सत्तिमादिसु यो कोचि पुरिसो पुष्पे पठमतरं अज्जो न कतकल्याणो कतूपकारो कतत्थो निष्पादित्वाकिञ्चो हुत्वा तं परेन अत्तनि कत कल्याणं चेव अत्थञ्च न जानाति सो पञ्चा अत्तनो किञ्चे समुपप्पे तस्स किञ्चस्स कत्तारं नाविगच्छति न लभतीति ।

एवं बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पञ्चन्तवामी इदानपि पञ्चन्तवासी येव बाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

अकतञ्जु जातकं ।

अपायिम्हवगो नवमो । [३२१]

१०. लिखवग्गवण्णना

१. लिखजातकं

लितं परमेन तेजसाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अपच्चवेक्खितपरिभोगं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं किर काले भिक्खू बीवरादीनि लभित्वा येभ्य्येन अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति । ते चत्तारो पच्चये अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जमाना येभ्य्येन निरयतिरञ्छानयोनितो न मुचन्ति ।

सत्था तं कारणं ज्ञत्वा भिक्खुनं अनेकपरियायेन धम्मकथ कयेत्वा अपच्चवेक्खितपरिभोगे आदीनव दत्तेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खुना नाम चत्तारो पच्चये लभित्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितु न वट्ठति । तस्मा इतो पट्ठाय पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जेय्यायाति । पच्चवेक्खणविधिं दस्सेन्तो “इध भिक्खवे ! भिक्खु पटिसड्ढायांनिसो बीवर पटिसेवति सीतस्स पटिधातायाति” आदिना नयेन तन्ति ठप्त्वा—भिक्खवे ! चत्तारो पच्चये एव पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जितुं वट्ठति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम हलाहलविसपरिभोगसदिसो । पोराणका हि अपच्चवेक्खित्वा दोस अजानित्वा विस परिभुञ्जित्वा विपाकन्ते महादुक्ख अनुभवसूति वत्था अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणमिय ब्रह्मदाने रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मि महाभोगकुले निव्वत्तिन्वा वयपत्तो अक्खधूत्तो अहोसि । अथापरो कूटक्खधूत्तो बोधिसत्तेन सड्ढि कीलन्तो अत्तनो जयं वत्तमाने केनिमण्डन न भिन्दति, पगजयकाले पन अक्ख मुखे पक्खिपित्वा अक्खो नट्ठोति केनिमण्डन भिन्दित्वा पक्कमति । बोधिसत्तो तस्स कारणं ज्ञत्वा होतुं जानिस्सामित्थ पतिरूपन्ति अक्खे आदाय अननो घरे हलाहलविसेन रज्जेत्वा पुनपुन सुक्खापेत्वा ते आदाय तस्स सन्तिक गत्वा एहिस्सम् । अक्खेहि कीलामाति आह । सो साधु सम्माति केनिमण्डल सज्जेत्वा तेन सड्ढि कीलन्तो अत्तनो पगजयकाले एक अक्ख मुखं पक्खिपि । अथ न बोधिसत्तो तथा करोन्त दित्त्वा गिलाहि ताव पच्छा इदं नामेतन्ति जानिस्सतीति चोदेतुं इमं पायमाह—

लितं परमेन तेजसा

गिलमक्खं पुरिसो न बुञ्जति,

गिल रे ! गिल पापपूत्तक !

पच्छा ते कट्ठकं भविस्सतीति ।

तत्थ—लितस्मिं मक्खित रज्जित । परमेन तेजसाति उत्तमतेजसा सम्पन्नेन हलाहलविसेन । गिलस्मिं गिलन्तो । अक्खन्ति गुलक । न बुञ्जतीति अयं मे गिलतो इदं नाम करिस्सतीति न जानाति । गिल रेति गिलाहि अरे ! गिलाति पुनपि चोदेन्तो वदति । पच्छा ते कट्ठकं भविस्सतीति इमस्मिं ते अक्खे गिलिते पच्छा एतं विसं तिलिणं भविस्सतीति अत्थो । [३२२]

सो बोधिसत्तस्स कथेत्तस्सेव विसवेगेन मुञ्चितो अक्खीनि परिवत्तेत्वा खन्धं नामेत्वा पति । बोधिसत्तो इहानिस्स जीविनदानं दातुं वट्ठतीति ओसधपरिभावितं वमनयोगं दत्त्वा वमेत्वा सप्पिफाणितमधुसक्करादयो तज्जं खादापेत्वा अरोगं कत्वा पुन एवरूपं मा अकासीति ओवदित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा भिक्खवे ! अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम अपच्चवेक्खित्वा कतविसपरिभोगसदिसो होतीति वत्था जातकं समोधानेसि । तदा पण्डितधूत्तो अहमेव अहोसि । कूटधूत्तो पनेत्थ न कथीयति । यथा नेत्थ एवं सम्बत्थ । यो पन इमस्मिं काले न पञ्जायाति सो न कथिय्यतेवाति ।

लितजातकं ।

२. महासारजातकं

उक्कट्ठे सुरभिच्छन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आयस्मन्तं आनन्दत्थेरं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपल्लवाद्य

एकस्मिं हि समये कोसलरज्जो इत्थियो चिन्तयिमु बुद्धप्पादो नाम दुल्लभो तथा मनुस्सपटिणाभो परिपुण्णायतनता च, मयञ्च इमं दुल्लभं खणसमवायं लभित्वापि अततो मयिया विहारं गत्वा धम्मं वा सोनुं पूजं वा कानुं दानं वा दानुं न लभाभ । मञ्जुसायं पक्खित्ता वियं वसाम । रज्जो कथेत्वा अम्हाकं धम्मं देसेतुं अनुच्छविकं एकं भिक्खुं पक्कोसापेत्वा नम्मं मल्लिके धम्मं मोम्साम । ततो यं मक्खिवस्साम न उग्गाण्हस्साम दानादीनि च पुञ्ञानि करिस्साम । एवं नो अयं खणपटिणाभो मफ्फो भविस्सनीति ।

ता सव्वापि राजानं उपमङ्कुमिन्वा अल्लना चिन्तिनं कारणं कथयिमु । राजा साधूनि सम्पटिच्छि । अथेकदिवसं राजा उय्यानकीलं कीलितुकामो उय्यानपानं पक्कोसापेत्वा उय्यानं सोपेहीति आह । उय्यान-तपालो उय्यानं सोधेत्वा सत्थारं अञ्ञानरस्मिं रुक्खमूले निमिषं दिस्वा रज्जो मल्लिकं गत्वा मूढं देव । उय्यानं अपि चेत्थं अञ्ञानरस्मिं रुक्खमूले भगवा निमिषोति आह । राजा—माधु मम्म । सत्थु मल्लिके धम्ममपि सोस्सामानि अलङ्कुरथं अभिरुहं उय्यानं गत्वा सत्थु मल्लिकं अगमासि ।

तस्मिञ्च समये छत्तापाणी नामेको अनागामी उपासको सत्थु मल्लिके धम्मं सणमानो निमिषो होति । राजा न दिस्वा आलङ्कुराणो मूहनं ठत्वा पुनं मचायं पापको भवेय्यं न सत्थु मल्लिके निमीदित्वा धम्मं सुणेय्य । अपापकेन इमिना भवितव्वं चिन्तेत्वा सत्थारं उपमङ्कुमिन्वा वन्दित्वा एकमल्लं निमीदि । उपासको बुद्धागारवेन रज्जो पञ्चुट्ठानं वा वन्दनं वा नाकामि । तेनम्म राजा अनन्तमनो अहोसि । [३२३]

सत्था तस्स अनन्तमनभावं ज्ञत्वा उपासकस्मिं गुणं कथेमि—अयं महाराज । उपासको बहुस्मृतो आगतागमो कामेसु वीतरागोति ।

राजा न इमिना ओरकेन भवितव्वं यस्मिं सत्था गुणं वण्णेनीति चिन्तेत्वा—उपासक ! वदेय्यासि येन ते अत्थोति आह ।

उपासको साधूनि सम्पटिच्छि । राजा सत्थु मल्लिके धम्मं सुत्वा सत्थारं पदनिष्पन्नं कत्वा एककामि ।

सो एकदिवसं उपरिपासादे महावातपानं विवर्त्तितो तं उपासकं भुत्तपातरासं छत्तमादाय जेतवनं गच्छन्तं दिस्वा पक्कोसापेत्वा एवमाह—त्वं किर उपासक ! बहुस्मृतो अम्हाकं च इत्थियो धम्मं सोतुकामा चैव उग्गाहेतुकामा च । साधु वतस्स सचे तासं धम्मं वाचेय्यासीति ।

देव ! गिहीनं नाम राजत्थेपुरे धम्मं देसेतुं वा वाचेतुं वा नप्पतिरुषं, अय्यानमेव पतिरुपन्ति ।

राजा सच्चमेसं वदतीति तं उय्योजेत्वा इत्थियो पक्कोसापेत्वा—भद्रे ! अहं तुम्हाकं धम्मं देसनत्थाय च धम्मवाचनत्थाय च सत्थु सन्तिकं गत्वा एकं भिक्खुं याचामि । असीनियां महासावकेमु कतरं याचामीति आह ।

ता सव्वापि मल्लेत्वा धम्मभण्डागारिकं आनन्दत्थेरमेव आरोवेसु ।

राजा सत्थु सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा एकमल्लं निमिषो एवमाह—मन्ते ! अम्हाकं गेहे इत्थियो आनन्द-त्थेरस्स सन्तिके धम्मं सोनुञ्च उग्गाण्हितुं च इच्छन्ति । साधु वतस्स सचे थेरो अम्हाकं गेहे धम्मं देसेय्यं चैव वाचेय्यं चाति ।

सत्था साधूनि सम्पटिच्छित्वा थेरं आणापेसि । ततो पट्ठाय रज्जो इत्थियो थेरस्स सन्तिके धम्मं सुणन्ति चैव उग्गाण्हन्ति च । अथेकदिवसं रज्जो जूलामणिं नट्ठो । राजा तस्स नट्टभावं सुत्वा अमच्चं

आगापेसि सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्से गहेत्वा चूलामणिं आहरापेयाति । अमच्चा मातुगामे आदि कत्वा चूलामणिं परिपुच्छन्ता अदिस्वा महाजनं किलमेत्ति ।

तं दिवसं आनन्दथेरो राजनिवेशनं पविट्ठो । यथा ता इत्थियो पुब्बे थेरं दिस्वाव हट्टुदुद्धा धम्मं सुणन्ति चेव उगगण्हन्ति च तथा अकत्वा सब्बा दोमनस्सप्पत्ताव अहेसु । ततो थेरेन कस्मा तुम्हे अञ्ज एवरूपा जाताति पुच्छता—एवमाहुंसु—भन्ते । रञ्जो चूलामणिं परियेसिस्सामाति अमच्चा मातुगामे उपादाय अन्तोवलञ्जनके किलमेत्ति न जानाम कस्स किं भविस्सति । तेनम्हा दोमनस्सप्पत्ताति ।

थेरो मा चित्तेयाति ता समस्सासेत्वा रञ्जो सन्तिकं गत्वा पञ्चत्तासने निसीदित्वा मणिं किर ते महाराज ! नट्ठोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

असक्खि पन त आहरापेतुन्ति ?

भन्ते ! मच्च अन्तोजन गहेत्वा किलमेत्तोपि न सक्कोमि आहरापेतुन्ति ।

महाराज ! महाजनं अकिनमेत्वाव आहरणुपायो अत्थीति । [३२८]

कतरूपायो भन्तेति ?

पिण्डदानं महाराजाति ?

कतरपिण्डदान भन्तेति ?

महाराज ! यत्तकेसु आसइका अत्थि ते गहेत्वा एकेकस्स एकेक पलालपिण्डं वा मत्तिकापिण्डं वा इत्वा इम पच्चूनकाले आहरिन्त्वा असुकट्टाने नाम पातेयाति वत्तध्व । येन गहिणो भविस्सति सो तस्मि पक्खि-पित्वा आहरिस्सति । सचे पठमदिवसे येव पातेन्ति इच्चेत कुमल, नो चे पातेन्ति दुतियदिवसेपि ततियदिवसेपि तथेव कातव्वं । एवं महाजनो च न किलमिस्सति मणिञ्च लभिस्समीति । एव वत्वा थेरो अगमासि ।

राजा बुत्तनयेनेव तयो दिवसे दापेसि । नेव मणिं आहरिस्सु । थेरो ततियदिवसे आगत्वा—किं महा-राज ! पातितो मणीति पुच्छि ।

न पातेन्ति भन्तेति ।

तेन हि महाराज ! महातनस्मिञ्जोव पटिच्छन्नट्टाने महाचाटि ठपापेत्वा उदकस्स पूरापेत्वा साणि परिक्रिषापेत्वा सब्बे अन्तोवलञ्जनमनुस्सा च इत्थियो च उत्तगसङ्ग कत्वा एकेकोव अन्तो साणि पविमित्वा हत्थं धोवित्वा आगच्छतूति वदेहीति ।

थेरो इमं उपाय आचिक्खित्वा पक्कामि । राजा तथा कारेसि । मणिचोरो चित्तेसि धम्मभण्डागारिको इमं अधिकरण आदाय मणिं अदस्सापेत्वा ओम्मविकस्सतीति पातेतु दानि वटटतीति मणिं पटिच्छन्नं कत्वा आदाय अन्तोसाणि पविसित्वा चाटियं पातेत्वा निक्खमि । सब्बेस निक्खन्तकाले उदक छड्डडेत्वा मणिं अइससु ।

राजा थेरं निस्साय महाजन अकिनमेत्वाव मे मणिं लट्ठोति तुम्सि । अन्तोवलञ्जनकमनुस्सापि थेर निस्साय मय महादुक्खतो मुत्तम्हानि तुम्सिम् । थेरस्सानुभावेन रञ्जो चूलामणिं लट्ठोति थेरस्सानुभावो सकननगरे वेव भिक्खुसङ्घे च पाकटो जानो । धम्ममभाय सन्निसिन्ना भिक्खू धेरस्स गुण वण्णायसु—आवुसो ! आनन्दथेरो अत्तनो बहुस्सुतताय पण्डिच्चेन उपायकुसलताय महाजन अकिनमेत्वा उपायेनेव रञ्जो मणिं दस्सेसीति ।

सत्था आगत्वा—कायनुत्थ भिक्खवे ! एतग्हि काया सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति बुत्ते न भिक्खवे ! इदानी आनन्देनेव परहत्थगतं भण्डं दस्मिन्, पुब्बेपि पण्डिता महाजन अकिनमेत्वा उपा-येनेव तिरच्छानहत्थपगमण्डकं दस्सयिस्सति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मयत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सब्बसिप्पेसु निष्फात्त पत्तो तस्सेव अमच्चो अहोसि । अथेकदिवसं राजा महन्तेन परिवारेन उय्यान गत्वा वनन्तराणि विचरित्वा उदककीलं कीलितुकासो मङ्गल-पोक्खरणि ओत्तरित्वा इत्थागारमि पक्कोसि । इत्थियो अत्तनो अत्तनो [३२९] सासुपगगीवपगावीनि आभ-

रणानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गेः पक्षिपित्वा समुगपिदंतेः ऊहेत्वा दासिबौ पटिच्छापेत्वा पक्षिराणि ओत-
रिसु ।

अथैका उद्यमानमक्कटी साखन्तरे निसिन्ना देवि पिलन्धनानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गे पक्षिपित्वा
समुगपिदंतेः उपयमानं दिस्वा तस्सा मुत्ताहारं पिलन्धितुकामा हुत्वा दासिया पमादं ओलोकयमाना निसीदि,
दासीपि तं रक्खमाना तहं तहं ओलोकयमाना निसिन्ना येव पचसायितुमारमि । मक्कटी तस्सा पमादभावं
अत्वा बातवेगेन ओतग्गिवा महामुत्ताहारं गीवाय पटिमुञ्चित्वा बातवेगेन उप्पत्तिस्वा साखन्तरे निसीदित्वा
अञ्जासं मक्कटीनं दस्सतभयें एकस्मि हक्ख सुसिरट्टाने ठपेत्वा उपसन्तुपसन्ता विथ त रक्खमाना निसीदि ।

सापि खो दामी पटिबुज्जित्वा मुत्ताहार अपस्सन्ती कम्पमाना अञ्जा उपायं अदिस्वा पुरिसो देविया
मुत्ताहारं गहेत्वा पलानोति महाविरवं विरवि । आरक्खमनुस्सा ततो ततो सन्निपतित्वा तस्मा वचनं सुत्वा
रञ्जो आरोचयिसु । राजा चोर गण्हायति आह । पुरिसा उद्यमाना निक्खमित्वा चोरं गण्हाय गण्हायति
इतो वितो च ओलोकेनित्ति ।

अथेको जानपदो बलिकारकपुग्गो न सट्ठं सुत्वा कम्पमानो पनायि । त दिस्वा राजपुरिसा अय चोरो
भविस्सतीति अनुबन्धित्वा त गहेत्वा पोथेत्वा—अरे दुट्ठचोर !—एव महामार नाम पिलन्धन अवहरिस्स-
सीति परिभासिसु ।

सो चिन्तेसि सत्ताह न गण्हामीति वक्खामि अञ्ज मे जीवित नत्थि, पोथेन्तो येव मं मारेस्सन्ति । मम्प-
टिच्छामि नन्ति । सो—आम सामि ! गहिन् मेति आह ।

अथ न बन्धित्वा रञ्जो मन्तिक नयिसु । राजापि न पुच्छि—गहिन् ते महासारपिलन्धननि ?
आम देवाति ।

इदानीं त कर्हन्ति ?

देव ! मया महामार नाम मञ्चपीठमि न दिट्ठपुच्च, भेट्ठी पन म महासारपिलन्धन गण्हापेसि ।

सोह गहेत्वाव तस्स अदामि । सो त जानातीति ।

राजा सेट्ठि पक्कोमापेत्वा—गहिन् ते इमस्स हत्थतो महासारपिलन्धननि पुच्छि ।

आम देवाति ।

कहं तन्ति ?

पुरोहितस्स मे दिप्पन्ति ।

पुरोहितमि पक्कोसापेत्वा तथेव पुच्छि । सोपि सम्पटिच्छित्वा गन्धब्बस्स मे दिप्पन्ति आह ।

नमि पक्कोसापेत्वा—पुरोहितस्स ते हत्थतो महासारपिलन्धन गहितन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कहं तन्ति ?

किलेसवनेन मे वण्णदासिया दिप्पन्ति ।

तमि पक्कोसापेत्वा पुच्छि । मा न गण्हामीति आह । ते तञ्च जने पुच्छन्तानञ्जो व सुग्गियो अत्थं
गतो । [३२६]

राजा इदानीं विकानो जातो स्वै जानिस्सामाति ते पञ्चजने अमच्चान दत्वा नगर पाविसि । बोधि-
सत्तो चिन्तेसि—इदं पिलन्धन अन्तोवलञ्जे नट्ठं अय च गहपतिको बहिवलञ्जो, द्वारेपि बलवा रक्खो, तस्मा
अन्तोवलञ्जनकानमि न गहेत्वा पलायितु न सक्का । एव नेव बहिवलञ्जनकान न अन्तो उय्याने वलञ्ज-
नकान गहणुपायो दिस्सति । इमिना दुग्गतमनुस्सेन सेट्ठिस्स मे छिप्पन्ति कथेन्तेन अत्तनो मोक्खत्थाय कथितं
भविस्सति । सेट्ठिनापि पुरोहितस्स मे दिप्पन्ति कथेन्तेन एकतो हुत्वा नित्थरिस्सामीति चिन्तेत्वा कथितं भवि-
स्सति । पुरोहितेनापि गन्धब्बस्स मे दिप्पन्ति कथेन्तेन बन्धनागारे गन्धब्बं निस्साय सुत्तेन वसिस्सामाति चिन्तेत्वा-
कथितं भविस्सति । गन्धब्बेनापि वण्णदासिया मे दिप्पन्ति कथेन्तेन अनुक्कण्ठिना वसिस्सामाति चिन्तेत्वा

कथितं भविस्सति । इमेहि पञ्चहिपि अचोरेहि भवितव्यं उय्याने मक्कटा वहु पिलन्धनेन एकस्सा मक्कटिया हत्थे आरूल्हेन भवितव्यमिति ।

सो राजानं उपसङ्कमत्वा—महाराज ! चोरे अम्हाकं निव्यादेथ मयं त किञ्च सोधेस्सामाति—आह । राजा साधु पण्डित । सोधेहीति तस्म निव्यादेसि । बोधिसत्तो अलनो दासपुरिसे पक्कोसित्वा ते पञ्च जने एकस्मिञ्चो व ठाने वसापेत्वा समन्ता आरक्ख कत्वा कण्णं दत्त्वा य ते अञ्जमञ्जं कथेन्ति तं मय्हं आरो-
बेधाति—वत्त्वा पक्कामि । ते तथा अकंसु ।

ततो मनुस्सानं सन्निविधवेलाय सेट्ठी त गहपतिक आह—अरे दुट्ठगहपतिक ! तया अहं मया वा त्वं कहं दिट्ठपुब्बो ? कदा ते मय्हं पिलन्धनं दिन्नन्ति आह ।

सामि महासेट्ठि ! अहं महासार नाम रक्खसारपादकं मञ्च पीठकम्पि न जानामि ! तं निस्साय पन मोक्ख लभिस्सामीति एवं अवच । मा मे कुञ्च सामीति ।

पुरोहितोपि सेट्ठि आह—महासेट्ठि त्व इमिना पिलन्धन अत्तनो अदिन्नकमेव मय्हं कथं अदासीति ? मयम्पि द्वे इस्सरा अम्हाकं एकतो वृत्वा ठितकाले कम्म खिणं निणजिस्सतीति कथेसिन्ति ।

गन्धब्बोपि पुरोहित आह—ब्राह्मण ! कदा तया मय्हं पिलन्धन दिन्नन्ति ? अहं त निस्साय वसनट्टाने सुख वसिस्सामीनि कथेमिन्ति ।

वण्णदासीपि गन्धव्व आह—अरे दुट्ठगन्धव्व ! अहं कदा तव मन्निक्कं गतपुब्बा त्वं वा मम सन्तिक आगतपुब्बो, कदा ते मय्हं पिलन्धन दिन्नन्ति ?

भगिनि ! किं कारणा कुञ्चसि ? अम्हेमु पञ्चमु एकतो वसन्तेमु घरावासो भविस्सति अनुक्कण्ट-
माना सुख वसिस्सामाति कथेसिन्ति । [३२७]

बोधिसत्तो पयोजितमनुस्मानं मन्निक्का त कथं सुत्वा तेस तन्थतो अचोरभावं ज्ञात्वा मक्कटिया गहित-
पिलन्धनं उपायेनेव पातेस्सामीति भेण्डुमयाति^१ बहूनि पिलन्धनानि कारापेत्वा उय्याने मक्कटियो गाहापेत्वा हत्थपादगीवासु भेण्डुपिलन्धनानि पिलन्धापेत्वा विस्सजेसि इतरा मक्कटी पिलन्धनं रक्खमाना उय्यानेयेव निमीदि ।

बोधिसत्तो मनुस्से आणारेसि गच्छथ तुम्हे उय्याने सब्बमक्कटियो उपघारेथ यस्मा न पिलन्धन पस्सथ तं उतासेत्वा पिलन्धन गण्ठयानि । नापि खो मक्कटियो पिलन्धनं नो लद्धन्ति तुट्ठिठपट्ठ्ठा उय्याने विचरन्तियो तस्सा सत्तिक गत्त्वा पस्सथ अम्हाकं पिलन्धनन्ति आहुसु । सा मक्ख अगट्ठमाना किं इमिना भेण्डुपिलन्धनेनाति मुत्ताहारं पिलन्धित्वा निक्खमि ।

अथ न ते पुरिसा दिस्वा पिलन्धन छड्डापेत्वा आहरित्वा बोधिसत्तस्स अदमु । सो त आदाय रञ्जो दस्सेत्वा—इदं ते देव ! पिलन्धन, ते पञ्चपि अचोरा । इदं पन उय्याने मक्कटिया आभनन्ति आह ।

कथं पन ते पण्डित ! मक्कटिया हत्थ आरूल्हभावो ज्ञातो ? कथं ते गहितन्ति ?

सो सब्ब अचिक्खि । राजा तुट्ठमानसो सङ्गामसीसादिसु नाम सूरदयो इच्छितव्वा होन्तीति बोधि-
सत्तस्स धृतिं करोन्तो इमं गायमाह .—

उक्कटं सूरमिच्छन्ति मन्तीसु अकुतूहलं,
पियञ्च अन्नपाणमिह अत्थे जाते च पण्डितन्ति ।

तत्त्व—उक्कटं उक्कटो उपकटो उभतो बृहत् सङ्गामे सम्पहारे वतमानेनि अत्थो । सूरमिच्छन्तीति असनियापि मत्थके पतमानाय अपनायिनं सूर इच्छन्ति । तस्मि खणे एकरूपो सङ्गामयोवो पत्थेनव्वो होति । मन्तीसु अकु-
तूहलन्ति कतव्वाकतव्वकिञ्च सम्मलनकाले उप्पन्ने मन्तीसु यो अकुतूहलो अविकिण्णवाचो मन्तं न भिन्दन्ति त इच्छन्ति तादिसो नेमु ठानेमु पत्थेनव्वो होति । पियञ्च अन्नपाणमिहोति मधुरे अन्नपाणे पञ्चुपट्ठिते सहस्रिभुञ्जन्त्याय पियगुणल पत्थेनति तादिसो तस्मिं काले पत्थेनव्वो होति । अत्थे जाते च पण्डितन्ति

१. स्या० गेण्डुमयाति ।

अथगम्भीरे किस्मिचिदेव कारण वा पञ्चे वा उप्यन्न पण्डितं विचक्षणं इच्छन्ति, तथारूपो हि तस्मिन् समये पर्यन्तव्यो होतीति ।

एवं राजा बोधिसत्त वण्णत्वा थोमेत्वा धनवस्सं वस्सेन्तो महामंघो विय सत्तहि रतनेहि पूजेत्वा तन्सोवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । [३२८]

बोधिसत्तोपि यथाकम्म गतो । सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा बेरस्स गुणं कथेत्वा जानकं समो-
धानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

महासारजातकं ।

३. विस्सासभोजनजातकं

न विस्ससे अविस्सत्थेति इदं सत्था जेतवने बिहरन्तो विस्सासभोजनं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्थु

तस्मिं किर समये येमुय्येन भिक्षू मातरा नो दिन्नं मातरा भगिनिया चुल्लमातरा चुल्लपितरा मातुलेन मातुलानिया दिन्नं, अम्हाकं गिहीकालेपि भिक्षुकालेपि एते दातु मुत्तरूपा वाति आतीहि दिन्ने चत्तारो पच्चये विस्सत्था हुत्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति ।

सत्था त कारणं जत्वा भिक्षून् मया धम्मदेसनं कातुं वट्ठतीति भिक्षू सन्निपातापेत्वा—भिक्षव्वे ! भिक्षू-ना नाम जातीहिपि अज्जातीहिपि दिन्नके चत्तारो पच्चये पच्चवेक्खित्वाव परिभोगो कानब्बो । अपच्चवेक्खित्वा-परिभोग कत्वा हि कालं कुरूमानो भिक्षुयक्खपेतअत्तभावतो न मुञ्चति । अपच्चवेक्खित्वापरिभोगो नामेस विसपरिभोगसदिसो । विसं हि विस्सासिकेन दिन्नकम्मि अविस्सासिकेन दिन्नकम्मि मारेनियेव । पुब्बेपि विस्सा-सेन दिन्नवित्तं परिभुञ्जित्वा जीवितक्खयं पत्ताति वत्था तेहि याचितो अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मपत्तो रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको गोपालको किट्ठसम्भाषसमये गावो गहेत्वा अरञ्ज्य पबिसित्वा तत्थ गोपल्लिक कत्वा रक्खन्तो वसति । सेट्ठिनो च कालेन कालं गोरसं आहरति । अयस्स गोपल्लिकाय अबिदूरे सीहो निवासं गण्हि । गावीन सीहसन्तासेन मिलातान खीर मन्दं अहोसि । अयं नं एकदिवस सपिण्ण आदाय आगत सेट्ठी पुञ्छि किन्नुखो सम्म गोपालक ! मन्द सप्पीति ? सो तं कारणं आचिक्खि ।

अत्थि पन सम्म ! तस्स सीहस्स कत्थचि पटिबद्धोति ?

अत्थि सामि ! एकाय मिगमातुकाय सद्धि संसग्गोति ।

सक्का पन तं गाहापेतुन्नि ?

सक्का सामीति ।

तेनहि नं गहेत्वा तस्सा नलाटतो पट्टाय सरीरे लोमानि विसेन पुनप्पुन रजित्वा सुक्खापेत्वा द्वे तयो दिवसे अतिक्रामेत्वा त मिगमातुकं विस्सज्जेहि । सो तस्सा सिनेहेन सरीर लेहिन्वा जीवितक्खय पापुणिससति । अयस्स चम्मनखदाठा चेव वसञ्च गहेत्वा आगच्छेय्यासीति हलाहलविसं दत्त्वा उय्योजेसि ।

सो गोपालको जालं खिपित्वा उपायेन तं मिगमातुकं गण्हित्वा तथा अकासि । सीहो [२२६] त दिन्वाव बलवासिनेहेन तस्सा सरीर लेहिन्वा जीवितक्खयं पापुणि गोपालकोपि चम्मादीनि गहेत्वा बोधिसत्तम्म सुन्तिक अगमासि । बोधिसत्तो त कारणं जत्वा परेसु सिनेहो नाम न कत्तब्बो । एव बलसम्पन्नोपि सीहो मिगराज किलेस-वसेन संसग्गं निस्साय मिगमातुकाय सरीर लेहन्तो विसपरिभोगं कत्वा जीवितक्खयं पत्तोति वत्था सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेन्तो इमं गायमाह .—

न विस्ससे अविस्सत्थे विस्सत्थेपि न विस्ससे,

विस्सासा भयमन्वेति सीहं च मिगमातुकाति ।

तत्राय सङ्खेपत्थो । यो पुब्बे सहायो अत्तनि अविस्सत्थो अहोसि तस्मिं अविस्सत्थे यो पुब्बेपि निग्गभयो अत्तनि विस्सासिको येव तस्मिं विस्सत्थेपि न विस्ससे नेव विस्सास करेय्य । किं कारणा विस्सासा भयमन्वेति यो हि मित्तेपि अमित्तेपि विस्सासो ततो भयमेव आगच्छति । कथं ? सीहं मिगमातुका यथा मित्तसन्धववसेन कतविस्सासाय मिगमातुकाय सन्तिका सीहस्स भयं अन्नेतं उपगत सम्पत्तन्ति अत्थो । यथा वा विस्सासवसेन सीहं मिगमातुका अन्नेतुकामा उपगताति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो सम्पत्तपरिसाय धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा महासेट्ठी अहमेव अहोसिन्ति ।

विस्सासभोजनजातकं ।

४. खोमहंसजातकं

सो ततो सो सीतोति इव सत्या बेसालि उपनिस्साय पाठिकारामे विहरन्तो सुनक्खत्तं आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपुसवत्थु

एकस्मिं हि समये सुनक्खत्तो सत्थु उपट्ठाको हुत्वा पत्तचीवरमादाय विचरमानो कोरक्खत्तियस्स धम्मं रोचेन्तो दसबलस्स पत्तचीवर निग्यादेत्वा कोरक्खत्तिय निस्साय वसित्वा तस्स कालकञ्जकअसुरयोनिं निम्बत्त-
काले गिही हुत्वा नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मो अलमरियजाणदस्सविसेसो तक्कपरियाहत्तं
समणो गोतमो धम्मं देसेति वीमसानुवरित रत्तपटिभाण यम्म च रव्वस्म अत्थाय धम्मो देसितो सो न निग्याति
तक्करस्स सम्मा दुक्कक्खयायाति वेमानियं तिण्णं पाकारानं अन्तरे विचरन्तो सत्थु अवण्णं भासति ।

अथायस्मा सारिपुत्तो पिण्डाय चरन्तो तस्सेवं अवण्णं भासन्तस्स मुत्वा पिण्डपातपटिक्कन्तो तमर्थं
भगवतो आरोचेसि ।

भगवा—कोधनो सारिपुत्त ! सुनक्खत्तो मोघपुरिसो [३३०] कोधवसेनेवमाह । कोधवसेनापि पन
सो न निग्याति तक्करस्स सम्मादुक्कक्खयायाति वदन्तो अजानित्वापि मय्हं अगुणमेव भासति, नत्थो पन सो
मोघपुरिसो मय्हं गुण जानानि, मय्हं हि सारिपुत्त ! छ अभिञ्जा नाम अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव
दमवत्तानि अत्थि चतुवेसारज्जजाण अत्थि, चतुयोनिपरिच्छेदकजाणं अत्थि, पञ्चगतिपरिच्छेदकजाणं
अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव एव उत्तरिमनुस्सधम्मममन्नागतं पन म यो एव वेदय्य नत्थि समणस्स
गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मोनिं सो तं वाच अप्पहाय त चित्तं अप्पहाय तं दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत्तं
निक्खित्तो एव निरयेति एव अत्तनो विज्जमानउत्तरिमनुस्सधम्मस्स गुणं कथेत्वा सुनक्खत्तो किर सारिपुत्त !
कोरक्खत्तियस्स दुक्करकारिकाय मिच्छातपे पसन्धो । मिच्छातपे पसीदन्तेन पन मयि एव पसीदितुं वट्ठति ।
अहं हि इतो एकनवुनिकप्पमत्थके अत्थि नुत्थो एत्थ सारोति बाहिरकमिच्छातप वीमसन्तो चतुरङ्ग समन्नागतं
ब्रह्म चरियवासं वसि, तपस्सी सुदं होमि परमतपस्सी लूको सुदं होमि परमलूको, जेगुच्छी सुदं होमि परमजेगुच्छी
पविचित्तो सुदं होमि परमपविचित्तोति वत्वा येरेन याचित्तो अतीतं आहरि ।

अतीतवत्थु

अतीते एकनवुनिकप्पमत्थके बोधिसत्तो बाहिरकतपं वीमंस्सिस्सामीति आजीवकपण्डवज्ज पव्वजित्वा
अचेलको अहोमि रज्जोन्निको । पविचित्तो अहोसि एकविहारी मनुस्से दिस्वा मिगो विय पलायि । महाविकट-
भोजनो अहोमि वच्छगांमयादीनि परिभुञ्जि । अप्पमाद विहारत्थाय अरञ्ज्जे एकस्मिं भिसनके वनसण्डे
विहासि, तस्मिं विहरन्तो हिमपातसमये अन्तरट्टके रत्तिं वनसण्डा निक्खमित्वा अब्भोकासे विहरित्वा सुरिये
उग्याते वनसण्ड पविसति सो यथा रत्ति अब्भोकासे हिमोदकेन तिन्तो तथेव दिवा वनसण्डतो पण्चरन्तोहि
उदकविन्दूहि तेमियति एवं अहोरत्तं सीतदुक्खं अनुभोति । मिम्हानं पन पच्छिमे मासे दिवा अब्भोकासे विहरित्वा
रत्तिं वनसण्डं पविसति, सो यथा दिवा अब्भोकासे आतपेन परित्ताहृत्पत्तो तथेव रत्तिं निवाते वनसण्डे परित्ताहं
पापुणाति, सरीरा सेवधारा मुच्चन्ति । अयस्स पुब्बे अस्सुतपुब्बा अयं गाथा पटिभासि —

सो ततो सो सीतो एको भिसनके वने ।

नगो न अग्गिमासीनो एसनापसुतो मुनीति ॥

तत्थ—सो तत्तोति सुरियसन्तापेन सुतत्तो । सो सीतोति हिमोदकेन सुसीतो सुदुत्तित्तो । एको भिसनके
वनेति यत्थ पविट्ठानं येमुय्येन लोमानि हसन्ति तथारूपे भिसनके [३३१] वनसण्डे एको अदुत्तियोव अहोसिन्ति
दीपेति ।

नगो न अग्गिमासीनोति नगो च न च अग्गिमासीनो तथा सीतेन पीलियमानोपि नेव निवासनपारुपन
वा आदिंयि न अग्गि आगम्म निसीदिन्ति दीपेति । एसनापसुतोति ब्रह्मचरियेपि तस्मिं ब्रह्मचरियसञ्जी हुत्वा

ब्रह्मचरियमेवेतं एसता च गवेसना च उपायो ब्रह्मलोकस्साति एवं ताय ब्रह्मचरियेसनाय पसुतो अनुयुत्तो उस्सुक्कं आपन्नो अहोसिन्ति दस्सेति । मुनीति मुनि लो एस मोनत्थाय पटिपन्नोति एव लोकेन सम्भावितो अहोसिन्ति दीपेति ।

एवं चतुरङ्गसमन्नायतं पन ब्रह्मचरियं चरित्वा बोधिसत्तो मरणकाले^१ उपट्ठित निरयनिमित्त दिस्वा इद वत्तसमादान । निरत्थकन्ति यत्वा तं खणञ्जो व तं लद्धि भिन्दित्वा सम्मादिट्ठि गहेत्वा देवलोके निव्वसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोचानेसि । अह तेन समयेन सो आजीवको अहोसिन्ति ।

सोमहंसजातकं ।

५. महासुदस्सनजातकं

अनिच्चा वत-संक्षाराति इद सत्था परिनिब्बानमञ्चके निपत्तो आनन्दत्थेरस्स मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दकनगरकेत्यादिवचनं आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तथागते जेतवने विहरन्ते सारिपुत्तत्थेरो कत्तिकपुण्णमाय मालकगामके जातोवरके परिनिब्बायि । महामोग्गल्लानो कत्तिकमासस्सेव कालपक्खे आमावसियं परिनिब्बायि । एवं परिनिब्बुते अग्गसावकयुगे अहम्पि कुसिनाराय परिनिब्बायिस्सामीति अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो तत्थ गत्त्वा यमकसालानमन्तरे उत्तरसीसके मञ्चके अनुद्धानसेय्याय निपज्जि ।

अथ न आयस्सा आनन्दत्थेरो—मा भन्ते ! भगवा इमस्मिं खुद्दकनगरके विसमे उज्जङ्गलनगरके साखानगरके परिनिब्बायि । अञ्जोस चम्पाराजगहादीनं महानगरानं अञ्जातरस्मिं भगवा परिनिब्बाय नूति याचि ।

सत्था—मा आनन्द ! इमं खुद्दकनगर उज्जङ्गलनगरकं साखानगरकंति वदेहि । अहं हि पुब्बे सुदस्सनचक्कवर्त्तिराजकाले इमस्मिं नगरे वासं तदा इदं द्वादसयोजनिकेन रतनपाकारेण परिविस्सत्तं महानगरं अहोसीति वत्था धेरेन याचिनो अतीतं आहरन्तो महासुदस्सनमुत्तन्तं कथेसि ।

अतीतवत्थु

तदा पन महासुदस्सन सुधम्मपासादा ओतरित्वा अविदूरे सत्तरतनमये तालवने पञ्चात्तस्मिं कप्पियमञ्चके दक्खिणेन पस्सेन अनुद्धानमेय्याय निपन्न दिस्वा इमानि ते देव ! [३३२] चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुमावतीराजधानिपमुवानि । एत्थ छन्दं करोहीति सुभदाय देविया बुत्ते महासुदस्सो, मा देवि एवं अवच । अथ सो एत्थ छन्दं विनेहि मा अपेक्ख अकासीति एवं मं ओवदाति वत्था किं कारणा देवाति पुच्छितो अज्जाह कालकिरियं नरित्त्सामीति आह । अथ न देवी रुदमाना अक्खीनि पुच्छित्वा किञ्छेन कसिरेन तथा वत्था रोदि परिदेवि । सेसापि चतुरासीतसहस्सा इत्थियो रोदिसु परिदेविसु । अमच्चादिसुपि एकोपि अधिवासेतु नासक्खि । सब्बेपि रोदिसु ।

बोधिसत्तो—अल भणे ! मा सदृमकत्थाति सब्बे निचारेत्वा देवि आमन्तेत्वा मा त्वं देवि ! रोदि मा परिदेवि । तिलमत्तापि हि सङ्खारो निच्चो नाम नत्थि सब्बेपि अनिच्चा भेदनधम्मा एवाति वत्था देवि ओवदन्तो इमं गाथमाह—

अनिच्चा वत सङ्खारा उप्पादवयधम्मिनो ।

उत्पज्जित्वा निरुज्जन्ति तेसं वूपसयो सुल्लोति ॥

तत्थ—अनिच्चा वत सङ्खाराति भदे ! सुभदादेवि ! यत्तकेहि पच्चवेहि समागत्त्वा कता खन्धाय-तनादयो सङ्खारा सब्बे ते अनिच्चा येव नाम । एतेसु हि रूपं अनिच्च-वे-विज्ज्याणं अनिच्चं । चक्खू अनिच्चं-पे-धम्मा अनिच्चा । यं किञ्चिं सविज्ज्याणकअविज्ज्याणकरतनं सब्बं तं अनिच्चमेव । इति अनिच्चा वत सङ्खाराति गण्ह । कस्मा ? उप्पादवयधम्मिनोति सब्बेहेते उप्पादधम्मिनो चेव वयधम्मिनो च उप्पज्जन-भिज्जनसभावा येव । तस्मा अनिच्चाति वेदितव्वा । यस्मा च अनिच्चा तस्मा उत्पज्जित्वा निरुज्जन्तीति उत्पज्जित्वा ठितं पत्थापि निरुज्जन्ति येव । सब्बेवहेते निब्बत्तमाना उत्पज्जन्ति नाम भिज्जमाना निरुज्जन्ति नाम ।

तेसं उप्पादे सति येव ठिति नाम होति, ठितिया सति येव भङ्गो नाम होति । न हि अनुपपन्नस्स ठिति नापि ठितं अभेज्जनकं नाम अत्थि । इति सब्बेपि सत्तारा तीणि खणानि^१ पत्त्वा तत्थ तत्थेव निरुज्जन्ति । तस्मा

१. सी०—लवणखणानि ।

सम्बोधिमे अनिच्चा खणिका इत्तरा अद्दुवा पभङ्गुनो बलिता समीरिता अनद्धनिया पयाता तावकालिका निस्सारा तावकालिकट्ठेन मायामरीचिफेणसदिसा । तेसु भद्दे ! सुभद्दादेवि ! कस्मा सुखसञ्जं उप्पादेसि ? एवं पन गण्ह । तेसं बूप्समो सुखोति सम्बवट्टबूप्समनतो तेसं बूप्समो नाम निम्बाण तदेवेकं एकन्ततो सुखं अञ्जं सुखं नाम नत्थीति ।

एवं महासुवस्सनो अमतमहानिम्बाणेन देसनाय कूटं गृहेत्वा अवसेसस्सापि महाजनस्स दानं देथ, सीलं रक्खथ, उपोसथकम्मं करोथाति ओवादं दत्त्वा देवलोकपरायणो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सुभद्दादेवी राहुलमाता अहोसि, परिनायकरतनं राहुलो अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, महासुवस्सनो पन अहमेवाति ।

महासुवस्सनजातकं । [३३३]

६. तेलपत्तजातकं

समतिस्तिकं जनपदसेसकन्ति इदं सत्या सुम्भरट्टे सेतकं नाम निगमं उपनिस्तस्य अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरन्तो जनपदकल्याणिसुतं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्यु

तत्रहि भगवा-सेय्यथापि भिक्षवे ! जनपदकल्याणी जनपदकल्याणीति खो भिक्षवे ! महा-जनकायो सन्निपतेय्य । सा खो पनेसा जनपदकल्याणी परमपासाबिनी नच्चे परमपासाबनी गीते जनपद-कल्याणी नच्चति गायेतीति खो भिक्षवे ! भीयो सोमसाय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिकूलो । तमेनं एवं वदेय्यु अयं ते अम्भोपुरिस ! समतित्तियो तेलपत्तो अन्तरेन च महासमयं अन्तरेन च जनपदकल्याणिया हारेतब्भो । पुरिसो च तं दुक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धिस्सति यत्थेव न थोकम्पि छट्ठं स्ससि तत्थेव ते सिर पातेस्सामीति । त किम्मञ्जय भिक्षवे ! अपि नु खो सो पुरिसो अमु तेलपत्तं अमनसिकरित्वा बहिद्धा पमाद आहरेय्याति ?

नोहेतं भन्ते ।

उपमा खो म्यायं भिक्षवे ! कता अत्थस्स विञ्जपपनाय । अयमेव अत्थो-समतित्तियोतेल्पत्तोति खो भिक्षवे ! कायगतायेत सतिया अधिवचन । तस्मातिह भिक्षवे ! एवं सिक्खितब्बं कायगता नो सति भाविता भविससति सुसमारद्धाति एवं हि वो भिक्षवे ! सिक्खितब्बं न्ति इमं जनपदकल्याणिसुतं सत्थं सव्य-ञ्जनं कथेसि ।

तत्राय सङ्गेपत्थो । जनपदकल्याणीति जनपदमिह कल्याणि उत्तमा छसरीरदोसरहिता पञ्चकल्याण-समन्नागता । सा हि यस्मा नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिभूला नातिकाली नाच्चोदाता अतिकन्ता मानुसकं वर्णं अप्पता दिव्वं वर्णं तस्मा छसरीरदोसरहिता । छविकल्याणं संसकल्याणं न्हावकल्याणं अट्ठि-कल्याणं वयोक्कल्याणन्ति इमेहि पन पञ्चहि कल्याणेहि समन्नागता पञ्चकल्याणसमन्नागता नाम । तस्सा हि आगनुकोभासकिच्चं नाम नत्थि अत्तनो सरीरोभासेनेव द्वादसहत्थे ठाने आलोकं करोति पियङ्गुसमा वा होति सुवर्णसमा वा । अयमस्सा छविकल्याणता । चत्तारो पनस्सा हत्थपादा मुखपरियोसानञ्च लाखा-रसपरिकम्मकता विय रत्तपवालरत्तकम्बलसदिसं होति । अयमस्सा संसकल्याणता । बीसति नक्षपत्तानि मंसतो अमुत्तट्ठाने लाखारसपूरितानि विय मुत्तट्ठाने खीरआरासदिसानि । अयमस्सा न्हावकल्याणता । इत्तिंस दन्ता सुफुत्तिसा सुधोतवजिरपन्ति विय ज्ञायन्ति अयमस्सा अट्ठिकल्याणता । बीसं वत्ससत्ताकपि पन समाना सोलसवत्सुद्देसिका विय होति निव्वलि [३३४] पलिता । अयमस्सा वयोक्कल्याणता ।

परमपासाबिनीति एत्थ पन पसवन्नं पसवो पवत्तीति अत्थो । पसवोयेव पासावो । परमो पासावो परमपासावो, सो अस्सा अत्थीति परमपासाबिनी । नच्चे च गीते च उत्तमपवति सेट्ठिकरिया उत्तममेव नच्चं नच्चति गीतञ्च गायतीति बुत्तं होति । अथ पुरिसो आगच्छेय्याति न अत्तनो रुचिया आगच्छेय्य । अयं पनेत्थ अधिप्पायो । अथेव महाजनमञ्जे जनपदकल्याणिया नच्चमानाय साधुसाधूति साधुकारेसु च अङ्गुलिपोठनेसु चेलुक्केपेसु च पवत्तमानेसु तं पवत्ति सुत्था राजा बन्धनागारतो एकं पुरिसं पक्कोसापेत्वा निगतानि भिन्विता समतित्तिकं सुपरिपुणं तेलपत्तं तस्स हत्थे दत्त्वा उभोहि हत्थेहि दत्तुं गाहापेत्वा एक असिहत्थं पुरिसं आणा-पेसि एतं गहेत्वा जनपदकल्याणिया समञ्जट्ठानं गच्छ यत्थेव नैस पमादं आगम्म एकम्पि तेलविन्दुं छट्ठेति-तत्थेवस्स सीस छिन्दाति । सो पुरिसो असि उक्खिपित्वा तं तज्जेन्तो तत्थ नैसि । सो मरणभयतज्जितो जीवितु-कामताय पमादक्केन तं अमनसिकत्वा सकिम्पि अक्खीनि उम्मिलेत्वा तं जनपदकल्याणि न ओलोकेसि । एवं भूतपुञ्जमेवेतं वत्तुं । सुत्ते पन परिकप्पवनेनेतं बुत्तन्ति वेदितब्बं ।

उपमा सो भ्यायन्ति एत्थ पन तेलपत्तस्स ताव कायगतासतिया ओपम्मसंसन्दनं कतमेव । एत्थ पन राजा विय कम्मं दठब्बं, असि विय किलेसा, उक्खित्तासिकपुरिसो विय मारो, तेलपत्तहत्थपुरिसो विय कायगता-सतिभावको विपत्तसकयोगावचरो । इति भगवा कामगतासति भावेतुकामेन भिक्खुना तेलपत्तहत्थेन तेन पुरिसेन विय सति अविस्मज्जेत्वा अप्पमात्तेन कायगतासति भावेतब्बाति इम सुत्तं आहरित्वा दस्सेसि ।

भिक्खू इमं सुत्तं च अत्थं च सुत्वा एवमाहं सु—दुक्करं भन्ते ! तेन पुरिसेन कत्तं तथा रूपि जनपदकल्याणि अनोलोकेत्वा तेलपत्तं आदाय गच्छन्तेनाति ।

सत्था न भिक्खवे ! तेन दुक्करं कत्तं, सुकरमेवेत्तं । कम्मा ? उक्खित्तासिकेन पुरिसेन सन्तज्जेत्वा निम्बमानताय । य पन पुब्बं पण्डिता अप्पमादेन सति अविस्मज्जेत्वा अभिसङ्खट दिम्बरूपमि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा अनोलोकेत्वाव गत्वा रज्जं पापुणिसु एत दुक्करन्ति वत्ता तेहि याचितो अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जं पुत्तसत्तस्स सब्बकनिट्ठो हुत्वा निम्बत्तित्वा अनुपुब्बेन विञ्जुत्त पापुणि । तदा च रज्जं गेहे पच्चेकबुद्धा भुञ्जन्ति । बोधिसत्तो तेस वेय्या-वच्चं करोति । सो एकदिवसं चिन्तेसि, मम बहू भातरो लच्छामि नुखो अह् इमस्मि नगरे कुलसन्तकं रज्ज उदाहू नोति । अथस्स एतदहोसि । पच्चेकबुद्धे पुच्छित्वा जानिस्सामीति । सो [३३५] दुत्तिमदिवसे पच्चेक-बुद्धेसु आगतेसु धम्मकरक आदाय पानीय परिस्सावेत्वा पादे घोवित्वा तेलं मक्खेत्वा तेस अन्तरे खज्जक खादित्वा निसिन्नकाले बन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो तमत्थं पुच्छि ।

अथ नं ते अवोचुं—कुमार ! न त्व इमस्मि नगरे रज्जं लभिरग्गमि इत्ता पन बीसयोजनसतमत्थके गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगर नाम अत्थि तत्थ गन्तु सक्कोन्तो इतो सत्तमे दिवसे रज्ज लच्छसि । अन्तरामग्गे पन महावत्तनि अटवियं परिपन्थो अत्थि, त अटवि परिहरित्वा गच्छन्तस्म बीमनियोजनसतिको मग्गो होति, उज्जकं गच्छन्तस्स पञ्चासयोजनानि होति सो हि अमनुस्सकन्तारो नाम तत्थ यक्खिणियो अन्तरामग्गे गामे च सालायो च मापेत्वा उपरि सुवण्णतारकविचिन्तितानि महारह् सेय्य पञ्चापेत्वा नानाविगगपट्टसाणियो परिनिक्षिपित्वा दिम्बालङ्कारेहि अत्तभावं मण्डेत्वा सालासु निमीदित्वा गच्छन्ते पुरिसे मभुराहि वाचाहि सङ्गण्हित्वा किलन्तरूपा विय पञ्चासय्य इघागन्त्वा निमीदित्वा पानीय पिबित्वा गच्छयानि पक्कासित्वा आगतान आसनानि दत्वा अत्तनो रूपलीगुहापिलांसहि पलोभेत्वा किलेसवमिके कत्वा अत्तना सट्ठि अज्जभाचारे कते तत्थेव ते लोहितेन पद्मरन्तेन खादित्वा जीवितक्खय पापेन्ति । रूपगोचरसत्त रूपेनेव गण्हन्ति, सद्गोचर मधुरेन गीतवादितसदेन गन्धगोचर दिम्बगन्धेहि रसगोचरं तस्म दिम्बेन नानगारमभोजनेन फाट्टव्यगोचर तस्स उभतो लोहितकूपधानेहि दिव्यसयनेहि गण्हन्ति । सचे इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ता अनोलोकेत्वा सति पच्चपट्ट-पेत्वा गमिस्ससि सत्तमे दिवसे तत्थ रज्ज लभिरससीति ।

बोधिसत्तो—होतु भन्ते ! तुम्हाकं ओवाद गहेत्वा कि ता ओलोकेस्सामीति पच्चेकबुद्धेहि परित्त कारा-पेत्वा परित्तवालिकञ्चव परित्तउदकञ्च परित्तसुत्तञ्च आदाय पच्चेकबुद्धे च मातापतरं च बन्दित्वा निवेसन गन्त्वा अत्तनो पुरिसे आह—अह् तक्कसिलायं रज्जं गहेतु गच्छामि, तुम्हे इथेव निट्ठवाति ।

अथ नं पञ्च जना आहम्, मयमि अनुगच्छामाति ।

न सक्का तुम्हेहि अनुगन्तु अन्तरामग्गे किर यक्खिणियो रूपादिगोचरे मनुस्से एवञ्चवेवञ्च रूपादीहि पलोभेत्वा गण्हन्ति, महापरिपन्थो अह् पन अत्तान तक्केत्वा गच्छामीति ।

किम्पन ते देव ! मयं तुम्हेहि सट्ठि गच्छन्ता अत्तनो पियानि रूपादीनि ओलोकेस्साम ? मयं हि तुथेव गमिस्सामाति ।

बोधिसत्तो—तेनहि अप्पमत्ता होवाति ते पञ्च जने आदाय मग्ग पटिपज्जि । यक्खिणियो गामादीनि मापेत्वा निसीदिसु । तेसु रूपगोचरो पुरिसो ता यक्खिणियो ओलोकेत्वा रूपारम्भेन पटिबद्धो थोकं ओहीयि ।

बोधिसत्तो—कि भो ! थोक ओहीयसीति आह ।

देव ! पादा मे रुजन्ति थोकं सालाय निसीदित्वा आगच्छामीति ।

अम्भो ! [३३६] एता यक्खिणियो मा म्भो पत्थेसीति ।

यं होति तं होतु न सक्कोमि देवाति ।

तेनहि पञ्जायिस्ससीति इतरे चत्तारो आदाय अगमासि ।

सोपि रूपगोचरको तासं सत्तिकं अगमासि, ता अत्तना सद्धि अञ्जाचारे कते तं तत्थेव जीयितव्वयं पापेत्वा पुरतो गत्त्वा अञ्ज सानं मापेत्वा नानातुरियानि गहेत्वा गायमाना निसीदिसु । तत्थ सहगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्त्वा नानप्पकारे गन्धकरण्णे पूरेत्वा आपणं पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ गन्धगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्त्वा नानम्मरसानं दिव्वभोजनान् भाजनानि पूरेत्वा ओदन्नि-कापणं पसारत्वा निसीदिसु । तत्थ रसगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गत्त्वा दिव्वसयनानि पञ्जापेत्वा निसीदिसु । तत्थ फोट्टम्बगोचरको ओहीयि । तम्पि खादिसु । बोधिसत्तो एक्कोव अहोमि । अथेका यक्खणि अतिखरमन्तो वतायं अहं तं खादित्वाव निवत्तिस्सामीति बोधिसनस्स पच्छतो पच्छतो अग-मासि । अट्ठविंशं परभागे वनकम्मिकादयो 'यक्खणि दिस्वा—अयं ते पुरतो गच्छन्तो पुरिसो किं होतीति पुच्छिस्सु ।

कोमारसामिको मे अय्याति ।

अम्भो ! अय एव सुकुमारा पुप्फदामसदिमा सुवण्णवण्णा कुमारिका अत्तनो कुणं छट्ठेत्वा भवन्न तक्केत्वा निकवन्ता, कस्मा एतं किलमेत्वा आदाय न गच्छमीति ?

नेसा अय्या ! मय्ह पञ्जापती, यक्खणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति ।

अय्या ! पुरिसा नाम कुट्टकाले अत्तनो पञ्जापतियो यक्खिणियोपि करोन्ति पेत्तिनयोपीनि । सा गच्छमाना गम्भिणीवण्ण दस्सेत्वा पुन सकिं विजानवण्ण कत्वा पुत्त अङ्केनादाय बोधिसत्त अनुवन्धि । दिट्ठदिट्ठा पुरिमनयेनेव पुच्छन्ति । बोधिमन्तोपि तथेव वत्त्वा गच्छन्तो तक्कसिल पापुणि । मा पुत्त अन्नरथापत्त्वा एक्कि-काव अनुवन्धि । बोधिसत्तो नगद्वारं गत्वा एक्कस्सा सालाय निसीदि । सा बोधिसत्तस्स तेजेन पविसितुं अक्ककोन्ती दिव्वरूप मापेत्वा सालाद्वारे अट्ठासि । तस्मिं समये तक्कसिलान्तो राजा उय्यान गच्छन्तो तं दिस्वा पटियद्धच्चित्तो हुत्वा गच्छिम्हिस्सा सस्सामिकअस्सामिकभाव जानाहीनि मनुम्म पेसेसि ।

सो त उपसङ्कमित्वा—सस्सामिकासीनि पुच्छि ।

आम अय्य ! अय मे सालाय निसिन्नो सामिकोति ।

बोधिसत्तो—नेसा मय्ह पञ्जापती, यक्खणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति आह ।

सा—पुरिसा नाम अय्या । कुट्टकाले य इच्छन्ति तं वदन्तीति आह ।

सो उभिन्नमि वचन रञ्जो आरोचेसि । राजा अस्सामिकभण्ड नाम राजसन्नक हांतीनि यक्खिणि पक्कोसापेत्वा एकहत्थिपिट्ठे निसीदापेत्वा नगर पदक्खिण कत्वा पासाद आरुह्य तं अगमहेमिट्ठाने ठपेसि । सो नहयतानुत्तितो सायमाम भुञ्जित्वा [३३७] सिग्गिसयनं अभिरुहि । सापि यक्खणी अत्तनो उपकण्णनक आहार आहूत्वा अलङ्कनपटियत्ता सिग्गिसयने रञ्जा सद्धि निपज्जित्वा रञ्जो रत्नवसनं गुवसमणित्तस्स निपन्नकाले एकेन पस्सेन परिवसित्वा परोदि । अथ न राजा—किं भदे ! रोदसीनि पुच्छि ।

देव ! अहं तुम्हेहि मग्गे दिस्वा आनीता । तुम्हाकञ्च गेहे बहू इत्थियो साहं सपत्नीनं अन्तरे बस-माना कथाय उपपन्नाय को तुय्ह मातर वा पितरं वा गोत्त वा जानाति ? त्वं अन्तरामग्गे दिस्वा आनीता नामानि सीमे गहेत्वा निष्पीनियमाना विय मङ्कु भविससामि । सचे तुम्हे सकलरज्जे इस्सरियञ्च आणञ्च मय्हं ददेय्याय कोचि मय्हं चित्तं कोपेत्वा कथेनुं न सक्खिस्सतीति ।

भदे ! मय्हं सकलरट्ठवासिनो न किञ्चि होन्ति । नाहं एतेसं सामिको ये पन राजाणं कोपेत्वा अक-त्तन्नं करोन्ति नेसञ्जोवाह सामिको इमिना कारणेन न सक्का तुय्ह सकलरट्ठे इस्सरियञ्च आणञ्च दानुन्ति । तेनहि देव ! मचे रट्ठे वा नगरे वा आणं दातु न सक्कोय अन्तोनिवेसने अन्तोवलञ्जनकान् उपरि मम वसे वत्तन्तथाय आणं देय देवाति ।

राजा दिव्वफोट्टब्बेन बद्धो तस्सा वचनं अतिक्कमितु असक्कोन्तो साधु भदे ! अन्तोवलञ्जनकेसु तुय्हं आणं दम्मि, त्वं एते अत्तनो वसे वत्तापेहीति आह । सा साधूति सम्पटिच्छित्त्वा रञ्जो निद् ओक्कन्तकाले

यक्षलग्नगरं गत्वा यक्षे पक्षोसित्वा अत्तनो राजानं जीवितकलयं पापेत्वा अट्टिमत्तं सेसेत्वा सत्त्वं नहार्चम्ममंस-
लोहितं खाद । अर्चसेसयक्त्वा महाद्वारतो पट्टाय अन्तोनिवेसनं कुक्कुरकुक्कुरे आदि कत्वा सत्त्वं खादित्वा
अट्टिसेसे अकंसु । पुनर्दिवसे द्वारं यथापिहितमेव दिस्वा मनुस्सा फरसूहि क्वाटानि कोट्टत्वा अन्तो पविसित्वा
सत्त्वं निवेसनं अट्टिकपरिपुष्णं दिस्वा सत्त्वं बत सो पुरिसो आह नाय मय्दं पजापत्ती यक्खिणी एसति । राजा
पन किञ्चि अजानित्वाव तं गेहे अत्तनो भरियं अकासि । सा यक्षे पक्षोसित्वा सत्त्वं जमं खादित्वा गता भवि-
स्सतीति आहसु ।

बोधिसत्तोपि त दिवसं तस्सा येव सालायं परित्तवालिकं सीसे पक्खिपित्वा परित्तसुत्तं परिक्षिपित्वा
क्षयं गहेत्वा ठिनकोव अरणं उट्ठापेसि । मनुस्सा सकलराजनिवेसनं सोधेत्वा हरितुपलितं कत्वा उपरि गम्बेहि
विसिम्पित्वा पुष्फानि विकिरित्वा पुष्फवामानि ओसारेत्वा धूपं दत्वा नवमाला बन्धित्वा सम्मन्तयिसु—भो !
हिय्यो सो पुरिसो दिव्यरूपं मापेत्वा पक्खतो आगच्छन्ति यक्खिणं इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकनमतमि न
अकासि, सो अतिविय उलारसत्तो धितिमा ज्ञापसम्भो तादिसे पुरिसे रज्जं अनुसासन्तो सत्त्वं रट्ठं सुखित भवि-
स्सति त राजानं करोमाति । अथ सत्त्वे अमच्चा च नागरा च एकच्छन्दा हुत्वा बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा देव ।
तुम्हे इमं रज्जं कारेयाति कत्वा नगरं पवेसेत्वा रत्नरासिम्हि ठपेत्वा अभिसिञ्चित्वा तक्कसिलाराजानं अकसु ।

सो चत्तारि अगतियमनानि वज्जेत्वा दस राज्ञश्चमे अकोपेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्तो दानादीनि पुञ्ञानि
कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह —

समसित्तिकं अनवसेसकं तेलपत्तं यथा परिहरेय्य ।

एवं सचित्तमनुरक्खे सतिवा पत्थयानो विसं जगतपुञ्ञगति ॥

तत्थ—समसित्तिकन्ति अन्तो मुखवट्टिलेखं पापेत्वा सम्भरितं । अनवसेसकस्ति अनवसिञ्चनकं
अपरिस्सावनकं कत्वा । तेलपत्तन्ति पक्खिततिलतेलपत्तं । परिहरेय्याति हरेय्य आदाय गच्छेय्य । एवं
सचित्तमनुरक्खेति त तेलमरितं पत्तं यिय अत्तनो चित्तं कायगतासतिया गोचरे चेव सम्मयुत्तसतिया चाति उभिन्न-
मन्तरे पक्खिपित्वा यथा मुहुत्तमि बहिद्धा गोचरे न विक्खिपति तथा पण्डितो योगावचरो रक्खेय्य गोपेय्य ।
किं कारणा ? एतस्स हि—

दुष्मिग्गहस्स लह्णो यत्थ कामनिपातिनो ।

चित्तस्स दमघो साधु चित्तं दन्त सुखावह ॥

तस्माः— सुदुदसं सुनिपुणं यत्थ कामनिपातिन ।

चित्तं रक्खेय्य मेधावी चित्तं गुत्त सुखावहं ॥

इदं हि— दूरद्वगमं एकचर असरीरं गुहासय ।

ये चित्तं सज्जमेस्सन्ति मोक्खन्ति मारबन्धना ॥

इतरस्स पन— अनवट्टित्तित्तस्स सद्धम्मं अबिजानतो ।

परिलवप्पसादस्स पञ्ञा न परिपूरति ॥

चिरकम्मट्टानसहायस्स पनः—

अनवस्सुत्तचित्तस्स अनन्वाहत्तेतसो ।

पुञ्ञपापपहीनस्स नत्थि जागरतो भयं ॥

तस्मा एतः— फट्ठनं चपलं चित्तं दूरक्खं दुष्मिवारयं ।

उज्जुं करोति मेधावी उसुकारोव तेजनं ॥

एवं उज्जुं करोन्तो सचित्तमनुरक्खे । पत्थयानो विसं जगतपुञ्ञगति इमस्सि कायगतासत्तिकम्मट्टाने कम्मं
आरभित्वा अनमतमो संसारे अगतपुञ्ञ विसं पत्थेन्तो पिहेन्तो बुत्तपयेनेव सक चित्तं रक्खेय्याति अत्थो । का
पनेसा दिसा नाम ?—[३३६]

मातापिता दिसा पुब्बा आचरिया दक्खिणा दिसा ।

पुत्तबाया दिसा पच्छा गितामच्चा च उत्तरा ।

दासकम्मकरा हेट्ठा उडं समणब्राह्मणा,
एता दिसा नमस्सेय्य अप्पयत्तो^१ कुले विहीति^२ ।

एत्थ ताव पुत्तसारादयो दिसाति वुत्ता—

दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो
उडं अघो दसदिसा इमायो,
कतम दिसं तिट्ठति नागराजा
यमदुसा सुपिने छन्निसाणन्ति ।^३

एत्थ पुरत्थिमादिभेदा दिसाव दिसाति वुत्ता ।

आगारिनो अन्नदपानवत्थदा
अव्हायिकानम्मि दिसं वदन्ति,
एमा दिसा परमा सेतकेतु ।

यं पत्था दुक्खी सुत्थिनो भवन्तीति ।^४

एत्थ पन निब्बाणं दिसानि वुत्तं । इधापि तदेव अधिप्पेतं । तं हि स्वर्यं विरागन्ति आदीहि दिस्सति,
तस्मा दिसाति वुच्चति । अनमतगो पन ससारे केनचि बालपुषुज्जनेन सुपिनेनपि अगतपुब्बताय अगतपुब्बा
दिसा नामाति वुत्तं । त पत्थयन्तेन कायगतासतिया योगो करणीयोति । एव सत्था निब्बाणेन देसनाकूटं
गहेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, रज्जप्पत्तकुमारो पन अहमेवाति ।

तेलपसञ्जातकं ।

७. नामसिद्धिजातकं

जीवकञ्च मरं विस्थाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं नामसिद्धिकं भिक्षु आरब्ध कथेति ।

पञ्चपापवत्सु

एको किर कुलपुत्रो नामेन पापको नाम । सो सासने उर दत्वा पञ्चजितो भिक्षुहि एहावुसो पापक ! तिट्ठावुसो पापकाति बुच्चमानो चिन्तेसि लोके पापकं नाम लामकं कालकण्णिमूतन्ति बुच्चति, अञ्ज मङ्गल-पटिसयुत्त नाम आहुरापेस्सामीति । सो आचरियुपज्जाये उपसङ्कमित्वा—भन्ते । मय्ह नाम अवमङ्गलं अञ्जाम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ नं ते एवमाहंसु—आवुसो ! नामं नाम पण्णत्तिमत्त । नामेन काचि अत्यसिद्धि नाम नत्थि । अत्तनो नामेनेव [३४०] सन्तुट्ठो होहीति ।

सो पुनपुन याचियेव । तस्सायं नामसिद्धिकभाषो भिक्षुसङ्घं पाकटो जातो । अथेकदिवसं धम्म-सभाय सन्निप्ता भिक्षु कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! असुको किर भिक्षु नामसिद्धिको मङ्गल नामं आहुरा-पेतीति । अथ सत्त्वा धम्मसभ आगत्वा काय नृथ भिक्षव्वे ! एतरहि कथाय सन्निप्ताति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्षव्वे । सो इदमेव नामसिद्धिको पुच्छेति सो नामसिद्धिको येवाति वत्त्वा अतीन आहुरि ।—

अतीतवत्सु

अतीते तत्कमिलाय बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि मन्ते वाचेति । तस्सेको माणवो पापको नाम नामेन । सो एहि पापक ! याहि पापकाति बुच्चमानो चिन्तेमि-मय्ह नाम अव-मङ्गलं अञ्ज नाम मे आहुरापेस्सामीति । सो आचरिय उपसङ्कमित्वा—आचरिय । मय्ह नाम अव-मङ्गल अञ्जाम्मे नामं करोथाति आह ।

अथ न आचरियो अवाच—गच्छ तात । जनपदचारिक चरित्वा अननो अभिरुचित एक मङ्गल नाम गहेत्वा एहि, आगतस्स ते नामं परिवत्तेत्वा अञ्ज नाम करिस्सामीति ।

सो साधूनि पाषेय्यं गहेत्वा निक्खन्तो गामेन गाम चरन्तो एक नगर पापुणि । तत्थ चेको पुरिसो कालकतो जीवको नाम नामेन । सो त ज्ञातिजनेन आलाहन् नीयमान दिस्वा—किनामको नामेस पुरिसोति पुच्छि ।

जीवको नामेसोति ।

जीवकोपि मरतीति ?

जीवकोपि मरति अजीवकोपि मरति । नामं नाम पण्णत्तिमत्त । त्व बालो मञ्जेति ।

सो त कथं गत्वा नामे मज्जन्तो हुत्वा अन्तोन्नगर पाविमि । अथेक दास भति अददमान सामिका द्वारे निसीदापेत्वा रज्ज्या पहरन्ति । तस्सा च धनपालीनि नामं होनि । सो अन्तर्गवीथिया गच्छन्तो त पोथियमान दिस्वा—करुमा इम पोषेथाति पुच्छि ।

भति दातु न सक्कोतीनि ।

किम्पनस्सा नामान्ति ?

धनपाली नामाति ।

नामेन धनपाली सयानापि अतिमत्तं दातु न सक्कोतीति ?

धनपालियोपि अधनपालियोपि दुग्गता होन्ति । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं पन बालो मञ्जेति ।

सो नामे मज्जन्ततरो हुत्वा नगरा निक्खम्ममग्ग पटिपन्नो अन्तरामग्गे अग्गमूल्हं पुरिसं दिस्वा—

अम्भो ! किं करोन्तो विचरसीति पुच्छि ।

मग्गमूल्होहिं शाभीति ।

किम्पन ते नामन्ति ?

पन्थको नामाति ।

पन्थकापि मग्गमूलहा होन्तीति ?

पन्थकोपि अपन्थकोपि मग्गमूलहो होति । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । त्वं वालो मञ्जोति ।

सो नामे अतिमञ्जत्तो हुत्वा बोधिमत्तस्स सन्तिकं गत्वा किं तात ! नामं रोचेत्वा आगतोसीति च वृत्ते—आचरिय ! जीवकापि नाम मरन्ति अजीवकापि, धनपानियोपि दुग्गता होन्ति अधनपानियोपि, पन्थकापि [३४१] मग्गमूलहा होन्ति अपन्थकापि । नाम नाम पण्णत्तिमत्तं । नामेन सिद्धिं नत्थि । कम्मेनेव सिद्धि । अलं मय्ह अञ्जो न नामेन । तदेव मे नामं होतुनि आह ।

बोधिसत्तो तेन दिट्ठञ्च कतञ्च ससन्देत्वा इमं गायमाह —

जीवकञ्च सत्तं विस्वा धनपासिञ्च दुग्गतं,

पन्थकञ्च वने मूलहं पापको पुनरागतोति ।

तस्य पुनरागतोति इमानि तीणि कारणानि दिस्वा पुन आगतो । रकारो मन्धिवमेन वृत्तो ।

सत्था इमं अनीन आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेस नामसिद्धिको पुब्बेपेस नामसिद्धिको येवानि वत्वा जातकं समोधानेत्ति । तदा नामसिद्धिको इदानिपि नामसिद्धिको येव आचरियपरिमा बुद्धपरिमा । आचरियो पन अहमेवाति ।

नामसिद्धिजातकं ।

८. कूटवाणिजजातकं

साधु खो पण्डितो नामाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं कूटवाणिजं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपक्षवत्

सावत्थिय हि द्वे जना एकतोव वणिज्जं करोन्ता भण्डं सकटेनादाय जनपदं गत्वा लद्धलाभा पच्चाग-
मिस्सु । तेसु कूटवाणिजो चिन्तेसि—अयं बहू दिवसे दुग्धोजनेन चैव दुक्खसेय्याय च किलन्तो इदानीं अत्तनो
घरे नानगरसेहि यावदत्थं सुभोजनं भुञ्जित्वा अजीरकेन मरिस्सति अथाहं इमं सत्त्वं भण्डं तयो कोट्टासे कत्वा
एक तस्स दारकान दस्सामि द्वे कोट्टासे अत्तनो गहेस्सामीति । सो अज्ज भाजेस्साम स्वे भाजेस्सामाति भण्ड
भाजेतु न इच्छि । अथ नं पण्डितवाणिजो अकामकं निप्पिलेत्वा भाजापेत्वा विहारं गत्वा सत्थारं वन्दित्वा
कतपटिसन्थारो अतिपपञ्चो ते कतो इधामन्त्वापि चिरेन बुद्धपट्टानं आगतोसीनि वुत्ते त पवत्ति भगवतो आरो-
चेसि ।

सत्या—न खो सो उपासक ! इदानेव कूटवाणिजो पुब्बेपि कूटवाणिजो येव इदानीं पन त वञ्चेतु
कामो जातो पुब्बे पण्डितेपि वञ्चेतु उस्सहीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्स्य

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसिय वाणिजकुले निव्वत्ति । नामगृहणदिवसे
चत्स पण्डितोति नाममकस्सु । सो वयप्पत्तो अज्जेन वाणिजेन सद्धि एकतो हुत्वा वणिज्ज करोति । तस्स
अतिपण्डितोति नाम अहोसी । ते वाराणसितो पञ्चहि सकट [३४२] सतेहि भण्ड आदाय जनपदं गत्वा
वणिज्जं कत्वा लद्धलाभा पुन वाराणसि आगमिस्सु । अथ नेस भण्डभाजनकाले अतिपण्डितो आह—मया
द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

किं कारणं ?

त्व पण्डितो, अह अतिपण्डितो । पण्डितो एकं लद्ध अग्रहीति । अति पण्डितो द्वेति ।

ननु अम्हाक द्विगम्यि भण्डमूलमपि गोणादयोपि ममसमायेव । कस्मा त्व द्वे कोट्टासे लद्ध अरहमीति ?
अतिपण्डितभावेनाति ।

एव ते कथं वद्धेत्वा कलह अकस्सु । ततो अतिपण्डितो अत्येको उपायोति चिन्तेत्वा अत्तनो पितर एकास्मि
सुसिररक्खे पवेसेत्वा त्व अम्हेस्स आगतेस्सु अतिपण्डितो द्वे कोट्टासे लद्ध अरहमीति वेदय्यासीति वत्वा बोधिमत्त
उपसङ्गकमित्वा सम्म । मय्हं द्विगं कोट्टासान युत्तभाव वा अयत्तभाव वा एसा रक्खदेवना जानाति । एहि न
पुच्छिस्सामाति त तत्थ नेत्वा—अय्ये ! रक्खदेवने ! अम्हाक अट्ठ पच्छन्दाति आह ।

अयस्स पिता सर परिवत्तेत्वा तेनहि कथेयाति आह ।

अय्ये ! अय पण्डितो अह अतिपण्डितो, अम्हेहि एकतो बोहारो कतो, तत्थ केन किं लद्धव्वन्ति ?

पण्डितेन एको कोट्टासो, अतिपण्डितेन द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

बोधिमत्तो एव विनिच्छित्त अट्ठं सुत्वा इदानीं देवताभाव वा अदेवताभाव वा जानिस्सामीति पलाल
आहरित्वा सुसिर पूरेत्वा अग्निं अदासि । अतिपण्डितस्स पिता जानाय फट्टकाने अद्वज्जायेन सगिरेन उपरि
आरुह्य साखं गहेत्वा ओलम्बन्तो भूमिय पतित्वा इमं गायमाह—

साधु खो पण्डितो नाम नत्थेव अतिपण्डितो,

अतिपण्डितेन पुत्तेन पनम्हि उपकूलितोति ।

तत्थ—साधु खो पण्डितो नामाति इमस्मि लोके पण्डिज्जेन समन्नागतो कारणाकारणञ्चु पुग्गलो
साधु सोमनो । अतिपण्डितोति नाममत्तेन अतिपण्डितो कूटपुरितो नत्थेव वरं । पनम्हि उपकूलितोति धोकेन-
म्हि भामो अद्वज्जायकोव मुत्तोति अत्यो ।

१. स्या—उपकूटितोति ।

ते उभोपि मज्जे शिन्दित्वा समञ्जो वकोद्गासं गृहित्वा यथाकर्मं गता । सत्या पुन्येपेस
कूटवाणिजो येवाति वत्सा इमं अतीतं बाहरित्वा जातकं समोवातेसि । तदा कूटवाणिजो पञ्चुप्पन्नो कूट-
वाणिजोव, पण्डितवाणिजो पन अहमेवाति ।

कूटवाणिज्यजातकं ।

६. परोसहस्सजातकं

परोसहस्सम्पि समागतानन्ति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो पुणुज्जनपुच्छकं पञ्च आरब्ध कथेसि ।
वत्थु सरभङ्गजातके आवीभवस्सिति । [३४३]

पञ्चपल्लवत्थु

एकस्मि पन समये भिक्खु धम्मसभायं सन्निपत्तिना आवुसो ! दसवलेन सङ्कितेन कथितं धम्मसेना-
पत्तिसारिपुत्तो वित्थारेन व्याकासीति थेरस्स गुणकथाय निसीदिसु । सत्त्वा आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे !
एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वुत्ते न भिक्खवे ! सारिपुत्तो इदमेव मया सङ्कितेन
मासितं वित्थारेन व्याकरोति, पुब्बेपि व्याकासि येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मवत्ते रज्जं कारेन्ने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्यत्तित्वा तवकसिलायं
सम्भसिपानि उमाप्तित्वा कामे पहाय इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टममापत्तियो निव्यत्तेत्वा
हिमवन्ते विहारि । परिवारोपिस्स पञ्चतापससतानि अहेसुं । अयस्स जेट्टन्तेवासी वस्सारत्तसमये उपडड
इसिगणं आदाय लोणम्बिलसेवनत्थाय मनुस्सपय अगमासि । तदा बोधिसत्तस्स कालकिरियसमयो जातो ।
अथ तं अन्तेवासिका आचरिय, कतरो वो गुणो लद्धोति अधिगम पुच्छिस्सु । सो नत्थि किञ्चीति वत्त्वा
आभस्सरब्रह्मलोके निव्वन्ति । बोधिसत्ता हि अरूपसमापत्तिभाभिन्नो हत्वापि अभज्जट्टानत्ता आरुपे न
निव्वन्ति । अन्तेवासिका आचरियस्स अधिगमो नत्थीति आलाहने सककार न करिस्सु ।

जेट्टन्ते वामिको आगन्त्वा कहं आचरियोति पुच्छित्वा कालकतोति सुत्त्वा—अपि आचरियं अधिगमं
पुच्छित्थाति आह ।

आम पुच्छिन्हाति ।

किं कथेसीति ?

नत्थि किञ्चीति तेन वुत्तं अयस्स अम्हेहि सककारो न कतोति आहंसु ।

जेट्टन्तेवासिको—सुन्दे आचरियस्स वचनत्थं न जानित्थ, आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिसामी आचरि-
योति आह ।

ते तस्मि पुनप्पुनं कथेन्तेपि न सद्दिस्सु । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा अन्धबाला मम जेट्टन्तेवासिकस्स
न सद्दिह्मि इमं तेत्तं कारणं पाकटं करिस्सामीति ब्रह्मलोका आगन्त्वा अस्समपदमत्थके महत्तेनानुभावेन आकासे
ठत्त्वा जेट्टन्तेवासिकस्स पञ्चानुभावं वण्णेन्तो इमं गाथमाहः—

परोसहस्सम्पि समागतानं कम्मेय्मुं ते वस्ससत्तं अपञ्जा,

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो यो भासितस्स विजानाति अत्थप्पि ।

तत्थ—परोसहस्सम्पीति अतिरेकसहस्सम्पि । समागतानन्ति सन्निपत्तितानं भासितस्स अर्थं जानितुं
अमकान्तेन बालान् । कन्देय्यु ते वस्ससत्तं अपञ्जाति ते एवं समागता अपञ्जा इमे बाला तापसा विय
वस्ससत्तपि वस्ससहस्सम्पि रोदेय्यु परिदेवेय्युं रोदमानापि पन अत्थं वा कारणं वा नेव जानेय्युन्ति दीपेति ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जोति एवरूपानं [३४४] बालानं परोसहस्सतोपि एको पण्डितपुरिसोव सेय्यो
वरतरोति अत्थो । कीदसि सपञ्जोति ? यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति स्वायं जेट्टन्तेवासिको विधाति ।

एव महासत्तो आकासे ठितोव धम्मं देसेत्वा तापसगणं बुज्झापेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो । तेपि तापसा
जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसु । सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोषानेसि । तदा
जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो अहेसि । महाब्रह्मा पन अहमेयाति ।

परोसहस्सजातकं ।

१०. असातरूपजातकं

अस्मिन् सतरूपेणास्ति इदं सत्या कुण्डियनगर उपनिस्साय कुण्डयाचवने विहरतो कोलियराजधीतरं सुप्पवासा उपसिक्कं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

सा हि तस्मिन् समये सत्तवस्सानि कुञ्छिता गम्भं परिहरित्वा सत्ताह मूलहगम्भा अहोसि । अधिमत्ता वेदना वर्त्तसु । सा एवं अधिमत्तवेदनाभितुष्ठापि सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय धम्मं वेसेति । सुपटिपन्नो वतस्स भगवहो सावकमङ्को यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय पटिपन्नो । सुसुखं वत निग्घाणं यत्थेव रूपं दुक्खं नत्थीति इमेहि तीहि वितवकेहि दुक्खं अधिवासेसि । सा सामिकं पक्कोसापेत्वा तं च अत्तनो पवति वन्दनसामनं च आरोचेत्तु सत्थु सन्तिक पेसेसि ।

सत्या वन्दनगायन सुत्वाव सुखिनी होतु सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाय-
तूति आह । सहवचनेनेव पन भगवतो सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजायि । अयस्सा सामिको गेहं गत्त्वा तं विजातं दिम्वा अच्छरियं वत भोति अनिविय तवागनस्मानुभावोति अच्छरियंभुतचित्त-
जातो अहोसि । सुप्पवासापि पुत्तं विजायित्वा सत्ताहं बुद्धपमुखस्स सङ्गस्स महादान दानुकामा पुत्तं निमत्त-
गत्वाय तं पेसेमि ।

तेन खो पन समयेन महामोग्गल्लानस्स उपट्टाकेन बुद्धपमुखो सङ्को निमन्नितो होति । सत्या सुप्प-
वासाय दानस्स ओकामदानत्थाय वेरं तस्म सन्निक पेसेत्वा तं सज्जापापेत्वा सत्ताहं नत्था दानं पटिगहमि
सद्धिं भिक्खुसङ्गं । सन्ने पन दिवसे सुप्पवासा पुत्तं सीवलीकुमारं मण्डेत्वा सत्थारञ्जेव भिक्खुसङ्गञ्च
वन्दापेसि । तस्मि पटिगाटया साग्गित्त्येगस्स सन्निक नीने थेरो तेन गद्धि—कच्चि ते सीवलि ! खमनी-
यन्ति पटिमन्थार^१ अकामि ।

सो—कुतो मे भन्ते ! [३४५] सुत्तं स्वाहं सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय वसन्ति थेरेन सद्धिं एवरूप
कथं कथेसि ।

सुप्पवासा तस्स वचनं सुत्वा सत्ताहजातो मे पुत्तो अनुबुद्धेन धम्मसेनापतिना सद्धिं मन्तेतीति सोमनस्स-
प्पसा अहोसि ।

सत्या—अपिनु सुप्पवासं । अञ्जोपि एवरूपे पुत्ते इच्छसीति आह ।

सचे भन्ते ! एवरूपे अञ्जो सत्तं पुत्ते लभेस्सं इच्छेस्सामेवाहन्ति ।

सत्या उदान उदानेत्वा अनुमोदन कत्वा पक्कामि । सीवलीकुमारोपि खो सत्तवस्मिककाले येव सासने
उरं दत्त्वा पञ्चजित्वा परिपुण्णवत्सो उपसम्पद लभित्वा पुञ्जवा लाभगायसगणपनो हुत्वा पटाव उत्रादेस्वा
अरहत्तं पत्ता पुञ्जवल्लान् अन्तरे एतदगट्टान पापुणि । अथेकं दिवसं भिक्खु धम्ममभाय सन्निपत्तित्वा—
आवसो ! सीवलिनो महापुञ्जवतो च सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय निवासो च सत्ताहं मूलहगम्भभावप्पत्ति
च अत्तना कतकम्ममूलकाव, तस्सा सुप्पवासायपि सत्तं वस्सानि कुञ्छिता गम्भपरिहरणं दुक्खञ्च सत्ताहं
मूलहगम्भदुक्खञ्च अत्तना कतकम्ममूलकमेवाति वत्था नेहि याचितो अनीन आहारि—

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अगममहेसिया कुञ्चिस्मि पटिसन्धि गण्हित्वा वपपत्तो तत्कसित्तायं सम्बसिणानि उष्णप्थित्वा पितु अञ्चयेन रज्जं पत्था धम्मेन रज्जं कारेसि । तस्मिं समये कोसलमहाराजा महत्तेन बलेन आगत्वा बाराणसि गहेत्वा तं राजान मारेत्वा तस्सेव अगममहेसि अतनो अगममहेसि अकससि । बाराणसिरञ्जो पन पुत्तो पितु मरणकाले निदमनद्वारेन पत्तायित्वा बलं संहरित्वा बाराणसि आगत्वा अविदूरे निमीदित्वा तस्स रञ्जो पण्णं पेसेसि—रज्जं वा देतु युद्धं वासि ।

सो युद्धं देमीति पटिपण्णं पेसेसि ।

राजकुमारस्म पन माता तं सासनं सुत्वा युद्धेन कम्मं नत्थि^१ सम्बदिसासु सञ्चारं पच्छिन्दित्वा बाराणसी-नगरं परिवारेतु, ततो दारुवकभत्तपरिक्खयेन किलन्तमनुत्सं नगरं विनाव युद्धेन गण्हित्समीति पण्णं पेसेसि ।

सो मातु सासनं सुत्वा सत्तदिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रन्धि । नागरा सञ्चारं अलभमाना सत्तमे दिवसे तस्स रञ्जो सीसं गहेत्वा [३४६] कुमारस्स अदसु । कुमारो नगरं पविसित्वा रज्जं गहेत्वा आयुपरियोसाने यथाकम्मं गतो, सो एतरहि सत्त दिवसानि सञ्चारं पच्छिन्दित्वा नगरं रन्धित्वा गहितकम्म-निस्सन्देन सत्तवत्सानि लोहकुम्भिय वसित्वा सत्ताहं मूलहृगम्भभाव आपज्जि । यं पन सो पटुमुत्तरपादमूले लाभीनं अगो भवेत्थ्यन्ति महादानं दत्वा पत्थनं अकासि यञ्च विपस्सीबुद्धकाले नागरोहि सद्धि सहस्सग्घनक गुलदधि दत्वा पत्थनं अकासि तस्सानुभावेन लाभीनं अगो जातो मुप्यवासिपि नगरं रन्धित्वा गण्ह ताताति पेसित-भावेन सत्त वत्सानि कुञ्चिता गम्भं परिहरित्वा सत्ताहं मूलहृगम्भा जाताति । सत्था इमं अतीतं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गायमाह—

असातं सातरूपेन पियरूपेन अप्पियं,

दुक्खं सुखस्स रूपेन पमत्तमतिवत्ततीति ।

तत्थ असातं सातरूपेनाति अमचुरमेव मधुरपरिरूपेन । पमत्तमतिवत्ततीति अमात अप्पियं दुक्खन्ति एतं तिविधम्पि एतेन सातरूपादिना आकारेन सतिविप्यवासवसेन पमत्त पुग्गल अतिवत्तति अभिभवति अज्झो-त्थरतीति अत्थो ।

इदं भगवता यञ्च ते मातापुता इमिना गम्भपरिहरणं गम्भवाससङ्घातेन असातादिना पुब्बे नगरं रुग्धनसातादिप्पतिरूपकेन अज्झोत्थटा यञ्च इदानीं सा उपासिका पुनपि सत्तक्खत्तु एवरूप असात अप्पियं दुक्खं पेमवत्पुभूतेन पुत्तसङ्घातेन सातादिपरिरूपकेन अज्झोत्थटा हुत्वा तथा अवच, त सम्बम्पि सन्धाय वुत्तन्ति वेदित्थं । सत्था पन इमं धम्मवेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा नगरं रुग्धित्वा रज्जप्यत्तकुमारो सीबली अहोसि, माता सुप्यवासा, पिता पन बाराणसिराजा अहमेवाति ।

असातरूपजातकं ।

१२. परोसतवग्गवर्णना

१. परोसतजातकं

परोसतञ्चपि समागतानं

भावेय्यु ते वस्ससतं अपञ्जा ।

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो

यो भाग्यस्स विजानाति अत्थपि । [३४८]

इदं जातकं वक्तुं च वेय्याकरणतो च समोधानतो च परोसहस्सजातकमदिसमेव । केवलं हेत्व
भावेय्युन्ति पदमन्तमेव विसेसो । तस्मिन् वस्ससतस्मि अपञ्जा भावेय्यु ओलोकेय्यु उपधारय्यु एव ओलो-
केन्तापि पन अत्थ वा कारणं वा न पस्सन्ति, तस्मा यो भासितस्म अत्थ जानाति सो एकोव सपञ्जो सेय्योति ।

परोसतजातकं ।

२. चत्विष्कजातकं

यो दुष्कृष्टाद्य भवेद्य ताणन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं पणिकं उपासक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्सु

सो किर सावत्थिवासी उपासको नानप्यकारकानि भूलपण्यादीनि चैव लाबुकुम्भण्डादीनि च विनिक-
णित्वा जीविक कप्येति । तस्सेका धीता अभिस्सा पासादिका आचारसीलसम्पन्ना हिरोत्तप्पसमन्नागता केवल
निच्चप्यहसितमुखा । तस्सा समानकुलेसु वारेय्यत्वाव आगतेसु भो चित्तेसि—इमिस्सा वारेय्यं वत्तति अयञ्च
निच्चप्यहसितमला कुमारिकाधम्मो पन असति कुमारिकाय परकुलं गनाय मातापितुश्च गरहा होति । अत्थि
मुखो इमिस्सा कुमारिकाधम्मो नत्थीति वीमसिस्सामि नन्ति ।

सो एकदिवसं धीतरं पच्छि गाहापेत्वा पणत्पाय अरञ्ज गत्वा वीममनवमेन किलेस निस्सितो विय
हुत्वा रहस्सकथं कथेत्वा तं हत्थे गण्हि । सा गहितमत्ताव रोदन्ती कन्दन्ती—अयुत्तमेतं तात ! उदकतो
अग्निपातुभावसदितं, मा एवरूपं करोयाति आह ।

अम्म ! मया वीमसन्त्पाय त्व हत्थे गहिता, वदेहि अत्थिदानि ने कुमारिकाधम्मोति ?

आम तात ! अत्थि मया हि लोभवसेन न कोचि पुरिसो ओनोकित्तपुब्बोति ।

सो धीतरं अस्सामेत्वा घर नेत्वा मज्झल कत्वा परकुल पेसेत्वा सत्थार बन्दिस्सामीनि गन्धमालादिहत्थो
जेतवन गत्वा सत्थार बन्दिस्सा पूजेत्वा एकमन्त तिसीदि । चिरस्मागतोसीति च वुने तमत्त्व भगवतो आरोचेसि ।

सत्या—उपासक ! कुमारिका चिरं पट्टाय आचारसीलसम्पन्नाव, त्व पन न इम उदानेव एवं वीमंसमि
पुब्बेपि वीमंसि येवाति वत्ता तेन याचितो अतीन आहरि—

अतीतएत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदाने रज्ज कारन्ते वोधिमत्तो अरञ्जो रक्खदेवता हुत्वा निव्वरति । अथेको
बाराणसियं पणिकउपासकोति वत्थु पञ्चपुत्तसदिसमेव । तेन पन सा वीमसन्त्पाय हत्थे गहितमत्ता धीता
परिदेवमाना इमं गायमाह—

यो दुष्कृष्टाद्य भवेद्य ताणं

सो मे पिता दुक्खि बने करोति,

सा कस्स कन्धामि बनस्स वज्जे

यो तायिता सो सहा करोतीति ।

तत्थ—यो दुष्कृष्टाद्य भवेद्य ताणन्ति कायिकचैतसिकेहि दुक्खेहि फुट्टाय तायिता परित्तायिता पतिट्ठा
भवेय्य सो मे पिता दुक्खि बने करोतीति सो मय् दुक्खपरिनायको पिताव इमस्मि ठाने एवरूप भित्तदुक्खिकम्म
करोति, अत्तो जाताय धीतरि वीतिककम कानु मज्झतीति अत्थो सा कस्स कन्धामांति कस्स रोदामि, को
मे पतिट्ठाभविस्सतीति दीपेति । यो तायिता सो सहा करोतीति यो मय् तायिता रक्खिता अवस्सयो भवितु
अरहति सो पिता यं व साहसिककम्मं करोतीति अत्थो ।

अथ न पिता अस्सासेत्वा अम्म ! रक्खित्तामीनि पुच्छि । आम तात ! रक्खितो मे अत्ताति ।
सो त घर नेत्वा मण्डेत्वा मज्झल कत्वा परकुल पेसेसि । सत्या इम धम्मदेवन आहन्त्वा सत्त्वानि पकसेत्वा
जातक समोधानेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोत्तापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा पिताव एतग्हि पिता, धीताव
धीता, तं कारण पञ्चवत्ततो दिट्ठरक्खदेवता पन अहमेवाणि ।

पणिकजातकं ।

३. बेरिजातकं

यत्थ बेरी निवसतीति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकं आरब्धं कथेति ।

पञ्चपलवत्थु

अनाथपिण्डको किर भोगगामं गत्वा आगच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे वसितुं न युत्तं सावत्थिमेव गमिस्सामीति बेगेन गोणे पाजेत्वा सावत्थिमेव आगत्वा पुन विवसे विहारं गतो सत्थु एतमत्थं आरोचेसि । सत्त्वा पुब्बेपि गहपति । पण्डिता अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरा अविलम्बमाना अत्तनो वसनट्टानमेव गमिस्सूति वत्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मवत्से रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो खेट्ठी हुत्वा एकं गामकं निमन्तण भुञ्जनत्थाय गत्वा पञ्चवागच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे अवसित्वाय बेगेन गोणे पाजेन्तो अत्तनी गेहमेव आगत्वा नानमगरसेहि भुञ्जित्वा महासयने निवत्ता चोरान हत्थतो मुञ्चित्वा निम्मयट्टान अत्तनो गेहं आगतोम्हीति उदानवसेन इमं गाथमाह —

यत्थ बेरी निवसति न वसे तत्थ पण्डितो,

एकरत्तं द्विरत्तं वा बुक्खं वसति बेरिस्सूति ।

तत्थ—बेरीसि बेरचेतनासमङ्गी पुग्गलो । निवसतीति पतिट्ठाति न वसे तत्थ पण्डितोति सो बेरी पुग्गलो यस्मि ठाने पतिट्ठितो हुत्वा वसति तत्थ पण्डितो पण्डिच्चन समसागतो न वसेय्य । किं कारणाति ? एक रत्तं द्विरत्तं वा बुक्खं वसति बेरिस्सूति बेरीन हि अन्तरे वसन्तो एकाहम्पि द्वीहम्पि दुक्खमेव वसतीति अत्थो ।

एव बोधिसत्तो उदान उदानेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्त्वा इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अहमेव वाराणसीसेट्ठि जहोसिन्नि ।

बेरिजातकं ।

४. मितविन्दजातकं

अनुविम अऽऽज्ञायाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं दुग्धवभिन्नं आरम्भ कयेति ।
यत्पुं हेट्टा मितविन्दजातके दुत्तनयेनेव वित्तधारेतन्व । इदं पन जातकं कस्सपबुद्धकालिक । तस्मि
हि काले उरच्चक्क उभिसपित्था निरये पच्चमानो एको नेरयिको सत्तो भन्ते । किन्तुको पाप अकासिन्ति बोधि-
सत्तं पुब्बिद्ध । कोविसत्तो तथा इदञ्चिच्चदञ्च पापकम्मं कतन्ति वत्त्वा इमं गाथमाहुः—

अनुविम अट्ठज्जगत्ता अट्ठाहिपि च सोलस,

सोलसाहि च बालिस अत्रिच्छं चक्कमासदो;

इच्छाहत्तस्स पोसस्स चक्क भमति मत्थकेति ।

तस्य—अनुविम अट्ठज्जगत्ताति समुत्तरे चतस्सो विमानपेति यो लभित्वा ताहि असन्नुट्ठो अतिच्छताय
परतो गत्वा अपरा अट्ठाधिगतोसीति अत्तो । सेसपदद्वयेपि एतेव नयो । अत्रिच्छं चक्कमासदोति एव सकलामेनं
असन्नुट्ठो अत्रिच्छं अत्र अत्र इच्छन्तो पुरतो लाभं पत्थन्तो । इवानि चक्कमासदोति इदं उरच्चक्क पत्तोसि ।
तस्म ते एव इच्छाहत्तस्स पोसस्साति तप्प्याय हत्तस्स उपहत्तस्स तव । चक्क भमति मत्थकेति पासाणचक्कं
अयच्चक्कनि इमेसु द्वीम् लुरधार अयच्चक्क तस्स मत्थके पुत्तपुत्तं पवत्तनवसेन भमन्तं दिम्वा एवमाहु ।

वत्त्वा च पन अल्लो देवलोकमेव गतो । सोपि नेरयिकसत्तो अत्तनो पापे लीणे यथाकम्मं गतो । मत्था
इमं घम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेति । तदा मितविन्दको दुग्धवभिन्नं, देवपुत्तो पन अहमेवानि ।

मितविन्दजातकं [३५०] ।

५. बुद्धलकट्टजातकं

बहुम्येतं वने कट्ठन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं उत्तसितमिच्छन् आरम्भं कथोसि ।

पञ्चपुत्रवत्पु

सो किर सावत्थिवासी एको कुलपुत्रो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पञ्चजित्वा मरणभोस्को अहोसि । रत्ति-
ट्टानदिवाट्टानेसु वानस्स वा बीजन्तस्स मुक्खदण्डकस्स वा पपत्तन्तस्स पक्खिवनुत्पदानं वा सह सुत्वा मरणभय-
तज्जितो महारथं रवन्तो पलायन्ति । तस्स हि मरितम्भं मयाति सतिमत्तम्पि नत्थि । सचे हि सो अहं मरिस्सा-
भीतिं जानेय्यं न मरणतो भायेय्यं, मरणसतिकम्पट्टानस्स पनस्स अभावितताव भायति । तस्स सो मरणभोस्क-
भावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अयेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कथं समुट्ठापेसुं आनुसो ! अनुको नाम भिक्खु मरणभोस्को मरणं
भायति, भिक्खुना नाम अवस्स मया मरितम्भन्ति मरणसतिकम्पट्टानं भावेतुं बट्ठतीति । सत्या आगन्त्वा कायं
नुत्थं भिक्खवे ! एतर्हि कथायं सञ्चिन्ताति पुच्छिन्ना इमायं नामानि वृत्ते तं भिक्खु पक्कोसापेत्वा सच्चं
किं एव मरणभोस्कोति पुच्छिन्त्वा सच्चं भन्नेति वृत्ते भिक्खवे ! मा एतस्स भिक्खुनो अनत्तमना होय, नायं
इदानीं मरणभोस्को पुञ्चेपि मरणभोस्को येवानि कत्वा अतीतं आहरि --

अतीतवत्पु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो हिमवन्ते रुक्खदेवतां हत्वा निम्बति । तस्मिन्
काले वाराणसीराजा अत्तनोमङ्गलहत्य आनञ्जकारणं सिक्खापेतुं हत्वाचरियान् अदासि । त आलाने
निच्चलं बन्धित्वा तोमरहत्वा मनुस्सा परिवारेत्वा आनञ्जकारणं कारेन्ति । सो तं कारणं कारियमानो वेदना
अधिवामेतुं असक्कोन्तो आलानं भिन्दिवा मनुस्से पलापेत्वा हिमवन्तं पविंसि । मनुस्सा न गहेतुं असक्कोन्ता
निर्वान्तु । सो तस्य मरणभोस्को अहोसि । वानमहानि सुत्वा कम्ममानो मरणभयज्जितो सोण्डं विधू-
न्तिवा वेगेन पनायन्ति । आलाने बन्धित्वा आनञ्जकारणं करणकालो विपस्येप होति । कायस्माद वा चित्तस्सादं
वा अलभन्तो कम्ममानो विचरन्ति । रुक्खदेवता तं दिस्वा खन्वविट्ठे ठत्वा इमं गायमाह --

बहुम्येतं वने कट्ठं वातो भञ्जति बुद्बलं,

तस्स चे भायसि नाम ! किं नूनं भविस्सतीति ।

तत्थायं पिण्डत्यो--यं एतं बुद्बलं कट्ठं पुरत्थिमादिभेदो वातो भञ्जति त इमस्मि वने बहुं सुलभं
तस्य तस्य सविज्जति सचे त्वं तस्स भायसि एव सन्ते निच्चं भीतो ममलोहितक्खयं पत्वा किं नूनं भविस्ससि
इमस्मि पन वने तव भयं नाम नत्थि तस्मा इतो पट्ठाय मा भायीति । [३५१]

एव देवता तस्स बोधादं अदासि । सोपि ततो पट्ठाय निम्बयो अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेति । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिकेन पतिट्ठहि । तदा
नामो अयं भिक्खु अहोसि, रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

बुद्बलकट्ठजातकं ।

६. उदञ्चनिजातकं

सुखं वत मं जीवन्तन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो शुल्लकुमारिकपलोभनं आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

वत्यु तेरसकनिपाते शुल्लनारदकस्सपजातके आवीभविस्सति । तं पन भिक्खु सत्या सच्चं किर त्वं भिक्खु । उक्कण्ठिनोति पुच्छित्वा मच्च भगवाति वुत्ते—कथं ते चित्तं पटिबद्धन्ति पुच्छि ।

सो एकस्सा शुल्लकुमारिकायाति आह ।

अथ न सत्या—अथ ते भिक्खु । अनत्यकारिका पुब्बेपि त्व एत निस्साय सीलव्यसन पत्वा पज्जायन्तो विचरमानो पण्डिते निस्साय मुख लभीति वत्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्यु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मादने रज्ज कारेन्तेति अतीतवत्युम्पि शुल्लनारदकस्सपजातके येव आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो साय फणाफले आदाय आगन्त्वा पणसास पविसित्वा विचरित्वा पुन चुल्लतापस एत-दवोच—तात । त्व अञ्जो सु दिवसेसु दासुनि आहरसि पानीय परिभोजनीयं आहरसि अग्नि करोसि अञ्ज पन एकम्पि अकत्वा कस्मा दुम्मुखो पज्जायन्तो निपन्नोसीति ?

तात । तुम्हेसु फणाफलत्याय गनेसु एका इत्थी आगन्त्वा म पलोभत्वा आदाय गन्तु आरब्धा, अहं पन तुम्हेहि विस्सज्जितो गमिस्सामीति न गच्छि । अमुकट्टाने पन तं निसीदापेत्वा आगतोमिह, दद्यामि गच्छामि ताताति ।

बोधिसत्तो न सक्का एव निवत्तेनुन्ति ज्ञत्वा तेनहि तात । गच्छ एसा पन त नेत्वा यदा मच्छमसादीनि वा खादितुकामा भविस्सति सप्पिण्णोणतण्डुलादीनि वा पनस्सा अत्थो भविस्सति तदा उदञ्चदञ्चाहराति तं किनमेस्सति तदा मय्द गुण मगित्वा पणायित्वा इधेवागच्छेय्यामीति विम्मज्जेमि ।

सो ताय सद्धि मनुस्सपथ अगमासि । अथ न सा अत्तनो वमं गमेत्वा मस आहर मच्छं आहराति येन येन अत्थिका होति त त आहरापेति । तदा सो अयं मं अत्तनो दाम विय कम्मकरं विय च कत्वा पीनेतीति पलायित्वा पितु मल्लिक आगन्त्वा पितर वन्दित्वा टिनकोव इम गाथमाह —

सुखं वत वत मं जीवन्तं पचमाना उदञ्चरो ।

चोरो जायप्पवादेन तेन खोणञ्च यावतीति ॥

तत्थ—सुख वत म जीवन्तन्ति तात । तुम्हाक मल्लिके म सुख जीवन्त । पचमानाति तापयमाना पीलयमाना य य खादितुकामा होति तं न पचमाना । उदक अञ्चन्ति एतायाति उदञ्चनि । चाटितो वा कूपतो वा उदक उम्सिञ्चनघटिकायेत नाम । सा पन उदञ्चनी उदक विय घटिकाय येन येनत्थिका होति तं तं आकड्डाति येवाति अत्थो । चोरो जायप्पवादेनाति भगियाति नामेन एकाचोरी म मधुरवचनेन उपलापेत्वा तत्थ नेत्वा तेन खोणञ्च यञ्च अञ्जम्पि इच्छति त सच्च याचति दास विय कम्मकरं विय च कत्वा आहरापेतीति तस्मा अगुण कथेमि ।

अथ न बोधिसत्तो अस्माभत्वा होतु तात । एह त्व मेत्त भावेहि करुण भावेहीति चत्तारो ब्रह्मविहारे आचिक्खि, कमिणपरिक्कम्म आचिक्खि । मा न विरम्मेव अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा सद्धि पितरा ब्रह्मणोके निव्वसि ।

सत्या इम धम्मदेसन आहृत्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेमि । सच्चपरिगोमाने सो भिक्खु सोतापत्तिकमे पतिट्ठहि । तदा शुल्लकुमारिकाव एतरहि शुल्लकुमारिका चुल्लतापसो उक्कण्ठितभिक्खु अहोमि पिता पन अहमेवाति ।

उदञ्चनिजातकं ।

७. साहित्यजातकं

साधु लो सिप्यकं नामासि इदं सत्या जेतवने विहरन्तो । एकं ह्यनपहरणक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

सो किरको सावत्यिवासी कुलपुत्रो सान्तिक्सिप्ये निष्कन्ति पत्नो । साहित्यकसिप्यन्ति सक्खरावि-
पनसिप्यं बुञ्चति । सो एकदिवस धम्म सुत्वा सासने उर दत्त्वा पञ्चजित्वा उपसम्पदं लभि । न एन सिक्खाकामो
न पटिपत्तिमारको अहोमि । सो एकदिवस एकं दहरभिक्षु आदाय अचिरं वति गन्त्वा नद्दायित्वा नदीतीरे
अट्टासि । तस्मिं समये द्वे सेतहसा आकासेन गच्छन्ति ।

सो त दहरमाह—इमं पञ्चमहंसं सक्खराय अक्खिम्हि पहरित्वा पादमूले ने पानेमीति ।

इतरो—कथं पानेस्ससि । न सक्खिस्ससि पहरितुन्ति आह ।

इतरो—विट्ठु तावम्म ओरनो अक्खि परतो अक्खिम्हि न पहरामीति । इदांन एन न असन्त कथेमीति ।
तेनहि उपपदेहीति एकं तियम सक्खरं गहेत्वा अद्धान्तिवा पण्डितत्वा तस्मं त्रयस्स पञ्चतो विपि । सा
रुन्ति सद् अकामि । हसो परिस्मयेन भवितव्वन्ति निर्वात्तत्वा सद् सोत्तु आरुमि । इतरो तस्मिं त्वणे एकं
वट्टसक्खरं गहेत्वा तस्मं निवत्तित्वा ओलोकेन्तस्स अपरभागे अक्खि पहरि । सक्खरा इतरस्मिं अक्खि विनि-
विज्जित्वा गता । हसो महारुग्ग वत्तो पादमूलेयेव पति । [३५३]

ततो ततो भिक्षु आगन्त्वा गरहित्वा अननुच्छादिक ते कन्ति सन्तु सन्तिक नेत्वा भन्ते । इमिना
इदं कन्ति तमत्य आरुमिस् । गत्वा त भिक्षु गरहित्वा न भित्तवे । उदावेसं एतस्मिं सिप्ये कुमलो
पुत्रेपि कुमलो अहोमीति वत्ता अतीतं आहुरि—

अतीतवत्यु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्छो अहोसि, तस्मिं काले रज्जो पुरो-
हितो अतिमुखरो होति बहुभाषी । तस्मिं कथेतुमारुद्धे अज्जं ओकासमेव न लभन्ति । राजा चिन्तेसि कदा
मुखो एतस्मं वचनपञ्चदकं कञ्च लभिस्सामीति । सो ततो पट्टाय तथारूप एक उपधारन्तो विचरति । तस्मिं
काले वाराणसिय एको पीठसप्पी सक्खराविपनिमप्ये निष्कन्ति पत्नो हांति । गामदारका त रथक आरोपेत्वा
आकड्डमाना वाराणसीनगरद्वारमूले एको विटपसम्पन्नो महानिग्रोधो अत्थि तत्थानेत्वा सम्परिवारेत्वा कार्काण-
कादीनि दत्त्वा हस्तिरूपकं करं, अस्सरूपकं कराति वदन्ति । सो सक्खरा विपित्वा निग्रोधपण्णेषु नानारूपानि
दस्सेति । सब्बानि पण्णानि छिदावच्छिद्धानेव अहेसु ।

अथ वाराणसीराजा उद्यमानं गच्छन्तो त ठान पापुणि । उस्माग्गभयेन सव्ये दारका पनायिसु ।
पीठसप्पी तत्थेव निपज्जि । राजा निग्रोधमूलं पत्वा रथे निमिन्नो पत्तानं छिद्दाय छागं कवरकवरं दिस्वा उल्लो-
केन्तो सब्बेस पत्तानं छिद्दभाव दिस्वा—कैनेतानि एव वतानीति पुञ्छि ।

पीठसप्पिना देवानि ।

राजा इमं निस्साय ब्राह्मणस्म वचनपञ्चदेव कानु सक्का भविस्समीति चिन्तेत्वा कहं भणे ! पीठसप्पीति
पुञ्छि । विचिन्तन्ता मूलन्तरे निपन्नं दिस्वा अयं देवानि आहम् । राजा न पक्कोमापेत्वा परिमं उस्मारेत्वा
पुञ्छि—अम्हाकं सन्तिके एको मुखरब्राह्मणो अत्थि सक्खिग्गसि न निस्सद् कातुन्ति ?

नालिमत्ता अजलण्डिका लभन्तो सक्खिस्सामि देवाति ।

राजा पीठसप्पि घरं नेत्वा अन्तोसाणिय निसीदापेत्वा साणियं छिद्दं कारेत्वा ब्राह्मणस्स छिद्दाभिमुख
आसनं पञ्चापेत्वा नालिमत्ता सुक्खा अजलण्डिका पीठसप्पिस्स सन्तिके ठपापेत्वा ब्राह्मण उपट्टानकाले आगत
तस्मिं आसने निसीदापेत्वा कथं समुट्ठापेसि । ब्राह्मणो अज्जं सं ओकासं अदत्त्वा रज्जां सद्धिं कथेतुं आरुमि ।

१. ट्या०—तिविज्जणसक्खरं ।

३६

अथस्स सो पीठसप्पी साणिच्छिहेन एकेकं अजलण्डिकं मक्खिकं पवेसेन्तो विय तालुतलम्हिदेव पातेति । ब्राह्मणो आगतागतं नालियं तेलं पवेसेन्तो विय गिसति । सग्गा परिकखयं गमिसु । तस्स ता नालिमत्ता अजलण्डिका कुच्छियं पविट्ठा अट्ठाल्लहकमत्ता अहेसु । राजा तातं परिक्खीयभाव जत्वा आह—आचरिय । तुम्हे अतिमुखरताय नालिमत्ता अजलण्डिका गिलन्ता किञ्चि न (३५४) जानित्थ इतोदानि उत्तरि जीरापेतु न सक्खिस्सय यच्छ पियङ्गुदकं पिक्खित्वा ख्खुत्वा अत्तानं अरोगं करोषाति ।

ब्राह्मणो ततो पट्ठाय पिहितमुखो विय हुत्वा कथेन्तेनापि सद्धि अकथनसीलो अहोसि । राजा इमिना मे कण्णसुखं कतन्ति पीठसप्पिस्स सतसहस्सुद्दानके चतुसु विसासु चत्तारो गामे अवासि । बोधिसत्तो राजानं उपसङ्कमयित्वा—देव । सिप्यं नाम लोके पण्डितेहि उग्गण्हितब्ब, पीठसप्पिना सालित्तकमत्तेनापि अय सम्पत्ति लद्धाति वत्ता इम गायमाह—

साधु लो सिप्यकं नाम अपि याविसकीदिसं
पस्स खञ्जप्पहारेन लद्धा गामा चतुद्दिसाति ।

तत्प—पस्स खञ्जप्पहारेनाति पस्स महाराज । इमिना नाम खञ्जस्स पीठसप्पिना अजलण्डिका-पहारेन चतुद्दिसा चत्तारो गामा लद्धा अञ्जं स सिप्पा न को आनिमसपरिच्छेदोति सिप्पगुण कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं मनोधानेसि । तदा पीठसप्पी अयं भिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

सालित्तजातक । (३५५)

८. बाह्यजातकं

सिक्खेय्यं सिक्खितब्धानीति इदं सत्या वेसानि उपनिस्साय महावने कूटागारसालायं विहरन्तो एकं लिच्छवि आरम्भं कथयति ।

पञ्चपद्मवत्थु

सो किर लिच्छवी राजा सद्धो पसथो बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं निमन्नेत्वा अत्तनो निवेसने महादानं पवत्तेसि । भरिया पतस्स थूलङ्गणप्पञ्जगा उद्धमातकनिमित्तसदिसा अनाकप्पसम्पन्ना अहोसि । सत्था भत्तकिञ्चावमाने अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्वा भिक्खून् ओवादं दत्त्वा गन्धकुट्टिं पाविसि । भिक्खू धम्मसभायं कवं समुद्धान्तेसु—आवुसो ! तस्स नाम लिच्छविरञ्जो ताव अभिरूपस्स तादिसा भरिया थूलङ्गणप्पञ्जगा अनाकप्पसम्पन्ना कथं सो नायं सद्धिं अभिरमतीति ?

सत्था आगत्वा कोयनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कवायं सन्निशिन्नाति पुच्छित्वा इमायं तामाति वृत्ते न भिक्खवे ! एमं इदानीं पुञ्चेपि थूलसरीराय एव इत्थिया सद्धिं अभिरमती कत्वा तेहि याचितो अतीति आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीते वाराण्णसियं बह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । अथेका जानपदिसी थूलमरीरा अनाकप्पसम्पन्ना भति कम्माना राजङ्गसमुत्तं अविदुरेन गच्छमाना सरीरवलञ्जपीनिता हुत्वा निःसपनात्केन मरीरं पटिच्छन्नादेवा [३५५] निसीदित्वा सरीरवलञ्जं मुञ्चत्वा खिप्पमेव उट्ठासि ।

तस्मिन् ज्ञाये वाराण्णसीराजा वातपानेन राजङ्गणं ओलोकेन्तो तं दिस्वा चिन्तेसि अयं एवरूपे अङ्गगगुत्तने सरीरवलञ्जं मुञ्चवन्ना हिरोत्तप्यं अप्पहाय निवासनेनेव पटिच्छन्ना हुत्वा सरीरवलञ्जं मोचेत्वा विष्पं उट्ठिता इमायं निरोगाय भवित्थं । एतिम्सा वत्थु विसदं भविस्सति । विसदे पन वत्थुस्मि एको पुत्तो लभमानो विसदो पुञ्जवा भविस्सति । इमं मया अगमहेसि कात्तु वट्ठीतीति । सो तस्सा अपरिग्गहितभावो ज्ञात्वा आणुपत्त्वा अगमहेसिद्वान् अदासि । सा तस्स पिया अहोसि मनाया, न चिरस्सेव एकं पुत्तं विजायि । सो पनस्सा पुत्तो चक्रवती राजा अहोसि । बोधिसत्तो तस्सा सम्पत्तिं दिस्वा तथारूपं वचनोक्ता लभित्वा देव ! सिक्खितव्वयुत्तकं नाम सिप्पकं कस्मा न सिक्खितव्वं ? यत्र हि नामायं महापुञ्जा हिरोत्तप्यं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण सरीरवलञ्जं कम्माना तुम्हं आराधेत्वा एवरूपं सम्पत्तिं पत्ताति कत्वा सिक्खितव्वयुत्तकानं वर्णं कथेन्तो इमं गाथमाह—

सिक्खेय्यं सिक्खितब्धानि सन्ति सच्छन्दिनो जना,

बाहियापि सुहन्नेन राजानमभिराधयीति ।

तत्थ—सन्ति सच्छन्दिनोति तेसु तेसु सिप्पेसु सच्छन्दा जना अत्थियेव । बाहियाति बाहियजनपदे जाता सन्नदा इत्थी । सुहन्नेनाति हिरोत्तप्यं अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण हस्सं सुहमन्नाम । तेन सुहन्नेन । राजानमभिराधयीति देव अभिराधेत्वा इमं सम्पत्तिं पत्ताति ।

एवं महासत्तो सिक्खितव्वयुत्तकानं सिप्पानं गुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा ज्ञातकं समोधानेमि । तदा जयम्पतिका^१ एतरहि जयम्पतिकाव पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

बाह्यजातकं ।

६. कुण्डकपूजनातकं

ययनो पुरिसो होतीति इदं सत्या सावत्थियं विहरन्तो महादुग्गतं आरब्ध कथेति ।

पञ्चपसवत्थु

सावत्थियं हि कदाचि एकमेव कुल बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दानं देति । कदाचि तीणि वत्तारि एको हुत्वा, कदाचि गण्डवन्नेन, कदाचि बोधिसत्तागेन, कदाचि सुकलनगरं छन्दकं संहरित्वा । तदा पन बोधिभत्तं नाम अहोसि । अब मनुस्सा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स यागु दत्त्वा खज्जक आहरयाति आहसु । तदा (३५६) पनेको परेस भतिकारको दुग्गतमनुस्सो तस्सा बोधियं वसमानो चित्तेसि अहं यागु दातुं न सक्खित्तामि खज्जक पन दस्सामीति मग्गमग्ग कुण्डकं वऽट्ठेत्वा उदकेन तेमेत्वा अक्कपप्पगेन वेठेत्वा । कुक्कुले पवित्त्वा इदं बुद्धं पदस्सामीति न आदाय गत्त्वा मत्थं पुग्गो ठिनो खज्जक आहरयाति एकस्मि वचने वृत्तमत्ते सम्बपठमं गत्त्वा नं पूव मत्थं पत्ते पत्तिट्ठागेसि । सत्या अञ्जे हि दीयमानं खज्जक अगहेत्वा तमेव पूवखज्जक परिभञ्जि । तन्मिञ्जेव पन खणे सम्मासम्बद्धेन किर महादुग्गतस्स कुण्डकखज्जक अजिगुच्छत्वा अमत्तं विय परिभुत्तं सक्कलनगरं एककोलाहलमहोसि । राजारजमहाभत्तादयो अन्तमसो बोधार्थिके उपादाय सम्बेव सन्निरित्त्वा सत्थारं बन्दिन्त्वा महादुग्गतं उपसङ्गमत्त्वा—हन्द भो ! सतं गहेत्वा द्वे सत्तानि गहेत्वा पञ्च सत्तानि गहेत्वा अम्हाकं पत्तिं देहीति वादसु ।

सो सत्थारं पटिपुच्छित्त्वा जामिस्सामीति सत्थु मन्निकं गत्त्वा तमत्थं अरोचेमि ।

सत्या पन गहेत्वा वा अगहेत्वा वा सम्बसत्तानं पत्तिं देहीति आह ।

सो धनं गहेयु आरभि । ननुस्सा विगुणचतुग्गुणअदुग्गा दिवसेन ददन्ता नव हिरेञ्जकोटियो अदसु ।

सत्या अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्त्वा भिक्खूहि वत्ते दस्सित्ते सुगतोवादा दत्त्वा गन्धकुट्टं पाविमि ।

राजा सायण्हममेव महादुग्गतं पक्कोमायेत्त्वा सेट्ठिट्ठानेन पूजेसि । भिक्खुं धम्मसभाय कथं समुट्ठापेसु आवुसो ! सत्या पहादुग्गतेन दिशं कुण्डकपूर्वं अजिगुच्छन्तो अमत्तं विय परिभुञ्जि महादुग्गतोपि बहु धनुं च मेट्ठिट्ठानं च लभित्त्वा महासम्पत्तिं पत्तोनि । सत्या आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एनग्गि कथायं सन्नि-
सिन्नाति पृच्छिञ्चा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेयं मया अजिगुच्छन्तेन तस्म कुण्डकपूर्वो परिभुत्तो पुअं पक्कदेवता हुत्वा परिभुत्तोपेव नदापि वेसं म नित्थाय सेट्ठिट्ठानं अवत्थेवाति वत्ता अतीतं आहन्ति—

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो एकस्मि एरण्डरुक्खं रुक्खदेवता हुत्वा निम्बन्ति । तदा तस्मि गामके मनुस्सा देवतामङ्गलिका होन्ति । अथेकस्मि खण्णे सम्पत्ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो रुक्ख-
देवतातं बलिक्कम्म अकसु । अथेको दुग्गतमनुस्सो ने मनुस्से रुक्खदेवता पटिजग्गते दिस्वा एकं एरण्डरुक्खं पटिजग्गि । ने मनुस्सा अत्तनो अत्तनो देवतानं नानप्पकाराणि मालागन्धविनोपेपनादीनि चैव खज्जभोज्जकानि च आदाय गच्छन् । यो पन कुण्डकपूर्वञ्चेव उलुङ्केन च उदकं आदाय गत्त्वा एरण्डरुक्खस्स अगिद्वारे ठत्त्वा चित्तेसि, देवता नाम दिव्खखज्जकानि खादन्ति । [३५७] मग्ग देवता इमं कुण्डकपूर्वं न खादस्सति । किं इमिना कारणेन नासेमि अहमेव न खादित्त्वामीति ततोव निवत्ति ।

बाधिसत्तो खन्धवित्थं ठत्वा भो पुरिस ! सचे त्वं इस्सरो भवेय्यासि मग्गु मधुरखज्जकं वदेय्यासि त्वं पन दुग्गतो अहं तव पूवं न खादित्त्वा अञ्जे किं खादित्त्वामि ? मा मे कोट्ठासं नासेहीति वत्ता इमं गायमाह —

१. स्या०—महापेत्त्वा ।

ययन्नो पुरितो होति तथन्ना तस्स देवता,
आहरेतं कणं पूव मा मे भागं विनासयाति ।

तत्थ—ययन्नोति यथारूपभोजनो । तथन्नासि तस्स पुरितस्स देवतापि यथारूपभोजनाव होति ।
आहरेतं कणं पूशित एत कुण्डकेन पक्कपूवं आनेहि मय्ह भाग मा विनासेहीति ।

सो भिक्षित्त्वा बोधिमत्त ओलोकेत्वा बलिकम्ममकासि । बोधिसत्तो ततो ओज परिमुञ्जित्वा—
पुरिस ! त्व किमत्थ म पटिजग्गसीति आह ।

दुग्गतोमिह सामि ! न निस्साय दुग्गतभावतो मुञ्चिबतुकामनाय पटिजग्गामीति ।

भो पुरिस ! मा चिन्तयि तथा कतञ्जुम्म कनवेदिनो पूजा कता इम एण्ड परिबिखपित्वा निधि-
कुम्भियो गीकाय गोव आहृच्च ठिना, त्व रञ्जो आचिक्खित्वा सकटेहि धन आहरित्वा राज्जगगं रासि कारेहि,
राजा ते तुम्मित्वा सेट्ठिठान दस्सतीनि बत्वा बोधिमत्तो अलग्घाधि, सो तथा अकामि । राजा तस्स सेट्ठिठान
अदासि । इति सो बोधिसत्त निस्साय महासम्पत्तिं परवा यथाकम्म गतो ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा ज्ञातक ममोधानेमि । तदा दुग्गतोव एतग्गि दुग्गतो, एण्डकक्ख-
देवता पन अहमेवानि ।

कुण्डकपूवजातकं ।

तत्तय--सद्दहसीति सद्दहेसि । अयमेव वा पाठो । पत्तियायसीति अत्थो । सिप्पिकानं सत्तं नत्थीति
एतस्स हि सिप्पिकानं सत्तम्पि नत्थि । कुतो कंससत्ता दुबेसि द्वे कहापरुसत्तानि पनस्स कृतोयेवाति ।

बोधिसत्तो इमं गाथं वत्वा गच्छ अंगुल्लवणं ! तत्र सत्तकं षोडशत्वा नहायित्वा अत्तनो कम्मं करोहीति
वत्वा अन्तरयायि । ब्राह्मणो तथा कत्वा वञ्चितो वतम्हीति दोमनस्सप्पत्तो पक्कामि । सत्था इमं धम्मं
देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । रुक्कदेवता पनं अहमेवाति ।

सिगालजातकं ।

४. मितचिन्तीजातकं

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती चाति इदं सत्या जेतवनें विहरन्तो द्वे महत्तकथ्येरे आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्स्य

ते किर जलपदे एकस्मिं अरञ्जजावासे वस्स वसित्वा मत्थं दम्मन्तथाय गच्छिस्सामाति पाठेय्य सज्जेत्वा अज्ज गच्छाम म्वे गच्छामाणि मास अतिवकामित्वा पुन पाथेय्य सज्जेत्वा तथेव मास पुन मासगति एव अत्तनो कसीनभावेन चैव नियासट्टाने च ओक्कमाय तयो मासे अतिवकामित्वा ततो निवत्थम्म जेतवन् गत्वा सभासट्टाने पनवीवरं पटिसामेत्वा सत्थार पप्पिम । अथ भिक्खुं पुच्छिस्स चिर वो आवसा । वृद्धपट्टान अकरोन्नान कस्मा एव चिरायिप्थाति ? ते तमत्थ आरोचिस्स । अथ नंस सो आरमियकुसीतभावो भिक्खुसङ्घे पाक्खो जातो, धम्मसमायग्गि तेस भिक्खुत्तमेव आरमियभाव निस्साय कथ समुट्ठापेस ।

सत्या आगन्वा कायनत्थं भिक्खवे । एवरहि कायाय सन्निरिप्प्राति पुच्छित्वा इमाय तामाति वृत्तं ते पक्कोसापेत्वा सच्च किर तुम्हे भिक्खवे । अनसा कुसीनानि पुच्छित्वा सच्च भन्तेति वृत्तं न भिक्खवे । इदानेवेने अनसा, पुत्थेपि अनसा चैव निवासट्टाने च सालया सापेक्खाति क्त्वा अर्णात आहरि —[२६०]

अतीतवत्स्य

अतीने वागगमिय ऋद्धदत्ते रज्ज कर्णेने वागगसीनदिय तयो मच्छा ब्रहेस्स । बहुचिन्ती अप्पचिन्ती मितचिन्तीणि तेस तामाति, ते अरञ्जजातो मन्त्सपथ आगमिस्स । तत्थ मितचिन्ती इतरे द्वे एवमाह अय मन्त्सपथो नाम सागगको भगवतिभयो, केवट्टा नानापागाणि जानकमिगादीनि विगित्वा मच्छं गणति मय अरञ्जमेव गच्छामाणि । इतरे द्वे जना अनगताय चैव आगिसिद्धताय च अज्ज गच्छाम म्वे गच्छामाति तयो मागे अतिवकामे । अथ केवट्टा नदिय जाल विगिम् । बहुचिन्ती न अप्पचिन्ती च बोचर गण्हन्ता पुरनो गच्छन्ति । ते अत्तनो अन्धशालयाय जानगन्ध अमन्नकवेत्वा जालकुच्छमेव पविमिम् । मितचिन्ती पच्छतो आगच्छन्तो जानगन्ध मन्नकपण्त्वा तेमज्ज जायकुच्छ पविट्टुमाव जत्वा इमेस कुसीतान अन्धबालान जीवित-दान दम्मामीनि चिन्तेत्वा वरिप्पमेन जालकुच्छट्टान गत्वा जानकुच्छ फालेत्वा निवत्थन्तसदिसो हुत्वा उदक आलोलेन्तो जालम्म पुरनो पत्तिन्वा पत्तिन्वा पुन जायकुच्छ पविमिन्वा पच्छिमभागेन फालेत्वा निवत्थन्तसदिसो उदक आलोलेन्तो पच्छिमभागेन पति । केवट्टा मच्छा जालं फालेत्वा गतानि मज्झामाना जानकोटिय गहेत्वा उक्खिपिस्सु । ते द्वेपि मच्छा जालतो मुच्चित्वा उदके पतिस्सु । इति तेहि मितचिन्ति निस्साय जीवित लद्ध । सत्या इम अतील आहरित्वा अभिसम्बद्धो हुत्वा इम गायमाह —

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती च उभो जाले श्रवज्जरे,
मितचिन्ती श्रमोच्चैसि उभो तत्थ समापताति ।

तत्थ—बहुचिन्तीति बहुचिन्तनताय वितवकबहुलताय एव लद्धनाथो । इतरेसुपि द्वीम् अयमेव नयो । उभो तत्थ समापताति मितचिन्ति निस्साय लद्धजीविता तत्थ उदके पुन उभोपि जना मितचिन्तिना सद्वि समा-गताति अत्थो ।

एव सत्या इम धम्मदेसन जाहरित्वा सच्चानि पक्खसेत्वा जानक सम्बोधानेसि । सच्चपण्णिसाने महत्तका भिक्खुं सातापत्तिफले पतिट्ठहिस्स । तदा बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च इमे द्वे अहेस्स । मितचिन्ती पन अहेवानि ।

मितचिन्तीजातकं ।

५. अनुसासिकजातकं

यायञ्जामनुसासतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एकं अनुसासिकं भिक्षुनि आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुन्यवत्थु

सा किर सावरियुवासिनी एका कुलधीता । पञ्चजित्वा उपसम्पन्नकालतो पट्टाय समुदाधामे ३ ननु-
युक्ता आमिसिगिद्धा हुत्वा यत्थ अञ्जा भिक्षुनियो [३६१] न गच्छन्ति तादिसे नगरस एकदेसे पिण्डाय चरति ।
अथस्सा मनुस्सा पणीत पिण्डपात देन्ति । मा रसनण्डाय बन्धित्वा सवे इमस्मि पदेने अञ्जापि भिक्षुनियो
पिण्डाय चरिस्सन्ति मय्ह वामो परिहायिस्सति, यथा एतं पदेस अञ्जा नागच्छन्ति एव मया कात् वट्ठस्सि
चिन्तेत्वा भिक्षुनी उपस्सयं गत्वा—अय्ये ! असकट्टाने चण्डो हत्थी, चण्डो अस्सो, चण्डो कुनकुरो चरति ।
सपरिस्सयट्टानं । मा तत्थ पिण्डाय चरित्थानि, भिक्षुनियो अनुसासति ।

तस्सा सुत्वा एका भिक्षुनीपि त पदेस गीव पण्डितेत्वा न ओलोकेमि । तस्सा एकस्मि दिवसे तस्मि
पदेसे पिण्डाय चरन्तिवा वेनेकं नेह पण्डितिया चण्डो मेण्डको पंहित्वा ऊरुट्टिक भिदि । मनुस्सा वेगेन
उत्तमावित्वा इवा भिन्न ऊरुट्टिक एकसो बन्धित्वा न भिक्षुनि मञ्जेनादाय भिक्षुनि उपस्सय नयिस् । भिक्षु
नियो अत्र अञ्जा भिक्षुनियो अनुसासत्वा सत्तम पदेसे चरन्ती ऊरुट्टि भिन्नापेत्वा आगताति परिहास
अकस्सु । तस्मि तां कतकारणं न चिरस्सेव भिक्षुमच्छेप पाक्ख अहोसि ।

अयेकदिवस धम्मसभाय भिक्षू आवुसो । अनुसामिकभिक्षुनी अञ्जा अनुसामित्वा सय तस्मि
पदेसे चरमाना चण्डेन मेण्डकेन ऊरु भिन्नापेसीति तस्मा अगणकथं कथं । मत्था आगन्त्वा कायं नृथ भिक्खवे ।
एतस्मि कथं पण्डितेन पुण्डित्वा इमां नामानि वुत्तं न भिक्षवे । इदमेव पुण्डेपेसा अञ्जा अनुसा-
सतिवेव, सयं पन न वननि निक्खकाले दुक्खमेव अनुभवतीति वत्वा अतीत आहंस्मि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो अरञ्जो सकुणयोनिय निव्वसित्वा वयपत्तो
सकुणजेट्टको हुत्वा अनेकसकुणसतपरिवारो हिमवन्त पाविसि । तस्म तत्थ वसनकाले एका चण्डा मकुणिका
महावत्तनि मय्य गत्वा गोचरं गण्हाति । सा तत्थ सकटेहि पतितानि वीहिमृगबीजादीनि लभित्वा यथादाति
इमं पदेस अञ्जा सकुणा नागच्छन्ति तथा करिस्सामीति चिन्तेत्वा सकुणसङ्घस्स ओवाद देति । महावत्त-
निमहामग्गो नाम सर्पादिभयो, हत्थिअस्सादयो चेव चण्डगोगयुत्तयानादीनि च सञ्चरन्ति, सहसा उत्पत्तिस्सुपि
न सक्का होति, न तत्थ गन्तव्वन्ति । सकुणसङ्घो तस्सा अनुसामिकात्वेव नाम अकासि ।

सा एकदिवस वत्तनिमहामग्गे चरन्ती महामग्गे वेगेनागच्छन्तस्स यानरस सट् सुत्वा निर्वात्ता । अंल-
केऽत्रा दूरे तात्राति चरतिवेव । अयं न यान वानवेगेन सीधमेव सम्पाप्पुणि । सा उट्ठात् नासविव् । चक्केन
द्विधा छिन्दिस्वा गता । सकुणजेट्टको सकुणे समानेनोत्तं अदिम्वा अनुसासिका न दिस्सति उपधारेयं नरति
[३६२] आह । सकुणा उपधारेत्ता त महामग्गे द्वेधा छिन्ना दिस्वा सकुणजेट्टकस्स आरोचेस् । सकुणजेट्टको
सा अञ्जा सकुणिका बारीत्वा सय तत्थ चरमाना द्वेधा छिन्ना किराति वत्ता इमं गाथमाह —

यायञ्जामनुसासति सयं लोलुप्पचारिणी,

साय विपक्खिका सेति हता चक्केन सालिकाति ।

तत्थ—यायञ्जामनुसासतीति यकारो पदसन्धिकरो । या अञ्जो अनुसासतीति अत्थो । सयं
सयति । हता चक्केन सालिकाति यानचक्केन हता सालिका सकुणिकाति ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा अनुसासिका सकुणिका अयं अनुसासिका
भिक्षुनी अहोसि, सकुणजेट्टको पन अहमेवाति ।

अनुसासिकजातकं ।

६. दुग्धचजातकं

अतिकरमकराचरियाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक दुग्धचमिक्षु आरम्भ कथेति ।

पञ्चपञ्चवत्

तस्मिन् वत्सु नवकनिषाते गिम्भजातके आवीमविस्सति । सत्या पन त भिक्षु आमन्तेत्वा भिक्षु ! न त्व इदानीं दुग्धचो पुत्रेति दुग्धचो । दुग्धचभावेनेव पण्डितान् ओवाद् अकरोन्तो सत्तिप्पहारेण जीवि-
तकलयं पत्तोसीति बत्वा अतीत आहति ---

अतीतवत्सु

अतीने दाराणमिदं ब्रह्मदत्ते गज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो लङ्घननटकयोनिय पटिसिन्धि गृहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चाद्या उपायकुसलो अहोमि । सो एकस्मिन् नटकस्मिन् सत्तिके मन्त्रिलङ्घनमिप सन्निवृत्त्वा आचरियेन सद्धि सिप्पं दस्सेन्तो विवर्गति । आचरियो पनम्भं चतुष्पञ्चो वे सत्तीन लङ्घनमिप्प जानाति न पञ्चपञ्च । सो एक-
दिवस एकस्मिन् गामके सिप्पं दस्सेन्तो सुगमदमत्तां पञ्च सत्तियो लङ्घिसिन्धोमिपति पटिपाटिया ठपेति ।

अथ न बोधिसत्तो आह---आचरिय ! त्वं पञ्चमन्त्रिलङ्घनसिप्पं न जानासि, एकं सत्तिं हर । रुचे लङ्घिममि पञ्चमाय सन्धिया विद्धो मरिस्ससीति ।

सो सुगमदमतताय त्वं हि मय्य पमाणं न जानासीति तस्मिन् वचनं अनादियित्वा चतस्रो लङ्घयेत्वा पञ्चमाय सन्धिया दग्धके मरुत्तुक्क विव्रं आवृतो परिदेवमानो निपज्ज । अथ न बोधिसत्तो पण्डितान् वचनं अकत्वा इमं ग्यमनं पत्तोमीति इमं गायमाह ---

अतिकरमकराचरिय ! मय्येते न रुचन्ति,
चतुत्ये लङ्घयित्वा पञ्चमायसिं प्रावुतोति ।

नन्व---प्रतिकरमकराचरियाति आचरिय ! अज्ज त्वं अतिकरं अकरि अत्तवो करणतो अतिरेककरणं अकरोति अत्थो । मय्येते न रुचन्तीति मय्यं अन्तेवासिकस्मिन् समानस्मि एतं तव करणं न रुचन्ति, तेन ते अजं पठयमेव कथेमिन्नि दीरेति । अनुत्तरे लङ्घयित्वा नाति चतुत्ये सत्तिके अपत्तिन्वा अत्तान् लङ्घयित्वा पञ्चमायसिं प्रावुतोति पण्डितान् वचनं अगण्हन्तो इदानीं पञ्चमाय सन्धिया आवुतोसीति ।

इदं बत्वा आचरिय सत्तिको अपनेत्वा कलव्वयुत्तकं अकासि । सत्या इमं अतीतं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा आचरियो अयं दुग्धचो अहोमि । अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

दुग्धचजातकं ।

७. तित्तिरजातकं

प्रच्छुग्गता अतिबलताति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोकालिक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थु नेरसनिपाते तवकारियजातके आवीमविस्सति । सत्था पन न भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वाच निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नट्ठो येवाति वत्था अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिमत्तो उदिच्चद्वाद्वाणक्के निव्वत्तित्वा-वयप्पत्तो तवक-मिलायं सब्ब सिप्पानि उग्गण्हित्वा कामे पहाय इमिपञ्चज्ज पञ्चजित्वा पञ्चामिञ्छा अट्ठ समापत्तियो निव्वत्तेसि । हिमवन्तपदेसे सब्बो इसिगणो सन्नपत्तित्वा त ओवादाचरिय कत्था परिवारेसि । सो पञ्चन्न इसिसतान ओवादाचरियो हुत्वा भानकीलाय कीलन्तो हिमवन्ते वसि ।

तदा एको पण्डुरोगी तापसो कुठारि गहेत्वा कट्ठ कालेति । अयेको मुखरतापसो तस्स मत्तिके निसी-दित्वा इध पहार देहि इध पहार देहीति त तापस रोसेसि । सो कज्जित्वा न दानि मे त्व दाहफालनकमिप्प सिक्खापनकाचरियोति तिण्ह कुठारि उक्खिपित्वा एकपहारेनेव जीवितकवय पापेसि । बोधिमत्ता तस्स सरीर-किञ्च कारेसि ।

तदा अम्ममनो अविदूरे एकस्मि बम्मिकपादे तित्तिरो बसति । सो माय पान बम्मिकमन्थके ठत्वा महावस्सित बस्मि । न सुत्वा एको नुद्धो तित्तिरेन भवितव्वन्ति सट्ठसञ्जाय गन्त्वा न वयिन्त्वा आदाय गत्ता । बोधिसत्तो तस्म मद् अमुग्गनो अमुकट्ठाने तित्तिरो बसति, किञ्चनो तस्म मट्ठो न सयन्तीति तापमे पुच्छि । न तस्स तमत्थ आरोचेसि ।

सो उभोपि तानि कारणानि ससन्देत्वा इमिगगमज्जे इम गाथमाह —[३६८]

प्रच्छुग्गता अतिबलता अतिबलं पभासिता,

वाचा हनति दुग्गेधं तित्तिरं वातिवस्सितन्ति ।

तत्त्व—प्रच्छुग्गताति अति उग्गता । अतिबलताति पुनपुन भासमानेन अतिबलसमाया । अति-बलं पभासिताति अतिक्कन्तवेना पमाणत्तिक्कमेन भासिता । तित्तिर वातिवस्सितन्ति यथा तित्तिर अतिवस्सित हनति तथा एवरूपा वाचा दुग्गेध बालपुग्गल हन्तीति ।

एव बोधिमत्तो इमिगगग ओवाद दत्त्वा चत्तागे ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोकपगयगो अट्ठांसि । सत्थापि न—भिक्खवे ! कोकालिको इदानेव अत्तनो वचन निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नरिसयेवाति इम धम्म-देसन आहरित्वा जातक समोचनेसि । तदा दुब्बचतापसो कोकालिको अहोमि, इसिगणो बुद्धपरिसा । गण-सत्था पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातक ।

८. बटुकजातकं

नाचिन्त्यस्तो पुरिसोति इदं मत्वा जेतवने विहरन्तो उत्तरसेट्टिपुत्त आरब्धं कयेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

सावत्थियं किर उत्तरसेट्टी नाम अहोमि महाविभवो । तस्म भग्नियाय कञ्चिद्य एको पुञ्जावा सत्तो ब्रह्मलोका ज्वित्वा पटिमन्त्रि गृहेत्वा वयन्तो अभिक्तो अहोसि ब्रह्मवर्णो । अथ कदिवसं सावत्थियं कति-
कक्षणे नक्खत्ते दूट्ठे सत्तो लोको नक्खत्तन्तिस्मिन् अहोमि । तस्स सहायका अञ्जो मेट्टिपुत्ता सपञ्जापतिका
अहेसु । उत्तरसेट्टिपुत्तस्म पन दीवरत्तं ब्रह्मल्ले वसित्ता किलेमेसु चित्तं न अल्लीयति । अथस्स सहायका
उत्तरसेट्टिपुत्तस्मापि एक इत्थि आनेत्वा नक्खन् कील्लिस्सामाति सम्मत्तयित्वा न उपसङ्कमत्त्वा—सम्म ।
इमस्मि नगरे कतिकरत्तिवारुत्तणो दूट्ठो तुय्हिम्प एक इत्थि आनेत्वा नक्खन् कील्लिस्सामाति आहसु ।

प्रतीतवन्थु

न ममन्थो इत्थियानि च वृत्तेषु न पुनपुन निबन्धित्वा सम्पटिच्छादेत्वा एकं वण्णदासिं सत्तालङ्कार-
पतिमण्डितं कत्वा तस्म घरं गत्वा त्वं मेट्टिपुत्तस्म सन्निकं गच्छानि मयनघरं पेसेत्वा निवन्धिमिस्सु । तं सय-
नघरं पविट्ठमिं सेट्टिपुत्तो नेव ओलोकंति नावपनि । सा चित्तेमि अयं एव रूपमाप्पत्तं उत्तमविलाससम्पन्नं
मं नेव ओलोकंति नावपि इदानीं न अत्ता इत्थि कृतवीलाय ओलोकापेस्सामीति इत्थिलील्ले दस्सेन्ती पट्टा-
कारेण अमादन्ते विवरित्त्वा मितं अकांसि । मेट्टिपुत्तो ओलोकत्वा दम्मट्टिके निमित्तं गण्ह । अथस्स अट्टिक-
मञ्जा उपपिज्ज । सक्कमि न मरीरं अट्टिकमदवलिंका विगं पञ्जायि । मां नम्मा परिब्बय दत्त्वा गच्छाति
उत्थोजेसि । [३६५]

न तस्म घरं ओतिष्ण एको इमं गे अन्तरवीथियं दिग्वा परिब्बय दत्त्वा अत्तनो घरं नेसि । सत्ताहे
वीतिवने नक्खन् आंमि वागदासिया माता यी तु आगमनं अदिग्वा मेट्टिपुत्तान् सन्निकं गत्वा कहं साति पुच्छि ।
ने उत्तरसेट्टिपुत्तस्म घरं गत्वा कहं साति पुच्छि ।

न इत्थिगयेव तस्मा परिब्बय दत्त्वा उपयोजेसिन्ति ।

अयस्मा माता रोदन्ती धीतरं येन पस्सामि धीतरं ये समानेयानि उत्तरसेट्टिपुत्तं आदाय पञ्जां सन्निकं
अगमांसि । राजा च अट्टं विनिच्छित्तवां—इमे ते मेट्टिपुत्ता वण्णदासि आनेत्वा अदस्ति पुच्छि ।

आमं देवानि ।

इदानीं मा कहन्ति ?

न जानामि, तवण्णञ्जेव न उत्थाजेसिन्ति ।

इदानीं न समानेनं सक्कोसीति ?

न सक्कोमि देवाति ।

राजा—सत्ते समानेनं न सक्कोति राजाणमस्स करोयाति आह ।

अथ न पञ्जावाहं वन्धित्वा राजाणं कस्सामाति गृहेत्वा पक्कमिस्सु । सेट्टिपुत्तं किर वण्णदासिं समा-
नेतुं असक्कोन्तं राजा राजाणं कारेतोणिं सक्कलनघरं एककोलाहलमहोसि । महाजतो उरं हत्थे ठपेत्वा किं
नामेतं सामि । अत्तनो वो अनूच्छविकं लद्धन्ति परिदेवति । सेट्टीपि पुत्तस्स पच्छतो पच्छतो परिदेवन्तो
गच्छति । मेट्टिपुत्तो चित्तेसि इदं मय्ह एवरूपं दुक्खं अगारं वसनभावेन उपपन्नं, सत्ते इतो मुच्चिस्सामि महा-
गतमसम्मासम्बुद्धस्स सन्निके पब्बजिस्सामीति ।

सामि खो वण्णदासी तं कोलाहलमदं मत्वा किं सहो नामेसोति पुच्छित्त्वा तं पवत्ति सुत्वा वेगेन ओत-
रित्वा—उत्सरय उत्सरय सामि । मं राजपुत्तिसानं दट्ठं देयाति अत्तानं वस्सेसि ।

राजपुरिसा तं दिव्वा मातर पटिञ्चापेत्वा सेट्ठिपुत्त मुञ्चित्वा पक्कमिस्सु । सो सहायपरिवृतोव नदिं गन्त्वा ससीसं नहायित्वा गेहं गन्त्वा भूतपातरासो मातातिपरो पब्बज्ज अनुजानापेत्वा बीवरसाटके आदाय महत्तेन परिचारेण सत्त्वं सन्तिकं गत्वा बन्दिता पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जञ्च उपसम्पदञ्च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्ठानो विपस्सनं ब्रूहेत्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पटिट्ठासि ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्षू—आवुसो ! उत्तरसेट्ठिपुत्तो अत्तनो भये उपपन्ने सासनस्स गुणं जानित्वा इमम्हा दुक्खा मुच्चमानो पब्बजिस्सामीति चिन्तेत्वा सुचिन्तितेन मरणमुत्तो चेव पब्बजितो च अग्नफले पतिट्ठितोति तस्स गुणकथं कथेसु । सत्त्वा आगन्त्वा कायं नुय्यं भिषक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निपन्नाति पुञ्चित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्षक्खवे ! उत्तरसेट्ठिपुत्तोव अत्तनो भये उपपन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्तो मरणभया मुत्तो अतीते पण्डितापि अत्तनो भये उपपन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्वा मरणभयदुक्खतो मुच्चिसुयेवाति वत्था अतीतं आहन्ति — (३६६)

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मवत्ते रज्जं कारेत्ते बोधिसत्तो चर्तपटिसन्धिवसेन पविशन्तो वट्टक्योनिय निम्बसि । तदा एको वट्टकनुद्धको अरञ्जो बहू वट्टके आहरित्वा गेहं ठपेत्वा गांचर दत्त्वा मूले गहेत्वा आगतान हत्तेवट्टके विक्किण्णतो जीविकं कप्पेति । सो एकदिवसं बहूहि वट्टकेहि सट्ठि बोधिसत्तभिं गहेत्वा आनेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—सच्चाहं इमां दिवसोच्चरं पानीयञ्च परिभूजिस्सामि अयं मं गहेत्वा आगतानं मनुस्सानं दस्सति । सत्थे पनं न परिभूजिस्सामि अहं मिलायिस्सामि । अथ मं मिलातं दिस्वा मनुस्सा नं गण्हिस्सन्ति, एव मे सोत्थि भविस्सन्ति । इमं उपायं करिस्सामीति । सो तथा कण्ठतो मिलायित्वा अट्ठिवम्ममत्तो अहोसि । मनुस्सा नं दिस्वा नं गण्हिस्सु । लुद्धको बोधिसत्तं ठपेत्वा सेसेस्स वट्टकेस्स पविस्सीरोस्स पच्छिमीहं रिक्त्वा द्वारे ठपेत्वा बोधिसत्तं हत्थतले कत्वा किं नुक्खो अयं वट्टकानि न ओलोकेतं आरद्धं । अथस्स पमत्तभावो जत्त्वा बोधिसत्तो पक्खं पसारित्वा उपपत्तिं अरञ्जमेव गतो । अरञ्जे वट्टकानं दिस्वा किमुत्तां न पट्ठायसि कहं गतोसीति पुञ्चित्वा लुद्धकेन गहितोम्हीनि वुत्ते किं कत्त्वा मुत्तोसीति पुञ्छस्स । बोधिसत्तो अहं तेन दिवसोच्चरं अगहेत्वा पानीयं अपिचित्वा उपायचिन्तायं मुत्तोति वत्था इमं गायमाह —

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छन्ति,
चिन्तितस्स फलं पस्स मुत्तोस्मि बधबन्धनाति ।

तत्थायं पिण्डत्थो । पुरिसो दुक्खं पत्त्वा इमिना नाम उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति अचिन्तयन्तो अत्तनो दुक्खा मोक्खसखातं विसेसं नाधिगच्छन्ति । इदानीं पनं मया चिन्तितकम्मस्स फलं पस्सं । तेनेव उपायेन मुत्तोस्मि बधबन्धना मरणतो च मुत्तो अहन्ति ।

एव बोधिसत्तो अत्तना कतकारणं आचिन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मरणमुत्तो वट्टको पनं अहमेवाति ।

वट्टकजातकं ।

९. अकालराविजातकं

अमातापितरि संबद्धोति' इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक अकालरावि भिक्षु आरब्ध कथेति ।

पञ्चपञ्चवत्यु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासनं पब्बजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा न उग्गहिं । सो इमस्मिं काले मया वत्तं कान्ठं, इमस्मिं काले उपट्ठातब्बं, इमस्मिं काले सज्झयितव्वन्ति न जानाति । पठमयामेपि [३६७] मज्झिमपायमेपि पच्चिमपायमेपि पबुद्धपबुद्धवत्तणयेव महासद्दं करोति । भिक्षू निदं न लभन्ति । धम्मसभाय भिक्षू—आयुसो । असुकभिक्षु एवरूपे रानसासनं पब्बजित्वा वत्तं वा सिक्खं वा कालं वा अकालं वा न जानातीति तस्स अगुणकथं कथेसु । मत्था आगन्त्वा कायनृत्यं भिक्खवं । एतरहिं कथायं सन्निसिन्नातिं पुच्छित्वा इमायं नामातिं वुत्तं न भिक्खवं । इदानीवेसं अकालरावी पुब्बेपि अकालरावीयेव । कालाकालं अजाननभावेन गोवायं वलितायं जीवितक्खयं पत्तोति वत्ता अतीतं आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीतं वारागुसियं ब्रह्मदाने रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वतित्वा वयंपत्तो सब्बं मि तेमु पारं गत्वा वारागुसियं दिमापासोक्खो आचरियो भूत्वा पञ्चसते माणवे सिप्पं वाचसि । तेसं माणवानां एको कालरावी कुक्कुटो अत्थि । ते तस्स वस्सितसहेन उट्ठाय सिप्पं सिक्खन्ति । सो कालमकासि । ते अज्झं कुक्कुटं परिगमन्तां चरन्ति । अयेको माणवको सुसानवने दास्सि उट्ठरन्तो एकं कुक्कुटं दिस्वां ओनेत्वा पञ्जरं उरेत्वा पटिजग्गन्ति । सो सुसानं वड्ढित्ता असुकवेलायं तामं वस्सितव्वन्ति अजानन्तो कदाचि अतिरन्ति वस्सन्ति, कदाचि अलग्गमन्ते । माणवा तस्स अतिरन्ति वस्सितकाले सिप्पं सिक्खन्तां याव अरुणग्गमनां मिक्खन्तु न सक्कोन्ति निद्रायमाना गहिनट्टानम्पि नपं स्सन्ति, अतिपभाते वस्सितकाले मज्झायस्सं ओकासमेव न तमन्ति । माणवा अयं अतिरन्ति वा वस्सति अतिपभाते वा इमं निस्सायं अम्हाकं सिप्पं न निद्रायिरसतीति न गहेत्वा गोवं वट्टेत्वा जीवितक्खयं पापेत्वा अकालरावी कुक्कुटो अम्हेहिं पातितोति आचरियस्स कथेसु । आचरियो ओवाढं अगहेत्वा सबड्ढितभावेन मरुण्णत्तोति वत्ता इमं मायमाह.—

अमातापितरिसंबद्धो अनाचरियकुले वसं,

नावं कालं अकालं वा अभिजानाति कुक्कुटोति ।

तत्थ—अमातापितरिसंबद्धोति मातापितरो निस्सायं तेसं ओवाढं अगहेत्वा संबद्धो । अनाचरियकुले वसन्ति आचरियकुलेपि अवसमानो आचरिसिक्खापकं कञ्चिनिस्सायं अवसितत्ताति अत्थो । कालं अकालं चाति इमस्मिं काले वस्सितब्बं, इमस्मिं काले न वस्सितव्वन्ति एव वस्सितव्वयुत्तकालं वा अकालं वा एसं कुक्कुटो न जानाति । अजाननभावेनेव जीवितक्खयं पत्तोति ।

इदं कारणं दस्सेत्वा बोधिसत्तो यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्मं गतो । सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अकालरावी कुक्कुटो अयं भिक्षु अहोसि । अन्तेवासिका बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवाति ।

अकालरावीजातकं । [३६८]

१. स्या०—अमातापितुसंबद्धोति ।

१०. बन्धनमोक्षजातकं

प्रबद्धा तस्य बन्धनीतीति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो चिञ्चमाणविक आरम्भ कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्सु

तस्मा वत्सु द्वादसकनिपाते महापदुमजातके आबीभविस्सति । तदा पुन सत्या न भिन्खवे ! चिञ्च-
माणविका इदानीं म अभूतेन अब्भाचिक्खति पुब्बेपि अब्भाचिक्खियेवानि बत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्सु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुरोहितस्स गेहे निव्वत्तित्वा वयप्पसो पितु अच-
येन तस्सेव पुरोहितो अहोमि । तेन अगममहेमिया बरो दिन्नो ह्मोनि—भट्टे ! य इच्छामि त वदेय्यासीति ।
सा एवमाह—मय्ह अज्जो बरो नाम न दुल्लभो इतो पन ते पट्ठाय अज्जो इत्थी किलेसवसेन न
ओलोकेतव्वाति ।

सो पटिक्खित्वा पुनपुन निपीलियमानो तस्सा वचन अनिवाकामन् असवकांता सम्पटिच्छित्वा
ततो पट्ठाय सोलससु नाटकित्थिमहम्मस् किलेसवसेन एकित्थाम्प न ओलाकेसि । अथरम पच्वत्तो कुप्पि ।
पच्वन्ते डितयोधा चोरंदि सद्धि द्वे तयो सङ्गामि कत्वा इतो उत्तरि भय न सवकामानि रज्जो पण्ण पेरेस ।
राजा तस्य गन्तुकामो बलकाय सहारत्वा त पक्कोसपित्वा—भट्टे ! अह पच्वन्त गच्छामि तस्य नान्णपरानि
यद्धानि होन्ति जयपराजयोपि अनिबद्धो तारिसेसु ठानेसु मातुगामो दुप्परिहारो, त्व इधेव निवत्ताह्मनि आह ।

सा न सक्का देव ! मया निवत्तितुन्ति पुनपुन रज्जो पटिक्खन्ता आह—येनहि एकक योऽन गन्त्वा
मय्ह सखदुक्ख जानन्त्य एकेक मनुस्स पसेय्याथाति ।

राजा सायूति सम्पटिच्छित्वा बोधिसत्त नगरे ठरेत्वा महत्तेन वनकायेन निवत्तमानो गच्छन् । याजने
योजने एकेक पुरिस अम्हाक आरोग्य आरोचत्वा देविया सुखदुक्ख जानित्वा आगच्छाति पंगेमि । सा आगता-
गत पुरिस राजा त किमत्य रंसेसीति पुच्छित्वा तुम्हाक सुखदुक्ख जानन्त्यथाति वन तेनहि एहाति नन सद्धि
असद्धम्म पटिसेवनि ।

राजा द्वितिसयोजनमग्य गच्छन्तो द्वनिसजने रेसेमि । सा सज्जहिपि तोह सद्धि तथेव अकामि । राजा
पच्वन्त दुप्पसमेत्वा जनपद समस्सासेत्वा पुन आगच्छन्तोपि तथेव द्वतिस जने पंगेमि । सा तेहिपि सद्धि तथेव
विप्पटिप्पज्जियेव ।

राजा आगन्त्वा जयकवन्धावारट्टाने ठत्वा नगर पटिजग्गापेतूनि बोधिसत्तम्म पण्ण पेरेमि । बोधि-
सत्तो सकलनगर पटिजग्गापेत्वा राजनिवेसन पटिजग्गापेन्तो देविया वसनट्टान अगमामि । सा बोधिसत्तम्म
रूपगम्पन काय दिस्वा मण्डानुमसक्कोली—एहि ब्राह्मण ! मयन अभिरुहाति आह ।

बोधिसत्तो—मा एव अवव, राजापि मे गरु अकुमलापि भायामि, न सक्का मया एव कानुन्ति [३६६]
आह ।

चतुसट्ठिया पादमूलिकान नेव राजा गरु, न अकुमला भायन्ति, तथेव राजा गरु त्व येव च अकुमला भाय-
सीति ?

आम सचे तेसमि एवमभवेय्य न एवरूप करेय्यु, अहुम्पन जानमानो एवरूप साहसिककम्म न करि-
स्सामीति ।

कि बहु विप्पलपसि सचे मे वचन न करोमि सीस ते छिन्दापेस्सामीनि ।

तिट्ठतु ताव एकम्मि अतभावे सीस अत्तभावसहसेपि सीसे छिज्जन्ते न सक्का मया एवरूप कानुन्ति ।
सा होतु जानिस्सामीति बोधिसत्त तज्जेत्वा अत्तगो गम्भ पविसित्वा सरीरे नखवलज्ज दम्सेत्वा तेलेन
गत्तानि अवधज्जेत्वा कलिट्टघातुक वत्थ निवासेत्वा गिसानासय कत्वा दासिया आणापेसि रज्जो बह्वे देवीति

वृत्ते गिलानाति कथय्याथाति बोधिसत्तोपि रञ्जो पटिपथ अगमासि । राजा नगर पर्दावखण कत्वा पासाद अभिरुह्य देवि अपस्सन्तो कह देवीति पुच्छि । गिलाना देवाति । सोपि सिग्गिग्गम पर्वसत्त्वा तस्सा पिट्ठि परिमज्जन्तो—किं ते भद्दं ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सा तुण्ही अहोसि । ततियवारे राजान ओलोकेत्वा—त्वम्पि महाराज ! जीवसि नाम ! भादिसापि इत्थियो सस्सामिका येव नामाति !

किं एतं भदेति ?

तुम्हेहि नगर रक्खणत्वाय ठपितो पुरोहितो निवेसन पटिजग्गामीति इधायन्त्वा अत्तनो वचन अकरोन्ती मं पहरित्वा अत्तनो मन पूरेत्वा गतोति ।

राजा अग्गिम्ह पक्खित्तोणुसक्खरा विय कोवेन तटतटायन्तो सिग्गिग्गम निक्खमित्त्वा दोवारिकपादमूलिकादयो पक्कोसित्वा—मच्छ्रय भणो ! पुरोहित पच्छावाह वन्धित्वा वज्झमावपत्त कत्वा नगरा नीहरित्वा आघातन नेत्वा सीसम्म छिन्दथाति ।

ते वगेन गत्त्वा न पच्छावाह वन्धित्वा वज्झमेरि वादावेम् ! । बोधिसत्तो चिन्तेमि अद्धा ताय बुद्धदेविया राजा पुरेतर परिभित्रा अज्जदानाह अत्तनो बनेनेव अत्तान मोचेस्सामीति । सा ते पुरिसे—आह भो ! तुभ्हे मं मारेन्तो रञ्जो दस्सेत्वाव मारेथाति ।

किं कारयामि ?

अहं राजकम्मिको बहुम्भे कम्म कन बहूनि गहानिधानानि जानामि राजकुटुम्भ मया विचारित संचं म रञ्जो न दस्सेम्ययं बहु धन तस्मिन्ममि मया रञ्जो । सापनेय्ये आचिक्खित्ते पच्छा कान्ध्व करोथाति ।

ते न रञ्जो दस्सपिम् । राजा न दिम्बाव—कम्मा भा त्ताण्ण ! मयि लज्ज न अकामि ? कस्मा ते एवरूप पापकम्म वदन्ति आह ।

महाराज ! अहं मोत्थियकुले जानो मया कुत्थकिपिन्नकमन्तोपि पारुणपातः न कनपुच्छो, निग्गमत्ताकमत्तम्पि अदिन्न नादिन्नपुत्र, लोभमनेन परेस इत्थो अस्सीनि उम्मीनेत्वापि न ओलोकित्तपुत्रा, हासवसेनापि म्मान भासितपुत्रा, कुसगंगाणि मज्जन पीतपुत्र । अहं तुम्हरा [३७०] निरपराधो । सा पन बाना लोभवसेन मं हत्थे गहेत्वा मया पटिक्खित्ता म न ज्जेत्वा अत्तना कनपाप उत्तान कत्वा मम आचिक्खित्त्वा अन्ताग्गम पविट्ठा । अहं निरपराधो । पण्णा गहेत्वा पन अगला चतुसट्ठिज्जा मापराधा ने पक्कोसित्त्वा तस्सा वो वचन वत्तं न कतन्ति पुच्छ देवाति ।

राजा ते चतुसट्ठिजने वन्धावेत्वा देवि पक्कोमावेत्वा तथा एतेहि सद्धि पाप कतं न कतन्ति पुच्छि । कन देवाति वृत्ते तं पच्छावाह वन्धावेत्वा चतुसट्ठिजनान सीयानि छिन्दथाति अणुपेसि ।

अयं न बोधिसत्तो आह नत्थि महाराज ! एतेस दोसो । देवी अत्तनो हवि कारापेसि । निरपराधा एने । तस्मा नेस खमथ । तस्मापि दासो नत्थि । इत्थियो नाम मेयुत्तवम्भेन अतिणा, जानिमभावां हि एस एनास भवितव्वयुत्तकमेव होति । तस्मा एनिस्मापि खमथाति नान्ताकारेन राजान रञ्ज्यात्त्वा ते चतुसट्ठिपि जने तच्च बाल मोचावेत्वा सञ्जेस पशामकानि ठानानि दापेसि । एव ते सञ्जे मोचेत्वा । सकट्ठाने पटिट्ठावेत्वा बोधिसत्तो राजान उपसङ्कमत्त्वा—महाराज ! अन्धबालान नाम अवत्थुकेन वचनेन अवन्धितव्वयुत्तका पण्डिता पच्छा वाह बद्धा, पण्डिता कारयत्तनेन वचनेन पच्छावाह बद्धापि मत्ता, एव बाला नाम अवन्धितव्वयुत्तकेपि वन्धावेन्ति, पण्डिता बद्धेपि मोचेत्तीति कत्वा दम गायमाह —

अबद्धा तत्थ वज्झन्ति यत्थ बाला पभासरे,

बद्धापि तत्थ मुक्खन्ति यत्थ धीरा पभासरेति ।

तत्त्व—अबद्धाति अवन्धितव्वयुत्ता । पभासरेति पभासन्ति वदन्ति कथेन्ति ।

एवं महासत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्म देसेत्वा मया इमं दुक्ख अगारे वसनभावन लद्ध इदानी मे अगारेनिकच्च नत्थि पव्वज्ज मे अनुजान देवाति पव्वज्जं अनुजानावेत्ता अस्सुमुख जातिजन महत्तच्च विभव

पहाय इतिपद्मज्जं पञ्चजित्वा हिमवन्ते वसन्तो अभिञ्ज्या च समापत्तियो च निम्बतेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो
अहोसि । सत्या इमं धम्मदेसनं अहुरित्वा जतिकंसमोधानेसि । तदा दुट्ठदेवी चिञ्चमारणविका अहोसि । गजा
आनन्दो अहोसि । पुरोहितो पन अहमेवाति ।

बन्धनमोक्खजातकं ।

हसीवग्गो द्वावसमो ।

१३. कुसनालिवगवणना

१. कुसनालिजातकं

करे सरिक्खोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स निच्छयमित्त आरब्ध कथसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स हि मित्सुहृज्ज्वातिबन्धवा एकतो हुत्वा—महासिद्धि ! अयं तथा जातिगोत्पन्न-
घञ्जादीहि नैव सदिसो न उत्तरितरो कस्मि । एतेन सद्धिं मन्थय करोसि ? मा करोहीति पुनपुन निवारसु ।

अनाथपिण्डको पन—मितमन्थवा नाम हीनेहिपि सभेहिपि अनिरंकेहिपि कत्तवायेवानि—तेसं वचनं
अगहेत्वा भोगयाम गच्छन्तो तं कुटुम्बरक्खकं कत्वा अगमासीति सब्ब कालकप्पिणवत्तुम्मि वृत्तनयेनेव वेत्तिव्वं ।

इव पन अनाथपिण्डकेन अन्नतो घरपवत्तिया आरोचिंताय सत्त्वा—गहपति ! मित्तो नाम खुट्को
नत्थे, मित्तवम्मं रविबन्धनं मत्तवमावा चेत्ये पमारा मित्तो नाम अत्तना समोपि त्रीनोपि विमिट्ठोपि गहेत्तव्वो,
सव्वेपि हि ते अत्तनो पन भारं नित्थरंति मेव, इदानीं नावत्थं अत्तनो निच्छयमित्तं निस्साय कुटुम्बरस्स सामिको
जातो, पोगरा पन निच्छयमित्तं निस्साय विमानमायिका जाताति वत्त्वा तेन याचित्थो अतीत आहरि.—

अतीतवत्थु

अतीतं वाराणसियं ब्रह्मदेव रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जो उय्यानें कुमनालिगच्छे देवता हुत्वा
निव्वन्ति । तस्मिं रज्जो पन उय्यानें मङ्गलमिलं निस्साय उज्जगतवत्थो परिमण्डलमाखाविटपसम्पन्नो रज्जो
मल्लिका लङ्घमम्मानो रुक्ममङ्गलकम्भो अत्थि । मुखकानिपि^१ वृत्तन्ति । तस्मिं एका महेश्वरदेवराजा
निव्वन्ति । बोधिमत्तस्म तेन सद्धिं मित्तसन्थवा अहोसि । तदा राजा एकस्मिं एकत्थम्भके पासिदे वसति
तस्स सो धम्मो चत्ति । अयस्स चलितभाव रज्जो आरोचेस ।

राजा बड्ढको पक्कोसापेत्वा ताता ! मम एकत्थम्भकस्स मङ्गलपासादरस्स धम्मो चलितो, एक
सारत्थम्भ आहरित्वा न निव्वल करोषाति आह । ते साधु देवाति रज्जो वचनं सम्पटिच्छित्त्वा तदनुच्छन्निक
रक्ख परिसेसमाना अञ्जल्यं अदित्वा उय्यानें पविसित्वा तं मुखककम्भं दिस्वा रज्जो सत्तिकं आगन्त्वा
किं ताता ! दिट्ठो वो तदनुच्छन्निको रक्खोति वृत्ते दिट्ठो देव ! अपि च खा तं छिन्दितुं न विसहामाति
आहसु ।

किं कारणाति ?

मयं हि अञ्जल्यं रक्ख अपस्सन्ता उय्यानें पविसिन्हा तत्रापि ठपेत्वा मङ्गलरक्खं अञ्जं न पस्साम
इति नं मङ्गलरक्खताय छिन्दितुं न विसहामाति ।

गच्छथ छिन्दित्वा पासावधिरं करोथ मयं अञ्जं मङ्गलरक्खं करिस्सामाति ।

ते सावृति बलिकम्म गहेत्वा उय्यानें गत्त्वा स्वे छिन्दिस्सामाति रक्खस्स बलिकम्म कत्वा निव्वलमि ।
रक्खदेवता तं कारणं जत्वा स्वे मयं विमानं नामेस्सन्ति दाग्गे गहेत्वा कूहिं गामस्सामीति गन्तव्वद्वान् अपरसत्तो
पुनरेव गोवाय अहेत्वा परोदि । तस्मा सान्दिट्ठा सम्भत्ता रक्खदेवता वन्देवता आगन्त्वा किं एतन्ति पुच्छिवा
न कारणं भूत्वा सपम्भं वड्ढकीनं पटिक्खिपनुपायं अपस्सन्तिमो तं परिस्सजित्वा रोदितुं आरभिसु ।

तस्मिं समये बोधिसत्तो रक्खदेवतं पस्सिस्सामीति तन्थं गत्त्वा तं कारणं सुत्वा हेतुं मा चित्थियित्थं
अहं तं रक्खं छिन्दितुं न दस्सामि स्वे वड्ढकीनं आगतकाले मम कारणं पस्सयाति ता देवता समस्सासेत्वा पुन-

१. स्था०—समुखकोनिपि ।

दिवसे बड़डकीन आगतवेलाय ककण्टकवेस गहेत्वा वड़डकीन पुरतो गन्त्वा मङ्गलरुक्मस्स मूलन्तर पविसित्वा त रुक्म सुसिर विय कत्वा रुक्ममञ्जेन अभिरुहित्वा खन्धमत्थकेन निक्खमित्वा सीस कम्पयमानो निपज्जि । महावड़डकी ककण्टक दिस्वा रुक्म हत्थेन पहरित्वा सुसिररुक्मो एसो निस्सारो हिय्यो अनुपघारे-त्वाव वनिकम्म करिम्हाति एकधन महारुक्म गरहित्वा पक्कामि । रुक्मदेवता बोधिसत्त निस्साय विमानस्स सामिनी जाता । तस्सा पटिसन्याग्त्वाय सन्दिट्ठा सम्भत्ता बह देवता सन्निपत्तिस्सु । रुक्मदेवता विमानम्मे लद्धन्ति नुदुच्चिना ताय देवतान मञ्जे बोधिसत्तस्स गुण कथयमानां भो देवता ! मय महेश्वरा देवता हुत्वापि दम्पपञ्जनाय इम उपाय न जातिम्हा कुसनानिदेवता पन अत्तनो ज्ञाणसम्पत्तिया अम्हे विमानसामिके अकासि । मित्तो ताय सदिसोपि अधिकोपि हीनापि कत्तव्वोव सव्वेपिहि अत्तनो थामेन सहायान उपपन्न दुक्ख नित्वरित्वा मुखे पत्तिट्ठारेन्तिवेजाति मित्तवम्म वण्णयित्वा इम गायमाह —

करे सरिक्खो ग्रथवापि सेट्ठो

निहीनको चापि करेय्य एको,

करे।यु ते घ्यसने उत्तमत्थ

यथा ग्रहं कुसनाली रुचायन्ति ।

तत्थ—करे सरिक्खोति जातिआदीहि सदिसोपि मित्तवम्म करेय्य । ग्रथवापि सेट्ठोति जातिआदीहि सेट्ठो अधिकोपि करेय्य । निहीनको चापि करेय्य एकोति एको जातिआदीहि हीनापि मित्तवम्म करेय्येव । तस्मा सव्वेपि एते मित्ता कातव्वायंवाणि दीरेति । कि कारण ? करेय्यु ते घ्यसने उत्तमत्थन्ति गव्वेपेत्त सहायकस्स व्यसने उपपन्ने अत्तनो पत्तभार वहमाना उत्तमत्थ करेय्य कार्याकच्चेनमिकदुक्खतो त सहायक मोच्चेय्युमेवाति अत्थो । तस्मा हीनापि मित्तो कान्दव्वेव पणव इतरे । तन्निद ओपम्म । यथा ग्रह कुसनाली रुचायन्ति यथा अह रुचाय निम्बनदेवता अयञ्चकुसनानिदेवता अप्पेसव्वया मित्तमत्थव करिम्हा तत्रापाह महेश्वरवापि समाना अत्तनो उपपन्न दुक्ख बालताय अनुपायकुसलताय हर्गत् नासक्खि इम पन अप्पसक्खिम्प समान पण्डित देवत निस्साय दुक्खतो मुत्तोम्हीति । तस्मा अञ्जोहिप्पि दुक्खा मुच्चिनुत्तामेहि समव्विमिट्ठभाव अनोलोकेत्वा हीनापि पण्डितो मित्तो कातव्वोति । रुचादेवता इमाय गाथाय देवमडवम्म धम्मं देसेत्वा यावतायुक्क ठत्ता मट्ठि कुसनानिदेवताय यथाक्म्म गतानि ।

मत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जानक समीयानेमि । तदा रुचा देवता आनन्दो अहोमि । कुसनानि-देवता पन अहमेवाति ।

कुसनानिजातक ।

२. दुम्मेघजातकं

यसं लद्धान् दुम्मेधोति इदं सत्या बेलुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपञ्चवत्यु

धम्मसभाय हि भिक्षू—ब्राह्मणो ! देवदत्तो तथागतस्म पुष्पगन्दसरिसङ्गि मुखं असोनिअनु-
व्यञ्जनद्वतिसमहापुग्गिसलक्खणपत्तिमण्डितं व्यामण्णभापरिक्खितं आवेलावेला यमकयमकभूता धनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्त परमसोभगपत्तं अत्तभावञ्च ओलोकेत्वा चित्तं पमादेत्तु न सक्कोति उसूयमेव करोति बुद्धा नाम
एवरूपेन सीलेन समाधिना पञ्चाय विमुत्तिरुणं विमुत्तिज्जाणदस्सेनेन समभ्रागतानि वृत्तमाने वण्णं सहितं
न सक्कोति उसूयमेव करोतीति—देवदत्तस्म अगुणकथं कथेमि ।

सत्या आगन्त्वा कायं नृत्यं भिक्षव्वे ! एतर्गहं कथायं सन्निभान्नातिं पुच्छित्वा इमायं नागानि वृत्ते
न भिक्षव्वे ! इदानीं देवदत्तो मम वण्णे मञ्जमाने उसूयं करोति पुत्रेपि अकामियेवाति वत्ता अनीलं आहृति —

प्रतीतवत्यु

अतीने मगधट्टे राजगहनगरे एकस्मिन् मगधराजं रज्जुं कायेन्ते बोधिसत्तो हत्थियोनियं निव्वत्तिवत्था मत्त-
नेनो अहोमि हेट्ठा वण्णिणत्तमदिमायं रूपमण्णिन्या समभ्रागतो । अयं न त्वत्थगममप्यश्रो अयन्ति सो राजा मद्भगव-
त्तस्य अकासि । अथेकस्मिन् दुर्गादिवमे सकलनगरं देवनगरं विषयं अलङ्कारापेत्वा मत्त्वानलङ्कारपत्तिमण्डितं
मद्भगवत्तस्य अभिरुहित्वा महत्तेन राजानुभावेन नगरं पदस्वित्थं अकासि । महाजनो तत्थ तत्थ ठवा मद्भगव-
त्तस्योनो रूपमण्णत्तं मरीरं दिग्घा—अहो ! रूपं, अहो ! गति, अहो ! नीता, अहो ! त्वत्थगममप्यसि एव-
रूपो नाम सत्त्वगेतवरागमो त्वत्त्वानलङ्कारो अनुच्छविकोति मद्भगवत्तस्यमेव वण्णति । [३७८]

राजा मद्भगवत्तस्य वण्णं गत्वा सहितं असक्कोन्तो जस्य उपादेत्था अज्जेयं पव्वतपपाता पातेत्था
जीविनक्खय पातेय्मासीति हत्थाचरियं पक्कोत्तापेत्वा—किन्ति कत्था तथा अयं नागो सिक्खापितोति आह ।

सुमिक्खापितो देवानि ।

न सुमिक्खितो दुस्सिमिक्खितोति ।

सुसिक्खितो देवाति ।

यदि सुमिक्खितो, मक्खिस्सम्यं न वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपेतुन्ति ?

आमं देवाति ।

तेनहि एहीनि मयं आन्तरिया हत्थाचरियं आरोपेत्वा पव्वतपादं गन्त्वा हत्थाचरियेन हत्थिपिट्ठे निसी-
दित्वाव हत्थिम्हि वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपितं मयम्पि अमच्चवगगपरिदुत्तो पव्वतमत्थकं अभिरुहित्वा हत्थि
पपाताभिमुखं कारेत्या—त्वं मया एगं सुमिक्खापितोति वदेमि तीहीयेव ताव न पादेहि ठेहीनि आह ।

हत्थाचरियो पिट्ठियं निसीदित्वाव भो तीहि पादेहि तिट्ठाति हत्थियेगं पक्खिकायं सञ्जा अदासि । सो
तीहि पादेहि अट्ठासि । पुन राजा हीहि पुग्गिमपादेहि येव ठेहीनि आह । महामत्तो द्वे एच्छिमपादे उक्खिपित्वा
पुग्गिमपादेहि अट्ठासि । पक्खिमपादेहि येवानि वृत्तेपि द्वे पुग्गिमपादे उक्खिपित्वा पन्तिमपादेहि अट्ठासि एकेनाति
वृत्तेपि तयो पादे उक्खिपित्वा एकेनेव अट्ठासि । अथम्म अपननभावं जत्वा—मच्चं प्होमि आकामे नठ पेहीति
आह ।

हत्थाचरियो चिन्तेसि सकलजम्बूदीपे इमिना सदिदो सुमिक्खितो हत्थी नाम नत्थ, निस्ससयं पनेत्तं
एसं पपाते पातेत्वा मारेनुकामो भविस्सतीति । सो तस्म कण्णमूले मन्तेसि,—नात्त ! अयं राजा तं पपाते पातेत्वा
मारेनुकामो, न त्वं एतस्म अनुच्छविको । मच्चं ते आकामेन गन्तुं यल अत्थि यथानिसिक्खमेव मं आदाय बेहासं
अम्भुगन्त्वा बाराणासिं गच्छाति ।

पुञ्जिद्धिया समभ्रागतो महासत्तो तं खराञ्जोव आकासे अट्ठासि ।

हत्याचरियो—महाराज ! अयं हत्वी पुञ्जिद्विधा समन्नागतो न तादिसस्समन्वपुञ्जस्स दुष्कुञ्जिनो अनुच्छविको पण्डितस्स पुञ्जसम्पन्नस्स रञ्जो अनुच्छविको तादिसा नाय मन्दपुञ्जा एवम्पि बाहनं लभित्वा तस्स गुणं अजानन्ता तञ्चैव बाहनं अवसेसं च यसस्सम्पत्तिं नासेन्ति येवाति कत्वा हत्थिक्खन्थे निसिन्नोव इमं गाय-
माहुः—

यसं लब्धान् बुष्मेषो अनत्थं चरति अत्तनो,
अत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपज्जतीति ।

तत्रायं सङ्खेपत्यो—महाराज ! तादिसो बुष्मेषो निष्पञ्जो पुण्यलो परिवारसम्पत्तिं लभित्वा अत्तनो अनत्थं चरति । किं कारणा ? सो हि यसमदमसो कत्तब्ब अजानन्तो अत्तनो च परेसं च हिंसाय पटिपज्जति । हिंसा बुक्कति किलमनं दुक्खुप्पादनं तदत्थाय एव पटिपज्जतीति । [३७५]

एव इमाय गायाम रञ्जो धम्मं देसेत्वा तिष्ठ दानि त्वन्ति आकासे उपपत्तिस्वा वाराणसि गन्त्वा राजङ्गणे आकासे अट्ठासि । सकलनगर सङ्खुमिन्त्वा अग्घाकं रञ्जो आकासेन सेतवरवाग्णो आगन्त्वा राजङ्गणे ठितोति एककोलाहलं अहोसि । वेगेन रञ्जोपि आरोचेसु । राजानिकलमिन्त्वा सचे मरुह उपभोगत्थाय आगतोसि भूमियं पतिट्ठाहीति आह । बोधिसत्तो भूमियं पतिट्ठासि । आचरियो अंतरित्वा राजानं बन्धित्वा कृतो आग-
तोसि तातानि कृतो राजगहतोति कत्वा मब्बं पवन्ति आरोचेमि । राजा मनापल्ले तात ! कतं इध्मागच्छन्ते-
नाति हट्ठनुट्ठो नगरं सज्जपेत्वा वारणं मङ्गलनहत्थिट्ठाने ठेपेत्वा सकलगज्जं तयोकोट्ठासे कत्वा एकं बोधि-
सत्तस्स अदासि एकं आचरियस्स । एकं अत्तना अग्गहेसि । बोधिसत्तस्स आगतकान्तो पट्ठायेव पन रञ्जो । सकलजम्बुदीपे रज्जं हत्थगन्तमेव जातं सो जम्बुदीपे अग्गगजां हुत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं अग्ग-
मासि । सत्था इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जानकं समोधानेमि ।

तदा भगधराजा देवदत्तो अहोसि । वाराणसीराजा सारिपुत्तो । हत्थाचरियो आनन्दो । हत्थी पन अहमेवाति ।

बुष्मेषजातकं ।

३. नङ्गलीसजातकं

असम्बन्धार्थं बोधयन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो लालुदायित्वेर^१ अरम्भ कयेसि ।

पञ्चपक्षवत्

सो किर घम्भं कयेन्तो इमस्मि ठाने इदं कथेतव्व इमस्मि ठाने इदं न कथेतव्वन्ति युत्तायुत्तं न जानाति । मङ्गले अवमङ्गलं वदन्तो निरोकुड्डेम् तिट्ठन्ति सन्निमिद्धाटकेसु चाति इमं अवमङ्गलं अनुमोदनं कयेति । अवमङ्गलेसु अनुमोदनं करोन्तो बहू देवा मरुत्ता च मङ्गलानि अब्बित्तयुन्ति वत्वा एवरूपान् मङ्गलान् सतम्पि सहस्सम्पि कात् समत्या होथाति वन्ति ।

अथेकदिवसं घम्भसभायं भिक्खु—आवुसो ! लालुदायी युत्तायुत्तं न जानाति सम्बन्धं अभासितव्वं वाचं सम्बन्धं भासनीति कथं समुद्गायेम् । सत्त्वा आगन्त्वा कागन्त्वा भित्तवन् । एतर्हि कथायं सन्निमित्ताति पुच्छिन्वा इमायं नामाति वृत्तं न भिक्खवे ! लालुदायी इदमेव दन्धपरिगवकनो कथेन्तो युत्तायुत्तं न जानाति पुञ्चपि एवरूपो अहोसि निच्चलान्कोयेव^२ एमोति वत्ता—[३७६] अतीतं आहरि—

प्रतीतवत्

अतीते बारारगमियं ब्रह्मदत्तं रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहामानकुलं निव्वन्तिस्वा वयस्सपन्नो तत्कमिलाय सम्बन्धिपानि उग्गण्हित्वा बागरागियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाशवकरुत्तानि सिप्पं वावेति । तदा तेसु मागवेसु एको दन्धपरिगवकनो लालुदायिवो घम्भन्तेवासिको हुत्वा सिप्पं उग्गण्हाति । दन्धभावेन पन उग्गण्हितुं न सककोति । बोधिसत्तस्स पन उपकारो होति । दासो वियं सम्बन्धिक्खानि करोति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो मायमासं भुञ्जित्वा सयने निपन्नो न माणावं हत्थपादपिट्ठिपङ्क्तिम्भानि कत्वा गच्छन्त आह—तात ! मञ्चपादे उपत्यम्भेत्वा याहीति ।

माणवो एकं पादं उपत्यम्भेत्वा एकस्स उपत्यम्भेन अलभन्तो अत्तनो ऊरुम्हि ठपेत्वा रत्तिं खेपेसि । बोधिसत्तो पञ्चमसमयं उद्गाय तं दिम्वा—किं तात ! निसिन्नोसीति पुच्छि ।

आचरिय ! मञ्चपादस्स उपत्यम्भेन अलभित्वा ऊरुम्हि ठपेत्वा निसिन्नोम्हीति ।

बोधिसत्तो नविग्गमानसो हुत्वा अयं अति वियं मय्हं उपकारो एत्तकानं पन माणवकानं अन्तरे अयमेव वन्धो सिप्पं निक्खितुं न सककोति कथं वृत्तो अहं इमं पण्डितं करेय्यन्ति चिन्तेसि । अयस्स एतदहोसि—अत्थेको उपायो अहं इमं माणावं दारुअत्थाय पण्णत्थाय गन्त्वा आगतं अज्जं ते किं दिट्ठं किं कतन्ति पुच्छिम्मामि । अथ मे इमं नाम अज्जं मया दिट्ठं इदं कतन्ति आचिक्खिस्सति अयं न तया दिट्ठञ्च कतञ्च कीदिसन्ति पुच्छिस्सामि सो एवरूपं नामाति उपमायं च कारणेन च कथेरसति । इति न तव उपमा च कारणञ्च कथं पेट्वा इमिना उपायेन पण्डितं करिम्मामीति । सो न पक्कोयित्वा—तानं माणावं । इतोपद्गाय दारुअत्थाय वा पण्णत्थाय वा गन्तुाने यं ते तत्थं दिट्ठं वा भूतं वा भूतं वा पीनं वा खादितं वा होति तं आगन्त्वा मय्हं आरोचेय्यासीति आह ।

सो साधूनि पटिस्सुगित्वा एकदिवसं माणावेहिं सद्धिं दारुअत्थाय अरञ्जं गतो तत्थं सप्पं दिस्वा आगन्त्वा आचरिय—सण्णो मे दिट्ठोति आरोचेसि ।

सण्णो नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्ययापि नङ्गलीसाति ।

साधु तात ! मनाया ते उपमा आहटा सप्पा नाम नङ्गलीससदिसाव होन्तीति । अथ बोधिसत्तो माणावकेन मनाया उपमा आहटा सक्खिस्सामि न पण्डितं कान्तुं चिन्तेसि । माणावो पुन एकदिवसं अरञ्जं हत्थं दिस्वा—हत्थो मे आचरिय ! दिट्ठोति आह ।

१. स्या०—लोलुदायित्वेरं । २. स्या०—लोलुकोयेव ।

हृत्थी नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

बोधिसत्तो हृतियस्स सोण्डा नङ्गलीससविसा होति दन्तादयो एवरूपा च एवरूपा च । अयं पन वास-
ताय विभजित्वा कथेत्तु असक्कोन्तो सोण्डं सन्वाय कथेसि मञ्ज्जति तुण्ही अहोसि ।

अयेकदिवसं निमन्तने [३७७] उच्छं लभित्वा—आचरिय ! अज्ज मयं उच्छं खादिमहाति । उच्छं
नाम कीदिसोति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गलीसाति आह । आचरियो धोक् पतिरूपकारणं कथेसीति तुण्हीजातो ।
पुनेकदिवसं निमन्तने एकच्चे माणवा गुल दधिना भुञ्जिस्सु एकच्चे खीरेन । सो आगन्त्वा—आचरिय !
अज्ज ! मयं दधिना खीरेन च भुञ्जिमहाति वत्वा दधिखीर नाम कीदिसं होतीति वुत्ते सेय्यथापि नङ्गली-
साति आह ।

आचरियो—अयं माणवो सप्पो नङ्गलीससदिसोति कथेन्तो ताव सुकथित कथेसि । हृत्थी नङ्ग-
लीससदिसोति कथेन्तेनापि सोण्डं सन्वाय लेसेन कथित, उच्छं नङ्गलीसमदिसन्ति कथेनेपि लेसो अत्थि, दधि-
खीरानि पन तिच्च पण्डगानि पक्खिलभाजनसण्डानानि इध सब्बेन सव्व उपम न कथेसि, न मक्का इम
लासक^१ सिक्खापेत्तुन्ति वत्वा इमं गाथमाह—

असम्बत्थं गामिं वाचं
बालो सम्बत्थं भासति,
नायं दधि वेदि न नङ्गलीसं
दधिमप्यं मञ्ज्जति नङ्गलीसन्ति ।

तत्राय मज्झिमेपत्यो । मा वाचा ओगम्मवसेन सम्बत्थं न गच्छति तं असम्बत्थगामिं वाचं बालो दन्ध-
पुगलो सम्बत्थं भासति । दधि नाम कीदिसन्ति पुरो सेय्यथापि नङ्गलीसानि वदनेव वदन्तो नायं दधि वेदि
न नङ्गलीसं । किं कारणं ? यस्मा दधिमप्यं मञ्ज्जति नङ्गलीसं यस्मा अयं दधिमपि नङ्गलीसमेव मञ्ज्जति ।
अथवा दयीति दधिमेव । पयन्ति खीर । दधि च पयज्जन दधिमप्यं । यस्मा दधिखीरानिपि अयं नङ्गलीसमेव
मञ्ज्जति तादिसो वाय वालो किं इमिनां अन्नेवामीनं गाथ कथेत्वा परिज्जय दत्वा न उच्यतेति ।

सत्था इमं धम्मदेयं आहरित्वा जानकं समोधानेमि । नदा नानमाणवो लातुदायी अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

नङ्गलीसजातक ।

४. अम्बजातकं

वायवेधेव पुरिसोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एक वत्सम्पन्नो ब्राह्मण आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुल्लवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सामने उर दत्त्वा पञ्चजितो वत्सम्पन्नो अहोसि । आचरियूयञ्जाय-
वत्तानि पानीयपरिभोजनीयउपोसथागारजन्ताघरादिबत्तानि च साधुक करोति । चूडससु महावनेसु
असीतिबन्धकवनेसु च परिपूरिकारीमेव अहोसि । विहार सम्मज्जति परिबेण वित्तकमालक विहारमग्न
सम्मज्जति । मनुस्सान पानीयं देति । मनुस्सा तस्स वत्सम्पत्तिय पसीदित्वा पञ्चसतमत्तानि धुवभत्तानि
अदत्तु । महान्नाभसक्कारो उपपज्जि । त [१२] निस्साय बहुन्न फागुविहारो जातो । अथेकदिवस धम्म-
सभाय भिक्षु कथं मनुद्वापेम् आवुसो ! असूको नाम भिक्षु अत्तनो वत्सम्पत्तिया महन्त नाभसक्कार निब्व-
त्तेसि, एत एकक निस्साय बहुन्न फागुविहारो जातोति ।

सत्त्वा आगत्त्वा कायान्त्य भिक्षव्वे । एतग्हि कायाय सन्निसिन्नाय पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्षव्वे । इदानीव पुच्छेपायं भिक्षु वत्सम्पन्नो पुब्बेपेन एककं निस्साय पञ्च इसिमत्तानि फलाफलत्थाय
अरञ्ज्य अगत्त्वा एतेनेव आनीतफलाफलेहि यापेसुन्ति वत्त्वा अनीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीतं बारागसिय ब्रह्मदने रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदच्चब्राह्मणकम्मे निब्वत्तित्वा वयपत्तो इसि-
पञ्चज्ज पञ्चजित्त्वा पञ्चसतइसिपरिवारो पञ्चनपादे विहासि । तदा हिमवन्ते चण्डो निदाघो अहोसि । तत्थ
तत्थ पानीयानि छिञ्जम् । तिरच्छाना पानीयमलभमाना किन्मन्ति । अयं नेसु तापसेसु एको तापसो तेस
पिपामादुक्ख दिम्वा एकं रुक्ख छिन्दित्वा दोग्गि कत्त्वा पानीय उम्सिच्चित्त्वा दोग्गि पूरेत्ता तेस पानीय अदासि ।
बहुसु सन्नपत्तित्वा पानीय पिबन्नेसु नापसम्म फलाफलत्थाय गमनोकासो नाहोमि । सो निराहारोपि
पानीयं देनियेव । भिगगगा चित्तेसु अयं अम्हाक पानीय देन्तो फलाफलत्थाय गन्तु ओकासं न लभति । निरा-
हारनाय अनिधिय किन्मन्ति हन्दि मय कानिक करोमानि । ने कानिक अकम्, इतो पट्ठाय पानीय पिबन्त्थाय आगच्छ-
न्नेन अत्तनो बलानुक्खेन फलाफल गहेत्त्वा आगन्तव्वन्ति । ततो पट्ठाय एकेको निग्गच्छानो अत्तनो अत्तनो बला-
नुक्खेन मधुग्गमधुरानि अम्बजम्बुपनमादीनि गहेत्त्वा आगच्छति । एकस्स अत्थाय आभत फलाफल अद्दतेय्य-
मकटभारप्पमाण अहोमि । पञ्चसना नापसा तदेव परिभुञ्जन्ति अतिरेक छट्ठीयित्थ ।

बोधिसत्ता न दिस्वा एकं नाम वत्सम्पन्न निस्साय एत्तकान तापसान फलाफलत्थाय अगत्त्वा यापन
उपपन्नं विगियं नाम कानव्वमेवाति वत्त्वा इमं गायमाह —

वायवेधेव पुरिसो न निब्विन्देय्य पण्डितो,

वायामस्स फलं पसत भुत्ता अम्भा अनीतिहन्ति ।

तत्राय गइत्थपत्थो । पण्डितो अत्तनो वत्तपूरणादिके कम्महिह वायवेधेव न उक्कण्ठेय्य, किं कारणं ?
वायामस्स निष्फलताय अभावतो । इति महासत्तो वायामो नाम मफलोव होतीति इसिगण आलपत्तो वाया-
मस्स फलं पस्साति आह । कीदसि ? भुत्ता अम्भा अनीतिह । तत्थ अम्भाति देयनामन् नेहि पन नानप्य-
काराणि फलाफलानि आभतानि तेसु सम्पन्नतरान [३७६] उरसन्नतरान वा वसेन अम्हानि वुत्त । ये इमेहि
पञ्चहि इसिमेवेहि सय अरञ्ज्य अगत्त्वा एकस्स अत्थाय आनीता अम्भा भुत्ता इदं वायामस्स फल । तञ्च
सो पन अनीतिह इतिह आस इतिह आसाति एव इतिहीतिहेन गहेत्तव्वं न होति पञ्चवक्खमेव त फल पस्साति ।
एव महासत्तो इसिगणस्स ओवाद अदासि ।

सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्त्वा जातकं समोषानेसि । तदा वत्सम्पन्नो तापसो अयं भिक्षु अहोमि ।
गणसत्त्वा पन अहमेवाति ।

अम्बजातकं ।

५. कटाहकजालकं

बहुभिः सो विकल्पेभ्योऽति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक विकल्पिक भिक्षुं आरब्ध कथेसि । तस्स वत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्थु

अतीते पन बाराणसियं ब्रह्मवर्त्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्स भरिया पुत्तं विजायि । दासीपिस्स तं दिवस येव पुत्त विजायि । ते एकतोव वड्ढसु । सेट्ठिपुत्ते लेख सिक्खन्ते एव दासीपिस्स फलकं वह्मानो गन्त्वा तेनेव सद्धि लेख भिक्षि गणनं सिक्खि । द्वे तयो बोहारे अकासि । सो अनुक्कमेन वचनकुसलो बोहारकुसलो युवा अभिरूपो अहोसि नामेन कटाहको नाम ।

सो सेट्ठिघरं अण्डागारिककम्मं करोन्तो चिन्तेसि—न म इमे सब्बकालं अण्डागारिककम्मं कारेस्सन्ति किञ्चिदेव दोस दिस्वा तान्तेत्वा वन्धित्वा लक्खणेन अड्केत्वा दासपरिभोगेनपि पग्गमुञ्जिस्सन्ति पच्चन्ते खो पन सेट्ठिस्स सहायको सेट्ठी अथि यधूनाह् सेट्ठिस्स वचनेन लेखं आदाय तत्थ गन्त्वा अहं सेट्ठिपुत्तोति वत्था तं सेट्ठि वञ्चेत्वा तस्स धीतरं गहेत्वा सुखं वसेय्यन्ति ।

सो सयमेव पण्ण गहेत्वा अहं असुक नाम मम पुत्त तव सन्तिकं पहिणि आवाहविवाहसम्बन्धो ताम मय्हु च तया तुय्हं च मया सद्धि पतिरूपो, तस्मा तुव इमस्स दारकस्स अत्तनो धीतर दत्त्वा एत तत्थेव वमपेहि अहम्पि ओकासं लभित्वा आगमिस्सामीनि लिखित्वा सेट्ठिस्सेव मुट्ठिकाय लञ्छेत्वा यथासिच परिव्वयञ्चेव गन्धवत्थादीनि च गहेत्वा पच्चन्तं गन्त्वा सेट्ठि दिस्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

अथ न सेट्ठी—कृतो आगतोसि ताताति पुच्छि ।

बाराणसितोति ।

कस्स पुत्तोसीनि ?

बाराणसीसेट्ठिस्साति ।

केनत्थेनागतोसीति ?

तस्मि लगे कटाहको इद दिस्वा जानिस्सथानि पण्ण अदासि । सेट्ठी पण्ण वाचेत्वा इदानीह जीवामि नामाति तुट्ठवित्तो धीतरं दत्त्वा पतिट्ठपेसि ।

तस्स परिवारो महन्तो [३८०] अहोसि । सो यागुल्लज्जकादिनु वा वत्थगन्धादिनु वा उपनीतेसु एवम्पि नाम यागु पवन्ति ? एवं सज्जकं ? एव भन्त ? अहो ! पच्चन्तवासिका नामाति यागुआदीनि गरहति । इमे पच्चन्तवासिभावेनेव साटके वत्तेनु न जानन्ति, गन्धे पिसिनु, पुफानि गन्थितु न जानन्तीति वत्था वत्थ-कम्मन्तिकदायो गरहति ।

बोधिसत्तोपि दाम अपम्मन्तो—कटाहको न दिस्सति, कहं गतो, पग्गियेमथ नन्ति—ममन्ता मनुरस् पयो-जेसि । तेसु एको तत्थ गन्त्वा दिस्वा मञ्जानित्वा अत्तान अजानापेत्वा गन्त्वा बोधिमनस्स आरोवेसि । बोधिसत्तो त पवति सुत्वा अयत्त तेन कत्तं गन्त्वा न गहेत्वा आगच्छिस्सामीनि राजान आपुच्छित्वा महन्तेन परिवारेन निकव्वमि । सेट्ठी किं पच्चन्त गच्छतीति सब्बत्थ पाकटो जानो । कटाहको सेट्ठी किं आगच्छ-तीति सुत्वा चिन्तेसि—न सो अञ्जो न कारगेन आगच्छति, म निस्सायेवस्स आगमनेन भवितव्य सचे पनाह पवायिस्सामि पुनागन् न मक्का भविस्समि, अत्थि पनेस उपायो मम सामिकस्स पटिपथ गन्त्वा दासकम्म कत्वा तमेव आराधेस्सामीति ।

सो ततो पट्ठाय परिगमञ्जे एवं भागति—अञ्जो बालमनुस्सा अतनो बालभावेन मातापितुष्वं अजानन्ता तेस भोजनवेत्ताय अपचिन्तिकम्मं अकत्वा तेहि सद्धियेव भुञ्जन्ति, मयं पन मातापितुष्वं भोजनकाले पटिमह्

उपनेम, खेलसरक उपनेम, भोजनानि उपनेम, पानीयम्पि बीजनिम्पि गहेत्वा उपतिष्ठामाति याव सरीरबलञ्जन-
काले उदककलस आदाय पटिच्छन्नद्वानगमना सम्बं दासेहि सामिकान कनब्बकिच्च पकासेसि ।

सो एव परिस उमाग्हापेत्वा बोधिसत्तस्स पच्चन्त समीप आगतवाने ससुरं अबोच—तात । मम
किर पिता तुम्हाक दस्सनत्थाय आगच्छति, तुम्हे खादनीयभोजनीयं पटियादापेय, अहं पण्णाकार गहेत्वा पटि-
पथं गच्छामीति ।

सो माधु ताताति सम्पटिच्छि । कटाहको बहु पण्णाकारमादाय महन्तेन परिवारेन गन्त्वा बोधिसत्त
वन्दित्वा पण्णाकारमदासि । बोधिसत्तोपि पण्णाकार गहेत्वा तेन सद्धि पटिसन्यार कत्वा पानरामकाले खन्धा-
वार निवासेत्वा सरीरबलञ्जनत्थाय पटिच्छन्नद्वान पाविसि । कटाहको अत्तनो परिवारं निवत्तेत्वा कलस आदाय
बोधिसत्तस्स मल्लिक गन्त्वा उदककिच्चपरियोसाने पादेषु पतित्वा—सामि ! अहं तुम्हाक यत्तकं इच्छथ
तत्तकं धन दस्सामि, मा मे यस अन्तरधायिन्याति आह । बोधिमत्तो तस्स वत्तसम्पदाय पसीदित्वा मा भामि
नत्थि [३८१] ते मम सन्तिका अन्तरायोनि समस्सामेत्वा पच्चन्तनगर पाविसि । महन्तो सक्कारो अहोमि ।
कटाहकोपरिस निगन्तर दामेन कनब्बकिच्च करोति ।

अथ न एकाय वेलाय मुखनिमिन्न पच्चन्ननेट्ठी आह—महासेट्ठि ! मया तुम्हाक पण्ण दिस्वाव तुम्हाकं
पुत्तस्स बारिका विव्वाति । बोधिसत्तो कटाहक पुत्तमेव कत्वा तदनुच्छविक पियवचन वत्त्वा सेट्ठि तोमेसि ।
ततो पट्टाय कटाहकस्स मूख उल्लोकेसु समन्वो नाम ताहोसि । अये हविस्स महासत्तो सेट्ठिधीतर पक्कोसित्त्वा
एहि अम्म ! सीमे मे ऊका विचिनाहीनि वत्त्वा तं आगन्त्वा ऊका गहेत्वा छिन पियवचन वत्त्वा—कथेहि अम्म !
कच्च ते मम पुत्तो सुखदुक्खेसु अप्पमतो उभो जना सम्मोदमाना समग्गवान वसथाति पुच्छि ।

तात ! सेट्ठिपुत्तस्स अञ्जो दोसो नाम नत्थि केवल आहार गरह्णीति ।

अम्म ! निच्चकानमेस दुक्खसीलोव, अपि च ते अह तस्स मुखवन्धनमल्ल दस्सामि । त त्व साधुकं
उम्माहित्त्वा मम पुत्तस्स भोजनकाले गरहन्तस्स उम्माहितनियामेनैव पुरतो ठत्था वेदय्यासीति गाय उम्माग्हा-
पत्त्या कनिपाह वसित्वा बागरासिमैव अगमामि ।

कटाहकोपि बहु खादनीयभोजनीय आदाय अनुपगम गन्त्वा बहु धन दत्त्वा वन्दित्वा निवसति । सो
बोधिसत्तस्स गतकालतो पट्टाय अनिरेकमानो अहोसि । सो एकदिवसं सेट्ठिधीताय नानगरमभोजन उपनेत्वा
कटच्छूमादाय परिमल्लया भत्त गरहित् आरभि । सेट्ठिधीता बोधिसत्तस्स सन्तिके उम्माहितनियामेन इम
गाथमाह—

बहुमि सो विकल्पेय्य अञ्जं जनपदं गतो,
अन्वागन्त्वा न दूसेय्य भुञ्ज भोगे कटाहकाति ।

तत्थ—बहुमि सो विकल्पेय्य अञ्जं जनपदं गतोति यो अत्तनो जातिभूमितो अञ्ज जनपद गतो
होति यत्थम्स जाति न जानन्ति सो बहुमि विकल्पेय्य वम्भनवचनं वञ्चनवचनं वदेय्य अन्वागन्त्वा न दूसेय्याति
इम ताव वार सामिकस्स पटिपथ गन्त्वा दासकिच्चस्स कत्ता कसाहि पहरित्वा पिट्ठिचम्मुपाटनतो व लक्खण-
हननतो च पुत्तोमि संन अनाचार करोमि पुन अञ्जामि आगमनवारे तव सामिको अन्वागन्त्वा न दूसेय्य
उम गेह अनुआगन्त्वा कमाभिधानेहि चैव लक्खणाहननेन च जातिपकामनेन च न दूसेय्य, उपहनेय्य तस्मा इमं
अनाचार पहाय भुञ्ज भोगे कटाहक ! मा पच्छा अननो दासभाव पाकट कारेत्वा विण्णटिसारी अहोसीति
अयमेत्थ सेट्ठिनो अधिपायो । [३८२]

सेट्ठिधीता पुन एतमत्थ अजानन्ती उम्माहितनियामेन व्यञ्जनमेव पयिग्दाहामि । कटाहको अद्धा
सेट्ठिना मम नाम ! आचिकित्त्वा एतिस्सा सञ्च कथित भविस्सतीति ततो पट्टाय पुन भत्त गरहितु न विसहि
निहीनमानो यथालब्ध भुञ्जित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेमि । तदा कटाहको विकल्पिकभिक्षु अहोसि ।
बाराणसीसेट्ठि पुन अहमेवाति ।

कटाहकजातकं ।

६. असिलकखणजातकं

तदेवेकस्मिन् कल्याणमिति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो कोसलरञ्जो असिलकखणपाठकं ब्राह्मणं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्स्य

सो किर कम्मारेहि रञ्जो असीनं आहटकाले असि उपसिद्धपित्वा असिलकखणं उदाहरति । सो येस हत्थतो लाभति तेस असि लकखणसम्पन्नो मङ्गलसंयुनोति वदति । येसं हत्थतो न लाभति तेस असि अव-लकखणोति गरहति । अथेको कम्मारो असि कत्वा कोसिय सुत्तुम मरिचचुण्णा पक्खिपित्वा रञ्जो असि आहरि । राजा ब्राह्मण पक्कोसापेत्वा असि वीमंसाति आह । ब्राह्मणस्स असि आकट्ठित्वा उपसिद्धपन्तस्स मरिचचुण्णानि नास पक्खित्वा खिपितुकामत उप्पावेसु । तस्स खिपन्तस्स नासिका असिधाराय पटिहता द्विधा खिज्जि । तस्सेवं नासिकाय खिज्जभाबो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं भम्मसभायं भिक्खू कथं समुट्ठापेसु आवुवो । रञ्जो किर असिलकखणपाठको ब्राह्मणो असिलकखणं उपसिद्धन्तो नासिक छिन्दापेसीति । सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतग्हि कथाय सन्निहित्वा पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे । इदानीवेसो ब्राह्मणो अमि उपसिद्धपन्तो नासिकाच्छेद पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति कत्वा अतीत आहरि ।—

अतीतवत्स्य

अतीते बारारासिय ब्रह्मपत्ते रञ्ज कारेन्ते तस्म असिलकखणपाठको ब्राह्मणो अहोमीनि, मय्य पच्च-पञ्चवत्स्य सदिसमेव । राजा पन तस्स वेज्जे दत्त्वा नामिकाकोटि फासुक कारापेत्वा लाखाय पटिनामिक कारेत्वा पुन त उपट्ठाकमेव अकासि । बारारागिरञ्जो पन पुत्तो नत्थि, एका धीना चेव भागिनेय्यो च अहेम् । सोपि उभोपि ते अततो सन्तिके प्रेव बह्मडापेसि । ते एको बट्ठन्ना अञ्जामञ्ज पटिवदच्चिना अहेम् । राजापि अमच्च पक्कोसित्वा मय्ह भागिनेय्यो इमम् रञ्जस्स सामिकोव धीतर एतस्मेव दत्त्वा अभिसेकम्मम् [३८३] करोमीति कत्वा पुन चिन्तेसि मय्ह भागिनेय्यो सब्बथापि मे ज्ञातको येय एतम्म अञ्ज राजधीतर आनेत्वा अभिसेक कत्वा धीतर अञ्जस्स रञ्जो दम्मासि । एव तो ज्ञातका बहू भविस्सन्ति द्विप्पि रञ्जानं मयमेव सामिका भविस्सामासि । सो अमच्चेहि सद्धि सम्मन्तेत्वा उभोपेते विसु कान् बट्ठतीति भागिनेय्य अञ्ज-स्मि निवेसने धीतर अञ्जस्मि वाग्मेसि । ते सोलसवस्सुदेसिकभाव पत्वा अतिविय पटिवदच्चिना अहेम् ।

राजकुमारो केन तुखो उपायेन मातुलधीतर राजगेहा नीहरापेत्तु मक्का भवेय्याति चिन्तेन्तो अत्थेमो उपायोनि महाइक्खणिकं पक्कोसापेत्वा तस्मा महस्सभण्डिक दत्त्वा कि मया कत्तव्वन्ति तुने अम्म । अज्ज तया करोन्तिया अनिष्फाति नाम नत्थि किञ्चिदेव कारण कत्वा यथा मम मातुलो राजधीतर अन्तोगेहा नीहरा-पेति तथा करोहीति आह ।

साधु सामि ! अह राजान उपसङ्कमित्वा एव वक्खामि—देव । राजधीताय उपरि कालकणिग अत्थि, एतक काल निवन्तित्वा ओलोकेन्तोपि नत्थि, अह राजधीतर अमकदिवसे नाम रथ आरोपेत्वा बहू आवु-धहत्थे पुरिसे आदाय महन्तेन परिवारेन सुसान गत्त्वा मण्डलपीठिकाय हेट्ठा सुसानमञ्चे मतमनुस्स निपज्जा-पेत्वा उपरिमञ्चे राजधीतर ठपेत्वा गन्धोदकघटान अट्ठुत्तरमतेन नहापेत्वा कालकणिग पवाहेस्सामीति एवं कत्वा राजधीतर सुसान नेस्सामि । न्व अम्हाक तत्थ गमनदिवसे अन्तेहि पुरेतरमेव थोकं मरिचचुण्णमादाय आवुधहत्थेहि अततो मनुस्सेहि पग्गित्तो रथ आरुह्य सुसानं गत्त्वा रथ सुसानद्वारे एकदेसे ठपेत्वा आवुधहत्थे मनुस्से सुसानवन पेसेत्वा सय सुसाने मण्डलपीठिकं गत्त्वा मतको विय पटिकुज्जो हुत्वा निपज्ज । अह तत्थ आगत्वा तव उपरिमञ्चक अत्थित्वा राजधीतरं उक्खित्वा मञ्चे सयापेस्सामि । त्व नम्मि खणो मरि-

च वृष्णं नासिकाय पक्वपित्वा द्वे तयो वारे खिपेय्यासि । तया लिपितकाले मय राजधीतरं पहाय पलायिस्साम ।
अथागन्त्वा राजधीतर सीम नहापेत्वा सयम्पि सीस नहायित्वा तं आदाय अत्तनो निवेसन गच्छेय्यासीति ।

सो साधु सुन्दरो उपायोति सम्पटिच्छि ।

सा गन्त्वा रज्ज्वा तमत्थ आरोहेति । राजा सम्पटिच्छि । राजधीतायपि त अन्तर आचिन्ति, सापि सम्पटिच्छि । सा निक्खमनदिक्से कुमारास्स सज्जं दत्त्वा महन्नेन परिवारेन सुसान गच्छन्ती आरक्खमनुस्सानं भयजननत्थं आह—मया राजधीताय मञ्जे ठपितकाले हेट्ठामञ्जे मनपुरिमो लिपिस्सति खिपित्वा च हेट्ठा [३८४] मञ्जा निक्खमित्त्वा य पठमं पस्सिस्सति तमेव गहेस्सति अप्पमत्ता भवेय्यायाति ।

राजकुमारो पुरेतरं गत्वा वृत्तयेनेव तत्थ निपज्जि । महाइक्खणिका राजधीतरं उक्खिपित्वा मण्डलपीठिकट्टान गच्छन्ती मा भायीति सज्जापेत्वा मञ्जे ठपेति । तस्मि खणे कुमारो मरिचचुष्णा नासाय पक्वपित्वा खिपि । तेन लिपितमनेयेव महाइक्खणिका राजधीतर पहाय महारव रवमाना सब्बपठम पलायि । तस्मा पलातकालतो पट्टाय एकोपि ठात् समत्यो नाम नाहोसि । गहिनगहितानि आवुञ्चानि छुड्ढेत्वा सव्ये पलायितु ।

कुमारो ययासम्पन्नित सब्ब कत्वा राजधीतर आदाय अत्तनो निवेसन अगमासि । इक्खणिका गन्त्वा त कारग रज्ज्वा आरोहेति । राजा एकतियापि सा मया तस्सेवत्थाय पोमिता पायामे छड्डितसपि विय जातन्ति सम्पटिच्छित्वा अपरमायं भागिनेय्यस्स रज्ज दत्त्वा धीतर महादेवि कारेति । सो ताय मड्ढि समग्गवास वसमानो धम्मेन रज्ज कारेति ।

सोपि अमिलक्खणपाठको तस्मेव उपट्ठाको अहोसि । तस्मेकदिवस राजुपट्टानं आगन्त्वा पटिसुरियं ठत्वा उपट्टहन्तस्स लाब्बा विलीयि पटिनामिका भूमिय पति । सो लज्जाय अधोमुखो अट्टासि । अथ न राजा परिहमन्तो—आचरिय ! मा चिन्तयित्वा खिपित नाम एकस्म कल्याण होनि एकस्स पापक । तुम्हेहि खिपितेन नामा छिज्जियित्वा, मय पन मातुलधीतर लभित्वा रज्ज पापुग्गिम्हाति वत्त्वा इम गायमाह —

तयेवेकस्स कल्याणं तथेवेकस्स पापकं,

तत्त्वा तथ्यं न कल्याणं सब्बं वापि न पापकस्मि ।

तत्थ—तयेवेकस्माति तथेवेकस्स । अयमेव वा पाठो । दुतियपदेपि एतेव नयो ।

इति सो इमाय गायाय त कारग आहरित्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमाय देसनाय लोकसम्मनान कल्याणपापकान अनेकसिकभाव पकामेत्वा जातक समोधानेति । तदा असिलक्खण-पाठको एतग्गि अमिलक्खणपाठकोव भागिनेय्यराजा पन अहमेवाति ।

७. कलण्डुकजातकं

ते बेसा तानि वरूनीति इद मत्था जेतवनें बिहरन्तो एक विकल्पिकं भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्

तत्थ द्वेपि बत्थू कटाहकजातकसदिसानेव । इध पनेस बाराणसीसेट्ठिनो दासो कलण्डुको [३८५] नाम अहोसि । तस्स पत्तायित्वा पञ्चन्तसेट्ठिनो धीतर गहेत्वा महत्तेन परिवारेन बसनकाले बाराणसीसेट्ठी परियेसापेत्वापि तस्स गतट्टान अजानन्तो गच्छ कलण्डुक परियेसाति अतना पुट्टु ^१ सुकपोतकं पेसेसि । सुकपोतको इतोच्चित्तो च चरन्तो त नगर सम्पापुणि ।

तस्मिञ्च काले कलण्डुको नदीकील कीलितुकामो बहु मालागन्धविलेपनञ्चेव खादनीयभोजनीयानि च गाहापेत्वा नदि गन्त्वा सेट्ठिधीताय सद्धि नाव आरुह्य, उदके कीरन्ति । तस्मिञ्च देसे नदीकील कीलन्ता इस्सरजातिका तिख्णिगभेसञ्जपरिचारितं खीर पिबन्ति, तेन नेमं दिवमभागमपि उदके कीलन्तानं सीत न बाधति । अय पन कलण्डुको खीरगण्डूस गहेत्वा मुख विक्खालेत्वा न खीर नुट्ठुभति, नुट्ठुभन्तोपि उदके अणुट्ठुभित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभति ।

सुकपोतकोपि नदीतीरं गत्वा एकित्सा उटुम्बरसाखाय निसीदित्वा ओलोकेन्तो कलण्डुक सञ्जानित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभन्त वित्त्वा—अरे, कलण्डुक ! दास ! अत्तनो जाति च वमनट्टान च अनुग्गर, खीर-गण्डूस गहेत्वा मुख विक्खालेत्वा जातिमम्पन्नाय मुखसंबद्धाय सेट्ठिधीताय सीमे मा नुट्ठुभ, अत्तनो पमाग न जानासीति वत्ता इम गायमाह. —

ते बेसा तानि बत्थूनि ग्रहञ्च वनगोचरो,

ग्रन्थिच्च खो तं गण्हेय्युं पिव खीरं कलण्डुकाति ।

तत्थ—ते बेसा तानि बत्थूनीति मानुकुच्छि सन्धाय वदति । अयमेत्थ अधिप्पायो । यत्थ ने वमिन्त न ते खत्तियधीतादीन कुच्छिदेसा । यत्थ वासि पतिट्ठितो तानि न खत्तियधीतादीन कुच्छिक्खन्ति अथखो दासि-कुच्छिय त्व वसि चेव पतिट्ठितो जाति । ग्रहञ्चवनगोचरो तिरच्छानगतोपि एतमत्थ जानामीति दीपेति । ग्रन्थिच्च खो तं गण्हेय्युस्ति एव अनाचार चरमान मया गत्वा आरोचिने अनुविच्च जानित्वा तव सामिका तालेत्वा चेव लक्खगाहतञ्च कत्वा त गण्हेय्यु गहेत्वा गमिस्सन्ति, तस्मा अत्तनो पमागं ज्ञत्वा सेट्ठिधीताय सीसे अणुट्ठुभित्वा पिव खीरं । कलण्डुकाति त नामेनालपति ।

कलण्डुकोपि सुकपोतकं सञ्जानित्वा म पाकटं करेय्याति भयेन—एहि मामि ! कदा आगन्तोमीति आह ।

मुको न एस म हितकामताय पक्कोमति गीव पन मे बनेत्वा मारेतुकामोति ज्ञत्वाच न मे नया अत्थोति ततो उप्पत्तिवा बाराणसिय गन्त्वा यथादिट्ठु सेट्ठिनो वित्तारेन कथेसि । सेट्ठी अयुन्त तेन कन्ति कत्वा तस्स आग कालेत्वा बाराणसिमेव त [३८६] आनेत्वा दासपरिभोगेन परिमुञ्चि ।

मत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेमि । तदा कलण्डुको अय भिक्ख अहोसि । बाराणसिसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कलण्डुकजातक ।

८. बिलारवतजातकं

यो वे धम्मं धजं कत्वाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं कुहकभिक्षुं आरब्ध कथेसि । तदा हि सत्त्वा तस्म कहुकभावे आरोचिने न भिक्षवे ! इदानीं पुण्येस कुहको येनाति वत्ता अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाणसिय ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेले बोधिसत्तो मूसिकयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा बुद्धिमन्वाय महासरीरो सूक्खच्छापकसीदसो हुत्वा अनेकसत्तमूसिकपरिवारो^१ अरञ्जं विहरति^२ । अयेको सिगालो इतो-चित्तो च विचरन्तो न मूसिकयूथ दिस्वा तस्मा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति चिन्तेत्वा मूगिकान आसयस्सा-विदूरे सुरियाभिमुखो वातं पिबन्तो एकेन पादेन अट्टासि । बोधिसत्तो गोचर चरमानो त दिस्वा मीलवा एको भविस्सतीति तस्स सन्तिक गत्वा—भन्ते ! त्व को नामोति पुच्छि ।

धम्मिको नामाति ।

चत्तारो पादे भूमिय अट्टपेत्वा कस्मा एकेनेव ठितोसीति ?

मयि चत्तारो पादे पठविय ठपेत्ते पठवी बहिन, न सक्कोति तस्मा एकेनेव तिट्ठामीति ।

मय विवरित्वा कस्मा ठितोसीति ?

मय अञ्ज न भवस्सयाम, वातमेव भवस्सयामाति ।

अथ कस्मा मूगियाभिमुखो तिट्ठतीति ।

मूगिय तमम्मासीति ।

बोधिसत्तो तस्म वचन सुत्वा मीलवा एको भविस्सतीति ततो पट्टाय मूसिकगणेन सद्धि साय पात तस्म उपट्टान गच्छति । अयस्स उपट्टान कत्वा गमनकाले सिगालो सब्बपच्छिम मूसिक गहेत्वा मम खादिस्वा अञ्जो-हस्त्वा मुख पुञ्छत्वा तिट्ठति । अनुपुब्बेन मूसिकगणो तनुको जातो । मूसिका पुब्बे अम्हाक अय आसयो नगहोति निरन्तरा तिट्ठाम इदानी सिथिलो, एवमपि आसयो न पूरनेव किंभूखो एतन्ति बोधिसत्तस्स त पवति आरोचयिमु । बोधिसत्तो केन नूखो कारणेन मूसिका तनुत्त गताति चिन्तेतो सिगाले आसडक ठपेत्वा वीम-सिस्सामि नन्ति उपट्टानकाले सेममूसिके पुरतो कत्वा मय पच्छतो अहोसि । सिगालो तस्म उपरि पक्खन्दि । बोधिसत्तो अन्तो गण्डगात्थाय पक्खन्दि दिस्वा निवर्तित्वा—भो सिगाल ! इद ते वतसमादान न धम्म-सधम्मताय, परेस पन विहिस्सत्थाय धम्म धज कत्वाव चरसीति वत्ता इम गायमाह—[३८७]

यो वे धम्मं धजं कत्वा निगूल्हो पापमाचरे,

बिस्सासयित्वा भूतानि बिलारं नाम तं वतन्ति ।

तत्थ—यो वेति वत्तिवादिमु यो कोचिदेव । धम्मं धजं कत्वाति दमकुसलकम्मपधम्म धज करित्वा त करोन्तो उस्मापेत्वा दम्मेन्तोति अत्थो । बिस्सासयित्वाति मीलवा अयन्ति सञ्जाय सञ्जानविस्सासानि कत्वा । बिलारं नाम तं वतन्ति त एव धम्म धज कत्वा ग्हो पापानि करोन्तस्सेव वत केराटकवत नाम होतीति अत्थो ।

मूसिकराजा कथेन्तो कथेन्तोयेव उप्पातत्वा तस्म गीवाय पतित्वा हनुकरम हेट्ठा अन्तोगलनालिय डसित्वा गलनानि फालेत्वा जीवनकषय पापेसि । मूसिकगणो निवर्तित्वा सिगाल मुखभूति खादिस्वा अयमामि । पठमागताव किम्म मम लभिमु, पच्छा आगता न लभिमु । ततो पट्टाय मूसिकगणो निम्बयो जातो । सत्था इमं धम्मदेसन आहस्त्वा जानक समोधानेसि । तदा सिगालो कुहकभिक्षु अट्ठोसि । मूसिकराजा पन अह-मेवाति ।

बिलारवतजातकं ।

१. स्या०—अनेक सत्तमूसिकाहि परिवुत्तो । २. स्या०—विचरति ।

६. अग्निज्जातकं

नायं सित्ता पुञ्ञाहेतुं इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुहुक्ञ्जेव भिक्षुं आरब्ध कथेसि ।
पञ्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठावत्तसदिसं ।

अतीतवत्थु

अतीतस्मि हि बारागमिय ब्रह्मवत्ते एज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकराजा हुत्वा अरञ्जे वसति ।
अयेको सिगालो दवडाहे उट्ठिते पलायितुमसक्कोन्तो एकस्मिं रुक्खे सीस आहृच्च अट्ठासि । तस्स सकलसरीरे
लोमानि भायिसु । रुक्खे आहृच्च ठितट्ठाने पन मत्थके चूला विय थोकानि लोमानि अट्ठुं सु, सो एकदिवसं सोण्डिय
पानीयं पिबन्तो छाद्य ओलोकेन्तो चूल दिस्वा उप्पन्न दानि मे भण्डमूलान्ति अरञ्जे विचरन्तो त मूसिकादरि
दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति हेट्ठा वुत्तनयेनेव अविदूरे अट्ठासि । अयं न बोधिसत्तो गोचराय
चरन्तो दिस्वा मीलवाति सञ्जाय उपमङ्गकमित्वा त्वं को नामोमीति पुञ्छि ।

अहं अग्निज्जातकाजो नामास्मि ।

अयं कस्मा आगतोसीति ?

तुम्हाकं रक्खणुत्थायाति ।

किन्ति कत्वा अम्हे रक्खिस्ससीति ?

अहं अङ्गुट्ठगणनं नाम जानामि, तुम्हाकं पालोव निक्खमित्वा गोचराय गमनकाले एलकानि गगोत्वा
पञ्चागमनकालेपि गगोत्तामि । एव साय पात गगोन्तो रक्खिस्सामीति ।

तेनहि रक्ख मातुलाति ।

सो साधूति सम्पटिञ्छित्वा निक्खमनकाले एको द्वे तयोनि गगोत्वा पञ्चागमनकालेपि तथेव गगोत्वा
सन्धपच्छिमं गहेत्वा खादति । सेस [३८८] पुरिमसदिसमेव । इध पन मूसिकराजा निवर्तित्वा ठितो—भो
अग्निज्जातकाज ! नायं तव धम्मसुधम्मताय मत्थके चूना ठपिता कुञ्चिकागगा पन ठपिताति वत्था इमं
गायमाह :—

नायं सित्ता पुञ्ञाहेतुं घासहेतुं अयं सित्ता,

नगुट्ठगणनं याति अलं ते हेतुं अग्निज्जातकं ।

तत्थ—नगुट्ठगणनं आतोति अङ्गुट्ठगणना वृत्तति । अयं मूसिकराजो अङ्गुट्ठगणनं न गच्छति न
उपेति न । रेति परिक्रम्य गच्छतीति अत्थो । अलं ते हेतुं अग्निज्जातकं सिगालं नामेनालपत्तो आह । एजावना
ते अलं हेतुं न इतो परं मूसिके खादिस्समि अम्हेहि वा तथा वा मद्धि मवामो अन्नं हेतुं न मयं इदानीं तथा मद्धि
वसिस्सामाणि अत्थो । सेसं पुरिमसदिसमेव । सत्था इमं धम्मदेमं आहरित्वा जातकं भवोधानेमि । तदापि
सिगालो अयं भिक्षु अहोमि । मूसिकराजा पन अहमेवाति ।

अग्निज्जातकं ।

१०. कोसियजातकं

यथा बाधा च भुञ्जस्मूति इदं सत्या जेतवने बिहरन्तो एकं सावत्थियं मातुगाम आरब्ध कथेमि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सा किरिकस्स मइस्स पमन्नस्स उपासकब्राह्मणस्स ब्राह्मणी दुस्सीला पापघम्मा रतिं अतिचरित्वा दिवा किञ्चि कम्म अकत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा निव्वनमाना^१ निपज्जति । अथ न ब्राह्मणो—किन्ते भदे ! अकासुकन्ति पुच्छि ।

बाता मे विज्झन्तीति ।

अथ किं लद्धं वट्टनीति ?

सिनिद्धमवुगानि पग्गोनपग्गीतानि यामुभसत्तेलादीनीति ।

ब्राह्मणो य य सा इच्छति न त आहरित्वा देति । दासो वियं सब्बकिञ्चानि करोति । सा पन ब्राह्मणस्म गेहं पविट्टुकाले निपज्जति बहिनिकम्बन्तकाले जारेहिं सद्धिं बीजित्तमेति । अथ ब्राह्मणो इमिस्सा सरीरे विज्झन्तवातानं परियन्तो न पञ्जायतीति एकदिबमं गन्धमालादीनि आदाय जेतवनं गन्त्वा सत्थारं पूजेत्वा च वन्दित्वा च एकमन्तं निसीदित्वा किं ब्राह्मण ! न पञ्जायसीति वुत्ते—ब्राह्मणिया किर मे भन्ते ! सरीरे वाना विज्झन्ति म्बाहं तस्सा सपिप्पेलादीनि चैव पग्गीतपग्गीतभोजनानि च परिघेसामि सरीरमस्सा घनं विष्प-मन्नल्लविबवणं जानं वानगेमस्स पनं परियन्तो न पञ्जायति अहं न पटिज्जम्मानोव इधाममनस्स ओकासं न लभामीति ।

सत्या ब्राह्मणिया पापभावं ज्ञत्वा ब्राह्मण ! एव निपन्नस्स मातुगामस्स रोगे अवूपसन्ते इदञ्चिदञ्च भेसज्जं कात् वट्टनीति पुञ्चेपि ते पण्डितेहि कथितं भवसङ्ख्येपगतत्ता पन न सत्त्वकत्वेसीति वत्ता तेन याचितो अनीत आहारः —[३८६]

अनीतवत्थु

अनीते वारागसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निव्वत्तित्वा वयपत्तो तत्क-मिनायं मञ्चानिप्यानि उगमहिन्त्वा वारागसियं दिसापामोक्खो आचरियो अहांसि । एकसतराजधानीसु^२ खत्तिय-कुमागं च ब्राह्मणकुमागं च येभ्य्येन तम्मेव सन्तिके मिण्यं उगमण्हन्ति । अथेको जनपदवासी ब्राह्मणो बोधि-मत्तस्स सन्निके तयो वेदे अट्टारसं च विज्जाट्टानानि उगमहिन्त्वा वारागसियञ्ज्जेव कटुभञ्जं सण्ठेत्वा दिवसे दिवसे द्दित्तं वन्तु बोधिमत्तस्स सन्निकं आगच्छन्ति । तस्मै ब्राह्मणी दुस्सीला अहोमि पापघम्मातिं सब्बं पञ्च-पन्नवत्थुमदिममेव ।

बोधिमत्तो पन न इमिना कारणेन ओवादगहगाय ओकासं न लभामीति वुत्ते सा मागविका इमं वञ्चेत्वा निपज्जतीति ज्ञत्वा तस्मा रोगानुच्छविकं भेसज्जं आचरिक्खिस्सामीति चिन्तेत्वा आह—तात ! त्वं इतो पट्टाय तस्सा सपिप्पेलादीनि मा अदासि । गोमुत्ते पन पञ्चपण्णानि^३ तिफलादीनि च पक्खिपित्वा कुथेत्वा^४ नवतम्बलोहभाजने पक्खिपित्वा लोहगन्धं गाहापेत्वा रज्जुं वा योत्तं वा रुक्खलनं वा गहेत्वा इदं ते रोगस्स अनु-च्छविकं भेसज्जं इदं वा पिब उट्टाय वा तथा भतभत्तस्स अनुच्छविकं कम्मं करोहीति वत्ता इमं गायं वदेय्यासि । संचं भेसज्जं निपवति अथ न रज्जुया वा योत्तेन वा लताय वा कतिचि पहारे पहरित्वा केसेसं गहेत्वा आह इदित्वा कप्पणेन पोथेय्यासि । तं सगज्जेव उट्टाय कम्मं करिस्समीति ।

१. स्या०—निट्ठुभमाना ।

२. री०—राजधानीसु ।

३. स्या०—पञ्चपण्णं ।

४. स्या०—कोट्टेत्वा ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा वृत्तनियामेनेव भेसज्जं कत्वा—भद्दे ! इमं भेसज्जं पिवाति आह ।
केन ते इदं आचिक्खितन्ति ?

आचरियेन भद्देति ।

अपनेहि तं न पिबिस्सामीति ।

मारणयो—न त्वं अत्तनो रुचिया पिबिस्सामीति—रज्जुं गृहेत्वा अत्तनो रोगस्स अनुच्छविकं भेसज्जं वा
पिब यागुभत्तानुच्छविकं कम्म वा करोहीति वत्वा इमं गाथमाह—

यथा वाचा च भुञ्जस्सु यथा भुत्तञ्च व्याहर,

उभयं ते न सभेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति ।

तत्त्व—यथा वाचा च भुञ्जस्सुति यथा ते वाचा तथा च भुञ्जस्सु वाता मे विज्झन्तीति वाचाय अनु-
च्छविकमेव कत्वा भुञ्जस्सूति अत्यो । यथा वाचं वातिपि पाठो युज्जति । यथा वाचायातिपि पठन्ति ।
सञ्जत्य अयमेवत्यो । यथाभुत्तञ्च व्याहराति य ते भुत्तं तस्स अनुच्छविकमेव व्याहर अरोगम्हीति वत्वा गृहे
कत्तञ्चकम्म करोहीति अत्यो । यथाभुत्तञ्चातिपि पाठो । अथवा अरोगम्हीति यथाभुत्तमेव वत्वा कम्म करो-
हीति अत्यो । उभयन्ते [३६०] न सभेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति या च ते अयं वाचा वाता म विज्झन्तीति
यञ्च ते इदं पणीत भोजनं भुत्तं इदं उभयम्पि तुय्हं न सभेति तस्मा उट्ठाय कम्म करोहि । कोसियेति त गोत्तेन
आवपति ।

एवं वृत्ते कोसियब्राह्मणो^१ भीता आचरियेन उस्सुत्त आपन्नकालतो पट्टाय न सक्का मया एस वञ्चेत्
उट्ठाय कम्मं करिस्सामीति उट्ठाय कम्म अकासि । आचरियेन मे दुस्सीलभावां ज्ञातो न दानि सक्का दत्तो
पट्टाय पुन एवरूपं कातुन्ति आचरिये गारवेन पापकम्मतोपि विरमित्वा सीलवन्तो अहोसि ।

सापि ब्राह्मणो सम्मासम्बुद्धेन किरम्हि ज्ञाताति सत्थरि गारवेन न पुन अनाचार अकामि ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहृत्त्वा जानक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^२ पन इदानीं जयम्पतिवाय ।
आचरियो पन अहमेवाति ।

कोसियजातकं ।

कुसनालिबग्गो तेरसमो ।

१४. असम्पदानवग्गवणना

१. असम्पदानजातकं

असम्पदानेनितरीतरसाति इदं सत्त्वा वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तस्मिन् हि काले भिक्खू धम्मसभाय कथं समुद्रापेसु आवुसो । देवदत्तो अकतञ्जू तवागतस्स गुणं न जानातीति । मत्वा आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं शोचिसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामानि वुत्तं न भिक्खवे । एदानेव देवदत्तो अकतञ्जू पुच्छेति अकतञ्जूयेवाति वत्त्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने मगधरट्ठे राजगहे एकस्मिन् मगधरञ्ज्जे रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्सेव सेट्ठी अहोसि असीति-कोटिविभवो सञ्ज्जसेट्ठीनि नामेन । वाराणसियम्पि पिलियसेट्ठी नाम असीतिकोटिविभवोव अहोसि । ते अञ्जमञ्ज महाया अहेमु । तेमु वाराणसियं पिलियसेट्ठिस्स केनचिदेव कम्पणीयेन महन्तं भयं उप्पज्जि । सब्ब सापत्तेय्यं परिहायि । सो दलित्ठो अप्पटिमग्गो हुत्वा भरिय आदाय सञ्ज्जसेट्ठि पञ्चय कत्त्वा वाराणसितो निक्खमित्त्वा पदसाव राजगहं पत्त्वा सञ्ज्जसेट्ठिस्स निवसेन अगमासि । सो तं दिस्वाव सहायो मे आगतोसि परिस्सज्जित्वा सक्काग्गम्मानं कारेत्त्वा कतिपाहं बीतिनामित्त्वा एकदिवसं—किं सम्मं । केनत्थेन आगतोमीति पुच्छि ।

भयस्से सम्मं । उप्पन्नं [३६१] सब्ब धनं परिक्खीणं, उपत्थम्भो मे होहीति ।

सायुं सम्मं । मा भायीति मण्डागारं विवरापेत्त्वा चत्तालीसं हिरञ्ज्जकोटियो दापेत्त्वा सेसम्पि परिच्छेदपरिवारं मच्च अत्तनो सन्तकं सविञ्ज्जाणकमविञ्ज्जाणकं मज्जे भिन्दिस्वा उपहृदमेव अदासि । सो तं विभव आदाय पुनं वाराणसि गन्त्वा निवासं कप्पेमि ।

अपग्गभागे सङ्खमेट्ठिस्सपि तादिममेव भयं उप्पज्जि । सो अत्तनो पटिमग्गं उपघारेन्तो महायस्स मे महा उपकारो कतो उपहृदविभवो दिप्पो । न सो मं दिस्वा परिच्छजिस्सति तस्स सन्तिकं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा भरिय आदाय पदसाव वाराणसि गन्त्वा भरिय आह—भद्दे । तव मया सद्धि अन्तरवीथिया गमनं नाम न पुनं मया पेसितयानं आरुह्य महन्तेन परिवारेन पच्छा आगमिस्ससि । याव यानं पेसेमि ताव एत्थेव होहीति वत्त्वा तं सालायं ठपेत्त्वा सयं नगरं पविमिस्वा सेट्ठिस्स घरं गन्त्वा राजगहनगरतो तुम्हाकं महायो सङ्खमेट्ठी नाम आगतोति आरोचापेसि । सो आगच्छतूति पक्कोमापेत्त्वा तं दिस्वा नेव आसनां बुद्धासि न पटिमग्गारं अकामि केवलं—किमत्थं आगतोमीति पुच्छि ।

तुम्हाकं दम्भनत्थं आगतोमीति ।

निवासो पनं ते कइ गहितानि ?

न ताव निवासट्टानं अत्थि, सेट्ठिघरणिम्पि सालायं ठपेत्त्वा आगतोमीति ।

तुम्हाकं इथ निवासट्टानं नत्थि, निवासं गहेत्त्वा एकस्मिन् ठाने पचापेत्त्वा भुञ्जित्वा गच्छथ । पुनं अस्से मा पम्मिन्थाति वत्त्वा मय्हं महायस्स दसन्ते^१ बन्धित्वा एकं बहलपलापतुम्बं देहीति दासं आणापेसि ।

न दिवसं किञ्च सो रत्तसालीनं मकटमहम्ममत्तं ओपुतापेत्त्वा कोट्टागारं पूग्गपेमि । चत्तालीसकोटिधनं गहेत्त्वा आगतो अकतञ्जू महाचोरो महायस्स तुम्बमत्तं पलापे दापेमि । दासो पच्छियं एकं पलापतुम्बं पक्खि-पापेत्त्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि अयं असप्पुरिसो मम सन्तिकं चत्तालीसकोटिधनविभवं लभित्वा इदानीं पलाप-तुम्बं दापेमि, गण्हामि तुब्बो मा गण्हामीति । अयस्स एतदहोमि, अयं ताव अकतञ्जू मित्तदुग्घो कतविनासक-

भावेन मया सद्धि मितभाव भिन्दि सचाह ऐतेन दिन्न पलापतुम्ब लामकत्ता न गण्हिस्सामि अहम्पि मितभाव भिन्दिस्सामि । अन्धबाला परित्तक लद्धं अगण्हन्ता मितभाव विनासेन्ति । अहं पन एतेन दिन्न पलापतुम्बं गहेत्वा मम वसेन मितभाव पतिट्ठपेस्सामीति । सो पलापतुम्बं दसन्ते वधिक्त्वा पासादा ओरुद्ध साल अगमासि ।

अयं न भरिया—किं ते अय्य ! लद्धन्ति पुच्छि ।

भट्टे ! अम्हाक सहायो पिलियसेट्ठी पलापतुम्ब दत्त्वा अम्हे अज्जेय विस्सज्जेसीति । [२६२]

सा—अय्य ! किमत्थं अग्गहेसि ? किं एतं चत्तालोसकोटिधनस्स अनुच्छविकन्ति रोदितुं आरभि ।

बोधिसत्तो—भट्टे ! मा रोदि अहं तेन सद्धि मितभाव-भेदभयेन मम वसेन मितभाव उपेतुं गणि ।

त्वं किंकारणा सोचसीति वत्त्वा इमं गायमाह—

असम्पदानेनितरोतरस्स बालस्स मिलानि कली भवन्ति,

तस्मा हुराणि भुसं अड्डमानं मा मे मिति भिज्जत्थ^१ सस्सतायन्ति ।

तत्थ—असम्पदानेनाति असम्पदानेन^२ सरलोपेन सन्धि । अगहणेनाति अत्थो । इतरोतरस्साति यस्य कस्सचि लामकालामकम्मापि । बालस्स मिलानि कली भवन्तीति दग्धस्स अपज्जास्स मिलानिल्लितानि^३ कालकण्ठिणसदिसानि होन्ति, भिज्जन्तीति अत्थो । तस्मा हुराणि भुसं अड्डमानं तेन कारणेनाहं सहायेन दिन्न एक पलापतुम्बं हुराणि गण्ढामीति दस्सेति । मानन्तिहि अट्ठमं नालीनं नाम । चतुश्च अड्डमानान् चत्तस्सो च नानियो तुम्भो नाम, तेन बुन पलापतुम्बन्ति । मा मे मिति भिज्जत्थ सस्सतायन्ति मम सहायेन सद्धि मेति मा भिज्जत्थ सस्सता व अयं होतुति अत्थो ।

एवं बुत्तेपि सेट्ठिभरिया रोदतेव । तस्मिं ऋणे सङ्खसेट्ठिना पिलियसेट्ठिस्स दिन्नो कम्मन्तदामो साला-द्वारेन एव अज्जेयो सेट्ठिभरियाय रोदनसद् सुत्वा साल पविसित्वा अतनो सामिके दिम्वा पादेभु पतिन्वा रोदित्वा कन्धित्वा किमत्थं इषागतत्थं सामीति पुच्छि । सेट्ठी सब्ब आगेवेसि । कम्मन्तदासो होतुं सामि ! मा चित्ते-धाति उभोपि अस्सत्तेत्वा अतनो गेहं नेत्वा गन्धोदकेन नहपेत्वा भोजेत्वा सामिका वो आगताति सेसदाने सन्निपातेत्वा दस्सेत्वा कतिपाहं बीतिनामेत्वा सब्बे दासे गहेत्वा राजङ्गागं गत्त्वा उपरव अकासि । राजा पक्को-सापेत्वा किमेतन्ति पुच्छि । ते सब्बं तं पवन्ति रज्जो आरोबेसु ।

राजा तेसं वचनं सुत्वा उभोपि सेट्ठी पक्कोसापेत्वा सङ्खसेट्ठि पुच्छि—मच्च किर तथा महामेट्ठि ! पिलियसेट्ठिस्स चत्तालोसकोटिधनं दिन्नन्ति ।

महाराज ! मम सहायस्स मं तक्केत्वा राजगृहं आगतस्स न केवलं धनं सब्बं विभवजानं सविज्जाग-काविज्जाणकं द्वं कोट्टासे कत्वा समभागे अदासिन्ति ।

राजा सच्चमंतन्ति पिलियसेट्ठि पुच्छि ।

आमं देवाति ।

तथा पनस्स तज्ज्जेव तक्केत्वा आगतस्स अन्थि कोटिं सब्बकानो वा सम्मानो वा कतोति ?

सो तुण्ही अहोमि ।

अपि च पन ते पनस्स पलापतुम्बमतं दसन्ते पक्कपापेत्वा [३६३] दापित्वा अन्थानि ?

तम्पि सुत्वा तुण्ही येव अहोमि ।

राजा किं कातवन्ति अमच्छेहि सद्धिं मन्नेत्वा तं परिभासित्वा—गच्छथ पिलियसेट्ठिस्स धरे^४ सब्बं विभव सङ्खसेट्ठिस्स देयाति आह ।

बोधिसत्तो—महाराज ! मच्छं परसन्नेकेन अन्थो नत्थि मया दिन्नमन्तमेव पन दापेधाति ।

राजा बोधिसत्तस्स सन्तकं दापेसि । बोधिसत्तो सब्बं अत्तना दिन्नविभवं पटिलभित्वा दामपरिमपरि-बुनो राजगृहमेव गन्त्वा कूटुम्बं सण्ठपेत्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

मत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं ममोथानेमि । तदा पिलियसेट्ठी देवदत्तो अहोमि । मज्झ-सेट्ठी पन अहमेवाति ।

असम्पदानजातकं ।

१. सी०—ओविस्स । २. स्या०—असम्पदानेन । ३. स्या०—कलीनाम ।

२. पञ्चभीरुकजातकं

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय चाति इद मत्था जेतवने विहरन्तो अजपालनिग्रोधे मारधीतान पलोभन-
सुत्तन्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्न वत्थु

भगवता हि आदितो पट्ठायः—

बह्लसमाना आगच्छुं तप्हा च भरती रगा,

ता तत्थ पनुवो सत्था नुलं भट्ठं च मासुतोति

एव याव परियोसाना नत्स सुत्तन्तस्स कथितकाले धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्षू कथं समुठापेसु—
आवुसो ! सम्मासम्बुद्धो मारधीतरो अरुणसतानि दिव्वरूपानि मापेत्वा पलोभनत्थाय उपसङ्कमन्तियो
अक्खीनिपि उम्मीलेत्वा न ओलोकेसि । अहो ! बुद्धबल नाम अच्छरियन्ति ।

सत्था आगत्वा कायन्तुव भिक्षवे ! एतर्हि कयाय सन्निपत्ताति पुच्छिवा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्षवे ! इदानि मय्हु सत्थासवे खेपेत्वा सम्बञ्जुत्त पत्तस्स मारधीतान अनोलोकन नाम अच्छरिय अहं
हि पुब्बे बोधि पणियेममानो सविकलेसकालेपि अभिसङ्खत्त दिव्वरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा किंलेसवसेन
अनोलोकेत्वाव गन्त्वा महारज्ज पापुणिन्ति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदने रज्ज कारेत्ते बोधिसत्तो भानिकमनस्स कनिट्ठो अहोसीति । सम्ब हेट्ठा
तक्कसिलानाजानके वत्तनयेनेव वित्थारेत्तम्ब । तदा पन तक्कसिलानगरवामीहि बहिनगरे मालाय बोधिसत्त
उपसङ्कमित्वा यावित्वा रज्ज पटिच्छपेत्वा अभिसेके कने तक्कसिलानगरवामिनो नगर देवमगर विय च
राजभवन दन्दभवन विय च अलङ्कारम् । तदा पन बोधिसत्तो नगर पविमित्वा राजभवेन पासादे भट्ठात्तने
समस्मापितमेतच्छल रत्तनवरपल्लङ्क [३६४] आरुह देवराजलीन्हाय निसीदि । अमच्चा च ब्राह्मणगह-
पत्तिकादयो च खल्लियकुमार च सम्बालङ्काग्रपत्तिमण्डिता परिवारेत्त्वा अट्ठम् । देवच्छरपटिभागा सोलस-
महम्मा नाटकिन्थियो तच्चगीतवादिनकुमला उत्तमविलाससम्पन्ना नच्चगीतवादितानि पयोजेन् । गीतवा-
दितसहं राजभवन मेधत्थानिपूरितो महासम्पुच्छि विय एकनिष्पाद अहोसि । बोधिसत्तो त अत्तनो सिग्गि-
सोभग आलोकयमानो चिन्तेसि, सवाह ताम यक्सिणीं अभिसङ्खत्त दिव्वरूप ओलोकस्स जीवितक्कव पत्तो
अभविस्स इम सिग्गिसोभग न ओलोकस्स पच्चेकबुद्धान पन ओवादे टितभावेन इद मया पत्तन्ति एवञ्च पन
चिन्तेत्वा उदानं उदानेन्तो इम गायमाह —

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय च

अवस्थितत्ता भयभीरुताय च,

न रक्खसीनं वसमागमिम्हा

स सोत्थिभावो महता भयेन भेति ।

तः४—कुसलूपदेसेति कुमलान उपदेसे पच्चेकबुद्धान ओवादेति अत्थो । धितिया दल्हाय चाति
दल्हाय धितिया च यिरन अम्भोच्छिन्ननिग्नरविगियेन चाति अत्थो । अवस्थितत्ता भयभीरुताय चाति अभय-
भीरुताय अवस्थितत्ता च । तत्थ भवन्ति चित्तुवासमन पग्गिभय । ओहताति मरीरकम्पनप्पत्त महाभय ।
इद उभयमि महामतम्प यक्खिण्यो नामेता मनुस्सवादिकानि भेरवारम्भण दिस्वापि नाहोमि । तेनाह
अवस्थितत्ता भयभीरुताय चानि । भयभीरुताय अभावेनेव भेरवारम्भण दिस्वापि अनिवत्तनभावेनाति अत्थो ।
न रक्खसीनं वसमागमिम्हाति यक्खकत्तारे ताम रक्खसीन वम न आगमिम्हा, यस्मा अम्हाकं कुसलूपदेसे धिति
च दन्हा अहोसि । भयभीरुताभावेन च अनिवत्तनमभावा अट्ठम्हा, नम्मा रक्खसीनं वम न आगमिम्हाति

१. सी० —पञ्चभगवत्कजातकं ।

वृत्तं होति । स सोत्थिभावो महता भयेन भेलि सो मे अयं अज्ज महता भयेन रक्खसीन सन्तिका पत्तब्बेन दुक्खदोमनस्सेन सोत्थिभावो खेमभावो पीतिसोमनस्सभावो येव जातोति ।

एव महासत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोचानेसि । अहं तेन समयेन तक्कसिलं गत्वा रज्जप्पत्त-कुमारो अहोसिन्ति ।

पञ्चभीषकजातकं ।

३. घतासनजातकं

खेमं यहिन्ति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो अञ्जतरं भिक्षुं आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपत्रवत्स्य

सो हि भिक्षु सत्यं सन्तिके कम्मट्टान गहेत्वा पञ्चन्त गन्त्वा एक गामकं उपनिस्साय आरञ्जो सेनासने वस्सं उपगच्छि । तस्म पटममासेयेष पिण्डाय पविट्ठस्स पण्णसाला भायित्थ । सो वसनट्टानाभावेन किलमन्तो उपट्टाकानं आचिक्षि । ते होनु भन्ते । पण्णमाल करिस्साम, कसाम नाव, वपाम तावाति आदीनि वदन्ता तेमास वीतिनामेसु । सो सेनासनसप्पायाभावेन कम्मट्टान मत्थक पापेतु नासक्खि । सो निमिसमत्तम्पि अनुप्पादेत्वा वुत्थवस्सो जेतवन गत्वा सत्तार वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । सत्या तेन सद्धि पटिसम्धार कत्वा किन्नूखो ते भिक्षु ! कम्मट्टान सप्पाय जातन्ति पुच्छि । सो आदितो पट्टाय असप्पायभावं कथेसि ।

सत्या—पुञ्चे खो भिक्षु ! तिरञ्छानापि अननो सप्पायामप्पाय ञ्त्वा सप्पायकाले वसित्वा असप्पायकाले वसनट्टान पहाय अञ्जत्य अगमसु, त्व कम्मा अननो सप्पायामप्पाय न अञ्जासीति वत्वा तेन धाचित्तो अतीत आहरि :—

घटीतवत्स्य

अनीने वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनिय निव्वत्तित्वा विञ्जुत पत्वा सोम-
मण्यन्तो सकुणराजा हुत्वा एकस्मि अञ्ज्जायनने जानस्सगतीरे मात्ताविटपसम्पन्न बहलपत्तपलास महाएक्ख
उपनिस्साय सपरिवारो वास कप्पेमि । बहू सकुणा तस्म क्खस्स उदकमत्थके पत्थटमात्तासु वसन्ता सरीरव-
लञ्ज उदके पातेन्ति । तस्मिञ्च जातस्सरे वण्डो नागराजा वमति । तस्म एतदहोमि इमे सकुणा मय्हा निवासे
जातस्सरे सरीरवलञ्ज पातेन्ति । यन्नानाहं उदकतो अग्नि उट्ठापेत्वा एक्ख भापेत्वा एते पलापेय्यन्ति । सो बुद्ध-
मानसो रत्तिभागे सञ्चरेम सकुणान सन्निपतित्वा एक्खसात्तासु निपन्नकाले पटम ताव उद्वनारोपित विय उदक
पङ्कुट्टापेत्वा दुनियवारे धूम उट्ठापेत्वा तनियवारे तालक्खन्धप्पमाण जाल उट्ठापेमि । बोधिसत्तो उदकतो
जा न उट्ठुहमान दिस्वा—भो सकुणा ! अग्निना आदित्त नाम उदकेन निव्वापेत्ति इदानी पन उदकमेव आदित्त
न सक्का अम्हेहि इध वमिन्, अञ्जत्य गमिस्सामाति वत्वा इम गाथमाह —

खेमं यहि तत्थ घरी उबोरितो

उदकस्स भज्जे जलते घतासने

न अञ्ज वासो महिया महीरुहे

दिसा भज्जो सरणञ्ज नो भयन्ति । [३६६]

तत्थ—खेम यहि तत्थ घरी उबोरितोति यस्मि उदकपिट्ठे खेमभावो निव्वयभावो तस्मि सत्तु पञ्चत्थीको
सपत्तो' उट्ठितो । उदकस्साति जनस्स । घतासनोति अग्नि । सो हि घत असनाति तस्मा घतासनोति वुच्चति ।
न अञ्ज वासोति अञ्ज नो वासो नत्थि । महिया महीरुहेति महीरुहो वुच्चति एक्खो । तस्म इमिम्मा
महिया जाने क्खेति अत्थो । दिसाभज्जोति दिसा भज्ज गच्छय । सरणञ्ज नो भयन्ति अञ्जम्हाक सरण-
तोष भयं जात । पटिसरणट्टानतो भय उण्णन्ति अत्थो ।

एव वत्वा बोधिसत्तो अततो वचनकरं सकुणे आदाय उण्णित्वा अञ्जत्य गतो । बोधिसत्तस्स पन
वचनं अगहेत्वा णिनसकुणा जीवितक्खय पत्ता । सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा
जातकं समोधानेमि । सच्चपरियोमाने सो भिक्षु अरहत्ते पतिट्ठामि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा
बुद्धपरिसा । सकुणराज पन अहमवाति ।

घतासनजातकं ।

४. ज्ञानसोधनजातकं

ये सञ्जिज्ञानोति इदं सत्त्वा जेतवन्ते बिहरन्तो सङ्कस्य नगरद्वारे अत्तना सङ्कलिनेन पुच्छितपञ्हुस्स धम्म-
सेनापतिनो वित्थारव्याकरणं आरब्धं कथंसे । तत्रिदं अतीतवत्थुः—

अतीतवत्थु

अतीते किर बाराणसिय ब्रह्मदत्तं रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो अरञ्ज्जायतने कालं करोन्तो अन्तेवासिकेहि
पुच्छितो नेवसञ्ज्जीनासञ्ज्जीति आह—ये—तापसा जेटुन्तेवासिकस्स कथं न गण्हसु । बोधिसत्तो आभस्सरतो
आगत्वा आकासे ठत्वा इमं गायमाह .—

ये सञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता
येपि असञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता,
एतं उभयं बिबञ्जय
त समापत्तिमुखं धनञ्जयन्ति ।

तत्थ—ये सञ्जिज्ञानोति ठपेत्वा नेवसञ्ज्जानासञ्ज्जायतनलाभिनो अवसेसे सचित्तकसत्ते दस्सेति ।
तेपि दुग्गताति तस्सा समापत्तिया अलाभतो तेपि दुग्गता नाम । येपि असञ्जिज्ञानोति असञ्जिज्ञाने निव्वत्ते
अचित्तकसत्ते दस्सेति । तेपि दुग्गताति तेपि इमिस्सायेव समापत्तिया अलाभतो दुग्गता येव नाम । एतं उभयं
बिबञ्जयाति एतं उभयमपि सञ्ज्जीभावञ्च असञ्ज्जीभावञ्च विवञ्जय पज्जहाति अन्तेवासिकं ओवदि ।
त समापत्तिमुखं धनञ्जयन्ति तं नेवसञ्ज्जानासञ्ज्जायतनं [३६७] समापत्तिलाभिनो सम्मट्ठेन मुखान्ति
सङ्खं गतं ज्ञानमुखं अनङ्गाणं निट्ठोसं बलवच्चित्तेकगतामभावेनापि न अनङ्कगगं नाम जातं ।

एव बोधिसत्तो धम्मं देसेत्वा अन्तेवासिकस्स गृणं कथंत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमामि । तदा सेसतापसा
जेटुन्तेवासिकस्स सद्दिहसु । सत्त्वा इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जानकं समोधानंसि । तदा जेटुन्तेवासिको मारि-
पुत्तो अहोसि, महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

ज्ञानसोधनजातकं ।

५. चन्द्रामजातकं

चन्द्राभन्ति इदमि सत्या जेतवने विहरन्तो सञ्जकस्सनगरद्वारे धेरस्सेव पञ्हुव्याकरणं आरब्ध कथेति:-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तं रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालकरोन्तो अन्तेवासिकेहि पुच्छितो चन्द्राभं सुरियाभन्ति वत्था आभस्सरेस् निम्बत्तो । तापसा जेट्ठन्तेवासिकस्स न सहिसु । बोधिसत्तो आगन्धा आकासे ठितो इमं गाथमाह :-

चन्द्राभं सुरियाभञ्च योष पञ्जाय गाथति,
आवतक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति ।

तत्त्व—चन्द्राभन्ति ओदातकसिण दस्सेति । सुरियाभन्ति पीतकसिणं । योष पञ्जाय गाथतीति यो पुगलो इष सत्तलोके इदं कसिणद्वय पञ्जाय भावेति, आग्मण कत्वा अनुपविसति तत्त्व च पतिदुहति । अथवा चन्द्राभं सुरियाभञ्च योष पञ्जाय गाथतीति यत्तकं ठान चन्द्राभञ्च मृग्याभञ्च पत्थट, नत्तके ठाने पटिभाग कसिणं वड्डेत्वा त आग्मणं कत्वा भानं निम्बत्तेन्तो उभयम्पेत् आभ पञ्जाय भावेति नाम । तस्मा अयम्पेत्थ अत्थोयेव । आवतक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति सो पुगलो तथाकत्वा पटिलद्धेन इतियेन भानेन आभस्सरब्रह्मलोकूपगोव होतीति ।

एवं बोधिसत्तो तापसे बोधेत्वा जेट्ठन्तेवासिकस्स गृण कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

सत्था इम धम्म-देवन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा जेट्ठन्तेवासिको सारिपुत्तो । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

चन्द्राभजातकं । [३६८]

१. सुवर्णार्णसजातकं

यं लब्धं तेन तुदुर्बन्ति इव सत्त्वा जेतवन्ते विहरन्तो धुल्लनन्दं भिक्षुनि आरब्ध कथेति ।

पञ्चपुत्रवत्

सावत्थियं हि अञ्जतरौ उपासको भिक्षुनीसङ्घं लसुगणे पवारत्वा खेतपालाणां पति, सचं भिक्षु-
नियो आगच्छन्ति एकेकायं भिक्षुनियं द्वे तयो भण्डिका देहीति । ततो पट्टाय भिक्षुनियो तस्स गेहम्पि खेतम्पि
लसुगण्याय गच्छन्ति । अयेकस्मिं उस्सवदिक्खे तस्स गेहे लसुगं परिक्रम्य अगमासि । धुल्लनन्दा भिक्षुनी
सपरिवारा गेहं गन्त्वा लसुगेनावुसो ! अत्योतिं वत्वा नत्थय्ये । यथाभूतं लसुगं परिक्रमिष्ये । खेतं गच्छ-
याति बुत्ता खेतं गन्त्वा न भूतं जानित्वा लसुगं आहरापेसि । खेतपालो उज्झायि—कथं हि नाम भिक्षुनियो
न भूतं जानित्वा लसुगं हरापेस्सन्तीति ।

तस्मै कथं भूत्वा या ता भिक्षुनियो अप्पिच्छा तापि, तासं सुत्वा भिक्षूपि उज्झायिसु । उज्झायित्वा
च पन भगवतो एतमस्य आरोचेमू । भगवा धुल्लनन्दं भिक्षुनि गरीहत्वा—भिक्षव ! महिच्छो पुग्गलो
नाम विजातमातुयपि अप्पियो होति अमानपो अप्पसम्भे पसादेतुं पसन्नान् वा भीयोसोमनाय पसादं जनेतुं अनु-
प्पन्नं लाभं उप्पादेतुं उप्पन्नं वा पन थिरं कातुं न सक्कोति । अप्पिच्छो पन पुग्गलो अप्पसम्भे पसादेतुं पसन्नान्
भीयोसोमनाय पसादं जनेतुं अनुप्पन्नं लाभं उप्पादेतुं उप्पन्नं वा पन थिरं कातुं सक्कोतीति आदिना नयेन भिक्षुन
तदनुच्छेदिकं धम्मं कथेत्वा न भिक्षव ! धुल्लनन्दा इदानीं महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेवाति वत्ता अतीतं
आहरिः—

धर्मीतवत्

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मिं ब्राह्मणकुले निव्वन्ति । तस्मै
वयस्सत्तस्स समजातिककुला पञ्चापति आहरिसु । तस्सा नन्दा नन्दवती सुनन्दानि तस्सो धीतरो अहेमू ।
तासु परकुलं अगतासुयेव बोधिसत्तो कालं कत्वा सुवर्णगृहसयोनियं निव्वन्ति । जानिस्सग्गज्जाराञ्चस्स उप्पज्ज
सो वयस्सत्तो हुत्वा सुवर्णपत्तसञ्जलं सोभय्यपत्तं महत्तं अन्तर्भावं दिम्वा कुतो नुखो चवित्त्वा
अहं रूपञ्चोति आबग्जेन्तो मनुस्सलोकतोति ज्ञत्वा पुन कयल्लुखो मे ब्राह्मणी च धीतरा च जीवन्तीति उप-
धारन्तो परेसं भतिं कत्वा किञ्चैनं जीवन्तीति ज्ञत्वा विन्नेसि—मय्हं सरीरे सोवर्णमयानि पत्तानि कोट्टनघट्ट-
नक्खमानि इतो नास एकेकं पत्तं दम्मामि, तेन मे पञ्चापतो च धीतरा च सुखं जीवस्सन्तीति ।

सो तस्य गत्वा पिट्ठिवसकाटियं निनीयि । ब्राह्मणी च धीतरा च बोधिसत्तं दिम्वा—कुतो आग-
तोसि [३३६] सामीति पुञ्छसु ।

अहं तुम्हाकं पिता, कानं कत्वा सुवर्णगृहसयोनियं निव्वन्ति तुम्हे दट्ठ आगतो । इतो पट्टाय तुम्हाकं
परेसं भतिं कत्वा दुक्खजीविकायं जीवन्तिकञ्च नत्थि । अहं वो एकेकं पत्तं दम्मामि, न विविकारित्वा सुखेन
जीवथाति एके पत्तं दत्त्वा अगमासि ।

सो एतेनेव नियमेन अल्लग्गतरा आगन्त्वा एकेकं पत्तं देति । ब्राह्मणी च धीतरा च अट्ठा सुत्तिना
अहेमू । अयेकदिवसं सा ब्राह्मणी धीतरा आगन्तेमि—अम्मा ! निग्गच्छानानं नाम चित्तं दुज्जानं, कदाचि
वो पिता इह नागच्छेय्य, इदानींस्स आगतकाले सञ्चानि पत्तानि लुञ्चित्वा गण्हामासि । ता एव नो पिता
कित्तिमिस्सन्तीति न सम्पट्ठिञ्चसु । ब्राह्मणी पन महिच्छन्ताय पुनेकदिवसं सुवर्णराजहस्स आगतकाले एहि
ताव सामीति वत्ता त अतनो सन्तिक उपगत उभोहि हत्थेहि गहेत्वा सब्बपत्तानि लुञ्चि । तानि पन बोधि-
सत्तस्स रूचिं विना बलक्कारेण गह्वित्ता मब्बानि ब्रह्मपत्तमदिमानि अहेमू । बोधिसत्तो पक्षे पसारत्वा गन्तुं

१. रो०—कोट्टनघट्टनसभावाति ।

नासक्खि । अथ नं सा महाचाटियं पक्खिपित्वा पोसेसि । तस्स पुन उट्ठहन्तानि पत्तानि सेतानि सम्पज्जिस्सु । सो सम्जातपक्खो उप्पत्तित्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव गत्वा न पुन अगमासीसि ।

सत्या इमं अतीत आहरित्वा न भिक्खवे ! धुल्लनन्दा इदानीं महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेव, महिच्छायाय च पन सुवण्णम्हा परिहोना, इदानीं पम अत्तनो महिच्छायाय एव लसुणम्हापि परिहायिस्सति । तस्मा इतो पट्ठाय लसुणं खादितुं न लभिस्सति, यथा च धुल्लनन्दा एव तं निस्साय सेमं भिक्खुनियोपि । तस्मा बहुं लभित्वापि पमाणमेव जानितव्वं, अप्पं लभित्वा पतं यथालब्धेनेव सन्तोसो कातव्वो उत्तरि न पत्थेतव्वन्ति वत्वा इमं गायमाहुः—

यं लब्धं तेन तुट्ठब्धं प्रतिलोभो हि पापको,
हंतराजं गहेत्वा न सुवण्णा परिहाययाति ।

तस्य—तुट्ठब्धन्ति तुस्सितव्वं । इदम्पनं वत्वा सत्या अनेकपरिघायेन गरहित्वा या पन भिक्खुनी लसुणं खादेय्यं पाप्मसियन्ति^१ सिक्खपापं पञ्च^२ :त्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणी अयं धुल्लनन्दा अहोसि । तिस्रो धीररो इदानीं तिम्रो येव भगिनियो । सुवण्णराजहंसो पन अहमेवाति ।

सुवण्णहंसजातकं । [४००]

७. बन्धुजातकं

यशेको लभते बन्धूति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो काशामातु सिकक्षापद आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चकम्

सावत्थियं हि काशमाता नाम धीतुवसेन पाकटनामा उपासिका अहोसि सोतापन्ना अरियसाविका । सा धीतरं काशं अञ्जतरस्मि गामके सामानजातियस्स पुरिसस्स अवासि । काणा केनचिदेव करणीयेन मातु घर अगमासि ।

अयस्सा सामिको कतिपाहचक्येन दूतं पाहेसि आगच्छतु काणा इच्छामि काणाय आगतन्ति । काणा दूतस्स वचनं सुत्वा अम्म ! गमिस्सामीति मातरं आपुच्छि । काणमाता एतक काल वसित्वा कथं तुच्छहत्थाव गमिस्ससीति पूव पचि । तस्मि खरो एको पिण्डचारिको भिक्षु तस्सा निवेसन अगमासि । उपासिका त निसीदापत्त्वा पत्तपूर दापेसि । सो निक्खमित्त्वा अञ्जस्स आचिक्खि । तस्सपि तथेव दापेसि । सोपि निक्खमित्त्वा अञ्जस्स आचिक्खि, तस्सपि तथेवाति एवं चतुन्नं जनान दापेसि । यथापटियत्तं पूव पग्गिक्खय अगमासि । काणाय गमन न सम्पज्जि ।

अयस्सा सामिको दुतियम्मि दूत पाहेसि । ततियम्माहेन्तो च सवे काणा नागच्छिस्सति अहं अञ्ज पजापति आनेस्सामीति पाहेसि । तयोपि वारे तेनेव उपायेन गमन न सम्पज्जि । काणाय सामिको अञ्ज पजापति आनेसि । काणा त पवत्ति सुत्वा रोदमाना अट्टामि ।

सत्त्वा तं कारण अत्त्वा पुब्बण्हसमय निवासेत्त्वा पनचीवग्मादाय काणामातुया निवेसन गन्त्वा पञ्चाना-सने निमीदित्वा काणमातर पुच्छि किस्साय काणा रोदतीति । इमिना नाम कारणेनाति च सुत्वा काणमातरो' समस्सामेत्त्वा धम्मकथ कथेत्त्वा उट्ठायासना विहार अगमासि ।

अथ तेस चतुन्न भिक्षून् तयो वारे यथापटियत्त पूव गहेत्त्वा काणाय गमनस्स उपच्छिन्नभावो भिक्षु-सङ्घे पाकटो जातो । अवेकदिवस भिक्षू धम्मसभाय कथ समुट्ठापेसु—आवुनो ! चतुहि नाम भिक्षूहि तयो वारे काणामातुया पक्कपूव खीदित्वा काणाय गमनन्तगयं कत्वा सामिकेन पग्गिच्चत धीतर निम्साय महाउपासिकाय दोमनस्स उप्पादितन्ति । सत्त्वा आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे । एतरहि कथाय सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्त्वा इमाय नामाति वुत्तं न भिक्षवे ! इवानेव ने चत्तारो भिक्षू काणामातुया मन्तक खीदित्वा तस्सा दोमनस्स उप्पादेसु पुब्बेपि उप्पादेसु येवाति वत्त्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वारागसिय ब्रह्मवत्ते रज्ज कारेन्ने बोधिसत्तो पासाराकोट्टककुले निव्वनित्त्वा वयप्पत्तां परियो-दातस्सिप्पो अहोसि । कासिरट्ठं एकस्मि निगमे एको महाविभवो [४०१] सेट्ठी अहोमि । तस्स निधानगता-येव चत्तालीसहिरञ्जाकोटियो अहेसु । अयस्स भगिया काल कत्वा धनसिन्नेहेन गन्त्वा धनपिट्ठियं मूसिका हुत्वा निव्वसि । एव अनुक्कमेन सब्बम्मि त कुलं अन्वत्थ अगमासि । वमो उपच्छिज्ज । सो गामोपि छड्डितो अयम्पानिकभाव अगमासि । तदा बोधिसत्तो तस्मि पुरागगामद्वाने पासारो उप्पाटत्त्वा कोट्टेति । अथ सा मूसिका गोबराय चरमाना बोधिसत्तं पुनप्पुन पस्सन्ती उप्पन्नसिन्नेहा हुत्वा चित्तेसि मय्हं धनं बहु निक्काकरणेन नस्सति, इमिना सिद्धि एकतो हुत्वा इम धन खादिस्सामीति एकदिवस एक कहापरण मुखेन इत्थिवा बोधिसत्तस्स सन्तिक अगमासि । सो त दिट्ठा पिथवाचाय समालपन्तो—किन्नुखो अम्म ! कहापरण गहेत्त्वा आगतसीति आह ।

तीत ! इमं गहेत्त्वा अत्तनापि परिभुञ्ज मय्हम्मि मम आहरति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा कृहापणं आदाय नवर गन्त्वा एकेन मासकेन मंसं किमिदं आहृत्वा तस्मा
अवाप्ति । सा तं गृहेत्वा अन्तरो निवासद्वान् गन्त्वा यथारुचि या खादति । ततो पट्टाय इमिनाय नियामेन दिवसे
दिवसे बोधिसत्तस्य कृहापणं देति । सोपिस्सा मंसं आहृति । अथेकदिवस तं भूसिक बिलारो अगृहेति ।
अथ न सा एवमाह—भामि ! मा मं मारेहीति ।

किंकारणा ?

अहं हि द्वातो मंसं खादितुकामो न सक्का मया न मारेनुमि ।

किम्पन एकदिवस एकमेव मंसं खादितुकामोसि, उदाहृ निचचकालन्ति ?

लभमानो निचचम्पि खादितुकामोमहीति ।

यदि एवं अहं ते निचचकाल मम दस्मामि विस्सज्जेहि मन्ति ।

अथ मं बिलारो तेन हि अप्पमत्ता होहीति विस्सज्जेसि । ततो पट्टाय सा अन्तरो आमतमसं द्वे कोट्टासे
कत्वा एक बिलारस्स देति, एक मय खादति । अथ न एकदिवसं अञ्जोपि बिलारो अगृहेति । तस्मिं तथेव
सञ्जापेत्वा अत्तानं विस्सज्जापेसि । ततो पट्टाय तयो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो अगृहेति ।
तस्मिं तथेव सञ्जापेत्वा अत्तानं मोचापेसि । ततो पट्टाय चत्तारो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अञ्जो
अगृहेति । तस्मिं तथेव सञ्जापेत्वा अत्तानं मोचापेसि । ततो पट्टाय पञ्च कोट्टासे कत्वा खादन्ति । सा
पञ्चम कोट्टासं खादमाना अप्पाहारताय किलन्ता किंसा अहोसि अप्पममलोहिता ।

बोधिसत्तो तं दिस्वा अम्म । कम्मा मिन्नातासीति वत्वा इमिना नाम कारणेनाति वृत्ते त्व एतत्त कालं
कम्मा मयह नाचिक्खि ? अहमेत्थं कत्तम्बं जानिस्सामीति तं समस्सासेत्वा सुब्रह्मलोकपासाणेन गृहं कत्वा
आहृत्वा—अम्म ! त्वं इमं गृहं पविस्सित्वा निपज्जित्वा आगतागतानं करुमाहि वाचाहि सम्मज्जेय्यासीति
आह ।

सा गृहं पविस्सित्वा निपज्जि । अथेको बिलारो आगन्त्वा देहि मे मंसंति आह । अथ न भूसिका अरे
दुट्ठबिलार ! किं ते अहं मनहारिका ? अन्तरो पुत्तानं मंसं [४०२] खादाति तज्जेसि । बिलारो फलिक-
गुहाय निपन्नभावं अजानन्तो कोश्रवमेन भूसिकं गण्हिस्सामीति सहसा पक्खन्दिता हृदयेन फलिकगुहाय पहरि ।
तावदेवस्स हृदयं भिज्जि । अक्खीनि निक्खमनाकारपत्तानि जातानि । सो तथेव जीवितक्खय पत्वा एकमन्त
पटिच्छन्नद्वान् पति । एतेनुपायेन अपरोपीति चत्तारोपि त्रिणा जीवितक्खय पापुण्णसु । ततो पट्टाय भूसिका
निम्भया हुत्वा बोधिसत्तस्स देवमिकं द्वे नयो कृहापणं देति । एव अनुक्कमेन सम्बम्पि धनं बोधिसत्तस्सेव अदासि ।
ने उभोपि यावज्जीव मेति अभिन्दिता यथाकम्मं गता ।

मत्था इमं अतीनं आहृत्वा अभिस्सम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यत्थेको लभते बन्धु दुत्तियो तत्थ जायति,
तत्तियो च चतुत्थो च इवन्ते बन्धुका बिलन्ति ।

तत्थ—प्रथमो यस्मिं ठाने । बन्धुति बिलारो । दुत्तियो तत्थ जायतीति यत्थ एको भूसिक वा मंसं
वा लभति दुत्तियोपि तत्थ बिलारो जायति उप्पज्जति । तथा तत्तियो चतुत्थो च एव ते तदा चत्तारो बिलारा
अहेसु । हुत्वा च पुन दिवसे दिवसे मंसं खादन्ता ते बन्धुका इवं फलिकमय बिलं उरेन पहरित्वा सम्बेपि जीवि-
तक्खय पत्ताति ।

एव मत्था धम्मं देसेत्वा जातकं समोधानेमि । तदा चत्तारो बिलारा ते चत्तारो भिक्खू अहेसु । भूसिका
कागुमाता, पासागकोट्टकमगिकारो पुन अहमेवाति ।

८. गोधजातकं

किं ते जटाहि दुम्भेवाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं कुहकं आरब्ध कथेति । पञ्चुप्पन्नवत्पु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्पु

अतीते पन बारणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनियं पटिसन्धिं गण्हि । तदा एको पञ्चभिञ्जो उगगतपो तापसो एकं पञ्चन्तगामं निस्साय अरञ्जायतने पण्णसामाय वसति । गामवासिनो तापसं सबकच्च उपट्टहन्ति । बोधिसत्तो तस्स चङ्कमण्णकोटियं एकस्मिं वम्मिके वसति । वसन्तो च पन दिवसे दिवसे द्वे तयो वारे तापसं उपसङ्कमत्वा धम्मूपसंहितं अत्यूपसंहितञ्च वचनं सुत्वा तापसं वन्दित्वा वमनट्टानमेव गच्छन्ति । अपरभागे तापसो गामवासिनो आपुच्छित्वा पक्कामि । पक्कन्ते च पन तस्मिं सील-वत्तसम्पन्ने तापसे अञ्जो कूटतापसो आगत्वा तस्मिं अस्समपदे वासं कप्पेति । बोधिसत्तो अयम्पि सीलवातिं सत्त्वक्षेत्रा पुरिमनयेनेव तस्स सन्निकं अगमासि ।

अथेकादिवसं निदायसमये अकालमेवे वट्टं वम्मिकहिं मखिक्कां निक्खमिषु । तासं स्वादनर्थं गोधां आर्हिण्डिषु । गामवासिनो निक्खमत्वा बहू गोधा गृहेत्वा सिनिद्धं सम्भारयुत्तं अम्बलानम्बिलं गोधमसं सम्पादेत्वा तापसस्स अर्हंसु । तापसो गोधमसं स्वादित्वा रसतण्हाय बढो इदं ममं अतिमधुरं किस्स मसं नामेतन्ति पुञ्छित्वा गोधमसन्ति सुत्वा ममं सन्निकं महागोधो आगच्छति तं मारेत्वा मंसं स्वादिस्सामीति चिन्तेत्वा पचन-भ्राजन्ञ्च सत्पिणोणादीनि च आहरापेत्वा एकमन्ने ठपेत्वा मुग्गरं आदाय कावायेन पटिच्छादेत्वा पण्णसाला-द्वारे बोधिसत्तस्म आगमनं ओलोकयमानो उपसन्तुपसन्तो वियं हुत्वा निमीदि ।

बोधिसत्तो सायण्हसमये तापसस्स सन्निकं गच्छिस्सामीति निक्खमत्वा उपसकमन्तोव तस्स इन्द्रिय-विकारं दिस्वा चिन्तेसि—नायं तापसो अञ्जो मु दिवमेसु निमीदनाकारेण निमिज्जो, अज्जेमं मं ओलोकेत्तोपि दुट्ठिन्द्रियो हुत्वा ओलोकेति, परिगण्हिस्सामि नन्ति । सो तापमस्स हेट्ठावाते ठत्वा गोधमसगन्धं घायित्वा— इमिना कूटतापसेन अज्ज गोधमसं स्वादितं भविस्सति तेनेसं रसतण्हाय बढो अज्ज मं अन्नतो मन्निकं उपसङ्क-मन्नं मुग्गरं पहरित्वा ममं पत्तिवा स्वादितुकामो भविस्सतीति—तस्स सन्निकं अनुपगन्त्वाव पटिक्कमित्वा विवरति । तापसो बोधिसत्तस्स अनागमनभावं ज्ञात्वा इमिना अयं मारेतुकामोति ज्ञातं भविस्सति तेन कारणेन नागच्छति अनागच्छत्तस्सापिस्स कुतो मुनीति मुग्गरं नोहरित्वा विपि । सो तस्स अग्नन्डुमुग्गेव आसादेसि । बोधिसत्तो वेगेन वेगेन वम्मिकं पविसित्वा अञ्जो न जिहेन सीमं उक्खिपित्वा—अम्भो ! कूटज-टिलं ! अहं तव सन्निकं उपसङ्कमन्तो सीलवातिं सञ्जाय उपसङ्कमं इदानीं पन ते मया कूटभावं ज्ञातो । नादिमस्मं महोचोरन्व किं इमिना पञ्चज्जालिकुत्तेनाति वत्वा तं गरहन्तो इमं गायमाह—

किन्ते जटाहि दुम्भे ! किन्ते अजिनसाटिया,

अव्वन्तरन्ते गहणं बाहिरं परिमज्जसीति ।

तत्त्व—किन्ते जटाहि दुम्भेवाति अम्भो ! दुम्भे ! निष्पञ्चा ! एता पञ्चजनेन श्वारेनववा जटा, पञ्चज्जगुगागृहितस्म किन्ते ताहि जटाहीति अत्यो । किन्ते अजिनसाटियाति अजिनसाटिया अनुच्छवि-कस्स सबरस्म अभावकालतो पट्टाय किन्ते अजिनसाटिया ? अव्वन्तरन्ते गहणं तव अव्वन्तरं हृदयं रागदोम-मोहगहणं गहणं पटिच्छन्नं । बाहिरं परिमज्जसीति सो तव अव्वन्तरं गहणं महानादीहि चेव निडगहणं च बाहिरं परिमज्जमि । तं परिमज्जन्तो कञ्जपूगित्वाव विद्यं विमपूगित्वाति विद्यं आसि विमपूगित्वाव वम्मिको विद्यं पुषपूगित्वाति विद्यं च [४०४] बहिमट्टोव होसि । किं तथा चोरेन इयं वमन्तेन ? सोध इतो पलायसि, नोचे पलायसि गामवासीनं ते आचिक्खित्वा निग्गहं कारापेस्सामीति ।

एव बोधिसत्तो कूटतापसं तज्जेत्वा वम्मिकमेव पाविसि । कूटतापसोपि ततो पक्कामि ।

सत्त्वा दमं धम्मदेयनं आहरित्वा जानकं समोधानेति । तदा कूटतापसो अयं कुहको अहोमि । पुरिमो सीलवन्ततापसो माग्गिपुतो । गोधपण्डितो पन अहमेवाति ।

गोधजातकं ।

१. स्था०—मणिलकजावके बहू गोधे ।

९. उभतोभट्टजातकं

अश्वी भिन्ना यदो नट्ठोति इद सत्या वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवधु

तदा किं धम्मसभाय भिक्षू कथं समुद्रापेमु—आवुगो । सेय्यथापि नाम छ्वालात् उभतो पदित मज्जे गूथगत नेवारञ्जो कटुत्थं फरति न गामे कटुत्थं फरति, एवमेव देवदत्तो एवरूपे नित्याणिकसासे पव्व-जित्वा उभतो भट्टो उभतो परिवाहरो जातो गिहीपरिभोगा च परिहीनो सामञ्जस्यञ्च न परिपूरेतीति । सत्या आगन्त्वा कायानुत्थ भिक्षवो । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामानि वृत्ते न भिक्षवे ! देवदत्तो इदानीं उभतो परिभट्टो होति नीनेपि परिभट्टो अहोसियेवाति वत्वा अनीन आहरि—

अतीतवधु

अनीने वागणमिय ब्रह्मदाने रज्ज कारेने बोधिसत्तो एकवदेवता हुत्वा निव्वति । तदा एकस्मि गामके बालिमिका बमन्ति । अयेको बालिमिको बनिम आदाय दहरं पुत्तं सद्धि यस्मि सोऽन्ने पकितियापि बालिमिका मच्छे गण्हन्ति तत्थ गन्त्वा बनिम सिपि । बनिमो उदकपटिच्छन्ने एकस्मि खागुके लमि । बालिमिको त आकङ्क्षितु असक्कोन्तो चिन्तेसि—अय बनिमो महामच्छे लग्गो भविस्सति पुत्तक मातुसन्तिकं पेसेत्वा पटिविस्सकेहि सद्धि कलह कारापेमि, एव इतो न कोचि कोट्टाम पच्चासि सतीति । सो पुत्त आह—गच्छ तान । महामच्छे नो लद्धभावं मातु आचिक्खाहि पटिविस्सकेहि किं सद्धि कलह करोहीति वदेहीति ।

सो पुत्त पेसेत्वा बनिम आकङ्क्षितु असक्कोन्तो रज्जुच्छेदनभयेन उत्तरिगाटक यत्ते ठपेत्वा उदक ओत-रित्वा मच्छेत्तोभेन मच्छे उपधारंते खगुकेहि पहरित्वा द्वेपि अक्खीनि भिन्दि । यत्ते ठपित माटकम्पिस्स चोरो हरि । सो वेदनामत्तो हुत्वा हत्येन अक्खीनि उपील्लयमानो गहेत्वा उदका उत्तरित्वा कम्पमानो साटक परिपेमति ।

मापिम्म भरिया कलह कत्वा कम्मचि अपर्चासिसनभाव करिस्सामीति एकस्मियेव कण्णे तालपण्ण [८०५] पिलन्धित्वा एक अक्खि उक्खल्लिममिया अञ्जेत्वा कुक्कुर अङ्केनादाय पटिविस्सकधर अगमामि । अथ न एका सहायिका एवमाह—एकस्मियेव ते कण्णे तालपण्ण पिलन्धित एक अक्खि अञ्जित पियपुत्त बिय कक्कुर अङ्केनादाय घरणे धर गच्छन्ति कि उम्मत्तिकासि जानाति ? ताह उम्मत्तिका त्वम्पन म आकारग्गेन अक्कोत्तमि परिभामसि इदानीं त गामभोजकम्म सन्तिक गन्त्वा अट्टकापराणे दण्डापेस्सामीति एव कलह कत्वा उभोपि गामभोजकम्म सन्तिक अगमिम् । कलहे विसोधियमान तम्मायेव मन्थके दण्डो पति । अथ न बन्धित्वा दण्ड देहीति पोथेत्त आरभिम् ।

एकवदेवता गामे तस्सा इम पवसि अरञ्जो चम्मा पतिनो त व्यसन दिस्वा खन्त्यन्तरं टिला—भो । पुत्तसि ! तुम्ह उदकेन कम्मन्तो पट्टुटो चरेपि उभतो भट्टोसि जातोति वत्वा इम गायमाह—

अश्वी भिन्ना यदो नट्ठो सखोगेहे च भण्डनं ,

उभतो पट्टुटकम्मन्तो उदकहिं धलम्हि वाति ।

तत्था—सखोगेहे च भण्डनन्ति सखी नाम सहायिका तस्सा गेहे तव भरियाय भण्डन कत, भण्डन कत्वा बन्धित्वा पोथेत्वा दण्ड दापिय्याति उभतो पट्टुटकम्मन्तोति एव तव श्रीभूमि ठानेभु कम्मन्ता पट्टुट्टा भिन्ना येव । कनरेणु वीसु ? उदकहिं धलम्हि वाति अक्खिभेदेन पट्टनामेन च उदके कम्मन्ता पट्टुट्टा, सखीगेहे भण्डनेन यत्ते कम्मन्ता पट्टुट्टाति ।

सत्या इम धम्मदेसनं आहृत्वा जातक समोधानेसि । तदा बालिमिको देवदत्तो अहोमि । एकवदेवता पन अहमेवाति ।

उभतोभट्टजातकं ।

१० काकजातकं

निषधं उचिष्यन्नुहदधाति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो आतत्पथपरिवं आरम्भ कथेति । पञ्चुप्पन्न-
वत्पु द्वादसनिपाते महासालजातके आबीभविस्सति ।

अतीतवत्पु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो काकयोनिनं निम्बति । अथेकदिवसं रज्ज्यो
पुरोहितो बहिनगरे नदियं नहायित्वा गन्धे विलिम्पित्वा मालं पिलम्बित्वा वरकथनिवत्तो नगरं पाविसि ।
नगरद्वारतोरणे द्वे काका निसिन्ना होन्ति । तेषु एको एकं आह—सम्म ! अहं इमस्स ब्राह्मणस्स मत्थके
सरीरवलज्जं पातेस्सामीति ।

इतरो—मा ते एतं सच्चि अयं ब्राह्मणो इस्मरो इस्मरजनेन च सद्धि वेरं नाम पापक अयं हि कुट्टो सम्बेपि
काके विना-[४०६] सेय्याति ।

न सक्का मया न कातुन्ति ।

तेनहि पञ्चायिस्ससीति वत्था इतरो काको पलायि । सो तोरणस्स हेट्ठाभागं सम्पत्ते ब्राह्मणे ओलम्बक
वारेन्तो विय तस्स मत्थके वच्च पातेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्वा काकेसु वेरं बन्धि ।

तस्मि काले एका भतिया वीहिक्कोट्टिका दासी वीहिं गेहद्वारे आतपे पत्थरित्वा रक्खन्ती निसिन्नाव
निदं ओक्कमि । तस्सा पमावं अत्त्वा एको दीघलोमको एलको आगत्त्वा वीहिं खादि । सा पवुञ्जित्वा तं दिस्वा
पलापेसि । एलको दुतियम्पि ततियम्पि तस्सा तथेव निहायनकाले आगत्त्वा वीहिं खादि । सापि तं तिक्खत्तु
पलापेत्वा चिन्तेसि—अयं पुनपुन खादन्तो उपपुवीहिं खादिस्सनि, बहु मे छेदो भविस्सति, इदानीस्स पुन
अनागमनकारणं करिस्सामीति । सा अलातं गहेत्वा निहायमाना विय निसीदित्वा वीहिं खादनत्वाय एलके
सम्पत्ते उट्ठाय अलातेन एलकं पहरि । लोमानि अग्गिं गण्हिसु । सो सरीरे भायन्ते अग्गि निम्बापेस्सामीनि
वेगेन गत्त्वा हत्थिसालाय समीपे एकस्सा तिरुक्कटिया सरीरं धंसि । सा पज्जनि । ततो उट्ठितजाला हत्थि-
सालं गण्हि । हत्थिसालासु भायन्तीसु हत्थिपिट्ठानि भायिसु । बहु हत्थी वगितसरीरा अहेसु । वेज्जा
अरोगे कातु असक्कोन्ता रज्ज्यो आरोचेसु । राजा पुरोहित आह—आचरिय ! हत्थिवेज्जा हत्थीतिकिञ्चित्तु
सक्कोन्ति अपि किञ्चभेसज्जं जानासीति ।

जानामि महाराजति ।

किं लद्धं वट्ठतीति ?

काकवसा महाराजति

राजा—तेनहि काके मारेत्वा वस आहरयाति आह ।

ततोपट्ठाय काके मारेत्वा वसं अनभित्त्वा तत्थ तत्थेव रासिं करोन्ति । काकानं महाभयं उपपज्जि ।
तदा बोधिसत्तो असीतिसहस्सकाकपरिवारो महामुसानवने वसति । अथेको काको गत्त्वा काकानं उपपन्न भय
बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो चिन्तेसि ठपेत्वा म अज्ज्यो मय्थ आतकानं उपपन्न भयं हरितुं समत्थो नाम
नत्थि, हरिस्सामि नन्ति दसपारमियो आवज्जेत्वा मेत्तापारमिं पुरेचारिक कत्वा एकवेगेनेव पक्खन्वित्वा विबट्ट-
महावतपानेन पविसित्वा रज्ज्यो आसनस्स हेट्ठा पाविसि । अथ नं एको मनुस्सो गहेतुकामो अहोसि । राजा
सरणं पविट्ठो मा गण्हीति वारेसि ।

महासत्तो धोक् विस्समित्वा मेत्तापारमिं आवज्जित्वा हेट्ठासना निक्खमित्वा राजानं आह—महाराज !
रज्ज्यो नाम छन्दादि वसेन अगत्त्वा रज्जं कारेतुं वट्ठति । यं यं कम्मं कत्तम्भं होति सम्भं निसम्म उपघारेत्वा
कातुं वट्ठति, यज्ज कयिरमानं निष्फज्जति तदेव कातुं वट्ठति न इतरं । सचे हि राजानो यं कयिरमानं न निष्फ-
ज्जति त करोन्ति महाजनस्स मरणमयपरियोसानं महाभयं उपपज्जति, पुरोहितो वेरवसिको हुत्वा मुसावावं
अकासि काकानं वसा नाम नत्थीति ।

तं सुत्वा राजा पसन्नचित्तो बोधिसत्तस्स कञ्चनभट्ठीं दापेत्वा तत्थ निसिन्नस्स पक्खन्तरानि सत्-
पाकसहस्सपाकतेमेहि मक्खापेत्वा कञ्चनतटके राजारह सुभोजनं दापेत्वा पानीयं पायेत्वा सुहितं विगतदरयं
महासत्तं एतदबोच—पण्डित ! त्वं काकानं वसा नाम नत्थीति वदसि केन कारणेन तेसं वसा न होतीति ?

बोधिसत्तो—इमिना च इमिना च कारणेनाति सकलनिवेसनं एकरव कत्वा धम्मं देसेन्तो इमं गायमाहः—

निरुद्धं उज्जिग्गहवया सम्बलोकविहेसका,

तस्मा तेसं वसा नत्थि काकानस्माकजातिनन्ति ।

तत्रायं सखेपत्थो । महाराज ! काका नाम निच्च उज्जिग्गमानसा भयण्णसाव विचरन्ति । सम्ब-
लोकस्स च विहेसका खत्तियादयो मनुस्सेपि इत्थिपुग्गिमेपि कुमारकुमारिकादयोपि विहेठेन्ता किलमेन्ताव विच-
रन्ति । तस्मा इमेहि द्वीहि कारणेहि तेसं अम्हाकं जातीनं काकानं वसा नाम नत्थि । अतीतेपि अभूत-
पुब्बा अनागतेपि न भविस्सतीति ।

एवं महासत्तो इमं कारणं उक्त्वा महाराज ! रज्ज्वा नाम अनिसम्मअनुपधारेत्वा कम्म न
कातव्वन्ति राजानं बोधेसि ।

राजा तुस्सित्वा बोधिसत्तं रज्जेन पूजेसि । बोधिसत्तो रज्जं रज्ज्वायेव पटित्वा राजानं पञ्चसु
सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सम्बसत्तानं अभयं याचि । राजा धम्मदेसनं सुत्वा सम्बसत्तानं अभयं दत्वा काकानं निबद्ध-
दानं पट्टपेसि । दिवसे दिवसे तण्डुलम्मणम्मं भत्तं पचित्वा नानग्न्यसंहि ओमहित्वा काकानं दानं दीयति । महा-
सत्तस्स पन राजभोजनमेव दीयित्थ ।

सत्त्वा इमं धम्मदेसनं आहूत्वा जानकं समोधानेसि । तदा बागणमीराजा आनन्दो अहोमि । काक-
राजा पन अहमेवानि ।

काकजातकं ।

असम्पदानवग्गो बुद्धसमो ।

१५. ककण्टकवग्गवर्णना

१. गोषजातकं

न पापजनसंसेवीति इदं सत्या वेनुवने विहरन्तो विपक्षसेवी भिक्षुं आरब्ध कथेसि । पञ्चुप्पन्नवत्थु महिलामुखजातके कथितसदिसमेव ।

प्रतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मपुत्रे रज्जं कारन्ते बोधिसत्तो गोषयोनियं पटिसन्धि गहिं । सो वयप्पत्तो नदीतीरे महाबिले अनेकसतगोषपरिवारो वासं कापेसि । तस्स पुत्तो [४०८] गोषपिल्लको एकैव ककण्टकेन सद्धिं सन्धवं कत्वा तेन सद्धिं सम्मोदमानो विहरन्तो ककण्टकं परिस्सजिस्सामीति अवत्थरति । तस्स तेन सद्धिं विस्सासं गोषराजस्स आरोपेसु । गोषराजा पुत्तकं पक्कोसापेत्वा तात ! त्वं अट्टाने विस्सासं करोसि ककण्टका नाम नीचजातिका तेहि सद्धिं विस्सासो न कत्तब्धो, सचे त्वं तेन सद्धिं विस्सासं करिस्ससि तं ककण्टकं निस्साय सम्बन्धेत्तं गोषकुलं विनास पापुण्णस्सति, इतो पट्टाय एतेन सद्धिं विस्सासं भाकासीति आह ।

सो करोतिथेव । बोधिसत्तो पुनपुन कथेन्तोपि तस्स नेन सद्धिं विस्सासं चारेनु असक्कोत्तो अवस्स अम्हाक एतं ककण्टकं निस्साय भयं उपपज्जस्सति, तस्मिं उपपन्ने पलायनमगं सम्पादेनु वट्टतीति एकैव पम्मेनेव वातविलं कारापेसि । पुत्तोपिस्स अनुक्कमेव महासरीरो अहोसि । ककण्टको पन पुरिमप्पमाणोथेव । इतरो ककण्टकं परिस्सजिस्सामीति अन्तर्गत्तरा अवत्थरतेव । ककण्टकस्स पव्वतकुट्टेन अवत्थरगुण्णको विय होति । सो किलमन्तो चिन्तेसि—सत्ताय अञ्जानि कतिपयानि दिवमानि मं एव परिस्सजिस्सति जीवित मे नत्थि एकेन नुद्वेकेन सद्धिं एकतो हुत्वा इमं गोषकुलं विनासेस्सामीति ।

अवेकदिवसं निदाघमेधे वट्ठे वम्मिकमक्खिका उट्ठिमू ततो ततो गोधा निक्खमित्वा मक्खिकायो खादन्ति । एको गोषनुद्वको गोषविलं भिन्दनत्थाय कुट्टालं गहेत्वा मुनस्सेहिं सद्धिं अरञ्ज्य पाविसि । ककण्टको तं विस्वा अज्जं अनतो मनोरथं पुरेस्सामीति उपसकमित्वा अविदूरे निपज्जित्वा—भो पुरिम ! कस्मा अरञ्ज्यं चरसीति पुच्छि । सो गोधानं अत्थायाति आह । अहं अनेकमतानं गोधानं आसयं जानामि, अग्निं च पलालं च आदाय एहीति तं तत्थं नेत्वा इमस्मिं ठाने पनालं पक्खिपित्वा अग्निं दत्त्वा भूय कत्त्वा समन्नां मुनस्से ठपेत्वा सप महामूर्धारं गहेत्वा निक्खन्तनिक्खन्ता गोधा पहरित्वा मारेत्वा रासि करोहीति । एव च पन बत्ता अज्जं पच्चासितस्स पिण्डं पस्सिस्सामीति एकस्मिं ठाने सीमं उक्खिपित्वा निपज्जि । लुहकोपि पनालधूपं अवाप्ति । धूमो विलं पाविसि । गोधा धूमन्धा मरगुभयतज्जिता निक्खमित्वा पलायितुं आरब्धा । लुहको निक्खन्तनिक्खन्तं पहरित्वा मारेसि । तस्मं हत्यतो मृता सुनत्था गहिंस्सु । गोधानं महाविनामो उपपज्जि ।

बोधिसत्तो ककण्टकं निस्साय भयं उपपन्नं अत्वा पापपुरिस्ससंयोगो नाम न कत्तब्धो पापे निस्साय हि मुखं नाम नत्थि । एकस्मं पापककण्टकस्मं वसेन एत्तिकानं गोधानं विनामो जानोति वातविलेन पलायन्तो इमं गायमाह—[४०९]

न पापजनसंसेवी अक्खन्तसुखमेधति,
गोधाकुलं ककण्टाव कालं पापेति भ्रतानन्ति ।

तत्रायं सत्थेवत्थो । पापजनसंसेवी पुण्णो अक्खन्तसुखं एकन्मुखं निगन्तरं सुणं नाम न एधति न पटिलमन्ति, यथा किं ? गोधाकुलं ककण्टाव यथा ककण्टको गोधाकुलं सुखं न लभि । एव पापजनसंसेवी मुखं न लभति । पापजनं पन मेवन्तो एकन्नेनेव कलं पापेति भ्रतानं कलं वुक्खन्ति वितामो, एकन्नेनेव पापमेवी अत्तानं च अञ्जो च अत्तनां सद्धिं वसन्ते विनासं पापेणीति ।

पालियम्पनं कचं पापेवीति' निखन्ति । न व्यञ्जनं अदुक्खाय नत्थि । अन्धोपिस्स न युज्जति, तस्मा यथावत्समेव गहेनत्थ ।

सत्था इमं धम्मदेयनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदा ककण्टको देवदत्तो अहोमि, बोधिसत्त-
पुत्तो अनोवादकगोषपिल्लको विपक्षमेवी भिक्षुं अहोमि । गोषराजा पन अहमेवानि ।

गोषजातकं ।

१. स्था०— कालं पापेय्याति ।

२. सिगाहजातकं

एतं हि ते बुराजानमि इदं सत्या बेलुबने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपल्लवत्थु

धम्मसभाय हि भिक्षून कथं भुत्वा मत्था न भिक्षवे ! देवदत्तो इदमेव मय्हु वधाय परिसक्कति पुञ्चेपि परिमक्कियेव, न च मं मारेत् अमक्खि, सयमेव पन किलन्तोति वत्था अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मादने रज्जं मारेत्ते बोधिसत्तो सिगालयोनिय निव्वन्तित्वा सिगालराजा हुत्वा सिगालगगपरिवृतो सुसानवने विहासि । तेन समयेन राजगहे उस्सवो अहोसि । येभ्य्येन मनुस्सा सुरं पिबन्ति, मुराच्छणो येव किर सो अथेत्थ सम्बहुना धुत्ता बहु मुरञ्च मंसञ्च आहरापेत्वा मण्डितपमाधिता गायित्वा मुरं पिबन्ति मस च खादन्ति । तेन पठमयामावमाने मंम खीयि, मुरा पन बहुकाव । अथेको मंसखण्ड देहीनि आह । मम खीणन्ति च वुत्ते मयि ठिने मसक्खयो नाम अत्थीति वत्था आमकम्माने मतमनुस्समंसखादतत्थाय आगत-मिगाने मारेत्वा मम आहरिम्सामीनि मुग्गर गहेत्वा निद्धमनमगेन नगरा निक्खमिन्त्वा सुसान गत्वा मुग्गर गहेत्वा मनको विय उत्तानोव निपज्जि । तस्मिं खग्रे बाधिसत्तो मिगालगगपरिवृतो तत्थ गतो तं दिस्वा नाथ मतकोति अत्थापि मुट्ठनर उपपरिक्खिम्सामीनि तस्स अधोवानेन गत्वा [४११] मरीगन्ध धायित्वा नत्ततो चम्म अमनकभाव उत्त्वा लज्जापेत्वा तं उय्योजेस्सामीति गत्वा मुग्गरकोटिय इसित्वा आकइडि । धुत्तो मुग्गरं न विजहि । उपमंकमन्तमि न ओलोकेन्तो पुन गाल्हतर अगहेमि । बोधिसत्तो पटिक्कमित्वा भो ! पुरिस ! सचे त्व मतको भवेय्यासि न मयि मुग्गर आकइडन्ते गाल्हतर गण्ठेय्यासि इमिना कारणेन तव मतक-भावो वा अमनकभावो वा दुज्जानोति वत्था इमं गायमाहुः —

एतं हि ते बुराजानं यं सेसि मतसायिकं,

यस्स ते कड्डमानस्स हत्था दण्डो न मुच्चतीति ।

तत्थ—एतं हि ते बुराजानमि एतं कारणं तव दुविज्जोय्य । यं सेसि मतसायिकमि येन कारणेन त्व मतसायिकं मेमि मतको विय हुत्वा सयसि । यस ते कड्डमानस्साति यस्स तव दण्डकोटिय गहेत्वा कइडिय-मानस्स हत्थतो दण्डो न मुच्चति सो पन त्व तत्ततो मतको नाम न हांसीति ।

एव वुत्ते सो धुत्तो अयं मम अमतकभाव जानानीनि उट्ठाय दण्डं गिपि । दण्डो विरज्जि । धुत्तो गच्छ विग्गो दानिस्स मयाति आह । बोधिसत्तो निवन्तित्वा भो ! पुरिस ! म विरज्जन्तोपि त्वं अट्ठ महानिग्ये मोलम उस्सदनिग्ये अविग्गोयेवामीनि वत्था पक्कामि । धुत्तो किञ्चि अलभित्वा मुमाना निक्खमित्वा परि-खाय नहायित्वा आगतमग्गेनेव नगरं पावमि ।

मत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जानकं समोधानेमि । तदा धुत्तो देवदत्तो अहोमि, सिगालराजा पन अहमेवानि ।

सिगालजातकं ।

३. विरोचनजालकं

सती च ते निष्कसितरति इयं सत्या बेलुबने बिहरन्तो देवदत्तस्स गयासीसे सुगतालयस्स दस्सितभावं आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपन्नवत्तु

देवदत्तो हि अन्तरहितज्झानो लाभसक्कारपरिहीनो अत्थेस उपायोति चित्तेत्वा सत्थारं पञ्चवत्थूनि याचित्वा असभमानो द्विभं अगसावकानं सद्धिविहारिके अधुनापण्णजिते धम्मविनयन्निह अकोविदे भिक्खु गहेत्वा गयासीसं गत्वा सद्ध भिन्दित्वा एकसीमाय आवेगिसद्धकम्मानि अकासि ।

सत्या तेसं भिक्खून् आणपरिपाककालं अत्था द्वे अगसावके पेसेसि । ते दिस्वा देवदत्तो तुट्ठमानसो रत्तिं धम्मं देसयमानो बुद्धलीलूहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेन्तो विगतधीनमिद्धो खो आबुसो सारिपुत्त ! भिक्खुसङ्घो पटिभातु तं भिक्खून् धम्मीकथा पिट्ठि मे आगिलायति, तमह आयमिस्सामीति वत्था निह उपगतो । द्वे अगसावका तेसं भिक्खून् धम्मं देसेत्वा मग्गफलेहि पबोधेत्वा सब्बे आदाय वेलुवनमेव पञ्चागमिसु । [४१२]

कोकालिको बिहारं पुच्छ दिस्वा देवदत्तस्स सन्तिकं गत्वा आबुसो देवदत्त ! परिसं ते भिन्वित्था द्वे अगसावका बिहारं पुच्छ कत्वा गता, त्व पन निदायसियेवाति वत्था उत्तरासङ्गमस्स अपनेत्वा भित्ति य पिट्ठिकण्ठकं फस्सन्तो विष पण्हिया न हब्भे पहरि । तावदेवस्स मुत्थतो लोहित उग्गाञ्छि । सो ततोपट्ठा य गिलानो अहोसि ।

सत्या घेरं पुच्छि—सारिपुत्त ! तुम्हाकं गतकाले देवदत्तो किं अकासीति ।

भन्ते ! देवदत्तो अम्हे दिस्वा बुद्धलीलूहं करिस्सामीति सुगतालयं दस्सेत्वा महाविनास पत्तोति ।

सत्या न खो सारिपुत्त ! देवदत्तो इदानेव मम अनुकरोन्तो विनास पन्नो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्था घेरेन याचितो अतीतं आहं—

अतीतवत्तु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो केसरसीहो हुत्वा हिमवन्तपदेसे कञ्चनगुहाय वासं कप्येसि । सो एकदिवस कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस ओलोकेत्वा सीहनाद नदित्वा गोचराय पक्कन्तो महामहिंसं वधित्वा वरमसं खादित्वा एकं सर ओतरित्वा मरुिबध्नास्स उदकस्स कुच्छं पूरेत्वा गृहं सन्धाय पायासि । अयेको सिगालो गोचरपसुतो सहसाव सीहं दिस्वा पन्नायितुं असक्कान्तो सीहस्स पुरतो पादेसु पतित्वा निपज्जि । किं जम्बुकातिं वुत्तं अहं ते सामि ! पादे उपट्ठानुक्रामोति आह । सीहो साधु एहि मं उपट्ठह वरमंसाति तं खादापेस्सामीति वत्था सिगाल आदाय कञ्चनगुहं अगमासि । सिगालो ततोपट्ठा य सीहविधासं मंसं खादति । सो कतिपाहस्सेव थुल्लसरीरो अहोसि । अथ न एकदिवस गुहाय निपन्नकोव सीहो आह—गच्छ जम्बुक ! पण्णतसिखरे टत्वा पण्णतपादे सञ्चरन्नेसु हत्थियस्समहिंसादीसु यस्स मंसं खादितुक्रामोसि तं ओलोकेत्वा आगन्त्वा असुकमसं खादितुक्रामोमीति वत्था मं वन्दित्वा विरोच सामीति वद, अहं तं वधित्वा मसं खादित्वा तुहम्पि दस्सामीति ।

सिगालो पण्णतसिखरं अमिहहत्वा नानप्यकारे मियं ओलोकेत्वा यस्सेव मंसं खादितुक्रामो होति कञ्चनगुहं पबिसित्वा तमेव सीहस्स आरोहेत्वा पादेसु पतित्वा विरोच सामीति वदति । सीहोबेगेन पक्खन्दित्वा सखेपि मत्तवरबारणो होति । तत्थेव नं जीविनक्खय पापेत्वा सय्याय वरमसं खादति । सिगानस्सापि देति सिगालो कुच्छपूरं मंसं खादित्वा गृहं पबिसित्वा निदायति । सो गच्छन्ते गच्छन्ते काले मानं बह्वेसि—अहम्पि चतुप्पदोव किं कारणा दिवसे दिवसे परेहि पोसियमानो बिहरामि इतो पट्ठा य अहम्पि हत्थिआदयो पहरित्वा मंसं खादिस्सामीति । सीहोपि मिगगजा विरोचसामीति वत्थमेव पदं निस्साय बारणो वधेति, अहम्पि सीहेन विरोच जम्बुकातिं मं वदापेत्वा एकं बरवारणं वधित्वा मंसं खादिस्सामीति ।

सो सीहं [४१३] उपसंकमत्वा एतदबोच—सामि ! मया दीधरत तुम्हेहि वधितानं वरवारणान्
मंसं खादितं, अहमपि एक वारणं पहरित्वा मस खादितुकामो, तुम्हेहि निपन्नद्वाने कञ्चनगुहाय निपज्जिस्सामि,
तुम्हे पम्बतपादे विचरन्त वरवारण ओलोकेत्वा मम सन्तिकं आगन्त्वा विरोच जम्बुकाति वदेथ, एतकमत्तमपि
मच्छेरं मा करित्थाति ।

अथ नं सीहो आह—न त्वं जम्बुक ! वारणे वधितु समत्थो । सिगालकुले उत्पन्नो वारण पहरित्वा
मंसं खादनसमत्थो सिगालो नाम लोके नत्थि मा ते एतं रुच्चि । मया वधितवरवारणान् अञ्जेव मस
खादित्वा वसस्सूति ।

सो एवं वृत्तेपि ओरमितु न इच्छि । पुनप्युन याचियेव । सीहो त निवारेतुं असक्कोन्तो सम्पटिच्छित्वा
तेनहि मम वसनद्वान् पविसित्वा निपज्जाति जम्बुक कञ्चनगुहाय निपज्जापेत्वा पम्बतपादे मसवरवारणं ओलो-
केत्वा गुहाद्वारं गन्त्वा विरोच जम्बुकाति आह । सिगालो कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा वतुहि
ओलोकेत्वा तिक्खत्तु वसित्वा मसवरवारणं कुम्भे पतिससामीति विरज्जित्वा पादमूले पति । वारणो
दक्खिणपादे उक्खिपित्वा तस्स सीमं अब्बमि । सीसट्ठीणि चुण्णविचुण्णानि अहेसु । अथस्स सरीरं
वारणो पादेन सङ्घरित्वा रसिं कत्वा उपरि लण्ड पात्तेत्वा कञ्चनाद नदन्तो अरञ्जं पाविसि । बोधिसत्तो
इमं पवति दित्वा इदानीं विरोच जम्बुकाति क्त्वा इमं गायमाह —

लसो ष ते निष्कलितो मत्थको ष विधालिलो,
सत्त्वा ते कासुका भग्गा अज्ज जो त्वं विरोचसीति ।

तत्थ—लसीति मत्थनुङ्गा । निष्कलितोति निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इमं गाय क्त्वा यावन्नायुकं उक्त्वा यथाकम्म गतो । सत्त्वा इमं धम्मदेवन आहरित्वा जातकं
समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । सीहो पन अहमेवाति ।

विरोचनजातकं ।

४. नङ्गुट्टजातकं

बहुमेत प्रसम्भिजातवेदाति इद सत्या जेनवने विहरन्तो आजीवकान मिच्छातप आरब्ध कथसि ।

पञ्चपन्नवरूप

तदा किर आजीवका जेतवनपिट्ठिय नानप्पकार मिच्छातप चरन्ति । सम्बहुला भिक्खू तेस उक्कटिकप्प-धानवग्गुत्तिवतकण्टकापस्समपञ्चतापत्तपमादिभेद मिच्छातप दिस्वा भगवन्त पुच्छिंसु—अत्थि नुखो भन्ते । इम मिच्छातप निस्साय काचि वड्ढीति ।

सत्या न भिक्खव । एवरूप मिच्छातप निस्साय कुसल वा वड्ढो वा अत्थि । पुब्बे पण्डिता एवरूप तप निस्साय कुसल वा वड्ढी वा भविस्सतीति [४१३] सञ्जाय जातमि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अग्नि-जुह्नादिवसेन किञ्चि वड्ढि अपस्सन्ता अग्नि उदकेन निब्बापेत्वा वसिणपरिकम्म कत्वा अभिञ्जा च समा-पत्तियो च निम्बतत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुन्ति कत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणवत्स निम्बन्ति । तस्स जातदिवसे मातापितरो जातमि गहेत्वा ठपेसु । अथ न सोलसवस्सवाल एतदवोचु—मय त पुत्त । जातदिवसे अग्नि गण्हिम्ह सच्चसि अगार अञ्भावसितुकामो तयो वडे उग्गण्ह अथ ब्रह्मलोक गन्तुकामो अग्नि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अग्नि परिचरन्तो महाब्रह्मान आराधत्वा ब्रह्मलोकपरायणा होहीति ।

सो न मग्ग अगारेन्थोति अग्नि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अस्समपद मापत्वा अग्नि परिचरन्ता अरञ्जे विहामि । सो एकदिवस पच्चन्तगामके गोदक्खिण लभित्वा त गोग अस्समपद कत्वा चिन्तेसि अग्नि भगवन्त गोमम खादापेस्सामीति । अथस्स एतदहोमि—इध णेण नत्थि अग्निभगवा अलाण त्वादिनु न सक्खि स्सति, गामतो लाण आहरित्वा अग्निभगवन्त सलोगक्खादापेस्सामीति । सो त तत्थव बन्धित्वा लोग थाय गाम अगमासि ।

तस्मि गत सम्बहुना लुहका न ठान आगता गोग दिस्वा वधित्वा मस पचित्वा त्वादित्वा नङ्गुट्टञ्च जङ्घञ्च चम्मञ्च तत्थव छइडत्वा अवसेसनस आदाय अगमसु ।

ब्राह्मणो आगन्त्वा नङ्गुट्टादिमत्तमव दिस्वा चिन्तेसि—अय अग्निभगवा अत्तना मन्नकाम्प रक्खित न सक्काति म पेन कदा रक्खिस्सति ? इमिना अग्निपरिहरणानिरत्थवेन भवित्थ नात्थ एतोनिदाना कुसल वा वड्ढो वाति । सो अग्निपरिचरियाय विगतच्छन्दो हम्भा । अग्निभगवा । त्व अत्तनापि सन्तक् रक्खितु असक्कोत्तो म कदा रक्खिस्ससि ? मस नत्थि एत्तकेनपि तुस्साहीति नङ्गुट्टादीन अग्निग्ग्हि पक्खिपन्तो धम गाथमाह —

बहुमेत प्रसम्भि । जातवेव । य त बालधिनाभिपूजयाम,
मसारहस्स नत्थज्ज मस नङ्गुट्ठम्पि भव पटिग्गहातूति ।

तत्थ—बहुमेतन्ति एत्तकम्पि बहु । प्रसम्भीति असप्पुरिस । असाधजातिक । जातवेदाति अग्नि आत्तपति । अग्नि हि जानमनोव वेदियति आययि पाकटा होति तस्मा जातवदोति वुच्चति । य त बालधिनाभिपूजयामाति य अज्ज मय अत्तनोपि सन्तक् रक्खितु असमत्थ भवन्त बालधिना अभिपूजयाम एतम्पि ते बहुमेवाति दन्तेति । मसारहस्साति मसारहस्स तुम्ह नत्थि अज्जमम । नङ्गुट्ठम्पि भव पटि-ग्गहातूति अत्तनो सन्तक् रक्खित असक्कातो भव इम सखुरजङ्घचम्म नङ्गुट्ठम्पि ने पतिगण्हातूति [४१४]

एव कत्वा महासत्तो अग्नि उदकेन निब्बापत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निम्बतेत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहोमि । सत्या इम धम्मसेन आहरित्वा जातक समोधानसि । निम्बुतगिता-पसो अहमेव तेन समयेनाति ।

नङ्गुट्ठजातक ।

५. राधजातकं

न त्व राध ! विजानासीति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्च वदन्

पञ्चपञ्चवदन् इन्द्रियजातके आवीभविस्मिति । सत्या पन त भिक्षु आमन्तेत्वा—भिक्षु ! मातु-
गामा नाम अरक्षित्या आरक्ष्य ठोत्वा रक्षन्तापि ता रक्षितु न सककोन्ति त्वम्पि पुष्ये एन आरक्ष्य ठपेत्वा
रक्षन्तोपि रक्षितु नासक्वि इदानी कथं रक्षिस्ममीति क्त्वा अतीत आहरि —

अतीतवदन्

अतीते बारगमिय ब्रह्मदने रज्ज कारेने बोधिसत्तो मुकयोनिव निव्वत्ति । कासिग्दं एको ब्राह्मणो
बोधिसत्तञ्च कणिट्ठभारञ्चस्स पुनट्ठाने ठपेत्वा पोसेमि । तेसु बोधिसत्तस्स पोट्टपादोति नाम अहोसि । इत-
रम्म राधोति । तस्म पन ब्राह्मणस्स भगिया अनाचारा होति दुस्समीमा । मां बोहारत्थाय गच्छन्तो उभोपि
भानगे आह—नाना ! सबे वो माता ब्राह्मणी आनाचार आचरति बारेव्याथ नन्ति ।

बोधिसत्तो आह—माधु नान ! वारेन् सककोन्ता वारेव्याम, असक्कोन्ता तुण्ही भविस्सामाति ।

एव ब्राह्मणो ब्राह्मणि सुकान नीयादेत्वा बोहारत्थाय गतो । तस्म पन गतविवसतो पट्टाय ब्राह्मणी
अतिचरित् आरब्धा । पविमन्तानञ्च निक्खमन्तानञ्च अन्तो नत्थि । तस्म कियि दिस्वा राधो बोधिसत्त
आह—मातिक ! अम्हाक पिता सबे वो माता अनाचार आचरति वारेव्याथाति क्त्वा गतो, इदानीच्चा
अनाचार आचरति वारेम नन्ति ।

बोधिसत्तो—नान ! त्व अन्नो अव्यत्तताय बान्नाबंन एव वदेसि, मातुगाम नाम उक्खिगित्वा
चरन्तापि रक्षितु न सककोन्ति । य कम्म कान् न सकका न न कान् वट्ठीति इम गाथमाह —

न त्व राध ! विजानासि अइडरस्से अनागते,

अध्यायत पिलपसि विरत्ता कोसियायनेति ।

तत्त्व—न त्व राध ! विजानासि अइडरस्से अनागतेति तान ! राध ! त्वं न जानासि अइडरस्से
अनागते पटमयामेव एतका जना आगता इदानी को जानाति कित्तापि आगमिग्गन्ति ? अध्यायत विल-
पसीति त्व अव्यत्तविलाप विलपमि । विरत्ता कोसि [४१५] वायनेति माना नो कोसियायनी ब्राह्मणी विरत्ता
अम्हाक पितरि तिप्पेमा जाना मच्चस्मा तस्म मिनेहो वा पेम वा भवेय्य न एयरूपं अनाचारं करेय्याति इममत्थ
एनेहि व्यञ्जनेहि पकासेसि ।

एव पकामेत्वा च पन ब्राह्मणिया मद्धि राधस्स वन्तु नादामि । सापि याव ब्राह्मणस्स अनागमना
ययानुचिया विचरि ब्राह्मणो आगन्त्वा पोट्टपाद पुच्छ—नात ! कीदसी ते माताति । बोधिसत्तो ब्राह्म-
णस्स सब्ब यथाभूत कथेत्वा कि ते नान ! एवरूपाय दुम्मीनायाति च क्त्वा तान ! अम्हेहि मातुया दोसस्स
कथितकालनां पट्टाय न सकका इय वमिन्ति ब्राह्मणस्स पादे वन्दिन्त्वा मद्धि राधेन उप्पत्तिवा अरञ्जा
अगमासि ।

सत्या इम धम्मदेवन आहर्गन्त्वा चत्तारि सच्चानि पकामेमि । मच्चपरिग्रहोमाने उक्कण्ठितभिक्षु
सोतापत्तिकने पत्तिट्ठहि । तदा पन ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एतेवेव द्वे जना अहेसु । राधो आनन्दो । पोट्ट-
पादो पन अहमेवाति ।

राधजातकं ।

६. काकजालकं

अपि नु हनुका सन्ताति इदं सत्त्वा—जेतवने बिहरन्तो सम्बहुले महल्लके भिक्षू आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपल्लवम्

ते किर गिहीकाले सावत्थियं कुटुम्बिका अह्दा महद्धना अञ्जामञ्जं सहायका एकतो हुत्वा पुञ्ञानि करोन्ता सत्पु धम्मदेसनं सुत्वा मय महल्लका किं नो धरावासेन सत्पु सन्तिके रक्खणीये बुद्धसासेन पम्बजित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सामाति सम्भं सापतेय्य पुत्तधीतादीनं दत्त्वा अस्समुल्ल जातिसङ्घं पहाय सत्थारं पम्बज्जं माचित्वा पम्बजिसु । पम्बजित्वा च पन पम्बज्जानुरूप समणधम्मं न करिस्सु, महल्लकभावेन धम्ममपि न परियापुरिस्सु गिहीकाले विप्य पम्बजितकालेपि बिहारपरियन्ते पण्णसासं कारेत्वा एकतोष वसिस्सु । पिण्डाय चरन्तापि अञ्जत्वा अगत्त्वा भेमुब्बेन अत्तनो पुत्तधारस्सेव गेहं गत्त्वा भुञ्जिस्सु । तेसु एकस्स पुराणदुतियिका सम्भे-
सम्पि महल्लकत्थेरानं उपकारा अहोसि । तस्मा सेसापि अत्तना लद्ध आहार गहेत्वा तस्सा येव गेहे निसीदित्वा भुञ्जन्ति । सापि तेस यथासन्निहितं सूपव्यञ्जनं देति । सा अञ्जतरेन आबाधेन फुट्टा कालमकासि । अथ ते महल्लकत्थेरा बिहारं गत्त्वा अञ्जामञ्जं गीबासु गहेत्वा मधुरहत्थरसा उपासिका कालकताति बिहारपचन्ते रोदन्ता बिचरिस्सु । तेसं सद् सुत्वा इतोचितो च भिक्षू सन्निपतित्वा—आवुसो ! कस्मा रोदधाति पुच्छिस्सु ।

ते—अम्हाकं सहायस्स पुराणदुतियिका मधुरहत्थरसा कालकता [४१६], अम्हाकं अतिविप्य उप-
कारा इदानीं कृतो तथारूपि लभिस्साम, इमिना कारणेन रोदिमहाति आहसु ।

तेसं त विप्यकारं दित्वा भिक्षू धम्मसभायं कथं समुद्गापेस्सु—आवुसो ! इमिना नाम कारणेन महल्ल-
कत्थेरा अञ्जामञ्जं गीबाय गहेत्वा बिहारपचन्ते रोदन्ता बिचरन्तीति सत्त्वा आगत्त्वा कायानुत्थं भिक्षव्वे ! एतरहि कथाय सन्निपन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्षव्वे ! इदानीवेते तस्सा कालकिरियाय रोदन्ता बिचरन्ति, पुब्बेवेते इमं काकयोनिमं निम्बतित्वा समुद्दं मतं निस्साय समुद्दा उदकं उत्तिस्ञ्चित्वा एतं नीहरिस्सामाति बाधमन्ता पण्डितं निस्साय जीवितं लभिसूतिं दत्त्वा अतीत आहुरि ।—

घनोत्तवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो समुद्देवता हुत्वा निम्बन्ति । अथेको काको अत्तनो भरियं काकिं आदाय गोचरं परियेसमानो समुद्दीरं अगमासि । तस्मिं काले मनुस्सा समुद्दीरे खीरपायासमच्छ-
मसमुदादीहि नागबलिकम्म कत्वा पक्कमिस्सु । काको बलिकम्मट्ठानं गत्त्वा खीरादीनि दित्वा सद्धं काकिया खीरपायासमच्छमसादीनि परिभुञ्जित्वा बहु सुरं पिबि । ते उभोपि सुरामयदमत्ता समुद्दीकील कीलि-
स्सामाति बेलन्ते निसीदित्वा नहायितुं आरभिस्सु । अथेका ऊभि आगत्त्वा काकिं गहेत्वा समुद् पवेसि । तमेको मच्छो मसं खादित्वा अज्जोहरि । काको भरिया मे मताति रोदि परिदेवि ।

अथस्स परिदेवनसद् सुत्वा बहू काका सन्निपतित्वा—किं कारणा रोदसीति पुच्छिस्सु ।

सहायिका वो बेलन्ते नहायमाना ऊमिया हटाति ।

ते सम्भेपि एकरथं रवन्ता रोदिस्सु । अथ नेसं एतद्देहोसि इमं समुद्दीदकं नाम अम्हाकं किं पओति ? उदकं उत्तिस्ञ्चित्वा समुद्दं तुच्छं कत्वा सहायिकं नीहरिस्सामाति । ते मुलं पूरेत्वा उदकं बहि छुड्डेन्ति । लोणूदकेन च गले सुस्समानं उट्ठायुट्ठाय पलं गत्त्वा विस्समन्ति । ते हनुसु किलन्तेसु मुखेसु सुखलन्तेसु अक्खिस्सु रत्तेसु दीना किलन्ता हुत्वा अञ्जामञ्जं आमन्तेत्वा—अम्भो ! मयं समुद्दा उदकं गहेत्वा बहि पातेम गहितगहितट्ठानं पुन उदकेन पूरेति समुद्दं तुच्छं कातुं न सक्खिस्सामाति दत्त्वा इमं माधमाहंसु :—

अपि न हनुका सन्ता मुक्ताञ्च परितुस्तति,
ओरग्राम न पारेम पूरतेव महोदधीति ।

तत्थ—अपि न हनुका सन्ताति अपि नो हनुका सन्ता अपि अम्हाकं हनुका किलन्ता । ओर-
ग्राम न पारेमाति मयं अत्तनो बलेन महासमुदा उदक आकड्ढेम ओसारेम तुच्छं पन न कातु न सक्कोम अयं
हि पूरतेव महोदधीति । [४१७]

एवं च पन वत्ता सम्भेपि ते काका तस्सा काकिया एवरूपं नाम तुण्ड अहोसि, एवरूपानि वट्टक्खीनि
एवरूपं छविस्सण्ठानं, एवरूपो मधुरसदो, सा नो इमं ओरसम्दं निस्साय नट्ठाति बहु विप्पलपिसु । ते एव विप्पल-
पमाने समुद्देवता भेरवरूपं दस्सेत्वा पलापेसि । एव तेस सोत्थि अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा काकी अयं पुराणदुत्तियिका अहोसि
काको महल्लकत्थेरो । सेसकाका महल्लकत्थेरा । समुद्देवता पन अहमेवाति ।

काकजातकं ।

७. पुष्करस्तजातकं

नयिब दुक्ख भदु दुक्खन्ति इदं सत्त्वा जतवन विहरन्ता एक उक्कण्ठितभिक्षु आरब्धं वथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

सो हि भगवता सञ्च किर त्व भिक्षू ! उक्कण्ठितोति वुत्त सञ्चन्ति वत्त्वा केन उक्कण्ठापितोसीति व पुट्ठो पुराणदुत्तियिकायाति वत्त्वा भधुरहत्थरसिका भन्ते । मा इत्थी न सक्कोमि न विना वसितुन्ति आह । अथ न सत्त्वा एसा ते भिक्षू ! अन्त्यकारिका पुञ्चपि त्व एत निस्साय सूल उत्तासितो एतञ्च व परिदेवमानो काल कत्त्वा निरय निब्बत्तो इदामि त कस्मा पुन पत्थसीति वत्त्वा अतीत आहारि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्त रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो आकासट्टदेवता अहोमि । अथ बाराणसिय कत्तिव रत्तिवारक्ष्णो सम्पत्तो होति । नगर देवनगर विय अलङ्करिस्स । सब्बो जनो छग्नकीलानिम्मित्तो अहोसि । एकस्स पन दुग्गतमनुस्सस्स एकमेव वनसाटकयुग अहोसि । सो त मुधोत धोवापत्त्वा ओभञ्जापत्त्वा सत्तवलिक सहस्सवलिक कारेत्त्वा ठपसि ।

अथ न भरिया एवमाह—इच्छामह सामि ! कुसुम्भरत्त निवासेत्त्वा एक पारुपित्वा तव कण्ठ लग्गा कत्तिकरत्तिवार वरितुन्ति ।

भद्रे ! कुतो अम्हाक वलिदान कुसुम्भ ? सुद्धवत्थ निवासत्त्वा कीलाहीति ।

कुसुम्भरत्त अलभमाना छग्नकील न कीलिस्सामि त्व अञ्जा इत्थि गहेत्त्वा कीलस्मूति ।

भद्रे ! किं म पीलसि ? कुतो अम्हाक कुसुम्भन्ति ?

सामि ! पुरिसस्स इच्छाय सति किं नाम नत्थि । ननु रज्जो कुसुम्भवत्थुस्मिं बहु कुसुम्भन्ति ?

भद्रे ! त ठान रक्खसपरिगृहीतपोक्खग्गीसदिम वलवा रक्खा न सक्का उपसड्ढमिन् मा त एत रुच्चि ययालद्धनव तुस्सस्मूति ।

सामि ! रत्तिभाग अन्धकार सति पुरिसस्स अगमनीयद्वान नाम अत्थीति^१

इति सो तां पुनप्पुन वयन्तिया किलसवमेन वचन गहेत्त्वा हातु भद्रे ! मा चिन्त [४१८] यित्थाति त समस्सासेत्त्वा रत्तिभाग जीविन परिच्चजित्त्वा नगरा निकल्मित्त्वा रज्ज । कुसुम्भवत्थु गन्वा वति महित्वा अन्तोवत्थु पाविसि । आरक्खमनुस्सा वतिमद् मुत्त्वा चोरा चोरोति परिवारत्त्वा गहेत्त्वा परिभा सित्त्वा कोट्टत्वा बन्धित्त्वा पभाताय रत्तिया रज्जो दस्सेमु । राजा गच्छथ न सूल उत्तासेयाति आह । अथ न पच्छावाह बन्धित्त्वा बज्जभरिया बज्जमानाय नगरा निकल्मापत्त्वा सूल उत्तासस । वलवदत्ता वत्तिन्ति वाका सीसे निलीयित्त्वा कग्गयग्गसदिसेहि तुण्डहि अक्खीनि विञ्जन्ति । सो तथारूपप्पि दुक्ख अमनसि करित्त्वा तमेव इत्थि अनुस्सरित्त्वा तां नाममि^२ घनपुष्करत्तनिकत्थाय कण्ठ आमत बाहुयुगलाय सद्धि कत्तिकरत्तिवारतो परिहीनोति चिन्तेत्वा इमं गायमाह —

नयिब दुक्ख भदु दुक्ख यं म तुदति वायसो

यं सामा पुष्करत्तेन कत्तिकं नानुभोस्सतीति ।

तत्थ—नयिब दुक्ख भदु दुक्ख यं म तुदति वायसोति यञ्च इदं मूल लग्गनपञ्चय वायिकवेत्तसिक्खदुक्ख यञ्च लोहमयहि विय तुण्डहि वायसो तुदति इदं सब्बम्पि मय्हे न दुक्ख भदु दुक्ख एतयव पनं म दुक्खन्ति अत्थो । कनर ? यं सामा पुष्करत्तेन कत्तिकं नानुभोस्सतीति यं सा पियङ्गुमामा मम भरिया एक कुसुम्भरत्त

१ स्मा०—एका आकासधारिणी देवता तत्स अनागतमय वित्त्वा तं निवारयेति ।

निवासेस्वा एकं पारुषित्वा एव घनपुष्करतेन वत्ययुगेन आच्छन्ना मं कण्ठे गहेत्वा कस्तिकगतिवार नानुभवि-
स्सति इमं मय्हं वुक्खं, एतदेव हि म वाघतीति ।

सो एवं मातुगामं आरब्धं त्रिप्पलपन्तोयेव कास कत्वा निरखे निम्बति ।

सत्पा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका इदानीं जयम्पतिका ।
तं कारणं पच्चक्ख कत्वा ठिता आकासद्वदेवता पन अहमेवाति ।

पुष्करतजातकं ।

८. सिगाखजातकं

नाहं पुनं न च पुनस्मि हृद सत्त्वा जेतवने विहरन्तो किलेसनिगह आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चकपु

सावस्थिय किर पञ्चसतमता सहायका महाविभवा सेट्टिपुता सत्थु धम्मदेसन मुत्वा सासने उर दत्त्वा पञ्चजित्वा जेतवने अन्तोकोटिसन्धारे विहरिस्सु । अथेकदिवस तेस अट्टदरत्तसमये किलेसनिस्सितो सकप्पो उपपज्जि । ते उक्कण्ठित्वा अत्तना जह्मित्तिलेसे पुन गण्हितु चित्त उप्पादयिस्सु । अथ सत्त्वा अट्टदरत्तसमनन्तरे सञ्चञ्चुत्तञ्जाणदण्डदीपिक उक्खिपित्वा कतगाय नुवो रत्तिया जेतवने भिक्खू विहरन्तीति अञ्भासय ओलो-केन्तो तेस भिक्खून् अञ्चन्तरे कामरागसकप्पस्स उपपन्नभाव अञ्जामि । सत्त्वा च नाम एकपुत्तिका इत्थी अत्तनो पुत्त विय एकचक्खुको [४१६] पुरिसो चक्खु विय अत्तनो सावके रक्खति । पुञ्चण्णादिसु यस्मि यस्मि समयं तेस किलेसा उपपज्जन्ति ते तेस किलेसे ततो पर वडिदन् अदत्त्वा तस्मि तस्मियेव समये निगण्हाति । तेनस्स एतदहोसि, अथ च चक्कवत्तिरञ्जो अन्तोनगरेयेव चोरान उपपन्नकालो विय वत्तति इदानीव तस धम्मदेसन कत्त्वा ते किलेसे निगण्हित्वा अरहत्त दस्सामीति । सो मृगभियन्धकुटितो निक्खमित्त्वा मधुरस्मरेण आनन्दाति आयस्सन्त धम्मभण्डागारिक आनन्दत्थेर आमन्तेसि । थेरो वि भन्तेति आगत्त्वा बदिदत्त्वा अट्टामि । आनन्द । यत्तका भिक्खू अन्तोकोटिसन्धारे विहरन्ति सब्बेव गण्धकूटिपरिवेगे सन्निपातेहीति । एव किरम्म अत्रेसि सत्ताह तेयेव पञ्चसते भिक्खू पक्कोसापेस्सामि सत्त्याग नो अञ्चन्तरे किलसान उपपन्नभावो ज्ञातोति सविग्गमानसा धम्मदेसन पटिच्छित्तु न सक्खिस्सतीति । तम्मा सञ्च सन्निपातेहीनि आह । थरो माधु भन्नेति अवापुरग आदाय परिबेगेण परिबेग आहिण्हित्वा सञ्च भिक्खू गण्धकूटिपरिवेगे सन्निपातेत्वा बुद्धामन पञ्जापेसि । मत्था पल्लङ्क आभुजित्वा उज्ज वाय परिगाधाय सिनापठविय पतिदुहमानो सिनेरुविय पञ्जान्तबुद्धामन निसीदि । आवेत्तावेत्ता यमकयमका छब्बणपनबुद्धरस्मियो विस्सज्जन्तो । तापि रस्मियो पाणिमला छुत्तमत्ता कूटा-गारकुण्डिमत्ता छिज्जित्वा छिज्जित्वा गगनतले विज्जुल्लता विय मञ्चरिम् । अण्णवकुण्डि खोभत्वा दाल-सुरियुगमनकालो विय अहोसि । भिक्खुसङ्घोपि सत्थार वन्दिता गरुचित्त पञ्चपट्टपेत्त्वा रत्तकम्बलमाणि परिक्खपन्तो विय परिवारेत्वा निसीदि ।

मत्था ब्रह्मस्सर निच्छारेन्तो भिक्खू आमन्तेत्वा—न भिक्खवे । भिक्खुना नाम कामवित्तव व्यापा-दवितक्क विहिंसावित्तवन्ति इमे तयो अकुसलवित्तक्के वित्तक्केतु वट्ठनि अन्तो उपपन्नविलेसो हि परिन्वोति ज्ञातु न वट्ठति, विलेसो नाम पञ्चामित्तमादसो पञ्चामित्तो च खुदुको नाम नत्थि ओकाम लभित्वा विनासमच पापेति, एवमेव अप्पमत्तकोपि किलेसो उपपज्जित्वा वडिदन् लभन्तो महाविनास पापेति विलेसो नामेस हत्ता-हलविसूमो उप्पाटितच्छविलोमगण्डनिभो^१ । आमीविमपटिभागो अमनिअग्गिसादिसो अरलीयित्तु न युत्तो आसवित्तवो उपपन्नपन्नकवगोयेव पटिसङ्ख्यानबलेन भावनाबलेन यथा महत्तम्पि हृदये अट्टत्वा पट्टिमि-पत्ता उदविन्दुविय विवट्ठति एव पज्जित्तवो पोगरावपण्ठितापि अप्पमत्तकम्पि विलेस गरहित्वा यथा पुन अञ्चन्तरे नूपज्जति एव निगण्हिम्मूनि कत्वा अतीत आहरि —[८२०]

अतीतवत्थु

अतीते बारागामिय ब्रह्मदन्ते रज्ज वारेन्ते बोधिमत्तो सिगालयोनिं पटिमन्थि गहेत्वा अरञ्जो नदीतीरे निवास कथेसि । अथेको जरत्थी गड्ढातीरे कानमकासि । सिगालो गोचरपसुतो न हन्थिसरीर दित्त्वा महा मे गोचरो उपपन्नोति गत्त्वा सोण्डे डसि । नङ्गलीसाय दट्टकालो विय अहोसि । सो नरत्थेय स्नादिनञ्चयुत्तकनि दन्ते डसि । धम्मो दट्टकालो विय अहोसि । कण्णे डसि । सप्पवीटिय दट्टकालो विय

अहोसि । उदरे इति । कुसूले दद्रुकालो विय अहोसि । पादे इति । उडुकुब्बले दद्रुकालो विय अहोसि । नङ्गमुट्ठे इति । मूसले दद्रुकालो विय अहोसि । एत्थापि नत्थि खादितम्बयुत्तकन्ति सम्बत्थ अस्सादं अल-
भन्तो वच्चमगो इति । मुदुपूवे दद्रुकालो विय अहोसि । सो लद्धानि मे इमस्मि सरीरे मुदु खादितम्बयुत्त-
ट्टानन्ति । ततो पट्टाय खादन्तो अन्तोकुच्छि पविसित्वा वक्कहदयादीनि खादित्वा पिपासितकाले लोहित
पिक्खित्वा निपज्जितुकामकाले उदर पत्थरित्वा निपज्जति । अथस्स एतदहोसि इदं हत्थिसरीरं मय्हं निवा-
समुखताय गेहसदिस खादितुकामताय सति पट्टमस किदानि मे अज्झत्थ कम्मन्ति सो अज्झत्थ अगन्त्वा
हत्थिकुच्छियंयेव मंसं खादित्वा वसति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले निदाघवातसम्पस्सेन चेव सुरियरस्मिसन्तापेन
च तं कुणप सुस्सित्वा वलियो गण्हि । सिगालस्स पविट्टुट्टार पिहित, अन्तोकुच्छिय अन्धकारो अहोसि । सिगा-
लस्स लोकन्तरिकनिवाभो विय जानो कुणपे सुस्सन्ते मसम्पि सुस्सि लोहितम्पि पच्छिज्जि । सो निक्खमन-
द्वार अलभन्तो भयप्पत्तो हुत्वा सन्धावन्तो इतोचितो च पहरित्वा निक्खमनद्वार परियेसमानो विचरन्ति । एव
तस्मि उक्खलिय पिट्टपिण्डि विय अन्तोकुच्छिय सिज्जमाने कतिपाहच्चवेन महामेघो पावस्सि । अथ न कुणप
तेमित्वा उट्टाय पकतिसण्ठानेन अट्टासि । वच्चमगो विवटो हुत्वा तारका विय पज्जापि सिगालो तं छिद्दि दित्वा
इदानि मे जीविन लद्धन्ति यावहत्थिमसीसा पटिक्कमित्वा वेगेन पक्खन्दित्वा वच्चमग सीसेन पहरित्वा
निक्खमि । तस्म समिन्नसरीरत्ता सञ्चलोमानि वच्चमगो अन्लीयिस्सु । सो तालक्खन्धमदिसेन नित्थोमेन
सरीरेन उब्धिग्गचिन्तो मुहुल धावित्वा निवन्तिन्वा निमिस्सो सरीर ओलोकेत्वा इदं दुक्खं मय्हं न अज्जो न
कन लोभहेतु पन लोभकारणा लोभ निस्साय मया एतं कतं इतोदानि पट्टाय न लोभवसिको भविस्सामि
पुन हत्थिसरीरं नाम न पविमिस्सामीति सविग्गहदयो हुत्वा इमं गाघमाह :-

नाहं पुनं न च पुनं न चापि अणुनण्णुनं,
हत्थिबोहिं पवेक्खामि तथा हि भयतज्जितोति । [४२१]

तन्थ—न चापि अणुनण्णुनन्ति अकारो निपातमत्तो । अयं पनेनिस्सा सकलायपि गाथायत्यो । अहं
हि इतो पुनं ततो च पुनन्ति वृत्तवाग्तो पुनं ततोपि च पुनण्णुनं वारणसरीरसङ्गत्वा हत्थिबोहिं न पवेक्खामि ।
किं कारणा ? तथाहि भयतज्जितो तथाहि अहं इमस्मियं पवेसने भयतज्जितो मरणभयेन मत्तासं संवेग
आपादितोति ।

एवञ्च पनं क्त्वा ततो च पनायित्वा पुनं तं वा अज्जा वा हत्थिसरीरं नाम निवन्तिन्वापि न ओलो-
केति । ततोपट्टाय न लोभवसिको अहोसि ।

सत्था इमं धम्मदेमन आहरित्वा भिक्खवे । अन्तो उत्पन्नलोकिसस्स नाम वड्डितुं अदत्ता तत्थ
तरेव निग्गहिन् वट्टतीति क्त्वा मज्झानि पकासेत्वा ज्ञातकं समोधानेति । मच्चपग्घोमाने पच्चमतापि
ने भिक्खुं अरहन्ते पणिट्ठहिस्सु । अवममेमुं केचि मोतापन्ना केचि सकदागामिनो केचि अनागामिनो अहेसु ।
नदा मियालो अहमेव अहोसिन्ति ।

६. एकपणजातकं

एकपणो धर्मं दधकोति इदं सत्या वेसालिय उपनिस्माय महाकवे कटागारसालाय विहरन्तो वेसालिक दुद्रुलिच्छविकुमारक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपल्लवस्य

तस्मिं हि काले वेसामिनगर गावुतगावुतन्तरे तीहि पकारेहि परिकिस्सत्, तीसू ठानेस् गोपुरट्टालकोट्ट-कयुत् परमसोभमप्यत् । तत्थ निच्चकाल रज्ज कारेत्वा वसन्तान येव राजून सत्तसहस्सानि सत्तसतानि सत्त च राजानो होन्ति, तत्तकायेव उपराजानो, तत्तवा सेनापतिनो, तत्तका भण्डागारिका । तेस राजकुमारान अन्तरे एको दुद्रुलिच्छविकुमारो नाम अहोसि, कोधनो चण्डो फस्सो, दण्डेन घट्टितासीविसो विय निच्च पज्ज-लितो कोधेन । तस्स पुरतो द्वे तीगि वचनानि कवेत्तु समत्थो नाम नत्थि । त नेव मातापितरो न आतथो न मित्तसुहज्जा सिक्खापेत्तु सक्खिस्सु । अयस्स मातापितुन् एतदहोसि अय कुमारो अनिफस्सो साहसिको ठपेत्वा सम्भासम्बुद्ध अज्जो इम विनेत्तु समत्थो नाम नत्थि बुद्धवेनेय्येन पत्त भवित्त्वन्ति । ते त आदाय सत्थु सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा आहसु—भन्ते ! अय कुमारो चण्डो फस्सो कोधेन पज्जलति इमम्म ओवाद् देधाति ।

सत्या त कुमार ओवदि—कुमार ! इमस्स नाम सत्तेसु चण्डेन करसेन साहसिकेन विहेठकजानिकेन न भवित्त्व । फस्सवाचो नाम विजातमातुयापि पितुनोपि पुत्तस्सपि मातुभगिनीनम्पि [४२२] पजापतियापि मित्तवन्धवानम्पि अप्पियो होति अमनापो डस्सितु आगच्छत्तो सप्पो विय अटविय उट्ठितचोरा विय लावित्तु आग-च्छत्तो यक्खो विय च उब्बेजनीयो हुत्वा दुतियवचित्तवारे निरयादिसु निव्वलति दिट्ठय धम्मो कोधनो पगगलो मण्डितपसाक्षिनीपि दुब्बण्णोव होति । पुष्पाचन्दसस्मिरिकम्पिस्स मुख जालामहितपदुम विय मत्तमाहीतकञ्च-नादासपण्डल विय च विरुप्प होति दुद्रुसिक । काध निस्साय हि मत्ता सत्थ आदाय अल्लनाव अत्तान पहरन्ति विस खादन्ति, रज्जुया उब्बन्धन्ति, पपाता पपत्तन्ति । एव कोववमेन वालवक्त्वा निग्यादिस्सु उप्पज्जन्ति विहेठकजातिकापि दिट्ठेव धम्मो गरह पत्त्वा कायस्स भदा निरयादिस्सु उप्पज्जन्ति । पत्त मनुस्सत्त लभित्त्वा जातकालतोपट्ठाय रोगबहुमाव होन्ति । चक्खुगो गो सोतरागाति आदिस्सु च रागस्सु एक्का बुद्ध्या एक्कस्मि पत्तन्ति रोपेन अपरिमुत्ताव हुत्वा निच्चदुक्खिताव होन्ति । तस्मा म्बवमेनेसु मेत्तचिन्नेन हितचिन्नेन मधुचिन्नेन भवि तच्च । एक्खो हि पुगलो निरयादिभयेहि न परिमुच्चतीति ।

सो कुमारो सत्थु ओवाद् लभित्वा एकोवादेनेव निहतमानो दन्तो निव्विसेवतो मेत्तचित्तो मधुचित्तो अहोसि । अक्कोसत्तम्पि पहरन्तम्पि निवत्तित्वापि न ओलोकेसि । उद्धटाठा विय सप्पो अलच्छिन्नो विय कक्कटको छिन्नविभासो विय च उसभो अहोसि । तस्स त पवात्त जत्त्वा भिक्खू धम्मसभाय कथ समट्ठापेस्—आवुसो ! दुद्रुलिच्छविकुमार सुचिग्गम्पि आवदित्वा नव मातापितरो न जानिमित्तादयो देहेत्तु सक्खिस्सु । सम्भासम्बुद्धो पत्त एकोवादेनेव दमेत्वा निव्विसेवन कत्वा मत्तवरदाग्ग विय समुग्गहितानरज्जका शा अक्कासि । याव मुभासितञ्चिद्—‘हत्थियदमकेन भिक्खवे । हत्थियदम्मा सारितो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिग वा । अस्मदमकेन भिक्खवे । अस्मदम्मो सारितो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिग वा । गोदमकेन भिक्खवे । गोदम्मो सारितो एक्क येव दिस धावति पुरत्थिम वा पच्छिम वा उत्तर वा दक्खिग वा । तथागतन भिक्खवे । अरहता सम्भामम्बुद्धन पुरिसदम्मो सारितो अट्टदिसा धावति रूपी रूपानि पप्सति अयमेक्का दिसा—य—मज्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति अय अट्टमो दिसा । सो वृच्चनि याग्गाचरियान अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथी ति । नहि आवुसो ! सम्भासम्बुद्धेन सदिसा पुरिसदम्मसारथी नाम अत्थीनि ।

सत्या आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे । इदानीवेस मया एकोवादेनेव दमित्तो पुब्बेपह इम एकोवादेनेव दमेसिन्ति वत्ता अनीत आहुरि—[४२३]

अतीतवत्स्य

अतीते वाराणसिधं ब्रह्मदत्तं रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकाणे निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो तक्क-
सिनाय तपो वेदे सम्बसिप्पानि च उमाप्तिहत्वा कञ्चिकालं घरावासं वसित्वा मत्तापितुल्लं अच्चयेनं इसिपव्व-
ज्जं पव्वजित्वा अभिञ्ज्या च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्ते वामं कप्पेसि तत्थ चिरं वसित्वा लोणम्मि-
ल्लसेवन्त्याय जनपद आगन्त्वा वाराणसि पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनरिवसे सुनिव्वत्थो मुपाकृतो तापसाकप्प-
सम्पन्नो भिक्षाया नगरं पविसित्वा राजङ्गण पापुणि ।

राजा सीहपञ्चरेन ओलोकेन्तो तं दिस्वा हरियापथे पसीदित्वा अयं तापसो सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो
युगमत्तदसो पदवारं पदवारं सहस्रतथैविकं ठण्तेो वियं सीहविज्जिम्भतेन आगच्छति सचे सन्तधम्मो
नामको अत्थि इमस्स तेनव्वन्तरे भवित्त्वन्नन्ति चिन्तेत्वा एकं अमच्च ओलोकेसि ।

सो—किं करोमि देवाति आह ।

एतं तापसं आनेहीति ।

सो साधु देवाति बोधिसत्त उपसकमित्वा वन्दित्वा हत्थतो भिक्षाभाजनं गृहेत्वा किं महापुञ्जाति
वुने—भन्ते ! राजा तं पक्कामतीति आह ।

बोधिसत्तो—मयं राजकुलपगा हेमवतका नामम्हाति आह ।

अमच्चो गत्त्वा तमत्थं रज्ज्यो आरोवेमि । राजा अज्ज्यो अम्हाकं कुलपगो नत्थि आनेहि नन्ति
आह । अमच्चो गत्त्वा बोधिसत्तं वन्दित्वा याचित्वा राजनिवेसनं गवेसेमि । राजा बोधिसत्तं वन्दित्वा
समुस्मितमेतच्छृण्वं कञ्चनपल्लङ्गे निसीदापेत्वा अन्नतो पटियन्नं नानगग्गमभोजनं भोजेत्वा—भन्ते ! कुहि
वमयाणि पुच्छि ।

हेमवतका मयं महाराजानि ।

इदानीं क्व गच्छथानि ?

वस्मारत्तानुरूपं सेनासनं उपधारेम महाराजानि ।

तेन हि भन्ते ! अम्हाकज्जो व उय्याने वमयाति ।

पटिञ्ज गृहेत्वा सम्यग् भुञ्जित्वा बोधिसत्त आदाय उय्यानं गत्वा पण्णसालं मापेत्वा रत्तिट्ठानदि-
वाट्टानानि कारेत्वा पव्वजितपरिक्रमारे त्वा उय्यानपानं पटिच्छापेत्वा नगरं पारिवमि । ततोपट्ठायां बोधिसत्तो
उय्याने वमति । राजापिस्स दिवसे दिवसे द्वनिकत्तत्तं उपट्ठानं गच्छति ।

तस्स पत्तं रज्ज्यो दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोसि वण्डो फल्सो नेव न राजा दमेत्तु असक्खि न सेसज्वालका
अमच्चापि ब्राह्मणगृहपतिकापि एकतो हुत्वा मामि । मा एव करि एव कान्तुं न लब्भाति कुञ्जित्वा कथेन्तापि
कथं गाहापेत्तुं न सक्खिम् । राजा चिन्तेमि—रुपेत्वा मम अय्यं सीलवन्ततापमं अज्ज्यो इमं कुमारं दमेत्तु समत्थो
नाम नत्थि, सो येव न दमेम्मतीति ।

सो कुमार आदाय बोधिसत्तस्स सन्निकं गत्त्वा भन्ते ! अयं कुमारो वण्डो फल्सो, मयं इमं दमेत्तुं न
सक्काम तुम्हे न एकेन उपायेन सिक्खिष्यामि कुमारं बोधिसत्तस्स [४२४] नित्यादेत्वा पक्कामि । बोधि-
सत्तो कुमारं गृहेत्वा उय्याने विचरन्तो एकतो एकैकं एकतो एकैकानि द्वीहियेव पत्तेहि एकं निम्बपोतकं दिस्वा
कुमार आह—कुमार ! एतस्स ताव स्सक्खपोतकस्स पण्णं खादित्वा रमं जानाहीति ।

सो तस्स एकं पण्णं सक्खिदित्वा रसं जत्वा धीतिं सहस्रेनेन भूमियं निट्ठुमि । किमेतं कुमाराति वुने—
भन्ते ! इदानीयेसं स्सक्खो हलाहलविषयूपगो वड्डन्तो पत्तं बहू मनुस्से मारस्सन्तीनि निम्बपोतकं उप्पाटेत्वा हत्थेहि
परिमहित्वा इमं गायमाह :—

एकपण्णो अयं सक्खो न भूम्या वतुरङ्गुलो,

कलेन विसक्खेन महायं किं भविस्सतीति ।

तत्थ—एकपण्णोति उभोसु पस्सेसु एकेकपण्णो । न भूम्या चतुरङ्गुललोति भूमितो चतुरङ्गुलमतम्पि न बड्ढितो । फल्लेनाति पलासेन । बिसकप्पेनाति हलाहलविससविसेन । एवं खुट्ठकोपि समानो एवसपेन तित्तकेन पण्णेन समप्रागतोति अत्थो । महार्यं किं भविस्सतीति यदा पनाय बुट्ठिप्पतो महा भविस्सति तदा किं नाम भविस्सति ? अट्ठा मनुस्समारको भविस्सतीति एत उप्पाटेत्वा मट्ठित्वा छड्ढेसिन्ति आह ।

अथ नं बोधिसत्तो एतदबोच—कुमार ! त्वं इमं ताव निम्बपोतकं इदानेव एवं तित्तको महल्लककाले कुतो इमं निस्साय बड्ढीति उप्पाटेत्वा मट्ठित्वा छड्ढेसि यथा त्वं एतस्मिं पटिपज्जि एवमेव तं रट्ठवासिनोपि अयं कुमारो दहरकाले येव एवं बण्डो फरुसो महल्लककाले रज्ज पत्वा किं नाम करिस्सति ? कुतो अम्हाकं एतं निस्साय बड्ढीति तव कुलसन्तकं रज्जं अदत्वा निम्बपोतकं विय तं उप्पाटेत्वा रट्ठा पम्माजनियकम्म करिस्सन्ति, तस्मा निम्बरुक्खपटिभागतं हित्वा इतो पट्ठाय सन्तिमेत्तानुद्दयमम्पन्नो होहीति ।

सो ततो पट्ठाय निहृतमानो निम्बिसेवनो सन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो हुत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पितु अच्चयेन रज्जं पत्वा दानादीनि पुञ्जाकम्मानि कत्वा यथाकम्म अगमासि ।

सत्था इमं धम्मवेसन आहरित्वा न भिक्षवे । इदानेवेसदुट्ठित्थिच्छविकुमारो मया दमितो, पुम्बेपाह एतं दमेसि येवाति बत्त्वा जातकं समोधानेसि । तदा दुट्ठकुमारो अयं निच्छविकुमारो अहोसि । राजा आनन्दो । ओवाददायकतापसो पन अहमेवानि ।

एकपण्णजातकं ।

१०. सञ्जीवजातकं

असन्तं यो पश्यन्हातीति इदं मत्वा वेलुवने विहरन्तो अजातमनुस्म रञ्जो असन्तपग्गहं आरब्ध कथेसि ।
[४२५]

पञ्चपन्नवत्थु

सो हि ब्रह्मण पतिकण्टकभूते दुस्सीले पापधम्मे देवदत्ते पसीदित्वा त असन्तं असप्पुरिसं पभग्य्ह तस्स सक्कार करिस्सामीति बहु धनं परिच्चजित्वा गयासीसे विहार कारेत्वा तस्सेव वचन गहेत्वा पितर धम्मराजान सोतापन्न अग्निसावक धातेत्वा अत्तनो सोतापत्तिमग्गस्स उपनिस्सय छिन्दित्वा महाविनास पत्ता । सो हि देवदत्तो पठवि पविट्ठोति सुत्वा कच्चिन्नुको मम्मि पठवी गिलेय्याति भीतनसितो रञ्जमुख न लभति, मयने अस्मादसुखं न विन्दति, तिच्चकारणाभितुप्पो हन्थिपोतो^१ विय कम्पमानो विचरति । सो पठवि पलमान विय अबोविजाल निक्खमन्ति विय पठविया अत्तान गिलीयमान विय आदिताय सोहपठविया उत्तानक निपग्गा-
पेत्वा अयसूलेहि कोट्टियमान विय च समनुपस्सि । तेनस्स पट्टकुक्कुटस्सेव महुत्ताम्मि कम्पमानम्स अवत्थान नाम नाहोसि । सो सम्मासम्बुद्ध पस्सितुकामो ज्जापेतुकामो पञ्च पुच्छितुकामो अहोसि । अत्तनो पन अप-
राधमहन्तताय उपसइकमित्तु न सक्कोति ।

अथम्म राजगहनगरे कनिकरत्तिवारे सम्पत्ते देवनगर विय नगरे अलङ्कते महातले अमच्चगरा-
परिवृतम्स कञ्चनान्मने निमिषम्स जीवक कोमाग्गच्च अविदूरे निसिन्न दिस्वा एतदहोसि—जीवक गहेत्वा
सम्मासम्बुद्ध पस्सिस्सामि न खो पन सक्का मया उज्जमेव वत्तु अहं सम्म । जीवक । सय गन्तु न सक्कोमि
एहि म सत्थु सन्निक न्होति परियायेन पन रत्तिमम्पदव ण्णत्वा कञ्चवज्ज मय समग्ग वा ब्राह्मण वा पयिस्स-
पासेय्याम य नो पयिस्सामन्तान चित्त पमीदेय्याति वक्खामि त सुत्वा अमच्चा अत्तनो अत्तनो सत्थारान वण्ण
कथेरम्मि, जीवकोपि सम्मासम्बुद्धम्स वण्ण कथेरम्मि । अथ न गहेत्वा मथ सन्निक गच्छिस्सामीति ।

सो पञ्चहि पदेहि रत्ति वण्णेमि—“लक्खञ्जा वत भो । दोमिना रत्ति, अभिरुपा वत भो । दोमिना
रत्ति, दम्सनीया वत भो । दोमिना रत्ति, पासादिका वत भो । दोमिना रत्ति, रग्गणीया वत भो । दोमिना
रत्ति, कञ्चवज्ज मय समग्ग वा ब्राह्मण वा पयिरुपासेय्याम ? य नो पयिरुपासतो चित्त पसीदेय्या”ति ।

अथेको अमच्चो पूरगकम्सपस्स वण्ण कथेमि । एको भक्खल्लिणोमालम्स, एको अजितकेसकम्बलम्स,
एको पक्कच्चवायनम्स, एको सञ्जयस्स वेलट्ठिपुत्तम्स, एको नाथपुत्तनिग्गण्ठस्सति^२ । राजा तेस कथ सुत्वा
तुप्पही अहोमि । सो हि जीवकस्सेव महामच्चम्म कव पच्चासिममि । जीवकोपि रञ्जो स आग्ग्व कथितेयेव
जानिस्सामीति अविदूरे तुप्पही निसीदि ।

अथ न राजा आह—[४२६] त्वम्पन सम्म । जीवक । किं तुप्पहीति ?

तस्मि लगे जीवको उट्ठायामान येन भगवा तेनञ्जनिम्पग्गामेत्वा—एसो देव । भगवा अरह सम्मा-
सम्बुद्धो अम्हाक अन्ववने विहरति सडि अड्डनेलनेहि भिक्खुमतेहि तञ्च पन भगवन्त एव कल्पाणो कित्तिसट्ठो
अब्भुमानोति नव अरहादी एग्गे वत्ता जानितो पट्ठाय पुब्बनिम्मादिभेद भगवतो आनुभाव पकासेत्वा त
भगवन्त देवो पयिस्सासतु धम्म सुग्गतु पञ्च पुच्छतूति आह ।

राजा सप्पुष्पासनोर्गथो हुत्वा तेनहि सम्म । जीवक । हन्थियानानि कप्पापेहीति यानानि कप्पा-
पेत्वा महन्नेन राजानुभावने जीवकम्बवन् गन्त्वा गन्धमण्डनमाने भिक्खुमरुक्खपरिवृत तथागत दिस्वा सन्त-
वीचिमज्जे महानाव विय निज्जल भिक्खुमरुक्ख इतो चित्तो च अनुविनोकेत्वा एवस्सा नाम मे परिस्सा न दिट्ठ-
पुच्चाति इरियापयेयेव पसीदित्वा सद्धम्स अञ्जलि पम्पहित्त्वा र्थान कत्वा भगवन्त वन्दित्वा एकमन्त
निसिन्नो सामञ्जाफलपञ्च पुच्छि । अथम्म भगवा द्वीहि भारणवारेहि पतिमण्डेत्वा मामञ्जाफलमुनन्त कथेमि ।

१. स्या०—धोतो विय । २. स्या०—नाटपुत्तनिग्गण्ठस्सति ।

सो सुतपरिखोसाने जसमनो भगवन्तं खमायेत्वा उट्टायासना पदस्त्रिण कत्वा पक्कामि । सत्था अधिरपक्क-
न्तस्स रज्ज्जो भिक्खू आमन्तेत्वा—“खतायं भिक्खवे ! राजा, उपहृतायं भिक्खवे ! राजा, सचाय भिक्खवे !
राजा इस्सरियकारणा पितर धम्मिकं धम्मराजानं जीविता न बोरोपेस्सव इमस्मिमेव आसने विरजं वीतमलं
धम्मबबलुं उप्पज्जिस्सय । देवदत्तं पन निस्साय असन्तपग्गह कत्वा सोतापत्तिफला परिहीनोति” आह ।

पुनर्विबसे भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसुं—आवूसो ! अजातसत्तु किर असन्तपग्गह कत्वा दुस्सीलं
पापधम्म देवदत्तं निस्साय पितुघातकम्मस्स कत्ता सोतापत्तिफला परिहीनो देवदत्तेन नासितो राजाति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते
न भिक्खवे ! अजानसत्तु इदानेव असन्तपग्गह कत्वा महाविनासं पत्तो पुब्बेपेस असन्तपग्गहेनेव अजानं नासे-
सीति वत्था अतीनं आहरि ।—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं वारन्ते बोधिसत्तो महाविभवे ब्राह्मणकुले निव्वर्त्तित्वा वयस्सो
नक्कसिलं गन्त्वा सम्भसिप्पानि उग्गहिस्त्वा बाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकस्तानि
मिप्पं बाधेति । नेमु माणवेमु एको सञ्जीवो नाम माणवो अत्थि । बोधिसत्तो तस्म मत्तकुट्टापनमत्त अवांसि
सो उट्टापनमन्तमेव गहेत्वा पट्टिवाहनमन्त पन अगहेत्वा एकदिवस माणवेहि सद्धि दारुअत्थाय अरज्जं गन्त्वा
एक मतव्यग्घं दिम्वा माणवे [४२७] आह—भो ! इम मतव्यग्घ उट्ठापेस्सामीति ।

माणवा—न सक्खिस्समीति आहसु ।

पस्सन्तानरज्जो व वो उट्ठापेस्सामीति ।

सचे माणव ! सक्कोमि उट्ठापेहीति ।

एवञ्च पन वत्था ने माणवा स्खल अभिरुहसु । सञ्जीवो मन्तं परिवत्तेत्वा मतव्यग्घ सक्खगहि पहरि ।

व्यग्घो उट्ठाय वेगेनागन्त्वा सञ्जीवं मलनालियं डमित्वा जीवितक्खय पापेत्वा तत्थेव पति । सञ्जीवोपि
तत्थेव पति । उभोपि एकद्वानेयेव मता निपज्जिम् । माणवा दारुआदीनि आदाय आगन्त्वा त पर्वान आच-
रियस्स आरोचेमु । आचरियो माणवे आमन्तेत्वा—ताता ! असन्तपग्गहकाग नाम अयुनट्टाने मक्काग-
सम्मान करोन्ता एवरूपं दुक्ख पटिलभन्नियेवाति वत्था इम गाथमाह —

असन्तं यो पग्गह्हाति असन्तञ्चुपसेवति,

तमेव धासं कुरुते व्यग्घो सञ्जीविको यथाति ।

तत्थ—असन्तति तीहि दुच्चरितेहि समन्नागतं दुस्सील पापधम्म । यो पग्गह्हातीति य खत्तियादिमु
यो कोचि एवरूप दुस्सील पञ्चजित वा चीवरादिसम्पदानेन गह्ठ वा उपरज्जसेनापनिट्टानादिसम्पदानेन
पग्गह्हाति । सक्कागसम्मान करोतीति अत्थो । असन्तञ्चुपसेवतीति यो च एवरूप असन्त दुस्सील उपसेवति
भजति पयिरुपानति । तमेव धासं कुरुते तमेव असन्तपग्गहनक सो दुस्सीलो पापपुग्गलो धमति सङ्खादति
विनाम पापेति । कथं ? व्यग्घो सञ्जीविको यथाति यथा सञ्जीवकेन माणवेन मन्तं परिवत्तेत्वा मतव्यग्घो
सञ्जीविको जीवितसम्पदानेन सम्पग्गहितो अतनो जीवितदायकं सञ्जीवमेव जीविता बोरोपेत्वा तत्थेव
पानेसि । एव अञ्जोपि यो असन्तसम्पग्गह करोति सो दुस्सीलो न अतनो सम्पग्गहकमेव विनासेति । एवं
असन्तसम्पग्गहका विनाम पापुग्गणीति ।

बोधिसत्तो इमाय गाथाय माणवान धम्म देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । मत्थापि
इम धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मतव्यग्घुट्ठापको माणवो अजातसत्तु अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

सञ्जीवजातक ।

करुण्टकवग्गो धण्णरसमो ।

उपरियो यण्णासको ।

एककनिपातवग्गणा निट्ठिता ।

सुद्धिपत्रं

पिट्ठे	पस्तिवं	असुद्धि	सुद्धि
२	८	थरेन	थरेन
"	३०	उग्गाण्ह	उग्गाण्हि
३	२	गाथाबन्धनेन न	गाथाबन्धनेन पन
"	३	वचनेहि	वचनेहि
"	१०	वीग्गामद्द	वीग्गामद्देन
"	३४	यो	मो
४	१	एव	एव
"	१	भवे	भवे
"	४	अज्जातिसम्मानेन	अज्जातिसम्मानेन
"	६	निविधग्गी	निविधग्गि
"	१२	मञ्जुल्ल	मञ्जुल्ल
"	२६	यथासि	यथापि
"	३१	पग्गिपीलीतो	पग्गिपीलितो
"	३३	एव	एव
"	३५	छद्दुत्वा	छद्दुत्वा
५	४	जिगुच्छिय	जिगुच्छिय
"	११	वच्चं	वच्च
"	१५	गच्छिस्स	गच्छिस्स
"	२१	सकनिवेसत	सकनिवेसने
"	२४	काररागणेहि	काररागुणेहि
"	३३	पञ्चदोसविवज्जित	पञ्चदोसविवज्जितं
"	३८	गुग्ग	गुग्गेहि
६	७	वसनट्ठान	वसनट्ठान
"	३०	गुग्गसम्पेन	गुग्गसम्पेन
"	३५	आनुपुब्बकीया	आनुपुब्बकीया
"	३८	जटाम्भ लवाकचीर	जटाम्भलवाकचीर
"	२	प वजन्तु'ति	पव्वजन्तू'ति
"	७	विवग्गित्वाअन्तो	विवग्गित्वा अन्तो
"	११	तापमपव्वज्ज	तापमपव्वज्ज
"	१३	जिष्साग्गस्स	जिष्साग्गस्स
"	१४	दुरभिमम्भवभावो	दुरभिमम्भवभावो
"	२०	अप्पग्घ	अप्पग्घ
"	२७	अट्ठदीसममाकिण्ण	अट्ठदोसममाकिण्ण
"	३०	निच्चलभावकरत्थं	निच्चलभावकरगात्थं
"	३१	अकुरापच्छि	अकुरापच्छि
"	३२	अपर परं	अपरापर

पिट्ठे	पमित्यं	असुद्धि	सुद्धि
८	३५	उदपादी	उदपादि
"	३७	वीतिनामन्तो	वीतिनामेन्तो
९	१	व	एव
"	४	नादृमि	नादृसि
"	३४	यव	येव
"	"	महानुभावान	महानुभावानं
"	३६	मानुसकगन्धहि	मानुसकगन्धेहि
१०	३	छब्बण्णाघन-	छब्बण्णघन-
"	२१	पटिपज्जिअ ऊजस	पटिपज्जि अऊजसं
"	३४	महहिस्सेहि	सहमिस्सेहि
"	३५	मा मा	मा न
११	२	अटठ	अट्टु-
"	११	पारेमि	तारेमि
"	२०	अत्तभावपि	अत्तभावे
"	२१	हेतुमम्पन्नपि	हेतुमम्पन्नेपि
"	३२	बुद्धत्त	बुद्धत्त
"	३४	एव	एव
"	३७	उग्घाण्टेत्तो	उग्घाण्टेत्तो
१२	२	अनागत मञ्जाग	अनागतमञ्जाग
"	४	व्याकासि	व्याकासि
"	"	तापग	तापम
"	११	पटिमाहेत्वा	पटिमाहेत्वा
"	१४	वचनमबुवी	वचनमबुवी
१४	१४	तेपज्जुभो	तेपज्जुभो
"	३५	तदान	तदा न
१६	१	यस	यमं
"	४	वि चिनामि	विचिनामि
"	१२	कुम्भो	कुम्भो
१६	३४	होत्तो	होत्तो
२०	२८	तेलपन्ने	तेलयन्ते
२२	१६	वीरोच	विरोच
२३	६	उपगन्त्वा न	उपगन्त्वान
२३	३१-३७	एता गाथायो न भवित्वा, जातकद्रुक्तायं पन एता	

न विन्सन्ति । अपि च बुद्धवसे एव बुत्ता—

“दसवस्समहम्मानि अगार अज्जमो वमि ।

हमा कोञ्चा मयूरा च तयो पामादमूत्तमा ॥

तीणि सतसहस्सानि नारियो समलङ्कता ।

पदुमा नाम सा नारी उममक्खन्धो च अत्रजो ॥

निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।

पिठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
	अनूनदसमासानि पधान पदहि जिनो ॥		
	पधानचार चरेत्वा अबुज्झि मानस मुनि ।"		
२४	१-२	एसापि गाथा जातकटुकथाय न दिस्सति । बुद्धवसे	
पन एव आगता.—			
		"ब्रह्मना याचितो सन्तो दीपङ्करो महामुनि ।	
		वसि चक्क महावीरो नन्दागमे मिरिघरे ॥	
		निमिघो मिरिमूलम्हि अका तिथियमद्दं ॥"	
२४	४	सामतो	सागतो
२५	१८	जोवित	जीविन
"	२०	पदक्कीरा	पदक्किरा
२६	१	कारणि	कारेति
"	१६	अय	अय
"	२१	नीस्साय	निस्साय
२७	५	चट्ठे	च ट्ठे
"	१०	धम्मोक्कमभिघारयीति	धम्मोक्कमभिघारयीति
"	१६	सररा	सररा
२८	१	सररानु	सररानु
"	२३	अगमके	अगमके
२९	३१	बुद्धप्पुखस्स	बुद्धप्पुखस्स
३०	८	रट्ठुपाद	रट्ठुपाद
"	१५	सीहहनु सभक्कधो	गीहहनुसभक्कधो
"	१६	भगव	भगवा
"	३४	पूजसि	पूजेसि
३१	३१	असीति कोटिको	असीतिकाटियो
३२	३८	सम्भवो	सम्भवां
३३	२०	चत्तालीसत्थुव्वेध	चत्तालीसत्थुव्वेध
३४	७	वीसतीवम्मसहस्मानि	वीसतिवम्मसहस्मानि
"	३१	अट्ठधम्मसमाधाना	अट्ठधम्मसमाधाना
३६	२	लगन	लगन
"	३	निस्सगताय	निस्सगताय
३७	१५	नीणिहलाहलानि	नीणि कोलाहलानि
"	१६	बुद्धहलाहल	बुद्धकोलाहल
"	"	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	१७	कप्पहलाहल	कप्पकोलाहल
"	"	बुद्धहलाहल	बुद्धकोलाहल
"	"	चक्कवनिहलाहल	चक्कवनिहलाहल
"	१८	कप्पहलाहल	कप्पकोलाहल
"	२५	"	"
"	२६	बुद्धहलाहल	बुद्धकोलाहल
"	२८	"	"

पिट्ठे	पणित्तं	अनुद्धि	सुद्धि
३७	२६	चक्कवत्तिहलाहलं	चक्कवत्तिकोलाहलं
"	३२	"	"
३८	२	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	२	बुद्धहलाहलसदं	बुद्धकोलाहलसदं
"	१५	पञ्चायति	पञ्चायन्ति
३९	१५	इम	इमं
"	१७	न	न
"	२५	सिरिसयनेनिपभा	सिरिसयने निपभा
"	२६	सट्ठिगोजनिके	सट्ठियोजनिके
"	२९	पाचिनसीसक	पाचीनसीसक
४०	४	पुरेत्वा	पुरेत्वा
"	२९	सुखीनि	सुखिनी
४१	१५	मातुकुच्छिमम्हवेन	मातुकुच्छिसम्भवेन
"	२७	एव	एव
४२	१७	आणापेत्वा	आनापेत्वा
"	३६	भगिनिया	भगिनिया
४३	२	सन्तिक	सन्तिक
"	"	कुले	कुले
४५	११	चरापेयइतो	चरापेय इतो
"	१४	आगतनयेनेव व	आगतनयेनेव
४६	३२	किसागोतामया	किसागोतमिया
४७	२४	क	को
"	३२	निरुम्भत्वा	निरुम्भत्वा
४८	८	सन्निरुम्भत्वा	सन्निरुम्भत्वा
"	३२	उपपन्नमत्ते	उपपन्नमत्ते
४९	३६	नत्थिदानि	नत्थिदानि
५०	१७	पसुकूलिकं	पसुकूलिक
"	३२	भूमिभागो	भूमिभागो
५१	४	न	न
"	५	यास	याम
५२	१७	घटीकारव्रह्मना	घटीकारव्रह्मना
"	२८	अत्थी	अत्थि
"	३५	एकोनिव्वतोति	एकोनिव्वत्तोति
५३	११	मयिद	इमग्गि
"	३७	निसीदी	निसीदि
५५	६	रूपसोभगपत्तो	रूपसोभगपत्तो
"	१५	ठत्वामया	ठत्वा मया
५७	३०	ठान	ठान
"	३३	विभुत्तिसुखं	विभुत्तिसुख
५८	१	पञ्जापरंभि	पञ्जापरंभि

पिट्ठे	पत्तिथं	सुखि	सुखि
५८	२२	भगवत्त	भगवत्तं
"	२६	एव	एव
५९	२८	धम्मचक्कपवत्तन	धम्मचक्कपवत्तन
"	३७	थरा	थेरा
६०	१२	महियत्थेर	महियत्थेर
"	३०	उरुवेलकस्सपो	उरुवेलकस्सपे
"	"	महासमरोति	महासमरोति
६१	३	बुद्धो	बुद्धा
"	१०	आदिट्ठो	अदिट्ठो
"	१५	निक्खमनोकास	निक्खमनोकास
"	३७	अञ्ज	अञ्ज
६३	२७	परिजग्गन्निधि	परिजग्गन्निधि
६४	४	एक्कगच्चित्तो	एक्कगच्चित्ता
"	"	हेट्ठो	हेट्ठा
"	२४	युत्तनु गमुदुक्कायननासो	युत्तनुद्दगमुदुक्कायननासो
६५	१७	वन्दकिन्नरजानक	वन्दकिन्नरजानक
"	२०	पक्कामी	पक्कामि
६६	१०	कोटिमत्थारेन	कोटिमत्थारेन
"	६	अनाथपिण्डिको	अनाथपिण्डिको
"	१६	आगमगत्थाय	आगमगत्थाय
"	२५	कुरुमानो	कुरुमानो
"	३३	भामितु	भामितु
६७	७	सिखिरग	सिखिरस
"	१८	निदानकथानिद्विता	निदानकथा निद्विता
६८	५	पच्चुपन्नवत्थु	पच्चुपन्नवत्थु
(इमस्मि गन्थे सव्वत्थ पमादेन 'पच्चुपन्नवत्थु' इति मुद्रापित अन्थि, न 'पच्चुपन्नवत्थु' इत्येव गह्णतव्व ।)			
६८	१०	पूजेत्वा	पूजेत्वा
"	१६	सीहनाद	सीहनाद
"	२७	अमक्कान्नेहि	अमक्कान्नेहि
"	३०	अग्गमक्कायानि	अग्गमक्कायानि
७०	२	सेट्ठिनो	सेट्ठिनो
"	१०	येवग मिग्गानि	येवग मिग्गानि
"	१६	परिणतपण्णनिणे	परिणतपण्णनिणे
"	३७	भिग्गमुलानानि	भिग्गमुलानानि
७१	२४	सपिसु	सपिसु
७२	१	उदक	उदक
"	११	कान्तारे	कान्तारे
७३	१	यथापूग्गितानेव	यथापूग्गितानेव
७४	१२	बोधिताने	बोधिताने
७५	११	इमग्गि	इमग्गि

चिह्ने	पन्तिबं	अनुष्टुप	सुष्टु
७५	२४	विरियं ते ओस्सट्ठन्ति	विरियं ओस्सट्ठन्ति
७६	३३	यथाकम्ममेव	यथाकम्ममेव
७८	१	सेरिवाणिजजातकं	सेरिवाणिजजातक
"	६	सेरिवाणिजो	सेरिवाणिजो
"	१४	पुत्तभातिका	पुत्तभातिका
"	१८	लोलवाणिजो	लोलवाणिजो
८०	१	बुल्लकसेट्ठिजातकं	बुल्लकसेट्ठिजातकं
८१	१	अहं	अहं
"	२६	अगीरस	अंगीरसं
८२	१२	आरकोट्ठके	द्वारकोट्ठके
८३	३०	कथापवृत्ति	कथापवर्ति
८४	४	निसिन्नम्हा	निसिन्नम्हा
"	१६	छइडेत्तु	छइडेत्तु
"	२३	दाहनि	दाहनि
८५	११	कतञ्जुना	कतञ्जुना
"	१५	पवृत्ति	पवर्ति
"	२४	सन्धमन्ति	सन्धमन्ति
८७	६	पवृत्ति	पवर्ति
"	६	रञ्जो	रञ्जो
"	१५	"	"
"	"	अञ्जोपि	अञ्जोपि
"	१६	पवृत्ति	पवर्ति
"	३५	लोलुदायी	लालुदायी
"	३६	निट्ठोपेसि	निट्ठोपेसि
८८	३१	नाम	नाम
"	३४	एक	एक
"	३५	पुत्त	पुत्तं
९०	३४	लोक	लोक
९२	१-०	दवधम्माति	देवधम्माति
९३	१	कट्टहागिजातकं	कट्टहागिजातक
"	६	विट्ठभस्सापि	विट्ठभस्सापि
"	७	पञ्चमतभिक्षुपरिवृत्तो	पञ्चमतभिक्षुपरिवृत्तो
"	३०	मट्ठिकं	मुट्ठिकं
९४	१४	संगहवत्थूहि	संगहवत्थूहि
"	२३	कोसलरञ्जो	कोसलरञ्जो
९५	१०	समिञ्जनीति	समिञ्जनीति
"	१२	संगहवत्थूनि	संगहवत्थूनि
९७	४	जीण्णव्याधिमत्तपव्वजिते	जिण्णव्याधिमत्तपव्वजिते
१००	१४	पससित्वा	पससित्वा
"	२६	वीतिनामेस्साय	वीतिनामेस्साम

पिठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
१०१	१	हमस्मि	हमस्मि
१०३	२५	पञ्चज्ज	पञ्चज्जं
१०४	१	अन्तरघापथ	अन्तरघापथ
"	३४	गुणकथायाति	गुणकथायाति
१०५	५	मरवं	मुख
"	१२	वागुरानि	नागरे
"	२३	पवुत्ति	पवत्ति
१०६	८	सीस	सीस
१०७	१-२	यम्प न	यम्पन
१०८	१८	अतिवत्तित्वा	अतिवत्तित्वा
"	२६	विस्माय	निस्माय
११०	३१	पवुत्ति	पवत्ति
१११	१	पवुत्ति	पवत्ति
११२	२	अठ्ठमुरं	अठ्ठमुर
११३	१५	सिक्खीकामत	सिक्खीकामत
११७	१४	नदीतीरे	नदीतीरे
१२०	२१	सी	सा
१२२	१७	बन्धित्वा	बन्धित्वा
१२४	१७	नत्थी	नत्थि
"	२७	हन्ति	अहन्ति
१२५	१	कुक्कुरहि	कुक्कुरहि
"	१	अणापेसिन्ति	आणापेसिन्ति
"	५	"	"
"	३४	रञ्जो	रञ्जो
१२७	७	निव्वतो	निव्वतो
"	१२	पवुत्ति	पवत्ति
१२८	११	नामेतु	नामेतु
"	१८	मच्चपरियोमाने	सच्चपरियोसाने
१३०	१	तिट्ठजातक	तिट्ठजातक
१३०	१६	आगत्वा	आगत्वा
"	२७	अभिच्चाति	अभिच्चानि
१३१	३	समोतत	समोतत
"	७	पवुत्ति	पवत्ति
१३२	११	तिट्ठजातक	तिट्ठजातक
१३३	८	अञ्जमञ्ज	अञ्जमञ्ज
१३६	६	पवुत्ति	पवत्ति
१४०	२	भण्डिक	भण्डिक
१४१	१	मुणिकजातक	मुणिकजातक
१४२	१६	भत्ते	भन्ने
"	२७	सत्थापि	तत्थापि

पिद्दे	वर्तित्वं	अनुष्ठितिः	सुष्ठि
१४४	१२	कुल	कुले
"	१८	रज्जनासि	रज्जनासि
१४८	१७	गम्बतो	गुम्बतो
"	३०	त	तं
१४९	१	तरो	इतरो
"	"	कुञ्जिभूति	कुञ्जिभूति
"	३	इदानेव	इदानेव
१५०	२	कथसि	कथेसि
१५३	१२	पवति	पवति
"	१८	घंसन्तीसु	घंसन्तीसु
१५५	११	सारिपुत्ताति	सारिपुत्तोति
"	१३	पवति	पवति
"	२३	छलभिञ्जोति	छलभिञ्जोति
१५६	१	अथ	अथ
"	"	य	य
"	६	मक्करो	मक्कटो
"	७	अगारवा	अगारवा
"	२३	अपवादे	ओवादे
१५८	५	पञ्चायित्व	पञ्चायित्व
१६१	८	आगतकालोतो	आगतकालतो
१६४	३४	सीधं	सीध
१६७	१०	त	ते
"	२१	असीतिहृत्यगम्भीराय	असीतिहृत्यगम्भीराय
"	२२	रणुउगन्त्वा	रणु उगन्त्वा
१६८	८	व	व
"	२१	तस्मि वड्ढेत्वा	तस्मि भेत्तचित्तं वड्ढेत्वा
"	२९	निप्पुञ्जो	निप्पुञ्जो
१६९	७	"लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि" एतस्स पच्चुत्तर	
पमादेन न मुहापित । त एव योजेतञ्च—			
"लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।			
लमिस्साम नो भन्तेति ।"			
१६९	१२	सहावुसो	एहावुसो
१७०	१०	वा लाभेत्वा गगो	वा गगो
"	"	अपनिबुद्धभावं	अपनिबुद्धभावं
१७१	२२	अगह्हेसि	अगह्हेसि
१७६	१२	भिक्खुसंघस्स	भिक्खुसंघस्स
१७७	८	पवति	पवति
"	९	"	"
"	१६	"	"
१७८	२७	समये	समये

पिट्टे	पत्तिर्य	असुद्धि	सुद्धि
१८०	५	देहीति	देहीति
"	१३	नासितीति	नासिताति
"	१५	कथापारभतन्ति	कथापारभतन्ति
१८१	४	पण्डितान	पण्डितान
"	१०	वस्सति	वस्सति
"	११	कोन चिदेव	केनचिदेव
"	२७	अहतवत्त्वानि	अहतवत्त्वानि
१८२	७	अम्भो	अम्भो
"	१६	त धन	तं धनं
"	२७	सक्खिस्सति	सक्खिस्सन्ति
"	३१	वत	वत
१८४	१	नक्खत्तजानक	६ नक्खत्तजातकं
"	५	अञ्ज	अञ्ज
१८७	७	दुम्भेधान	दुम्भेधान
"	"	वट्टतीति	वट्टतीति
१८८	२१	मञ्जोति	मञ्जोति
"	२५	बाराणसीरञ्जो	बाराणसीरञ्जो
"	२८	पर्वति	पर्वति
१८६	२	रुचियासति	रुचिया सति
"	६	वाहनगरे	बहिनगरे
"	१३	पल्लक-	पल्लक-
१८१	८	जीवितदान	जीवितदान
१८३	२४	अनन्थिको	अनन्थिको
"	३०	स वाय	सवाय
१८५	२८	छेद्देत्वा	छेद्देत्वा
१८६	२	साधुफलो	साधुफलो
"	७	आणो	आणो
१८७	२	भिकवू	भिकवु
"	१५	उण्णह	उण्णह
"	२६	पञ्जा	पञ्जास
"	२६	कण्णयेन	कण्णयेन
१८६	२३	द्वारीणि	द्वारानि
"	३१	पर्वति	पर्वति
२००	१८	पापुगो	पापुगो
२०५	५	इदानेव	इदानेव
२०६	२१	कामद्वारादीनि	कायद्वारादीनि
"	२२	गतो । अग्नि	गतो अग्नि
२१७	२	नन्द	नन्द
२२०	३३	स्वारिकामजादाय	स्वारिकामजादाय
२२१	१०	महसाप्को	महसाटको

पिठे	पन्तिथं	अनुष्टुप्	सुष्टु
२२२	३	अज्जेव	अज्जेव
२२५	२	मनी	मनी
	१६	भिक्षो ।	भिक्षवे ।
२२७	४	अथेकदिवस	अथेकदिवस
२३६	६	गुणमत्तभि	गुणमत्तम्पि
२३८	२८	सन्तिमेत्तानुद्वयसम्पत्ति	सन्तिमेत्तानुद्वयसम्पत्ति
२४०	२९	चारेहि	चोरहि
२४४	२	पण्डितान	पण्डितान
"	८	महायोगिन	महागोरान
२५१	२७	मुहुत्तनव	मुहुत्तनव
२५६	२१	पिच्छिदायाय	पिच्छिदायाय
"	२५	पनाहं	पनाह
२५७	३५	उभय	उभय
२६०	३०	अनच्छिन्नाति	अनच्छिन्नाति
"	३५	एनरूप	एवरूप
१६१	७	सदामत	सवामत
२६२	६	परिव्वय	परिव्वय
	१२	भवितु	भवितु
२६१	१	इष्टि इत्तीसजात	इष्टि मदापित अत्ति न न भवित्व
२६६	१३	आलोकेषो	आलोकेलो
२७०	१	राजागहनगरे	राजगहनगर
	४	सटकयुगन्ति	साटकयुगन्ति
२७१	७	मञ्जवेय	मञ्जवेय
२७२	६	प्रटिजगति	प्रटिजगति
	१६	महेच्छदनतो	महेच्छदनता
२७३	५	निक्कमत	निक्कमत
२७६	८	परिभुज्जितु	परिभुज्जितु
	११	परिभुज्जितु	"
"	१२	परिभुज्जित्वा	परिभुज्जित्वा
२७७	६	लभाम	लभाम
"	३१	एकमत	एकमत
२७८	२८	अन्तोवलज्जनमनुग्गा	अन्तोवलज्जनमनुग्गा
२८१	१	अत्यगम्भीरे	अत्यगम्भीरे धम्मगम्भीरे
		कारण	कारण
		उप्पन्न	उप्पन्न
		विचक्खण	विचक्खण
२८३	६	हुत्वा	हुत्वा
"	७	स्वस्स	स्वस्स
२८७	१३	विज्जापनाय	विज्जापनाय
"	१५	सव्यज्जन	सव्यज्जन

पिठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
२८७	३०	विग्रहप्रति	निगलानि
२८८	३	कायगतासत्ति	कायगतासति
"	१३	रज्ज	रज्ज
२८९	१९	अन्तरधामपेत्वा	अन्तरधामपेत्वा
२९०	२०	सच्चिदमनुरक्खेति	सच्चित्तमनुरक्खेति
२९२	४	कालकण्णिभूतन्ति	कालकण्णिभूतन्ति
२९४	१६	अहोसी	अहोसि
"	२४	वेदव्यासीति	वेदेव्यासीति
२९६	८	मासितं	भामिन
"	१२	उपड्ड	उपड्ड
२९८	१	अमातरूपजानकं	जानकटुकया
२९९	६	अन्धवि	अन्धान्ति
३००	७	निच्चप्पहसितमत्था	निच्चप्पहसितमुत्था
३०४	२३	वत वत	वत
३०५	६	अचिरं वति	अचिरं वति
३१४	२८	नन्ति	नन्ति
३१५	१८	लं यित्थान	लङ्क यित्थान
३१९	१८	नप स्सन्ति	न पस्सन्ति
३२०	१४	नानप्पगानि	नानप्पकारानि
"	१५	यद्धानि	यद्धानि
"	१६	पटक्खित्ता	पटक्खित्ता
"	१७	जाननत्थ	जाननत्थं
"		सुखदुक्ख	सुखदुक्ख
३२३	३	कथमि	कथमि
३२६	०	एवमपे	एवमप
३२८	४	उच्ये	उच्ये
"		उच्छ	
"	११	उच्छ	
३३५	३	कट्ठभावे	कट्ठभाय
"	६	मूकग्गळापपीदमो	मूकग्गळापपीदमो
"	३०	मृग्भुत्ति	मृग्भुत्ति

एककनिपातस्स जातकडकथानुसकमो

कथा	पिढुङ्की	कथा	पिढुङ्की
अकतञ्जुजातक	२७४	कुक्कुरजातक	११४
अकालरावीजातक	३१६	कुण्डकपूवजातक	३१८
अग्निक्काजातक	३३६	कुहालजातक	२१७
अण्डभूतजातक	२१०	कुरुङ्गमिगजातक	११२
अत्यस्सद्वारजातक	२६४	कुलावकजातक	१४२
अनमिरतिजातक	२१६	कुसनासिजातक	१०३
अनुसासिकजातक	३१४	कुहकजातक	१७२
अयण्णजातक	६८	कूटवाणिजजातक	१६४
अभिण्हजातक	१३५	कोसियजातक	१३७
अमरादेवीपञ्चो	३१०	खदिरङ्गारजातक	१६३
अम्बजातक	३२६	खरस्सरजातक	२४५
असङ्कियजातक	२४०	खरादियजातक	११२
असम्पदानजातक	३३६	गद्वभपञ्चो	३१०
असातमन्तजातक	२०७	गामनिजातक	६४
असारूपजातक	२६७	गोघजातक	३४०
असिलक्खगजातक	६३२	गोघजातक	३४४
आजञ्जजातक	१२६	घतामनजातक	३४३
आयाचितभत्तजातक	११६	चन्दाभजातक	३४४
आरामभूसकजातक	१७८	चुल्लसेट्ठिजातक	८०
इत्थीसजातक	२४६	चूलजनकजातक	१६२
उच्चङ्गजातक	२२३	भानसोधनजातक	३४४
उदञ्चनिजातक	३०४	तक्कजातक	२१४
उभतोभट्टजातक	३५१	नण्डुवनानिजातक	८६
एकपण्णजातक	३६६	तयोधम्मजातक	२०३
कञ्चनक्खम्भजातक	१६६	तित्तिरजातक	१५५
कटाहजातक	३३०	तित्तिरजातक	३१६
कट्टहारिजातक	६३	तित्थजातक	१३०
कण्हजातक	१३६	तिपल्लत्यमिगजातक	११३
कण्ठिनजातक	१०८	तेलपत्तजातक	२८७
कपोतजातक	१७३	दुम्भञ्जजातक	३१४
कलण्डुकजातक	३३४	दुम्भलकट्टजातक	३०३
काकजातक	३५२	दुम्भेधजातक	१८६
काकजातक	३६०	दुम्भेधजातक	३६५
कालकप्पिजातक	२६२	दुगाजानजातक	२१७
किम्पक्कजातक	२६६	देवधम्मजातक	८८

कथा	पिढुङ्गको	कथा	पिढुङ्गको
नक्षत्रजातक	१८४	मुद्रुलक्षणजातक	२२०
नक्षत्रलीसजातक	३२७	मुनिकजातक	१४१
नक्षत्रजातक	३४८	राधजातक	३४६
नक्षत्रजातक	१४४	रक्षसधम्मजातक	२३७
नन्दजातक	१६१	रोहिणीजातक	१७७
नन्दिविसालजातक	१३७	लक्ष्मणमिगजातक	१००
नलपानजातक	१२०	लित्तजातक	२७६
नामसिद्धिजातक	२६२	लोमहंसजातक	२८३
निधोधमिगजातक	१०२	लोसकजातक	१६८
पञ्चगुरुकजातक	३४१	वट्टकजातक	१४१
पञ्चावधजातक	१६७	वट्टकजातक	३१७
पण्णिकजातक	३००	वण्णुपथजातक	७५
परोसतजातक	२६६	वरणजातक	२३०
परोसहस्सजातक	२६६	वासमिगजातक	११०
पुष्पापातिजातक	१६३	वानरिन्दजातक	२०१
पुष्करत्तजातक	३६२	वासरिगजातक	१८०
फलजातक	१६५	विरोचनजातक	३५६
शकजातक	१४८	विमवन्तजातक	२२६
बन्धनमोक्षज्ञानक	३२०	विस्सासभोजनजातक	२८२
बन्धुजातक	३८८	वेदम्भजातक	१८१
बाहियज्ञानक	३०७	बेरीजातक	३०१
बिहारवतजातक	३३५	बेलुकजातक	१७५
भीमसेनजातक	२५६	सकुगजातक	१४३
भेरिवादजातक	२०५	सङ्खधमनजातक	२०६
भोजाज्ञानीयजातक	१२७	सच्चकिरजातक	२३८
भक्तजातक	१७६	सञ्जीवजातक	३७०
मन्वादेवजातक	६६	सम्बसहारकपञ्चो	३१०
मङ्गलजातक	२६६	सम्मोदमाञ्जजातक	१४८
मच्छजातक	१५०	सावेतजातक	२२५
मच्छजातक	२३८	सारम्भजातक	२७१
मतकभनजातक	११७	मानित्तजातक	३०५
महासारजातक	२७७	सिगालज्ञानक	३११
महासीलवजातक	१८८	सिगालजातक	३४५
महासुदस्सनजातक	२८५	सिगालज्ञानक	३६४
महासुपिनजातक	२८२	मीलवनागजातक	२३२
महिलामुखजातक	१३३	सीलबीमसनजातक	२६७
मालुतजातक	११६	सुखविहारीजातक	६८
मितचिन्तीजातक	३१३	सुरापानजातक	२५६
मितविन्दजातक	२६१	सुवण्णहमजातक	३४६
मितविन्दजातक	३०२	सेरिवागिजजातक	७८

भारतीय ज्ञानपीठ काशीके प्रकाशन

[हिन्दी ग्रन्थ]

१. मुक्तिदूत [उपन्यास]—अज्ञान-व्यग्न-व्यसनी पुण्यगाथा ।	४५५)
२. पद्यचिह्न [संस्मरण]—स्वर्गीय बहिनके वचन संस्मरण और युगविवेचन ।	४७)
३. दो हजार वर्ष पुरानी कहानियाँ—	४७)
४. पाश्चात्य तर्कशास्त्र [प्रमाण]	४७)
५. दोरो शायरी [उर्दू के सर्वश्रेष्ठ १५०० शेर और १६० नज़म]—	४७)
६. मिलनयामिनी [गीत]—कविबर वचन ।	४७)
७. वैदिक साहित्य—वेदोपर हिन्दीमें साक्षिकार मौलिक विवेचन ।	४७)
८. मेरे बापू—महात्मा गांधीके प्रति अष्टाब्जकलि	४५५)
९. पंच प्रदीप—[गीत]	४७)
१०. भारतीय विचारधारा—	४७)
११. ज्ञानगंगा—संसारके महान् साधकोंकी सूक्तियोगा प्रथम भण्डार ।	४७)
१२. गहरे पानी पैठ—सूक्तिकथने ११८ नमैत्यर्था कहानियाँ ।	४५५)
१३. वर्तमान [महाकाव्य]	४७)
१४. दोर ओ-सुखन	४७)
१५. आधुनिक जैन कवि	४५५)
१६. जैनशासन—जैनशासनका परिचय तथा विवेचन करनेवाली सुन्दर रचना ।	४७)
१७. कुन्दकुन्दाचार्यके तीन रत्न—	४७)
१८. हिन्दी जैन साहित्यका संक्षिप्त इतिहास	४५५)

[प्राकृत संस्कृत ग्रंथ]

१९. महाबन्ध [महायवन सिद्धान्त]—प्रथम भाग, हिन्दी अनुवाद सहित ।	१२)
२०. करलकण्ठ [सामुद्रिक शास्त्र]—हस्तरेखा विज्ञानका नवीन ग्रन्थ ।	४७)
२१. मदनपराजय—भावानुवाद तथा ७८ पृष्ठकी विस्तृत प्रस्तावना सहित ।	४७)
२२. कण्डप्रान्तीय ताडपत्रीय ग्रन्थसूची—	१२)
२३. न्यायविनिश्चय विवरण [प्रथम भाग]—	१२)
२४. तत्त्वार्थवृत्ति—भूतसागर सुरिरचित टीका । हिन्दी सार सहित ।	१६)
२५. आविपुराण भाग [१]—भगवान् ऋषभदेवका पुण्य चरित्र ।	१०)
२६. आविपुराण भाग [२]—	१०)
२७. नाममाला समाप्य—	३५५)
२८. केवलज्ञानप्रश्नचूडामणि—उप्योतिव ग्रन्थ ।	४७)
२९. समाध्यरत्नमंजूषा—अन्वशास्त्र ।	४७)
३०. समयसार—[प्रपञ्ची] ।	४७)
३१. कुरल काव्य—तामिल भाषाका पञ्चमवेद, तामिल लिपि ।	४७)

भारतीय ज्ञानपीठ काशी, दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस ४

